

**Kultuuripoliitika
põhialused aastani 2020
lõpphindamine**

Uuringu tellis Kultuuriministeerium.

Autorid:

Aleksandr Michelson, PhD, SA Poliitikuuringute Keskus Praxis

Merlin Nuiamäe, SA Poliitikuuringute Keskus Praxis

Elisabeth Kendrali, SA Poliitikuuringute Keskus Praxis

Jane Ester, SA Poliitikuuringute Keskus Praxis

Meeli Murasov, SA Poliitikuuringute Keskus Praxis

Hanna-Stella Haaristo, SA Poliitikuuringute Keskus Praxis

Eve Mägi, SA Poliitikuuringute Keskus Praxis

Ingeliis Siimsen, SA Poliitikuuringute Keskus Praxis

Käesoleva töö valmimisse on andnud olulise panuse ka:

Kirsti Melesk, Andi Kiissel, Kaupo Koppel, Sandra Haugas.

Poliitikuuringute Keskus Praxis on Eesti esimene sõltumatu, mittetulunduslik mõttekeskus, mille eesmärk on toetada analüüsile, uuringutele ja osalusdemokraatia põhimõtetele rajatud poliitika kujundamise protsessi.

Poliitikuuringute Keskus Praxis

Ahtri 6A, VI korrus

10151 Tallinn

tel 640 8000

www.praxis.ee

praxis@praxis.ee

Väljaande autoriõigus kuulub Poliitikuuringute Keskusele Praxis. Väljaandes sisalduva teabe kasutamisel palume viidata allikale: Michelson, A., Nuiamäe, M., Kendrali, E., Ester, J., Murasov, M., Haaristo, H.-S., Mägi, E., Siimsen, I. (2021). *Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020 lõpphindamine*. Tallinn: Poliitikuuringute Keskus Praxis.

Lühikokkuvõte

Lõpphindamise üldeesmärk on selgitada välja, kui edukas on olnud 2014. aastal Riigikogu kinnitatud „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ alusel ellu viidud kultuuripoliitika aastatel 2014–2020. Selleks hinnatakse, kuivõrd saavutati põhialustes toodud eesmärgid, nii tervikuna kui ka selle 13 tegevusvaldkonnas. Analüüsist selgub, et Eesti kultuurimaastik on mitmekesine, kultuurielus osalemist on riik omalt poolt toetanud nii toetusprogrammide kaudu kui ka rahastuse tagamisega olulistele organisatsioonidele. Kultuuritarbijate ja kultuurist osasaajate arv on aastast aastasse kasvanud. „Kultuuripoliitika põhialustes aastani 2020“ sõnastatud prioriteetidest lähtudes oli kultuuripoliitika perioodil 2014–2020 suhteliselt edukas. Järgneval kultuuripoliitika elluviimise perioodil on Eesti kultuuripoliitika suurimaks väljakutseks sarnaste prioriteetide lõikes valdkondade jätkusuutliku rahastamise tagamine vaba aja, kultuuri ja religiooni rahastamise taseme juures, mis on teiste Euroopa Liidu liikmesriikidega võrreldes juba niigi kõrge. Järgmisel kultuuripoliitika elluviimise perioodil tuleb riigil, aga ka kohalikel omavalitsustel pöörata lisaks tähelepanu järgmistele peamistele väljakutsetele: kultuurielus osalemise regionaalse kättesaadavuse suurendamine, kultuurivaldkondade otsesem sidumine üldhariduse õppekavadega ning huvihariduse parem toetamine, laste ja noorte kultuuris osalemise süsteemsem toetamine, loovisikute ja kultuurivaldkonna töötajate töö väärikas tasustamine ja sotsiaalsete garantiide tagamine, ministriumide omavahelise koostöö tõhustamine teiste osapoolte panusega, et saavutada kultuuripoliitika eesmärkide.

Brief summary

The overall goal of the final assessment is to measure the success of the cultural policy implemented from 2014–2020 on the basis of the “General Principles of Cultural Policy” until 2020, approved by the Riigikogu in 2014. The extent to which the goals specified in the general principles have been achieved, both as a whole and in its 13 areas of activity, is analysed for this purpose. The analysis reveals that the Estonian cultural landscape is diverse, the state has supported participation in cultural life through support programmes as well as by ensuring funding for important organisations. The number of people who consume and participate in culture has grown over the years. Cultural policy was relatively successfully implemented from 2014–2020 when the priorities set in the General Principles of Cultural Policy until 2020 are considered. The biggest challenge for the Estonian cultural policy in the next implementation period in terms of similar policies will be to guarantee sustainable funding at the level of financing leisure activities, culture and religion, which is already high in comparison with other European Union Member States. During the next cultural policy implementation period, the state and local governments will also have to pay attention to the following main challenges: increasing the regional accessibility of participation in cultural life, linking areas of culture more directly with general education curricula and supporting hobby education better, further systematic support of the participation of children and young people in culture, respectable remuneration and provision of social guarantees to creative people and people working in the area of culture and improving the efficiency of the cooperation between ministries with the contributions of other parties in order to achieve the cultural policy objectives.

Резюме

Общая цель итоговой оценки — выяснить, насколько успешной была культурная политика, проводившаяся в 2014–2020 годах на основе «Принципов культурной политики до 2020 года», утвержденных Рийгикогу в 2014 году. С этой целью оценивается, насколько были достигнуты цели, изложенные в «Принципах», как общие, так и в 13 сферах деятельности. Анализ показывает, что культурный ландшафт Эстонии разнообразен, а государство способствует участию в культурной жизни как посредством программ поддержки, так и путем предоставления финансирования важным организациям. Количество потребителей культуры и людей, имеющих доступ к культуре, растет с каждым годом. Исходя из приоритетов, сформулированных в «Принципах культурной политики до 2020 года», культурная политика в период с 2014 по 2020 год была относительно успешной. В следующий период проведения культурной политики Эстонии самой важной задачей с точки зрения аналогичных приоритетов станет обеспечение устойчивого финансирования сфер деятельности на уровне финансирования досуга, культуры и религии, который уже достаточно высок по сравнению с другими государствами-членами Европейского Союза. В следующий период проведения культурной политики государство, а также органы местного самоуправления должны обратить внимание на следующие основные задачи: расширение доступа к участию в культурной жизни в регионах, улучшение непосредственной связи областей культуры с общеобразовательными учебными программами и поддержки образования по интересам; улучшение систематической поддержки участия детей и молодежи в культурной жизни; обеспечение достойного вознаграждения и социальных гарантий для творческих работников и деятелей культуры, повышение эффективности межведомственного сотрудничества с привлечением других сторон для достижения целей культурной политики.

Sisukord

Lühikokkuvõte.....	3
Brief summary.....	4
Резюме	5
1. Lõpphindamise taust, eesmärk ja metoodika	11
2. Kultuuripoliitika elluviimise edukus valdkondade lõikes.....	12
2.1. Arhitektuur.....	13
2.1.1. Kvaliteetne ehitatud keskkond.....	14
2.1.2. Sidusus arhitektuuripoliitika elluviimisel.....	16
2.1.3. Avaliku sektori rahastatavate ehitiste kvaliteet	17
2.1.4. Rahvusvahelised arhitektuurisündmused ja -poliitika	18
2.1.5. Arhitektuuri eksport ja ettevõtluse areng.....	20
2.2. Disain.....	22
2.2.1. Disaini roll	23
2.2.2. Kvaliteetne disainiteenus	25
2.2.3. Kvaliteetne disain ja tootearendus.....	26
2.2.4. Disainihariduse kvaliteet	28
2.3. Etenduskunstid	30
2.3.1. Mitmekesine ja tasakaalus etenduskunstide maastik.....	31
2.3.2. Etendusasutuste rahastamis põhimõtted	34
2.3.3. Atraktiivne ja kättesaadav teater noorele vaatajale	37
2.3.4. Laiapõhjaline etenduskunstidealane kõrgharidus.....	40
2.4. Filmikunst.....	42
2.4.1. Filmide tootmise maht	43
2.4.2. Eesti Filmi Instituut, digiteerimine	47
2.4.3. Filmide kättesaadavus Eestis ja rahvusvaheliselt.....	50
2.4.4. Rahvusvahelistumine, regionaalsed fondid	53
2.4.5. Meediakirjaoskus.....	57
2.4.6. Kõrgharidus ja täiendõpe	59
2.5. Helikunst	62
2.5.1. Muusikaelu mitmekesisus	63
2.5.2. Muusikakultuuri arengutingimuste loomine.....	65
2.5.3. Rahvusooper Estonia	66
2.5.4. Pillifondid.....	68
2.5.5. Heliloojad ja interpreetid.....	69
2.5.6. Muusikaharidus	71
2.5.7. Muusikavaldkonna ettevõtlus ja rahvusvahelistumine.....	73
2.6. Kirjandus ja kirjastamine.....	76
2.6.1. Kirjanduse väärtustamine ning jätkusuutlikkuse tagamine	77
2.6.2. Lugemisharjumuse edendamine	81
2.6.3. Lastekirjanduse toetamine	87

2.6.4.	E-raamatute väljaandmine ja populariseerimine	89
2.6.5.	Eesti kirjanduse rahvusvahelistumine	91
2.7.	Kujutav kunst	95
2.7.1.	Eesti kunstielu rahvusvahelistumine	96
2.7.2.	Professionaalide mobiilsus, rahvusvahelised ja Eesti residentuuriprogrammid	98
2.7.3.	Näituseasutuste tegevus	99
2.7.4.	Riiklikud kunstimuseumid	101
2.7.5.	Eesti kunstiturg.....	103
2.7.6.	Kunstiteoste tellimise seadus.....	105
2.8.	Kultuuriajakirjandus ja meedia	108
2.8.1.	Kultuuriajakirjanduse olemus ja roll.....	111
2.8.2.	Kultuuriajakirjanduse mitmekesisus	113
2.8.3.	Väljaannete veebikohalolu ja kättesaadavus	114
2.8.4.	Eesti Rahvusringhääling.....	114
2.8.5.	Rahvusringhäälingu roll kultuuriloomes.....	116
2.8.6.	Rahvusringhäälingu roll Eesti ajaloo ja kultuuri jäädvustamisel	117
2.9.	Kultuuriline mitmekesisus.....	118
2.9.1.	Rahvusvähemuste lõimumine, nende identiteedi teadvustamine ja edendamine.....	119
2.9.2.	Kultuuridevaheline dialoog	121
2.9.3.	Rahvusvähemuste kultuuriseltside rahastamise põhimõtted.....	122
2.9.4.	Rahvusvähemusi puudutav seadusandlus.....	124
2.9.5.	Asutuste võimekus	125
2.10.	Muinsuskaitse	127
2.10.1.	Kultuuripärandi terviklik väärtustamine.....	128
2.10.2.	Kultuuripärandi kaitse	131
2.10.3.	Omanike riiklik rahaline toetamine	133
2.10.4.	Muinsuskaitsealane teadlikkus.....	136
2.10.5.	Kolmas sektor ja erasektor muinsuskaitstes	139
2.10.6.	Interdistsiplinaarsus, uurimis- ja nõustamisvõimekus	140
2.11.	Muuseumid	144
2.11.1.	Kaasaegsed ja atraktiivsed muuseumid	145
2.11.2.	Tihe koostöö muuseumide, muinsuskaitse ja teadusasutuste vahel	148
2.11.3.	Muuseumikogude digiteerimine ja hoiustamine	150
2.11.4.	Muuseumide lõimumine haridusprotsessiga	153
2.11.5.	Muuseumivõrk ja baasfinantseerimine	155
2.12.	Raamatukogud	158
2.12.1.	Raamatukoguvõrk	159
2.12.2.	Rahvaraamatukogud	162
2.12.3.	Eesti kultuurile oluliste väljaannete kättesaadavus	164
2.12.4.	Rahvaraamatukogude kultuuri- ja kirjandusprogrammid ning elukestvat õpet toetavad algatused.....	166
2.12.5.	Rahvusraamatukogu.....	167
2.13.	Rahvakultuur.....	170

2.13.1. Omanäolised kultuuriruumid	173
2.13.2. Kultuurivaldkondade professionaalide ja kultuurielus osalejate järelkasv	175
2.13.3. Vaimne kultuuripärand.....	178
2.13.4. Kooriliikumine ja rahvatants ning laulu- ja tantsupeod	180
2.13.5. Rahvakultuur ja loomemajandus.....	181
3. Kultuurielus osalemine, kultuuripoliitika rahastamine ja juhtimine	183
3.1. Kultuurielus osalemine osasaajatena	185
3.2. Kultuurielus osalemine loojatena	192
3.3. Kultuuripoliitika rahastamine	197
3.4. Kultuuripoliitika juhtimine ja sidusus.....	212
4. Kokkuvõtte asemel: kultuuripoliitika edukus perioodil 2014–2020	215
5. Instead of a summary: success of cultural policy from 2014–2020	217
6. Вместо резюме: успех культурной политики в период с 2014 по 2020 год.....	219
7. Poliitikasoovitused	221
7.1. Kultuuripoliitika tervikuna	222
7.2. Arhitektuur.....	234
7.3. Disain.....	236
7.4. Etenduskunstid	237
7.5. Filmikunst.....	238
7.6. Helikunst	244
7.7. Kirjandus ja kirjastamine.....	246
7.8. Kujutav kunst	251
7.9. Kultuuriajakirjandus ja meedia	258
7.10. Kultuuriline mitmekesisus.....	264
7.11. Muinsuskaitse	265
7.12. Muuseumid	266
7.13. Raamatukogud	267
7.14. Rahvakultuur.....	270
Lisa 1. Metoodika	277
Lisa 2. Elanike arv (tuhat) ühe rahvaraamatukogu kohta maakonna järgi, 2014.–2019. aastal.....	282
Lisa 3. Lugenute, mittelugenute ja ilukirjandust lugenute osatähtsus vähemalt 15-aastaste inimeste seas 2015. ja 2017. aastal.....	284
Lisa 4. Näitusemajade ja näituste arv 2017.–2019. aastal Eesti haldusüksuste lõikes	285
Lisa 5. Olulisemad investeeringud riigimuseumidesse, riigi sihtasutustesse ning teistesse riigieelarvest rahastatud muuseumidesse aastatel 2014–2020	286

Jooniste loetelu

Joonis 1. Kultuuritegevuses mitteosalemise põhjused viimase 12 kuu jooksul, üle 16-aastased, 2015	186
Joonis 2. Kultuuriministeriumi eelarve valdkondade osakaal kogu eelarvest (koos spoRdivaldkonnaga) 2014.–2020. aastal	200
Joonis 3. Kultuuriministeriumi eelarve valdkondade osakaal kogu eelarvest (ilma spoRdivaldkonnata) 2014.–2020. aastal	201
Joonis 4. Kultuuripoliitika elluviimise edukus kultuurivaldkondade prioriteetide lõikes 2014.–2020. aastal	215

Tabelite loetelu

Tabel 1. Andmed kinolevi kohta ehk kinodes kommertseesmärgil näidatud täispikkade filmide kohta, 2010.–2019. aastal	43
Tabel 2. Filmitoodang liigi järgi, 2010.–2019. aastal.....	45
Tabel 3. Ettevõtete arv ja tööga hõivatud isikute aastakeskmine arv kinofilmide, videote ja telesaadetega seotud tegevusaladel, 2014.–2019. aastal.....	55
Tabel 4. Trükitud raamatute ja brošüüride nimetuste arv, aastatrükiarv ja esmatrükkide nimetuste arv, sealhulgas lasteraamatute kohta, 2014.–2019. aastal	83
Tabel 5. Elanike arv (tuhat) ühe rahvaraamatukogu kohta maakonna järgi, 2014.–2019. aastal	85
Tabel 6. Rahvaraamatukogude laenutuste arv (tuhandetes), laenutusi keskmiselt lugeja kohta ning korrigeerituna rahvastiku arvu muutuse suhtes 2010. baasaasta alusel, 2010.–2019. aastal.....	86
Tabel 7. Vähemalt 15-aastaste kultuurielus osalemine viimase 12 kuu jooksul 2015. aastal ja 2017. aastal (osatahtsus, %)	187
Tabel 8. Kultuuriministeeriumi eelarve (koos spordivaldkonnaga) 2014.–2020. aastal.....	199
Tabel 9. Kultuuriministeeriumi eelarve valdkondade osakaal kogu eelarvest (koos spordivaldkonnaga) 2014.–2020. aastal	200
Tabel 10. Kultuuriministeeriumi eelarve valdkondade osakaal kogu eelarvest (ilma spordivaldkonnata) 2014.–2020. aastal	201
Tabel 11. Eesti Kultuurkapitali eraldatud preemiad, stipendiumid ja toetused (otsused lepingu sõlmimiseks) sihtkapitalide ja programmide lõikes (ilma spordivaldkonnata) 2014.–2020. aastal	203
Tabel 12. Eesti Kultuurkapitali eraldatud preemiad, stipendiumid ja toetused (otsused lepingu sõlmimiseks; osakaalud) sihtkapitalide ja programmide lõikes (ilma spordivaldkonnata) 2014.–2020. aastal	203
Tabel 13. Valitsussektori väljaminekud kultuurivaldkonna tegevusaladel 2014.–2020. aastal.....	205
Tabel 14. Valitsussektori väljaminekud kultuurivaldkonna tegevusaladel 2014.–2020. aastal (mõned valdkonnad on kokku pandud)	206
Tabel 15. Valitsussektori väljaminekud kultuurivaldkonna tegevusaladel 2014.–2020. aastal.....	207
Tabel 16. Kulutused vabale ajale, kultuurile ja religioonile (% SKP-st) Eestis ja Euroopa Liidu 27 liikmesriigis (EL27) ning kultuuris hõivatute osakaal kogu tööhõivest, 2014.–2019. aastal	208
Tabel 17. Poliitikasoovitused	221
Tabel 18. Hindamisküsimustele vastamine valdkonna ja/või valdkondadeülel tasandil	278
Tabel 19. Valdkondade analüüsidesse kaasatud inimeste arv	280

1. Lõpphindamise taust, eesmärk ja metoodika

2014. aastal kinnitas Riigikogu „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“, mis lähtuvad Eesti Vabariigi põhiseaduslikust sihist tagada eesti rahvuse, keele ja kultuuri säilimine läbi aegade¹. Põhialuste järgi on kultuuripoliitika eesmärk kujundada loovust väärtustav ühiskond, hoides ja edendades eesti rahvuslikku identiteeti, uurides, talletades ja kandes edasi kultuurimälu ja luues soodsad tingimused elujõulise, avatud ning mitmekesise kultuuriruumi arenguks ja kultuuris osalemiseks². Põhialustes on sõnastatud kultuuripoliitika kujundamise ja elluviimise põhimõtted ning valdkondlikud prioriteetid, kirjeldatud arenguvajadused ja vajalikud tegevused. Kokku on dokumendis 13 valdkonda: (1) arhitektuur, (2) disain, (3) etenduskunstid, (4) filmikunst, (5) helikunst, (6) kirjandus ja kirjastamine, (7) kujutatav kunst, (8) kultuuriajakirjandus ja meedia, (9) kultuuriline mitmekesisus, (10) muinsuskaitse, (11) muuseumid, (12) raamatukogud, (13) rahvakultuur.

Kuni aastani 2020 kehtivatest põhialustest lähtuti kultuurivaldkonna riiklike otsuste tegemisel. Erialgse plaani kohaselt pidi uus alusdokument „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2030“ valmima 2020. aastal, kuid seoses riigi pikaajalise arengustrateegia „Eesti 2035“ eelnõu valmimisega ja muutustega riigi strateegilises planeerimises hakkas Kultuuriministeerium koostama kultuurivaldkonna arengukava, mille kinnitab Vabariigi Valitsus³. Seoses „Kultuuripoliitika põhialuste aastani 2020“ elluviimise perioodi lõppemisega ning uue kultuurivaldkonna arengukava koostamisega on oluline hinnata 2020. aastani kehtinud põhialuste elluviimist. Põhialuste edukuse hindamine pakub seeläbi sisendit strateegiliste eesmärkide seadmiseks ning meetmete ja tegevuste kujundamiseks uuel perioodil.

Lõpphindamise üldeesmärk on selgitada välja, kui edukas on olnud „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ alusel ellu viidud kultuuripoliitika aastatel 2014–2020. Selleks hinnatakse, kuivõrd saavutati põhialustes toodud eesmärgid, nii tervikuna kui ka tegevusvaldkondades. Lõpphindamise tulemusena:

- 1) selgub kultuuripoliitika elluviimise edukus aastatel 2014–2020;
- 2) pakutakse välja suunised perioodiks 2021–2030, et tuvastada, milliste katsumustega peab Eesti kultuuripoliitika tulevikus silmitsi seisma, ja tuuakse välja võimalikud jätkusuutlikud lahendused.

Lõpphindamises kasutati segametoodikat, mis kombineerib nii kvantitatiivseid kui ka kvalitatiivseid uurimismeetodeid. Kasutatud meetodid on dokumendianalüüs, olemasolevate andmete kvantitatiivne analüüs ning kvalitatiivne andmekogumine ja -analüüs (sealhulgas üks fookusgrupp iga kultuurivaldkonna kohta ning vajadusel täiendavad intervjuud), kogutud andmete süntees, aruteluseminar grupiaruteludega, kogutud andmete põhjal järelduste ja soovitude koostamine. Kasutatud hindamismetoodika on selgitatud detailsemalt lahti lisa 1.

¹ „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ heakskiitmine. RT III, 14.02.2014, 2.

² „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ heakskiitmine. RT III, 14.02.2014, 2.

³ Kultuuriministeerium. (2021, 22. märts). *Kultuur 2030. „Kultuuri arengukava 2021-2030“ väljatöötamise protsess.* <https://www.kul.ee/et/kultuur2030> (vaadatud enne 7.04.2021).

2. Kultuuripoliitika elluviimise edukus valdkondade lõikes

Selles peatükis antakse hinnang kultuuripoliitika elluviimise edukusele perioodil 2014–2020 iga kultuurivaldkonna lõikes (kokku 13 valdkonda).

Hinnang valdkondlike prioriteetide saavutamisele antakse kolmetasandilisel skaalal.

Saavutatud täielikult või esineb üksikuid ebaolulisi kitsaskohti

Saavutatud osaliselt, esineb üks oluline kitsaskoht või mitu kitsaskohta

Ei ole saavutatud, on üksikuid edusamme

2.1. Arhitektuur

Autor: Elisabeth Kendrali.

24. Arhitektuur

Arhitektuuri tegevusvaldkonna prioriteetide saavutamine perioodil 2014–2020

24.1 Kvaliteetne ehitatud keskkond

- Kvaliteetse ruumi väärtustamine on ühiskonnas laiemalt kasvanud.
- Erinevate otsustustasandite koordineerimatus takistab tervikliku elukeskkonna arendamist.
- Omavalitsuste rolli ruumiloomes tuleks rohkem teadvustada.
- „Hea avalik ruum“ – oluline positiivne algatus.
- Riigi ja omavalitsuste tasandi otsustajate ruumipädevus on kasin.
- Omavalitsuste arengukavasid koostatakse, kuid alati ei järgita.

24.2 Sidusus arhitektuuripoliitika elluviimisel

- Killustatus erinevate tasandite ja osapoolte vahel.
- Taristuobjektide planeerimisel ei lähtuta tihti kvaliteetse ruumi aluspõhimõtetest ega arvestata kohalike kogukondadega.
- Riigi koostöö ruumipädevate organisatsioonide ja inimestega ei ole elementaarseks muutunud.
- Avaliku ruumiga seotud otsustes tuleks lähtuda ruumiloometöörühma koostatud kvaliteetse ruumi aluspõhimõtetest.
- Maa- ja Regionaalameti loomine on takerdunud.

24.3 Avaliku sektori rahastatavate ehitiste kvaliteet

- Kvaliteedipõhiste hangete asemel domineerivad odavhanked.
- Positiivsed arengud: riigigümnaasiumite ideekonkursid, rohkem arhitekte riigiasutustes.
- Avaliku sektori tellijad lihtsustavad kvaliteedi sageli liiga kitsasteks tehnilisteks terminiteks.
- Vajadus kvaliteedipõhiste hangete järele ka teedeehituses.
- Riigi ja omavalitsuste ametnike kasinad ruumipädevused takistavad realistlike ajakavadega hangete koostamist.

24.4 Rahvusvahelised arhitektuurisündmused ja -poliitika

- Riik on järjepidevalt toetanud Veneetsia arhitektuuri biennaali osalemist ning teadvustab selle olulisust.
- Erialaliitude rahvusvahelistes organisatsioonides osalemise projektipõhine rahastamine takistab töö järjepidevust.
- Eesti juhtiv roll Euroopa Komisjoni kvaliteetse arhitektuuri ja ehitatud keskkonna ekspertrühmas.

24.5 Arhitektuuri eksport ja ettevõtluse areng

- Eksportivate ettevõtete arv ja käive on kasvanud.
- Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse toetuste projektipõhisus raskendab ettevõtluse arengut.
- Ekspordivõimekust kahandab kvaliteetset ruumiloomet mittesoosiv keskkond kodumaisel turul.
- Eesti arhitektuuri kuvandile tuleks uuenduslikumalt läheneda.

Arhitektuurivaldkonda „Kultuuripoliitika põhialuste aastani 2020“ koostamise ajal (2012–2013) iseloomustanud probleemidest joonistuvad tagasivaatavalt kõige selgemini välja (1) killustatus elukeskkonna arendamisel, (2) vajakajäämised ruumiloome kompetentsi alal nii riigi kui ka kohalike omavalitsuste tasandil, (3) vähene kodanikuühiskonna kaasatus ja osatähtsus ehitatud keskkonna alastes otsustes, (4) riigi kinnisvaraalse tegevuse ebapiisav kvaliteet ning (5) arhitektuurivaldkonna tegijate piiratud võimalused rahvusvaheliste teadmiste ning kogemuste saamiseks⁴. Mitmed arhitektuurivaldkonna probleemid on 2020. aastal küllaltki sarnased: vajadus ruumipoliitika konsolideerimise järele, et vähendada killustatust; avaliku ja erasektori ebapiisav ruumipädevus; riigi arhitektuurialane tegevus ei lähtu tihti kvaliteetse elukeskkonna arendamisest. Seega **pole kahe kultuuripoliitika põhialuste koostamise perioodi võrdluses arhitektuurivaldkonna kitsaskohtades suuri muutusi toimunud**, küll aga esineb ka olulisi edasiminekuid, mida käesolevas peatükis samuti käsitleme.

2012.–2013. aastal tuvastatud probleemidest käsitlevad põhialustes sõnastatud arhitektuurivaldkonna prioriteedid selgelt nii valdkonna killustatuse, riigi kinnisvaraalse tegevuse kvaliteedi kui ka arhitektuurivaldkonna tegijate rahvusvaheliste võimalustega seotud probleeme. Esimene prioriteet (24.1), mis rõhutab elukeskkonna kui terviku väärtustamise juures asjatundlikke ruumilisi otsuseid nii planeerimisel kui ka projekteerimisel, käsitleb seega vajadust ruumiloome kompetentsi tõstmise järele vaid kaudselt. Vähese kodanikuühiskonna osatähtsusega ehitatud ruumiga seotud otsustes ei tegele selgelt aga üksi seotud prioriteetidest.

2.1.1. Kvaliteetne ehitatud keskkond

	<p>24.1 Riik väärtustab elukeskkonda kui tervikut, mis koosneb nii ehitatud ja kujundatud keskkonnast kui looduskeskkonnast. Kvaliteetse ehitatud keskkonnal on oluline roll riigi säästva arengu eesmärkide saavutamisel. Kvaliteetse ehitatud keskkonna aluseks on asjatundlikud ruumilised otsused planeerimisel ja projekteerimisel.</p>
---	---

Elukeskkonna kui terviku väärtustamine ning ruumiloomealane teadlikkus on fookusrühmas osalenute hinnangul Eesti ühiskonnas viimastel aastatel selgelt suurenenud. Samas rõhutasid fookusgrupis osalenud, et **positiivseid muutusi asjatundliku ruumiloome olulisuse teadvustamisel on eest vedanud eelkõige kodanikuühiskond**. Käesolev prioriteet käib aga riigi rolli kohta selles, mille all „Kultuuripoliitika põhialuste aastani 2020“ kontekstis mõeldakse valitsust ning kaudselt ka kohalikke omavalitsusi⁵. Fookusrühmas osalenute hinnangul ei pööra riik oma otsustes piisavalt tähelepanu ruumilisele kvaliteedile.

Kvaliteetse ehitatud keskkonna ning asjatundliku ruumiloome jaoks on oluline, et **riigi rolli selles käsitletak laiemalt** kui vaid ministeeriumite ning nende allasutuste tegevus. Eriti oluline on rohkem teadvustada kohalike omavalitsuste rolli ruumiloomes. Fookusrühmaintervjus osalenud töid välja, et tihti **takerdub hea ruumiloome erinevate otsustustasandite omavahelise koordineerimatus** ta: erinevate ametite ning tasandite tegevused takistavad üksteist ning otsustest „sõidetakse üle“. Samuti toodi välja, et tegeliku konsulteerimise asemel teavitatakse teisi tasandeid või osapooli tihti alles siis, kui otsused on juba vastu võetud.

⁴ Riigi kultuuripoliitika arengusuunad aastani 2020. Arhitektuurivaldkond (edastatud meili teel).

⁵ „Käesolev dokument määratleb kultuuripoliitika kujundamise ja elluviimise põhimõtted ja tegevussuunad Vabariigi Valitsusele, pidades samal ajal silmas, et kohalikel omavalitsustel on kanda oluline roll...“ Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020, 1. <https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/kultuur2020.pdf> (vaadatud enne 7.04.2021).

„Kultuuripoliitika põhialuste aastani 2020“ elluviimise perioodist paistavad siiski silma ka tegevused, mis näitavad selgelt riigipoolset elukeskkonna kui terviku väärtustamist. Neist kõige enam tuuakse välja **EV100 programmi „Hea avalik ruum“**. Samas pole kõik programmi raames korraldatud võistlused olnud edukad ning mõned juba ellu viidud projektid näitlikustavad arhitektuurivaldkonna probleeme laiemalt: nt võib kogukonna vähene kaasatus planeerimisel viia rajatisteni, mis ei vasta kohalike elanike vajadustele (nt Valga keskväljak)⁶. Ka Euroopa maastikukonventsiooni vastuvõtmine on fookusrühmas osalenute hinnangul oluline ruumi väärtustav algatus, kuid selle puhul on kritiseeritud ülemäärast kohalikele omavalitsustele jäetud vastutust, mis ei vasta nende võimalustele teemaga tegeleda⁷. Väärtuslikke algatusi, mis vastavad arhitektuurivaldkonna probleemidele, nagu **vähene kodanikuühiskonna osatähtsus ruumiloomes**, on alates 2014. aastast loomulikult toimunud veelgi, kuid enamik neist (nt Arvamusfestivalid ja Paide keskväljaku ruumiekspereiment 2017–2019) riigi asemel kodanikuühiskonna eestvedamisel. Lisaks kõneleb riigipoolsest ehitatud keskkonna väärtustamisest arhitektuurivaldkonna kutsesüsteemi areng: 2018. aastal kinnitati diplomeeritud arhitekt, tase 7, volitatud arhitekt, tase 7, ja volitatud arhitekt-ekspert, tase 8 standardite uustöötlused⁸. Kultuuriministeerium, Rahandusministeerium ja Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium osalevad kutset andvate kogude töös.

Käesoleva prioriteedi rahuldamiseks on vajalik **laiem käsitlus riigi rollist, mis hõlmaks ka kohalikke omavalitsusi**. Samuti toodi fookusgrupis välja, et kasuks tuleks, kui nii ministeeriumites kui ka kohalikes omavalitsustes oleks **rohkem ruumipädevaid inimesi**, mille osas on viimasel ajal näha ka positiivseid muutusi. Samas ei saa muutusi eest vedada üksikud ruumiloomeekspertid avaliku sektori asutustes.

„*... on tõesti läinud eksperte tööle valdkonda, noh MKMi või Maanteeametisse, aga praegu on see jäänud väga isikupõhiseks. Et kui keegi on väga entusiastlik ja seda veab, siis ta, kuni mingi maani ta saab vedada, aga selge on see, et üks inimene seda suurt masinavärki ümber ei keera.*

Vaja on laiemat riigipoolset teadvustamist, milline on ruumiloome mõju nii inimestele, majandusele kui ka piirkondade ja kogu riigi rahvusvahelisele konkurentsivõimele – seda nii investeeringuid, talentide ligiõmbamist, elanike elukvaliteeti kui ka turismi silmas pidades⁹. Kvaliteetse ruumi aluspõhimõtetele mittevastavate ehitiste rohkuse tingib fookusrühmas osalenute sõnul ka see, et kohalikud omavalitsused küll koostavad arengukavasid, kuid neid ei järgita. Lisaks pole alati omavahel sünkroonis ruumilise planeerimise tegevused, arengukava tekst ning investeeringute eelarve. **Arengukavadest kinnipidamine ning strateegilisem planeerimine**, millega on seni silma paistnud nt (endised) Paikuse ja Sõmeru vald, tagaks kvaliteetsema ruumiloome ning tekiks vähem olukordi, kus rahaliste võimaluste tekkimise korral tehakse planeeringuid kiirustades, sest puudub pikemaajalisem vaade kohaliku omavalitsuse ruumiloomele.

⁶ Entson, A. K. (2020, 3. juuli). Avalik ruum on inimestele. Aga kus on inimesed? *Sirp*. <https://www.sirp.ee/s1-artiklid/arhitektuur/avalik-ruum-on-inimestele-aga-kus-on-inimesed/>

⁷ Karro-Kalberg, M. (2020, 11. november). Ruumiabsurdi tekkepõhjused. *Sirp*. <https://www.sirp.ee/s1-artiklid/arhitektuur/ruumiabsurdi-tekkepohjused/>

⁸ Eesti Arhitektide Liit. (n.d.). *Kutse andmine / Kutse kvalifikatsiooni andmine*. EAL. http://www.arhliit.ee/kutse_andmine/kval_andmine/

⁹ Riigikantselei. (2018). *Ruumiloome ekspertrühm. Lõpparuanne. Lisa 3. Kvaliteetse ruumi aluspõhimõtted*. https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/lisa_3_-_kvaliteetne_ruum_aluspohimotted.pdf (vaadatud enne 7.04.2021).

2.1.2. Sidusus arhitektuuripoliitika elluviimisel

	<p>24.2 Arhitektuuripoliitika eesmärkide seadmisel ja elluviimisel suurendab riik sidusust eri poliitikate ja asjaomaste ministeeriumide vahel.</p>
---	--

Käesoleva prioriteediga seotud kitsaskohad ning tegevused kattuvad suuresti esimese, kvaliteetse elukeskkonna riigipoolset väärtustamist rõhutava arhitektuurivaldkonna prioriteediga. Killustatust ühtse arhitektuuripoliitika elluviimisel peavad fookusrühmaintervjuul osalenud peamiseks põhjuseks, miks riigil ei ole õnnestunud kvaliteetse ehitatud keskkonna arengut piisavalt toetada.

” Selle pärast, et tegelikult, kui vaadata seda kohalikku omavalitsust ja riiki eraldi, siis nende vahel sageli usaldus puudub. Ja ka see, et usaldus oleks kuni kohaliku omavalitsuseni välja ... see vajab ka loomist või taastamist, et ollakse samade asjade eest väljas, aga erinevatel tasanditel.

Lisaks juba eelneva prioriteedi juures kirjeldatule töid intervjueeritud välja, et kuigi kohalikele omavalitsustele on antud ruumiloomes väga suur otsustusõigus, on üheks kitsaskohaks asjaolu, et **Transpordiamet ei pea ehitusprojekte omavalitsustega kooskõlastama**. Teedehitusel on aga väga suur mõju eriti väiksematele asulatele ning kvaliteetse ruumi aluspõhimõtetest lähtuvalt oleks oluline tagada, et planeeritu sobiks kohaliku konteksti, looks ühiseid väärtusi ja arvestaks elanike vajadustega.

Kuigi fookusrühmas osalenud rõhutasid korduvalt **vajadust riigi ning kohalike omavalitsuste vahelise ruumiloomelase koostöö parandamise** järele, olid 2018. aastal u 95% kohalike omavalitsuste ruumipädevuste kaardistusel osalenud omavalitsustest kohaliku omavalitsuse ja riigi vahelise koostööga rahul või väga rahul¹⁰. Samas selgub ka omavalitsuste ruumipädevuste kaardistusest, et kohalikud omavalitsused vajavad rohkem ministeeriumipoolset nõustamist, juhiseid ja arutelusid¹¹. Fookusrühmas osalenud töid samuti välja, et riik on endale võtnud eesmärgi, mille elluviimises osalevad ka – kui mitte peamiselt – omavalitsused, kuid nt kliimaeesmärgid ning nende tähendus kvaliteetse elukeskkonna kontekstis on omavalitsuste jaoks lahti mõtestamata.

Arhitektuuripoliitika **eesmärkide seadmisel ja elluviimisele aitaks seega kaasa laiem arusaam riigist**, s.t erinevatest valitsemistasanditest (ka kohalikud omavalitsused lisaks ministeeriumitele ja nende allasutustele) ning osapooltest. Asjakohaste osapoolte hulka kuuluvad ka erialaliidud ja -organisatsioonid, kuid käesoleva prioriteedi sõnastusest ei tule välja, et riik peaks sidususe all silmas ka koostööd teiste arhitektuurivaldkonna osapooltega.

” Et kui öelda riik, et siis tuleb defineerida, kes siis täpselt on ja mis osa eest siis seal keegi vastutama peaks.

Ruumiloomes töörühma moodustamiseni viinud tegevused, selle tulemusena sõnastatud kvaliteetse ruumi aluspõhimõtted ning **Maa- ja Regionaalameti loomise planeerimine on ühtse arhitektuuripoliitika elluviimiseks väga oluline edasimineku**, mis vastab vajadusele arhitektuurivaldkonna killustatust vähendada. Küll aga valmistab arhitektuurivaldkonna tegijatele

¹⁰ Riigikantselei. (2018). *Ruumiloomes ekspertrühm. Lõpparuanne. Lisa 6. Kohalike omavalitsuste ruumipädevuse uuring*. https://www.riigikantselei.ee/sites/default/files/riigikantselei/strateegiaburoo/lisa_6_kov_uuring.pdf

¹¹ Riigikantselei. (2018). *Ruumiloomes ekspertrühm. Lõpparuanne. Lisa 6. Kohalike omavalitsuste ruumipädevuse uuring*. https://www.riigikantselei.ee/sites/default/files/riigikantselei/strateegiaburoo/lisa_6_kov_uuring.pdf

nõrdimust Maa- ja Regionaalameti loomise takerdumine ministeeriumitevahelistesse läbirääkimistesse. Sellest hoolimata nägid fookusgrupis osalenud, et aluspõhimõtetega on võimalik ja tulekski edasi töötada, kuid selleks on vaja, et otsustajad sõnastatud põhimõtete olulisust teadvustaksid, nendega põhjalikult tutvuksid ning sellest ka erinevates ruumiloomega seotud protsessides lähtuksid.

2.1.3. Avaliku sektori rahastatavate ehitiste kvaliteet

	<p>24.3 Riik soosib projekteerimis- ja planeerimisteenuste puhul jätkusuutlike riigihangete ja ideevõistluste läbiviimist, et tagada avaliku sektori poolt rahastatavate ehitiste arhitektuurne kvaliteet ja mitmekesisus.</p>
---	---

Käesolev prioriteet vastab ühele „Kultuuripoliitika põhialuste aastani 2020“ koostamise ajal valdkonnas esinenud põhiprobleemidest – riigi kinnisvaraalse tegevuse ebaühtlane kvaliteet. Samuti vastab see vajadusele arhitektuurikonkursside järele, mis soodustab kvaliteetset elukeskkonna planeerimist, ning vajadusele arvestada hangete planeerimisel reaalse pakkumuse koostamiseks kuluvate töömahtudega¹².

Kuigi „Kultuuripoliitika põhialuste aastani 2020“ elluviimise perioodi mahtusid mitmed märgilised ning kvaliteedile orienteeritud arhitektuurivaldkonna riigihanked, domineerivad fookusgrupis osalenute sõnul valdkonnas kvaliteedipõhiste hangete asemel endiselt hinnapõhised odavhanked.

Fookusrühmas osalenud rõhutasid, et kvaliteetsete pakkumuste esitamist takistavad hangete ebarealistlikud ajakavad, mis ei ole kooskõlas sellega, kui palju kvaliteetse pakkumuse ettevalmistamise erinevad etapid tegelikult aega võtavad. Samuti tuuakse välja, et praegu projekteerimistingimused küll mõnikord sisaldavad nõuet järgida kvaliteetse ruumi aluspõhimõtteid, kuid see pole veel praktikas juurdunud. Arhitektuurivaldkonna riigihangete kitsaskohana toodi veel välja kvaliteedi tellijapoolset lihtsustamist liiga kitsasteks tehnilisteks terminiteks, nt energiatõhusus, mis takistab tõeliselt kvaliteetset ning mitmekesist ruumiloomet. Sellised probleemid on seotud puudustega avaliku sektori tellijate ruumipädevuses. Avaliku sektori vähese ruumipädevuse tõid fookusrühmas osalenud välja kui ühe põhjustest, miks valitsevad valdkonnas endiselt odavhanked ning ebarealistlikud ajakavad.

” ... kiirus see peamine põhjus, miks tehakse neid odavhankeid. Just nimelt selle pärast, et kui pannakse hinnapõhine hange, siis ei ole siin enam vaidluskäsimust. Lihtsalt saab kohe kuulutada välja võitja ja minna kohe tööga edasi. ... riik ja kohalik omavalitsus sealhulgas peab õppima seda, kuidas neid töid planeeritakse ehk ajakava ja mis etapp võtab, kui palju aega. Mida pikem ettevalmistus, seda odavam, kvaliteetsem ja tõhusam on see hilisem projekt.

Olulistest edasiminekutest saab välja tuua gümnaasiumitele arhitektuuriõppe valikkursuse koostamise toetamist, mis vastab vajadusele kvaliteetset ruumiloomet soosiva hankimise järele. Nimelt aitab ehitatud keskkonna teemade viimine laiemal avalikkuseni tagada, et ruumiloomelased pädevused poleks vaid väga väikese hulga inimeste ekspertteadmised. Fookusrühmas osalenud tõid positiivse muutusena esile suurema hulga **arhitektide tööleasumise nii Riigi Kinnisvara AS-i kui ka Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumisse**, mis aitab kaasa kvaliteetsemate riigihangete läbiviimisele ning vastab ka „Kultuuripoliitika põhialuste aastani 2020“ koostamise perioodil sõnastatud vajadustele.

¹² Riigi kultuuripoliitika arengusuunad aastani 2020. arhitektuurivaldkond (edastatud meili teel).

Veel on laiemal avalikkuse ruumipädevuse tõstmise jaoks oluline Kultuuriministeeriumi taotlusvoor „Arhitektuuri ja disaini arendusprojektid“, mille eesmärkides on põhialuste perioodil tehtud valdkonna vajadustele vastavaid muudatusi: 2020. aastast on fookuses lastele ja noortele suunatud tegevused ning valdkonna ettevõtete konkurentsivõime tõstmise asemel on toetuse eesmärkidesse lisatud arhitektuuri- ja disainipädevuste tõstmine¹³.

Fookusrühmas osalenute sõnul tuleks ka viimastel aastatel järjest rohkem kanda kinnitanud arhitektuurivõistluste head tava **kindlasti ka tulevikus jätkata**. Küll aga moodustasid nt 2019. aasta arhitektuurivõistlustest valdava osa koolide ideevõistlused, mistõttu oleks tervitatav suurem mitmekesisus ideevõistluste teemades. Avalike arhitektuurivõistluste kitsaskohtadena võib veel välja tuua sisearhitektuuri ning planeeringuvõistluste vähesuse¹⁴. Arvestades, et ligipääsetavus on üks kvaliteetse ruumi aluspõhimõtetest¹⁵, on veel üks käesoleva prioriteediga seotud oluline edasiminekuks ligipääsetavuse rakkerühma loomine Riigikantselei juurde.

Eesti inimarengu aruanne ning ruumiloome ekspertrühma lõpparuanne rõhutavad vajadust laiemale käsitusele kvaliteetsest ruumiloomest. Lisaks rõhutatakse 2019/2020 inimarengu aruandes riigi rolli hea avaliku ruumi arendamise põhivastutajana: riik loob õigusruumi, on omavalitsuste partner ning riigiettevõtteid on tihti suurarenduste tellijad.

Ka arhitektuurivaldkonna fookusrühmas toodi välja, et elukeskkonna parendamise kontekstis on oluline käsitleda ehitisi laiemalt, arvates nende hulka ka rajatisi nagu teeprojektid. Vajadus **kvaliteedipõhiste hangete järele ka teedehitusel tuleneb aga teede ja tänavate suurest rollist avalikus ruumis**. Just need avalikud võrgustikud seovad inimeste igapäevaseid tegevuskohti, moodustades nii suure osa erinevate vajadustega ruumikasutajate igapäevaelust¹⁶. Fookusrühmas intervjuueeritute sõnul on teeprojektid praegu õiguslikus mõttes n-ö hallis alas ning seepärast oleks oluline õigusaktides jätkusuutlike riigihangete nõuet ka teeprojektidele rakendada.

” Majandusministeerium annab suure hulga raha tänavaprojekti tegemiseks üllühikese tähtsajaga, ilma mingisuguse just nimelt kvaliteedinõueteta, et kulutage see raha lihtsalt võimalikult kiiresti ära.

2.1.4. Rahvusvahelised arhitektuurisündmused ja -poliitika

	24.4 Riik toetab osavõttu rahvusvahelistest arhitektuurivaldkonna suursündmustest ja osaleb aktiivselt rahvusvahelise arhitektuuripoliitika kujundamisel.
---	--

„Kultuuripoliitika põhialuste aastani 2020“ elluviimise perioodil on riik toetanud olulistel arhitektuurivaldkonna suursündmustel, nt Veneetsia arhitektuuri biennaalidel, osalemist. Rahvusvahelises arhitektuuripoliitikas osaletakse läbi erialaliitude tegevuse Euroopa ja maailma

¹³ Kultuuriministri 12. novembri 2018. a määruse nr 2 „Arhitektuuri ja disaini arendusprojektide toetamise tingimused ja kord“ muutmine. Riigi Teataja I, 14.01.2020, 3. <https://www.riigiteataja.ee/akt/114012020003>

¹⁴ Komissarov, K. (2020, 17. jaanuar). Arhitektuurivõistlused on sool ja pipar. *Sirp*. <https://sirp.ee/s1-artiklid/arhitektuur/arhitektuurivoistlused-on-sool-ja-pipar/>

¹⁵ Riigikantselei. (2018). *Ruumiloome ekspertrühm. Lõpparuanne. Lisa 3. Kvaliteetse ruumi aluspõhimõtted*. https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/lisa_3_-_kvaliteetne_ruum_aluspohimotted.pdf (vaadatud enne 7.04.2021).

¹⁶ Paaver, T., & Kiivet, E. (2020). Avalik ruum kui elukeskkonda siduv võrgustik. Helen Sooväli-Sepping. (toim.). *Eesti inimarengu aruanne*. Tallinn: Eesti Koostöö Kogu. <https://inimareng.ee/avalik-ruum-kui-elukeskkonda-siduv-v%C3%B5rgustik.html>

tasandi erialaühendustes (nt ACE – Euroopa Arhitektide Nõukogu ja UIA – Rahvusvaheline Arhitektide Liit, IFLA – Rahvusvaheline Maastikuarhitektide Föderatsioon), mille jaoks on samuti Kultuurkapitali tugi oluline. Käesoleva prioriteedi **olulisimaks kitsaskohaks on aga toetuste projektipõhisus**, mis ei taga arhitektuurivaldkonna tegijate rahvusvahelise töö järjepidevuse osas kindlust.

Fookusgrupis osalenud nentisid, et Veneetsia Arhitektuuribiennaali vajalikkust ja olulisust tundub riik nüüdseks süsteemselt teadvustavat. See viitab asjaolule, et käesoleva prioriteedi saavutamiseks toetatud tegevused on olnud asjakohased: Kultuuriministeerium on Veneetsia Arhitektuuribiennaalil osalemist järjepidevalt eelarverega toetanud ning „Kultuuripoliitika põhialuste aastani 2020“ perioodil on toetus ka ligi kolmandiku võrra tõusnud. Tallinna Arhitektuuribiennaali, mis on maailmas Eesti arhitektuuri kuvandi kujundamiseks samuti oluline, on „Kultuuripoliitika põhialuste aastani 2020“ elluviimise perioodil samuti toetatud, kuid fookusrühmas osalenud nentisid Tallinna Arhitektuuribiennaali rahastusmodeli ebasobivust. Erarahastuse suur osakaal ning eraldi eelarverea puudumine Tallinna Arhitektuuribiennaali rahastamiseks ei aita kaasa ürituse jätkusuutlikule kvaliteetsele korraldamisele.

” *Tallinna arhitektuuribiennaali me paneme jätkuvalt kokku n-ö kild haaval, iga kord ehitame praktiliselt maja üles. Ta ei ole riigi poolt toetatud eelarverega või n-ö süsteemselt ja väga suur osa tuleb ikkagi ka n-ö erarahastusest.*

2030. aastaks seatavate eesmärkide aruteludest (nt partnerorganisatsioonide arutelupäeval mais 2019) ei kerkinud selgelt esile rahvusvahelistest suursündmustest osavõtmise aktiivsema toetamise vajadus – sellestki võib ehk järeldada, et riik on käesoleva prioriteedi rahuldamisega „Kultuuripoliitika põhialuste aastani 2020“ elluviimise perioodil võrdlemisi hästi hakkama saanud.

Käesoleva prioriteedi teine pool keskendub riigi aktiivsele osavõtule rahvusvahelise arhitektuuripoliitika kujundamisest. Positiivsete arengutena tõid fookusrühmas osalenud välja Eesti juhtiva rolli **Euroopa Komisjoni juurde moodustatud kvaliteetse arhitektuuri ja ehitatud keskkonna ekspertrühmas**¹⁷. Lisaks mainiti, et võrreldes teiste „Kultuuripoliitika põhialuste aastani 2020“ arhitektuurivaldkonna prioriteetidega, on käesoleva prioriteedi elluviimise juures kõige vähem killustatust: **Kultuuriministeeriumi roll on siin kõige selgem ning vastutus pole erinevate asutuste vahel killustunud**. Samas toimub suur osa rahvusvahelises arhitektuuripoliitikas osalemisest läbi erialaliitude töö rahvusvahelistes ja Euroopa tasandi erialaorganisatsioonides, mille juures on oluline silmas pidada, et kuigi erialaliidud saavad Kultuurkapitali arhitektuuri sihtkapitalist tegevustoetust, moodustavad suure osa nende rahastusest ka projektipõhised toetused (vt arhitektuuri sihtkapitali toetuste jaotumist aastatel 2008–2015 Eesti loomemajanduse olukorra uuringust¹⁸). Fookusrühmas osalenud tõid projektipõhisuse fookusrühmas välja kui asjaolu, mis lisaks suurte arhitektuurisündmuste korraldamise keerulisemaks muutmisele põhjustab ebakindlust ka rahvusvahelises arhitektuuripoliitikas osalemise jätkusuutlikkuses.

¹⁷ Kultuuriministeerium. (2020, 19. veebruar). *Eesti valiti juhtima Euroopa Komisjoni ruumiloome ekspertrühma*. <https://www.kul.ee/et/uudised/eesti-valiti-juhtima-euroopa-komisjoni-ruumiloome-eksperttruhma> (vaadatud enne 7.04.2021).

¹⁸ Josing, M., Ahermaa, E., Vanamölder, A., Martens, K., Mattheus, Ü., Lepane, L., Tänav, K., Pulver, B., Orro, E., Viileberg, M., & Nittim, K. (2018). *Eesti loomemajanduse olukorra uuring ja kaardistus. 2. Arhitektuur*. Eesti Konjunktuuriinstituut. https://www.ki.ee/publikatsioonid/valmis/2. Eesti_loomemajanduse_olukorra_uuring_ja_kaardistus_-_Arhitektuur.pdf

2.1.5. Arhitektuuri eksport ja ettevõtluse areng

	<p>24.5 Arhitektuurivaldkonnas ettevõtluse arengu ja rahvusvahelistumise elavdamiseks soodustab riik muuhulgas Eesti arhitektide praktiseerimist välisbüroodes, arhitektuuriettevõtete eksporti ja kohalike arhitektide osavõttu rahvusvahelistest arhitektuurivõistlustest.</p>
---	---

Fookusgrupis osalenud töid välja, et Eesti arhitektuur on maailmas tuntud ning sel on tugev kuvand. Kuigi arhitektuurivaldkonna ettevõtete väiksus, mis Eesti arhitektuurimaastikku kindlasti iseloomustab, raskendab eksporti ning osavõttu rahvusvahelistest võistlustest, on eksportivate ettevõtete arv ning käive kasvanud.

Eesti Konjunktuuriinstituudi 2018. aasta uuringust¹⁹ selgus, et vahemikus 2011–2015 kasvas arhitektuuriettevõtete eksport 1,3 mln euro võrra. Vaadates ka arhitektuurialaste jt projekteerimiseettevõtete eksporti, näitavad samas uuringus analüüsitud Eesti Panga andmed „Kultuuripoliitika põhialuste aastani 2020“ elluviimise perioodil kasvu. Võrreldes 2011. aastaga, kasvas 2015. aastaks tehniliste teenuste eksport 26% ning kasv jätkus ka 2016. aastal. Küll aga tuleb silmas pidada, et arhitektitegevused moodustavad selle teenustegrupi müügitulust vaid ligi 12%.

Käesoleva prioriteedi küllaltki edukat saavutamist nentisid ka fookusgrupis osalenud. Lisaks eksportivate arhitektuuriettevõtete arvu kasvule on kasvanud ka ettevõtete motivatsioon ja võimalused välisturgudel konkureerida. Veel toodi fookusrühmas välja, et ekspordiga tegelevate arhitektuurbüroode juures ei saa tegelikult rääkida rohkem kui kümnest ettevõttest.

Takistustena tuuakse ettevõtluse arengu ja rahvusvahelistumise juures välja Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse toetuste projektipõhisust.

„ ... selle tegevuse toetamine näiteks lõpeb ära praeguses meetmes kuue kuu pärast. Et mis pärast seda saab? Ilmselt on jälle tükk tühja maad. See on enne nii olnud ja see on selline nagu kogu aeg. See on nagu ralliautoga sõitmine, kus sul vahepeal auto sureb välja ja siis ootad, kuna nagu uuesti saab auto käima ja siis edasi sõita.

Samuti nentisid fookusrühmas osalenud, et ettevõtetel on võimalik eksportida, kui neil mõistlikult korraldatud riigihangetel osalemistest ressursse üle jääb. Seega on selle prioriteedi täitmise edukus sõltunud paljuski ka sellest, kui edukas on riik olnud arhitektuurivaldkonna arengu toetamisel teiste „Kultuuripoliitika põhialuste aastani 2020“ prioriteetide raames. Praegu, kus Eestis domineerivad avalikus sektoris odavhanked, **ei jagu eriti väiksematel arhitektuurbüroodel ekspordi arengusse investeerimiseks ressursse.**

„ See potentsiaal on olemas, aga seal on jälle see sama küsimus, et täna pigem riik reklaamib end jätkuvalt pigem vanalinnaga ehk et see kuvand keskkonna mõttes on see, mis võiks natukene midagi muud olla.

Veel töid fookusrühmas osalenud välja, et Eesti arhitektuuri rahvusvahelistumise edendamiseks peaks rohkem tähelepanu pöörama ja **uuenduslikumalt lähenema ka Eesti arhitektuuri ja disaini kuvandile.**

¹⁹ Josing, M., Ahermaa, E., Vanamölder, A., Martens, K., Mattheus, Ü., Lepane, L., Tänav, K., Pulver, B., Orro, E., Viileberg, M., & Nittim, K. (2018). *Eesti loomemajanduse olukorra uuring ja kaardistus. 2. Arhitektuur*. Eesti Konjunktuuriinstituut.
<https://www.ki.ee/publikatsioonid/valmis/2>. Eesti loomemajanduse olukorra uuring ja kaardistus - Arhitektuur.pdf

Oluline on selle arendamisel ka valdkondadeülest koostööd hoogustada. Sarnastele järeldustele jõuti ka Eesti Konjunktuuriinstituudi 2018. aasta loomemajanduse uuringus²⁰, kus toodi arenguvõimalusena välja, et riik võiks Eesti arhitektuuri ja disaini kuvandiga rohkem tegeleda.

” ... riiklik turundus ei pea olema ... ainult selline retro, et ainult Tallinna vanalinn ja raba. Et sealtkaudu saaks ka seda eksporti ja tuntust ja valdkonna olulisust ilmselt rõhutada.

Arhitektuuriekspordi arendamisega tegeleb ka Kultuuriministeeriumi eelarvest tegevustoetust saav Eesti Arhitektuurikeskus, mille ministeeriumipoolne rahastus „Kultuuripoliitika põhialuste aastani 2020“ perioodil on enam kui kuuekordistunud. Rahvusvahelistel arhitektuurikonkurssidel osalemise soodustamiseks on fookusrühmas osalenute sõnul olulised ka Eesti Arhitektide Liidu väljaantavad loomestipendiumid, mida rahastatakse riigieelarvest ning mis on reguleeritud loovisikute ja loomeliitude seadusega²¹. Välismaistel arhitektuurivõistlustel osalemist toetab Eesti Arhitektide Liit eraldi loomestipendiumi liigina²² ning fookusrühmas osalenute hinnangul soodustaks arhitektuuri eksporti ja arhitektide välismaal praktiseerimist, kui välisvõistlustel osalemist toetataks loomestipendiumitega ka teistes arhitektide loomeliitudes – loovisikute ja loomeliitude seadus seda ka võimaldab. Selle toetuse tugevusena toodi välja asjaolu, et see ei tingi büroopõhist taotluste esitamist, vaid võimaldab ka meeskonnakeskset taotlemist. Samuti toodi fookusrühmaintervjuus välja, et loomestipendiumitele ei rakendu sama keerukad tingimused kui paljudele Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse toetusmeetmetele, mis soodustab nende kasutamist välismaistest võistlustest osavõtmiseks.

Fookusrühmas osalenute hinnangul tõstetakse Eestit rahvusvaheliselt esile kui head näidet väikesest, kuid dünaamilisest ühiskonnast, kus luuakse palju head arhitektuuri. Samuti paistab Eesti silma sellega, et korraldatakse palju avalikke arhitektuurivõistlusi. Intervjueeritud nentisid, et hoolimata mitte kõige soodsamast turust ning ka keskkonnast, kus kvaliteetse avaliku ruumi olulisust piisavalt ei teadvustata, on Eesti arhitektuurbürood võrdlemisi edukad.

²⁰ Josing, M., Ahermaa, E., Vanamölder, A., Martens, K., Mattheus, Ü., Lepane, L., Tänav, K., Pulver, B., Orro, E., Viileberg, M., & Nittim, K. (2018). *Eesti loomemajanduse olukorra uuring ja kaardistus. 2. Arhitektuur*. Eesti Konjunktuuriinstituut. https://www.ki.ee/publikatsioonid/valmis/2._Eesti_loomemajanduse_olukorra_uuring_ja_kaardistus_-_Arhitektuur.pdf

²¹ Loovisikute ja loomeliitude seadus. RT I 2004, 84, 568. RT I, 21.04.2020, 18. [https://www.riigiteataja.ee/akt/LLS\(29.03.2021\)](https://www.riigiteataja.ee/akt/LLS(29.03.2021))

²² Eesti Arhitektide Liit. (2017). *Eesti Arhitektide Liidu loovisikute stipendiumide taotlemise ja maksmise kord*. <http://www.arhliit.ee/koosseis/toetused/>

2.2. Disain

Autor: Elisabeth Kendrali.

25. Disain

Disaini tegevusvaldkonna prioriteetide saavutamine perioodil 2014–2020

25.1 Disaini roll

- Avaliku sektori Innovatsioonitiim on silmapaistev näide disaini rolli paranenud teadvustamisest avalikus sektoris.
- Ametkonna disainiteadlikkus sõltub suuresti üksikute töötajate kogemustest disainiga, kuid erasektoriga võrreldes tajutakse avaliku sektori disainiteadlikkust paremana.
- Avalikkuse disainiteadlikkust suurendavates tegevustes on keskne roll Eesti Disainikeskusel, Eesti Disainerite Liidul ning Eesti Kunstiakadeemial.
- Disain on olnud pikka aega riikliku poliitikata, kuid 2019. aastal valmis Disainikeskuse eestvedamisel Eesti disainivaldkonna arengukava aastani 2023.

25.2 Kvaliteetne disainiteenus

- Teadliku disainikasutusega teistes majandusharudes lisandväärtuse loomiseks napib sobivaid toetusi.
- Disainiettevtete ekspordivõimekust hinnatakse madalaks.
- Loomemajanduse arendamise meetmest on toetatud disainibüroode ekspordivõimekusele suunatud projekte ja algatasi nagu Tallinn Design House, mis toimib esindusruumi ja ekspordiplatvormina.

25.3 Kvaliteetne disain ja tootearendus

- Kultuurkapitalis eraldi disaini sihtkapitali puudumine raskendab disainivaldkonna olulistele ettevõtmistele rahastuse saamist.
- Riigihangete tingimused ei vasta tihti tänapäevasele disainikäsitlusele ning ei soodusta selle rakendamist. Avalik sektor tellib palju ka alla riigihanke maksumuse määra jäävaid teenuseid, mille hanketingimuste sobivus disainiprotsessiga sõltub konkreetsest asutusest.
- Rohkem ettevõtteid kasutab disaini teadlikult ja süstemaatiliselt, kuid neid motiveerib rohkem vajadus konkurentidest eristuda kui riigi tugi disaini rakendamisele.

25.4 Disainihariduse kvaliteet

- Üldhariduskoolidele disainialase valikkursuse valmimine on oluline edasimineku.
- Disainiteadus vajaks senisest oluliselt rohkem tähelepanu.
- Kuna kõrghariduse rahastamine on mitmel järjestikusel aastal külmutatud olnud, on uusi õppekavasid võimalik välja töötada vaid olemasolevate õppekohtade arvelt või tuleb luua tasulisi õppekohti.

Eesti disainivaldkonna kitsaskohtade hulka kuulusid „Kultuuripoliitika põhialuste aastani 2020“ väljatöötamise perioodil madal disainiteadlikkus ühiskonnas, ettevõtetes ja avaliku sektori otsustajate seas ning sellega seoses disaini alarakendus nii ettevõtetes lisandväärtuse loomisel kui ka avalike teenuste arendamisel. Veel toodi 2012. aastal kitsaskohtadena välja, et disain ei asetse mitte ühegi ministeeriumi vastutusalas, disainibüroodel puuduvad koostööplatvormid, riigihangete tingimused ei vasta tänapäevasele käsitlusele disainiprotsessist, disainivaldkonna ettevõtete ekspordivõime on nõrk ja puudub riiklik ekspordistrateegia. Samuti oli probleemiks kutsestandardite puudumine, disainihariduse puudumine üldhariduses, disainiteaduse alarahastatus ning valdkonnaüleste programmide puudumine kõrghariduses²³.

Põhialustes seatud neli disainivaldkonna prioriteeti vastavad nendele probleemidele osaliselt. Samas on disainivaldkonna prioriteetid sõnastatud ka väga erineva täpsusastmega, hõlmates nii mitmeid konkreetseid tegevusi (25.3) kui ka üldiseid väärtuspõhiseid väiteid (25.1), mille vastavust konkreetsetele probleemidele valdkonnas on keeruline hinnata.

Põhialuste elluviimise perioodi lõpus (2019–2020) olid põhilised kitsaskohad disainivaldkonnas järgmised: vajadus arendada disainihariduse mudelit kõigil haridustasemetel (ka elukestvas õppes), ettevõtete ja asutuste disainivõimekuse tõhusam rakendamine ning vajadus innovatsiooni soodustava seadusandluse järele, Eesti disaini nähtavuse ja ekspordi suurendamine, disainipädevuse tõstmine ühiskonnas üldiselt ning kutsekvalifikatsioonide süsteemi arendamine.²⁴ Võrreldes neid kitsaskohti põhialuste koostamise perioodi probleemidega, selgub, et mitmed 2012. aastal tuvastatud vajadused on endiselt aktuaalsed. Olukorda selgitavad täpsemalt 2014–2020 ellu viidud tegevused ja esinenud takistused, millest järgnev peatükk disainivaldkonna prioriteetide kaupa täpsema ülevaate annab.

2.2.1. Disaini roll

	<p>25.1. Disaini roll on aidata kaasa uuenduslike, funktsionaalsete, keskkonnasäästlike, kasutajasõbralike ja atraktiivsete toodete ja teenuste väljatöötamisele ning kaasavate ja turvaliste keskkondade kujundamisele.</p>
---	---

Käesolevas prioriteedis ei ole tuvastatud vastutavaid osapooli ega konkreetsemaid eesmärke, seega käsitleme hindamisel seda prioriteeti kui üldist ühiskonnas valitsevat teadlikkust disaini mitmekülgsest rollist, pidades sealjuures silmas, kuidas on riik oma tegevustega sellele kaasa aidanud, et disaini roll prioriteedis kirjeldatud ulatuses realiseeruks. Sellest vaatenurgast lähtudes on „Kultuuripoliitika põhialuste aastani 2020“ elluviimise perioodil käesolev prioriteet saavutatud tagasihoidlikul määral, sest puudu on olulised tegevused, nagu järjepidev disainipoliitika riigipoolne kujundamine ja realiseerimine ning disainikasutuse uuringu tulemused²⁵ ei näita, et ettevõtete arusaam disaini rollist oleks võrreldes 2013. aastaga oluliselt laienenud.

Samas viidi perioodil 2014–2020 ellu tegevusi, mis viitavad paranenud disainiteadlikkusele avalikus sektoris. Seda kinnitavad nii fookusrühmas osalenute hinnangud kui ka avaliku sektori eestvedamisel ellu viidud tegevused, millest silmapaistvaim oli ka fookusrühmas osalenute sõnul 2016. aastal loodud

²³ Eesti Disainikeskus. (2012). *Eesti kultuuripoliitika arengusuunad aastani 2020. DISAIN*.

²⁴ MEMO. *Disainivaldkonna arenguvajadused 2020-2023*. Edastatud meili teel.

²⁵ Veemaa, J., Puolokainen, T., Varblane, U., & Trumm, E. (2018). *Disainikasutus Eesti ettevõtetes ja sihtasutustes. Lõpparuanne*. Tartu Ülikooli sotsiaalteaduslike rakendusuuringute keskus (RAKE). https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/disainikasutuse_uuring_2018.pdf (vaadatud enne 7.04.2021).

avaliku sektori ja sotsiaalse innovatsiooni arendamise rakkerühm, kelle soovitusel asus 2018. aasta suvel tööle ministeeriumideülene avaliku sektori Innovatsioonitiim. Innovatsioonitiimi tegevust tunnustati 2020. aastal mitmes kategoorias ka Eesti Disainiauhindade konkursil. Veel on oluliseks algatuseks nt Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi kaasjuhitav Accelerate Estonia innovatsiooniprogramm ning näitena valdkonna olulisuse riigipoolsest väärtustamisest saab välja tuua ka 2013. aasta disainikasutuse uuringule jätku-uuringu valmimise 2018. aasta teises pooles.

Kuigi fookusrühmaintervjuus osalenud kinnitasid, et nii riigiasutuste ametnikkonnas kui ka ühiskonnas laiemalt tundub disainiteadlikkus olevat põhialuste elluviimise perioodil suurenenud – sealjuures peetakse avalikku sektorit erasektorist teadlikumaks disainitellijaks –, leidsid mitmed, et disaini endiselt ei väärtustata kultuuripoliitikas piisavalt ning selle asemel on disainiteadlikkuse suurenemises kõige suuremat rolli mänginud Eesti Disainikeskuse, Eesti Kunstiakadeemia ning Eesti Disainerite Liidu järjepidevad kommunikatsiooni-, koolitus- ja muud tegevused.

Disainikasutuse uuringu tulemused toetavad fookusrühmas osalenute seisukohta avaliku ja erasektori disainiteadlikkuse võrdluse kohta: kui kõigist küsitletud ettevõtetest on kõige suurem osa disainiredeli esimesel astmel²⁶, s.t disaini ei kasutata teadlikult ja süstemaatiliselt, siis riigi osalusega ettevõtetest oli enamik disainiredeli kolmandal astmel ehk disain on neis ettevõtetes uute lahenduste väljatöötamisel protsessi kaasatud algusest peale²⁷. Samas tõid fookusrühmas osalenud välja, et riik ei ole disainivaldkonda innovatsioonipoliitika väljatöötamisel piisavalt prioriseerinud ning ametkonna disainiteadlikkus sõltub liiga suurel määral üksikutest töötajatest ja nende eelnevast töökogemusest disainiprotsesside alal.

” *Avalikus sektoris on mitmeid näiteid, kus nad on mõistnud, kuidas disainerlik lähenemine on avaliku sektori enda töö jaoks kasulik. Ja sealt on siis tulnud need edulood. Aga see, kuidas seda nüüd laiemalt rakendada, siis seal me väga palju me ei näe minu arust.*

” *Siin pärast teistest punktidest tuleb välja veel rohkem seda, et kuidas tegelikult pärsib meie süsteem. Ja pärsib see, et ei ole selgust ja ei tunnustata seda, kui palju meie valdkond tegelikult loob töökohti ja kui palju inimesed elatavad ennast ja teisi loomevaldkonnas.*

Disaini rolli tagasihoidlikku riigipoolset teadvustamist iseloomustab ka vähene strateegiline arendamine ja juhtimine: aastatel 2012–2013 viidi ellu „Disainivaldkonna riiklik tegevusplaan 2012–2013“ („Eesti ettevõtluspoliitika 2007–2013“ lisa), seejärel oli disainivaldkond kuus aastat strateegiata. 2019. aastal valmis aga Eesti Disainikeskuse eestvedamisel erinevate valdkondlike organisatsioonide, k.a Kultuuriministeeriumi koostöös Eesti disainivaldkonna arengukava aastani 2023.

²⁶ Danish Design Centre. (2016). *The Design Ladder*.
https://danskdesigncenter.dk/sites/default/files/pdf/design_ladder_2016_eng_0.pdf

²⁷ Veemaa, J., Puolokainen, T., Varblane, U., & Trumm, E. (2018). *Disainikasutus Eesti ettevõtetes ja sihtasutustes. Lõpparuanne*. Tartu Ülikooli sotsiaalteaduslike rakendusuuringute keskus (RAKE).
https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/disainikasutuse_uuring_2018.pdf (vaadatud enne 7.04.2021).

2.2.2. Kvaliteetne disainiteenus

	<p>25.2 Riik soodustab disainerite ja disainibüroode tegevust, sest kvaliteetne disainiteenus aitab kaasa lisandväärtuse loomisele teistes majandusharudes ja suurendab seeläbi Eesti ettevõtete rahvusvahelist konkurentsivõimet.</p>
---	---

Käesolev prioriteet on põhialuste koostamise perioodi kitsaskohtade valguses väga asjakohane, käsitledes disaini alarakendatust teiste valdkondade ettevõtetes lisandväärtuse loomisel. Perioodi 2014–2020 lõpus oli aga sama probleem endiselt aktuaalne²⁸, mis viitab sellele, et see **prioriteet pole kuigi suurel määral saavutatud**. Sellist hinnangut toetavad ka kvantitatiivsed näitajad ettevõtete disainikasutuse ja disainivaldkonna ettevõtete ekspordinäitajate kohta ning fookusrühmas osalenute hinnangud.

Perioodil 2014–2020 on riiklikult rahastatud mitmeid vajalikke tegevusi. Eesti disainerite ja disainibüroode tegevust on otse ja intensiivselt toetanud Eesti Disainikeskus, mida on Kultuuriministeeriumi väljatöötatud loomemajanduse arendamise toetusmeetmest toetatud nii disainibüroode ekspordivõimekuse suurendamisele kui ka teiste valdkondade ettevõtetes strateegilise disainikasutuse laiendamisele suunatud projektide rahastamisega aastatel 2015–2019²⁹. Veel saab positiivse näitena esile tuua Eesti disaini esindusruumi ja ekspordiplatvormina toimiva Tallinn Design House'i loomise, mida toetati loomemajanduse arendamise meetmest investeringutoetusega.³⁰

Fookusrühmas toodi kitsaskohana välja disainivaldkonna liikumine Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi alt Kultuuriministeeriumi haldusalasse 2014. aastal. Sellega seoses on intervjueeritavate hinnangul disainiettevõtjate jaoks kadunud ära neile kõige paremini sobivad toetusvormid. Tootearendust küll toetatakse mitmete mehhanismidega³¹, mille peamine eesmärk – suurendada kõrgema lisandväärtusega toodete ja teenuste loomise kaudu ettevõtete konkurentsivõimet – kattub käesoleva prioriteediga. Samas ei ole disainilahendused toetatavate tegevuste hulgas kesksel kohal – nt väike- ja keskmise suurusega ettevõtetele suunatud innovatsiooniosakuga ei toetata disainilahenduste väljatöötamist. Ka fookusrühmaintervjuus osalenute hinnangul on disainilahenduste väljatöötamise eemaldamine innovatsiooniosakuga toetatavate tegevuste seast selle prioriteedi kontekstis justkui samm tagasi.

Üldiselt on disainivaldkonna ettevõtete rahvusvaheline konkurentsivõime endiselt madal – eksport moodustab nii Eesti Konjunktuuriinstituudi 2018. aasta uuringu kui ka fookusrühmas osalenute sõnul ettevõtete kogutulust u 10% ning disainibürood on väikesed (2012 – keskmiselt 1,1 töötajat³², 2016 – 1,6 töötajat³³), mis võib olla takistuseks suuremate tellimuste tegemisel⁸.

²⁸ MEMO. Disainivaldkonna arenguvajadused 2020-2023. Edastatud meili teel.

²⁹ Kultuuriministeerium. (2017). Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ aasta 2016 täitmise kohta. https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/kultuur2020_aruanne_2016.pdf (vaadatud enne 7.04.2021).

³⁰ Kultuuriministeerium. (2019). Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ aasta 2018 täitmise kohta. https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/kultuur2020_aruanne2018.pdf (vaadatud enne 7.04.2021).

³¹ Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus. (n.d.). Teenused ja toetused. <https://www.eas.ee/teenused/>

³² Eesti Disainikeskus (2012). Eesti kultuuripoliitika arengusuunad aastani 2020. DISAIN.

³³ Josing, M., Ahermaa, E., Vanamölder, A., Martens, K., Mattheus, Ü., Lepane, L., Tänav, K., Pulver, B., Orro, E., Viileberg, M., & Nittim, K. (2018). Eesti loomemajanduse olukorra uuring ja kaardistus. 5. Disain. Eesti Konjunktuuriinstituut. <http://ki.ee/publikatsioonid/valmis/5>. Eesti loomemajanduse olukorra uuring ja kaardistus - Disain.pdf

Samas toodi välja, et Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse rahastatavale tootearendusliku programmi „Disaini meistriklass“ järele on läbi aastate olnud kõrge nõudlus, kuid programmi tugevus on pigem selle hariduslik komponent, mitte kõrgetasemeline tootearendus tegevuse väljundina. Lisaks ei ole programm käesoleva prioriteedi kontekstis ka kõige asjakohasem, sest kuigi seeläbi tõenäoliselt luuakse lisandväärtust muudes majandusharudes, ei saa „Disaini meistriklassi“ käsitleda disainibüroode tegevuse toetamisena. Programm on suunatud muudes valdkondades tegutsevatele ettevõtetele, kes soovivad disainmõtlemist juurutada. Veel on selle prioriteedi valguses kitsaskohaks disainivaldkonna mikroettevõtjatele ning isetootvatele disaineritele (ingl *designer-maker*) sobivate toetuste vähesus.

” Meil on neid inimesi küll ja veel, kes on mikroettevõtjad või siis osutavad disainiteenust mingitele välisfirmadele ja ongi väga rahvusvahelise haardega. Aga siin mingisugust riigipoolset sellist... see pigem on ajaraiskamine, nende taotluste kirjutamine.

2.2.3. Kvaliteetne disain ja tootearendus

	<p>25.3. Riiklikud toetusmeetmed on suunatud nõudluse suurendamisele kvaliteetse disaini ja sellel põhineva tootearenduse järele. Selleks väärtustatakse riigihangete tingimustes disaini, tõstetakse disainialast teadlikkust ja soodustatakse disainerite, ettevõtete ja teadusasutuste koostööd projektitoetuste, innovatsiooniosakute ja ettevõtluskeskuste toetamise kaudu. Oluline on tõsta avalikkuse üldist teadlikkust disaini kultuurilistest, sotsiaalsetest, majanduslikest ja keskkondlikest väärtustest ning jätkata Eesti disaini tutvustamist rahvusvahelisel areenil.</p>
--	---

See prioriteet vastab disainivaldkonna riigihangete tingimuste, ettevõtete nõrga ekspordivõime, madala disainiteadlikkuse ja riikliku disaini ekspordistrateegia puudumisega seotud probleemidele „Kultuuripoliitika põhialuste aastani 2020“ väljatöötamise perioodil. Prioriteet on aga nüüdseks rahuldatud vaid osaliselt, sest **riigihangete tingimused on küll paranenud**, kuid pole fookusrühmas osalenute hinnangul ikkagi alati disainiprotsessi soodustavad, ning **ettevõtete ja disainerite koostöö** soodustamiseks mõeldud toetustes on osaliselt toimunud tagasimineku. Samal ajal toimub igal aastal avalikkusele suunatud disainiüritusi ning Eesti disaini on perioodil 2014–2020 **edukalt ka rahvusvahelisel areenil tutvustatud**.

Riigihangete tingimuste osas leidsid fookusrühmas osalenud, et need on põhialuste elluviimise perioodil disainiettevõtete jaoks paranenud, kuid samas nenditi, et avalikus sektoris pole ühtlaselt juurdunud arusaam disainist kui protsessist – see puudutab eelkõige teenusedisaini hõlmavaid hankeid, mille juures on oluline mõista, et teenused (nt paljud digilahendused) ei saa korraga valmis, vaid neid tuleb pidevalt edasi arendada ning see peaks kajastuma ka hanke tehnilistes tingimustes.

Lisaks tõid fookusrühmas osalenu välja, et madala disainiteadlikkuse tõttu riigihangete disainiprotsessi pärssivate hanketingimuste kõrval on üheks valdkonna kitsaskohaks ka tasustamata loovtöö konkursside raames ning asjaolu, et mitmete avaliku sektori tellitavate disainiteenuste maksumus jääb alla riigihanke piiri ning sel juhul hakkavad hanke sobivust disainiprotsessiga mõjutama hoopis erinevate riigiasutuste hankimisega seotud sisemised tavad ja reeglid. Seepärast ei ole riigihangete hea tava juurdumisest hoolimata disaini tellimine üheselt reguleeritud ja alati kvaliteetset disaini soodustav. **Lahendusena võiks toimida valdkonna professionaalide suurem kaasatus riigihangete koostamisel**, mis võib tähendada neutraalselt, kuid väga disainipädevalt osapoolelt, nt Disainikeskuselt, nõu küsimist.

” Milles on tegelikult probleem, on selle lähteülesande püstitamine. Et tellija näeks, mis probleemi ta läheb lahendama, sest see hange on ju ainult üks osa sellest asjast. Ja eeldus sellele, et kui ma nüüd hangin mingi asja seal ära ja see asi tehakse valmis ja see lahendab mu probleemi ära, et tegelikult disain on protsess, meil ei ole sellist asja, et ta saab valmis ja siis ongi valmis ja siis on huh, korras.

Rääkides disainerite ja ettevõtete koostöö soodustamisest riiklike toetuste kaudu, töid fookusrühmas osalenud kahetsusväärse näitena välja Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse rahastatavast innovatsiooniosakust disainilahenduste toetamise väljajätmise, mille tõttu tundub, et tootearenduste kontekstis ei peeta disaini oluliseks, väärtustloovaks tegevuseks. Riigi tuge disainerite ja ettevõtete koostööle käsitleti ka 2018. a disainikasutuse uuringus³⁴, mille tulemused näitasid, et põhialuste elluviimise perioodil on ettevõtete osakaal, kes ei kasuta disaini teadlikult ja süstemaatiliselt, langenud (55% 2013. aastal ja 43% 2018. aastal). Samal ajal on tõusnud 7%-lt (2013) 14%-ni nende ettevõtete osakaal, kus disainer on kaasatud juhtkonda ning strateegiate väljatöötamise (disainiredeli viimane, neljas aste). Riigi toe mõju nendes muutustes võib aga pigem hinnata tagasihoidlikuks, sest samas uuringus töid ettevõtjad välja, et tulevikus motiveeriks neid disainile rohkem tähelepanu pöörama pigem soov eristuda konkurentidest või vajadus nendega sammu pidada (vastavalt 43% ja 27% ettevõtetest), sealjuures riigi tuge disainiteenuste kasutamiseks pidas motiveerivaks 20%.

” Minu jaoks tootearendusest, mis tänapäeval on toote- ja teenuste disainide arendus, on disain selle keskse koha pealt väljas, seda ei ole kaasatud. See on minu jaoks see suurim probleem ja selle pärast seda prioriteeti selle valdkonna selle nurga alt pole üldse täidetud.

Disainile suunatud riiklike toetusmeetmete osas on põhialuste elluviimise perioodi üheks olulisimaks kitsaskohaks ka Kultuurkapitali sihtkapitalidest disainile suunatud struktuuriüksuse puudumine. Disain kuulub nimelt arhitektuuri sihtkapitali alla, kuid fookusrühmas osalenute hinnangul ei ole disaini ja arhitektuuri projektidele toetuste jaotamine proportsionaalne ning nii võivad olla rahastamata jäänud mõned olulised disaini ekspordile suunatud ettevõtmised.

Avalikkuse disainialase teadlikkuse suurendamisse on põhialuste elluviimise perioodil panustanud Disainiöö festival ning Eesti Disainikeskus, kes saab Kultuuriministeeriumilt ka tegevustoetust. Eesti Disainikeskuse avalikkusele suunatud tegevustest saab välja tuua avalikud seminarid disainiteenustest, Eesti Disainiauhinnad ning erinevad trükised. Kuigi Eesti Disainikeskus on Kultuuriministeeriumi eelarveraal, sõltuvad nii Eesti Disainikeskus kui ka muude disainivaldkonna institutsioonide tegevused projektipõhistest toetustest. Avalikkuse disainialast teadlikkust peegeldab kaudselt ka Eesti ettevõtete arusaam disainist, mis on endiselt tugevalt seotud toodete ja teenuste väljanägemisega, mida peab disainikasutuse kasuteguriks rohkem kui pool ettevõtetest³⁵. Samas ei ole võrreldes 2013. aastaga kasvanud nende ettevõtete osakaal, kes hindaksid toodete ja teenuste paranenud kasutusmugavust või teenuste kättesaadavust disainikasutusega seotud kasuteguriks – endiselt seostab neid kasutegureid disainiga ligi kolmandik ettevõtetest. Fookusrühmas osalenute

³⁴ Veemaa, J., Puolokainen, T., Varblane, U., & Trumm, E. (2018). *Disainikasutus Eesti ettevõtetes ja sihtasutustes. Lõpparuanne*. Tartu Ülikooli sotsiaalteaduslike rakendusuuringute keskus (RAKE). https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/disainikasutuse_uuring_2018.pdf

³⁵ Veemaa, J., Puolokainen, T., Varblane, U., & Trumm, E. (2018). *Disainikasutus Eesti ettevõtetes ja sihtasutustes. Lõpparuanne*. Tartu Ülikooli sotsiaalteaduslike rakendusuuringute keskus (RAKE). https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/disainikasutuse_uuring_2018.pdf

hinnangul tagaks suurem stabiilsus rahastuses paremaid tulemusi ka avalikkuse disainiteadlikkuse suurendamisel.

Eesti disaini tutvustamises rahvusvahelisel areenil pidasid fookusrühmas osalenud oluliseks Eesti Disainerite Liidu osalemist rahvusvahelistes katusorganisatsioonides ning disainerite võimalusi isiklike kontakte luua, milleks olid enne koroonakriisi kõige edukamad eelkõige rahvusvahelised konverentsid ning suured koostööprojektid. Kultuuriministerium, Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus ja Eesti Kultuurkapital on põhialuste elluviimise perioodil disainivaldkonna organisatsioonide selliseid tegevusi ka toetanud, nt suurtes rahvusvahelistes projektides „Design for Europe“, „EcoDesign Circle“ ja „Human Cities_Challenging the City Scale“ osalemist. Samas tõdeti disaini fookusrühmaintervjus, et otsustajad tihti ei mõista, kui olulised on disainerite ja organisatsioonide isiklikud kontaktid Eesti disaini nähtavuse jaoks ning kui oluline on selleks erinevatele üritustele organisatsioonide esindajate lähetamise toetamine. Fookusgrupiintervjuus kerkis illustratsioon esile kui disainivaldkond, kus rahvusvahelise tuntusega seoses probleeme välja ei toodud: Eesti illustraatorid on saanud mitmeid rahvusvahelisi auhindu ning illustratsioonivaldkonnas on ka välismaistel tellimustel arvestatav osa.

2.2.4. Disainihariduse kvaliteet

	<p>25.4 Disainihariduse kvaliteedi tõstmiseks tuleb tagada õppe rahvusvahelises, praktikavõimalused ettevõtetes ning ühisõppekavad ja -projektid disaini- ja tehnoloogiaharidust andvate ülikoolide vahel. Õppekavade väljatöötamisel tuleb tagada, et kaasatud oleksid ettevõtjate esindajad.</p>
--	---

Disainivaldkonna neljanda prioriteedi juures ei ole määratletud, kelle vastutusalasse prioriteedis loetletud tegevused kuuluvad. Lisaks ei vasta see prioriteet kuigi hästi valdkonna vajadustele põhialuste koostamise ajal. Disainihariduse kitsaskohtadena toodi 2012. aastal välja Eesti Kunstiakadeemia ruumipuudus, disainihariduse alarahastatus, disainiteaduse mitterahastamine ning puuduv interaktsiooni- ja veebidisainiõpe. Loetletud vajadustest mitmed on nüüdseks rahuldatud, kuid kuna need vajadused ja probleemid ei peegeldunud käesolevas, disainiharidust puudutavas prioriteedis, ei saa neid positiivseid arenguid käsitleda kui näiteid selle prioriteedi elluviimise edukusest. Küll aga on prioriteedi üldine suund – **disainihariduse kvaliteedi tõstmine – 2020. aastaks osaliselt saavutatud.**

Kultuuripoliitikas seatud disainiharidusealased prioriteedid kutsuvad üles välja töötama ühisõppekavasid ja viima disainimõtlemist sisse äri- ja haldusõppesse, aga sellistele uutele õppekavadele kinnituse saamise protsessis esineb mitmeid probleemkohti. Näiteks on kõrgkoolide rahastus olnud mitmeid aastaid sisuliselt külmutatud; otsustajad peavad ülikoolidevahelisest väljakujunenud valdkondade jaotusest (nt äridus ja haldus kui traditsiooniliselt Tallinna Tehnikaülikooli erialad) liiga paindumatult kinni ning samuti mängib fookusrühmas osalenute hinnangul uute õppekavade realiseerumisel otsustavat rolli Haridus- ja Teadusministeriumi ametnike disainimõtlemise ja valdkonnaülese disainiõppe olulisuse teadvustamine. See on fookusrühmas osalenute sõnul viinud olukorrani, kus reaalselt on võimalik luua ainult uusi tasuta õppekohti või luua uusi õppekavasid juba olemasolevate õppekavade arvelt. Samas tuleb tasuliste õppekavade loomiseks rakendada osakoormusega õpet, mis aga ei ole atraktiivne suurele osale sihtrühmast, kes sooviksid eriala kiiremini omandada.

Perioodil 2014–2020 on sellest hoolimata toimunud disainihariduse vallas ka olulisi arenguid, mis vastavad otseselt põhialuste väljatöötamise perioodi probleemidele. Kui 2012. aastal ei olnud disainiõpet gümnaasiumi ega põhikooli õppekavades, siis alates 2017. aastast on kättesaadavad

gümnaasiumi valikkursuse „Disainiprotsess” materjalid ning kunstiõpetajaid valmistatakse ette seda kursust läbi viima. Lisaks on nüüdseks olemas interaktsioonidisaini magistriõpe Tallinna Ülikoolis ja Eesti Kunstiakadeemias ning bakalaureusetaseme digitootedisaini suund Eesti Kunstiakadeemias, mis vastavad otseselt põhialuste perioodi vajadustele. Lisaks toetab lastele ja noortele disainihariduse pakkumist Kultuuriministeeriumi taotlusvooru „Arhitektuuri ja disaini arendusprojektid“ eesmärkide muutumine põhialuste perioodil (vt Arhitektuur 2.1.3).

Nii käesoleva hindamise raames disainivaldkonna fookusgrupis osalenute hinnangul kui ka 2019. aastal tehtud OSKA uuringu³⁶ tulemustest järeldub, et disainiteaduse potentsiaal on Eestis realiseerimata. Disainivaldkonna õppejõudude järelkasvu tagamiseks ning ka ühiskonnas laiemalt disaini kuvandiloomeks on oluline väärtustada ja vastavalt ka rahastada disainivaldkonna doktorantuuri- ning postdoktorantuuri kohti.

³⁶ Krusell, S. & Pihl, K. (2019). *Tulevikuvaade tööjõu- ja oskuste vajadusele: kultuur ja loometegevus: audiovisuaalvaldkond, sõna ja keel, turundus ja kommunikatsioon, disain ja kunst, trükitööstus. Uuringu lühiaruanne.* Tallinn: SA Kutsekoda, tööjõuvajaduse seire- ja prognoosisüsteem OSKA. https://oska.kutsekoda.ee/wp-content/uploads/2019/10/oska_Kultuur2_veeb.pdf

2.3. Etenduskunstimid

Autor: Merlin Nuiamäe.

26. Etenduskunstimid

Etenduskunstimite tegevusvaldkonna prioriteetide saavutamine perioodil 2014–2020

26.1 Mitmekesine ja tasakaalus etenduskunstimite maastik

- Teatrikülastuste arv on jätkuvalt kasvutrendis.
- Kasvanud on lavastuste ja uuslavastuste arv.
- Kasvanud on ka algupärandite osakaal sõnateatri uuslavastustest ning kogurepertuaarist.
- Etenduskunstimite maastik on institutsiooniliselt mitmekesine – loodud on mitmeid uusi eraetendusasutusi ning riigi toel renoveeritud ja loodud uusi teatrihooneid.
- Eesti Teatri Agentuur toetab Eesti algupärase näitekirjanduse ja tõlkekultuuri arengut.
- Tantsukunstimite ja lastele ning noortele mõeldud lavastused võiksid olla mitmekülgsemad.

26.2 Etendusasutuste rahastamispehimõtted

- Etendusasutuste riigipoolne rahastamise maht on tõusnud.
- Riigi toel on renoveeritud ja loodud mitmeid teatreid.
- Etenduskunstimite rahvusvahelistumise edendamiseks on mitmeid taotlusvoore.
- Tõsteti kõrgharidusega kultuuritöötaja miinimumpalka, mis on suurendanud mõnede etendusasutuste omatulu teenimise survet.
- Kolmeaastased rahastamislepingud ei pea paika.
- Etendusasutustel on keeruline konkureerida atraktiivsete tööpakkumistega väljaspool teatrit.

26.3 Atraktiivne ja kättesaadav teater noorele vaatajale

- Erasektori kaasabil on loodud projekte, mis aitavad pakkuda lastele ja noortele rohkem teatrielamusi.
- Vähene on laste- ja noortelavastuste variatiivsus ja uuslavastuste arv.
- Harrastus- ja kooliteatrite riigipoolne rahastamine on sageli ebastabiilne ja ebapiisav.

26.4 Laiapõhjaline etenduskunstimidealane kõrgharidus

- Etenduskunstimidealane haridusmaastik Eestis on laiapõhjaline ja süsteemne.
- Probleemiks on õppejõudude vähesus ning õppejõudude madal palgatase.
- Etenduskunstimite valdkonnas napib tehniliste alade spetsialiste.

„Kultuuripoliitika põhialuste aastani 2020“ loomise perioodist joonistuvad etenduskunside valdkonnas tagasivaatavalt välja mitmed arenguvajadused ja probleemid, mis tähelepanu vajavad. Näiteks oli eesmärgiks toetada Eesti etenduskunside maastiku mitmekesisust ja rahvusvahelistumist ning tagada riigipoolne rahastus valdkonnaga läbimõeldud põhimõtete alusel. Oluliseks peeti ka laste- ja noorteteatri valdkonna arendamist ning etenduskunstialase kõrghariduse õppekavade arendamist.

Aastaks 2020 on tegeletud mitmete põhialuste loomise perioodil välja toodud arenguvajadustega ning on liigutatud seatud eesmärkidele lähemale. Samas on probleeme, mis on endiselt asjakohased või mis vajavad pidevat tähelepanu. Näiteks vajab endiselt tähelepanu 1) laste- ja noorteteatri valdkonna arendamine, 2) rahvusvahelistumise edendamine, 3) etendusasutuse seaduse muutmine, mille üheks eesmärgiks on korrastada rahastamissüsteemi.

2.3.1. Mitmekesine ja tasakaalus etenduskunside maastik

	<p>26.1 Eesti etenduskunside maastik on nii kunstiliselt kui institutsiooniliselt mitmekesine. Etendusasutuste repertuaaris on oma- ja maailmakultuur tasakaalus. Riik toetab algupärase eesti dramaturgia tellimist ja lavale toomist.</p>
---	--

Riik toetab teatritegevust teatri omandivormist olenemata, eesmärgiga hoida teatrikülastuste koguarvu vähemalt 800 000 külastuse tasemel aastas³⁷. **Aastast aastasse on teatrikülastuste arv Eestis kasvanud.** 2019. aastal käidi Eesti teatrit vaatamas üle 1,2 miljoni korra, mis on ligi 18% rohkem kui 2014. aastal³⁸. **Samuti on kasvanud ka repertuaaris olevate lavastuste arv ning uuslavastuste arv.** Kõige suurema osa lavastustest (sealhulgas kogu repertuaarist ja uuslavastustest) moodustavad sõnalavastused ning kõige väiksema osa nuku- ja objektiteater – 1) 2019. aastal moodustasid sõnalavastused repertuaarist ligi 64% ning uuslavastustest 61%, 2) muusikalavastused moodustasid kogu lavastuste repertuaarist 8% ning uuslavastustest 4%, 3) tantsulavastused moodustasid kogu repertuaarist 10% ning uuslavastustest 11%, 4) nuku- ja objektiteater moodustas kogu repertuaarist 6% ning uuslavastustest 4%, 5) mitmeliigilavastused moodustasid kogu repertuaarist 12% ning uuslavastustest 20%³⁹. 2014. aastaga võrreldes ei ole lavastused lavastuse liigiti oluliselt muutunud.

2014. aastaga võrreldes on kasvanud ka algupärandite osakaal sõnateatri uuslavastustest. Kui 2014. aastal moodustasid algupärandid ehk eesti näitekirjandus ning eesti kirjanduse dramatiseering sõnateatri uuslavastustest 45,5%, siis 2019. aastaks oli see 1,9 protsendi võrra kõrgem ehk 47,4%⁴⁰. Kultuuriministeeriumi valitsemisala arengukavas 2019–2022 on välja toodud algupärandite osakaalu eeldatav sihttase sõnateatri uuslavastustest aastateks 2019–2022. 2019. aastal oli eeldatav sihttase 50%⁴¹ ning kuigi 2019. aasta algupärandite osakaal sõnateatri uuslavastustest jäi pisut alla sihttaseme,

³⁷ Eesti Teatri Agentuur. (n.d.). *Eesti teatrist üldiselt*. <https://statistika.teater.ee/stat/main/show/15>

³⁸ Eesti Teatri Agentuuri statistika (<https://statistika.teater.ee/stat/main>). Autori arvutused.

³⁹ Eesti Teatri Agentuuri statistika. Autori arvutused. (https://statistika.teater.ee/stat/stat_filter/show/productionsByType)

⁴⁰ Eesti Teatri Agentuuri statistika (https://statistika.teater.ee/stat/stat_filter/show/productionsEstForegin). Autori arvutused.

⁴¹ Kultuuriministeerium (2018). *Kultuuriministeeriumi valitsemisala arengukava 2019-2022*.

siis ületati see aastal 2018, kui see oli 54,6%⁴². Algupärandite osakaal sõnateatri kogurepertuaarist on samuti tõusnud – kui 2014. aastal moodustas algupärandite osakaal sõnateatri kogurepertuaarist 40,9%, siis aastaks 2019 oli see tõusnud 45,2%-ni⁴³.

Eesti Teatri Agentuur (edaspidi ETA) toetab eesti keele ja kultuuri säilimist, olles Eesti näitekirjanduse peamine edendaja. ETA strateegia aastateks 2020–2024 kohaselt on nende üheks eesmärgiks tagada, et Eesti omadramaturgia osakaal Eesti teatrite repertuaari koondnimekirjas oleks vähemalt 45%. ETA juures tegutseva kunstinõukogu eksperthinnangu alusel ostab ETA näidendite ja näidenditõlgete eksklusiivsed esindusõigused, **toetades sellega Eesti algupärase näitekirjanduse ja tõlkekultuuri arengut.** Eesti Teatri Agentuurile maksab iga-aastast tegevustoetust Kultuuriministerium – 2020. aastal oli toetuse summa 160 000 eurot.

Eesti etenduskunside maastik on mitmekesine ka institutsiooniliselt. Omandivormi järgi jagunevad etendusasutused Eestis avalik-õiguslikuks, sihtasutusteks ning munitsipaal- ja erateatriteks. Kui veel 2014. aastal osales andmetega Eesti Teatri Agentuuri statistikas 37 etendusasutust ja lavastusprojekti, siis 2019. aastal osales neid kokku 65⁴⁴. Alates 2014. aastast on loodud mitmeid uusi eraetendusasutusi, muuhulgas näiteks Must Kast, Mustkunstiteater, Paide Teater, Prem Productions, Stand-up Teater POINT, Sundown Entertainment, Teater Kelm, Vaba Vorm, Alexela Loomelava⁴⁵.

Lisaks on riik mitmete teatrihoonete renoveerimisele ja loomisele kaasa aidanud, mis omakorda toetab etenduskunside mitmekesistumist. Näiteks valmis 2016. aastal Rakvere linna ja riigi koostöös Rakvere teatrimaja kino-proovisaal⁴⁶. Riigi toel renoveeriti aastatel 2016–2017 Vanemuise ja Ugala teatreid ning 2016. aastal avati NUKU teatri uus saal ja uuenenud muuseumikompleks⁴⁷. 2018. aastal avati Narva Vaba Lava eesmärgiga edendada Ida-Virumaa kultuurielu ning Theatrum Tallinna vanalinnas⁴⁸.

Lisaks Kultuuriministeriumile toetab Kultuurkapital näitekunsti sihtkapitali kaudu etenduskunside maastiku mitmekesistumist, arendamist, jäädvustamist ning säilitamist. Näiteks toetatakse 1) otsingulisi loomingulisi projekte ja lavastusi, 2) erialast enesetäiendamist, 3) Eesti teatrite välisfestivalidel osalemist, 4) etenduskunstimifestivale, 5) meistriklasse, residentuuride, konverentside jms korraldamist Eestis, 6) Eesti näitekirjanduse arendamist, 7) näidendivõistluste finantseerimist, 8) Eesti teatrimaastikul ennast tõestanud loovisikuid, 9) etenduskunsti edendavaid projekte, eri kunstiliike põimivaid lavastusi jne. 2019. aastal jagas Kultuurkapital näitekunsti sihtkapitalist 2 094 206

⁴² Eesti Teatri Agentuuri statistika. Autori arvutused.
(https://statistika.teater.ee/stat/stat_filter/show/productionsEstForegin).

⁴³ Eesti Teatri Agentuuri statistika. Autori arvutused.
https://statistika.teater.ee/stat/stat_filter/show/productionsEstForegin

⁴⁴ Eesti Teatri Agentuur. (n.d.). Teatrid. <https://statistika.teater.ee/stat/theatres>

⁴⁵ Eesti Teatri Agentuur. (n.d.). Teatrid. <https://statistika.teater.ee/stat/theatres>

⁴⁶ Kultuuriministerium. (2017). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ aasta 2016 täitmise kohta.* https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/kultuur2020_aruanne_2016.pdf (vaadatud enne 7.04.2021).

⁴⁷ Kultuuriministerium. (2017). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ aasta 2016 täitmise kohta.* https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/kultuur2020_aruanne_2016.pdf (vaadatud enne 7.04.2021).

⁴⁸ Kultuuriministerium. (2019). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ aasta 2018 täitmise kohta.* https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/kultuur2020_aruanne2018.pdf (vaadatud enne 7.04.2021).

eurot, mis moodustab 10,3% kõigist Kultuurkapitali eraldatud preemiast, stipendiumitest ja toetustest⁴⁹.

Ka fookusrühmas osalenute hinnangul on Eesti etenduskunstide maastik suuresti mitmekesine, kuid **endiselt jagub arenguruumi (nt noortele ja lastele mõeldud lavastuste osas ning tantsulavastuste osas)**. Eesti Teatri Agentuuri andmete põhjal on tantsulavastuste osakaal aastate jooksul püsinud enam-vähem samal tasemel – 2014. aastal oli Eestis 23 tantsu uuslavastust (11% kõikidest uuslavastustest) ning 2019. aastal 26 (12% kõikidest uuslavastustest)⁵⁰. Kogu repertuaaris oli 2014. aastal 57 tantsulavastust (11% kõikidest lavastustest) ning 2019. aastal 61 tantsulavastust (10% kõikidest lavastustest)⁵¹. Tantsulavastuste etenduste arv on aga pisut tõusnud – 2014. aastal toimus 301 tantsulavastuse etendust ning 2019. aastal 395⁵².

” Meil on oma algupärast dramaturgiat umbes 45% repertuaaris ja see on päris hea näitaja. See ei peaks isegi olema suurem. Ja ka institutsiooniliselt ja kunstiliselt mulle tundub, et see maastik on mitmekesisem.

” Kindlasti jah, võib öelda, et on mitmekülgne, aga siis küsimus on, mida me selle mitmekülgse all mõtleme. Ka tantsukunsti vaates võiks ka tantsukunsti siseselt see olla veelgi mitmekesisem. Kas meil on piisavalt tantsulavastusi ka lastele ja noortele näiteks üks selline võib-olla puudujääk meie valdkonnas.

Kokkuvõtlikult võib öelda, et Eesti teatrimaastik on mitmekesine ning nii teatrikülastused kui ka lavastuste ja uuslavastuste arv ning algupärandite osakaal sõnateatri uuslavastustest ja kogu repertuaarist on aja jooksul kasvanud. Samas on tulevikus oluline tähelepanu pöörata just tantsulavastuste ning noortele ja lastele mõeldud lavastuste mitmekesistumise edendamisele. Siit johtuvalt on 26.1 prioriteet saavutatud pigem osaliselt.

⁴⁹ Eesti Kultuurkapitali andmed (edastatud meili teel), autorite arvutus.

⁵⁰ Eesti Teatri Agentuuri statistika. Autori arvutused.
(https://statistika.teater.ee/stat/stat_filter/show/productionsByType)

⁵¹ Eesti Teatri Agentuuri statistika. Autori arvutused.
(https://statistika.teater.ee/stat/stat_filter/show/productionsByType)

⁵² Eesti Teatri Agentuuri statistika. Autori arvutused.
(https://statistika.teater.ee/stat/stat_filter/show/performancesByProductions)

2.3.2. Etendusasutuste rahastamispõhimõtted

	<p>26.2 Etendusasutuste riigipoolne rahastamine toimub kuni kolm aastat vältavate rahastamislepingute alusel. Püsiva repertuaariga etendusasutusi toetatakse otse riigieelarvest valdkonnaga läbi arutatud põhimõtete alusel. Projektipõhiseid etendusasutusi ja üksikprojekte toetab Eesti Kultuurkapital⁵³. Samuti toetab riik olulisemate teatri- ja tantsuagentuuride tegevust, etenduskunstimfestivalide korraldamist ja etendusasutuste rahvusvahelistumist.</p>
---	--

Etenduskunside valdkonna rahastamine toimub nii otse riigieelarvest, kohalike omavalitsuste eelarvest kui ka Eesti Kultuurkapitali ning Eesti Rahvakultuuri Keskuse kaudu. 2019. aastal toetati otse riigieelarvest 26 etendusasutust, sealhulgas 16 eraetendusasutust, kaheksat riigi osalusega sihtasutust, kahte munitsipaalteatrit ja avalik-õiguslikku Rahvuskooper Estoniat, kokku 35 015 705 euro ulatuses⁵⁴. Ühtlasi oli etenduskunside valdkonna toetus Kultuuriministeeriumi eelarvest üks suurimaid – ligi 15%⁵⁵. Etendusasutuste toetused Kultuurkapitalilt olid 2019. aastal 335 124 eurot, mis on võrreldes 2014. aastaga üle poole võrra vähenenud⁵⁶. Lisaks riigieelarvele rahastatakse etenduskunside valdkonda ka omavalitsuste toel. Viimastel aastatel on riigipoolse rahastamise mahtu etendusasutustele tõstnud kõrgharidusega kultuuritöötaja miinimumpalga tõus ning mahukad investeeringud teatrite renoveerimisse ja uute teatrite avamisse⁵⁷.

Riigi toetuse kõrvalt on aasta-aastalt suurenenud etendusasutuste omatulu osakaal⁵⁸. Eesti Teatri Agentuuri kogutud statistika kohaselt olid etendusasutuste majandustegevustest laekuvad tulud 2019. aastal kokku 21 234 774 eurot⁵⁹. Ühtlasi tunnevad mitmed etendusasutused, eelkõige riigi asutatud sihtasutused, survet omatulu kasvuks, et tagada teatri töötajatele atraktiivsed palgad^{60,61,62,63}. Kuigi riigi rahastatud kõrgharidusega kultuuritöötaja miinimumpalga tõus on ühest

⁵³ „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ on kirjas „Eesti Kultuurikapital“.

⁵⁴ Eesti Teatri Agentuuri statistika. (n.d.). *Toetus riigieelarvest ja omavalitsustelt 2019*. https://statistika.teater.ee/stat/stat_filter/show/subsidiesFrom

⁵⁵ Kultuuriministeerium. (2020). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ aasta 2019 täitmise kohta*. https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/200115_lisa1_kultuur2020_aruanne2019.pdf (vaadatud enne 7.04.2021).

⁵⁶ Eesti Teatri Agentuuri statistika. (n.d.). *Toetus riigieelarvest ja omavalitsustelt 2019*. https://statistika.teater.ee/stat/stat_filter/show/subsidiesFrom

⁵⁷ Kultuuriministeerium. (2019). *Etenduskunside arenguvajadused 2020-2023. Memo*.

⁵⁸ Josing, M., Ahermaa, E., Vanamölder, A., Martens, K., Mattheus, Ü., Lepane, L., Tänav, K., Pulver, B., Orro, E., Viileberg, M., & Nittim, K. (2018). *Eesti loomemajanduse olukorra uuring ja kaardistus. 6. Etenduskunstim*. Eesti Konjunktuuriinstituut. https://www.ki.ee/publikatsioonid/valmis/6_Eesti_loomemajanduse_olukorra_uuring_ja_kaardistus_-_Etenduskunstim.pdf

⁵⁹ Eesti Teatri agentuuri statistika. (n.d.). *Etendusasutuste tulud kokku 2019*. https://statistika.teater.ee/stat/stat_filter/show/incomeOfPerformances

⁶⁰ Rakvere Teater. (2019). *Majandusaasta aruanne*. https://www.rakvereteater.ee/sites/default/files/Majandusaasta_2019_aruanne.pdf

⁶¹ Eesti Etenduskunside arengukava aastateks 2013-2020. (2013). http://media.voog.com/Etenduskunside_arengukava_aastateks2013-2020

⁶² SA Teater Vanemuine. (2018). *Arengukava aastateks 2019-2023*. <https://www.vanemuine.ee/wp-content/uploads/2019/03/Teater-Vanemuine-arengukava-2019-2023.pdf>

küljest teatreid selles osas aidanud ning seda peetakse positiivseks arenguks, siis kohustab kõrgharidusega kultuuritöötaja miinimumpalga tõus aitama järele muud ka muud personali. Olukord, kus etendusasutused ei ole suutelised omatulu abil palgaootusi täitma, võib see sundida töötajaid teatritöölt lahkuma (tantsijad ja muusikud haridusvaldkonda, tehnilised töötajad erasektorisse jne). Ühtlasi on **etendusasutustel atraktiivsetele väljastpoolt tulevatele tööpakkumistele vastu seista**⁶⁴. Probleem on eriti aktuaalne **väljaspool Tallinna**, kus teatritöötajatel on pealinnaga võrreldes veelgi keerulisem lisatööd leida. Etendusasutuste järjest suurenev omatulu teenimise kohustus ja maht võivad mõjutada ka repertuaarivalikut⁶⁵. Probleem leidis käsitlust ka fookusgruupiintervjuus – leiti, et raske on muule personalile konkurentsi pakkuda, kui palgad mujal on oluliselt kõrgemad.

” *Et põhimõtteliselt raamatupidaja, kes töötab, ma ei tea, kuskil kütusettevõttes ja raamatupidaja, kes töötab kuskil teatris, et tegelikult ta peab raamatuid seal täpselt samamoodi. Või IT-inimene selleks, et saada tippusid, selleks on vaja olla valmis maksma sõltumata valdkonnast. Ma arvan, et see on hästi suur probleem ja see ikkagi süvenes, kui kultuuritöötaja vaatest läks palgatase natukene paremaks nende ühendatud anumatega. Siis nende n-ö mittekultuuritöötajate, kes on aga väga, väga vajalikud, et üldse õhtul eesriie avaneks, nendele tasumaksmise võimalused läksid ikka palju halvemaks.*

Intervjuus osalenute hinnangul on **etendusasutuste riigipoolisel rahastamisel problemaatiline kindlus rahastamislepingute perioodi kestuse osas, mis peaksid vältama kuni kolm aastat.**

” *Kuni kolm aastat vältavad rahastuslepingud on kindlasti punane, sest midagi seesugust ei toimu. Üle aasta ei lubata ühtegi kindlust ei ministeeriumi ega riigi tasandil. Seesugune asi on kohe kindlasti punane. Siin ei ole isegi mitte tõlgendamise küsimust.*

Kultuuriministeeriumi valitsemisala arengukava 2018–2021 kohaselt ei vasta teatrite rahastamise alused ja töökorralduslikud õigusaktid tänapäeva vajadustele⁶⁶. Lahendusena uuendati 2018. aastal etendusasutuse seadust, mille uuendatud eelnõu esitatakse kooskõlastusringile 2021. aasta teisel poolel⁶⁷. Etendusasutuse seaduse muudatus parandab rahastamise aluseid ja läbipaistvust ja aitab tagada etenduskunste valdkonna mitmekesisuse ja regionaalse kättesaadavuse⁶⁸.

Etendusasutuste rahvusvahelistumise edendamiseks toetab Kultuuriministeerium ETA tegevusi, kelle eesmärk on muuhulgas aidata kaasa Eesti teatri rahvusvahelistumisele. ETA edendab Eesti teatri

⁶³ SA Endla Teater. (n.d.). *Arengukava aastateks 2018-2021*.

http://media.voog.com/0000/0025/7657/files/02_Arengukava_2017-2021_Endla%20Teater_2017.pdf

⁶⁴ SA Eesti Draamateater. (n.d.). *Arengukava aastateks 2018-2022*. https://www.draamateater.ee/wp-content/uploads/2020/10/EDT_arengukava_2018%E2%80%932022.pdf

⁶⁵ SA Kuressaare Teater. (2019). *Arengukava aastateks 2020-2023*. <http://kuressaareteater.ee/wp-content/uploads/2020/10/Arengukava-2020-2023.pdf>

⁶⁶ Kultuuriministeerium. (n.d.). *Kultuuriministeeriumi valitsemisala arengukava 2018-2021*. https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/kultuuriministeeriumi_arengukava_2018-2021.pdf (vaadatud enne 7.04.2021).

⁶⁷ Kultuuriministeerium. (2021). *Etendusasutuse seaduse muutmine*. <https://www.kul.ee/et/eesmargid-tegevused/etenduskunstid/etendusasutuse-seaduse-muutmine> (vaadatud enne 7.04.2021).

⁶⁸ Kultuuriministeerium. (n.d.). *Kultuuriministeeriumi valitsemisala arengukava 2018-2021*. https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/kultuuriministeeriumi_arengukava_2018-2021.pdf (vaadatud enne 7.04.2021).

eksporti, tõlkides ja levitades Eesti näitekirjandust, korraldades kaasaegse etenduskunsti esitlusfestivali ning tutvustades Eesti teatrit välismaal⁶⁹. Näiteks korraldab ETA alates 2013. aastast Eesti kaasaegsete etenduskunste esitlusfestivali – draamamaa.weekend⁷⁰. Festivali eesmärk on laiendada ja tugevdada Eesti etendusasutuste kontakte välisriikidega⁷¹. Samuti toetab Kultuuriministeerium etenduskunste rahvusvahelistumist läbi taotlusvooru „Eesti kultuur maailmas“. Lisaks toetatakse Euroopa Liidu programmi „Loov Euroopa“ kultuuri alaprogrammis osalevaid Eesti projekte, mille eesmärk on eesti kultuuri rahvusvahelistumine ja jätkusuutlike väliskontaktide loomine⁷². Taotlusvooru eelarve maht on kuni 46 400 eurot ning taotleja kohta 1 000–15 000 eurot. Lisaks on valdkonna rahvusvahelistumisele ja etenduskunste arengule kaasa aitamiseks loodud taotlusvoor „Rahvusvahelised etenduskunste festivalid“⁷³. Toetust on saanud nt Baltoscandal, Talveöö unenägu, SAAL Biennaal, NuQ TREFF⁷⁴. Samuti toetab riik festivali Kuldne Mask Eestis toimumist⁷⁵. Lisaks toetab ka Kultuurkapital näitekunsti sihtkapitalist Eesti teatrivaldkonna rahvusvahelistumist.

Fookusrühmas osalenute kogemused riigipoolse toetusega etendusasutuste rahvusvahelistumisele on erinevad. Ühelt poolt ollakse rahul, et Eesti Kultuurkapital toetab etendusasutuste välisriikides toimuvatel festivalidel osalemist, kuid intervjuust kõlas läbi, et need vahendid on sageli liialt väikesed ja piiratud.

” Kultuurkapitali projektiraha eest, natukene tuleb meile ka riigi tegevustoetust, aga neid vahendeid on nii vähe selleks, et jah... Et see jääb ka vahendite puuduse taha. Ja ma näen Kultuurkapitali poole pealt ka seda, et osad meie valdkonna esindajad küsivad Kultuurkapitalilt raha, et osaleda rahvusvahelistes projektides, aga see on ka samamoodi hästi kaootiline. Et ei ole ka mingeid mõõdikuid, kui suures osas peaks Eesti Kultuurkapital seda tasustama.

Riik toetab rahaliselt ka tantsuagentuure ja tantsulavastusi korraldavaid etendusasutusi. Kultuuriministeerium maksab tegevustoetust näiteks SA Eesti Tantsuagentuurile – 2019. ja 2020. aastal kokku 30 000 euro ulatuses⁷⁶. Lisaks toetab Kultuuriministeerium ka Eesti Tantsukunsti ja Tantsuhariduse Liidu tegemisi. Muuhulgas on riigieelarvest tegevuskulude katteks toetust saanud Fine5 Tantsuteater, Kanuti Gildi SAAL ning Sõltumatu Tantsu lava. Suur osa toetusest Eesti tantsu etenduskunsti tegevuseks tuleb ka Kultuurkapitali näitekunsti sihtkapitalist, mis toodi välja ka fookusgruupiintervjuus. Ühtlasi toodi fookusgruupiintervjuus välja, et tantsuvaldkonna

⁶⁹ Eesti Teatri Agentuur. *Strateegia aastateks 2020-2024*. https://www.teater.ee/static/files/068/eta_strateegia_2020-2024_sisu.pdf

⁷⁰ Eesti Teatri Agentuur. (n.d.). *draamamaa.weekend*. https://teater.ee/kontakt/eesti_teatri_agentuur/aid-7584/DRAAMAMAA.WEEKEND

⁷¹ Eesti Teatri Agentuur. (n.d.). *draamamaa.weekend*. https://teater.ee/kontakt/eesti_teatri_agentuur/aid-7584/DRAAMAMAA.WEEKEND

⁷² Kultuuriministeerium. (2020). *Euroopa Liidu "Loov Euroopa" kultuuri alaprogrammis osalevate Eesti projektide kaasrahastamine*. <https://www.kul.ee/et/el-kultuuriprogrammis-osalevate-eesti-projektide-kaasrahastamine> (vaadatud enne 7.04.2021).

⁷³ Kultuuriministeerium. (2020). *Rahvusvahelised etenduskunste festivalid*. <https://www.kul.ee/et/rahvusvahelised-etenduskunste-festivalid> (vaadatud enne 7.04.2021).

⁷⁴ Kultuuriministeerium. (2019). *Etenduskunste arenguvajadused 2020-2023. Memo*.

⁷⁵ Kultuuriministeerium. (2019). *Etenduskunste arenguvajadused 2020-2023. Memo*.

⁷⁶ Kultuuriministeerium (2021). *Majandusteave*. <https://www.kul.ee/asutus-uudised-ja-kontakt/organisatsioon/majandusteave> (vaadatud enne 7.04.2021).

rahastamispehmoõtted vajaksid riigi tasandil samuti tãpsemaid aluseid ning lãbirããkimisi valdkonnas tegutsejatega.

26.2 prioriteeti võib pidada siiski osaliselt saavutatuks. Etenduskunstide valdkonnas on suurenenud nii etendusasutuste omatulu kui ka riigipoolne toetus. Lisaks toetab riik organisatsioone, kes etenduskunstide valdkonna rahvusvahelistumise edendamisege tegelevad. Loodud on ka mitmeid taotlusvoore nii Kultuuriministeeriumi kui ka Kultuurkapitali poolt, mis etenduskunstide valdkonna rahvusvahelistumist toetavad. Positiivse muutusena võib vãlja tuua riigipoolse rahastamise kõrgharidusege kultuuritõõtaja miinimumpalga tõusu kaudu, mis on samas tõstnud ka osade etendusasutuste survet omatulu teenimisele, et aidata muud personali jãrele. Kitsaskohtadena võib vãlja tuua etendusasutuste suutmatuse ja surve pakkuda teatripersonalile sarnaseid tõõtingimusi ja tõõtasu kui mujal. Lisaks ei tunne etendusasutused rahastamislepingute osas pikaajalist kindlust.

2.3.3. Atraktiivne ja kãttesaadav teater noorele vaatajale

	26.3 Noorele vaatajale suunatud professionaalset etenduskunsti tãhtsustatakse nii riikliku finantseerimise kui suurema avaliku tãhelepanu osutamise abil. Oluliseks peetakse ka harrastus- ja kooliteatrite tegevust.
---	--

Laste- ja noortelavastuste vãhene variatiivsus, noortele ja lastele mõeldud uuslavastuste vãhesus ning seelãbi ka laste ja noorte vãhene etendusasutuste kũlastamine on olnud probleemiks juba aastaid⁷⁷. Etendusasutuste kũlastajate jaotus sihtrũhmade jãrgi ei ole viimaste aastate jooksul palju muutunud – 2019. aastal moodustasid lapsed ja noored kõigist vaatajatest 36%, mis on üks protsendipunkt vãhem kui 2014. aastal⁷⁸. Viimase viie aasta jooksul on lastele ja noortele mõeldud uuslavastuste osakaal kõigist uuslavastustest moodustanud ligikaudu veerandi ning on aja jooksul ka pisut langenud⁷⁹.

Ebapiisav kontakt noore vaatajaga joonistub vãlja ka mitme etendusasutuse arengukavast⁸⁰. Põhjustena, miks noored teatrisse ei jõua, võivad rolli mãngida nii kõrge piletihind, koolide vãhene koostõõ teatritege, õpetajate või vanemate motivatsiooni puudus lapsi teatrisse viia, vaba aja sisustamine muude hobide ning huviringidege ning noortele mõeldud lavastuste ning lavastuste variatiivsuse vãhesus⁸¹.

Samas on juba astunud nii erasektori kui ka riigi algatusel mitmeid samme, et noore vaatajani jõuda ning teatrit tema jaoks atraktiivsemaks muuta. Alates 2010. aastast toetatakse Eesti Rahvakultuuri

⁷⁷ Kultuuriministeerium. (2019). *Etenduskunstide arenguvajadused 2020-2023. Memo*.

⁷⁸ Eesti Teatri Agentuuri statistika. (n.d.). *Kũlastused sihtgruppide jãrgi*. https://statistika.teater.ee/stat/stat_filter/show/visitorsTargetGroup. Autori arvutused.

⁷⁹ Eesti Teatri Agentuuri statistika. (n.d.). *Etendused sihtgruppide jãrgi*. https://statistika.teater.ee/stat/stat_filter/show/performancesTargetGroup. Autori arvutused.

⁸⁰ SA Teater Vanemuine. (2018). *Arengukava aastateks 2019-2023*. <https://www.vanemuine.ee/wp-content/uploads/2019/03/Teater-Vanemuine-arengukava-2019-2023.pdf>

⁸¹ Õpetajate Leht. (2017). *Õpetaja saab selleks palju teha, et õpilased harjuksid teatris kãima*. <https://opleht.ee/2017/02/opetaja-saab-selleks-palju-teha-et-opilased-harjuksid-teatris-kaima/>

Keskuse kaudu programmiga „Teater maal“ ka laste- ja noorteetendusi⁸². 2015. aastal korrastati ja kaasajastati „Teater maal“ põhimõtteid ning loodi eraldi alajaotus „Teater noorele vaatajale“, mis jaguneb omakorda kaheks – „Teater lastele“ ning „Lapsed teatrisse“⁸³. Programmi eesmärk on parandada professionaalse teatrikunsti kättesaadavust Eesti maapiirkondades ning toetada ka laste- ja noortegruppide teatrikülastusi⁸⁴. „Teater maal“ on aastast aastasse kasvatanud teatrielamusel osasaajaid ning programmi eelarve mahtu suurendati 2020. aastal 60 000 euro võrra⁸⁵. Lisaks toimub igal sügisel ASSITEJ Eesti Keskuse korraldatud rahvusvaheline teatrifestival NAKS noorele vaatajale, mis sai alguse juba 2013. aastal (enne 2018. aastat „Teater noorele vaatajale“)⁸⁶.

Heategevusfond Aitan Lapsi toetab projekti „Aitan lapsi teatrisse“ kaudu vähekindlustatud lapsi, et pakkuda neile teatrielamusi⁸⁷. Projektiga on liitunud 19 teatrit⁸⁸. 2016. aastal sai koostöös Aitan Lapsi fondi, OÜ Eesti Pandipakendi ning Kultuuriministeeriumiga alguse projekt „Teater lasteaeda“, mis on toonud igal aastal lasteaedadesse tasuta keskkonnateemalisi teatrietendusi⁸⁹. Eesti Etendusasutuste Liidu ja Aitan Lapsi fondi toel toimub iga-aastaselt üle Eesti ka koolinoorte teatripäev eesmärgiga tutvustada noortele etenduskunstide erinevaid vorme.

Lisaks toimus 2018. aastal Eesti Teatri Agentuuri, Eesti Lastekirjanduse Keskuse, VAT ja NUKU teatri näidendivõistlus, mis keskendus just laste- ja noortenäidenditele, et tagada ka noorele vaatajale tehtava teatri suurem osakaal uuslavastustest⁹⁰. Võistlust toetasid Eesti Kultuurkapitali kirjanduse ja näitekunsti sihtkapitalid⁹¹.

Eestis toimetavate harrastus- ja kooliteatrite rahastus sõltub peamiselt omavalitsuste eelarve võimalustest ning omatulust ja on seetõttu sageli juhuslik ning ebastabiilne ^{92, 93}. Eesti

⁸² Eesti Rahvakultuuri Keskus. (n.d.). *Etenduskunstide „Teater maal“ toetused*. <https://rahvakultuur.ee/toetused/toetusmeetmed/etenduskunstide-regionaalse-kattesaadavuse-toetused-teater-maal/>

⁸³ Eesti Rahvakultuuri Keskus. (n.d.). *Etenduskunstide „Teater maal“ toetused*. <https://rahvakultuur.ee/toetused/toetusmeetmed/etenduskunstide-regionaalse-kattesaadavuse-toetused-teater-maal/>

⁸⁴ Eesti Rahvakultuuri Keskus. (n.d.). *Etenduskunstide „Teater maal“ toetused*. <https://rahvakultuur.ee/toetused/toetusmeetmed/etenduskunstide-regionaalse-kattesaadavuse-toetused-teater-maal/>

⁸⁵ Eesti Rahvakultuuri Keskus (2021). *Etenduskunstide regionaalse kättesaadavuse toetused „Teater maal“ kokkuvõte*. <https://rahvakultuur.ee/wp-content/uploads/2021/03/TEATER-MAAL-KOKKUVOTE-2020.pdf>

⁸⁶ ASSITEJ Eesti Keskus MTÜ. (n.d.). *NAKS 2021*. <https://assitej.ee/naks-2021/>

⁸⁷ Heategevusfond Aitan Lapsi. (n.d.). *Laste kultuurielamuste heaks on annetatud üle 200 000 euro*. <http://www.aitanlapsi.ee/111est.html>

⁸⁸ Heategevusfond Aitan Lapsi. (n.d.). *Laste kultuurielamuste heaks on annetatud üle 200 000 euro*. <http://www.aitanlapsi.ee/111est.html>

⁸⁹ Kultuuriministeerium. (2017). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ aasta 2016 täitmise kohta*. https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/kultuur2020_aruanne2016.pdf (vaadatud enne 7.04.2021).

⁹⁰ Kultuuriministeerium. (2029). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ aasta 2018 täitmise kohta*. https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/kultuur2020_aruanne2018.pdf (vaadatud enne 7.04.2021).

⁹¹ Eesti Teatri Agentuur. (2018). *Laste- ja noortenäidendite võistlus 2018*. https://teater.ee/naidendid/naidendivoistlused/2018_laste_ja_noortenaidendite_voistlus

⁹² Saar, I. (2013). *Täiskasvanute teatriharrastus Eestis. Harrastusteatrite toimemehhanismid ja probleemid*. Magistritöö. Tartu Ülikool. <https://core.ac.uk/download/pdf/17208532.pdf>

harrastusteatri arendamise ning toetamisega tegeleb Eesti Harrastusteatri Liit. Koostöös MTÜ Eesti Huvikoolide Liidu ja Haridus- ja Teadusministeeriumi ning Haridus- ja Noorteametiga toimub alates 2019. aastast taotlusvoor noortele suunatud teatrivaldkonna projektidele⁹⁴. Toetusprogrammi kaudu toetatakse üleriigilise mõjuga teatriprojekte, mille eesmärk on laste ja noorte teatrikunsti arendamine⁹⁵. Harrastusteatri Liit saab oma rahastuse peamiselt Rahvakultuuri Keskuse, Eesti Kultuurkapitali, erinevate projektitoetuste kaudu Eesti Kultuurkapitali erinevatest sihtkapitalidest, kohalikest omavalitsusest ning Hasartmängumaksu Nõukogust (Kultuuriministeerium ja Haridus- ja Teadusministeerium)⁹⁶. Samas võib ka Harrastusteatri Liidu arengukavast (2016–2020) ühe probleemina välja tuua vahendite nappuse ning vähese riigipoolse rahastuse⁹⁷. Ka fookusrühmas osalenute hinnangul on **riigipoolne panus harrastus- ning kooliteatri rahastamisse napp**.

” Aga kas nad on riikliku finantseerimise ja tähelepanu abil, selles mõttes, ma ütlen ka, et projekte erinevaid on väga palju ja meil on väga palju tugevaid kooliteatri kui ka tantsuteatri tegijaid, aga see riiklik finantseerimine ja tähelepanu on punane ma ütleks. Tegijad ise on väga tublid, aga see toetuste osa on väga nõrk kui mitte osades valdkondades täitsa olematu.

Fookusrühmas osalenute hinnangul on noortele loodud mitmeid võimalusi, et etenduskunstidest osa saada, kuid kahtleval seisukohal ollakse selle osas, kas see prioriteet saab riigilt nii suurt tähelepanu ning rahalist toetust nagu võiks.

” ...ma ei oska öelda, et mul oleks silma jäänud, et see noorele vaatajale suunatud, nojah, neil on mingid programmid suunatud selle jaoks ja Aitan Lapsi programm, aga kas ta suuremat avalikku tähelepanu selle pärast saab riigi tasandil, ma kahtlen.

” Ja põhimõtteliselt täna ongi see, et ei ole seda suunda olnud, et see professionaalne etenduskunst oleks tähelepanu all. N-ö noore publiku harimine on olnud ikkagi selline õhinapõhine ja selline hakkajate tegijate pärusmaa.

” Koolinoorte teatripäev ju on, aga see on lihtsalt näide sellest, et erasektor toetab tugevalt ja teatrid oma rahadest panevad juurde. Et see ongi, et laste jaoks on asi olemas, aga küsimus ongi siin selles, et kas kuidagi riigilt on suur tugi või ta hoiab seda kuidagi eraldi, vastus on, et ta ei tule sellest, ta tuleb rohujuure algatusest.

⁹³ Palmiste, A. (2020). *Harrastusteatri ei ole „rahvateatri“*. <https://piibeteater.ee/harrastusteatri-ei-ole-rahvateatri-arlet-palmiste/>

⁹⁴ Eesti Harrastusteatri Liit. (n.d.). *Noortele suunatud teatrivaldkonna projektide esitamise tähtaeg 30. märts 2021*. <https://www.harrastusteatriid.eu/kooliteatriid/noortele-suunatud-teatrivaldkonna-projektide-esitamise-tahtaega-30-marts-2021/>

⁹⁵ Eesti Harrastusteatri Liit. (n.d.). *Noortele suunatud teatrivaldkonna projektide esitamise tähtaeg 30. märts 2021*. <https://www.harrastusteatriid.eu/kooliteatriid/noortele-suunatud-teatrivaldkonna-projektide-esitamise-tahtaega-30-marts-2021/>

⁹⁶ Eesti Harrastusteatri Liit. (n.d.). *Arengukava 2016-2022*. <https://www.harrastusteatriid.eu/organisatsioon/tutvustus/arengukava/>

⁹⁷ Eesti Harrastusteatri Liit. (n.d.). *Arengukava 2016-2022*. <https://www.harrastusteatriid.eu/organisatsioon/tutvustus/arengukava/>

26.3 prioriteeti võib pidada osaliselt saavutatuks. Aastatel 2014–2020 oli eesmärk edendada noorele vaatajale suunatud professionaalset etenduskunsti – loodud on mitmeid taotlusvoore ja projekte, mis peaksid teatrit noorte jaoks atraktiivsemaks muutma ja neile teatrit kättesaadavamaks tegema. Nii mõnedki nendest projektidest on sündinud erasektori kaasabil. Samas on endiselt arenguruumi laste- ja noortelavastuste variatiivsuse ja hulga suurendamisel. Samuti on oluline rohkem rõhku pöörata ka harrastus- ja kooliteatrite riigipoolsele suuremale rahastamisele.

2.3.4. Laiapõhjaline etenduskunstidealane kõrgharidus

	<p>26.4 Riik peab oluliseks etenduskunstialase kõrghariduse õppekavade arendamist nii Tallinnas, Viljandis kui Tartus.</p>
---	---

Eestis saab etenduskunstidealast kõrgharidust omandada lausa kuues kõrgkoolis – Eesti Muusika- ja Teatriakadeemias, Tartu Ülikooli Viljandi kultuuriakadeemias, Tallinna Ülikooli Balti filmi, meedia ja kunstide instituudis, Tallinna Ülikoolis, Eesti Kunstiakadeemias, Tallinna Balletikoolis ning Tartu Ülikoolis.

Olulisemate arengutena võib välja tuua 2016. aastal Haridus- ja Teadusministeeriumi, Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia, Eesti Kunstiakadeemia ning Tallinna Ülikooli kokkuleppe tulemuslepingutes, et Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia koordineerib ning Eesti Kunstiakadeemia ja Tallinna Ülikool osalevad etenduskunstidealases kõrgkoolidevahelises koostöös⁹⁸. Lisaks sellele toetati Euroopa Liidu struktuurifondide institutsionaalsest arendusprogrammist ASTRA teadus- ja arendusasutustele ning kõrgkoolidele Eesti Kunstiakadeemia ning Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia saalikompleksi rajamist⁹⁹.

Fookusrühmas osalenute hinnangul on segane see, kuidas riik spetsiaalselt etenduskunstialase kõrghariduse õppekavade arendamist oluliseks peab. Peamiste probleemidena kõrghariduses tuuakse välja **õppejõudude vähesus, mida ühest küljest tingib ka õppejõudude madal palgatase ning üldine valdkondlik palgatase ja personalikulud**, mis ei motiveeri noori etenduskunstialast kõrgharidust omandama. Eriti terav on probleem just tehniliste alade spetsialistide koolitamises, mis on toodud välja ka Eesti loomemajanduse uuringus¹⁰⁰.

” ...see on tõesti arusaamatu punkt – peab oluliseks võib tähendada väga palju erinevaid asju. Võib-olla sõnastada see ümber, et suurendab rahastust või midagi sellist, sest kuna mina antud perioodis olen ka õppejõud Viljandis, siis ma võin tõesti öelda seda, et probleem on alati õppejõudude saamine. Et ütleme nii, et teatriharidus Viljandis või etenduskunstidealane haridus on väga killustunud, on väga paljud erinevad suundasid, siis korralikke või adekvaatseid ja motiveerivaid õppejõude kõikidele erinevatele aladele on või oli keeruline leida.

⁹⁸ Kultuuriministeerium. (2020). Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ aasta 2016 täitmise kohta. https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/kultuur2020_aruanne_2016.pdf (vaadatud enne 7.04.2021).

⁹⁹ Kultuuriministeerium. (2020). Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ aasta 2016 täitmise kohta. https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/kultuur2020_aruanne_2016.pdf (vaadatud enne 7.04.2021).

¹⁰⁰ Josing, M., Ahermaa, E., Vanamölder, A., Martens, K., Mattheus, Ü., Lepane, L., Tänav, K., Pulver, B., Orro, E., Viileberg, M., & Nittim, K. (2018). Eesti loomemajanduse olukorra uuring ja kaardistus. 6. Etenduskunstid. Eesti Konjunkturiinstituut. https://www.ki.ee/publikatsioonid/valmis/6. Eesti_loomemajanduse_olukorra_uuring_ja_kaardistus_-_Etenduskunstid.pdf

” Minu jaoks väga selge kitsaskoht ikkagi palgatase ja personalikulud. Et me räägime küll sellest, et mis on selle valdkonna palgatase ja et kõrgharidusega kultuuritöötaja palgatase peaks olema selline või teistsugune, aga tegelikult ei võrrelda sama või sarnast laadi tööd tegevate inimeste palgakulu siis võib-olla etendusasutustes või siis mõnes teises asutuses, kus sama kvalifikatsiooniga inimene saab töötada. See, mis me tegelikult täna näeme on see, et selles valdkonnas täna inimeste palgad on ikkagi suurusjärgus kolmandiku võrra madalamad kui turul teistes valdkondades. Me võime rääkida siin, et haridus on puudulik, aga ma arvan, et küsimus on tegelikult ikkagi selles, et inimesed tahavad õppida neid asju, kus on võimalik hästi teenida. Et kui ka teatrijuhid või kes iganes lähevad sinna keskkooli rääkima, et minge õppige teatri, ma ei tea, valgustuskunstnikuks või helikunstnikuks, need on ikkagi, kes seda teevad, need on ikka mingi sisemise kutsumuse või tungi ajal, kes seda teevad. Et nagu sellist laiemat populaarsust saavutada sellise palgatasemega on järjest raskem.

26.4 prioriteeti võib pidada osaliselt saavutatuks, sest kuigi etenduskunstide valdkonnas on mitmekesine ja süsteemne haridusmaastik, mis aitab valdkonna jätkusuutlikkusele kaasa, siis on probleemiks eelkõige õppejõudude madal palgatase ning õppejõudude vähesus. Lisaks on eesootaval perioodil vaja rohkem rõhku panna tehniliste alade spetsialistide koolitamisele, keda praegu napib.

2.4. Filmikunst

Autor: Aleksandr Michelson.

27. Filmikunst

Filmikunsti tegevusvaldkonna prioriteetide saavutamine perioodil 2014–2020

27.1 Filmide tootmise maht

- Riik ei toeta filmide tootmist mahus, mis loob eeldused professionaalse filmitootmise järjepidevuse püsimiseks Eestis ja vaatajate huvi kasvuks.

27.2 Eesti Filmi Instituut, digiteerimine

- Riik toetab filmitootmist eelkõige Eesti Filmi Instituudi kaudu, kellel on selgelt välja kujunenud toetuskeemid filmitootmise toetamiseks.
- Eesti Filmi Instituut keskendub eelkõige filmitootmisele ning pöörab vähem tähelepanu teiste eesmärkidele, sealhulgas siseriiklike temaatiliste koostöövõrgustike arendamisele vähese rahastuse tõttu.
- Eesti Filmi Instituut kogub valdkondlikku statistikat.
- Eesti filmipärandit digiteeritakse, kuid väikese tempoga.
- Kultuuripärandit tehakse kättesaadavaks eri kanalites.

27.3 Filmide kättesaadavus Eestis ja rahvusvaheliselt

- Kõikides maakondades on võimalik tänapäevase filmilevi tehnoloogiaga filme näidata ja vaadata.
- Eesti filme levitatakse rahvusvahelistel festivalidel edukalt ning need on kättesaadavad uutel digiplatvormidel. Eesti filmide levitamisest teiste riikide kino- ja televis on andmed puudulikud.

27.4 Rahvusvahelistumine, regionaalsed fondid

- Filmikunsti rahvusvahelistumisele aitavad kaasa mitmed meetmed ja tegevused.
- Filmikunsti vähese rahastamise tõttu on kaastoomisprojekte olnud hinnanguliselt vähe.
- Filmide toetuskava Film Estonia on olnud välisriikide filmi- ja audiovisuaalsisu tootjate Eestisse meelitamiseks edukas, kuid meetmena vajab edasiarendamist.
- Suurtele rahvusvahelistele filmiprojektidele ei pruugi piisata spetsialiste Eesti filmituru väiksuse ja filmikunsti madala rahastamise tõttu.
- Eestis puudub piisav taristu, et rahvusvahelised ettevõtted saaksid Eestis tele- ja filmiprojekte teha.
- Eestis tegutseb edukalt kaks 2013. aastal asutatud piirkondlikku filmifondi (Viru Filmifond ja Tartu Filmifond) ning 2019. asutas Saare Arenduskeskus ka Saarte Filmifondi.

27.5 Meediakirjaoskus

- Meediakirjaoskuse sihitud arendamisega hakkas tegelema riik Eesti Filmi Instituudi kaudu, kes 2017. aasta lõpus võttis pärandiosakonda tööle filmikirjaoskuse projektijuhi.
- Meediakirjaoskuse arendamine on üldhariduses väga puudulik.

27.6 Kõrgharidus ja täiendõpe

- Tallinna Ülikooli Balti filmi, meedia ja kunstide instituudist (BFM) on saanud kaasaegne rahvusvaheline filmi- ja meediaõppe keskus, kus filmi ja audiovisuaalmeedia õppesuunal saab haridust omandada nii eesti kui ka inglise keeles.
- Koostöös teiste ülikoolidega on BFMis välja arendatud filmikunsti ja sellega seotud õppe- ja teadussuunad.
- Korralise evalveerimise järgi on eriti muljetavaldav BFMi teadustaristu.
- BFM pakub mitmekülgseid täiendkoolituse võimalusi kõigile huvilistele ning üks kursustest audiovisuaalvaldkonnas on kujundatud spetsiaalselt üldhariduskoolide õpetajate täiendõppe otstarbel.

Eesti filmielu korraldab Eesti Filmi Instituut ning Eestis tegutseb arvukalt filmi- ja videoettevõtteid, kes toodavad täispikki mängufilme ja ka lühi-, dokumentaal-, reklaam- ning animafilme¹⁰¹. Eestis käiakse üha rohkem kinos, mis väljendub suurenevas kinokülastajate arvus ja kinolevi rikkalikus filmivalikus¹⁰². Kinodes kommertseesmärgil näidatud Eesti täispikkade filmide arv on perioodil 2014–2020 aastast aastasse kõikunud ning sama kehtib ka varasema perioodi kohta aastast 2010 (vt tabel 1). Samal ajal on kinokülastused nii absoluutarvuna kui ka 100 elaniku kohta iga-aastaselt suurenenud, vaatamata keskmise piletihinna järjepidevale tõusule.

TABEL 1. ANDMED KINOLEVI KOHTA EHK KINODES KOMMERTSEESMÄRGIL NÄIDATUD TÄISPIKKADE FILMIDE KOHTA, 2010.–2019. AASTAL

Näitaja	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Filmid kokku	294	301	332	376	353	379	377	355	404	428
Eesti filmid	14	40	28	50	28	64	21	28	39	58
Ameerika	177	143	154	158	157	140	138	111	138	136
Ühendriikide filmid										
Euroopa riikide filmid	95	110	134	153	148	159	199	179	199	199
Muude riikide filmid	8	8	16	15	20	16	19	37	28	35
Kinokülastused, tuhat	2123,8	2346,5	2458,6	2558,6	2600,2	3093,3	3290,8	3510,9	3631,2	3685,8
Kinokülastusi 100 elaniku kohta	158	175	186	194	198	235	250	267	275	278
Keskmine piletihind, eurot	3,6	4,0	4,1	4,6	4,9	5,0	5,4	5,5	5,7	5,9

Allikas: Statistikaamet¹⁰³, autorite koostatud.

2.4.1. Filmide tootmise maht

27.1 Riik toetab filmide tootmist mahus, mis loob eeldused professionaalse filmitootmise järjepidevuse püsimiseks Eestis ja vaatajate huvi kasvuks.

2018. aastal valmis uuring¹⁰⁴, mille eesmärk oli analüüsida Eesti filmide baasfinantseerimise hetkeolukorda ja optimaalset taset jätkusuutlikkuse tagamiseks. Uuringus on esile toodud muuhulgas järgnevad aspektid.

- Aastatel 2014–2016 mitmekordistusid Eesti filmide kodumaine kassatulu (0,52 miljonilt eurolt 1,78 miljonile eurole) ja turuosa (4,7%-lt 10,5%-le).

¹⁰¹ Statistikaamet. (n.d.). *Film ja kino*. <https://www.stat.ee/et/avasta-statistikat/valdkonnad/kultuur/film-ja-kino> (12.03.2021)

¹⁰² Statistikaamet. (n.d.). *Film ja kino*. <https://www.stat.ee/et/avasta-statistikat/valdkonnad/kultuur/film-ja-kino> (12.03.2021)

¹⁰³ Statistikaamet. (n.d.). *KU12: RAAMATUD JA BROŠÜÜRID*. https://andmed.stat.ee/et/stat/sotsiaalelu_kultuur_trukitoodang/KU12

¹⁰⁴ Meresmaa, T., & Tender, T. (2018). *Eesti filmitootmise rahastamise analüüsi lõpparuanne*. PricewaterhouseCoopers. <https://kinoliit.ee/uuring>

- Filmitoetused pole jõudnud järele üldisele elukalliduse kasvule aastatel 2013–2017, eelkõige palgakasvule.
- 100% küsitlusele vastanud filmiettevõtetest leidis, et Eesti filmivaldkonna rahastus on pigem ebapiisav või ebapiisav.

Samas 2018. aasta uuringus¹⁰⁵ on antud soovitus, et Eesti filmitootmise rahastus peaks püsima EV100 tasemel, et tagada professioni püsimine ja areng. Täpsustatakse, et EV100 raames toetas riik filmide tootmist 9,14 miljoni euroga viie aasta jooksul, milles tulemusel oli nimetatud uuringu ajal valmimas viis täispikka mängufilmi, üks täispikk animafilm, 10-osaline draamasari, kaks täispikka dokumentaalfilmi ning lühidokumentaali sari. Uuringust siiski ei selgu, kuidas selle soovituseni jõuti. Puuduvad lähteandmed, arvutused ja ekspertide hinnangud.

2018. aasta oligi Eesti filmile erakordne nii linastunud filmide hulga, kvaliteedi, mitmekesisuse kui ka publikuhuvi mõttes, püstitades Eesti filmi vaatajarekordi, kui kodumaise filmi vaatajate arv ületas esmakordselt 600 000 vaataja piiri (2017. aastal käis Eesti filme vaatamas 282 421 inimest)¹⁰⁶. Kultuuriministerium ongi tõdenud, et „[s]elline vaatajanumbrite kasv ei ole ega saagi olla tavapärane, kuid tõendab taaskord, et kui kvaliteetseid kodumaiseid filme toodetakse, leidub neile ka vaatajaid“¹⁰⁷.

Statistikaameti järgi toodeti Eestis nii 2018. kui ka 2019. aastal 11 täispikka mängufilmi, mille põhitootja oli Eesti ettevõtja, ning Eesti kinolevis linastus vastavatel aastatel 12 ja 11 täispikka kodumaist mängufilmi (vt tabel 2). Eesti Filmi Instituut soovib aastaks 2024 jõuda vähemalt 15 täispikka kinos linastuva filmi aastaks, kuid eesmärgi saavutamise sõltub filmikunsti toetuseks suunatud rahastuse suurenemisest Kultuuriministeriumi eelarves¹⁰⁸.

¹⁰⁵ Meresmaa, T., & Tender, T. (2018). *Eesti filmitootmise rahastamise analüüsi lõpparuanne*. PricewaterhouseCoopers. <https://kinoliit.ee/uuring>

¹⁰⁶ Kultuuriministerium. (2019). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2018. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020>

¹⁰⁷ Kultuuriministerium. (2019). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2018. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020>

¹⁰⁸ Eesti Filmi Instituut. (2020). *Eesti Filmi Instituudi 2020-2024 arengukavaga*. <http://filmi.ee/wordpress/wp-content/uploads/2020/04/EFI-arengukava-2020-2024-FINAL-WEB.pdf>

TABEL 2. FILMITOODANG LIIGI JÄRGI, 2010.–2019. AASTAL

Näitaja	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Täispikad ja lühifilmid kokku	129	187	241	235
Täispikad filmid	14	33	46	40	22	34	30
..täispikad mängufilmid	4	8	13	10	11	15	13
....täispikad mängufilmid, põhitootja on Eesti ettevõtja	8	11	11
....täispikad mängufilmid, mis olid valmimise aastal Eesti kinolevis	7	12	11
..täispikad dokumentaalfilmid	10	24	33	27	11	18	15
....täispikad dokumentaalfilmid, põhitootja on Eesti ettevõtja	9	14	15
....täispikad dokumentaalfilmid, mis olid valmimise aastal Eesti kinolevis	6	10	8
..täispikad animafilmid	0	1	0	2	0	1	2
....täispikad animafilmid, põhitootja on Eesti ettevõtja	0	1	2
....täispikad animafilmid, mis olid valmimise aastal Eesti kinolevis	0	0	2
..muud täispikad filmid	0	0	0	1
Lühifilmid	115	154	195	195
..lühimängufilmid	19	6	19	12	44	46	19	30	41	44
....lühimängufilmid, põhitootja on Eesti ettevõtja	38	19	28	38	34
..lühidokumentaalfilmid	31	45	67	37	85	108	74	70	57	62
....lühidokumentaalfilmid, põhitootja on Eesti ettevõtja	107	73	68	55	60
..lühianimafilmid	5	26	22	31	10	12	21	7	8	26
....lühianimafilmid, põhitootja on Eesti ettevõtja	11	19	7	8	26

Allikas: Statistikaamet¹⁰⁹.

¹⁰⁹ Statistikaamet. (n.d.). KU082: FILMITOODANG LIIGI JÄRGI. https://andmed.stat.ee/et/stat/sotsiaalelu_kultuur_film/KU082

Kultuuriministeerium on ise tõdenud, et „kinokunsti arenguks ja vaatajate huvi kasvuks on loodud tugevad eeldused, kuid kahjuks ei ole 2019. aastaks endiselt rajatud piisavalt jätkusuutlikku rahastamise süsteemi, mis tagaks professionaalse filmikunsti arengu“ ning seetõttu jääb Eesti „oma praeguste toetusmahtudega oluliselt alla Euroopa keskmise ning Eesti filmi võimekus konkureerida rahvusvahelisel turul isegi keskmise eelarvega filmidega on äärmiselt väike“¹¹⁰.

” [...] Eesti filmi rahastamine sellel ajavahemikul on olnud erakordselt ebastabiilne. Kui oli Eesti 100, siis tuli Eesti filmile raha juurde ja see näitas tegelikult, ütleme, et see oleks enam-vähem see miinimumsumma, millega Eesti film saaks ütleme niimoodi, et mitte et ta mõtleks iga päev selle peale, kuidas ta saab järgmine päev hakkama ja oleks ka pädev ja võimeline nagu korralikult olema koostööpartner teistele Euroopa riikidele. Ja selle kinnituseks või tõestuseks oli veel ka see, et tuli väga palju huvitavaid ja häid Eesti filmi projekte, mis ei olnud ainult oma ideedelt väga head, vaid nad olid ka väga hästi teostatud, nad olid väga professionaalsed [...], Eesti film sai kodupubliku lemmikuks selle pärast, [...] Eesti filmi n-ö kodumaise külalastatavuse peale läks oli väga kõrge ja olid publikurekordid ja nii mõnigi film, „Tõde ja õigus“ [...]. Ja sellega me jõudsime teatritega enam-vähem võrdsesse seisundisse, et kui varem kogu aeg räägiti, et Eesti film, kes seda vaatab, siis sellega me tõestasime ära, et ikka vägagi vaadatakse. Nüüd tänaseks see arv on ununenud, seda ei ole enam riigieelarves, see kukkus sealt minema ja nüüd me oleme tegelikult tagasi aastaid hiljem selles seisus, kus me olime enne seda.

” [...] õrn ja habras see ütleme rahastamine ja filmide tootmine, et sa ei saa ehitada oma pikaageid arendusplaane selle peale. Nii et sisuliselt meil on projektipõhisus. Arvestades filmitootmise rahamahukust ja tema võimalikku, väga rahvusvahelist potentsiaalset levikut, siis see tegelikult peletab eemale või haavab just noorte tegijate pealekasvu [...].

Kultuuriministeeriumi 2020.–2023. aasta kultuuriprogrammi järgi on aastas esilinastuvate Eesti Filmi Instituudi toetatud filmide arv (mängu-, anima-, dokumentaalfilmid kokku) kõikidel aastatel (algtase 2018. aastal kuni sihttasemeni nr 4 2023. aastal) sama – 24 filmi¹¹¹. Järelikult ei ole riik veel lahendanud, „kuidas tagada filmikunsti elujõuline areng ja rahvusvaheline konkurentsivõime, võttes samas arvesse Eesti suurusega riigi võimekust filmikunsti toetada“¹¹².

Fookusgrupis toodi ka esile, et võiks parendada Eesti Rahvusringhäälingu, telekanalite ja filmitootmise omavahelist koostööd. Väideti, et Eesti Rahvusringhäälingul ei ole piisavaid vahendeid filmide sisseostuks, mängufilmide ja teleseriaalide tellimiseks.

Kokkvvõttes ei saa 27. prioriteeti pidada saavutatuks.

¹¹⁰ Kultuuriministeerium. (2020). Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2019. aasta täitmise kohta. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

¹¹¹ Kultuuriministeerium. (n.d.). Kultuuriprogramm. 2020.–2023. aastad. https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/200123_kultuuriprogramm2020_2023_loplik.pdf (vaadatud enne 7.04.2021).

¹¹² Kultuuriministeerium. (2020). Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2019. aasta täitmise kohta. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

2.4.2. Eesti Filmi Instituut, digiteerimine

	<p>27.2 Eesti Filmi Instituut on kõiki olulisimaid valdkondlikke tegevusi kattev organisatsioon, mis toetab filmide arendamist, tootmist ja turundamist. Instituut vastutab talle kuuluva pärandi restaureerimise ja digiteerimise eest, kogub valdkondlikku statistikat ning viib ellu täiendkoolituse ja filmikunstialase teadlikkuse tõstmise seotud tegevusi. Eesti audiovisuaalne pärand digiteeritakse ja sellele tagatakse avalikkuse ligipääs.</p>
---	---

Eesti Filmi Instituut on kõiki olulisimaid valdkondlikke tegevusi kattev organisatsioon. Ka eespool viidatud 2018. aasta kinouuringus on esile toodud, et kodumaiste, kõrge tootmisväärtusega filmide tootmine ei ole riigi toetuseta võimalik¹¹³. **Riik toetab filmitootmist põhiliselt just Eesti Filmi Instituudi kaudu** (aastatel 2015–2017 oli Eesti Filmi Instituudi keskmine toetus filmi kohta 45% selle eelarvest)¹¹⁴. Filmivaldkonda toetab ka Eesti Kultuurkapital, kuid sealse rahastuse prioriteediks on kogu valdkonna toetamine üldisemalt, näiteks festivalide, koolituste jms toetamine¹¹⁵.

Filmide tootmiseks ja levitamiseks korraldab Eesti Filmi Instituut vastavaid taotlusvoore ning instituudil **on selgelt välja kujunenud toetuskeemid filmitootmise toetamiseks** alates stsenaariumi ja filmiprojektide arendusest kuni tootmise ning levitamiseni^{116,117}. Instituudi **turundusosakond** koordineerib Eesti filmide osalemist rahvusvahelistel filmiturgudel ja -festivalidel (filmilevi toetused, tegevused festivalidel ja filmide turundamisel, osalemine filmifestivalidel), aga ka koolitusi ja eriüritusi¹¹⁸.

Näiteks 2016. aastal toimusid eraraha filmitööstusesse kaasamise koolitused filmiprodutsentidele ja investoritele ning aprillis koolitusreis Londonisse, kus osales üheksa produtsenti ja viis investorit¹¹⁹. Samal aastal viidi ellu Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse loomemajandusprojekt (nr EU49200) täiendkoolituse välja töötamiseks ja filmikunstialase teadlikkuse suurendamiseks¹²⁰. Projekti raames töötati välja täienduskoolituste sari filmiprofessionaalidele, kuhu kutsuti mainekaid välisõppejõude ja praktikuid¹²¹. 2017. aastal toetati traditsioonilise Jüri Sillarti mälestusürituse, dokumentalistika

¹¹³ Meresmaa, T., & Tender, T. (2018). *Eesti filmitootmise rahastamise analüüsi lõpparuanne*. PricewaterhouseCoopers. <https://kinoliit.ee/uuring>

¹¹⁴ Meresmaa, T., & Tender, T. (2018). *Eesti filmitootmise rahastamise analüüsi lõpparuanne*. PricewaterhouseCoopers. <https://kinoliit.ee/uuring>

¹¹⁵ Meresmaa, T., & Tender, T. (2018). *Eesti filmitootmise rahastamise analüüsi lõpparuanne*. PricewaterhouseCoopers. <https://kinoliit.ee/uuring>

¹¹⁶ Kultuuriministeerium. (2018). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2017. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

¹¹⁷ Eesti Filmi Instituut. (n.d.). *Taotlemine. Taotlusvoorude tähtajad 2021*. <https://filmi.ee/taotlemine/toetuste-tingimused/taotlusvoorude-tahtajad-2021>

¹¹⁸ Eesti Filmi Instituut. (n.d.). *Majandusaasta aruanded*. <https://filmi.ee/instituut/dokumendid/majandusaasta-aruanne>

¹¹⁹ Eesti Filmi Instituut. (n.d.). *Majandusaasta aruanded*. <https://filmi.ee/instituut/dokumendid/majandusaasta-aruanne>

¹²⁰ Kultuuriministeerium. (2017). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2016. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

¹²¹ Kultuuriministeerium. (2017). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2016. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

suvekooli, Sõpruse filmikooli ning Kinomajas toimunud Eesti filmide teisipäevakute korraldamist¹²². Regulaarselt ehk neli korda aastas toimusid instituudi infopäevad filmitegijatele ja kaks korda aastas ka Eesti filmi pressipäevad, kus tutvustati ajakirjandusele, levitajatele, laiemale avalikkusele ja kinode programmijuhtidele uusi valmivaid Eesti filme¹²³. 2018. aastal oli Eesti Filmi Instituut esindatud oma stendiga Berliini, Cannes'i, Clermont-Ferrand'i ja Annecy filmiturul¹²⁴.

Kuigi dokumentide analüüs näitab, et Eesti Filmi Instituut tegeleb prioriteedis loetletud tegevustega ning kajastab neid oma majandusaasta aruannetes, **antakse Eesti Filmi Instituudile kriitilisem hinnang liigselt filmitootmisele keskenduva tegutsemise, aga ka koostöö ebapiisavast koordineerimisest tingitud killustatuse tõttu**, kuid samas võimaliku põhjusena tuuakse esile vähene rahastus.

” *Eesti Filmi Instituut katabki ainult filmitootmist ja kõik muu, mis siin nimekirjas võib veel olla – kino, filmide levitamine, festivalid – et need jäävad nagu Eesti Filmi Instituudi levialast väga kaugele välja. Et nad mõnikord on küll hästi sõbralikud, aga tihti ta, väga selgelt teevad selgeks, et nende prioriteet on ainult filmide tootmine ja kõik sellega seonduv [...].*

” *[...] see, et ta [Eesti Filmi Instituut] tegeleb ainult tootmisega, see on ühelt poolt arusaadav selle pärast, et see tootmine on tegelikult A&O ja ilma selleta nagu midagi ei juhtu ja lõppude lõpuks on see, et kuna seda tootmist ei ole paika saadud ja rahasid ei ole paika saadud, siis võibki jääda sealt samast see vale mulje, et ega sealt väga palju jõudu ei jätkugi sellele asjale. [Kuid] kui minnakse valitsusse või tehakse lobi, siis räägitakse ainult tootmisest ja ei puudutata ei kinosid, ei levi, ei festivale ega nagu muid küsimusi. [...] Filmi instituudis on tegelikult ka tööjõu puudus, sest ka nemad peavad lähtuma oma mingisugusest eelarvest jne ja see on ka kindlasti üks nendest põhjustest, miks nad ei jõua kõigega tegeleda. [...] tegelikult filmi instituut on nagu selles mõttes väga tugev ja äge, et ta jagab nagu väga seda rahvusvahelist filmimaastikku. Ilma selleta on nagu jube raske tegutseda ja juhtida protsesse.*

” *[...] erinevad tegevused on tegelikult erinevate partnerite vahel killustunud, kõik haridusega seotud küsimused, tootmisega, leviga. Et võib-olla rohkem nagu tuua inimesi kokku ja panna inimesi koos nende erinevate eesmärkide nimel tegutsema. [...] me võib-olla liiga palju peame tegelema sellega, et kokku tulla ja rääkida, kuigi meil on samad mured ja me oleks võinud tegelikult juba ammu minna ja ühe rindena ja neid hakata lahendama.*

Eesti Filmi Instituut vastutab talle kuuluva pärandi restaureerimise ja digiteerimise eest. Instituudi pärandiosakond tegeleb nii **massdigiteerimise projekti** läbiviimise kui ka **filmikirjaoskuse edendamise**ga (filmikirjaoskusest vt ptk 2.4.5)¹²⁵. Näiteks 2017. aastal toimus Maarjamäel Filmimuuseumi hoone avamine, Eesti Filmi Instituut kuulutas välja kaks riigihanget vähemalt 20 Tallinnfilmi mängu-, anima- ja dokumentaalfilmi digiteerimiseks ning järeltöötamiseks, mis viidi 2017.

¹²² Eesti Filmi Instituut. (n.d.). *Majandusaasta aruanded*. <https://filmi.ee/instituut/dokumendid/majandusaasta-aruanne>

¹²³ Kultuuriministeerium. (2017). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2016. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

¹²⁴ Eesti Filmi Instituut. (n.d.). *Majandusaasta aruanded*. <https://filmi.ee/instituut/dokumendid/majandusaasta-aruanne>

¹²⁵ Eesti Filmi Instituut. (n.d.). *Majandusaasta aruanded*. <https://filmi.ee/instituut/dokumendid/majandusaasta-aruanne>

aastal ka lõpuni¹²⁶. Näiteks 2019. aastal digiteeriti instituudi tellimusel Eesti Rahvusrhiivi filmiarhiivis viis Tallinnfilmi mängufilmi, üks dokumentaalfilm, üks lühifilmide kassett ning 20 animafilmi, restaureeriti animafilm „Autosõitjad“, kerge järeltöötuse läbisid dokumentaalfilmid „Partii“ ja „Peldik“, lühifilm „Tätoveering“, animafilm „Aatomik“ ning mängufilm „Mis juhtus Andres Lapeteusega?“¹²⁷.

Eesti Filmi Instituut **kogub valdkondlikku statistikat** filmiimpordi, kinolevi^{128,129} ja muude näitajate kohta, sealhulgas Läti ja Leeduga võrreldavaid andmeid¹³⁰. Andmeid kasutab Statistikaamet. Eestis toodetud filmide andmeid kogub peale Statistikaameti põhjalikumalt MTÜ Eesti Filmi Andmebaas. Statistikaameti teatel on täispikkade filmide osas viimastel aastatel kokkulangevus Eesti Filmi Andmebaasi andmetega üsna hea, kuid lühifilmidega on erinevused mõnevõrra suuremad¹³¹.

” *Statistikat Eesti Filmi Instituut täiesti ilusti kogub, seal ma annaks neile isegi plusspunkte, hiljuti hakati veel koguma ka kinode statistikat, [...] mis on väga tore ja seda on pikalt oodatud, et EFI [Eesti Filmi Instituut] võtaks selle vastutuse üle koguda valdkondlikku statistikat kinokülastuste kohta.*

Järgmine alapeatükk siiski näitab, et **mõningaid vajalikke andmeid filmikunsti prioriteetide saavutamise analüüsimiseks süsteemselt ei koguta**, nt Eesti filmide jõudmise kohta teiste riikide kino- ja televisisse ning uutele digiplatvormidele.

Eesti audiovisuaalne pärand digiteeritakse ja sellele tagatakse avalikkuse ligipääs. **MTÜ Eesti Filmi Andmebaas** on 2007. aastal loodud organisatsioon, mille tegevuse **põhieesmärk on koostada Eesti rahvusfilmograafia ja teha see Interneti vahendusel kättesaadavaks kõigile huvilistele nii Eestis kui ka välismaal**¹³². Riik toetab filmipärandi digiteerimist, kuid selle mahu suurendamist takistab lisaks ebapiisavale finantseerimisele ka juriidiline raamistik, mis ei võimalda praegu liigsete takistusteta omandada autoriõiguste omanikelt luba, et filmipärand avalikult kättesaadavaks teha¹³³. Fookusgrupi intervjuust jäi kõlama **rahulolematu digiteerimise tempoga ning madalaima maksumuse alusel võidetavate hangete tõttu ka digitaliseerimise kvaliteediga**.

” *Ja noh, et Eesti visuaalset pärandit digiteeritakse, sellele tagatakse ligipääs, mulle tundub ka, et seda vaikselt tehakse ja kindlasti peab seda inimest kiitma, kes seda teeb, eriti filmimuuseumis, seal on väga mõned väga pühendunud spetsialistid. Aga kui seda vaadata nagu suuremalt või riigi poolt, siis seal see tempo on küll nii aeglane, et meie sureme enne ära, kui suurem osa neist filmidest*

¹²⁶ Kultuuriministeerium. (2018). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2019. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

¹²⁷ Eesti Filmi Instituut. (n.d.). *Majandusaasta aruanded*. <https://filmi.ee/instituut/dokumendid/majandusaasta-aruanne>

¹²⁸ Eesti Filmi Instituut. (n.d.). *Arve ja fakte. Kinolevi*. <https://filmi.ee/instituut/arve-ja-fakte/kinolevi>

¹²⁹ Statistikaamet. (n.d.). *Film. Statistikatöö kood: 40402*. <https://www.stat.ee/et/avasta-statistikat/metoodika-ja-kvaliteet/esms-metaandmed/40402#15-Vorreldavus-ja-sidusus-14>

¹³⁰ Eesti Filmi Instituut. (n.d.). *Arve ja fakte. Balti film - arve & fakte*. <https://filmi.ee/instituut/arve-ja-fakte/kinolevi>

¹³¹ Statistikaamet. (n.d.). *Film. Statistikatöö kood: 40402*. <https://www.stat.ee/et/avasta-statistikat/metoodika-ja-kvaliteet/esms-metaandmed/40402#15-Vorreldavus-ja-sidusus-14>

¹³² Eesti Filmi Andmebaas. (n.d.). *Avaleht*. <http://www.efa.ee/web/>

¹³³ Kultuuriministeerium. (2017). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2016. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

korralikult kättesaadavad või taastatud on. Rääkimata sellest, et kogu aeg tuleb ju uut materjali peal.

” [...] kvaliteet, millega siis digitaliseeritakse ja restaureeritakse on tihtipeale väga küsitav ja kohe kiiresti on vaja jälle kohe algusest peale hakata seda tööd ümber tegema. [...] Me küll arvame, et me õudsalt digitaliseerime selle sadades tundides filme ära ja nüüd on hästi, tegelikult see on ainult digikoopia, aga see ei ole restaureeritud koopia. Seal ei ole tegelikult määratud ei värvi, ei valgust, ei ole korrigeeritud heli ega midagi. Et see on natukene nagu selline petukaup. Noh hea, et seegi tehtud saab, see on selge.

Filmikunsti valdkonnas on eri arvamused nõukogudeaegsete filmide autoriõiguste kuuluvuse kohta. Ühe fookusgrupis osalenu kinnitusele on Eesti Filmi Instituut ja Eesti Rahvusringhääling seisukohal, et enne Eesti Vabariigi autoriõiguse seaduse jõustumist loodud filmide autorite varalised õigused kuuluvad neile, kuid Eesti Audiovisuaalautorite Liit pooldab nende õiguste andmist autoritele, nagu seda on otsustanud Läti riigikohus. See teema vääril eraldi käsitlemist, et tuvastada kõik poolt- ja vastuargumendid ning jõuda õiglase lahenduseni.

Digiteeritud Eesti filme **tehakse huvilistele kättesaadavaks**. Näiteks 2019. aastal linastusid Tallinnfilmi filmid kinodes, näitustel, telekanalites ja lastele ning noortele suunatud üritustel, litsentsiti filmimaterjali ja fotosid kasutamiseks uutes filmiteostes, raamatutes, ajalehtedes ja ajakirjades, filmid olid vaatamiseks üleval veebi- ja tellimispõhistes keskkondades ning asuti tegema koostööd uue tellimispõhise keskkonna, s.o netikino.ee portaaliga¹³⁴. Samal aastal loodi kontakt Förlageti kirjastusega Stockholmis Eesti filmide levitamiseks Rootsi raamatukogudele ning uuendati lepingut Telia Eesti AS-iga Tallinnfilmi filmide näitamiseks erinevatel Telia platvormidel¹³⁵.

27.2 prioriteeti võib pidada siiski saavutatuks. Eesti Filmi Instituut on üks keskne organisatsioon filmikunsti arendamisel. Instituut toetab filmide arendamist ja tootmist ning kogub valdkondlikku statistikat (puuduolevad andmed on seotud põhialuste prioriteetide saavutamise), kuigi fookusgrupis osalenu hinnangul ei tegele instituut piiratud ressursside tõttu piisavalt muude eesmärkidega, eelkõige turunduse ja kinoleviga. Audiovisuaalset pärandit digiteeritakse (küll ei tehta restaureerimist ühtlase kvaliteediga) ning tehakse avalikkusele kättesaadavaks.

2.4.3. Filmide kättesaadavus Eestis ja rahvusvaheliselt

	27.3 Riik loob koostöös kohalike omavalitsuste ja eraettevõtjatega võimalused suuremates maakonnakeskustes asuvates teatrites ja kultuurikeskustes filmide digitaalseks näitamiseks. Eesti filme levitatakse rahvusvahelistel festivalidel ja teiste riikide kino- ja televis ning nad on kättesaadavad uutel digitaalsetel platvormidel.
---	--

Nii dokumendianalüüsi kui ka fookusgrupi arutelu tulemusena võib väita, et **riik on loonud koostöös kohalike omavalitsuste ja eraettevõtjatega võimalused suuremates maakonnakeskustes asuvates teatrites ja kultuurikeskustes filmide digitaalseks näitamiseks**. Näiteks 2016. aastal rahastasid Eesti

¹³⁴ Eesti Filmi Instituut. (n.d.). *Majandusaasta aruanded*. <https://filmi.ee/instituut/dokumendid/majandusaasta-aruanne>

¹³⁵ Eesti Filmi Instituut. (n.d.). *Majandusaasta aruanded*. <https://filmi.ee/instituut/dokumendid/majandusaasta-aruanne>

Kultuurkapital ja kohalikud omavalitsused **16 digitaalprojektori ostmist**, mis jagunesid enamiku Eesti maakondade peale^{136,137}. Tänu seni tehtud investeeringutele on nüüd **kõikides maakondades võimalik tänapäevase filmilevi tehnoloogiaga filme näidata ja vaadata**. 2017. aastal ei jätkanud riik aktiivselt kinovõrgu arendamist, et mitte konkureerida erakinode turuga, sest selle arendamisse andis suure panuse erasektor, kes avas uued kinod Viljandisse, Pärnusse, Narva ja Kuressaarde¹³⁸. 2018. ja 2019. aastal toetas riik Eesti Kultuurkapitali kaudu u 430 000 euroga Eesti piirkondliku kinovõrgu arendamist ja kinodesse digitaalse projektsiooni- ja helitehnika soetamist, tänu millele said **mitmed väiksemad kohad**, nagu Tõrva, Kilingi-Nõmme, Kose, Põltsamaa, Mustvee, Rapla, Järva-Jaani ja Vändra, **uue projektsioonitehnika**, millega **kinokunsti üle-eestiline kättesaadavus oluliselt paranes**¹³⁹. Ka fookusgrupis toodi esile, et filmide kättesaadavus on vaadeldaval perioodil paranenud.

” *Ja riik on toetanud, toetas meil alguses filmide näitamist, jah, tehnika toetust saime ja saime ka digitaliseerimise näitamiseks. [...] Koostöös omavalitsusega, omavalitsus on siis toetanud mõningate filmiprojektide jõudmist maakonda ja hea meel on, et PÖFFi algatatud uut festivali Kinoff toetasid ka kohalikud omavalitsused. Tegelikult huvi, et filmid ja film jõuaksid maakonnakeskustesse on minu arvates täiesti olemas.*

” *[...] suuresti on selle aluseks olnud digiprojektorite ostmise projekt, mida on paar korda riigi poolt tehtud ja tänu millele paljud kaudu tühjalt seisnud kinokohad hakkasid uuesti filme näitama või tulid teatritesse ja kultuurikeskustesse võimalus kino pidada ja me oleme sellest olukorrast, mis oli 10 aastat tagasi [...] oluliselt arenenud.*

Fookusgrupis mainiti, et **soetatud filminäitamise tehnikat maakonnakeskustes on vaja mingil hetkel uuendada, selleks on vaja meedet korrata, aga samuti luua selge visioon nende maapiirkondade kinode arendamiseks ja toetamiseks** (muuhulgas põhjusel, et ühe ekraaniga majandamine maakonnas on keeruline, võrreldes mitme ekraani ja saaliga kobarkinodega) **ning leida võimalusi vastavate asutuste toetamiseks filmide valikul**.

Eesti filme levitatakse rahvusvahelistel festivalidel ja teiste riikide kino- ja telelevis ning need on kättesaadavad uutel digiplatvormidel. 2015.–2017. aastal esilinastunud mängufilmidest 87% ja animafilmidest 100% osalesid mõnel rahvusvaheliselt tunnustatud festivalil¹⁴⁰. Eesti animafilmid on võitnud üle 80 rahvusvahelise festivaliauhinna (nt „Manivald“ osales Sundance'i festivali võistlusprogrammis ja „Isand“ võitis 20 auhinda)¹⁴¹. „Mandariinid“ oli 2015. aastal Oscari ja Kuldgloobuse nominent ning „Vehkleja“ oli 2016. aastal Kuldgloobuse nominent ning Oscarite

¹³⁶ Kultuuriministeerium. (2017). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2016. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

¹³⁷ Kultuuriministeerium. (2018). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2019. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

¹³⁸ Kultuuriministeerium. (2018). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2019. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

¹³⁹ Kultuuriministeerium. (2020). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2019. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

¹⁴⁰ Meresmaa, T., & Tender, T. (2018). *Eesti filmitootmise rahastamise analüüsi lõpparuanne*. PricewaterhouseCoopers. <https://kinoliit.ee/uuring>

¹⁴¹ Meresmaa, T., & Tender, T. (2018). *Eesti filmitootmise rahastamise analüüsi lõpparuanne*. PricewaterhouseCoopers. <https://kinoliit.ee/uuring>

jagamisel üheksa parima seas¹⁴². 2018. aastal oli Eesti filmide tutvustamine rahvusvahelisel areenil tihe; toimus turundustöö Cannes'i, Berliini, Annecy, Clermont-Ferrand'i filmiturul ning väiksematel festivalidel ja turgudel¹⁴³. 2019. aastal osutati välisettevõtetele 19 miljoni euro eest audiovisuaalseid teenuseid, millest enamiku moodustasid mängu- ja reklaamfilmide tootmiseks vajalikud tööd ning siinkohal tegi põhipanuse mängufilm „Tenet“¹⁴⁴. Fookusgrupis rõhutati, et **arvestades Eesti väiksust, on Eesti filmidel läinud rahvusvahelistel festivalidel väga edukalt.**

” [...] Eesti film levib tegelikult väga hästi rahvusvahelistel filmifestivalidel. [...] Eesti film peab kindlasti olema kohal Cannes'is ja Berliinis ja teistel suurtel filmifestivalidel, ma mõtlen ja pean silmas siin oma boksidega ja EFI [Eesti Filmi Instituut] teeb siin oma tööd nagu ülihästi. Ausalt, üli-, ülihästi. Aga teisalt fakt on see, et me jääme väikeriigiks, meie tootmistaht on ülimalgimaalne, me ei saa eeldada seda, et kõik need kümme filmi, mida me toodame on tohutult edukad ja kõik lähevad sagesse ja see on võimatu [...].

Eesti filmide levitamise kohta teiste riikide kino- ja televis ei ole süsteemselt andmeid kogutud ega analüüsitud. Näiteks on siiski teada, et 2016. aastal jõudsid rahvusvahelisse kinolevisse mängufilmid „Vehkleja“, „Risttuules“ ja „1944“¹⁴⁵.

Vastavalt Eesti Filmi Instituudi aruannetele on **Eesti filmid kättesaadavad uutel digiplatvormidel, kuid jällegi puudub ülevaatlik statistika.** Üheks parimaks näiteks Eesti filmi jõudmisest rahvusvahelistele digiplatvormidele on mängufilm „Nullpunkt“, mis 2016. aastal jõudis rahvusvahelisse levisse uue lahendusega, olles esimese Eesti filmina kättesaadav 24 keeles suurematel digiplatvormidel (iTunes, Google Play, Sony, Amazon, Microsoft, Vimeo) 80 territooriumil¹⁴⁶. Näiteks Amazoni platvormil on kättesaadavad üksikud Eesti filmid, vähemalt „Sügisball“, „1944“, „Vehkleja“. Fookusgrupis toodi esile, et Eesti filmid on esindatud eri digiplatvormidel, kuid suured digiplatvormid ei ole Eestist huvitatud Eesti väikese turu tõttu ning nt Netflix võib oma strateegiat Eesti suhtes muuta, kui ta hakkab oma filme Eestis tootma.

” Selleks, et Eesti film saaks ette sattuda Netflixile, see on vist väga raske, aga ma arvan, et need platvormid, mis on Eestis olemas, neid kasutatakse väga usinasti. Siin ei olegi tegelikult küsimus nagu selles, et Netflix oleks nüüd midagi enneolematut oma tasemelt, kuhu meie ei mahuks. Pigem on siin küsimus nagu selles, et Netflix, Amazon ja Disney, nad on kõik nii turupõhised ja kõik ju teavad seda näiteks, et Netflix Eestis on hoopis midagi muud kui on Netflix Prantsusmaal või Ameerika Ühendriikidest rääkimata. Et see programmivahe on aeg-ajalt väga üüratu. Siis lihtsalt me oleme nende jaoks olematu [...]. Et siin on omad raskused, need kindlasti on aga ületatavad ja need kindlasti lähevad palju paremaks, kui Netflix tuleb lõpuks ka Balti turule ja hakkab siin filme tootma.

¹⁴² Meresmaa, T., & Tender, T. (2018). *Eesti filmitootmise rahastamise analüüsi lõpparuanne*. PricewaterhouseCoopers. <https://kinoliit.ee/uuring>

¹⁴³ Kultuuriministeerium. (2019). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2018. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

¹⁴⁴ Statistikaamet. (2020, 23. oktoober). *Eestis toodeti 162 filmi, kinolevisse jõudis 428 linatoot*. <https://www.stat.ee/et/uudised/filmitoodang-2019>

¹⁴⁵ Josing, M., Ahermaa, E., Vanamölder, A., Martens, K., Mattheus, Ü., Lepane, L., Tänav, K., Pulver, B., Orro, E., Viileberg, M., & Nittim, K. (2018). *Eesti loomemajanduse olukorra uuring ja kaardistus*. 3. *Audiovisuaalvaldkond: film ja video*. Eesti Konjunktuuriinstituut. https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/3_film_ja_video.pdf

¹⁴⁶ Eesti Filmi Instituut. (n.d.). *Majandusaasta aruanded*. <https://filmi.ee/instituut/dokumendid/majandusaasta-aruanne>

Eestis on filmid vaatamiseks üleval veebi- ja tellimispõhistes keskkondades: nt Telia TV videolaenutuses, ja alates 2019. aastast ka netikino.ee portaalis¹⁴⁷. 2020. aastal loodi veebileht *Estonian Shorts*, mis on esimene eksklusiivselt lühifilmidele suunatud veebileht Eestis ning mille eesmärk on suurendada vaataja teadlikkust lühifilmidest ning tutvustada publikule värsked häälid meie filmimaastikul¹⁴⁸.

Lähtudes eespool käsitletust, võib 27.3 prioriteeti pidada saavutatuks.

2.4.4. Rahvusvahelistumine, regionaalsed fondid

	<p>27.4 Eestis toetatakse filmikunsti rahvusvahelistumist ja kaastootmist teiste maade filmiettevõtete ja -tegijatega. Eestis on professionaalsed spetsialistid ja taristu, et rahvusvahelised ettevõtted saaksid Eestis teostada tele- ja filmiprojekte. Tegutsevad regionaalsed fondid audiovisuaalse sisu tootmisteenusel rahvusvaheliseks pakkumiseks Eestis ja Eestit võtete sihtmaana rahvusvaheliselt turundav organisatsioon.</p>
---	--

Eesti filmikunsti rahvusvahelistumise ja kaastootmise toetamisega tegeleb eelkõige Eesti Filmi Instituut¹⁴⁹. **Instituudi tegevused on muuhulgas suunatud rahvusvahelistele festivalidele ja filmide turundamisele**¹⁵⁰. Näiteks 2019. aastal osales Eesti Ancey filmiturul Baltimaade ühisstendil ning samal aastal valiti Eesti filmid mitmete nimekate festivalide programmidesse ja need võitsid ka mitmeid auhindu¹⁵¹. 2024. aastaks soovib Eesti Filmi Instituut, et Eesti osaleks aastas vähemalt 10 kaastootmisprojekti ning Eestis filmitaks aastas koos telesarjadega vähemalt 10 välismaist produktsiooni¹⁵².

Eesti Filmi Instituudi aruannetest selgub, et **toetatakse filmide kaastootmist teiste maade filmiettevõtete ja -tegijatega, kuid puudub süsteemselt kogutud andmestik**. Näiteks 2019. aastal linastus Shanghai festivali raames dokumentaalfilmide programmis ja võitis peaauhinna Eesti-Läti-Leedu kaastootmisel valminud dokumentaalfilm „Ajasillad“¹⁵³. 2018. aastal said toetuse kaks teleminisarja projekti „Sügavik“ (kaastootjad Saksamaalt ja Rootsist) ning „Supilinna salaselts ja

¹⁴⁷ Eesti Filmi Instituut. (n.d.). *Majandusaasta aruanded*. <https://filmi.ee/instituut/dokumendid/majandusaasta-aruanne>

¹⁴⁸ Eesti Filmi Instituut. (2020, 22. juuni). *Eesti Filmi Instituut avab uue lühifilmide veebilehe Estonian Shorts*. <https://filmi.ee/eesti-filmi-instituut-avab-ue-luhifilmide-veebilehe-estonian-shorts>

¹⁴⁹ Eesti Filmi Instituut. (n.d.). *Majandusaasta aruanded*. <https://filmi.ee/instituut/dokumendid/majandusaasta-aruanne>

¹⁵⁰ Eesti Filmi Instituut. (n.d.). *Majandusaasta aruanded*. <https://filmi.ee/instituut/dokumendid/majandusaasta-aruanne>

¹⁵¹ Eesti Filmi Instituut. (n.d.). *Majandusaasta aruanded*. <https://filmi.ee/instituut/dokumendid/majandusaasta-aruanne>

¹⁵² Eesti Filmi Instituut. (2020). *Eesti Filmi Instituudi 2020-2024 arengukavaga*. <http://filmi.ee/wordpress/wp-content/uploads/2020/04/EFI-arengukava-2020-2024-FINAL-WEB.pdf>

¹⁵³ Eesti Filmi Instituut. (n.d.). *Majandusaasta aruanded*. <https://filmi.ee/instituut/dokumendid/majandusaasta-aruanne>

kurgimaffia“ (kaastootja Soomest)¹⁵⁴. Fookusgrupis tõdeti, et kaastootmise projekte saab suurendada praegu üksnes filmikunsti rahastamise suurendamisel.

Välisriikide filmi- ja audiovisuaalsisu tootjate Eestisse meelitamiseks (et kohalikel filmitegijatel oleks võimalik teha koostööd välisriikide ekspertidega) ja Eesti audiovisuaalsektorisse väliskapitali juurdevoolu soodustamiseks loodi 2016. aastal **filmide toetuskava Film Estonia**^{155,156}. **Toetusmeetme eduka käivitamise tulemusena suurendati selle mahtu 2018. aastal kahe miljoni euron**¹⁵⁷. Toetuskava rahastab Kultuuriministeerium ning haldab Eesti Filmi Instituut¹⁵⁸. 2019. aastal uue USA mängufilmi „Tenet“ võtete tegemiseks kasutati Film Estonia meedet, mille **maht ei olnud piisav**, ning filmi toetuseks tõsteti meetme mahtu erandkorras ligi viie miljoni euro võrra¹⁵⁹. Toetusmeetme tingimused filmitegijate meelitamiseks peavad siiski olema sellised, et filmitegijatel oleks kindlus, et toetuse saamise korral on summa piisavalt suur¹⁶⁰. Fookusgrupis rõhutati, et **on mõistlik toetada filmitööstuse arendamist ka kohalike ressurssidega ning luua meede kohaliku eraraha kaasamiseks filmitootmisesse Film Estonia põhimõttel**, eriti selles valguses, et põhialuste üks üldistest prioriteetidest on eraraha kaasamise soodustamine.

Filmikunsti rahvusvahelistumisele ja teiste maade filmitettevõtete ja -tegijatega kaastootmisele **aitavad kaasa** Kultuuriministeeriumi **toetusprogramm „Eesti kultuur maailmas“**, mis toetab projekte Eesti kultuuri rahvusvahelistumise ja kultuuriekspordi soodustamiseks¹⁶¹, **Kultuuriministeeriumi sõlmitud filmitootmise koostöölepped Prantsusmaa, Iisraeli ja Lõuna-Koreaga**¹⁶², aga samuti ka muuhulgas võrgustumise eesmärgil Põhjamaade ainsa A-kategooria **filmifestivali PÖFF toetamine**¹⁶³.

Eestis on filmikunstiga seotud ettevõtteid ja spetsialiste, kes saavad osutada oma teenuseid rahvusvaheliste ettevõtetele. Tabel 3 näitab, et ettevõtete arv kinofilmide, videote ja telesaadetega seotud tegevusaladel on aastatel 2014–2019 igal aastal kasvanud, see-eest tööga hõivatud isikute aastakeskmise arv on olnud kogu perioodil pigem stabiilne.

¹⁵⁴ Eesti Filmi Instituut. (n.d.). *Majandusaasta aruanded*. <https://filmi.ee/instituut/dokumendid/majandusaasta-aruanne>

¹⁵⁵ Kultuuriministeerium. (2018). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2017. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

¹⁵⁶ Kultuuriministeerium. (2019, 14. mai). *Filmide toetuskava Film Estonia*. <https://www.kul.ee/et/eesmargid-tegevused/audiovisuaal/filmide-toetuskava-film-estonia> (vaadatud enne 7.04.2021).

¹⁵⁷ Kultuuriministeerium. (2018). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2017. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

¹⁵⁸ Kultuuriministeerium. (2019, 14. mai). *Filmide toetuskava Film Estonia*. <https://www.kul.ee/et/eesmargid-tegevused/audiovisuaal/filmide-toetuskava-film-estonia> (vaadatud enne 7.04.2021).

¹⁵⁹ Kultuuriministeerium. (2020). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2019. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

¹⁶⁰ Kultuuriministeerium. (2020). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2019. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

¹⁶¹ Kultuuriministeerium. (2020, 15. september). *Filmikunst*. <https://www.kul.ee/et/eesmargid-tegevused/audiovisuaal/filmikunst> (vaadatud enne 7.04.2021).

¹⁶² Kultuuriministeerium. (2020, 15. september). *Filmikunst*. <https://www.kul.ee/et/eesmargid-tegevused/audiovisuaal/filmikunst> (vaadatud enne 7.04.2021).

¹⁶³ Kultuuriministeerium. (2019). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2018. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

TABEL 3. ETTEVÕTETE ARV JA TÖÖGA HÕIVATUD ISIKUTE AASTAKESKMINE ARV KINOFILMIDE, VIDEOTE JA TELESAADETEGA SEOTUD TEGEVUSALADEL, 2014.–2019. AASTAL

Näitaja	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Ettevõtete arv						
Kokku	449	511	539	595	636	687
1 kuni 9 hõivatud isikut	431	490	520	572	611	668
10 kuni 19 hõivatud isikut	5	7	5	10	16	12
20 kuni 49 hõivatud isikut	8	9	10	10	5	5
50 kuni 99 hõivatud isikut	3	3	3	1	3	1
100 kuni 249 hõivatud isikut	2	2	1	2	1	1
250 või enam hõivatud isikut	0	0	0	0	0	0
Tööga hõivatud isikute aastakeskmise arv						
Kokku	1294	1440	1342	1313	...	1404
1 kuni 9 hõivatud isikut	818	873	860	885
10 kuni 19 hõivatud isikut
20 kuni 49 hõivatud isikut	59
50 kuni 99 hõivatud isikut
100 kuni 249 hõivatud isikut
250 või enam hõivatud isikut	0	0	0	0	0	0

* Selles tabeli tähendavad kolm punkti „Andmete avaldamist ei võimalda andmekaitse põhimõte“.

Allikas: Statistikaamet¹⁶⁴.

OSKA kultuurivaldkondade analüüsides selgus, et audiovisuaalvaldkonna põhikutsealadele on koolituspakkumine ja töajuvajadus üldjoontes tasakaalus, kuid kõigile audiovisuaalse sisu loojate ametitel töötavatele inimestele ja lõpetajatele ei pruugi leida stabiilset ja püsivat erialast rakendust (näitena on siin toodud režissöörid, aga ka stsenaaristid)¹⁶⁵. Kuid nagu järgmine tsitaat ilmestab, siis suurtele rahvusvahelistele filmiprojektidele ei pruugi piisata spetsialiste Eesti filmituru väiksuse ja filmikunsti madala rahastamise tõttu.

” On väga palju vanemaid ja keskealseid inimesi, kes sellega [ehk filmiga] tegelevad, aga väga napib neid noori, kes sinna järele tuleks. Ja see on tõsine probleem sellel lihtsal põhjusel, et ilma nendeta ei saa ka seda kasvuhüpet teha. Kasvõi sellel samal põhjusel, et kui toodeti „Tenetit“, siis sinna kõrvale sisuliselt enam ühtegi teist asja ei mahtunud, sest meil ei olnud piisavalt kvaliteetset töajõudu.

Eestis puudub piisav taristu, et rahvusvahelised ettevõtted saaksid Eestis tele- ja filmiprojekte teha. 2017. aastal eraldas Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus üks miljon eurot Tallinn Film Wonderland OÜ-le uue filmilinnaku ehk konkurentsivõimelise filmistuudio kompleksi rajamiseks¹⁶⁶. Nüüd on see projekt 2021. aasta esimese poole seisuga valitud Riigikogu kultuurikomisjoni 11 riiklikult tähtsa

¹⁶⁴ Statistikaamet. (n.d.). EM001: ETTEVÕTETE MAJANDUSNÄITAJAD TEGEVUSALA JA TÖÖGA HÕIVATUD ISIKUTE ARVU JÄRGI. https://andmed.stat.ee/et/stat/majandus_ettevetete-majandusnaitajad_ettevetete-tulud-kulud-kasum_aastastatistika/EM001

¹⁶⁵ Krusell, S., & Pihl, K. (2019). *Tulevikuvaade töajõu- ja oskuste vajadusele: kultuur ja loometegevus: audiovisuaalvaldkond, sõna ja keel, turundus ja kommunikatsioon, disain ja kunst, trükitööstus. Uuringu lühiaruanne*. Tallinn: SA Kutsekoda, töajuvajaduse seire- ja prognoosisüsteem OSKA.

¹⁶⁶ Kultuuriministeerium. (2017). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2016. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

kultuuriehitise sekka¹⁶⁷ ning märtsi alguse seisuga ei olnud veel selge, kas Riigikogu valib selle projekti toetamiseks välja. Taotluses tuuakse esile, et Tallinna Filmilinnaku kui „[k]õrgtehnoloogilise ja tänapäevastele nõuetele vastava filmistuudio olemasolu on oluline Eesti filmitööstuste konkurentsivõimelisuse tõstmiseks ja Eesti kui rahvusvahelise võttepaiga potentsiaali maksimaalseks rakendamiseks“¹⁶⁸. Ka Kultuuriministeerium on tõdenud, et „Eestist on puudu rahvusvahelise tasemega filmistuudio, mille rajamist on juba mitu aastat planeeritud ja mis filmivaldkonna arengule olulise tõe annaks“¹⁶⁹. Filmilinnaku loomist peeti ülioluliseks Eesti filmitööstuse arendamiseks ka fookusgrupis, kus viidati kaasaegse taristu puudumisele, mille teke annaks omakorda Eesti filmitööstusele võimaluse areneda ka oma sisemiste ressursside arvelt.

” [...] taristut ei ole, taristu on null. Ehk siis on üks väga oluline asi ja milleni me peame ka kindlasti jõudma, on filmistuudio ehitamine, millest me oleme ka päris palju rääkinud aastaid ja oleme mingis mõttes sellele lähedal, aga see ei ole meil päriselt veel käes.

Eestis tegutseb juba 2013. aastal asutatud kaks piirkondlikku filmifondi (Viru Filmifond ja Tartu Filmifond)^{170,171} ning 2019. asutas Saare Arenduskeskus ka **Saarte Filmifondi**¹⁷². Näiteks Viru Filmifond pakub välismaistele filmiprojektidele lisarahastust, kui projekti kohapeal makstavad riigimaksud kujunevad toetusest märksa suuremaks¹⁷³. Alates 2019. aastast suurenes Viru Filmifondi kaasrahastus Ida-Virumaa programmist, et paremini mitmekesistada Ida-Virumaa ettevõtlust, edendada professionaalsete audiovisuaalsete teoste tootmist Ida-Virumaal, tuua Ida-Virumaale investeringuid, reklaamida Ida-Virumaad Eestis ja välismaal¹⁷⁴. Fookusgrupis peeti piirkondlike fondide asutamist ja toetamist edukaks ettevõtmiseks.

” [...] regionaalsed fondid. Et siit Tartu poolt tundub ka, et sellega on väga hästi läinud. Ma küll näen ainult Tartu fondi ja eks me pigem oleme väiksed võrreldes selle suure filmitööstusega, aga tunda on seda, kuidas siia on väga palju rohkem filme tulnud. Et see on toonud seda filmitootmist meile lähemale [...].

Eestit võtete sihtmaana rahvusvaheliselt turundav organisatsioon on Eesti Filmi Instituut (vt ptk 2.4.2). Aastatel 2015–2017 viidi Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse toetatud loomemajanduse tugistruktuuride toetusskeemist ellu projekti „Eesti filmitööstuse arenduskeskus“, mille raames käsitleti muuhulgas Eesti kui filmitootmismaa potentsiaali oluliselt tõhusamat rakendamist,

¹⁶⁷ Riigikogu. (2021, 12. märts). *Ettepanekud riiklikult tähtsate kultuuriehitiste nimetamiseks*. <https://www.riigikogu.ee/infoallikad/fookusteemad/ettepanekud-riiklikult-tahtsate-kultuuriehitiste-nimetamiseks>

¹⁶⁸ Riigikogu. (2021, 12. märts). *Ettepanekud riiklikult tähtsate kultuuriehitiste nimetamiseks*. <https://www.riigikogu.ee/infoallikad/fookusteemad/ettepanekud-riiklikult-tahtsate-kultuuriehitiste-nimetamiseks>

¹⁶⁹ Kultuuriministeerium. (2020). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2019. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

¹⁷⁰ Ida-Viru Ettevõtluskeskus. (n.d.). *Filmifond*. <https://ivek.ee/meist/programmid/filmifond/>

¹⁷¹ Tartu Filmifond. (n.d.). *Filmifond*. <https://www.tartufilmfund.ee/et/filmifond>

¹⁷² Eesti Filmi Instituut. (2019, 17. september). *Saare Arenduskeskus kutsus ellu Saarte Filmifondi*. <https://www.filmi.ee/saare-arenduskeskus-kutsus-ellu-saarte-filmifondi>

¹⁷³ Kultuuriministeerium. (2015). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2014. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

¹⁷⁴ Ida-Viru Ettevõtluskeskus. (n.d.). *Filmifond*. <https://ivek.ee/meist/programmid/filmifond/>

filmivaldkonna tehnoloogiate arendamisega seotud ettevõtete ekspordivõimekust ning Eestis filmitavate rahvusvaheliste projektide tehnilise võimekuse tugevdamist¹⁷⁵.

27.4 prioriteeti võib pidada osaliselt saavutatuks. Eestis tegutsevad edukalt piirkondlikud fondid audiovisuaalse sisu tootmisteenuks rahvusvaheliseks pakkumiseks ning riik on edukalt toetanud filmikunsti rahvusvahelistumist, kuid mitte piisavalt kaastootmist (sest kogu toetuse maht on olnud väike). Samuti puudub Eestis vajalik taristu rahvusvaheliste filmitootmisprojektide elluviimiseks ning viimaste suurenemisel ei jätku Eestis piisavalt spetsialiste.

2.4.5. Meediakirjaoskus

	<p>27.5 Riik tähtsustab professionaalset filmikunsti kui meediakirjaoskuse omandamise esmast vahendit noorele vaatajale ja osasaajale ning väärtustab harrastus- ja koolifilmi edendamist Eestis.</p>
---	--

Meediakirjaoskus on eraldi teemana saanud pigem vähest tähelepanu. See kajastub ka Kultuuriministeeriumi nappides kommentaarides sel teemal põhialuste iga-aastastes aruannetes (v.a 2016. aasta kohta käivas aruandes). 2014. aasta aruande järgi täitis riik käesolevat eesmärki läbi üldiste hoiakute ja tegevuspõhimõtete kujundamise¹⁷⁶.

Eesti esindajad on osalenud ja osalevad jätkuvalt rahvusvahelistes võrgustikes, kus käsitletakse meediaoskuste arendamist. Näiteks 2016. aastal osales Kultuuriministeerium Euroopa Komisjoni kokku kutsutud meediakirjaoskuse töörühmas¹⁷⁷. Igal aastal osaleb Eesti Filmi Instituut Euroopa Filmifondide Direktorite Ühenduse (ingl *European Film Agency Directors association*, EFAD) kohtumistel, sealhulgas 2016. aastal toimunud filmikirjaoskuse (ingl *Film Literacy*) töörühmas^{178,179}.

Kultuuriministeerium rõhutas 2016. aastal, et „[m]eediakirjaoskust tuleks suuremas mahus arendada ning panna rõhku analüütilise mõtlemise arendamisele laiemalt“, mis omakorda toetaks nii laste loovust kui ka huvi tekkimist filmikunsti vastu¹⁸⁰. Näiteks just 2016. aastal korraldas Hariduse Infotehnoloogia Sihtasutus koolitusi lasteaiadõpetajatele õpetamisoskuste arendamiseks animatsioonide ja videote valmistamisel koostöös lastega¹⁸¹.

Meediakirjaoskuse sihitud arendamisega hakkas riik tegelema Eesti Filmi Instituudi kaudu, kes 2017. aasta lõpus võttis pärandiosakonda tööle filmikirjaoskuse projektijuhi, kelle esmaseks

¹⁷⁵ Eesti Filmi Instituut. (n.d.). *Eesti filmitööstuse arenduskeskus*. <https://filmi.ee/instituut/eesti-filmitoostuse-arenduskeskus>

¹⁷⁶ Kultuuriministeerium. (2015). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2014. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

¹⁷⁷ Kultuuriministeerium. (2017). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2016. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

¹⁷⁸ Kultuuriministeerium. (2017). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2016. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

¹⁷⁹ Eesti Filmi Instituut. (n.d.). *Majandusaasta aruanded*. <https://filmi.ee/instituut/dokumendid/majandusaasta-aruanne>

¹⁸⁰ Kultuuriministeerium. (2017). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2016. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

¹⁸¹ Kultuuriministeerium. (2017). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2016. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

ülesandeks oli kaardistada juba toimuvad filmihariduslikud tegevused ning selle edendamiseks vajalik strateegia välja töötada¹⁸². **Filmikirjaoskuse arendamine jaguneb kolme harusse: teoreetiline töö rahvusvahelisel tasandil, teoreetiline töö riigi tasandil Eestis ning praktiline töö**¹⁸³. Eesti Filmi Instituut on seni võimaldatud õpetajatele instituudile kuuluvate Tallinnfilmi filmide õppetöös tasuta kasutamist ning vastutasuks on instituut palunud jagada kasutuses olnud materjale (nt küsimustikud, õppelehed, töölehed, meetodikad)¹⁸⁴. Filmikirjaoskuse arendamisel seni toimunud praktilise töö näidete hulgas on muuhulgas kohtumised õpetajatega, eri koolitajate poolt filmi kasutamine hariduses koolituste raames ning arutelud, arenguestlused haridustöötajatega, teenuste ja teoste sidumine, õppematerjalide kogumine, konverentsi arendamine¹⁸⁵.

Eesti Filmi Instituudi filmikirjaoskuse 2020. aasta uuring tõi esile **kitsaskohti audiovisuaalses õppes Eestis**. Uuringu järgi on nii Eestis kui ka Euroopas filmihariduse põhiprobleem filmikunsti õpetamise puudumine riiklikes õppekavades ja filmihariduse ebastabiilne või puudulik rahastus¹⁸⁶. Uuringus tuuakse esile, et „Eesti puhul on näha, et selle vahel, kui palju lapsed ja noored veedavad aega videoid vaadates ja kui palju neil on võimalust koolis sellekohast haridust saada, on tohutud käärid (80% ajast kuulub internetis videote vaatamisele; u 0,83% koolidest õppisid õpilased eelmisel õppeaastal filmi- või videoaineid)“¹⁸⁷. Ka fookusgrupis toodi esile, et üha vähem tegeletakse Eestis kooli- ja harrastusfilmide toetamise ja arendamisega. Koolides ei osata integreerida audiovisuaalseid oskusi eri ainetesse, kohati ei kasutata piisavalt soetatud tarkvara ja tehnikat (montaažiprogrammid, kaamerad, droonid) ning õppematerjalid on puudulikud.

” [...] koolifilm ja harrastus, siis ütleme niimoodi, et mõeldes näiteks 10 või 15 aasta taguse ajaga, kui koolifilmi festivale ja ka amatöörfilmi festivale oli tegelikult Eestis päris palju, või 20 aastat tagasi, siis tänaseks on neid alles jäänud, kui ma viis suudan nimetada, siis on juba väga hästi. Ehk et tegelikult koolides selline isetegemise või omas koolis või omas maakonnas sellise harrastus- või amatöörfilmide festivali korraldamine on ära kadunud. On jäänud ainult mõned üksikud, siin Tallinnas üks suurem ja Eestis mõned suuremad [...]].

Vähene tähelepanu meediakirjaoskuse arendamisele näitlikustab riigi liigset tähelepanu filmitootmisele, mistõttu jäävad teised filmikunsti valdkonna suunad piisava riikliku tähelepanuta.

Lähtudes eelkäsitletust, võib järeldada, et 27.5 prioriteet pole saavutatud.

¹⁸² Eesti Filmi Instituut. (n.d.). *Majandusaasta aruanded*. <https://filmi.ee/instituut/dokumendid/majandusaasta-aruanne>

¹⁸³ Eesti Filmi Instituut. (n.d.). *Majandusaasta aruanded*. <https://filmi.ee/instituut/dokumendid/majandusaasta-aruanne>

¹⁸⁴ Eesti Filmi Instituut. (n.d.). *Majandusaasta aruanded*. <https://filmi.ee/instituut/dokumendid/majandusaasta-aruanne>

¹⁸⁵ Eesti Filmi Instituut. (n.d.). *Majandusaasta aruanded*. <https://filmi.ee/instituut/dokumendid/majandusaasta-aruanne>

¹⁸⁶ Lõhmus, J. (2020). *Filmihariduse lähtekoht Eestis*. Eesti Filmi Instituut. <https://www.filmi.ee/filmiparand/filmipadevus/filmihariduse-lahtekoht-eestis>

¹⁸⁷ Lõhmus, J. (2020). *Filmihariduse lähtekoht Eestis*. Eesti Filmi Instituut. <https://www.filmi.ee/filmiparand/filmipadevus/filmihariduse-lahtekoht-eestis>

2.4.6. Kõrgharidus ja täiendõpe

	<p>27.6 Tallinna Ülikooli Balti Filmi- ja Meediakoolist¹⁸⁸ kujuneb kaasaegne rahvusvaheline filmi- ja meediaõppe kõrgkool, kus filmi ja audiovisuaalmeedia õppesuunal saab haridust omandada nii eesti kui inglise keeles. Koostöös teiste ülikoolidega arendatakse välja õppe- ja teadussuunad, mis käsitlevad info- ja kommunikatsioonitehnoloogiate rakendamist kultuuriloomes, samuti ristmeediaõpet, videomängude arendamist, kultuuripärandi digitaliseerimist ja uuskasutust, digitaalsete õpiökosüsteemide, sh hariduslike mängude loomist. Oluline on pakkuda audiovisuaalalast täiendõpet üldhariduskoolide õpetajale.</p>
---	--

Tallinna Ülikooli Balti filmi, meedia ja kunstide instituut on rahvusvaheline kõrgharidust pakkuv instituut, kus on olemas nii eesti- kui ka ingliskeelsed õppekavad kõigil kolmel kõrghariduse tasemel (bakalaureuse-, magistri- ja doktoriõppes)^{189, 190}. Aastatel 2014–2020 ilmus 63 Eesti Teadusinfosüsteemi järgi 1.1 kõrgetasemelist teaduspublikatsiooni¹⁹¹. Teadusprojekti informatsiooni täpsustati instituudi veebilehel avalikustatud teabega ning leiti, et vaadeldaval perioodil olid instituudis nii välisvahenditest rahastatud kui ka välispartneritega tehtud teadus- ja arendusprojektid, nende hulgas Horizon 2020, Interregi ja Erasmus+ projektid¹⁹². 2019. aastal käivitus kultuurivaldkonna andmete analüüsile keskenduv uurimisprogramm CUDAN (Cultural Data Analytics), mille käigus komplekteeritakse kultuuriandmete süvaanalüüsiga tegelev meeskond^{193,194}.

Filmitööstusele vajalike pädevuste ühendamiseks instituudi õppe- ja loometöös tehakse koostööd teiste Eesti ülikoolidega, kelle hulka kuuluvad Eesti Kunstiakadeemia, Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia, Kõrgem Kunstikool Pallas ja Tartu Ülikooli Viljandi kultuuriakadeemia¹⁹⁵. Magistriõppes on instituudis 2021. aasta seisuga filmikunstiga otseselt seotud kaks ingliskeelset ühisõppekava „Filmikunst“ ja „Operaatorikunst“, kuigi Tallinna Ülikool ei ole juhtiv partner¹⁹⁶.

¹⁸⁸ Praegune nimi on Tallinna Ülikooli Balti filmi, meedia ja kunstide instituut (BFM).

¹⁸⁹ Kultuuriministeerium. (2020). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2019. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

¹⁹⁰ Tallinna Ülikooli Balti Filmi- ja Meediakool. (n.d.). *Erialad*. <https://www.tlu.ee/erialad?ff0=department%3A102> (12.03.2021)

¹⁹¹ Eesti Teadusinfosüsteem. (n.d.). <https://www.etis.ee/Portal/Publications/Index?rvn=1?ShowTable=True&ShowClassifierGroups=False&institution.id=c6d12c5d-9267-49d6-af62-4728e30eaf2b&searchmergedinstitutions=true&publishingyearsrange.min=2014&publishingyearsrange.max=2020&classification.id=a18d34b8-e0c3-4ec3-97b7-5f43b54a0a47&ispublished=true&isbeingpublished=true&publicationssearchmode=Fuzzy&PageSize=100> (03.04.2021)

¹⁹² Tallinna Ülikooli Balti Filmi- ja Meediakool. (n.d.). *Teadus- ja arendusprojektid. Käimasolevad ja lõppenud projektid*. <https://www.tlu.ee/bfm/teadusloome-ja-teadus/teadus-ja-arendusprojektid> (12.03.2021)

¹⁹³ Kultuuriministeerium. (2020). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2019. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

¹⁹⁴ Tallinn University. N.d.). *CUDAN*. <https://cudan.tlu.ee/>

¹⁹⁵ Tallinna Ülikooli Balti Filmi- ja Meediakool. (n.d.). *Akadeemilised suunad. Film*. <https://www.tlu.ee/bfm/instituut/akadeemilised-suunad#film>

¹⁹⁶ Tallinna Ülikooli Balti Filmi- ja Meediakool. (n.d.). *Sisseastumine. Magistriõpe*. <https://www.tlu.ee/bfm/sisseastumine/magistriõpe>

Selles prioriteedis mainitud õppe- ja teadussuunad on instituudi veebilehe, Tallinna Ülikooli õppeinfosüsteemi¹⁹⁷ ja Eesti Teadusinfosüsteemi¹⁹⁸ andmete alusel instituudi tegevuses kaetud. Näiteks bakalaureuseõppes sisalduvad erialad nagu „Ristmeedia“, „Audiovisuaalne meedia“ (kus arendatakse meediaoskusi ja loomevõimet dokumentaal- ja lavastuslike filmide tegemisel). Videomängude teemat on katnud nt õppeained „Arvutimängud“ ja „Mängutööstus“, teadus- ja arendusprojektid „Cross-Motion“ aastatel 2016–2019 (et hõlbustada koostööd ekraani audiovisuaalses ja videomängude tööstuses teiste sektoritega) ning „Uurides töötamise tingimusi Eesti videomängutööstuses“ (aastatel 2019–2020). Instituudis loodi 2015. aastal Meediainnovatsiooni ja Digikultuuri Tippkeskus MEDIT, mille eesmärk on interdistsiplinaarsete loome- ja teadusprojektide algatamine ja teostamine, mis hõlmavad ühelt poolt digitaalsete meedia- ja kommunikatsioonivahenditega kaasnevate kultuurimuutuste ja innovatsiooniprotsesside uurimist, kombineerides selleks ennekõike humanitaarteaduslikke ja majandusteaduslike perspektiive¹⁹⁹. MEDITi raames on käima lükatud ka Loomelabor, mis keskendub virtuaal- ja liitreaalsuse uuenduslike rakenduste arendamisele koostöös Eesti kultuuri- ja meediainstitutsioonidega^{200, 201}. Teaduse arendamisse panustab ka 2018. aastal avatud doktoriõpe²⁰², mida rõhutati ka fookusgrupi intervjuul. 2016. aastast võttis Tallinna Ülikooli digitehnoloogiate instituut Balti Filmi- ja Meediakoolilt üle digitaalsete õpimängude magistriõppekava koordineerimise²⁰³.

2017. aasta läbi viidud Tallinna Ülikooli humanitaarteaduste ja kunstide korralise evalveerimise järgi on eriti muljetavaldav instituudi teadustaristu²⁰⁴. Sai ära märgitud ka avaliku ja erasektori partnerlus instituudi ning filmitööstuse ja ringhäälingumeedia vahel²⁰⁵. Instituudi kõrget taset kinnitab ka sealse tudengi tehtud filmi tudengi-Oscari võit²⁰⁶.

” [...] kui see tudengi Oscar tuli koolile, sest see näitab seda taset, kuhu me oleme tegelikult jõudnud nende pikkade aastatega, mis me kõik seda rüganud oleme. [...] Nii et ta on olemas ja ma arvan, et see töö, mida tehakse praegu ka näiteks nende täiendõppe ja õpetajate ja kõige muuga, et siis teades, et ega neid võimalusi väga palju ei ole, siis antakse siin ikkagi oma maksimum.

¹⁹⁷ Tallinna Ülikooli õppeinfosüsteem. (n.d.). http://ois.tlu.ee/pls/portal/ois2.ois_public.main

¹⁹⁸ Eesti Teadusinfosüsteem. (n.d.). <https://www.etis.ee/>

¹⁹⁹ TF1815 (TLÜ senati teaduskomisjoni istungi protokoll 20.04.2015 nr 9) „TLÜ meediainnovatsiooni ja digikultuuri tippkeskus (1.05.2015–31.12.2021)“, Indrek Ibrus, Tallinna Ülikool, Balti Filmi- ja Meediakool.

²⁰⁰ Kultuuriministeerium. (2017). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2016. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

²⁰¹ Tallinn University Centre of Excellence in Media Innovation and Digital Culture. (n.d.). *Creative Lab*. <http://medit.tlu.ee/creative-lab>

²⁰² Tallinna Ülikooli õppeinfosüsteem. (n.d.). http://ois.tlu.ee/pls/portal/ois2.ois_public.main

²⁰³ Tallinna Ülikooli Digitehnoloogiate Instituut. (n.d.). *Instituut*. <https://www.tlu.ee/et/Digitehnoloogiate-instituut/instituut>

²⁰⁴ Tallinna Ülikool. (2017). *Evaluation report*. https://www.etag.ee/wp-content/uploads/2016/10/TL%C3%9C_humanitaarteadused-ja-kunstid.pdf

²⁰⁵ Tallinna Ülikool. (2017). *Evaluation report*. https://www.etag.ee/wp-content/uploads/2016/10/TL%C3%9C_humanitaarteadused-ja-kunstid.pdf

²⁰⁶ Tallinna Ülikooli Balti Filmi- ja Meediakool. (2020, 16. september). *BFMi tudengite film võitis tudengi-Oscari!* <https://www.tlu.ee/bfm/uudised/bfmi-tudengite-film-voitis-tudengi-oscari>

Instituut pakub mitmekülgseid täiendkoolituse võimalusi kõigile huvilistele ning üks kursustest audiovisuaalvaldkonnas on kujundatud spetsiaalselt üldhariduskoolide õpetajate täiendõppe otstarbel²⁰⁷. Ka 2021. märtsis pakkus instituut koolitust „Õpetajatele: Meediakarussell ja õppevideo loomine“²⁰⁸. Fookusgrupis toodi esile, et audiovisuaalasest täiendõppest üldhariduskoolide õpetajatele on õpetajad ja koolid ise huvitatud eelkõige siis, kui see koolitus on neile tasuta ja Haridus- ja Teadusministeeriumi kaasrahastatud.

Ka filmikunsti valdkonnas ilmneb Kultuuriministeeriumi ja Haridus- ja Teadusministeeriumi ebapiisav tegevuste koordineerimine. Üks fookusgrupis osalenutest viitas sellele, et mõlemad ministeeriumid näitavad instituudi eesmärkidega seotud vajalike arendustegevuste küsimustes teineteise poole, väites, et vastav teema/tegevus on teise ministeeriumi haldusalas. See raskendab instituudi eesmärkide saavutamist.

Lähtudes ühe fookusgrupis osalenu hinnangust, siis kuigi instituut ei leia rahastust kõikide arendustegevuste jaoks, langetatakse valikuid prioriteetsuse alusel. Sellele vaatamata õnnestub instituudil teha koostööd eri osapooltega ning koos nendega hoida filmikunsti eri suundi (tootmine, levi, pärand, haridus jm) pildil ja panustada nende arengusse.

Eespool toodud andmetest lähtuvalt võib 27.6 prioriteeti pidada saavutatuks.

²⁰⁷ Kultuuriministeerium. (2020). Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2019. aasta täitmise kohta. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

²⁰⁸ Tallinna Ülikool. (n.d.). *BFM Koolitused*. <https://www.tlu.ee/bfm/bfm-koolitused> (12.03.2021)

2.5. Helikunst

Autor: Merlin Nuiamäe.

28. Helikunst

Helikunsti tegevusvaldkonna prioriteetide saavutamine perioodil 2014–2020

28.1 Muusikaelu mitmekesisus

- Eesti muusikaelu on aktiivne ja mitmekesine.
- Professionaalse muusika piirkondlik kättesaadavus on ebaühtlane.

28.2 Muusikakultuuri arengutingimuste loomine

- Kultuuriministeerium toetab muusikakultuuri aluseks olevaid institutsioone ja tippkollektiive.
- Kontsertide ja muusikafestivalide korraldamise toetamiseks on riigil olemas taotlusvoorud – vajavad lisafinantseeringut.
- Rahastamisühendused vajavad ümbervaatumist, et olulised ja uued muusikavaldkonnas tegutsevad organisatsioonid ei sõltuks liialt projektipõhistest toetustest.

28.3 Rahvusoooper Estonia

- Rahvusoooper Estonia repertuaar on mitmekesine – 2019. aastal oli Estonia mängukavas kokku 280 etendust, millest 67 olid ooperid, 34 operetid, 56 muusikalid ning kaks kontsert-lavastused.
- Rahvusoooper Estonia uuslavastuste tutvustamiseks toimub iga hooaja alguses teatrilaat.
- Rahvusoooper Estonia korraldatud noorteprojektidest osasaajate arv kasvab järjepidevalt.
- Rahvusoooper Estonia maja ei ole lavatehniliselt rahvusvaheliselt konkurentsivõimeline.

28.4 Pillifondid

- 2015. aastal loodi SA Eesti Pillifond, mis soetab, uuendab, haldab ja rendib välja muusikainstrumente.
- Pillifond korraldab kohalike pillimeistrite koolitusprogrammi.

28.5 Heliloojad ja interpreedid

- Riigipoolne tugi Eesti heliloojate ja interpreetide tegevusele ja loomingu tutvustamisele on olemas.
- Tuge vajavad ka ülejäänud esitajad ja autorid.
- Probleemaatiline on Eesti professionaalse heliloomingu digiteerimine ja Eesti interpreetide kõrgetasemelise musitseerimise jäädvustamine.
- Eesti Rahvusringhäälingu potentsiaali ei kasutata muusikapärandi säilitamisel piisavalt ära.

28.6 Muusikaharidus

- Muusikakoolide võrk on mitmekesine ja muusikaharidus hästi kättesaadav ning populaarne.
- Probleemne on muusikaõpetajate ja koorijuhtide järelkasv, mis kandub edasi kõrgharidusse ehk huviharidusest edasi kõrgharidusse suundujate osakaal on väike.
- Muusikahariduses puudub Haridus- ja Teadusministeeriumi ja Kultuuriministeeriumi omavaheliste kokkulepete ja fookuste dokument.

28.7 Muusikavaldkonna ettevõtlus ja rahvusvahelistumine

- Muusikaettevõtluse ja rahvusvahelistumise jaoks on nii Kultuuriministeeriumil kui ka Ettevõtluse Arendamise Sihtasutusel mitmeid toetusmeetmeid.
- Muusika valdkonnas puudub statistika kogumise süsteem, mistõttu on ettevõtluse ja ekspordi arenguid keeruline hinnata.
- Muusikaettevõtlus ja rahvusvahelistumine vajavad konkreetset ja laiapõhjalist strateegiat.
- Puudu on täiendkoolitustest muusikapedagoogidele, interpreetidele ja muusikaettevõtlusega tegelevatele spetsialistidele.

„Kultuuripoliitika põhialuste aastani 2020“ loomise perioodil, aastatel 2012–2013, olid helikunsti valdkonnas peamisteks prioriteetideks muusikaelu mitmekesisuse ning kättesaadavuse tagamine, helikunsti valdkonnas tegutsevate institutsioonide ja tippkollektiivide, muusikute, heliloojate, interpretide, muusikafestivalide ja kontserdikorraldajate toetamine. Samuti tähtsustati tervikliku muusikahariduse edendamist ning muusikaettevõtlust ja muusika rahvusvahelistumist.

2020. aastaks on helikunsti valdkonnas toimunud palju – loodi Pillifond ning alustati mitmete toetusprogrammidega. Olulise suursündmusena helikunsti valdkonnas võib välja tuua 2015. aastal toimunud muusika-aasta. Samas on helikunsti valdkonnas mõningaid kitsaskohti, mis järgneval perioodil endiselt tähelepanu vajavad. Olulisimad tegevussuunad on seotud muusikahariduse ja järelkasvu toetamisega, muusikavaldkonna statistika kogumise süsteemi loomisega, digiteerimisega, rahastusmudeli korrastamisega ning professionaalse muusika piirkondliku kättesaadavusega. Lisaks eelmainitule on järgneval perioodil oluline tegeleda muusikavaldkonnas püsivate taristuprobleemidega, mis „Kultuuripoliitika põhialustes aastani 2020“ kajastust ei saanud. Järgnev peatükk annab ülevaate suurimatest arengutest helikunsti valdkonnas perioodil 2014–2020 ning kitsaskohtadest, mis eesoleval perioodil tähelepanu vajavad.

2.5.1. Muusikaelu mitmekesisus

	<p>28.1 Riik soodustab eesti muusikaelu mitmekesisust, luues võimalusi kõrgetasemelisest muusikaelust osasaamiseks üle Eesti ja viies järjepidevalt kontserdikogemuse laste ja noorteni.</p>
--	---

Eesti loomemajanduse uuringu ja kaardistuse kohaselt on Eesti **muusikaelu aktiivsus ja mitmekesisus üks helikunsti valdkonna tugevustest**²⁰⁹. Statistikaameti andmetel toimus Eestis 2014.–2019. aastal keskmiselt 6305 kontserti ning kontserdiküllastuste arv oli aastas hinnanguliselt kaks miljonit²¹⁰.

Kultuuriministeerium toetab taotlusvooriga „Muusikakollektiivide ja kontserdikorraldajate toetamine“ Eesti rahvuskultuuriliselt ja professionaalse helikunsti seisukohast oluliste muusikakollektiivide ja kontserdikorraldajate tegevust kogusummas 390 000 eurot²¹¹. Toetuse eesmärk on suurendada Eesti interpretide ja heliloojate võimalusi oma loomingut tutvustamiseks ning parandada elanikkonna võimalusi juurdepääsuks professionaalsetele muusikasündmustele, suurendada Eesti muusikute kaasatust kontserdikorraldajate omaproduksioonides ja edendada professionaalse kontserdikorralduse arengut kogu Eestis²¹². Taotlusvooriga „Muusikakonkursid“ toetatakse Eesti rahvuskultuurile ning interpretatsiooni ja heliloomingu arenguks oluliste rahvuslike ja rahvusvaheliste muusikakonkursside ning noorte muusikute erialast taset tõstvate sündmuste Eestis

²⁰⁹ Josing, M., Ahermaa, E., Vanamölder, A., Martens, K., Mattheus, Ü., Lepane, L., Tänav, K., Pulver, B., Orro, E., Viileberg, M., & Nittim, K. (2018). *Eesti loomemajanduse olukorra uuring ja kaardistus. 13. Muusika*. Eesti Konjunkturiinstituut.

<https://www.ki.ee/publikatsioonid/valmis/13. Eesti loomemajanduse olukorra uuring ja kaardistus - Muusika.pdf>

²¹⁰ Statistika andmebaas. (n.d.). *KUTO28: Vähemalt 15-aastased viimase 12 kuu jooksul kontserdil käimise, muusikažanri ja elukoha / isikute rühma järgi*. <http://andmebaas.stat.ee/Index.aspx?DataSetCode=KUTO28#> (28.03.2021).

²¹¹ Kultuuriministeerium. (2020). *Muusikakollektiivide ja kontserdikorraldajate toetamine*.

<https://www.kul.ee/et/muusikakollektiivide-ja-kontserdikorraldajate-toetamine> (vaadatud enne 7.04.2021).

²¹² Kultuuriministeerium. (2020, 7. detsember). *Muusikakollektiivide ja kontserdikorraldajate toetamine*.

<https://www.kul.ee/et/muusikakollektiivide-ja-kontserdikorraldajate-toetamine> (vaadatud enne 7.04.2021).

toimumist²¹³. Toetuse maht on aga võrdlemisi väike – 74 000 eurot – ning see võimaldab toetada vaid üksikuid noortele suunatud muusikasündmusi²¹⁴.

Eestis tegutsevad muusikakultuuri arendajatena muuhulgas SA Eesti Kontsert, SA Eesti Riiklik Sümfooniaorkester ning SA Eesti Filharmoonia Kammerkoor, kellele maksab tegevustoetust Kultuuriministeerium. 2020. aastal toetas Kultuuriministeerium SA Eesti Kontserti kokku 6 737 181 euroga, mis hõlmas nii tegevustoetust kui ka kontserdimajade remonti ja soetusi²¹⁵. SA Eesti Filharmoonia Kammerkoori toetas 2020. aastal Kultuuriministeerium 1 022 179 euroga ning SA Eesti Riiklikku Sümfooniaorkestrit 3 396 577 euroga²¹⁶. Eesti Kontserdi põhiülesanne on muuhulgas korraldada kontserte, loengkontserte, muusikaetendusi, festivale, konkursse, haridus- ja kultuurialaseid projekte²¹⁷. Eesti Kontsert korraldab aastas ligemale 1300 kontserti, nii Eestis kui ka välismaal, ning nendest umbes 300 on koolikontserdid²¹⁸. Eesti Kontserdi piirkondlikult laiahaardeline tegevus aitab kaasa professionaalse muusika kättesaadavusele eri Eesti paigus.

„Kultuuripoliitika põhialuste aastani 2020“ loomise ajast on toimunud ka mitmeid väiksemaid, kuid siiski olulisi üritusi ja sündmusi, mis on aidanud viia muusikat inimesteni eri paikades. Alates 2013. aastast korraldab Eesti Muusikanõukogu 1. oktoobril rahvusvahelist muusikapäeva, mis viib žanriliselt mitmekesise paleti muusikat üle 100 kontserdiga ka Eesti neisse piirkondadesse, mille elanikel on vahetuid muusikakogemusi harva. Lisaks iga-aastasele rahvusvahelisele muusikapäevale toimus 2015. aastal muusika-aasta, mille läbiviimist koordineeris koostöös Kultuuriministeeriumiga Eesti Muusikanõukogu. Muusika-aasta laiem eesmärk oli suurendada Eesti inimeste võimalusi kõrgetasemelisest ja žanrilisest mitmekesisest muusikaelust osa saada²¹⁹. Need on vaid mõned näited regionaalselt mõtlemisest ning toimunud üritustest ja sündmustest muusikavaldkonnas.

Samas ei saa professionaalse muusika piirkondliku kättesaadavusega endiselt täielikult rahule jääda, kuivõrd tegevus on piirkonniti erinev²²⁰. Tõhustada tuleks eelkõige koostööd kohalike omavalitsustega ning kaardistada piirkondlikud eripärad ja vajadused²²¹.

Laste ja noorte osasaamist muusikakultuurist toetab koolikontsertide ning lastele ja noortele suunatud muusikafestivalide korraldamine. Lastele ja noortele korraldab festivale ja kontserte peamiselt SA Eesti kontsert, kuid noorte osasaamist mitmekesisest muusikakultuurist toetavad ka teised organisatsioonid. Näiteks korraldab koolikontserte ning muusikaloenguid noortele ka Eesti Filharmoonia Kammerkoor ning üleriigilisi noorteorkestrite festivale ja kontserte korraldab Eesti Sümfooniaorkestrite Liit. Suurematest muusikafestivalidest noortele võib välja tuua rahvusvahelise

²¹³ Kultuuriministeerium. (2021, 10. jaanuar). *Muusikakonkursside toetamine*. <https://www.kul.ee/et/muusikakonkursside-toetamine> (vaadatud enne 7.04.2021).

²¹⁴ Kultuuriministeerium. (2021). *Kultuuriprogramm 2021-2024*. https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/kultuuriprogramm_2021_2024.pdf (vaadatud enne 7.04.2021).

²¹⁵ Kultuuriministeerium (2021). *Kultuuriministeeriumi eelarve andmed. Saadetud meili teel*.

²¹⁶ Kultuuriministeerium (2021). *Kultuuriministeeriumi eelarve andmed. Saadetud meili teel*.

²¹⁷ SA Eesti Kontsert. (n.d.). *Organisatsioonist*. <https://concert.ee/meist/eesti-kontsert-sihtasutus/>

²¹⁸ SA Eesti Kontsert. (n.d.). *Organisatsioonist*. <https://concert.ee/meist/eesti-kontsert-sihtasutus/>

²¹⁹ Kultuuriministeerium. (2015). *Kultuuriministeeriumi 2015. aasta tööplaan*. https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/150626_2015_tooplaan.pdf (vaadatud enne 7.04.2021).

²²⁰ Kultuuriministeerium. (2019). *Muusikavaldkonna arenguvajadused 2020-2023. Memo*.

²²¹ Kultuuriministeerium. (2019). *Muusikavaldkonna arenguvajadused 2020-2023. Memo*.

klassikalise muusika festivali koolinoortele – KRATT –, mille toimumist toetab 2021. aastal Eesti Kontsert. KRATT toob noorteni nii kammermuusika, teatrimuusika, sümfoonilise muusika kui ka erinevad harivad õpitoad²²². Samas puudub, nagu ka „Teater maal“ toetusprogrammi puhul, mis on suunatud ka laste ja noorte teatrikülastuste tõstmiseks, muusikavaldkonnas konkreetne kultuuripoliitiline instrument, mille abil kontserdikogemus noorteni viia. Samuti on võimatu anda hinnangut, kui paljud lapsed ja noored kontsertidel osalevad, kuivõrd sellekohane statistika puudub.

Fookusgrupis osalenute sõnul on selle punkti puhul **oluline eelkõige kontserdikogemuse piirkondliku kättesaadavuse (sealhulgas lastele ja noortele) parendamine.**

” Aga kui nüüd kommentaarid selle konkreetse küsimuse kohta, siis küsimusi võib tekitada mingil määral see kõrgetasemeline, pole tegelikult selge, mida sellega silmas peetakse ja ma arvan, et ka valdkonnas on selle osas erinevaid arusaamu. Ja kuidas tõlgendada seda, mis on kõrgetasemeline muusikaelu, võib ka hinnanguid anda nendele programmidele, mida Kultuuriministeerium muusikavaldkonnas pakub, mulle tundub, noh siis oma arvamust avaldades, siis see on osaliselt täidetud, sest mingit pidi on ju riik toetanud kontserttegevuse korraldust. On see siis läbi Eesti Kontserdi poolt ühelt poolt või voorude ja kontserdikorraldajate poolt teiselt poolt. Aga see valik on võib-olla, ei ole nii mitmekülgne kui ta võiks olla, või mitmekesine.

Perioodil 2014–2020 on riik toetanud organisatsioone, kes oma tegevusega aitavad kaasa nii muusikaelu mitmekesistamisele kui ka kõrgetasemeliste kontsertide korraldamisele. Samas ei saa prioriteeti tervikuna lugeda saavutatuks, kuivõrd arenguruumi on eelkõige nii muusikaelust osasaamisega piirkondlikult kui ka noorte seas.

2.5.2. Muusikakultuuri arengutingimuste loomine

	<p>28.2 Riik tagab muusikakultuuri aluseks olevate institutsioonide ja tippkollektiivide töö ja arengutingimused. Samuti toetatakse eraõiguslike muusikakollektiivide ja kontserdikorraldajate tegevust ning mitmekülgsete ja kõrgetasemeliste muusikafestivalide läbiviimist.</p>
---	---

Muusikavaldkonnas tegutsevaid organisatsioone, kollektiive, festivalide ja muusikaliste suursündmuste korraldamist toetab riik Kultuuriministeeriumi ja Kultuurkapitali helikunsti sihtkapitali kaudu²²³. Autoritasudest saadavate tulude kaudu toetab muusikavaldkonda ka Eesti Autorite Ühing²²⁴. Kultuuriministeerium toetab iga-aastaselt helikunsti valdkonnas tegutsevaid riigi asutatud ja riigi osalusega sihtasutusi – SA Eesti Riiklikku Sümfooniaorkestrit, SA Eesti Kontserti ning SA Eesti Filharmoonia Kammerkoori. Lisaks toetab Kultuuriministeerium olulisemaid helikunsti valdkonna tugiorganisatsioone ning kollektiive. 2020. aastal eraldas Kultuuriministeerium lisaks riigi asutatud või osalusega sihtasutustele veel 15 valdkonna tugiorganisatsioonile ja kollektiivile tegevustoetust. Nelja taotlusvoor (,,Muusikafestivalid ja suursündmused“, ,,Muusikakollektiivid ja kontserdikorraldajad“, ,,Heliloomingu tellimine ja muusikaalased väljaanded“, ,,Muusikakonkursid“) toetustega panustab Kultuuriministeerium ka eraõiguslike kontserdikorraldajate, kollektiivide ja

²²² KrattFestival OÜ. (n.d.). *Festivalist KRATT*. <https://krattfestival.ee/festivalist/>

²²³ Kultuuriministeerium. (2019). *Kultuuriprogramm 2020-2023*. https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/200123_kultuuriprogramm2020_2023_loplik.pdf (vaadatud enne 7.04.2021).

²²⁴ Kultuuriministeerium. (2019). *Kultuuriprogramm 2020-2023*. https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/200123_kultuuriprogramm2020_2023_loplik.pdf (vaadatud enne 7.04.2021).

heliloojate võimalustesse arendada interpretatsioonikunsti, uue heliloomingu teket ja noodimaterjali kättesaadavust²²⁵.

Kultuuriministeeriumi valitsemisala arengukava 2018–2021 kohaselt **vajavad muusikakollektiivide rahastamispehõhmõtted õmbervaatumist, kuivõrd juurde on tekkinud mitmeid olulisi kollektiive, kelle rahastamine on jätakuvalt projektipõhine**²²⁶. Fookusrõhmas osalenute hinnangul on vajalik, et suuremate ning olulisemate muusikakollektiivide ning kontserdikorraldajate riigipoolne finantseerimine oleks **jätakuusuutlik ning õhtlane**.

” *Me räägime siin nendest kõrgetasemelistest festivalidest ja nii edasi, me teame, et selliste sündmuste korraldamine on seotud suurte riskidega, väga pikaajaliste tegevustega, et selleks, et nende korraldajatele mingigi kindlustunne tagada, siis tegelikult need kolmeaastased lepingud olid väga vajalikud. Siis mingil hetkel jõuti selle tõdemuseni, et need ei ole ikkagi meie riikliku eelarve koostamise protsessiga kooskõlas ja need nulliti ära minu teada. Tundub mulle, et oleks väga oluline otsida võimalusi vähemalt mingitele välja valitud kõige olulisematele ürituste korraldajatele ja ka muusikakollektiividele leida neid lahendusi, anda kas just garantii, aga mingi kindlus, et saaks neid asju kindlamalt ette planeerida. Eriti klassikalise muusika valdkonnas see planeerimistsükkel on mitme aasta pikkune, et igal suvel festival oleks.*

Lisaks sellele **vajavad lisafinantseeringut ka muusikavaldkonna taotlusvoorud**, et seoses riigi rahastatud kontsertorganisatsioonide ja muusikakollektiivide suurenenud võimaluste ja palgaskasvuga vähendada valdkonnasisest ebavõrdsust ja muusikute potentsiaalset lahkumist välismaale²²⁷. Muusikavaldkonna taotlusvoorude mittesuutlikkus toetada piisavas mahus kõikide oluliste eraõiguslike muusikakollektiivide ja kontserdikorraldajate tegevust tuli esile ka fookusgruppiintervjuus.

” *Mis puudutab eraõiguslike muusikakollektiivide ja kontserdikorraldajate tegevust ja nende mitmekesisust ja kõrgetasemeliste muusikafestivalide läbiviimist, siis riik toetab neid korraldajaid ja neid tegijaid läbi projektivoorude. Seal on kahetsusväärselt vähe raha ja kõigile ei jagu ja tegelikult selleks, et tagada tõeline mitmekesisus, oleks väga oluline neid komisjone mitmekesistada, sest need komisjonid on täna tegelikult ikkagi suhteliselt ühevõrtilised, väikeste varjunditega ja see tegelikult peegeldub ka selles, mida siis komisjon peab väärtuslikuks, mitmekesiseks ja nii.*

Kuigi riik toetab nii tegevustoetust makstes kui ka erinevate taotlusvoorude kaudu muusikakultuuri aluseks olevaid institutsioone ja tippkollektiive, siis vajavad need rahastamispehõhmõtted eesoleval perioodil korrastamist, mistõttu ei saa prioriteeti täielikult saavutatuks pidada.

2.5.3. Rahvusoper Estonia

	<p>28.3 Rahvusoper Estonia edendab eesti rahvusliku muusikateatrit ning teeb eesti ja maailma muusika-, operi- ja balletikultuuri parimad teosed Eestis kättesaadavaks.</p>
--	--

²²⁵ Kultuuriministeerium. (2017). *Kultuuriministeeriumi valitsemisala arengukava 2018-2021*. https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/kultuuriministeeriumi_arengukava_2018-2021.pdf (vaadatud enne 7.04.2021).

²²⁶ Kultuuriministeerium. (2017). *Kultuuriministeeriumi valitsemisala arengukava 2018-2021*. https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/kultuuriministeeriumi_arengukava_2018-2021.pdf (vaadatud enne 7.04.2021).

²²⁷ Kultuuriministeerium. (2017). *Kultuuriministeeriumi valitsemisala arengukava 2018-2021*. https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/kultuuriministeeriumi_arengukava_2018-2021.pdf (vaadatud enne 7.04.2021).

Avalik-õigusliku asutusena tegutseb Eestis peamise rahvusliku muusikateatri edendajana Rahvusoper Estonia, mille repertuaari kuuluvad nii Eesti kui ka maailma muusika-, ooperi- ja balletiteosed²²⁸. Rahvusoperi seaduse järgi on rahvusoperi eesmärk „edendada eesti rahvuslikku teatri- ja muusikakultuuri, propageerida ja tutvustada seda Eestis ja välismaal ning teha maailma muusika- ja teatrikultuuri saavutused kättesaadavaks Eestis“²²⁹.

Rahvusoper Estonia 2019.–2024. aastaks loodud arengukava kohaselt on nende üheks eesmärgiks tagada mitmekülgne repertuaar, viljeledes kõiki peamisi muusikateatri žanre²³⁰. Täpsemalt on eesmärk tuua igal aastal teatrisaalis lavale viis uut lavastust, sealhulgas 2 ooperi- ja 2 balletilavastust ning üks operett või lastelavastus²³¹. Lisaks on eesmärk tellida ja tuua vähemalt iga kolme aasta tagant välja üks eesti algupärane suurel laval²³². **Estonia uuslavastuste tutvustamiseks toimub iga hooaja alguses teatrilat, mis tutvustab uue hooaja ooperi- ja balletiteoseid**²³³. Lisaks statsionaarsele kavale käib Rahvusoper Estonia külalissetendusi andmas paljudes kohtades üle Eesti: Pärnus, Tartus, Jõhvis, Paines, Viljandis, Haapsalus ja Rakveres²³⁴.

2018. aasta oli Rahvusoper Estonia jaoks üks viimase aja edukamaid. 2017/2018 toimunud hooajal anti rekordiline hulk etendusi ja kontserte – kokku 440²³⁵. Etendusi ja kontserte külastas kokku 187 918 inimest, mis oli 0,52% rohkem kui 2016/2017 hooajal²³⁶. 2019. aastal toimus Estonias 400 etendust ja kontserti ning repertuaaris oli muuhulgas 13 ooperit, 11 operetti, 15 balletti ja seitse lasteetendust²³⁷. 2019. aastal oli Estonia mängukavas kokku 280 etendust, millest 67 olid ooperid, 34 operetid, 56 muusikalid ning kaks kontsert-lavastused²³⁸.

²²⁸ Kultuuriministerium. (2020). *Muusika*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/muusika> (vaadatud enne 7.04.2021).

²²⁹ Rahvusoperi seadus. RT I 1997, 93, 1558. RT I, 27.02.2015, 4. <https://www.riigiteataja.ee/akt/ROS> (29.03.2021)

²³⁰ Rahvusoper Estonia. (2018). *Arengukava aastateks 2019-2024*. https://s3.eu-central-1.amazonaws.com/estonian-opera-production/media/filer_public/c9/cd/c9cde7d8-e4f2-496c-8a19-03ab051dd5d3/2019-2024-rahvusoper-estonia-arengukava.pdf

²³¹ Rahvusoper Estonia. (2018). *Arengukava aastateks 2019-2024*. https://s3.eu-central-1.amazonaws.com/estonian-opera-production/media/filer_public/c9/cd/c9cde7d8-e4f2-496c-8a19-03ab051dd5d3/2019-2024-rahvusoper-estonia-arengukava.pdf

²³² Rahvusoper Estonia. (2018). *Arengukava aastateks 2019-2024*. https://s3.eu-central-1.amazonaws.com/estonian-opera-production/media/filer_public/c9/cd/c9cde7d8-e4f2-496c-8a19-03ab051dd5d3/2019-2024-rahvusoper-estonia-arengukava.pdf

²³³ Rahvusoper Estonia. (2018). *Arengukava aastateks 2019-2024*. https://s3.eu-central-1.amazonaws.com/estonian-opera-production/media/filer_public/c9/cd/c9cde7d8-e4f2-496c-8a19-03ab051dd5d3/2019-2024-rahvusoper-estonia-arengukava.pdf

²³⁴ Rahvusoper Estonia. (2018). *Arengukava aastateks 2019-2024*. https://s3.eu-central-1.amazonaws.com/estonian-opera-production/media/filer_public/c9/cd/c9cde7d8-e4f2-496c-8a19-03ab051dd5d3/2019-2024-rahvusoper-estonia-arengukava.pdf

²³⁵ Rahvusoper Estonia. (2018). *Arengukava aastateks 2019-2024*. https://s3.eu-central-1.amazonaws.com/estonian-opera-production/media/filer_public/c9/cd/c9cde7d8-e4f2-496c-8a19-03ab051dd5d3/2019-2024-rahvusoper-estonia-arengukava.pdf

²³⁶ Rahvusoper Estonia. (2018). *Arengukava aastateks 2019-2024*. https://s3.eu-central-1.amazonaws.com/estonian-opera-production/media/filer_public/c9/cd/c9cde7d8-e4f2-496c-8a19-03ab051dd5d3/2019-2024-rahvusoper-estonia-arengukava.pdf

²³⁷ Rahvusoper Estonia. (2019). *2019. a majandusaasta aruanne*. https://s3.eu-central-1.amazonaws.com/estonian-opera-production/media/filer_public/03/97/03974eda-869e-44ec-af9e-bd058b85f85a/rahvusoper-estonia-2019a-majandusaasta-aruanne.pdf

²³⁸ Eesti Teatri Akadeemia (2021). *Muusikalavastused žanrite järgi*. https://statistika.teater.ee/stat/stat_filter/show/performanceMusic

Rahvusoper Estonia tegemistest viimastel aastatel väärub märkimist töö laste ja noortega. Kavas on lavastusi ja haridusprojekte kõikidele vanusegruppidele ja aastas antakse kokku üle 100 lasteetenduse nii kodusaalides kui ka mujal Eestis. Rahvusoperi **noorteprojektidest osa saavate laste arv on viimase seitsme aastaga kolmekordistunud ja kasvab jätkuvalt.** 2019. aastal sai Estonia teatri haridusprojektidest osa 10 544 noort teatrihuvilist²³⁹.

Rahvusoper Estonia arengukavas välja toodud SWOT-analüüsi kohaselt on Estonia suurimateks **nõrkusteks Estonia hoone, mis ei ole lavatehniliselt rahvusvaheliselt konkurentsivõimeline**, kuivõrd teatrisaali akustika ja lava mõõtmed on tagasihoidlikud. Kuna olemasolev maja on kaasaegse ooperiteatri jaoks liiga väike, seab see lavastustele piirangud, samuti **ei võimalda teatrisaali väiksus tuua Eestisse tehniliselt nõudlikumaid lavastusi.** Olukorra parandamiseks tegid 2020. aasta suvel Rahvusoper Estonia nõukogu liikmed ning tollane teatrijuht Aivar Mäe Riigikogu kultuurikomisjonile ettepaneku, et uue ooperimaja projekti lisamist Kultuurkapitali toetusel rajavate riiklikult tähtsate kultuuriehitiste nimekirja tuleks kindlasti kaaluda.

Intervjueeritud osalejate hinnangul on Rahvusoper Estonia saanud seatud eesmärgiga hästi hakkama.

„*Jah, see on nüüd üks konkreetne punkt, mis käsitleb väga konkreetset ühte Eesti institutsiooni siin väga laias kontekstis. Tundub, et asja on tehtud hindele 5 vana skaala järgi. Eks rahvusoper on ju mööda Eestit püüdnud maksimaalselt muusikateatrit laiali viia. Ehk Rahvusoper Estonial on ju olnud aastatepikkune, väga pikk n-ö pidev koostöö Pärnu, Viljandi, Tartu, Jõhvi ja nüüd siis ka Paide teatri- ja kontserdimajadega ja eks rahvusoper on oma võimaluste piires üritanud seda maksimaalselt teha.*

Kuigi käesoleva punkti võib lugeda saavutatuks, siis on oluline järgneval perioodil tähelepanu pöörata ning tegeleda Rahvusoper Estoniaga seotud taristuprobleemidega, mis praegu takistavad Rahvusoperi täielikku potentsiaali ära kasutada.

2.5.4. Pillifondid

	28.4 Riigi ja erasektori koostöös on loodud pillifondid, mis soetavad, uuendavad, haldavad ja rendivad välja muusikainstrumente eesti muusikute rahvusvahelise konkurentsivõime tagamiseks.
---	--

2015. aastal asutasid Kultuuriministeerium, Swedbank AS, Eesti Rahvuskultuuri Fond ning maestro Paavo Järvi Sihtasutuse Eesti Pillifond. Pillifondi eesmärgiks on soetada, uuendada, hallata ja rentida välja instrumente Eesti muusikute rahvusvahelise konkurentsivõime tagamiseks. Pillifond tegutseb aktiivselt selle nimel, et järjekindlalt igal aastal pillide arvu kollektsioonis suurendada. Lisaks sellele korraldab Pillifond kohalike pillimeistrite koolitusprogrammi, et ka Eestis oleks oma professionaalseid pillimeistreid²⁴⁰. Pillifondi alustades seati eesmärgiks soetada koostöös erasektori ja -annetajatega fondi 1–4 instrumenti aastas. 2021. aasta seisuga kuulub Pillifondi kollektsiooni kümme kõrgelt

²³⁹ Eesti Teatri Agentuur. (n.d.). *Rahvusoper Estonia 2019. aastal*. https://teater.ee/teater_eestis/uudised/aid-8263/Rahvusoper-Estonia-2019.-aastal

²⁴⁰ Kultuuriministeerium. (2020, 28. veebruar). *Marje Lohuaru: Pillifond on meie kultuuriruumis uutmoodi metseenlus*. <https://www.kul.ee/et/uudised/marje-lohuaru-pillifond-meie-kultuuriruumis-uutmoodi-metseenlus> (vaadatud enne 7.04.2021).

koteeritud haruldast meistripilli ja kaks poognat, mis on antud kasutusele Eesti parimatele aktiivsetele interpretidele.

Fookusrühmas osalenute hinnangul on tegemist väga konkreetse, klassikalise muusika edendamisele suunatud punktiga, mis on saavutanud oma eesmärgi. Samas on oluline, et ka selle punkti osas toimuksid arendustegevused ning eelkõige peaks olema siht pillimeistrite koolitamisel.

” See punkt peab igal juhul jätkuma ja ta võiks ka mingis osas veel täieneda koolitusse, mis puudutab eelkõige pillimeistrite koolitust, kollektsioon on olemas, kuid samuti on vajadus ka pillimeistrite järele nii, et see on selles mõttes selline pikaajaline töö. Aga see puudutab just helikunsti kui kogu valdkonna tugistruktuuri tegevust nii, et need on väga olulised elemendid meie helikunsti funktsioneerimises.

Seega võib käesoleva punkti lugeda suures osas täidetuks, kuid sellegipoolest on oluline jätkata arendustega.

2.5.5. Heliloojad ja interpretid

	<p>28.5 Riigi eesmärk on luua paremad võimalused Eesti heliloojate ja interpretide tegevuseks ja loomingu tutvustamiseks. Riik toetab Eesti heliloojatelt uue heliloomingu tellimist ning Eesti heliloojate ja interpretide jõudmist rahvusvahelisele areenile. Riik peab oluliseks Eesti heliloojate ja interpretide väärtusliku pärandi kogumist, dokumenteerimist, kirjastamist ja tutvustamist.</p>
--	--

Eesti heliloojate ja interpretide tegevuse arendamisega tegelevad nii Heliloojate Liit kui ka Interpretide Liit, mis saavad toetust nii Kultuuriministeeriumilt kui ka Kultuurkapitalilt. Lisaks on Kultuuriministeeriumil taotlusvoor „Heliloomingu tellimine ja muusikaalased väljaanded“, mille maht on 250 000²⁴¹. Taotluse eesmärk on väärtustada eesti heliloojaid ja heliloomingut, rikastada uue heliloomingu kaudu Eesti muusikaelu ning talletada rahvuskultuuriliselt olulisi heliteoseid ja muusikaalaseid tekste ning tagada nende kättesaadavus, samuti muusikavaldkonnale oluliste teatmeteoste, kultuuriuurimuste, monograafiate jms ilmumine. Lisaks on interpretidele väga oluline Kultuuriministeeriumi taotlusvoor „Kontserdikorraldajad ja muusikakollektiivid“, kuivõrd kontserdikorraldajad pakuvad interpretidele tööd ning võimalusi oma loomingu tutvustamiseks. Vabakutselistele interpretidele pakub tööd SA Eesti Kontsert.

Fookusgrupiintervjuus osalenute hinnangul on riigi tugi heliloojatele ja interpretidele võrdlemisi hea.

” Niivõrd, kuivõrd me räägime heliloojatest või interpretidest, siis mulle tundub, et olukord Eestis ei ole üldse halb. Heliloojate tegevuse toetamiseks on eraldi meede sisuliselt Kultuuriministeeriumis. Heliloojate liit ja interpretide liit tublide asutustena saavad väga mitmekülgset riiklikku toetust, ja kuigi alati saaks rohkem ja nad on seda ka väljendanud, aga ütleme, et kui vaadata Kulka ja ministeeriumi taotluse voorusid, siis tundub küllaltki hästi toetatud olevat see maailm ja selles mõttes...

²⁴¹ Kultuuriministeerium. (2020). *Heliloomingu tellimine ja muusikaalased väljaanded*. <https://www.kul.ee/et/heliloomingu-tellimine> (vaadatud enne 7.04.2021).

Lisaks interpretide ja heliloojate toetamisele on fookusrühmas osalenute sõnul **oluline toetada ka ülejäänud esitajaid ja autoreid, keda „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ oma eesmärkides ei maini.**

” *Ehk millegi pärast selle dokumendi sees, kui me räägime muusika või tegelikult kogu kultuuri mitmekesisusest ja sellest, et me igat laadi kultuuri soodustame, olenemata vormist jne jne, siis äkitselt me räägime ainult interpretidest ja heliloojatest, kes on väga spetsiifiliselt piiritletud ja küllaltki kitsas alaliit nii esitajate kui autorite poolt. Et kui muidu ütles, et see on siuke kollakas-rohekas heliloojate ja interpretide jaoks, siis ülejäänud esitajate ja autorite jaoks on see punkt ju puha punane, sest nad on lihtsalt paberilt väljas.*

Eesti heliloominguga seotud infot kogub, talletab ja süstematiseerib MTÜ Eesti Muusika Infokeskus, kes saab samuti Kultuuriministeeriumist iga-aastast toetust. 2019. aastal toetas Kultuuriministeerium Eesti Muusika Infokeskust 120 000 euroga²⁴². Eesti Muusika Infokeskuse põhieesmärgiks on eesti süvamuusika tutvustamine ja propageerimine nii kodu- kui ka välismaal, kogudes ja levitades infot Eesti heliloojate ja nende teoste, muusikaorganisatsioonide ja -sündmuste, interpretide ja muusikakollektiivide kohta²⁴³. 2014. aastal loodi koostöös Eesti Muusika Infokeskuse, Eesti Teatri- ja Muusikamuseumi, Eesti Muusikafondi ning Eesti Muusika- ja Teatriakadeemiaga Eesti muusika käsikirjade andmebaas. Andmebaasi sihts on teha interpretidele ja muusikauurijatele kättesaadavaks põhjalik ja süstemaatiline informatsioon eesti muusika käsikirjade kohta²⁴⁴. 2021. aasta kevade seisuga oli andmebaasis käsikirju kokku 26 698²⁴⁵.

Kuigi Eesti Muusika Infokeskus tegeleb Eesti muusika käsikirjade kogumise ja talletamisega, on **oluliselt problemaatilisem eesti professionaalse heliloomingu digiteerimine ja Eesti interpretide kõrgetasemelise musitseerimise jäädvustamine**²⁴⁶. See on murekoht, mis leidis kajastamist ka fookusgruupiintervjuus. Fookusrühmas osalenute sõnul **võiks muusikapärandi säilitamisel olulist rolli mängida Eesti Rahvusringhääling, kelle potentsiaali ei kasutata eelkõige ressursside puudusel ära.**

” *Eesti Rahvusringhäälingu üks funktsioon on minu teada või võiks olla ka kultuuripärandi säilitamine ja aktiivne salvestamine. Mitte ainult eetrisse andmine, aga ka salvestamine. Ja sellega on olud viimase kümne aasta jooksul läinud kehvemaks kogu aeg, sest eelarvet ei ole. Ja olgu see tegelikult mis tahes laadi muusika salvestamine, aga eriti kui me räägime suurte kollektiivide suurvormide puhul, siis tegelikult loome uut teost küll ja anname selle eest raha ka, aga kui see tuleb hästi välja, siis tegelikult, kust leida vahendeid ja kes sellega peaks tegelema, et see saaks ka korralikult üles võetud niimoodi, et seda saaks ka maailmale esitleda. Sellega tõesti on asjad pigem väga halvasti.*

Kuigi riik toetab Eesti heliloojate ja interpretide tegevust ja loomingu tellimist ning tutvustamist, siis on eesoleval perioodil kindlasti tarvis rõhku pöörata muusikapärandi säilitamise edendamisele.

²⁴² Kultuuriministeerium. (2020). *Heliloomingu tellimine ja muusikaalased väljaanded*. <https://www.kul.ee/et/heliloomingu-tellimine> (vaadatud enne 7.04.2021).

²⁴³ Eesti Muusika Infokeskus. (n.d.). *EMIK*. <https://www.emic.ee/emik>

²⁴⁴ Eesti Muusika Infokeskus. (n.d.). *Käsikirjade andmebaas*. <https://www.emic.ee/?sisu=kasikirjad&mid=229&lang=est>

²⁴⁵ Eesti Muusika Infokeskus. (n.d.). *Käsikirjade andmebaas*. <https://www.emic.ee/?sisu=kasikirjad&mid=229&lang=est>

²⁴⁶ Kultuuriministeerium. (2021). *Kultuuriprogramm 2021-2024*. https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/kultuuriprogramm_2021_2024.pdf (vaadatud enne 7.04.2021).

2.5.6. Muusikaharidus

	<p>28.6 Riik toetab terviklikku muusikahariduse süsteemi, mis valmistab ette konkurentsivõimelisi professionaale kõikide muusikakultuuri valdkondade jaoks. Muusikaline haridus kõikides haridusastmetes (sh alus-, põhi-, kesk- ja kõrghariduse tasemel) on professionaalse muusikaelu jätkusuutlikkuse vältimatuks eelduseks. Samuti toetab riik muusikakonkursside korraldamist ja rahvusvahelistest konkurssidest osavõttu, mis toetavad interpretatsiooni ja heliloomingu arengut ning tõstavad muusikute erialast taset.</p>
---	---

Selleks, et toetada muusikalist haridust kõikides haridusastmetes ning ühtlasi kogu muusikaelu jätkusuutlikkust, on riik loonud ning läbi viinud mitmeid erinevaid toetusprojekte ja programme. Näiteks korraldab SA Eesti Kontsert iga-aastaselt koolinoortele suunatud koolikontserte, mis varieeruvad klassikalisest muusikast rahvamuusikani²⁴⁷. 2019/2020. õppeaastal toimus koostöös koolidega 430 koolikontserti üle Eesti. Lisaks loodi 2019. aastal Haridus- ja Teadusministeeriumi ettepanekul Muusikakoolide Liidu poolt toetusprogramm „Noor Instrumentalist“. Meetme kaudu toetatakse meistrklasside, õppelaagrite, festivalide, konkursside korraldamist, metoodiliste õppevahendite väljaandmist ja muid muusikalist huviharidust toetavaid ja arendavaid tegevusi pilliõppe valdkonnas²⁴⁸.

Eesti Muusikakoolide Liit on üle Eestimaa 91 muusikakooli esindusorganisatsioon ning ühtlasi Haridus- ja Teadusministeeriumi strateegiline partner muusikahuvivaldkonnas²⁴⁹. Muusikakoolide Liidu peamised tegevussuunad on õppematerjalide koostamine, õpilaskonkursside korraldamine ning õpetajate täiendkoolituse korraldamine²⁵⁰.

2015. aastal valminud loomemajanduse olukorra uuringu kohaselt on muusikahariduses üks probleeme olnud koolide jätkuv pillide puudus, mis piirab paljude instrumentide õpetamist²⁵¹. Selleks, et toetada muusikahariduse omandamist koolides, kaardistati Eesti Vabariik 100 muusikahariduse projekti „Igal lapsel oma pill“ raames muusikaõppeasutuste pilliparki õppeasutustes. Projekt sai alguse 2015. aastal ning projekti abil täiendati ja uuendati lastele muusikaõpet pakkuvate asutuste pilliparke. Toetuse sihtrühm olid kõik muusikaõpet pakkuvad asutused, kus tegeletakse muusikaõppega. Pillidega varustati muusikakoole, kultuuri- ja noortekeskusi, pillistuudioid, orkestreid, üldhariduskoole

²⁴⁷ Eesti Kontsert. (n.d.). *Ootame uusi koolikontsertide kavu hooajaks 2021/22*. <https://concert.ee/kontserdi-kategooria/koolikontserdid/>

²⁴⁸ Eesti Muusikakoolide Liit. (n.d.). *Noor Instrumentalist*. <https://www.muusikakoolid.ee/index.php/et/toetusmeetmed/noor-instrumentalist>

²⁴⁹ Eesti Muusikakoolide Liit. <https://www.muusikakoolid.ee/>

²⁵⁰ Eesti Muusikakoolide Liit. (n.d.). *Liidust*. <https://muusikakoolid.ee/index.php/et/liidust>

²⁵¹ Josing, M., Ahermaa, E., Vanamölder, A., Martens, K., Mattheus, Ü., Lepane, L., Tänav, K., Pulver, B., Orro, E., Viileberg, M., & Nittim, K. (2018). *Eesti loomemajanduse olukorra uuring ja kaardistus. 13. Muusika*. Eesti Konjunkturiinstituut. <https://www.ki.ee/publikatsioonid/valmis/13. Eesti loomemajanduse olukorra uuring ja kaardistus - Muusika.pdf>

ja koolieelseid lasteasutusi²⁵². Kuigi algselt pidi projekt toimuma aastatel 2015–2018, siis jätkas Eesti Muusikakoolide Liit projektiga ka järgnevatel aastatel²⁵³.

Loomemajanduse uuringu kohaselt on muusikahariduses **üheks suurimaks väärtuseks muusikakoolide võrk**²⁵⁴. Samas on **probleeme muusikaõpetajate ja koorijuhtide järelkasvuga**, mille üheks põhjuseks on madal palgatase, mis ei vasta kvalifikatsioonile²⁵⁵. Muusikaõpetajate ja koorijuhtide puudumine tekitab doominoefekti, mis kandub edasi kõrgharidusse. Kuigi muusikaline huviharidus on Eestis noortele hästi kättesaadav ning spordi kõrval ka üks populaarsemaid tegevusvaldkondi noorte seas^{256,257}, siis leiti ka fookusgrupiintervjuus, et **edasiõppijate väike osakaal on murettekitav**.

” *Tegelikult minu arvamus on, et keskastmesüsteemid ja EMTA on suurepäraseks ja atraktiivsed ja neil ei ole midagi enam ära teha, et oma õpilaskonda suurendada. Aga muusikakoolide hariduse süsteemi peamine puudujääk on praegu see, et meie muusikakoolid ei anna piisavalt edasiõppijaid ehkki üleriigiline tase on nõrk.*

Muusikaharidus on valdkond, mis on põimunud nii Kultuuriministeeriumi kui ka Haridus- ja Teadusministeeriumi tegevustesse ning arengusuundadesse. **Kuigi ametlikult kuulub muusikaharidusega seonduv Haridus- ja Teadusministeeriumi haldusalasse, siis on väga oluline, et koostöö selles vallas kahe ministeeriumi vahel töötaks**. Muusikavaldkonnas puudub praegu **omavaheliste kokkulepete ja fookuste dokument**, mis kirjeldaks muusikavaldkonna arengusuundi ja vajadusi²⁵⁸. Taoline dokument aitaks aga ühendada erinevaid žanre ja huvirühmi ning muuhulgas tooks kokku muusikahariduse arengu- ja tegevussuunad, mis praegu on kahe ministeeriumiga seotud. See on teema ja probleem, mis leidis käsitlust ka fookusgrupiintervjuus.

” *Me ühest küljest räägime, et me tahame kõik neid tulemusi saada, aga siis, kui sul oleks konkreetseid ideid, kuidas luua õppematerjale, siis on väga raske leida seda ust nagu ka siin varem öeldi, et kelle uksele koputada. Kes ütleks, et see on meie teema. Et pikki aastaid on see olnud selline KUMi ja HTMi vahepeal kuum kartul, et keegi ei taha sellega tegeleda.*

²⁵² Eesti Muusikakoolide Liit. (n.d.). *Igal lapsel oma pill*. <https://www.muusikakoolid.ee/toetusmeetmed/igal-lapsel-oma-pill>

²⁵³ Eesti Muusikakoolide Liit. (n.d.). *Igal lapsel oma pill*. <https://www.muusikakoolid.ee/toetusmeetmed/igal-lapsel-oma-pill>

²⁵⁴ Josing, M., Ahermaa, E., Vanamölder, A., Martens, K., Mattheus, Ü., Lepane, L., Tänav, K., Pulver, B., Orro, E., Viileberg, M., & Nittim, K. (2018). *Eesti loomemajanduse olukorra uuring ja kaardistus. 13. Muusika*. Eesti Konjunktuuriinstituut. <https://www.ki.ee/publikatsioonid/valmis/13. Eesti loomemajanduse olukorra uuring ja kaardistus - Muusika.pdf>

²⁵⁵ Josing, M., Ahermaa, E., Vanamölder, A., Martens, K., Mattheus, Ü., Lepane, L., Tänav, K., Pulver, B., Orro, E., Viileberg, M., & Nittim, K. (2018). *Eesti loomemajanduse olukorra uuring ja kaardistus. 13. Muusika*. Eesti Konjunktuuriinstituut. <https://www.ki.ee/publikatsioonid/valmis/13. Eesti loomemajanduse olukorra uuring ja kaardistus - Muusika.pdf>

²⁵⁶ Villenthal, A., Kaunismaa, I., Veemaa, J., Talur, P., Žuravljova, M., & Varblane, U. (2016). *Huvihariduse ja huvitegevuse pakkujad ning noorsootöötajad kohalikes omavalitsustes*. Tartu Ülikool RAKE. <https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/55423/Lopparuanne.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

²⁵⁷ Mets, U., & Viia, A. (2019). *Tulevikuvaade tööjõu- ja oskuste vajadusele: kultuur ja loometegevus: etenduskunstid, käsitöö, museoloogia, muusika, raamatukogundus, sport. Uuringuaranne*. Tallinn: SA Kutsekoda.

²⁵⁸ Kultuuriministeerium. (2019). *Muusikavaldkonna arenguvajadused 2020-2023. Memo*.

Riik toetab muusikakonkursside korraldamist läbi Kultuuriministeeriumi taotlusvooru „Muusikakonkursid“, mille jagatavate toetuste kogusumma on 74 000 eurot²⁵⁹. Muusikakonkursside toetuse eesmärk on tagada Eesti rahvuskultuurile ning interpretatsiooni ja heliloomingu arenguks oluliste rahvuslike ja rahvusvaheliste muusikakonkursside ning noorte muusikute erialast taset tõstvate sündmuste Eestis toimumine²⁶⁰.

Analüüsist järeldub, et muusikavaldkond Eestis paistab silma oma **mitmekesise huvihariduse ja tasemeõppega**. Samuti on muusika harrastamine ja õppimine populaarne ja kasvutrendis. Samas ei saa prioriteeti tervikuna pidada saavutatuks ning järgneval perioodil on oluline tähelepanu pöörata just muusikakoolide ja -ringide pedagoogide tööjõuvajaduse katmisele.

2.5.7. Muusikavaldkonna ettevõtlus ja rahvusvahelistumine

	<p>28.7 Riik soodustab muusikavaldkonna ettevõtluse ja professionaalsete tugistruktuuride (sh mäenedžerid, agentuurid) arengut ja toetab muusikaekspordi kogu toimeahelas, sh täiendkoolitusi ja praktiseerimisvõimalusi välismaal, esitlusfestivalide ja -kontsertide läbiviimist Eestis ja sihtturgudel ning muusikakollektiivide osavõttu rahvusvahelistest festivalidest. Eesti muusika täidab tähtsat rolli riigi rahvusvahelises mainekujunduses ja kultuuriturismi arengus.</p>
---	---

Kuivõrd muusika valdkonnas **puudub ülevaatlik statistika valdkonnas tegutsejate kohta, kontsertide arvu, välisesinemiste ning sponsorluse kohta**, siis on keeruline täpselt hinnata muusikavaldkonna ettevõtluse ja muusikaekspordi arenguid. Muusikavaldkonnas tegutsevate ettevõtete, ekspordi ning töötajate kohta on tehtud üksikuid ülevaateid. 2018. aastal kaardistas Eesti Konjunktuuriinstituut valdkonna tuumik- ja sidustegevusalade ühingute nimekirja, mille alusel tegutses 2016. aastal Eestis muusika valdkonnas 2164 ettevõtet ja asutust ning töötas 3196 inimest²⁶¹. **Selleks, et aidata kaasa muusikavaldkonnas kultuuripoliitiliste otsuste tegemisele ning muusikavaldkonna ettevõtlusele ja rahvusvahelistumisele, on oluline luua valdkonna statistika jätkusuutlik kogumise süsteem**²⁶².

Kultuuriministeerium soodustab muusikaettevõtlust, toetades rahaliselt nii Music Estonia MTÜ-d kui ka Shiftworks OÜ-d (Tallinn Music Week). Muusikavaldkonna rahvusvahelistumist soodustab Kultuuriministeerium, toetades rahaliselt Rahvusvahelist Arvo Pärdi Keskust, Eesti Muusika Infokeskust, SA Eesti Kontserti, SA Eesti Riiklikku Sümfooniaorkestrit, SA Eesti Filharmoonia Kammerkoori, Rahvusvahelist Eduard Tubina Ühingut, Pärnu muusikafestivali, Eesti Gregoriaani Ühingut, Eesti Festivaliorkestrit ning MTÜ-d Eesti Muusikafestivalid. Eesti kultuuri rahvusvahelistumist

²⁵⁹ Kultuuriministeerium. (2021). *Muusikakonkursside toetamine*. <https://www.kul.ee/et/muusikakonkursid-ja-noor-muusik> (vaadatud enne 7.04.2021).

²⁶⁰ Kultuuriministeerium. (2021). *Muusikakonkursside toetamine*. <https://www.kul.ee/et/muusikakonkursid-ja-noor-muusik> (vaadatud enne 7.04.2021).

²⁶¹ Josing, M., Ahermaa, E., Vanamölder, A., Martens, K., Mattheus, Ü., Lepane, L., Tänav, K., Pulver, B., Orro, E., Viileberg, M., & Nittim, K. (2018). *Eesti loomemajanduse olukorra uuring ja kaardistus. 13. Muusika*. Eesti Konjunktuuriinstituut. <https://www.ki.ee/publikatsioonid/valmis/13>. Eesti loomemajanduse olukorra uuring ja kaardistus - Muusika.pdf

²⁶² Kultuuriministeerium. (2019). *Muusikavaldkonna arenguvajadused 2020-2023. Memo*.

ning kultuurieksporti toetab Kultuuriministeerium ka taotlusvooru „Eesti kultuur maailmas“ kaudu²⁶³. Samas pidasid fookusgrupis osalenud Kultuuriministeeriumi meedet mõjult pigem tagasihoidlikuks.

” Eesti kultuur maailmas, ta võiks, see on ju tore, aga ta lihtsalt on jäänud oma mõjult ajale jalgu, ta peaks olema väga palju suurem, et oma mõju suurendada ja et seda mõju oleks ikkagi rohkem.

Sarnase suunaga on ka Euroopa Liidu rahastatud taotlusvoor „Loov Euroopa“, mis toimub iga-aastaselt ning mille eesmärk on suurendada kultuuri- ja loomesektorite konkurentsivõimet, edendada kultuuri- ja audiovisuaalteoste ning loovisikute liikuvust, jõuda laiema publikuni nii Euroopas kui ka mujal ning soodustada innovatsiooni ja uute ärimudelite väljatöötamist²⁶⁴.

Lisaks Kultuuriministeeriumi toetustele mängivad olulist rolli muusikavaldkonna ettevõtluse ja rahvusvahelistumise edendamisel Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse toetused²⁶⁵.

Fookusrühmas osalenute sõnul on **viimastel aastatel olnud tunda muusikaetevõtluse soosimise suunda**.

” Ma võib-olla kommenteeriks, et kui me räägime nüüd perioodist kuni 2020, siis jällegi mulle mingil perioodil jäi küll mulje, et kui meil on selline muusikaetevõtluse soosimise suund ja kõige selle muu suund, siis see pendel läks ikkagi väga selgelt ja väga jõuliselt niimoodi, et kõik stopperid kukkusid lõpuks eest ära ja ta jäi väga jõuliselt keerlema.

Samas ollakse seisukohal, et kuigi riik on taganud konkreetsed meetmed ja taotlusvoorud, mis muusika rahvusvahelistumist edendavad, siis **vajaks loomemajandus selgemat ja laiapõhjalisemat strateegiat**.

” Eesti kultuur maailmas, ta võiks, see on ju tore, aga ta lihtsalt on jäänud oma mõjult ajale jalgu, ta peaks olema väga palju suurema, et oma mõju suurendada ja et seda mõju oleks ikkagi rohkem. Et tegelikult seda loomemajandust ja ettevõtlikkust ja seda kõike tuleks arendada ikkagi laiapõhjaliselt, sest ettevõtted peavad tegutsema nii kodus kui ka mujal ja mida rahvusvahelisemaks me lähme, seda läbipõimunumaks need nagunii muutuvad, need ärimudelid ja kõik. Ehk et tegelikkuses oleks vaja uues kultuuristrateegias selgemat loomemajanduse strateegiat, kuhu riik ise ka aktiivsemalt panustab, mitte ei looda lihtsalt ainult struktuurifondidest rahale ja lihtsalt sellest osa siis sinna suunata.

Kuigi täiendkoolitusi muusika valdkonnas pakuvad peamiselt Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia²⁶⁶, Tartu Ülikooli Viljandi kultuuriakadeemia²⁶⁷, Georg Otsa nimeline Tallinna Muusikakool²⁶⁸ ja Heino

²⁶³ Kultuuriministeerium. (2021). *Eesti kultuur maailmas*. <https://www.kul.ee/et/eesti-kultuur-maailmas> (vaadatud enne 7.04.2021).

²⁶⁴ Loov Euroopa. (2021). *Programmi üldinfo*. <https://www.looveuroopa.ee/programmi-uldinfo/>

²⁶⁵ Rahvusvaheliste spordi- ja kultuurisündmuste toetus - <https://www.eas.ee/teenus/rahvusvaheliste-spordi-ja-kultuurisundmuste-toetus/>; Loomemajanduse inkubatsiooni arendamine - <https://www.eas.ee/teenus/loomemajanduse-inkubatsiooni-arendamine/>; Suursündmused - <https://www.eas.ee/teenus/suursundmused/>; Loomemajanduse eksporditoetus - <https://www.eas.ee/teenus/loomemajanduse-eksporditoetus/>

²⁶⁶ Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia. (n.d.). *Täienduskoolituskeskus*, vt <https://eamt.ee/taiendusope/taienduskoolituskeskus/>

²⁶⁷ Tartu Ülikooli Viljandi kultuuriakadeemia. (n.d.). *TÜ Viljandi kultuuriakadeemia täiendusõpe*. <https://www.kultuur.ut.ee/et/taiendusope>

Elleri Muusikakool, siis **tuntakse OSKA raporti kohaselt puudust just erialastest täiendkoolitustest nii muusikapedagoogidele, interpreetidele kui ka muusikaettevõtlusega tegelevatele spetsialistidele**²⁶⁹. Positiivse arenguna võib aga välja tuua Music Estonia ja Georg Otsa nimelise Tallinna muusikakooli koostöös loodud üheaastase jätkuõppe – muusikaettevõtluse spetsialisti õppe²⁷⁰. Esimest korda alustati õppega 2019. aastal.

Muusika mängib Eesti riigi mainekujunduses olulist rolli, millesse panustavad rahvusvaheliselt tunnustatud Eesti muusikud ning üritused. Klassikalise muusika valdkonnas väärib tähelepanu **Arvo Pärt, kes oli 2019. aastal Bachtrack.com**²⁷¹ **andmetel jätkuvalt maailmas üks enim esitatud elav helilooja**. Muusikavaldkonnas toimunud üritustest on üks suurema mahu ja mõjuga laulupidu, mis toob Eestisse palju turiste²⁷². Lisaks korraldati 2019. aastal Eestis rahvusvahelist ISCM World New Music Days konverentsi ja festivali, mis tõi Eestisse üle 50 riigist nüüdismuusika spetsialistid ja heliloojad. 2021–2024 kultuuriprogrammis hinnatakse selle sündmuse mõju aastatepikkuseks, kuivõrd see andis Eesti heliloojatele ja muusikutele võimaluse sõlmida loominguilisi suhteid muusikaelu otsustajatega²⁷³.

Kokkuvõtlikult võib öelda, et perioodil 2014–2020 on muusikaettevõtluses ja muusikavaldkonna rahvusvahelistumises toimunud suur areng ning riik on loonud mitmeid meetmeid, mis seda arengut ka toetavad. Samas on eesoleval perioodil vaja tähelepanu pöörata nii statistika kogumise süsteemi loomisele, täiendõppe pakkumisele kui ka muusikavaldkonna ettevõtluse ja rahvusvahelistumise strateegia loomisele.

²⁶⁸ G. Otsa nim Tallinna Muusikakool. (n.d.). *Täiskasvanute täienduskoolitused 2020. aastal*. <http://otsakool.edu.ee/koolitus/taiskasvanute-taienduskoollitused/>

²⁶⁹ Mets, U., & Viia, A. (2019). *Tulevikuvaade tööjõu- ja oskuste vajadusele: kultuur ja loometegevus: etenduskunstid, käsitöö, museoloogia, muusika, raamatukogundus, sport. Uuringuaruanne*. Tallinn: SA Kutsekoda.

²⁷⁰ G. Otsa nim Tallinna Muusikakool. (n.d.). *Muusikaettevõtluse spetsialist*. https://otsakool.edu.ee/muusikaettevotluse_spetsialist/

²⁷¹ Bachtrack. (n.d.). *Classical music statistics 2019*. <https://bachtrack.com/files/158143-EN-Classical%20music%20statistics%202019.pdf>

²⁷² Ärileht. (2019, 11. juuli). *Laulupeo mõju turismisektorile kestab kauem kui vaid peonädal*. <https://arileht.delfi.ee/artikkel/86812971/laulupeo-moju-turismisektorile-kestab-kauem-kui-vaid-peonadal>

²⁷³ Kultuuriministeerium. (2021). *Kultuuriprogramm 2021-2024*. https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/kultuuriprogramm_2021_2024.pdf (vaadatud enne 7.04.2021).

2.6. Kirjandus ja kirjastamine

Autor: Aleksandr Michelson.

29. Kirjandus ja kirjastamine

Kirjanduse ja kirjastamise tegevusvaldkonna prioriteetide saavutamine perioodil 2014–2020

29.1 Kirjanduse väärtustamine ning jätkusuutlikkuse tagamine

- Kultuuriministeerium ja Kultuurkapital toetavad kirjanike loometegevust (sealhulgas toimuvad konkursid ja võistlused) ja kirjanduse väljaandmist.
- Kirjanikupalk võimaldab professionaalsetel kirjanikel keskenduda loometööle, tagades neile sotsiaalsed garantiid.
- Väljaantavate nimetuste arv on suur.
- Eesti Kultuurkapitali toetuste ja stipendiumite suurused on osapoolte hinnangul väikesed, kuigi paljud kirjanikud on nendest rahaliselt sõltuvad.
- SA Autorihüvitusfond on osapoolte hinnangul liialt väike (nt võrreldes Soomega).
- Eesti Kultuurkapital ei rahasta mitmeid valdkonna jaoks olulisi tegevusi (nt kirjandusajaloo uurimine, kirjandusklassika väljaandmine).
- Loovkirjutamise õpe pole ühtlaselt kättesaadav, selle rahastamine on väljaspool ülikoolide õppekavasid projektipõhine ning õpetajaid on raske leida.
- Eesti kirjanduse uurimine on alarahastatud ning puudub eesti kirjanduse uurimisele suunatud meede.

29.2 Lugesiharjumuse edendamine

- Laste- ja noortekirjandust kirjastatakse piisavalt, aastas antakse välja ligi 800 teost.
- Eesti Lastekirjanduse Keskuse tegevused on olnud edukad ning toetavad laste ja noorte lugesiharjumuse edendamist.
- Lugesiharjumuse edendamise ja populariseerimise panustavad rahvusvahelised festivalid, kirjanike käigud raamatukogudes ja koolides ning mitme asutuse, muuhulgas Lastekirjanduse Keskuse tegevus.
- Raamatukogude eksemplaride arv ja kvaliteetse kirjanduse kättesaadavus erineb piirkonniti.
- Puudub kirjandust populariseeriv saade televisioonis.

29.3 Lastekirjanduse toetamine

- Riik toetab mitmeid algatusi ja organisatsioone, kes tegutsevad laste lugesiharjumuse kujundamise, lastekirjanduse arendamise ja populariseerimise nimel, olulisim neist on Eesti Lastekirjanduse Keskus.
- Lastekirjanduse rikastamiseks korraldatakse aktiivselt kirjanduskonkurse.
- Toetatakse Eesti illustraatorite loometegevust ning loomingu rahvusvahelistumist.

29.4 E-raamatute väljaandmine ja populariseerimine

- Rahvusraamatukogu digitaalne arhiiv DIGAR koondab ühte kohta Eesti kultuuripärandi jaoks olulist kirjandust ja publitsistikat.
- Toimivad mõned e-laenutuse keskkonnad: nt Tallinna Keskraamatukogus, Tartu Linnaraamatukogus, Eesti Pimedate Raamatukogus.
- Kirjandusklassika on e-raamatutena kõigile tasuta saadaval.
- E-teavikud on laenutamiseks saadaval vähestes raamatukogudes (Rahvusraamatukogu e-teavikute laenutuskeskkond pole veel kättesaadav).
- Eestis on e-raamatute müük väike ning riigile oleks litsentside välja ostmine liialt kulukas protsess.
- E-teavikute laenutamise eest ei tasuta autorihüvitist.

29.5 Eesti kirjanduse rahvusvahelistumine

- Aktiivne osalemine rahvusvahelistel kirjandusmessidel ja -festivalidel.
- Eesti osalemine 2018. aasta Londoni raamatumessil peakülalisena.
- Korraldatakse kirjandusüritusi, mis toovad välismaa kirjanikke ja kirjastajaid Eestisse (nt HeadRead).
- Eesti kirjandust tõlgitakse aktiivselt teistesse keeltesse ning seda toetab ka riik, tõlgete arv on pärast Eesti juubeliaastat suurenenud.
- Eesmärk tõlkida kõik olulised teosed täiemahuliselt inglise keelde on väga kulukas ning olulise kirjandusteksti kriteeriumit on keeruline määratleda.
- Võimalusi eesti keelest tõlkimist õppida on vähe ning välisstudengitele on see kulukas.

Kultuuripoliitika põhialuste loomise perioodil, aastatel 2012–2013, olid peamised märksõnad kirjanduse ja kirjastamise valdkonnas kirjanduse väärtustamine ning valdkonna jätkusuutlikkuse tagamine, kirjanduse ja sellealase hariduse kättesaadavus, laste lugemus ja eesti kirjanduse rahvusvahelistumine²⁷⁴. Analüüsitaval perioodil 2014–2020 on Eesti kirjandusmaastikul toimunud palju kirjandusfestivalide, osalemisi rahvusvahelistel kirjandusmessidel, kirjanduskonkursse, programme raamatukogudes üle Eesti jpm. Alates 2016. aastast makstakse kirjanikupalka valitud professionaalidele avaliku konkursiga²⁷⁵. Igal aastal antakse välja pea 4000 uut nimetust²⁷⁶. Kirjastuse kui põhitegevusega ettevõtete arv kasvas 460-lt 2016. aastal 774-le 2020. aastal²⁷⁷. Samas on kirjanduse ja kirjastamise valdkonnas mõningaid kitsaskohti, mida lähemalt käsitletakse allpool. Perioodi 2020–2023 olulisimad tegevussuunad on jätkata lugemise populariseerimise ning Eesti kirjanduse rahvusvahelise nähtavuse tõstmisega²⁷⁸.

2.6.1. Kirjanduse väärtustamine ning jätkusuutlikkuse tagamine

	<p>29.1 Kirjandus on riigi poolt väärtustatud kui omakeelse kultuuriruumi üks alustalasid, mis loob eeldused ka teiste valdkondade kestmiseks ja arenguks. Selle eelduse püsimiseks loob ja rakendab riik toetusmehhanisme, mis toetavad uute teoste loomist, kirjastamistegevust ning kirjanduse kättesaadavust. Samuti pöörab riik tähelepanu loovkirjutamise õpetamisele kõikidel haridustasanditel ning kirjanduse õpetamisele ja uurimisele.</p>
---	--

Kirjanduse seis Eestis on pigem hea, kui vaadata Eestis väljaantavate nimetuste hulka ning trükiarvu. Ehkki viimastel aastatel on kirjastamine veidi vähenenud, on aastane väljaantavate nimetuste ja trükieksamplaride arv jäänud aastatel 2015–2019 siiski 3500–4000 vahemikku, samas vahemikus oli see ka näiteks perioodil 2010–2013 (2014. aastal oli 4450), kuid trükieksamplaride arv vähenes igal aastal (5,5 miljonilt 2014. aastal 3,3 miljonini 2019. aastal)²⁷⁹. **Kirjandusvaldkonda toetavad peamiselt Kultuuriministeerium ja Eesti Kultuurkapital, riigipoolset raamatukogude laenutushüvitist vahendab loojatele SA Autorihüvitusfond.** Nii Kultuurkapitali kirjanduse sihtkapitali kui ka Kultuuriministeeriumi taotlusvooru kaudu on riik toetanud Eesti kirjanduse väljaandmist²⁸⁰, mis omakorda muutis kirjanduse lugejale kättesaadavamaks²⁸¹.

²⁷⁴ Kultuuriministeerium. (2013). *Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020*. <https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/kultuur2020.pdf> (vaadatud enne 7.04.2021).

²⁷⁵ Kultuuriministeerium. (n.d.). *Kultuuriprogramm. 2020.–2023. aastad*. https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/200123_kultuuriprogramm2020_2023_loplik.pdf (vaadatud enne 7.04.2021).

²⁷⁶ Kultuuriministeerium. (2019, 8. november). *Eesmärgid, tegevused. Kirjandus. Rahastamine*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kirjandus/rahastamine> (vaadatud enne 7.04.2021).

²⁷⁷ Statistikaamet. (2021). *EM046: ETTEVÕTETE ÜLDKOGUM, VALIM JA VASTANUD | Aasta, Kvartal, Tegevusala (EMTAK 2008) ning Näitaja*. Viimane uuendus: 26.02.2021. https://andmed.stat.ee/et/stat/majandus_ettevetete-majandusnaitajad_ettevetete-uldkogum-valim_luhiajastatistika/EM046

²⁷⁸ Kultuuriministeerium. (n.d.). *Kultuuriprogramm. 2020.–2023. aastad*. https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/200123_kultuuriprogramm2020_2023_loplik.pdf (vaadatud enne 7.04.2021).

²⁷⁹ Statistikaamet. (n.d.). *KU12: RAAMATUD JA BROŠÜÜRID*. https://andmed.stat.ee/et/stat/sotsiaalelu_kultuur_trukitoodang/KU12

²⁸⁰ Kultuuriministeeriumi taotlusvoor „Eesti kirjandus“ lõpetati 2018. aastal.

²⁸¹ Kultuuriministeerium. (2015). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2014. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

2018. aasta Eesti loomemajanduse olukorra uuring ja kaardistus²⁸² näitasid, et **käsikäes riigieelarve suurenemisega on kasvanud riigieelarvest kirjastuse valdkonna finantseerimiseks eraldatav summa**. Võrreldes 2011. aastaga oli 2015. aastal riigieelarvest kirjastamise valdkonda suunatav summa 15% võrra suurem ehk 4,9 miljonit eurot. Kirjastamise valdkonda finantseeriti riigieelarvest 2015. aastal kokku 4,9 miljoni euroga, mida on 15% enam kui 2011. aastal. Toetusi jagati 2011. aastaga võrreldes kokku kolmandiku võrra rohkem – kokku 2,7 miljonit eurot. Riigieelarvest on tegevustoetust saanud näiteks Eesti Lastekirjanduse Keskus ja Eesti Kirjanduse Teabekeskus. On eri programme teistes valdkondades, mis toetavad kirjandust, näiteks hasartmängumaksu nõukogu toetused või Eesti Rahvuskultuuri Fondi Härmatali fond²⁸³, mis otseselt toetab lastekirjanduse väljaandmist.

” *Ma arvan, et mis puutub sellesse esimesse punkti, siis väärtustamine, toetusmehhanismid, uute teoste loomine, kirjastamistegevus ja kirjanduse kättesaadavus – see tõenäoliselt toimib mingil määral. [...] Kulka puhul jääb see, et need [...] summad võiksid olla suuremad. Aga ma ütlen, et süsteemina Kulka on suurepärane. [...] loomulikult kõik taotlused ei saa rahastust. Võib-olla kui see toetuste mahu võimalus oleks suurem, siis oleks Kulka ka tore.*

” *Üldjoontes saaks küll öelda, et kirjandus on riigi poolt väärtustatud, ja kindlasti väga palju peegeldubki selles, mis toetusmehhanismid on selle jaoks loodud. Kindlasti ma ka ütleks Kulka kohta, et see, et Kultuurkapital toetab, see on suurepärane. Kogu see meie Kultuurkapitali süsteem on väga-väga hea. Ja... mis võib-olla Kultuurkapitaliga on – ongi see, et Kultuurkapital toetab oma väga selgetes raamides. [...] ministriumini alt... toetatakse ju eelarveridadele paljusid kirjandusega seotud institutsioone, ja see on olnud jätkusuutlik ja järjepidev – ja see on nagu väga-väga oluline ja tähtis, et see on hästi toimunud.*

Uute teoste loomist soodustasid Kultuurkapitali loominguks stipendiumid kirjanikele, mis on kirjanikel võimaldanud loometööle pühenduda, näiteks 2014. aastal andis Kultuurkapitali kirjanduse sihtkapital välja 47 üheaastast stipendiumit²⁸⁴. 2016. aastal astuti loometöö soodustamises veel samm edasi – **2016. aastast määratakse valitud kirjanikele kirjanikupalka**, mille eesmärk on võimaldada vabakutselistel kirjanikel pühenduda loometööle, mitmekesistades seeläbi Eesti kultuuri ning tagades neile sotsiaalsed garantiid. Kui kirjanikupalga pilootprojekti alustati viie kirjaniku palkamisega, siis 2017. aastal tõusis kirjanike arv juba üheksale ning alates 2018. aastast on palgal 12 kirjanikku²⁸⁵. Fookusgrupis osalenute hinnangul on kirjanikupalk ennast õigustanud ning selle süsteemiga on vaja kindlasti jätkata. Ka **Tartu linnal on eraldi linnakirjaniku stipendium**, mida koostöös Tartu Kultuurkapitaliga antakse välja alates 2017. aastast (iga aasta üks kirjanik)²⁸⁶. Lisaks kirjanikupalgale on **kirjanike motiveerimisel olulisel kohal erinevad käsikirjakonkursid ja kirjandusvõistlused**, mida korraldatakse võrdlemisi aktiivselt. Võistluse korraldamisel on õnnestunud kaasata ka erasektori

²⁸² Josing, M., Ahermaa, E., Vanamölder, A., Martens, K., Mattheus, Ü., Lepane, L., Tänav, K., Pulver, B., Orro, E., Viileberg, M., & Nittim, K. (2018). *Eesti loomemajanduse olukorra uuring ja kaardistus. 7. Kirjastamine*. Eesti Konjunktuuriinstituut. https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/7_kirjastamine.pdf (vaadatud enne 7.04.2021).

²⁸³ Sihtasutus Eesti Rahvuskultuuri Fond. (n.d.). *Härmatali fond*. <http://www.erkf.ee/allfondid/harmatali-fond>

²⁸⁴ Kultuuriministeerium. (2015). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2014. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

²⁸⁵ Kultuuriministeerium. (2019). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2018. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

²⁸⁶ Kultuurkapital. (n.d.). *Linnakirjaniku stipendium*. <https://kultuurkapital.ee/preemiad-ja-stipendiumid/linnakirjaniku-stipendium/>

rahastust; näiteks Eesti Kirjanike Liidu romaanivõitlus on ainult erasektori finantseeritud. Fookusgrupi intervjuust selgus, et **problemaatilisena nähakse Eestis kehtivat autorihüvitiste süsteemi** (rahvaraamatukogudes laenutuskordade põhiselt autorile tema teose kasutamise hüvitamine), **mis küll toimib, kuid on võrreldes näiteks naaberriik Soomega ebaproportsionaalselt väike**. Soomes on raamatumüük turu väiksuse tõttu väga vähestele kirjanikele ainuke sissetulek ning 2019. aasta seisuga olid 75% kirjanike jaoks stipendiumid märkimisväärne sissetulekuallikas (kirjaniku keskmine toetus kokku avaliku sektori, sihtasutuste ja fondide poolt oli 8500 eurot aastas)²⁸⁷. Eesti autorihüvitise süsteemi praeguse rahastuse maht ei väärtusta fookusrühmas osalenute hinnangul kirjanike tegevust ja loomingut – teoseid laenatakse lugejale tasuta, kuid autorile makstav autorihüvitis on üliväike. Fookusgrupis toodi esile, et **Kultuurkapitali toetuste ja stipendiumite suurus ei ole piisavad, et kirjanikud saaksid väärilt majanduslikult toime tulla**.

” Aga muidugi Kulka kohta võib öelda, et kui ta on muidu suurepärane, siis ega need toetused, stipendiumid — need ei ole ka nii suured, et nüüd, ütleme, kirjanikud neist ära võiks elada. Kirjanikupalgast saab, aga mitte nendest stipendiumitest.

Fookusgrupis toodi esile, et **Kultuurkapital ei rahasta mitmeid kirjanduse kui valdkonna jaoks olulisi tegevusi**, nt kirjandust kui kultuuripärandi osa ehk selle ajaloo uurimist, kirjandusklassika taasväljaandmist ning teise valdkonnaga seotud, kuid stiililt väärtkirjandusega sarnaseid raamatuid.

Fookusgrupis osalenud leidsid, et **vajakajäämisi esineb loovkirjutamise õpetamise vallas ning eesti keele ja kirjanduse uurimise ning õppimise võiks olla suunatud rohkem ressursse**. Loovkirjutamise õpetamisega tehti algust 2014. aastal, mil organiseeriti loovkirjutamise õpitubasid kirjandusfestivalidel, näiteks HeadRead festivalil ja Tallinna Raamatumessil²⁸⁸. 2015. aastal alustas regulaarse loovkirjutamise õpetamisega Eesti Lastekirjanduse Keskus²⁸⁹. Siiski pole ulatusliku loovkirjutamise õpetamiseni Eesti haridusmaastikul veel jõutud ning nagu fookusgrupis mainiti, toimub selle rahastamine peamiselt projektipõhiselt. Ka kirjandus- ja kirjastamisvaldkonna fookusrühmas osalenud nentisid, et **loovkirjutamise õppest jääb vajaka ning isegi, kui huvi on olemas, on õpetajate leidmine raske**. Loovkirjutamise õpetamise oskustega inimesed elavad tihti suuremates linnades, mistõttu väiksematesse kohtadesse on neid raske ligi meelitada ning näiteks raamatukogudel ei ole selleks piisavalt rahalisi vahendeid. Samas on loovkirjutamine laste kirjutamisoskuse arendamise ning seeläbi tuleviku kirjanike järelkasvu seisukohalt ülioluline.

Teisalt on oluline ka üldine kirjandusalane haridus ning lugemus – mida suurem on laste lugemus, seda suurem on sõnavara ja keelekasutus. Fookusrühmas osalenute hinnangul on **kirjanduse tundide mahtu riiklikus õppekavas liialt kärbitud ning kirjandusalase hariduse tase kooliti ja piirkonniti väga erinev**. Kirjanduse tundide mahu vähendamine on toimunud juba varasemal perioodil^{290,291} ning

²⁸⁷ European Writers' Council. (2019, 1. juuli). *WRITERS' INCOME IN FINLAND*. <https://europeanwriterscouncil.eu/writers-income-finland/>

²⁸⁸ Kultuuriministeerium. (2015). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2014. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

²⁸⁹ Kultuuriministeerium. (2015). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2014. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

²⁹⁰ Kalamees-Ruubel, K. (2014). *Eesti keele ja kirjandusõpetuse roll eesti õppekeele üldhariduskooli õppekavas 1917-2014. Ajaloolis-analüütiline käsitus*. Tallinna Ülikool, Kasvatusteaduste Instituut.

²⁹¹ *Kaks pöördumist emakeeletundide asjus*. (2009, 27. veebruar). <https://sirp.ee/s1-artiklid/c9-sotsiaalia/kaks-poeoerdumist-emakeeletundide-asjus/>

fookusgrupis osalenud näevad selle mõju ka praegusele kirjanduse õppele. Kuna tihtipeale ei suudeta kirjandustundides lugemisharjumust tekitada ning kohustuslik kirjandus mõjub pealesunnitult, kannatab selle all ka laste huvi eestikeelset kirjandust lugeda. Tuleb üle vaadata õpetamistehnika, sest väidetavalt on üha rohkem neid lapsi, kelle jaoks on terve teose läbilugemine raske. Kirjanduse õpetamisel ollakse tihti kinni kirjandusklassikas ning raske on leida kirjandusõpetajaid, eriti neid, kes on valmis lastele loovkirjutamist õpetama. Ingliskeelse kirjanduse suurem kättesaadavus, sealhulgas tänu selle soodsamale hinnatasemele, kahandab noorte huvi kirjanduse vastu. Sellest tulenevalt **võiksid tuleviku arengusuunad sihtida kirjanduse õppetaseme parandamist ja ühtlustamist ning loovkirjutamise tõhusamat põimimist õppekavasse**. Fookusrühmas osalenute hinnangul ei koordineeritud analüüsitaval perioodil Kultuuriministeeriumi ja Haridus- ja Teadusministeeriumi vahel piisavalt kirjanduse õpetamise taseme ja kvaliteedi küsimusi.

” Suur oht on ka tegelikult see, et kui lastel ei ole eestikeelse kirjanduse vastu väga suurt huvi, siis nad pöörduvad ingliskeelse kirjanduse poole. Neile on kättesaadav praegu ingliskeelne noortekirjandus — raamatud on inglise keeles tihtipeale palju odavamad kui eesti keeles, ja nad ei ole sugugi vähem kättesaadavad kui eestikeelsed raamatud. Nii et tegelikult Eesti noortel oleks vaja väga kirjandust ja juba varakult.

” Aga kuna see õpetamine ja uurimine ja kõik see on, eksju, Haridusministeeriumi nagu valdkonna all, siis eks siit see kitsaskoht ongi, et seda koostööd nagu väga palju Haridusministeeriumi ja Kultuuriministeeriumi vahel ei ole, eks. Igaüks ajab ikkagi oma raamides asju. Ja need nõndanimetatud kukuvadki kahe tooli vahele siis tegelikult, jah.

Fookusgrupi vestluses rõhutati **väga vähest eesti kirjanduse uurimise rahastamist Eesti Teadusagentuuri taotlusvoorude kaudu**. Eesti kirjanduse uuringute taotlused konkureerivad teiste humanitaarvaldkondadega, kus on kõrged konkursid, ning **puudub eraldi eesti kirjanduse uurimisele suunatud taotlusvoor**. Fookusgrupis viidati Haridus- ja Teadusministeeriumi hallatava riigi teadus- ja arendusasutuse **Kirjandusmuuseumi olulisele rollile eesti kirjanduse uurimisel**, kuid rõhutati vajadust hoogustada eesti kirjanduse uurimist Kirjandusmuuseumi suurema rahastamise abil.

” [...] mis puudutab uurimist — nagu me teame, teadusrahastust jagatakse ka läbi grandipõhise konkursi, kus on väga kõrge konkurss, ja on väga harva, kui mõni kirjandust... kirjanduse uurimisele pühendatud teema rahastust saab. Ja selles suhtes ma ütleks, et siin on küll veel sellist arenguruumi, ja just võib-olla fokuseerida eesti kirjandusele — ütleme, need grandikonkursid, need on ju ka tegelikult rahvusvahelise tasemega konkursid, ja seal hinnatakse ennekõike rahvusvahelist panust, aga ega selliseid uurimistaotlusi, kus keskendutakse just eesti kultuuri, sealhulgas eesti kirjanduse uurimisele — see võistleb samades kategooriates, ütleme, mingi väga suure rahvusvahelise väljundiga uurimisprojektiga. [...] ma küll ootaks, et võib-olla riigi poolt just eesti kirjanduse, eesti kultuuri nii uurimisele ja õpetamisele rohkemat toetust tuleks — ja siis see loovkirjutamine ka sinna juurde.

” Ma just räägin ka näiteks selle Eesti kirjanduse uurimise kohapealt. Kes oleks võinud arvata, et Eesti Vabariigis peavad Eesti kirjanduse uurijad võitlema selle nimel, et nad... neil oleks õigus, he-he, Eesti kirjandust uurida?

Teavet uuringute kohta sisestatakse Eestis Eesti Teadusinfosüsteemi (<https://www.etis.ee/>). Selles andmebaasis seotakse uuringuid ühe või mitme uuringute kategooriaga kolmes klassifikaatoris (ETIS klassifikaator ja alamvaldkonnad, CERCS (Euroopa Komisjoni teadusvaldkondade) klassifikaator ning

Frascati Manual'i klassifikaator). Eesti Teadusinfosüsteemis ei süstematiseerita eesti kirjanduse kohta eraldi teavet. Näiteks eesti kirjanduse uuringuid seotakse selliste üldiste valdkondadega nagu kultuuriuuringud või -antropoloogia. Kolmest klassifikaatorist kõige detailsem on CERCS klassifikaator ning sealgi ei ole eesti kirjandusel eraldi kategooriat. Sel põhjusel tuleb mitme valdkonna uuringuid sisuliselt hinnata nende otsese seotuse poolest just eesti kirjanduse uurimisega, mistõttu andmed eesti kirjanduse uuringute arvu kohta on selles lõpphindamises jäänud käsitlemata.

29.1 prioriteeti võib pidada osaliselt saavutatuks. Tugevustena võib esile tuua mitmeid tugevusi ja positiivseid tajutud muutusi (näiteks võtmeasutuste sihtfinantseerimine, kirjanikupalga maksmine) ja puudustena väikeseid Kultuurkapitali toetusi ja stipendiume ning autorihüvitisi, uuringute alarahastatust, loovkirjutamise õpetamise ebapiisavust, süsteemitut rahastamist ja loovkirjutamise õpetajate puudust.

2.6.2. Lugemisharjumuse edendamine

	29.2 Lugemisharjumuse laiendamine on oluline kõikides vanuserühmades, ennekõike aga laste ja noorte hulgas. Riik loob võimalused kirjanduse populariseerimis[eks] ning lugemist ja kirjandust väärtustava[teks] ettevõtmis[teks], sh kirjanike avalik[ud] esinemis[ed] raamatukogudes, koolides ja mujal.²⁹²
---	--

Kirjanduse väärtustamise ning inimeste lugemisharjumuse parandamiseks on vaja head (laste)kirjandust, lapsi lugema innustavat kooli, lasteaeda ja kodu²⁹³. Üldiselt võib öelda, et Eestis jagub nii **laste ja noorte lugemisvara kui ka seda toetavaid ettevõtmisi**. Korraldatakse mitmeid kirjanduskonkursse, mis toovad laste ja noorte lugemislauale uusi eesti kirjanike teoseid, lisaks pakuvad noortele autoritele väljundit ka riigi toetatavad ajakirjad Hea Laps ja Värske Rõhk²⁹⁴.

Üliolulisel kohal laste ja noorte lugemuse suurendamisel on Kultuuriministeeriumi valitsusalas valdkonna kompetentsikeskus – **Eesti Lastekirjanduse Keskus (ELK)** –, kes on sellesse eesmärki suurel määral panustanud ning kelle tegevust võib pidada edukaks. Keskuse tegevuste hulka kuuluvad seminarid ja õpitoad lasteaia- ja klassiõpetajatele nii uueast lastekirjandusest kui ka viisidest, kuidas lapsi lugema meelitada; samuti on populaarsed lastevanematele suunatud koolitused laste lugemisharjumuste kujundamiseks²⁹⁵. Veel algatas Eesti Lastekirjanduse Keskus 2014. aastal kampaania „Loe lapsele. Laps loeb.“, mis taotleb laste lugemisharjumise juurutamist juba kodust²⁹⁶.

²⁹² Prioriteedi teine lause on Kultuuripoliitika põhialustes aastani 2020 sõnastatud järgnevalt: „Riik loob võimalused kirjanduse populariseerimist ning lugemist ja kirjandust väärtustavaid ettevõtmisi, sh kirjanike avalikke esinemisi raamatukogudes, koolides ja mujal.“

²⁹³ Josing, M., Ahermaa, E., Vanamölder, A., Martens, K., Mattheus, Ü., Lepane, L., Tänav, K., Pulver, B., Orro, E., Viileberg, M., & Nittim, K. (2018). *Eesti loomemajanduse olukorra uuring ja kaardistus. 7. Kirjastamine*. Eesti Konjunktuuriinstituut. https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/7_kirjastamine.pdf (vaadatud enne 7.04.2021).

²⁹⁴ Josing, M., Ahermaa, E., Vanamölder, A., Martens, K., Mattheus, Ü., Lepane, L., Tänav, K., Pulver, B., Orro, E., Viileberg, M., & Nittim, K. (2018). *Eesti loomemajanduse olukorra uuring ja kaardistus. 7. Kirjastamine*. Eesti Konjunktuuriinstituut. https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/7_kirjastamine.pdf (vaadatud enne 7.04.2021).

²⁹⁵ Kultuuriministeerium. (2017). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2016. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

²⁹⁶ Kultuuriministeerium. (2015). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2014. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

Edukaks on osutunud ka igal sügisel Kultuuriministeeriumi toel toimuv ning Kirjanike Liidu ja Lastekirjanduse Keskuse korraldatud kirjanike tuur raamatukogudes²⁹⁷. Tervitatav oli ka Kultuuriministeeriumi 2017. aasta otsus eraldada rahvaraamatukogudele täiendavat toetust laste ja noorte lugemise suurendamiseks²⁹⁸. Ka fookusrühmas osalenud leidsid, et see, **kui kirjanikud raamatukogudes ja koolides esinemas käivad, on laste ja noorte lugema innustamiseks vajalik ettevõtmine.**

” [...] see, et kirjanikud käivad raamatukogudes ja koolides, see on ka väga oluline, sest neid hüüatusi on igal aastal, kui lapsed tulevad, ütlevad, "päriselt, elus kirjanik!". Me oleme teinud nende asjade üle nalja küll varasemalt, aga see ikka on nii, et päriselt näha, et see inimene, kes kirjutab, kes räägib, kuidas kirjutamisega alustada — see on paljudele olnud ka innustuseks.

Lastekirjanduse Keskuse eestvedamisel taaselustati traditsioon kinkida kõikidele Eestis sündivatele lastele raamat (jõuab õige omanikuni rahvaraamatukogu kaudu) eesmärgiga väärtustada kodumaist lastekirjandust ja selle lugemist võimalikult varases eas²⁹⁹. EV100 raames kingiti raamat ka igale 2018. aastal välisriigis sündinud ja rahvastikuregistrisse kantud Eesti kodaniku lapsele³⁰⁰.

2017. aasta oli laste ja noorte kultuuriaasta, mille eesmärgiks oli väärtustada lapsi ja noori nii looja kui ka publikuna, siduda kultuuri eri valdkondi ning korraldada mitmesuguseid ettevõtmisi nii väikestele kui ka suurtele³⁰¹. Teema-aasta tunnuslausega „Mina ka!“ kutsus ellu Kultuuriministeerium ja seda koordineeris Eesti Lastekirjanduse Keskus³⁰².

Lugemisharjumuse edendamise ja populariseerimise panustavad ka rahvusvahelised festivalid. Rahvusvaheliste kirjandusfestivalide HeadRead ja Prima Vista tegevused, sealhulgas Eesti ja teiste riikide kirjanike esinemised toovad fookusgrupis osalenute hinnangul kirjanduse juurde üha rohkem noori.

Statistikameti andmebaasi alusel (vt tabel 4) on raamatute ja lasteraamatute arv 2018. ja 2019. aastal järjest vähenenud, kui võrrelda 2014.–2017. aastaga. Kui võrrelda perioodi 2014–2019 näitajaid näiteks perioodiga 2010–2013, siis trükitud raamatute ja brošüüride olukord langes 2018. ja 2019. aastal 2010.–2013. aasta tasemele, kuid lasteraamatute näitajad olid jätkuvalt kõrgemad.

²⁹⁷ Kultuuriministeerium. (2017). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2016. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

²⁹⁸ Kultuuriministeerium. (2017). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2016. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

²⁹⁹ Kultuuriministeerium. (2019). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2018. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

³⁰⁰ Kultuuriministeerium. (2019). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2018. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

³⁰¹ Kultuuriministeerium. (2019, 14. mai). *Laste ja noorte kultuuriaasta 2017*. <https://www.kul.ee/et/laste-ja-noorte-kultuuriaasta-2017> (vaadatud enne 7.04.2021).

³⁰² Kultuuriministeerium. (2019, 14. mai). *Laste ja noorte kultuuriaasta 2017*. <https://www.kul.ee/et/laste-ja-noorte-kultuuriaasta-2017> (vaadatud enne 7.04.2021).

TABEL 4. TRÜKITUD RAAMATUTE JA BROŠÜÜRIDE NIMETUSTE ARV, AASTATRÜKIARV JA ESMATRÜKKIDE NIMETUSTE ARV, SEALHULGAS LASTERAAMATUTE KOHTA, 2014.–2019. AASTAL

Näitaja	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Trükitud raamatute ja brošüüride nimetused	3760	3716	3971	3887	4450	3976	3794	3916	3792	3597
..lasteraamatute nimetused	508	531	565	608	794	766	778	784	713	690
Aastatrükiarv, miljon eksemplari	5,5	4,4	4,6	4,8	5,5	4,6	4,3	4,0	3,5	3,3
..lasteraamatute trükiarv, miljon eksemplari	1,0	1,1	1,0	1,1	1,4	1,3	1,2	1,2	0,9	0,9
Esmatrükkide nimetused	3574	3478	3751	3682	4131	3695	3590	3596	3576	3370
..lasteraamatute esmatrükkide nimetused	484	496	543	575	763	729	745	742	678	662

Allikas: Statistikaamet³⁰³, autorite koostatud.

Lasteraamatute trükiarv ja nende esmatrükkide nimetused vähenesid aastatel 2014–2019 vastavalt 1,4 miljonilt 0,9 miljonile ning 763-lt 662-le (vt tabel 4). Samas fookusrühmas osalenud leidsid, et **laste- ja noortekirjanduse väljaandmisel suuri probleeme ei ole, sest kirjandust antakse välja jätkuvalt palju ning uute väljalasete (sealhulgas algupärandite) arv on viimastel aastatel püsinud stabiilsena.** Ilmub häid lastele ja noortele suunatud kirjandusteoseid nii Eesti kirjanikelt kui ka tõlgituna välismaa kirjanikelt.

” Ja tervelt ka nende aastate jooksul, kui see kultuuripoliitika siin võtab 2014-2020 kokku — ma saan öelda rõõmustavalt, et ei ole langenud meie, ütleme, laste- ja noortekirjanduse väljaandmine. Need numbrid on püsinud üsna stabiilsed, ja aastas antakse välja kuskil ligi 800 raamatut lastele, lastele ja noortele [...] Ja seal sees kuskil algupärandite number on umbes 150 ringis — see on ka püsinud. Et... et selle tõttu võib öelda, et see lugemisvara, mis iga aasta meie laste ja noorte lauale jõuab, on väga rikkalik, mitmekesine.

Fookusgrupi intervjuul viidati **kirjandust populariseeriva saate puudumisele Eesti televisioonis.** Kindla sagedusega eetris olev kirjandussaadet aitaks ühelt poolt hoida inimeste suuremat huvi kirjanduse vastu (näiteks pani mõni raamatukogu telesaates arutatud teosed järgmisel päeval riulile) ja teiselt poolt võimaldaks kasutada telesaate sisu ka õppetegevuses.

” [...] väga suur tühik on selles, et ei ole Eesti Televisioonis, Rahvusringhäälingus kirjandussaadet, mis suudaks tuua uusi lugejaid kirjanduse juurde. Pärast seda „Kirjandusministeeriumit“ jäi ikkagi väga tuntuva auk, ja ei ole näha, et lähemal ajal selles suhtes midagi muutuks. Aga seda oleks tegelikult siiski vaja. Ütleme nii, et kõik lapsed ja noored võib-olla ei vaata tingimata sel ajal, kui seda näidatakse, telerist, aga sellest jääb jälg. Seda saab edasi kasutada, ja miks ka mitte tõesti koolides kasutada, kui kirjandussaadet on hea.

Positiivsena tuuaksegi välja **meediakajastuse mõju kirjanduse populariseerimisele**, nt rahvusvaheliste kirjandusfestivalide salvestamine ja televisioonis näitamine (samuti salvestiste kasutamine koolitundides) ning noorte ja laste telesaade „NOVA“, kuhu lastekirjanduse rubriik on juba lisatud.

³⁰³ Statistikaamet. (n.d.). KU12: RAAMATUD JA BROŠÜÜRID.

https://andmed.stat.ee/et/stat/sotsiaalelu_kultuur_trukitoodang/KU12

” [...] need raamatuid, mida „NOVAs“ näidatakse, millest lapsed ise räägivad, need lähevad ka raamatukogust liikuma. Me ei saa alahinnata seda. Meedial on väga suur jõud. Küsimus selles, kuhu poole me seda ise suuname.

Edukad on olnud ka raamatukogude taseme ühtlustamise eesmärgil laste ja noortega suhtlemisel algatatud laste lugemisprogramm „Lugemisisu“ (mille eesmärk on innustada 5–10-aastasi lapsi lugema, pakkudes selle juurde mängulist lisategevust; selle kaudu toimib hästi raamatukogude spetsialistide võrgustik)³⁰⁴ ning juba eelmainitud kirjanike külastused raamatukogudesse ja koolidesse. Eesti Emakeeleõpetajate Seltsi ideeprojekt „Kirjandustund kirjanikuga“, mille raames kohtusid kirjanikud koolilastega, toimus pikka aega (seltsi veebilehel on esimesed andmed aastast 2010) ning viimane kord aastatel 2018–2019³⁰⁵.

Lugemisharjumuse edendamist takistavad fookusrühmas osalenute hinnangul järgmised asjaolud:

- **Paljude raamatukogude ebapiisav eksemplaride arv (erineb suuresti maakonniti)**, sest arvestades uute raamatute kõrget hinda, ei jagu inimestel nende endale soetamiseks piisavalt ostujõudu.
- Eespool mainitud kirjandust populariseeriva saate puudumine Eesti televisioonis.
- **Ligipääsetavus kirjandusele on kohati väga ebavõrdne.**
 - Raamatupoodide puudumine väiksemates kohtades.
 - Raamatukogude ebaühtlane tihedus maakondade lõikes.

” On väga tugevad maakonnad, kus on väga tugevad raamatukoguvõrgud, ja asjad on paremad — omavalitsused toetavad tugevamalt. On teised, kus on nõrgemad. Haldusreform tegi ka siin oma tööd natukene, nii et vaatame — seal on ka palju praegu settimist, ja kindlasti selle kättesaadavuse osas on meil vajakajäämisi.

Statistiliste andmete analüüsist (vt tabel 5) lähtub, et suurte linnade olemasolu maakondades ja järelikult elanikkonna tihedus mõjutavad elanike arvu ühe rahvaraamatukogu kohta. See näitaja on tunduvalt kõrgem Harjumaal, Ida-Virumaal, aga ka Tartumaal, Pärnumaal. Teiste maakondade puhul varieerub näitaja vähesel määral, peamiselt 1000–1200 elanikku ühe rahvaraamatukogu kohta, mistõttu piirkondlik kättesaadavus võib puudutada eelkõige tõmbekeskustest kaugemaid piirkondi maakondades ning see vajab täiendavat kvantitatiivset analüüsi.

³⁰⁴ Eesi Lastekirjanduse Keskus. (n.d.). *Lugemisisu*. https://www.elk.ee/?page_id=31540

³⁰⁵ Eesti Emakeeleõpetajate Selts. (n.d.). *Kirjandustund kirjanikuga*. http://www.eeselts.edu.ee/www/v3/?page_id=760

TABEL 5. ELANIKE ARV (TUHAT) ÜHE RAHVARAAMATUKOGU KOHTA MAAKONNA JÄRGI, 2014.–2019. AASTAL

Näitaja	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Kogu Eesti	2,4	2,4	2,5	2,5	2,5	2,5
Harju maakond	7,2	7,2	7,3	7,5	7,7	7,9
sealhulgas Tallinn	20,6	20,7	21,2	21,3	22,4	23,1
Hiiu maakond	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2
Ida-Viru maakond	3,3	3,8	3,8	3,7	4,1	4,0
Jõgeva maakond	1,2	1,1	1,2	1,1	1,1	1,1
Järva maakond	1,0	1,0	1,1	1,1	1,1	1,1
Lääne maakond	1,1	1,0	1,1	1,1	1,3	1,3
Lääne-Viru maakond	1,4	1,4	1,5	1,5	1,5	1,5
Põlva maakond	0,8	0,8	0,8	0,8	0,9	0,9
Pärnu maakond	1,9	1,9	1,9	1,9	1,7	1,7
Rapla maakond	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1
Saare maakond	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1
Tartu maakond	2,8	2,8	2,7	2,7	2,6	2,7
Valga maakond	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2
Viljandi maakond	1,2	1,1	1,2	1,2	1,2	1,2
Võru maakond	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	0,9

Allikas: lisa 2.

Eesti riik võiks nii mõnegi teise Euroopa riigi eeskujul **kaaluda** fookusgrupis osalenute hinnangul **laste kultuurirantsa väljatöötamist**, mis tagaks lastele-noortele, kelle peres vastavat huvi ja/või rahalist võimekust pole, võimaluse eri liiki kultuurielamustest osa saada. Kultuurirantsa idee on 2021. aasta esimese poole seisuga leidnud poliitilise toe ning on välja toodud 2021. aasta alguses koostatud uue valitsuse koalitsioonilepingus³⁰⁶.

Lugemisharjumuste muutustele ei ole kvantitatiivsete andmete põhjal võimalik lõplikku hinnangut anda. Neid arvandmeid kirjanduse kohta on Statistikaamet kultuuris osalemise uuringu kaudu süsteemselt kogunud (andmed avaldatakse statistika andmebaasis <http://pub.stat.ee> valdkonnas „Sotsiaalelu / Kultuur“³⁰⁷). 2015. ja 2017. aasta uuringute järgi luges uuringu tegemise ajale eelnenud viimase 12 kuu jooksul raamatuid vastavalt 80,9% ja 68,6% inimestest ehk raamatuid lugenud inimeste arv langes (vt lisa 3)³⁰⁸. Langus toimus kõikides kategooriates (geograafiline, vanuseline jne):

- kõige enam on lugemus vanuselises kategoorias vähenenud 25–44- ja 45–64-aastaste vanuserühmas, nooremates ja vanemates vanuserühmades on vähenemine olnud märgatavalt väiksem;
- meeste seas oli naistega võrreldes langus peaaegu kaks korda suurem;
- aga ka nii täis- kui ka osaajaga töötavate inimeste seas, võrreldes töötute, (üli)õpilaste ja pensionäridega; maa-asulates, võrreldes linnadega; Kesk-Eestis, võrreldes teiste Eesti

³⁰⁶ Vabariigi Valitsus. (2021, 3. märts). *Valitsuse moodustamise kokkulepe aastateks 2021–2023*. <https://www.valitsus.ee/valitsuse-eesmargid-ja-tegevused/valitsemise-alused/koalitsioonilepe>

³⁰⁷ Statistikaamet. (n.d.). *Kultuuris osalemise uuring. Statistikatöö kood: 40422. 10. Kättesaadavus*. <https://www.stat.ee/et/avasta-statistikat/metoodika-ja-kvaliteet/esms-metaandmed/40422#10-Kattesaadavus-9>

³⁰⁸ Statistikaamet. (n.d.). *KUT026: VÄHEMALT 15-AASTASED VIIMASE 12 KUJU JOOKSUL RAAMATUTE LUGEMISE, KIRJANDUSE LIIGI JA ELUKOHA / ISIKUTE RÜHMA JÄRGI*. https://andmed.stat.ee/et/stat/sotsiaalelu_kultuur_kultuurielus-osalemine/KUT026

piirkondadega; teise taseme haridusega inimeste seas, võrreldes esimese ja kolmanda taseme haridusega inimestega (vt lisa 3).

Kõige rohkem langes lugemine seega 2015. aastast 2017. aastani üldistavalt Kesk-Eestis elaval teise taseme haridusega töötaval mehel vanuses 25–64. Objektivse **kvantitatiivse hinnangu andmiseks lugemisharjumuste muutustele ei piisa üksnes kahe aasta andmetest ning lisaks oleks vaja teada inimeste endi hinnanguid lugemise vähenemise põhjustele** ehk puudub uuring, mis annaks kvantitatiivse hinnangu lugemise vähenemisele.

Lugemisharjumuse muutuse hindamiseks on võimalik kasutada muid statistilisi andmeid, kõige sobilikum on rahvaraamatukogude laenutuste arv (vt tabel 6). Tabelist nähtub, et laenutuste arv perioodil 2014–2019 eriti ei muutunud ning jäi 10 ja 11 miljoni vahele (sama stabiilne oli ka laenutuste arv ühe lugeja kohta). Kuid 2010. aastaga võrreldes on laenutuste arv langenud peaaegu kahe miljoni võrra. Kui selles languses arvestada Eesti rahvastiku muutust ning lähtuda 2010. aastast kui baasaastast, siis võib väita, et **laenutuste arv on vähenenud**, kuid siinsetes arvutustes jääb elektrooniliste allikate lugemise mõju käsitlemata.

TABEL 6. RAHVARAAMATUKOGUDE LAENUTUSTE ARV (TUHANDETES), LAENUTUSI KESKMISELT LUGEJA KOHTA NING KORRIGEERITUNA RAHVASTIKU ARVU MUUTUSE SUHTES 2010. BAASAASTA ALUSEL, 2010.–2019. AASTAL

Näitaja	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Laenutuste arv	12 060	12 323	11 694	11 198	10 718	10 382	10 007	10 154	10 352	10 342
Laenutusi keskmiselt lugeja kohta	30,8	31,6	30,5	29,6	29,1	28,6	28,5	28,7	29,0	28,8
Rahvaarv (miljonit) 1. jaanuari seisuga	1,333	1,330	1,325	1,320	1,316	1,313	1,316	1,316	1,319	1,325
...muutus võrreldes 2010. aastaga	...	0,27%	0,61%	0,98%	1,31%	1,50%	1,30%	1,32%	1,06%	0,64%
Laenutuste arv (korrigeeritud rahvastiku muutuse suhtes)	...	12 027	11 987	11 941	11 902	11 879	11 903	11 900	11 932	11 983
Muutus: korrigeeritud laenutuste arv – laenutuste arv (2010. aasta kui baasaasta)	...	-296	293	743	1184	1497	1896	1746	1580	1641

Allikas: Statistikaamet^{309,310}, autorite arvutused ja koostatud.

³⁰⁹ Statistikaamet. (n.d.). KU01: RAHVARAAMATUKOGUD. https://andmed.stat.ee/et/stat/sotsiaalelu_kultuur_raamatukogud/KU01

³¹⁰ Statistikaamet. (n.d.). RV021: RAHVASTIKU SOO JA VANUSERÜHMA JÄRGI, 1. JAANUAR. https://andmed.stat.ee/et/stat/rahvastik_rahvastikunaitajad-ja-koosseis_rahvaarv-ja-rahvastiku-koosseis/RV021

29.2 prioriteeti võib pidada pigem saavutatuks. Kirjastatakse piisavalt laste- ja noortekirjandust, Eesti Lastekirjanduse Keskuse programmid täidavad oma eesmärgi ning lugemisharjumuse edendamise ja populariseerimise panustavad rahvusvahelised festivalid ja kirjanike käigud raamatukogudesse ja koolidesse. Nende tegevuste rohkus ja nendele antav positiivne hinnang kaalub praeguse hetkega tuvastatud kitsaskohad üles – piirkonniti erinev raamatukogude eksemplaride arv ja kvaliteetse kirjanduse kättesaadavus ning kirjandust populariseeriva saate puudumine televisioonis –, mis vajavad poliitikakujundajate tähelepanu. Statistikaameti uuringutest lähtuvalt on tekkimas võimalik lugemuse vähenemise oht ning lugemisharjumusi ja muutuste põhjuseid tuleb järjepidevalt seirata.

2.6.3. Lastekirjanduse toetamine

	<p>29.3 Riik soodustab laste lugemust ja lastekirjandust nii vastavate tugistruktuuride finantseerimise kui lastekirjanduse edendamiseks mõeldud kirjanduskonkursside kaudu. Toetatakse illustreeritud lasteraamatute kirjastamist, mis võimaldab kirjastajal kõrge trükikuluga kaasnevat riski maandada.</p>
---	--

„Kultuuripoliitika põhialuste aastani 2020“ täitmise vahearuannetes on pea kõikidel aastatel mainitud, et riik peab oluliseks laste ja noorte lugemust ja väärtustab tööd, mida Eesti Lastekirjanduse Keskus teeb lastekirjanduse populariseerimisel, kogumisel ja lastele kättesaadavaks muutmisel. **Riik toetab mitmeid algatusi ja organisatsioone**, kes tegutsevad laste lugemisharjumuse kujundamise, lastekirjanduse arendamise ja populariseerimise nimel, **olulisim neist on Eesti Lastekirjanduse Keskus**³¹¹. Samuti on riik öla alla pannud mitmetele laste- ja noortekirjanduse konkurssidele – „Põlvepikuraamat“, „Minu esimene raamat“ jt³¹². Väärib mainimist, et koostöös fondiga Aitan Lapsi organiseeris Lastekirjanduse Keskus üle Eesti kokku 33 ratasel liikuvat raamatukogu ehk raamatukarusselli, mis muutsid suure valiku põnevaid raamatuid ja mänge sadadele haiglas viibivatele lastele kättesaadavaks³¹³.

Raamatukogude seisukohalt on positiivne, et laste ja noorte lugemuse suurendamiseks eraldati rahvaraamatukogudele täiendavat toetust ligi kuue tuhande väljaande ostmiseks: 2016. aastal 44 000 ja 2017. aastal 45 000 euro ulatuses³¹⁴. Kultuuriministeerium jätkas raamatukogudele täiendava toetuse eraldamisega ka 2018. aastal³¹⁵. Eesti Lastekirjanduse Keskuse ja fondi Aitan Lapsi koostöö tulemusena said 25 rahvaraamatukogu üle Eesti 2018. aastal eristuva disainilahendusega lastekirjanduse riulid ehk „Rampsud“; riulitesse sobivate raamatute leidmisel oli raamatukogudele toeks Eesti Lastekirjanduse Keskus³¹⁶.

³¹¹ Kultuuriministeerium. (2015). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2014. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

³¹² Kultuuriministeerium. (2015). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2014. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

³¹³ Heategevusfond Aitan Lapsi. (n.d.). *Raamatukarussellid on jõudnud kõikidesse lasteosakondadega haiglatesse*. <http://www.aitanlapsi.ee/112est.html>

³¹⁴ Kultuuriministeerium. (2017). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2016. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

³¹⁵ Kultuuriministeerium. (2019). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2018. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

³¹⁶ Kultuuriministeerium. (2019). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2018. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

Innustamaks autoreid kirjutama kvaliteetseid lastele ja noortele suunatud teoseid, korraldab Eesti Lastekirjanduse Keskus koostöös kirjastustega käsikirjade võistlusi: „Põlvepikuraamat“ (sihtrühmaks on 0–7-aastased lapsed), lastejutuvõistlus „Minu esimene raamat“ (sihtrühmaks on 5–9-aastased lapsed) ja „Noorte romaani võistlus“ (sihtrühmaks on 14–18-aastased noored)³¹⁷. Just võistlus „Põlvepikuraamat“ ning Kultuurkapitali toetused on fookusgrupi intervjuus osalenute hinnangul illustreeritud lasteraamatute kirjutamise toetamise peamised vahendid; nende tegevuste piisavusele ei osatud anda hinnangut, kuid neid ei tajutud probleemseks. Veel korraldatakse näiteks alates 1992. aastast Nukitsa konkurssi, mille raames valivad lapsed ise lemmikkirjaniku ja -kunstniku (lasteraamatute illustraatori)³¹⁸. Haridus- ja Teadusministeeriumi toetusel võttis Eesti Lastekirjanduse Keskus senistelt korraldajatelt Ants ja Ann Roosilt üle Sten Roosi muinasjutuvõistluse korraldamise, millest võtab igal aastal osa enam kui 200 last³¹⁹. Lisaks **toimub veel teiste organisatsioonide, väljaannete ja kohalike omavalitsuste korraldatavaid konkursse**, mistõttu fookusgrupis osalenud pidasid kirjanduskonkursside läbiviimist lastekirjanduses piisavaks.

” Aga kirjanduskonkursside kohta — see on siin nii väga eraldi kuidagi välja toodud, et need, mis nagu traditsiooniliselt on olnud, need on nagu kõik püsinud, et midagi... Ja eks neid teatud temaatilisi lastele selliseid loovkirjutamise konkursse toimub pidevalt, kogu aeg. On ülevabariigilisi, on väiksemaid — siin omavalitsuste-põhiseid.

Fookusgrupi vestluse alusel võib mainida seda, et kui mõni lastekirjanduse üritus kasvab üle vabariiklikuks ja tunnustatuks, tekib korraldajatel ootus Kultuuriministeeriumile kulude osaliseks katmiseks, kuid samal ajal teadvustatakse, et rahastamise otsus on poliitiline otsus. Järelikult tuleb korraldajatel põhjendada ürituse riiklikku tähtsust lastekirjanduse edendamisel.

Kuigi rahvusvahelistele sündmustele keskendub eeskätt „Kultuuripoliitika põhialuste aastani 2020“ punkt 29.5, väärib siinkohal kirjanduse kõrval mainimist ka **Eesti illustraatorite loomingu rahvusvaheline tutvustamine**. Eesti Lastekirjanduse Keskuse eestvedamisel eksponeeriti Eesti illustraatorite loomingut 2018. aastal nii Londonis kui ka Oxfordis³²⁰. Mahukaim projekt oli silmapaistvate illustraatorite ja koomiksikunstnike loomingu rahvusvahelisele turule jõudmist edendav „POP UP Creators“, mis sai alguse 2017. aasta alguses ning milles osales 18 professionaalset illustraatorit ja koomiksikunstnikku neljast riigist, kes õpetasid 16–24-aastaseid noori 16 erinevast ülikoolist ja kolledžist³²¹. Lisaks oli illustraatorite jaoks positiivne sündmus Eesti Lastekirjanduse Keskuse poolt ellu kutsutud Edgar Valteri nimeline illustratsioonipreemia eesmärgiga jäädvustada Edgar Valteri mälestust, toetada raamatukunstnike tegevust ning seeläbi edendada lastekirjanduse arengut³²².

³¹⁷ Josing, M., Ahermaa, E., Vanamölder, A., Martens, K., Mattheus, Ü., Lepane, L., Tänav, K., Pulver, B., Orro, E., Viileberg, M., & Nittim, K. (2018). *Eesti loomemajanduse olukorra uuring ja kaardistus. 7. Kirjastamine*. Eesti Konjunktuuriinstituut. https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/7_kirjastamine.pdf (vaadatud enne 7.04.2021).

³¹⁸ Eesti Lastekirjanduse Keskus. (n.d.). *XV Nukitsa konkurss*. https://www.elk.ee/?page_id=584

³¹⁹ Kultuuriministeerium. (2019). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2018. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

³²⁰ Kultuuriministeerium. (2019). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2018. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

³²¹ Kultuuriministeerium. (2019). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2018. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

³²² Kultuuriministeerium. (2020). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2019. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

Fookusrühmas osalenud töid positiivsena välja **Kultuurkapitali eraldatavad stipendiumid**, mis lisaks kirjanikele on laienenud ka illustraatoritele.

29.3 prioriteeti võib pidada saavutatuks. Riik soodustab ja rahaliselt toetab laste lugemust ja lastekirjandust ning selles suurimat rolli kandev Eesti Lastekirjanduse Keskus viib edukalt läbi oma tegevusi, lastekirjanduse rikastamiseks korraldatakse aktiivselt kirjanduskonkursse ning toetatakse Eesti illustraatorite loometegevust ning nende loomingu rahvusvahelistumist.

2.6.4. E-raamatute väljaandmine ja populariseerimine

	<p>29.4 Riik loob eeldused e-raamatute arvu kasvule ja suuremale levile, toetades Eesti väärtkirjanduse ja eelistatult koolides loetava soovitusliku kirjanduse väljaandmist e-raamatutena. Kui riik omandab autorilt litsentsi tema teose väljaandmiseks e-raamatuna, peab see olema kõigile tasuta ja piiranguteta kättesaadav.</p>
---	--

Üks olulisemaid keskkondi e-väljaannete vallas on alates 2005. aastast kasutusel olnud **Eesti Rahvusraamatukogu digitaalne arhiiv DIGAR** (www.digar.ee), mille eesmärgiks on Eesti kultuuripärandi seisukohalt oluliste digitekkeliste ja digiteeritud väljaannete säilitamine ja kättesaadavaks tegemine³²³. **Positiivsete näidetena e-laenutuse keskkondadest** saab tuua Tallinna Keskraamatukogu veebipõhise e-raamatute laenutamise ja lugemise keskkonna **ELLU**³²⁴ ning **Eesti Pimedate Raamatukogu veebiraamatukogus** kasutatavaks tehtud üle 4300 eesti- ja võõrkeelse heli, e-raamatu ning ajalehe ja ajakirja, millele on ligipääs enam kui 800 kasutajal³²⁵. Samuti on vastavatele lugemisseadmetele **võimalik e-raamatuid laenutada Tartu Linnaraamatukogust**³²⁶.

Siiski on e-raamatute arvu suurendamisel ja levi laiendamisel omajagu kitsaskohti. Kuigi koostöös **Eesti Rahvusraamatukoguga loodav e-väljaannete laenutuskeskkond**, mille eesmärk on teha e-raamatute laenutamise võimalus kättesaadavaks nii Eestis kui ka mujal, **pidi valmima juba 2018. aasta lõpuks**³²⁷, **puudub praegu jätkuvalt toimiv süsteem** (täpsemalt vaata ptk raamatukogudest). **Laenutamiseks mõeldud e-raamatud on olnud saadaval vähestes raamatukogudes** (Tallinna Keskraamatukogus ja Tartu Linnaraamatukogus)³²⁸, kuid 2020. aastal koroonapandeemia ajal muudeti Tallinna Keskraamatukogu e-raamatukogu ELLU kättesaadavaks üle Eesti (kui registreeruda Tallinna

³²³ Riigi Infosüsteemi Amet. (2021, 10. märts). *Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiivi DIGAR*. <https://www.riha.ee/Infos%C3%BCsteemid/Vaata/digar>

³²⁴ Tallinna Keskraamatukogu. (n.d.). *E-raamatukogu ELLU*. <https://ellu.keskraamatukogu.ee/>

³²⁵ Kultuuriministeerium. (2020). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2019. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

³²⁶ Tartu Linnaraamatukogu. (n.d.). *E-raamatud*. <https://www.luts.ee/index.php/e-raamatud>

³²⁷ Kultuuriministeerium. (2017). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2016. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

³²⁸ Josing, M., Ahermaa, E., Vanamölder, A., Martens, K., Mattheus, Ü., Lepane, L., Tänav, K., Pulver, B., Orro, E., Viileberg, M., & Nittim, K. (2018). *Eesti loomemajanduse olukorra uuring ja kaardistus. 7. Kirjastamine*. Eesti Konjunktuuriinstituut. https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/7_kirjastamine.pdf (vaadatud enne 7.04.2021).

Keskraamatukogu lugejaks)³²⁹. Autorite seisukohalt on murekohaks **laenutushüvitissüsteem**, mis erinevalt **tavaraamatutest ei laiene e-väljaannetele**³³⁰.

Fookusgrupi intervjuust järeldeb, et ka valdkonna eksperdid pole e-raamatute populariseerimise osas eriti optimistlikud. Kuna Eesti rahvaarv on väike, jäävad siinsed müüginumbrid väikeseks ning üksnes e-raamatute väljaandmine ei võimalda kirjastustel kasumlikult tegutseda. Negatiivsena tuuakse samuti välja puudulikku autorihüvitise süsteemi. Samas leiti, et **riigile oleks raamatute kättesaadavuse tagamiseks litsentside välja ostmine keerukas ja kulukas protsess**. Nenditi, et autorid ja kirjastused ilmselt ei sooviks kaotada jooksvat tulu. Samuti leiti, et käesoleva prioriteedi lisamine kirjanduse ja kirjastamise valdkonna eesmärkide hulka ei ole olnud piisavalt läbimõeldud.

” Aga tegelikult mitte keegi ei olnud mõelnud, kuidas ta [ehk litsentsi omandamine autorilt] on teostatav; kui palju ta maksma läheb; kui pikaks ajaks need litsentsid on. Nii et see on pigem nüüd selle arengukava koostamise tehnikast, see küsimus. Võib-olla siin ei peagi isegi vaatama väga sisuliselt seda. Ministril oli sihuke uid ja kinnismõte, ja — kõmm! — see sinna sisse, arengukavasse sai kirjutatud. Keegi suurt läbi ei mõelnud, kus, mis... [...] kui tegelikkusega kohtuti ja raha ka peale ei tulnud, ja keegi õieti ei teadnud, palju seda võis olla ja nii edasi. Nii et noh, minu jaoks on see punkt algusest peale surnult sündinud [...].

Siiski tõsteti esile ka teisi positiivseid aspekte. Näiteks on viimastel aastatel **langetatud e-raamatute käibemaksumäära** (9% alates 1. maist 2020 20% asemel³³¹). Samuti oli 2020. aasta kevadise eriolukorra ajal tähelepanuväärne e-raamatute populaarsuse kasv (mis piirangute leevenedes siiski paraku taandus). Veel kiidetakse **keskraamatukogu käivitatud e-raamatute ja e-teavikute laenutuskeskkonda ELLU**. Kuigi uudiskirjandust on e-raamatutena vähem, on kirjandusklassika siiski **Rahvusraamatukogu digiarhiivi Digar kaudu kõigile tasuta saadaval**. Soovituslikku tänapäeva kirjandust kõigile, sealhulgas hariduses tasuta kättesaadavaks tegemist takistab eespool käsitletud litsentside väljaostmise kulukus.

E-raamatute levikuisse on panustanud ka erasektor. Näiteks 2014. aastal loodud Elisa Raamatu äpis, kus saab e-raamatuid lugeda kuutasu eest, oli 2021. aasta alguse seisuga peaaegu 4000 raamatut^{332,333}. Kui 2017. aasta oktoobri alguse seisuga ehk Elisa Raamatu loomisest alates kolme aasta jooksul on äppi alla laetud üle 63 000 korra³³⁴, siis 2020. aasta lõpu seisuga üle 126 000 korra

³²⁹ Tallinna Keskraamatukogu. (n.d.). *E-raamatukogu ELLU. Kuidas ELLUusse sisse logida?* <https://ellu.keskraamatukogu.ee/help/join>

³³⁰ Josing, M., Ahermaa, E., Vanamölder, A., Martens, K., Mattheus, Ü., Lepane, L., Tänav, K., Pulver, B., Orro, E., Viileberg, M., & Nittim, K. (2018). *Eesti loomemajanduse olukorra uuring ja kaardistus. 7. Kirjastamine*. Eesti Konjunkturiinstituut. https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/7_kirjastamine.pdf (vaadatud enne 7.04.2021).

³³¹ Riigi 2020. aasta lisaelarve seadusega seonduvate seaduste muutmise seadus (COVID-19 haigust põhjustava koroonaviiruse levikuga seotud meetmed). RT I, 21.04.2020, 1. <https://www.riigiteataja.ee/akt/121042020001>

³³² Elisa Eesti. (n.d.). *Elisa Raamat*. <https://www.elisa.ee/et/raamat> (vaadatud 03.03.2021).

³³³ Elisa Eesti. (n.d.). *EDRK: Elisa Raamat on suurima lugemuse ja käibega e-raamatute keskkond Eestis*. 9. oktoobril 2017. <https://www.elisa.ee/et/uudised/edrk-elisa-raamat-suurima-lugemuse-ja-kaiibega-e-raamatute-keskkond-eestis> (vaadatud 03.03.2021).

³³⁴ Elisa Eesti. (n.d.). *EDRK: Elisa Raamat on suurima lugemuse ja käibega e-raamatute keskkond Eestis*. 9. oktoobril 2017. <https://www.elisa.ee/et/uudised/edrk-elisa-raamat-suurima-lugemuse-ja-kaiibega-e-raamatute-keskkond-eestis> (vaadatud 03.03.2021).

ning 2020. aasta jooksul koguti üle 20 000 unikaalse allalaadimise³³⁵. See näitab, et nõudlus e-raamatute järele on Eestis olemas – suurel hulgal inimestel on valmisolek äpi kaudu raamatute lugemiseks ja nad on valmis maksma selle eest ka igakuist kuutasu. Lisaks on alates 2020. aastast olemas ka audio- ja e-raamatute voogedastuskeskkond Digiread (<https://digiread.ee/>). Ettevõtete tegevus näitab, et erasektor püüab inimestele pakkuda uusi võimalusi raamatute lugemiseks (ehk ka kuulamiseks) ning need on leidnud ka kasutajaid, kuid teenused on tasulised ja erinevalt paberraamatutest ei ole e-raamatud ja audioraamatud üle Eesti inimestele raamatukogude kaudu kättesaadavad.

Tuleviku arengusuunana nähaksegi audioraamatuid, mille väljaandmine 2020. aasta kevadel riigi toetusel ka Eestis kanda kinnitas ning mille vastu ka kirjastused näitavad üles üha suuremat huvi. Audioraamatute tegemine on samas kulukas ning nõuaks riigipoolseid toetusmehhanisme, kuid inimeste huvi nende vastu on fookusgrupis osalenute hinnangul suur.

” [...] e-raamatud pole ka rahvusvaheliselt kuigi kuum kaup. Ilmselt... tähendab, audioraamat on palju rohkem. Audioraamat on nüüd tulemas [...] ja seda on näha ka lepingutes, et audioraamatute väljaandmise vastu tuntakse suurt huvi.

29.4 prioriteeti võib pidada osaliselt saavutatuks. E-raamatute pakkumine on vaadeldaval perioodil kasvanud, mitmed e-raamatute keskkonnad toimivad edukalt, kirjandusklassika on kõigile tasuta kättesaadav. Siiski on e-teavikud laenutamiseks saadaval vähestes raamatukogudes (2020. aastal muudeti Tallinna Keskraamatukogu e-raamatukogu teavikud kättesaadavaks üle Eesti koroonapandeemia tõttu), rahvusraamatukogu e-teavikute laenutuskeskkond pole veel kättesaadav, e-teavikute laenutamise eest ei tasuta autorihüvitist ning e-raamatute litsentside autoritelt välja ostmist ei toimunud selle tegevuse liigse kalliduse tõttu.

2.6.5. Eesti kirjanduse rahvusvahelistumine

	<p>29.5 Eesti kirjanduse rahvusvahelise tuntuse seisukohalt on tähtis tõlkimise ja tõlkijate koolitamise riiklik toetamine, sh eesti keelest võõrkeeltesse tõlkimiseks. Olulisemad eesti ilukirjandustekstid tõlgitakse täiemahulisel inglise keelde, sest see on eelduseks eesti kirjandusteoste autoriõiguste müümisel väliskirjastustele. Eesti ja eesti kultuuri tutvustamisel maailmale kirjanduse kaudu on vajalik osaleda rahvusvahelistel kirjandusfestivalidel ja raamatumessidel. Kirjanduse rahvusvahelistumisel teostatakse järelvalvet autoriõiguste üle üldises korras vastavalt seadustele ja rahvusvahelistele kokkulepetele.</p>
---	--

Eesti kirjandus on aina enam rahvusvaheliselt nähtav ja tunnustatud ning tuntuse saavutamisse on oluliselt panustanud ka riik. Eesti raamatud jõuavad rahvusvahelise publikuni peamiselt riigi toel ja Eesti Kirjastuste Liidu korraldamisel – osaletakse rahvusvahelistel raamatumessidel, kus Eesti Kirjanduse Teabekeskus ja Eesti Lastekirjanduse Keskus tutvustavad ja pakuvad väliskirjastajatele

³³⁵ Elisa Eesti. (n.d.). *Elisa Raamat: mis raamatuid ja ajakirju armastasid eestlased 2020 aastal lugeda*. 25. jaanuaril 2021. <https://www.elisa.ee/et/uudised/elisa-raamat-mis-raamatuid-ja-ajakirju-armastasid-eestlased-2020-aastal-lugeda> (vaadatud 03.03.2021).

uuemat Eesti autorite loomingut³³⁶. Fookusgrupi vestluses osalenud rõhutasid Eesti Kirjanduse Teabekeskuse kesksel rollil ja tulemuslikku tegevust eesti kirjanduse rahvusvahelistumisel.

„[...] ja kui arvestada seda, kustkohast Teabekeskus alustas [ilmselt üldjoontes mõeldakse asutamisaastat 2001] ja kuhu praegu on jõutud, siis ikkagi see vahe on mäekõrgune.

Perioodil 2013–2020 on **Eesti oma rahvusstendi ja väljapanekuga esindatud olnud Bologna, Londoni, Frankfurdi, Turu ja Helsingi raamatumessidel**³³⁷. Perioodi tipp hetkeks oli 2018. aasta kevad, mil Eesti, Läti ja Leedu olid Londoni raamatumessil peakülalised ning lisaks messile toimus eraldi Eesti kirjanduse festival EstLitFest, kus esitleti värskest inglise keeles ilmunud kirjandust – Eesti kirjandus oli Londonis esindatud nii kõrgel tasemel ja nii suures mahus esimest korda³³⁸. Samuti pälvis Eesti Lastekirjanduse Keskus Londoni Raamatumessil auhinna „Literary Initiative Award“ projekti eest „Laste Vabariik“³³⁹. Samal aastal oli eesti kirjandus fookuses ka Turu raamatumessil.³⁴⁰ Fookusgrupi intervjuus osalenud **andsid väga positiivse hinnangu Eesti aktiivsele osalemisele rahvusvahelistel kirjandusmessidel ja -festivalidel**. Fookusgrupis osalenud pidasid osalemist rahvusvahelistel kirjandusüritustel jätkuvalt oluliseks eesti kirjanduse rahvusvahelistumise toetamisel, sest sellele ei ole head alternatiivi.

Olulised on ka **Eestis toimuvad rahvusvahelised kirjandussündmused, suure panuse sellesse on läbi aastate andnud kirjandusfestival HeadRead**. Fookusrühmas osalenute seas leidsid samuti tunnustust Eesti Kirjanduse Teabekeskus ning kirjandusfestivalid HeadRead ja Prima Vista, tänu neile jõuavad väliskirjanikud ja -kirjastajad ka Eestisse. Näiteks 2017. aastal toimunud HeadRead festivalil võõrustati välisriikide kirjastajaid, suuremate Briti kirjandusfestivalide juhte, Eesti kirjandusmaastikuga tutvuma tulnud Londoni raamatumessi juhtkonda, Briti Nõukogu kirjanduse osakonna juhte ning Läti ja Leedu osalemist Londoni messil koordineerivaid toimkondi³⁴¹. Lisaks korraldati 2016. aasta suvel Käsmus eesti kirjanduse tõlkijatele suunatud seminar, kus arutati eesti nüüdisaegse kirjanduse ja tõlkeprobleemide üle ning millest võttis osa 45 tõlkijat 19 riigist³⁴².

HeadRead kirjandusfestivali ja Tartu rahvusvahelise kirjandusfestivali Prima Vista olulisusest eesti kirjanduse rahvusvahelistumisele lähtuvalt soovitati fookusgrupi intervjuus rahastada kahte üritust otse Kultuuriministeeriumi eelarvest. Otsest finantseerimist Kultuuriministeeriumist põhjendatakse vajadusega vähendada projektipõhist tegutsemist (s.t ka vähendada sõltuvust Kultuurkapitali

³³⁶ Kultuuriministeerium. (2020). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2019. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

³³⁷ Kultuuriministeerium. (2019). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2018. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

³³⁸ Kultuuriministeerium. (2019). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2018. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

³³⁹ Kultuuriministeerium. (2019). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2018. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

³⁴⁰ Kultuuriministeerium. (2019). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2018. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

³⁴¹ Kultuuriministeerium. (2018). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2017. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

³⁴² Kultuuriministeerium. (2017). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2016. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

otsustest) ja võimaldada planeerida tegevust pikaajaliselt. Sellega tagaks mõlema festivali jätkuva pikaajalise toimumise.

Eesti kirjandus jõuab rahvusvahelise lugejaskonnani tänu tõlgetele. Näiteks 2019. aastal tõlgiti 61 Eesti teost 19 keelde³⁴³. Kui enne 2018. aastat oli tõlgete arv olnud võrdlemisi stabiilne, siis märgatav hüpe toimus seoses Eesti Vabariigi 100. juubeli tähistamisega, kui Eesti oli Londoni raamatumessi peakülaline – 2018. aasta detsembri lõpu seisuga ilmus Eesti Kirjanduse Teabekeskuse andmetel välismaal 112 teost 13 keeles^{344,345}. **Eesti tööde tõlkimist ning välismaal avaldamist toetab programm Traducta**, mis muuseas sai 2017. aastal kaks suuremat eraannetust summas 40 000 ja 150 000 eurot³⁴⁶.

Fookusrühmas osalenud pidasid riiklikke toetusmehhanisme eestikeelsete teoste tõlkimiseks väga heaks, eeskätt kiidetakse **Traducta toetusprogrammi** ja selle **programmi rahastamist peetakse piisavaks**. Kultuurkapitali andmed näitavad, et Traducta programmi raames on rahastatud projektide maht tõusnud igal aastal: 115 078,40 eurot 2014. aastal 181 472,00 euroni 2020. aastal (kokku 1 085 927,27 eurot aastatel 2014–2020). **Murekoht on pigem eesti keelest tõlkijate koolitamine**. Praegu saab Tallinna Ülikoolis magistriõppes eesti keele tõlkimist küll õppida, kuid välistudengile on see kulukas ning Kirjanduse Teabekeskus jagab aastas välja vaid kaks stipendiumit. Kandidaatide leidmist stipendiumile raskendab eesti keele oskuse nõue. Stipendiumi olemasolu on siiski positiivne ning tulevikus loodetakse veel täiendavatele toetusmeetmetele.

” Aga esiteks on eeldus, et nad saaksid tulla siia, et peab olema juba teatud eesti keele oskus, mis tähendab, et me ei saa hakata õpetama neid nullist. See võtaks hoopis rohkem aega ja rohkem... [...] ja teine tõesti see, et kui neil juba on piisav eesti keele oskus, et nende õppetegevust siin toetaks see, et nad saavad siin tõesti kohapeal elada, korterit üürida ja niimoodi — ja siis selle kaudu samal ajal siis ülikoolis õppida. Aga muidugi, jah, need paar stipendiumi, mis Kirjanduse Teabekeskus annab — ja noh, see on siis ka kaudselt Kultuuriministeeriumi rahade eest — need on olnud selline väga hea alguse seeme selle protsessi käivitamiseks.

Eesti kirjandust tõlgitakse peamiselt inglise keelde Eesti Kirjanduse Teabekeskuse toel ja Kultuuriministeeriumi rahastamisel, kuid tõlkimisse ei jõua mitte kõik olulisemad eesti ilukirjandustekstid selle töö kalliduse ja tõlkijate piisava arvu puudumise tõttu. Eesti Kirjanike Liidu romaanivõistluse võitnud romaan tõlgitakse täismahus inglise keelde eraraha toel. Eesmärk **kõik olulised teosed täiemahuliselt inglise keelde tõlkida** tekitab fookusrühmas osalenute seas omajagu küsimusi. Kuigi mõte on hea, pole selge, **kust peaks selle jaoks leitama ressursid ning kuidas määratleda „olulist teost“**.

” [...] tõlgitakse täiemahuliselt inglise keelde” — seda ei ole küll nüüd juhtunud. Kui me vaatame nüüd seda läinud perioodi, siis see oli selline ilus mõte, et kõik mis... kõik, mis on oluline, paneme kohe

³⁴³ Kultuuriministeerium. (2020). Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2019. aasta täitmise kohta. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

³⁴⁴ Kultuuriministeerium. (2019). Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2018. aasta täitmise kohta. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

³⁴⁵ Kultuuriministeerium. (2020, 20. oktoober). *Kunstid ja loomemajandus. Kirjandus. Rahvusvaheline tegevus*. <https://www.kul.ee/kunstid-ja-loomemajandus/kirjandus/rahvusvaheline-tegevus> (vaadatud enne 7.04.2021).

³⁴⁶ Kultuuriministeerium. (2018). Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2017. aasta täitmise kohta. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

inglise keelde, ja siis on neid hea müüa. Tegelikult ei ole nagu päris hästi aru saada olnud, et kust see raha peaks tulema, et neid inglise keelde panna? See asi ei ole küll käivitunud [...].

Teistesse keeltesse tõlkida soovitasid fookusgrupis osalenud **eesti kirjandusteoseid, mille vastu on rahvusvaheline huvi**, mis on „olulisuse“ arusaadav kriteerium.

Veel tõstsid fookusgrupi vestluses osalenud esile, et **mitte üheski punktis pole mainitud Eesti tõlkijaid**, samal ajal on nad Eesti kirjanduselus väga olulised. Iga eesti keelde tõlgitud raamat saab eesti kirjanduse osaks ning rikastab seeläbi meie kultuuri. Paraku on **maailmakirjanduse tõlkimine praegu halvas seisus, tõlgitakse aina vähem sellest, mida mujal kirjutatakse**. Tulevikus oleks vaja ka sellele aspektile rohkem tähelepanu pöörata.

” *See ülevaade on aina nirum, ja kui vaadata seda, mida tegelikult kogu maailm kirjutab — kus on praegu maailmas rõhud — siis sellest jõuab Eestisse ikkagi ainult tühine hulk teoseid. Nii et kui need järgmised suunad kirjutatakse, siis ma väga loodan, et seal tõlkimist ja tõlkijaid ära ei unustata.*

29.5 prioriteedi viimane põhimõte järelevalve teostamisest autoriõiguste üle kirjanduse rahvusvahelistumisel ei ole fookusgrupis osalenute hinnangul aktuaalne, sest seni ei ole eesti kirjanduse maastik autoriõiguste rikkumisega kokku puutunud. Eesti autorid on saanud autorihüvitisi välismaalt, kuid väikeste tiraažide tõttu on need olnud väga väikesed.

” *Siin on ilmselt minevikuarjud sellest ajast, kui veel varastati nii-öelda raamatuid ja tõlgiti ilma autorilt luba küsimata, ja levitati laias ilmas. Aga need ajad on ammu läbi.*

29.5 prioriteeti võib pidada osaliselt saavutatuks, sest kirjandusteoste teistesse keeltesse tõlkimise ja rahvusvahelistel kirjandusfestivalidel ja raamatumessidel osalemise kui edukate tegevuste kõrval on ebapiisav eesti keelest tõlkijate koolitamise ning olulisemate eesti ilukirjandustekstide inglise keelde täiemahulise tõlkimise maht.

2.7. Kujutav kunst

Autor: Aleksandr Michelson.

30. Kujutav kunst

Kujutava kunsti tegevusvaldkonna prioriteetide saavutamine perioodil 2014–2020

30.1 Eesti kunstielu rahvusvahelistumine

- Eesti kunstielu rahvusvahelistumine on paranenud.
- Kultuurikorraldajad võiksid siiski viia läbi rohkem rahvusvahelisi kunstiüritusi väljaspool suuri linnu.
- Eesti osaleb järjepidevalt Veneetsia kunstibiennaalil ning koostöö teiste riikidega on tihenened.

30.2 Professionaalide mobiilsus, rahvusvahelised ja Eesti residentuuriprogrammid

- Kultuuriministeeriumi toetatavad kaks välisresidentuuri võimaldavad laiendada Eesti kunstnike võrgustikku.
- Teistes rahvusvahelistes residentuurides osalemise võimalusi mitmekesistab Eesti Kultuurkapitali stipendium.
- Puudub Eestis tegutsevate kunstiresidentuuride stabiilne toetusmudel.
- Eestis tegutsevatel residentuuridel puudub nende tegevuse stabiilne ja süsteemne rahastamine.

30.3 Näituseasutuste tegevus

- Eesti näituseasutuste tegevus on alarahastatud ning puudub näitusegevuse järjepidevust tagav rahastamismudel.
- Näituseasutustel puudub jätkuvalt meede põhivarade soetamiseks.
- Kuraatoritele ja kunstnikele on kättesaadavad riigi toetatud koolitused, kuid näitusekorralduse tehniliste ekspertide jaoks on vaja rohkem nende oskustele fookuseeritud erialast väljaõpet ja täiendkoolitust.

30.4 Riiklikud kunstimuseumid

- Riiklikud kunstimuseumid täidavad „Kultuuripoliitika põhialustes aastani 2020“ määratletud rolliga seotud ülesandeid.
- Puudub järjepidev mudel kunstimuseumide näitusegevuse rahastamiseks, et täita nendele määratud rolli.
- Riiklike kunstimuseumide rolli kunstivaldkonna eesmärkides ja tegevustes võiks määratleda ambitsioonikalt.

30.5 Eesti kunstiturg

- Väikese kunstituruga Eestis tegutsevad üksikud galeriid, kuid ainult ühte peetakse tugevalt rahvusvaheliselt võrgustunuks.
- Eesti kunstiturg toimib, kuid on väike.
- Andmed Eesti kunstituru kohta on puudulikud.
- Ühisterundust ja Eesti kunstnike pürgimist välisturgudele toetab riik Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse meetme kaudu.

30.6 Kunstiteoste tellimise seadus

- Kunstiteoste tellitakse vastavalt seadusele ning erialaeksperte kaasatakse otsuste langetamisse, kuid tellitud tööde kvaliteet ei ole kohati piisavalt hea.

Aastatel 2014–2020 rahastati kunstivaldkonna arendamisega tegelevate kompetentsikeskuste Kaasaegse Kunsti Eesti Keskuse ja Eesti Kaasaegse Kunsti Arenduskeskuse tegevust³⁴⁷. Vaadeldaval perioodil on toimunud mitu olulist muutust kunsti rahastamises. Aastatel 2016–2020 maksis Eesti Kunstnike Liit Kultuuriministeeriumi toetusel kolme aasta jooksul kunstnikupalka kokku 22 kunstiprofessionaalile³⁴⁸. SA Kunstihoone toodi täielikult ministeeriumi toetusele üle 2019. aastaks ning see vabastas Eesti Kultuurkapitali kujutava ja rakenduskunsti sihtkapitali vahenditest muudele valdkondlikele algatustele samuti olulise summa³⁴⁹. Aastast 2017 on Kultuuriministeeriumi eelarvest osalise tegevustoetuse saajateks ka Eesti Kunstnike Liidu galeriid ning Eesti Kaasaegse Kunsti Muuseum³⁵⁰. Alates 2017. aastast ei rahasta Kultuuriministeerium näituseasutuste tegevust avaliku taotlusvooru kaudu, sest seda rolli täidab taotlusvooru lõpetamise järel täielikult Kultuurkapital.

2.7.1. Eesti kunstielu rahvusvahelistumine

	30.1 Riik peab oluliseks Eesti kunstielu rahvusvahelistumist, et siinsed kunstnikud, kuraatorid ja kriitikud osaleksid aktiivselt maailma kunstielus ning Eestis korraldataks rahvusvahelisi näitusi ja kunstiprojekte. Eesti osaleb rahvuspaviljoniga Veneetsia kunstibiennaalil, pöörates senisest suuremat tähelepanu koostööprojektidele teiste riikidega.
---	---

Kaasaegse kunsti väli on oma loomult rahvusvaheline. Perioodil 2014–2020 korraldati Eestis rahvusvahelisi näitusi ja kunstiprojekte, mis muuhulgas lähtub kunstiasutuste veebilehtedel kajastatud toimunud näituste kirjeldustest, näiteks Eesti Kaasaegse Kunsti Muuseumi veebilehel³⁵¹, Tartu Kunstimuuseumi veebilehel³⁵². Eesti kunstivälja seotus välismaaga avaldub ka kogutavas statistikas. Kaasaegse Kunsti Eesti Keskuse Eesti kunstinäituste statistika³⁵³ järgi oli välisosalusel näituste osakaal, kui näitusel osales/osalesid väliskunstnik(ud) või -kuraator(id), 2017. aastal 18% ning kahel järgnenud aastal (2018 ja 2019) 21%³⁵⁴. Eesti kunstnike esinevad välismaal varasemast rohkem. Eesti Kaasaegse Kunsti Arenduskeskuse kogutud välisnäituste statistika järgi on näiteks perioodil 2016–2017 sagenenud nii Eesti kunstnike isikunäitused kui ka grupinäitused, vastavalt 73 välisnäitust, sealhulgas 23 isikunäitust 2016. aastal, ja kaks korda enam ehk 141 välisnäitust, sealhulgas 29 isikunäitust 2017. aastal ning kokku osales perioodil 2016–2017 välisnäitustel 148 Eesti kunstnikku³⁵⁵.

³⁴⁷ Kultuuriministeerium. (n.d.). *Majandusteave*. <https://www.kul.ee/et/organisatsioon/majandusteave> (vaadatud enne 7.04.2021).

³⁴⁸ Kultuuriministeerium. (n.d.). *Kunst*. <https://www.kul.ee/et/eesmargid-tegevused/kunst> (vaadatud enne 7.04.2021).

³⁴⁹ Kultuuriministeerium. (2019). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2018. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

³⁵⁰ Kultuuriministeerium. (n.d.). *Kunst*. <https://www.kul.ee/et/eesmargid-tegevused/kunst> (vaadatud enne 7.04.2021).

³⁵¹ Eesti Kaasaegse Kunsti Muuseumi. (n.d.). *Arhiiv*. <https://www.ekkm.ee/arhiiv/>

³⁵² Tartmus. (n.d.). *Näitused. Toimunud*. <https://tartmus.ee/naitused/toimunud/>

³⁵³ Kaasaegse Kunsti Eesti Keskus. (n.d.). *Eesti kunstinäituste statistika*. <https://cca.ee/eesti-kunstinaituste-statistika/>

³⁵⁴ 2018. aasta kohta: „864 näitusest 184 korral osales näitusel kas väliskunstnik või väliskuraator“ = 21%, kuid jooniselt kokku arvutades saab 828 näitust. 2019. aasta kohta: „966 näitusest osales(id) vähemalt 206-l väliskunstnik(ud) või -kuraator(id)“ = 21%, kuid jooniselt kokku arvutades saab 967 näitust.

³⁵⁵ Josing, M., Ahermaa, E., Vanamölder, A., Martens, K., Mattheus, Ü., Lepane, L., Tänav, K., Pulver, B., Orro, E., Viileberg, M., & Nittim, K. (2018). *Eesti loomemajanduse olukorra uuring ja kaardistus. 11. Kunst*. Eesti Konjunkturiinstituut. https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/11_kunst.pdf (vaadatud enne 7.04.2021).

Ka fookusrühmas osalenute hinnangul **Eesti kunstielu rahvusvahelistumine** vaadeldaval perioodil **paranes**, sest rahvusvahelistumine on olnud üks kujutava kunsti valdkonna prioriteetidest ning mitmed institutsioonid tegelevad sellega järjepidevalt.

” Olles näinud seda pika perspektiivi dünaamikat, siis see rõhuasetus rahvusvahelistumisele viimasel perioodil on hästi tugevalt tunda, et see on nagu riiklik prioriteet. Sest varemalt käis kõik enam-vähem üksikindiviidide oma isikul initsiatiivil. Ühesõnaga sellist toetust ei olnud tunda. Aga praegu need tulemused on väga võimsad.

Eesti kunstielu rahvusvahelistumisele on aidanud kaasa mitmed uued ja jätkuvad tegevused. Näiteks 2019. aasta lõpul avati Noblessneri sadamalinnakus Kai kunstikeskus koos rahvusvahelise residentuuriprogrammiga^{356,357}. Valdondlikud teabe- ja arenduskeskused – Kaasaegse Kunsti Eesti Keskus ja Eesti Kaasaegse Kunsti Arenduskeskus – on vahendanud ekspertide külaskäike Eestisse ning korraldasid välisriikides kontaktüritusi, seminare ja näitusi, eesmärgiga tutvustada Eesti kunsti ja kunstnikke ning luua kunstiprofessionaalide otsekontakte³⁵⁸. Eesti kunstielu rahvusvahelistumist toetavad ka kunstiresidentuurid, mida käsitletakse järgmises alapeatükis.

Fookusrühmas osalenud pöörasid tähelepanu kahele aspektile:

1. Rahvusvahelised projektid ja nendega seoses Eestisse tulevate kunstivaldkonna professionaalide tegevused koonduvad eelkõige Tallinnasse ja vähemal määral ka Tartusse, mis kajastub ka näituste statistikas (täpsemalt vt ptk 2.7.3). Teised piirkonnad jäävad kujutava kunsti rahvusvahelistumisest suures ulatuses kõrvale, kuid rahvusvaheliste projektide tõmbumine Eesti kontekstis suurtesse linnadesse on loomulik, kuna seal on palju professionaale ja kultuuris osalejaid ning olemas kogu vajalik ressurss rahvusvaheliste ürituste läbiviimiseks. Siiski tasub kunstivaldkonna tegutsejatel tulevikus kujutava kunsti valdkonnas käivitada rohkem tegevusi suurtest linnadest kaugemale.
2. Kunstielu rahvusvahelistumise arendamisel ning (toetus)meetmete ja tegevuste planeerimisel ja elluviimisel tuleb eelistada **selliste tingimuste loomist, mis võimaldaksid arendada ettevõtmisi pikaajaliselt ja järjepidevalt** (nt vähendades taotluste tihedust aastast aastasse toimuvatele tegevustele), mis on kvaliteetsete kujutava kunsti ettevõtmiste alus.

” Aga jah, järjepidevus ja võib-olla siis nagu püsivamad kokkulepped ja stipendiumid selle pärast, et see on ka selline hästi pika vinnaga töö, et kui sa ühe korra kellegi siia kutsud, siis sellest ei piisa. Sa läbi aastate ehita seda üles.

Eesti osaleb Veneetsia kunstibiennaalil järjepidevalt alates 1997. aastast. Fookusgrupi vestlusest nähtub, et vaadeldaval perioodil on koostöö teiste riikidega läinud tihedamaks. Koostööd teiste riikidega Veneetsia kunstibiennaali raames on tehtud seni eelkõige teiste Balti- ja Põhjamaadega nii ürituste kui ka kommunikatsiooni korraldamises ja läbiviimises. Näiteks 2019. aasta 58.

³⁵⁶ Kultuuriministeerium. (2020). Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2019. aasta täitmise kohta. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

³⁵⁷ Kai kunstikeskus. (n.d.). Keskusest. <https://kai.center/keskusest#keskusest>

³⁵⁸ Kultuuriministeerium. (2017). Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2016. aasta täitmise kohta. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

kunstibiennaali raames^{359,360,361}. 2022. aastal esineb Eesti Hollandile kuuluvas ja Giardini pargis asuvas paviljonis.

Lähtuvalt kogutud andmetest võib 30.1 prioriteeti pidada saavutatuks: riik panustab Eesti kunstielu rahvusvahelistumisse ja toetab Eesti esinemist rahvuspaviljoniga Veneetsia kunstibiennaalil. Kultuurikorraldajad võiksid siiski viia läbi rohkem rahvusvahelisi kunstiüritusi väljaspool suuri linnu.

2.7.2. Professionaalide mobiilsus, rahvusvahelised ja Eesti residentuuriprogrammid

	<p>30.2 Riik soodustab kunstiala professionaalide mobiilsust ja osalemist rahvusvahelistes residentuuriprogrammides. Eestis tegutsevad kunstnike residentuurid on olulised siinse kunstielu mitmekesistamisel ja kontaktide loomisel.</p>
---	--

Kunstiala professionaalide mobiilsus on seotud muuhulgas eespool käsitletud Eesti kunstielu rahvusvahelistumisega ning seda iseloomustavad samad eespool toodud kitsaskohad.

Praeguseks on Eestis välja kujunenud praktika Eesti kunstnike toetamisel kahes rahvusvahelises kunstiresidentuuris, mida rahastab Kultuuriministeerium ja millega kunstnikule kaetakse kõik kaasnevad kulud: alates 2015. aastast Eesti Kaasaegse Kunsti Arenduskeskuse iga-aastane kahekuine residentuuriprogramm New Yorgis asuvas ISCP kunstikeskuses ühele kunstnikule ning alates 2018. aastast Kaasaegse Kunsti Eesti Keskuse ja Brüsseli kunstikeskuse WIELS pooleaastane residentuuriprogramm Brüsselis kahele kunstnikule. Kuna need residentuurid on ennast tõestanud edukate ettevõtmistena, on mõistlik vähendada programmi rahastuse taotlemise sagedust, näiteks iga-aastase asemel kolmeaastase sagedusega. Fookusrühmas osalenute hinnangul **võimaldavad need kaks rahvusvahelist kunstiresidentuuri laiendada Eesti kunstnike võrgustikku**, sest iga osaleva kunstniku loodav kontaktvõrgustik laieneb järgmiste osalejate kontaktide kaudu. Fookusgrupis osalenud viitasid selgelt **vajadusele säilitada kahe rahvusvahelise kunstiresidentuuri rahastamist, aga stabiilsema rahastusmudeli alusel**. Kuna kunstivaldkond on oma loomult suuresti tugeva rahvusvahelise mõõtmega, tõdeti ka, et tasub leida täiendav rahastus rahvusvaheliste kunstiresidentuuride mitmekesisema valiku pakkumiseks.

Olulist rolli kunstnike osalemisel teistes rahvusvahelistes residentuurides mängib projektipõhiselt Eesti Kultuurkapital, mille stipendiumite eraldamist on fookusrühmas osalenute hinnangul vaja jätkata, et tagada kunstnikele võimalus osaleda kunstiresidentuurides vastavalt oma spetsiifilistele vajadustele. Rahvusvahelistes kunstiresidentuurides osalemise toetamisel on vajalik luua mudel, mis võimaldaks osaleda ka nendes residentuurides, kus osalemise kokkulepe residentuurikohaga peab olema saavutatud enne, kui tehakse otsus seda residentuuri rahastada.

Probleem on Eestis tegutsevate residentuuride tegevuse stabiilse ja süsteemse rahastamisega, aga mitte selle võrgustiku tekkimisega. Eestis on väga mitmekesiseid residentuure.

³⁵⁹ Kultuuriministeerium. (2019). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2018. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

³⁶⁰ Kultuuriministeerium. (2020). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2019. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

³⁶¹ Loonurm, E. (2019, 10. mai). *Eesti paviljon Veneetsias avanes rituaaliga*. Eesti Rahvusringhääling. <https://kultuur.err.ee/938432/eesti-paviljon-veneetsias-avanes-rituaaliga>

Vaadeldaval perioodil **puudus Eestis tegutsevatel residentuuridel tegevuse stabiilne ja süsteemne rahastamine**. Rahastamist iseloomustab jätkuvalt projektipõhisus, üksik erand on Narva rahvusvaheline kunstiresidentuur NART, mida Kultuuriministeerium rahastab alates 2015. aastast. Kohalikud residentuurid sõltuvad projektipõhistest tuluallikatest ning nende ülalpidamisel mängivad suurt rolli kohalik omavalitsus ja erakapital. Kohalike kunstiresidentuuride projektipõhine rahastamine ning riikliku toetusmeetme puudumine kohalike kunstiresidentuuride võrgustiku süsteemseks arendamiseks, aga ka ebapiisav huvi ja toetus kohalikelt omavalitsustelt põhjustab residentuuride tegutsemise ebastabiilsust (pikaajalise MoKSi ehk Mooste KülalisStuudio residentuuri tegevuse lõpetamine 2019. aastal) ning teiselt poolt ei võimalda see toetada Eesti kunstielu mitmekesisemaks ja rahvusvahelisemaks muutmist.

” Et ma tihtipeale räägin väliskolleeegidega, kes ütlevad, et okei, ma tahaks siia välisreisile tulla, ükski institutsioon ei suuda kinni maksta seda, et kuu aega rendid korterit, maksad stippe jne. Ehk et tegelikult neid residentuure siin kohalikus plaanis, et saada välismaalasi siia, et mina vähemalt siit näen, et seal oleks küll ruumi, et edasi laiendada.

Kohalike kunstiresidentuuride arenguks on fookusrühmas osalenute hinnangul vajalikud tegevustoetuse võimaldamine ja/või taotlusvoorude korraldamine püsivama tegutsemise kindlustamiseks ja piisav rahastus residentuuri programmi sisustamiseks. Täiendava võimalusena võib kunstiresidentuuri arendamisel (sõltumata rahastamisallikast) kohati kaaluda kultuuriasutuste juures külaliskorterite ümberprofileerimist kunstiresidentuuri baasiks.

30.2 prioriteeti võib pidada osaliselt saavutatuks. Kultuuriministeerium toetab kahte rahvusvahelist kunstiresidentuuri, mis võimaldavad laiendada Eesti kunstnike võrgustikku. Eesti Kultuurkapitali stipendiumid mitmekesistavad teistes rahvusvahelistes residentuurides osalemise võimalusi, kuid Eestis tegutsevatel residentuuridel puudub nende tegevuse stabiilne ja süsteemne rahastamine.

2.7.3. Näituseasutuste tegevus

	<p>30.3 Riik toetab näituseasutuste tegevust, et luua üle Eesti võimalused osa saada kujutavast kunstist ja pakkuda kunstnikele võimalusi oma tööde tutvustamiseks laiemale avalikkusele. Näitusemajade tehniline varustus on kaasaegne ja tegevus professionaalne. Lisaks loovisikutele ja vahendajatele on kõrgelt hinnatud ka kunstiproduktiooni ja näitusekorralduse tehnilised eksperdid, kelle erialast väljaõpet ja täiendkoolitust toetatakse riiklikult.</p>
---	--

Aastatel 2016–2017 viidi Eesti Kunstnike Liidu ja Kultuuriministeeriumi koostöös ellu Kunstihoone reform, mille eesmärk oli tagada Eesti ühele olulisemale näituseasutusele jätkusuutlik tulevik ning mille tulemusena moodustati 2017. aastal riigi kaasosalusega uus sihtasutus Kunstihoone, mille tegevust rahastab Kultuuriministeerium³⁶².

Fookusrühmas osalenute hinnangul **on Eesti väikeste näituseasutuste tegevus alarahastatud ning puudub kõrgetasemelise näitusetevõtte järjepidevust tagav rahastamismudel** (v.a SA Kunstihoone puhul), mis kohustab asutusi pidevalt taotlema kas olulisi lisasummasid või peamise rahastamisallikana rahastust Eesti Kultuurkapitalist. Valdav osa Eesti näituseasutustest ei suuda fookusrühmas osalenute seisukohal vähese riikliku rahastamise tõttu pakkuda kunstnikele ja

³⁶² Eesti Kunstnike Liit. (n.d.). *EKL tegevus 2016-2018*. <https://www.eaa.ee/ekl-tegevus-2016-2018-0>

kunstiproduktiooni inimestele inimväärset tasu, osta kunstnikele töövahendeid, üleval pidada kõrgetasemelist tehnilist meeskonda ja omada kvaliteetset professionaalset tehnikat, mis osaliselt õnnestub vaid tänu Eesti Kultuurkapitalist taotletavatele vahenditele. Näiteks ka Eesti Kunstnike Liit taotles 2020. aastal Eesti Kultuurkapitalist oma galeriidele tegevustoetust 2021. aastaks summas 40 000 eurot, mis ka rahuldati; sama tegi ka Haapsalu Kultuurikeskus Haapsalu Linnagalerii jaoks (9000 eurot 2021. aasta tegevustoetuseks)³⁶³. **Näituseasutustel puudub jätkuvalt meede põhivarade soetamiseks**, mille lahenduseks väikegaleriide jaoks pakkusid fookusrühmas osalenud tehnilise võimekuse tõstmise vooru korraldamist.

” Et sellest piisaks, kui oleks ka üks tehnilise võimekuse tõstmise voor näituseasutustele iga viie aasta tagant kasvõi. Kõik mõtlevad läbi oma vajadused, teevad oma tehnilise pargi korrektoori ja selline professionaalne tegevus saab jätkuda. Et olgu see siis valgustusprojektorid või mingid muud nüansid. Et praegu see lihtsalt ongi selline veider, et rentida nagu saad, aga osta ei saa ja siis nuumatakse neid rendifirmasid muudkui ja palutakse allahindlust kogu aeg.

Üle Eesti on võimalik kujutavast kunstist osa saada. Kuigi fookusrühmas osalenud tõesid, et näitusegevus on piirkondlikult tasakaalust väljas, toimusid Kaasaegse Kunsti Eesti Keskuse Eesti kunstinäituste statistika järgi aastatel 2018 ja 2019 vastavalt 45,8% ja 43,1% näitustest Tallinnas ning umbes 15% mõlemal aastal Tartus (vt lisa 4). Aga ka umbes 46% Eesti elanikest elas 2020. aasta alguse seisuga Harjumaal koos Tallinnaga³⁶⁴. Rohkem kui kahe näitusemajaga linnades – Kuressaares, Viljandis ja Pärnus – toimusid mõlemal aastal 4,3–6,5% kogu Eesti näitustest. 25 analüüsitud haldusüksusest, kus toimusid aastatel 2016–2019 kunstinäitused, oli aastane näituste arv 2019. aastal kümme või enam 15 Eesti kohas ja 2018. aastal 14 kohas). See statistika pigem kinnitab näitusegevuse kättesaadavust üle Eesti, arvestades seda, et kujutava kunsti tegevused koonduvadki eelkõige (suur)linnadesse, kus on palju tegutsevaid professionaale, aktiivseid kultuuris osalejaid ja kuhu on teistel, sealhulgas välismaalt tulnud inimestel lihtsam jõuda. 2019. aastal toimusid umbes pooled välisosalusega näitustest Tallinnas³⁶⁵. Käsitledes välisosalust näituste kvaliteedikriteeriumina, võib väita, et seda tüüpi tegevuste koondumine Tallinna, mis on Eesti pealinn ja peamine rahvusvaheline värav ning kus koos Harjumaaga elab – nagu eespool viidatud – umbes 46% Eesti elanikkonnast, on pigem loomulik ning teiste piirkondade näitusegevuste eluviijad peavad jätkuvalt ja võib-olla suuremas mahus korraldama näitusi välisosalusega.

Piirkondades takistab fookusrühmas osalenute hinnangul rohkem näitusi läbi viia Kultuuriministeriumi otsus mitte avada 2017. aastast piirkondlikele näituseasutustele suunatud taotlusvooru „Näituseasutused ja kunstikeskused“³⁶⁶, mille taastamist peetakse vajalikuks. Selle meetme taastamise kaalumisel on oluline siiski otsustada, kuivõrd on nende näituseasutuste toetamine Eesti Kultuurkapitali taotluste põhise toega riigi ja kuivõrd pigem kohalike omavalitsuste ülesanne.

³⁶³ Eesti Kultuurkapital. (n.d.). *Eraldatud stipendiumid, toetused ja preemiad*. <https://www.kulka.ee/avalik-teave/eraldused>

³⁶⁴ Statistikaamet. (n.d.). *RV0222U: Rahvastik soo, rahvuse ja maakonna järgi, 1. jaanuar, haldusjaotus seisuga 01.01.2018*. <http://andmebaas.stat.ee/Index.aspx?DataSetCode=RV0222U>

³⁶⁵ Kaasaegse Kunsti Eesti Keskus (n.d.). *Eesti kunstinäituste statistika*. <https://cca.ee/eesti-kunstinaituste-statistika/>

³⁶⁶ Kultuuriministerium. (2016, 26. aprill). *Näituseasutused ja kunstikeskused*. <https://www.kul.ee/et/kunstigaleriid> (vaadatud enne 7.04.2021).

Piirkondade näitustegevuse laiendamisele aitasid vaadeldaval perioodil kaasa mitmed platvormid: Noar.eu veebikeskkonna näitusekalender³⁶⁷ ning ka Eesti Instituudi 2020. aasta lõpus seoses edasise rahastuse puudumisega oma tegevuse lõpetanud Kultuur.info portaali³⁶⁸. Ühes intervjuus väideti, et Eestis ei ole analüüsitud, kas ja kuidas on võimalik süsteemselt teavitada avalikkust toimuvatest näitustest ning millist rolli võib riik Kultuuriministeeriumi kaudu siin mängida, eesmärgiga suurendada inimeste huvi näituste vastu ning näitustel käimist.

Kuraatoritele ja kunstnikele on eri rahastusallikatest toetatud koolitused tehtud kättesaadavaks, mida pakub Eesti kunstiväljal peamiselt Eesti Kaasaegse Kunsti Arenduskeskus (koolitused kunstiprofessionaalidele³⁶⁹ ning galeristide meistrikursus³⁷⁰) ning mida peetakse vajalikuks ka edaspidi. Kuid **seda ei tehta sihistatult näitusekorralduse tehniliste ekspertide jaoks ega pakuta vastavat riiklikult toetatud erialast väljaõpet**. Olemas on huvi just kitsalt näitusekorralduse tehnilistele ekspertidele suunatud koolituste järele sarnaselt kuraatoritele korraldatutega, ehkki aja jooksul on tekkinud mitmed eraettevõtted, kes pakuvad näituste tehniliste lahenduste teenust ning kunstilinnakus ARS³⁷¹ ja 2020. aasta sügisel avatud kunstnikele ja loomeettevõtetele suunatud töökodade keskkonnas Naked Island³⁷² viiakse läbi koolitusi kunstnikele ja teistele soovijatele (muuhulgas näitusekorralduse tehniliste ekspertide oskuste arendamiseks).

ja 2020. aasta sügisel avatud kunstnikele ja loomeettevõtetele suunatud töökodade keskkonnas Naked Island viiakse läbi koolitusi kunstnikele ja teistele soovijatele (muuhulgas näitusekorralduse tehniliste ekspertide oskuste arendamiseks).

30.3 prioriteeti võib pidada siiski osaliselt saavutatuks. Näituseasutused tegutsevad üle Eesti, kuigi peaaegu pool nii näitustegevusest kui ka välisosalusega näitustest toimuvad Tallinnas. Väikeste näituseasutuste tegevus on Eestis alarahastatud ning näituseasutustel puudub jätkuvalt meede põhivarade soetamiseks.

2.7.4. Riiklikud kunstimuuseumid

	<p>30.4 Riiklike kunstimuuseumide roll on koguda ja säilitada eelkõige Eestiga seotud kunstiteoseid, uurida, vahendada, tutvustada, populariseerida ja eksponeerida Eesti ja maailma kunsti nii Eesti elanikele kui külalistele.</p>
---	---

Majandusaasta aruanded 2014.– 2019. aasta kohta, vastavate asutuste veebilehtede sisu ülevaade ja fookusrühmas osalenud kinnitavad, et **riiklikud kunstimuuseumid** (Sihtasutus Eesti Kunstimuuseum ning riigimuuseum Tartu Kunstimuuseum) **täidavad** vastavalt Sihtasutusele Eesti Kunstimuuseum 2016. aastal üle antud riigiasutuse Eesti Kunstimuuseumi ülesandeid ning Tartu Kunstimuuseumi

³⁶⁷ NOAR. (n.d.). *NOAR Eesti kunstinäitused*. <https://noar.eu/et/naitused/>

³⁶⁸ Eesti Instituut. (n.d.). *Kultuur.info*. <https://estinst.ee/tegevused/kultuuriportaal-kultuur-info/>

³⁶⁹ Eesti Kaasaegse Kunsti Arenduskeskus. (n.d.). *Koolitused*. <http://www.ecadc.ee/et/activities/koolitused/>

³⁷⁰ Eesti Kaasaegse Kunsti Arenduskeskus. (n.d.). *Galeristide meistrikursus*. <http://www.ecadc.ee/et/activities/galeristide-meistrikursus/>

³⁷¹ ARS kunstilinnak. (n.d.). <https://www.arsfactory.ee/>

³⁷² Naked Island. (n.d.). <https://nakedisland.eu/>

põhimäärusega³⁷³ pandud **ülesandeid** ning tegutsevad vastavalt muudele seadustele, seadusaktidele ja valdkonda määravatele kokkulepetele, **mis sisaldavad „Kultuuripoliitika põhialuste aastani 2020“ prioriteedi rolliga määratud tegevussuundi**. Viimaseid käsitletakse „igavikulistena“, mis on loomulik osa kunstimuuseumi funktsioneerimisest. Kuid nenditakse, et kõikide tegevuste jaoks on rahalisi vahendeid vähe ja muuseumid püüavad katta tegevuskulusid lisaks riigi tegevustoetusele Eesti Kultuurkapitali toetuste ning teenitud omatuludega. 2020. aastal alanud koroonaviiruse pandeemia on olukorda oluliselt mõjutanud ja 2021. aasta esimese poole jooksul kehtestatud piirangute tõttu mõjutab see jätkuvalt kunstimuuseumide tegevust. **Lähiaastate prioriteet on senise tegutsemisrütmi tagasisaamine.**

Üks põhilistest praeguseks tekkinud probleemkohtadest on kunstimuuseumide näitusetevuse rahastamise järjepidevuse mudel, et täita nendele määratud rolli. Kunstimuuseumid kuuluvad Kultuuriministeeriumi vaatest muuseumite valdkonda ning seega käsitletakse neid mäluasutustena. Eestis puudub kaasaegse kunsti muuseumi ja rahvusgalerii eristus ning need kunstimuuseumid sisaldavad endas mõlemat funktsiooni. Kuna kunstimuuseumide tegevus on seotud kujutava kunsti valdkonnaga ning kaasaegse kunsti muuseumi funktsiooniga, siis sellega kaasneb kulukas laiahaardeline näitusetevus. Mistõttu kunstimuuseumid, tegutsedes ka näitusasutustena, taotlevad näitusetevusega kaasnevate kulude katmiseks rahastust Eesti Kultuurkapitalist, mis koos omatuludega teenitud rahaga katab näitusetevuse kulusid. Kuid Eesti Kultuurkapital vähendab kunstimuuseumide näitusetevuse rahastamist suure konkurentsi tõttu Eesti Kultuurkapitali ressurssidele.

” ... natukene sarnane nagu nende residentuuridega, et puudub nagu selline järjepidevuses garant mingit pidi muuseumitegevusele. Et ühtepidi on Kulka väga suurepärase institutsioon läbi mille raha jagada, sest ühtepidi ta on väga dünaamiline ja teistpidi see, et ta on nii dünaamiline ja nii vaba oma otsustes, see tähendab jälle kõigile, kes seal toetust küsivad seda suuremat ebakindlust. Et jah puudub nagu selline võime üles ehitada selliseid järjepidevaid struktuure.

Üks lahendustest oleks fookusrühmas osalenute hinnangul selgete rahastamismudelite väljatöötamine ja olemasolevate täiendamine Kultuuriministeeriumi ja Eesti Kultuurkapitali koostöös, et tagada kunstimuuseumide näitusetevuse rahastus ja mõlema asutuse rolli piiritlemine.

Riiklike kunstimuuseumide roll Eesti kunstiväljal ja tervikuna kultuuris tasub fookusrühmas osalenute hinnangul üle vaadata ning **rolli staatiline iseloom** (nagu see on põhialustes sõnastatud) **asendada ambitsioonikusega** (nagu järgnev tsitaat näitlikustab), et luua soodsamad tingimused Eesti elujõulise, avatud ning mitmekesise kultuuriruumi arenguks. Ambitsioonikuse tõstmine puudutab kunstivaldkonna eesmärkide ja vastavate tegevuste planeerimist ja elluviimist.

” Et nad on, nad hoiavad, säilitavad, võib-olla nad natukene midagi koguvad, midagi nad populariseerivad, teed oma püsiekspositsiooni ukseid lahti ja midagi sa seal nagu tutvustad, aga tegelikult seda, et kas muuseumid peaksid olema võimelised rääkima aktuaalses kunstiteaduses, kunstiväljal kaasa, kas nad peaksid korraldama suuri, atraktiivseid, võib-olla üldse kõige tähtsamaid näituseid üldse, mis Eestis võiks toimuda, et seda siin ju kuidagi välja ei tule.

³⁷³ Tartu Kunstimuuseumi põhimäärus. Vastu võetud 08.07.2013 nr 16. RT I, 07.03.2017, 16. <https://www.riigiteataja.ee/akt/107032017016?leiaKehtiv>

30.4 prioriteeti võib pidada saavutatuks, sest prioriteet sõnastab riiklike kunstimuuseumide põhitegevused ning kogutud andmed kinnitavad nendele muuseumidele pandud eesmärkidega vastavuses tegutsemist.

2.7.5. Eesti kunstiturg

	<p>30.5 Eesti kunstiturg on professionaalne, tegutsevad rahvusvaheliselt võrgustunud galeriid, toimib galeriide ühisturundus ja riik loob võimalused Eesti kunstnike pürgimiseks välisurgudele.</p>
---	--

Väikese kunstituruga Eestis tegutsevad üksikud galeriid, kuid ainult ühte peetakse (fookusrühmas osalenute hinnangul) tugevalt rahvusvaheliselt võrgustunuks. Selleks on 2010. aastal asutatud Temnikova & Kasela galerii, mis on aastatega laiendanud oma rahvusvahelist haaret ning esindab Eesti kunstikke ka globaalselt olulistel kunstimessidel üle maailma nagu näiteks Frieze London, Frieze New York ja Art Basel³⁷⁴. Selle kõrval on tekkinud teine galerii, mis püüab tõsta oma rahvusvahelist mõõdet – 2018. aastal asutatud Kogo galerii. Sellega on olukord muutunud vaadeldava perioodi algusega võrreldes paremaks. Teiste galeriide seas võib esile tuua vähemalt kahte professionaalset galeriid (Vaal Galerii ja Haus Galerii), mis korraldavad traditsiooniliselt igal aastal kunstioksjoneid.

Kunstiturul tegutseb ühe intervjuueeritu hinnangul ainult 20–30 professionaalset (ehk kunstiharidusega, põhitöökoha koormusega võrdsustatult kunstiga tegelevat, tegevuste elluviimisel kokkulepetest kinni pidavat), hästi võrgustunud ja tugevalt reklaamitavat kunstnikku, kellega Eesti suured kunstiasutused teevad pidevat tihedat koostööd. Eesti kunstiturg toimib, kuid Eestis ei ole jätkuvalt välja kujunenud praktikat osta kunstiteoseid kunstigaleriide kaudu, vaid ostetakse otse kunstnikelt, mis omakorda ei võimalda uutel kunstigaleriidel tekkida ning kunstituru osalejatel teiste kunstnike loominguga lähemalt tutvuda.

Eesti Kaasaegse Kunsti Arenduskeskus kogub kunstituru kohta statistikat ning andmed on kättesaadavad Eesti kunstiindeksi veebilehel³⁷⁵, millega püütakse anda kunstiturule läbipaistvust, et osapooltel oleks ülevaade trendidest ja turukäitumistest. Kuid **andmed Eesti kunstituru kohta on puudulikud**, sest puudub ülevaade kunstiostude kohta otse stuudiotest ja galeriidest, mida saab fookusrühmas osalenute hinnangul parandada statistika kogumise süsteemse korralduse või vastavate uuringutega, millega võiks anda hinnangu turu suurusele ja struktuurile, et vajadusel kujundada vajalikke avaliku sektori sekkumisi.

Kultuurikapital jagab toetusi ja stipendiume kunstitegevuse, sealhulgas näituste korraldamiseks ja näitustel osalemiseks. Üks täiendav võimalus kunstituru arendamiseks ja professionaalsete kunstnike järelkasvu kindlustamiseks, aga ka kunstielu ja kogu Eesti kultuuri mitmekesistamiseks on ühe kunstivaldkonna esindaja hinnangul kunstiharidust saanute sihitud rahaline toetamine professionaalse kunstitegevuse alustamiseks.

” Aga kui me tahame, et meil oleks Eestis mitmekülgne kunstimaastik, siis noh, ilma selleta, et meil on mingi baastoetussüsteem nendele, kes lõpetavad EKA... ... Et kui sa lõpetad kooli ära ja sa ei hakka tegema näituseid ja ei pühenda ennast kunstile, siis noh, need inimesed kaovad ära.

³⁷⁴ Temnikova & Kasela Gallery. (n.d.). *Art Fairs - Temnikova & Kasela Gallery*. <http://temnikova.ee/?c=art-fairs&l=en>

³⁷⁵ Eesti Kaasaegse Kunsti Arenduskeskus. (n.d.). *Eesti kunstiindeks*. <https://kunstiindeks.ee/>

Eraldi toetusmeetme asemel on mõistlik kaaluda mentorlikku tuge kunstiväljale sisenevatele kunstnikele olemasolevate taotlusvoorude otsimisel ja taotluste koostamisel nii näitusel osalemiseks kui ka kunstitegevuse korraldamiseks. See võimaldaks julgustada loovisikut kunstnikurjääri alustama ning annaks süsteemse ülevaate seda toetavatest võimalustest.

Piirkondliku näitusetegevuse rikastamiseks, aga eelkõige professionaalse kunstitegevuse arendamiseks ja jätkusuutlikkuse toetamiseks tasub fookusrühmas osalenute hinnangul kaaluda alustavatele galeriidele starditoetuse maksmist, et tekitada kunstitalentide kasvulava³⁷⁶.

” *Et kunstnikel on võimalus end veel kuskil näidata, eksperimenteeritakse. Et selline rohujuure tasandil toetamine. Mis iganes nimetuse all ta on, aga praegu ei ole alustaval galeriil mitte mingisuguseid vahendeid. Et see puudutab ka seda tehnilist varustust või kasvõi rendimaksmise võimalust, et kasvõi mingiks perioodiks, et kui su projekt või idee on piisavalt hea, siis sa saad näiteks selleks kaheks aastaks püsitoetuse, sa toimetad ja siis tegutsed edasi.*

Ühisturundust ja Eesti kunstnike pürgimist välisurgudele toetab riik Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse meetme „Loomemajanduse arenduskeskused (tugistruktuurid)“³⁷⁷ kaudu, mida Eesti Kaasaegse Kunsti Arenduskeskus on vaadeldaval perioodil saanud kolmel korral ning jagab taotluste alusel^{378,379} ning mida fookusrühmas osalenud peavad jätkuvalt vajalikuks.

Kunstituru arendamine kui muuhulgas teiste eluvaldkondadega seotuse tõttu kompleksne nähtus on mahukas teema, mis väärib eraldi käsitlemist ning teiste väikeriikide tavade analüüsi. Ühte ideedest käsitletakse järgmises alapeatükis kunstiteoste tellimise seaduse kontekstis. Siin tasub mainida kahte aspekti.

- Esiteks tasub pöörata tähelepanu kunstiga suhestumise suurenemisele üldhariduskoolide kaudu, et arendada noortes kunstinäitustel käimise kommet. Näiteks 2018. aastal korraldas Tallinnas asuv Kunstihoone (kaasaegse kunsti näitusi korraldav asutus) 15 näitust Kunstihoones ja selle galeriides – kokku 55 907 külastust³⁸⁰. Samal aastal õppis Tallinna üldhariduskoolide 7.–12. klassides kokku 20 432 õpilast³⁸¹. Kunstihoone külastatavuse saavutamiseks oleks piisanud, kui Tallinna 7.–12. klasside kõik õpilased oleksid käinud 2018. aastal Kunstihoone 15 näitusest ainult kolmel. Kui kõik Tallinna 7.–12. klasside õpilased oleksid 2018. aastal Tallinnas Kunstihoone näitustel käinud, siis oleks Kunstihoone külastatavus olnud vähemalt 306 480 ehk peaaegu 5,5 korda suurem.
- Teiseks, kunstituru arendamiseks, aga ka inimestel kunsti vastu suurema huvi tekitamiseks on mõistlik analüüsida inimeste suhtumist avalikku kunsti, selle muutumist ja muutuste

³⁷⁶ Toetusmeetme vajalikkust tasub huvirühmadel üksikasjalikumalt läbi arutada, lähtudes kunstigaleriide asutamise tavadest.

³⁷⁷ Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus. (n.d.). *Loomemajanduse arenduskeskused (tugistruktuurid)*. <https://www.eas.ee/teenus/loomemajanduse-arenduskeskused/>

³⁷⁸ Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus. (n.d.). *Toetatud projektid*. <https://www.eas.ee/toetatud-projektid/>

³⁷⁹ Eesti Kaasaegse Kunsti Arenduskeskus. (n.d.). *Toetused*. <http://www.ecadc.ee/et/activities/toetused/>

³⁸⁰ Eesti Kunstnike Liit. (n.d.). *EKL tegevus 2016-2018*. <https://www.eaa.ee/ekl-tegevus-2016-2018-0>

³⁸¹ Statistikaamet. (n.d.). *HT18: ÕPILASED ÜLDHARIDUSE STATIONAARSES ÕPPES MAAKONNA, KLASSI JA ÕPPEKEELE JÄRGI*. https://andmed.stat.ee/et/stat/sotsiaalelu_haridus_uldharidus/HT18

põhjuseid (vrd 2016. aasta TNS-i uuring Soomes³⁸²). Teisalt on sama oluline ka kvaliteetse avaliku kunsti loomine (vt järgnevat alapeatükki n-ö protsendikunstist). Näiteks Soomes avaldati 2020. aastal uuringuaruanne³⁸³, mis annab uut teavet avaliku kunsti majandusliku mõju kohta kinnisvarasektorile, ehitustööstusele ning loomemajandusele ja selgitab välja avaliku kunsti majandusliku väärtuse hindamise meetodid³⁸⁴.

30.5 prioriteeti võib pidada siiski osaliselt saavutatuks. Kunstiturg toimib, kuid on väga väike, mis ongi Eesti kunstituru arengu peamine väljakutse. Andmed Eesti kunstituru kohta on puudulikud. Kuigi prioriteedist lähtuvalt võib eeldada, et Eesti kunstiturul võib tegutseda mitu rahvusvaheliselt võrgustunud kunstigaleriid, on vaadeldaval perioodil üks selline tekkinud ja tegutseb edukalt, teine tugeva rahvusvaheliselt võrgustunud galeriina on alles tekkimas. Ühistrundust ja Eesti kunstnike pürgimist välisurgudele toetab riik Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse meetme kaudu.

2.7.6. Kunstiteoste tellimise seadus

	<p>30.6 Riik soodustab Kunstiteoste tellimise seaduse rakendamise avaliku ruumi rikastamist kunstiteostega, kaasates teoste tellimise protsessi erialaeksperte. Mainitud seadusesse viiakse sisse muudatused, et täpsustada, milliseid kunstiteoseid saab seaduse alusel tellida ja kuidas tagada tellimustööde kunstiliselt kõrge tase.</p>
---	---

Kunstiteoste tellimise seadus jõustus 2011. aastal. Fookusrühmas osalenute hinnangul **tellitakse kunstitöid vastavalt seadusele**, millega rikastatakse avalikku ruumi ja toetatakse kunsti väärtustamist, ning erialaeksperte kaasatakse otsuste langetamisse. Aastatel 2011–2018 telliti seaduse alusel 170 kunstiteost³⁸⁵.

” [...] see seadus, see kindlasti on väga hea, see kindlasti on väga, väga oluline, et meil saab avalikku ruumi kunstiteoseid, mida võib-olla isegi esimeses voorus või see tellija ei taha, aga ütleme, et tegelikult, kui ta selle kätte saab, siis ta õpib sellega elama ja võib-olla õpib ka seda armastama.

Kuid **tellitud tööde kvaliteet ei ole** fookusrühmas osalenute hinnangul **kohati piisavalt kõrge**. Selle põhjuseks tuuakse järgnevat:

1. Kunstnike ebapiisavad oskused korrektse konkursitaotluse vormistamisel, mistõttu paljud ei osale konkurssidel, vaatamata sellele, et 2014. aasta seadusemuudatustega oluliselt lihtsustati seaduse tingimuste kirjeldust, et need oleksid arusaadavamad (seaduse täitmist muudeti korralduslikult lihtsamaks, täpsustatud olid konkursi läbiviimise kord, žürii vastutus ja kunstiteose järeleluga seonduv³⁸⁶). Oskuste vähesus puudutab eelkõige

³⁸² TNS Gallup Oy, & Hyry, J. (2016). *Kansalaisten käsityksiä taiteesta osana arkiympäristöä ja julkisia tiloja*. <https://docplayer.fi/40610777-Kansalaisten-kasityksia-taiteesta-osana-arkiymparistoa-ja-julkisia-tiloja.html>

³⁸³ Karttunen, S. & Myllyntauksen, O. (2020). *Julkinen taide aluerakentamisessa ja -kehittämisessä: Taloudellisen arvon tunnustaminen ja arviointimenetelmät*. Cuporen verkkojulkaisuja 65. https://www.julkinentaide.fi/sites/default/files/inline-files/2021-03/Cupore_julkaisu_julkinen_taide.pdf

³⁸⁴ Julkinen taide. (n.d.). *Hyvät käytännöt*. <https://www.julkinentaide.fi/hyvat-kaytannot>

³⁸⁵ Kultuuriministerium. (n.d.). *Kultuuriprogramm*. 2020.–2023. aastad. https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/200123_kultuuriprogramm2020_2023_loplik.pdf (vaadatud enne 7.04.2021).

³⁸⁶ Kultuuriministerium. (2015). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020” täitmise kohta*. https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/aruanne_kultuur2020.pdf (vaadatud enne 7.04.2021).

arhitektuurijooniste koostamist ja projekti eelarve kalkuleerimist, kuid seda saab lahendada nii, et korraldada kunstnikele suunatud koolitusi.

” *Et kuna need nõuded on ikka üsna kõrged ja kui sul on see korrektelt vormistatud see taotlus, siis on sul ka suuremad võimalused ja see on viinud selleni, et tegelikult konkursse võidavad tegelikult võib-olla kunstnike kooslused, kelle teostes ei ole tegelikult seda kõrget taset.*

” *... need kunstnikud, kes on harjunud väga paljudel konkurssidel osalema, et nad ikkagi aeg-ajalt muutuvad ka nõutuks, et kuidas siis ikkagi täpselt nende arhitektuurijoonistega hakkama saan ja kuidas ma neid eelarveid kalkuleerin.*

2. Konkursil osalemise ajamahukas ja kulukas töö, mille leevendamiseks tasub kaaluda konkursside läbiviimist kaheetapiliselt, kus esimese etapis kontrollitakse professionaalsuse kriteeriumitele vastavust ning nõutakse kunstiteose sketšilikku ideestikku.

” *... sul peab olema võimekus tekitada selline sisuliselt nagu valmiskavand ja see ressurss, mis sa pead sinna kavandi tegemisse panema, on ikkagi võrdlemisi suur. Ja see on kallid. Ja kui see sul läbi ei lähe, siis see on sinu kulu. Lihtsalt, et nende potentsiaalsetel teose loojatel puudub tihti see ressurss, millega seda teha. Üks variant ... oli see, et võib-olla peaks see konkursi protsess olema nagu mitme-etapiline. Selles mõttes, et sa alguses esitad nagu kirjelduse, nii et sul on mingi väga lihtsa eskiisi olukord.*

3. N-ö vanema põlvkonna kunstnikest esindajatel puudub motivatsioon osaleda keerulistel konkurssidel ning nemad soovivad muuta kunstiteoste tellimise seadust, et oleks võimalik korraldada sihitud konkursse, tellides teoseid otse konkreetselt kunstnikult, konkursi korraldamata.
4. Puudulikust haridusest tingituna on kunstnike oskused suuremõõtmeliste kunstiteoste tegemiseks ebapiisavad.

” *Esiteks ongi seesama, et nõrk hariduslik tase, mida oodatakse kaasaegselt kunstilt. Teine ongi see professionaalne teostus. Meil puudub nagu... Kunstnik ise ei loo tavaliselt, ütleme, suuremõõtmelisi asju — need tellitakse sisse; ka skulptuurid — noh, skulptorid tellivad väga palju skulptuure sisse. ... kõige suurem probleem ongi see, heh, et meil võivad olla ideed, aga tehniline teostus tuleb ju kuskilt mujalt, eksju — eriti nii suurte projektide näol. Mis tähendab seda, et meil kunstnikud ei oska seda teostada. Mis tähendab, et meil peaksid olema projekti kaasatud arhitektid, aga sellisel juhul see kunstipool jääb alati nagu alla.*

5. Kunstiteoste tellimine hoone juba valmis lahenduse kontekstis, andmata võimalust kunstiteose ja hoone arhitektuuri teineteist toetavaks lahenduseks.

” *... võiks varem olla, alustada selle protsessiga ... Ehk et siis konkurss oleks siis ideekavanditega ja siis arhitekt, sisearhitekt ja tellija hakkaks siis tööle selle kavandiga, ehk et siis kujundaks selle kunstiteose kavandist sellise kunstiteose, mis neile sobib ja meeldib.*

Arvestades Eesti väikest kunstiturgu, on mõistlik otsida täiendavaid võimalusi kunstitööde nõudluse suurendamiseks. Üks esimestest sammudest oleks analüüsida välispraktikat, muuhulgas Soome

kogemust, kus rakendatakse ühe protsendi põhimõtet alates 1960. aastatest ning on kasutusel neli kunstiteoste tellimise mudelit³⁸⁷.

Üks võimalustest on kunstiteoste tellimise seaduse reguleerimisala laiendamine teistele avaliku funktsiooniga objektidele nagu maanteede ehitus ja rekonstrueerimine. See muuhulgas aitaks parandada kunstialast haritust ning kaasaegse kunstiga rohkem rikastada kunstiteoste poolest vaest avalikku ruumi, kas või ajutiste kunstitööde rajamise toetusega.

” ... linnaruumis on meil nii vähe kvaliteetset, head, kaasaegset kunsti. Et see lõputu monumendikultuur ja linnale tehtud kingitused, ei tahaks tegelikult, et see kujundaks inimeste kunstimaitsed. Et tegelikult natukene suurem usaldus kunsti vastu ka avalikus ruumis. Ja meil on ju tegelikult ka olemas kunstiteosed, et linnal on mingi oma kunstikogu skulptuuridega jne. Et tegelikult on olemas juba neid n-ö keldreid, kus on valmis asju, aga see n-ö valmidus, et linnaruumi tekiks, ja võib-olla mitte ka ainult permanentseid, vaid ka ajutisi asju, aga et see konservatiivsus ka natukene hajuks. Mulle tundub, et Tartus on natukene parem olukord sellega, vähemalt, milline on olukord selliste ajutiste projektidega. Aga jah, et kindlasti seal oleks väga, väga suur arenguruum.

Samuti tasub kaaluda seaduse laiendamist erakapitaliga ehitatavatele objektidele, mille puhul võib konkursside korraldamiseks kehtestada leebemaid tingimusi, kuid seades vähemalt ühe olulise tingimuse – kunstiharidusega eksperdi kaasamise nõuet konkursi žüriisse, et kindlustada kvaliteetsete kunstiteoste tellimine. Teisalt võib erakapitaliga ehitatavate objektide puhul kaaluda sihitud ehk konkreetsele kunstnikule suunatud kunstiteoste tellimise võimaldamist. Selline muudatus tingib ka ehitusseadustiku täiendamise.

30.6 prioriteeti võib pidada siiski saavutatuks. Riik soodustab avaliku ruumi rikastamist kunstiteostega kunstiteoste tellimise seaduse abil ning riik on viinud sellesse seadusesse sisse muudatused, et täpsustada, milliseid kunstiteoseid saab seaduse alusel tellida ja kuidas tagada tellimustööde kunstiliselt kõrge tase. Kuigi fookusrühmas osalenute hinnangul ei ole tellitud tööde kvaliteet kohati piisavalt kõrge, puuduvad andmed ja hinnangud mitte piisavalt kõrge kvaliteediga tellitud kunstitööde suhtarvu kohta tellitud teostest ning madala kvaliteediga teoste loomine pole ainult seadusega seotud.

³⁸⁷ Pulkkinen, M., & Hannus, H. (toim). (2015). *The Handbook of the Percent for Art Principle for Commissioners*. The Percent for Art project.

https://www.ornamo.fi/app/uploads/2017/05/The_Handbook_of_the_Percent_for_Art_Principle_in_Finland_For_Artists.pdf

2.8. Kultuuriajakirjandus ja meedia

Autor: Jane Ester.

31. Kultuuriajakirjandus ja meedia

Kultuuriajakirjanduse ja meedia tegevusvaldkonna prioriteetide saavutamine perioodil 2014–2020

31.1 Kultuuriajakirjanduse olemus ja roll

- Prioriteet on sõnastatud väga üldise põhimõttena, mistõttu on vastust ja rolli selle raames raske hinnata.
- Et jõuda laiema tarbijaskonna ja publikuni, on oluline kultuuri meelelahutuslik pool. See on praegu olemas, kuid ohumärgina on hakanud vähenema tõsisem, analüütilisem, teosekeskne kultuurikäsitlus. Oluline on arusaam, et kultuuris ja kultuuriajakirjanduses jääb alati mingi osa kitsast ringkonda kõnetavaks (n-ö nišiteemaks) ning vajab arenguks riigi tuge.
- Kultuuripärandit (sealhulgas audiovisuaalset) on digiteeritud ja arhiivide kaudu kättesaadavaks tehtud, kuid kultuuriväljaannete veebikohalolu ei ole oluliselt toetatud. See on pärssinud lugejaskonna juurdekasvu.
- Kultuuritarbimisega seotud uuringuid ja statistikat valdkonnas on, kuid see on mõneti ebapiisav, et teha tõenduspõhiseid otsuseid.
- Positiivse tavana on perioodil sõidutoetuste kaudu aidatud väljaannetel kajastada Eesti kultuuritegevusi välismaal.

31.2 Kultuuriajakirjanduse mitmekesisus

- Kultuuriajakirjanduse arengule ja mitmekesisusele on vaadeldaval perioodil olulist tuge pakkunud SA Kultuurileht, mis kirjastamis- ja levitamistegevuste kaudu on toetanud Eesti olulisemate kultuuriajakirjade ja -ajalehtede olemasolu.
- Riik on toetatud omaalgatuslikku meediat.
- Erakultuurimeediale ei ole riiklik toetus laienenud (v.a sõidutoetused).

31.3 Väljaannete veebikohalolu ja kättesaadavus

- Suur osa audiovisuaalsest pärandist on riigi toel digiteeritud ja avalikkusele kättesaadavaks tehtud.
- Riik kultuuriajakirjade veebiväljundite arendust toetanud ei ole ning vastavad tegevused on toimunud pigem väljaannete endi ressursside toel.

31.4 Eesti Rahvusringhääling

- Eesti Rahvusringhäälingu kanalite vaadatavus ja usaldusväärsus püsivad kõrged.
- Toetatud on ETV+ kanali avamist, mis on suurendanud venekeelset auditooriumi ning ühtse inforuumi teket.
- Eesti Rahvusringhäälingu rahastamine ei ole kulude kasvuga kaasas käinud ega võimaldanud programme piisavalt arendada.
- Eesti Rahvusringhäälingus on kultuurisündmuste ja -saadete kajastamine vähenenud.

31.5 Rahvusringhäälingu roll kultuuriloomes

- Telefilme ja -seriaale, kuuldemänge on toodetud, samas on trend pigem languses. Kättesaadavust piirab omakorda see, et toodetud telefilmid ei ole vabalevis.
- Puudub sobiv rahastusmudel, vajalikud vahendid ja tegevusplaan filmide/sarjade tootmiseks.

31.6 Rahvusringhäälingu roll Eesti ajaloo ja kultuuri jäädvustamisel

- Suur osa Eesti Rahvusringhäälingu audiovisuaalsest materjalist on digiteeritud, arhiveeritud ning avalikkusele kättesaadavaks tehtud.
- Mitte-eestikeelses kultuurimeedias on kultuurisündmuste kajastamine piiratud, st kajastust leiavad pigem olulisemad sündmused.

Arutledes sihtrühma esindajatega, kuidas on probleemid ja vajadused aastatega (st 2012/2013 vs. 2020) muutunud, siis ühe keskse teemana tõdeti, et **erameedia kultuuriajakirjandus on praegu halvemas olukorras kui perioodi alguses**. See väljendub selles, et eraldiseisvad kultuuritoimetused on väljaannetes kinni pandud või väiksemaks jäänud (nt Eesti Päevalehes³⁸⁸). Ühtlasi toodi välja, et enamasti on need arengud **tingitud rahapuudusest**. Lisategurina pakuti, et nõudlus kultuuri(ajakirjanduse) järele ja selle maine on langenud, mistõttu ei ole ühiskonnas ka tekkinud reaktsiooni (ega hukkamõistu) nende arengute suhtes³⁸⁹.

” *Kui me oleme näinud nende viimaste aastate jooksul, kuidas kultuuriküljed on ajalehtedes kokku kuivanud, siis, noh, mitte midagi sellele tegelikult ei järgnenud.*

Tulenevalt kultuuriväljaannete lugejaskonna vähenemisest vajab kultuuriajakirjandus fookusrühmas osalenute hinnangul igal juhul süsteemset riigi toetust³⁹⁰. Kuna praegu on Eesti Kultuurkapitalist toetuste taotlemise võimalused piiratud, siis soovitati kaaluda Eesti Kultuurkapitali juurde **ajakirjanduse sihtkapitali loomist**, mis toetaks vajadusel ka erameediat ja/või annaks stipendiume ajakirjanikele.

Eraldi teemana toodi fookusrühmas välja digitaliseerimisega seotud väljakutsed ja arengud. Kuna praegu konkureerivad väljaanded ennekõike digimaailmas, siis on vaadeldaval perioodil pööratud suurt tähelepanu nende digitaliseerimisele ja veebiportaali arendamisele. Kuigi see on suurendanud tarbija ligipääsetavust ja lihtsustanud kultuurikülgede loetavust, siis eraldi trendina on see **kaasa toonud kultuuri meelelahutuslikumaks muut(u)mise**.

” *Ma näen, kuidas meie asutus võitleb Postimehe, Delfi, kõigiga, et saada klikke rohkem. Isegi meie väikestele artiklikestele pannakse sellised nagu provotseerivad pealkirjad, sest muidu neid keegi ei loe...*

Peamine digitaliseerimisega seotud väljakutse seisneb väljaannete jaoks aga taas **vahendite puuduses**. Vastavasisuline fookus on „Kultuuripoliitika põhialustes aastani 2020“ küll seatud, kuid fookusrühmas tõdeti, et SA Kultuurilehe vahendusel ei ole väljaannete digitaliseerimise toetuseks seni mingeid vahendeid eraldatud (v.a vanade artiklite/aastakäikude digiteerimine)³⁹¹.

” *Sul peaks olema ükskõik mis organisatsioonis või ettevõttes eraldi rida selleks, et puhtalt oma seda veebi iga aasta uuendada ja mingeid turvaauke seal lappida. Aga Kultuurilehes küll sellist elarverida ei ole.*

Kuigi mõnede allikate kohaselt võib meediakanalite paljusus digitaalses keskkonnas olla ka ise üks põhjuseid, mis väljaannete lugejaskonda killustab ning konkurentsi lugejate tähelepanu osas

³⁸⁸ Pärl, M. (2020, 12. detsember). Päevaleht likvideeris kultuuritoimetuse ja koondas eelviimase toimetaja. *ERR.ee*. Vaadatud 22.03.2021. <https://kultuur.err.ee/1192576/paevaleht-likvideeris-kultuuritoimetuse-ja-koondas-eelviimase-toimetaja>

³⁸⁹ Vt Kelder, K. (2017, 7. detsember). Toomas Väljataga: kultuuriväljaannete lugejaskond kahaneb, kuid sulgemisplaane pole. *ERR.ee*. Vaadatud 22.03.2021. <https://kultuur.err.ee/647297/toomas-valjataga-kultuurivaljaannete-lugejaskond-kahaneb-kuid-sulgemisplaane-pole>

³⁹⁰ Vt ka Vihalemm, P., Lauristin, M., & Kõuts-Klemm, R. (2016). *Lepingulise uurimistöõ „Meediasotsioloogiline uuring „Kultuuriajakirjanduse sisu ja kasutajaskond“ lõpparuande I osa: kokkuvõte*. Tartu Ülikool. https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/lopparuande_i_osa_kokkuvote.pdf (vaadatud enne 7.04.2021).

³⁹¹ Vt Seljamaa, J. (2020). *SA Kultuurilehtväljaannete veebikohalolu ja selle arenguvõimalused. Digiresidentuuri uuringu raport*. https://www.kl.ee/wp-content/uploads/2021/02/DIGIRAPORT_18-08-2020.pdf (24.03.2021)

suurendab³⁹², siis fookusrühmas osalenute käsitlese järgi on just **väljaannete ebapiisav tehnoloogiline areng** põhjus, miks väljaanded n-ö „nišistuvad“ ja tiraažid vähenevad. Ka SA Kultuurileht väljaannete veebikohalolu uuring tõi esile, et väljaannete põhifookuses on trükiväljaanne ning veebilehtede viimased tehnilised arendused pärinevad enamasti 6–7 aasta tagusest ajast. See on omakorda kaasa toonud küllalt suure erinevuse väljaannete veebilehtede sisulise mahu ja funktsionaalsuse osas³⁹³.

Lisaks rahaliste vahendite puudumisele on väljaannete tehnoloogilist arengut ja võimekust digitaliseeruva maailmaga kaasas käia pärssinud fookusrühmas osalenute hinnangul **vajalike pädevuste puudus**. Kuna ka viimati mainitu puhul on riigi tugi puudunud, siis on see toimunud suuresti isikliku algatuse ning ressursside toel.

” [...] see on nagu täiesti selline oma initsiatiivil nagu läbi raiumine, kuni selleni välja, et lõpuks kirjutad ise selle menüü koodi seal ära, sest sul ei ole raha, et arendajale nagu seda tunni hinda maksta.

Eraldi arutleti fookusrühmas **kultuuriajakirjaniku ja -toimetaja muutunud rolli** teemal. Kultuuriajakirjanduse väljaannete lugejaskonna vähenemise kontekstis muutub üha teravamaks küsimus, kuidas jõuda sihtrühmani, vastata selle ootustele ning võita tähelepanu. Sellest tulenevalt arutlesid osalenud teemal, mil määral peaks kommunikatsioon (sealhulgas sotsiaalmeediakanalites toimuv) olema ajakirjaniku enda töö osa või peaks kõrval olema kommunikatsioonispetsialist, kelle ülesandeks oleks sõnumiseade jm kommunikatsioonitegevused.

Eelnevaga seoses tõusetus fookusgrupis korduvalt elukutselise kriitiku positsiooni puudumine ühiskonnas, olles tugevalt seotud nende tasustamise teemaga. Kuna fookusrühmas osalenute hinnangul on häid kirjutajaid nii **kultuuri uuenduslike kui ka klassikaliste vormide puhul keeruline leida** (mis väljendub sageli artiklite nõrgas kvaliteedis), **siis on väga oluline nende tööd motiveerivalt tasustada**. Üldise lahendusena leiti, et üle tuleks vaadata kultuuriväljaannete ja Eesti Rahvusringhäälingu honorarifondid, mille tõstmine on vajalik, kuid ei saa olla siiski ainus lahendus, ning hädavajalik on ka süsteemsema toetusmeetme olemasolu.

” [...] tõusnud on küll palgad, aga honorarid pole järgi tulnud ja see takistab kirjutiste kvaliteeti.

Dokumendianalüüsist nähtub, et Kultuuriministeerium on honoraride tõstmise teemaga sel määral tegelenud, et esitanud 2015. aastal Rahandusministeeriumile taotluse SA Kultuurilehe honoraride ühtlustamiseks, kuid Vabariigi Valitsus seda taotlust ei toetanud³⁹⁴.

Positiivse tavana vaadeldavast perioodist võib samas esile tuua **SA Kultuurilehe olemasolu**, mis on ka osalenute hinnangul siiski olulist tuge pakkunud.

” Ma tahaks öelda, et teatav toetusmeede on, et meil on üldse SA Kultuurileht olemas. See on ju tegelikult väga suur toetusmeede — me tegelikult ei tohi seda ära unustada. See on olemas; seal on

³⁹² Vt Seljamaa, J. (2020). SA Kultuurilehtväljaannete veebikohalolu ja selle arenguvõimalused. Digiresidentuuri uuringu raport. https://www.kl.ee/wp-content/uploads/2021/02/DIGIRAPORT_18-08-2020.pdf (24.03.2021)

³⁹³ Vt Seljamaa, J. (2020). SA Kultuurilehtväljaannete veebikohalolu ja selle arenguvõimalused. Digiresidentuuri uuringu raport, lk 3, https://www.kl.ee/wp-content/uploads/2021/02/DIGIRAPORT_18-08-2020.pdf (24.03.2021)

³⁹⁴ Kultuuriministeerium. (2016). Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2017. aasta täitmise kohta. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

palgalised kriitikud, palgalised eksperdid, toimetajad. See on tegelikult riigi poolt suur samm meile tegelikult antud.

2.8.1. Kultuuriajakirjanduse olemus ja roll

	<p>31.1 Kultuuri arengu tarvilik tingimus on kommunikatsioon ja enesepeegeldus, kultuurinähtuste vahendamine, tõlgendamine ja hindamine. Kultuuriajakirjandus tutvustab nii Eesti kui maailma kultuurisaavutusi laiemale publikule ja toimib mõttevahetuse avaliku foorumina.</p>
---	--

Prioriteedi esimene osa on väga üldiselt sõnastatud, mida on seetõttu ka keeruline hinnata. Fookusrühmas nenditi, et see on vajalik ja oluline põhimõte, aga sisulist vastutust sellega riigile või teistele osapooltele ei kaasne. Kuigi osadele tundus see prioriteet hindamiseks sisutühi, siis esitati ka **seisukohti, mille kohaselt on see taoliselt sõnastatuna siiski oluline.**

„ *...tegelikult see just annab võimaluse mõista kultuuriajakirjandusena ka meediat laiemalt.*

Seda prioriteeti seostati fookusrühmas vajadusega **kultuuritarbimist rohkem uurida**. Sellest tulenevalt toodi välja, et praegu uuritakse ja kogutakse statistikat pigem ebasüsteemselt. Ka olid osalenud pigem arvamusel, et otsuseid ei tehta piisavalt tõenduspõhiselt (sealhulgas valdkondade ja asutuste rahastamisega seonduvaid), vaid poliitilistest eelistustest lähtuvalt.

„ *...minu teada seda [s.t kultuuritarbimist] uuritakse väga pisteliselt, vähemalt ma nagu ei ole eriti näinud.*

„ *Jah, kultuuristatistika on nõrk mingites valdkondades. Mõnes valdkonnas on väga tugev, aga mõnes mitte.*

Pikem arutelu fookusgrupis tõusetus teemal, **mida mõista prioriteedis toodud „laiema publiku“ all**. Eeldusel, et selle all mõistetakse lisaks Eesti publikule ka välismaad, siis tõdeti, et **vaadeldaval perioodil on välismaale levimine olnud pigem keeruline ja riik seda toetanud ei ole**. Teisalt, positiivse tavana toodi välja Kultuuriministeeriumi sõidutoetused, mis on aidanud kajastada Eesti kultuuri välismaal. Tuleviku arenguid silmas pidades nähti vajadust selle termini sisu täpsustada, millest peaks ilmnema, kas riik toetab ka kultuuriajakirjanduse eksporti.

Teise küsimusena tõusetus, kas prioriteedis toodud viide „laiemale publikule“ **tähendab kitsamate, n-ö nišiteemade mittetähtsustamist**. Nähti, et kultuuriajakirjanduse seisukohast jäävad mõned teemad alati vaid kitsast ringkonda kõnetavaks. Lisaks tajuti ohukohana, et kui taotlus on kõnetada „laiemat publikut“, siis on oluline, et **kultuur tervikuna ei muutuks meelelahutuslikuks** (näitena toodi Eesti Rahvusringhäälingu kultuurisaate „OP“ muutumine n-ö ringvaatelikuks). Kuigi meelelahutusliku kultuurikäsitluse järele nähti samuti vajadust, siis ohuks peeti selle domineerimist tõsisema, analüütilisema ja teosekesksema käsitluse üle, nii et viimane sootuks kaob. Praegused arengud aga viitavad osalenute hinnangul just viimasele. Seega selle arutelu valguses võib **prioriteeti hinnata isegi olulisel määral saavutatuks – küll aga ei nähtud seda trendi täielikult positiivsena ning kokkuvõttes ei oldud ka prioriteedi sõnastuse tõlgenduses kindel**.

Kultuurivälja jagunemist **nišiteemadeks nähti seega osalt olulise ja paratamatuna**. Selles killustatuses nähti ka kultuurivaldkonna peamist väljakutset, tehes tervikpildi hoomamise ning koordineerimise raskeks. Üheks suuremaks kultuuripoliitika vajaduseks peeti seega suure pildi tajumise võimet, et seada ühtset nägemust ja prioriseerida tegevusi.

Et kultuuriajakirjandus toimiks „mõttevahetuse avaliku foorumina“, siis nähti fookusrühmas vajadust tegeleda **kultuuriajakirjanduse lugejaskonna peale kasvatamisega ja keskseks lahenduseks peeti siin väljaannete digitaliseerimist**. Noore lugejaskonna pealekasvu mõttes nähti hädavajalikuna arvestada inimeste käitumise muutusega, sealhulgas et kõik oleks mobiilis loetav ning kättesaadav.

” *Me ei saa oodata. Loomulikult need ajalehed ja ajakirjad peaksid olema raamatukogudes, kooliraamatukogudes kõik kättesaadavad, aga tegelikult inimesed võtavad mobiiltelefoni ja tahavad mobiilist neid asju lugeda.*

Vaadeldaval perioodil ei ole riik aga väljaannete endi veebilehtede arendamist toetanud (v.a arhiveerimisplatvormide arendus, nt DIGAR, Eesti Rahvusringhäälingu arhiiv) (digiteerimisega seonduvatest väljakutsetest vt ka eespool). Ka tehtud analüüsid viitavad sellele, et kultuuriajakirjanduse väljaanded on praegu trükiversioonikesksed ning nende veebilehed oma funktsionaalsuselt üsna erineval tasemel ³⁹⁵. Dokumendianalüüsist nähtub lisaks, et Kultuuriministeerium on panustanud audiovisuaalse pärandi digiteerimisse ning Eesti Rahvusringhäälingu andmebaasi kaudu kättesaadavaks tegemisse ³⁹⁶, samuti SA Kultuurileht väljaannete varasemate aastakäikude digiteerimisse ja kättesaadavaks tegemisse Eesti Rahvusraamatukogu digiarhiivi DIGAR kaudu, mitte aga kultuuriväljaannete veebiväljundite arendamisse³⁹⁷. Selle taga on olnud valik ressursse mitte liialt hajutada, vaid suunata need ühe keske, st Eesti Rahvusringhäälingu kultuuriportaali arendamisse ja pigem soodustada koostööd kultuuriväljaannete ning Eesti Rahvusringhäälingu vahel (avaldades väljaannete artikleid Eesti Rahvusringhäälingu kultuuriportaalil).

Kultuuri(ajakirjanduse) auditooriumi pealekasvuga seonduvalt (ehk milliseid teemasid ja mil moel kultuuriajakirjanduses kajastatakse) tõusetus fookusrühmas eraldi küsimusena, mil määral peaks kultuuriajakirjandus uuema kultuuriga kaasas käima (tagamaks „kultuuri arengu läbi kommunikatsiooni ja enesepeegelduse, kultuurinähtuste vahendamise, tõlgendamise ja hindamise“). Tõdeti, et **praegune kultuuriajakirjandus on kinni pigem vanas kultuurimudelil** ning riigi toetus soosib pigem harjumuspäraseid formaate.

Kokkuvõttes on prioriteet saavutatud vähesel määral. Olulist arenguhüpet pole toimunud, kuna statistika kogumine ja uuringute tellimine on ebasüsteemne, samuti ei ole panustatud digipöördesse, mis on pärssinud tõhusat kultuurikommunikatsiooni.

³⁹⁵ Vt Seljamaa, J. (2020). SA Kultuurilehtväljaannete veebikohalolu ja selle arenguvõimalused. Digiresidentuuri uuringu raport, lk 3, https://www.kl.ee/wp-content/uploads/2021/02/DIGIRAPORT_18-08-2020.pdf (24.03.2021)

³⁹⁶ Ennekõike dokumendi „Kultuuripärandi digimise rakenduskava 2015-2020“ alusel.

³⁹⁷ Kultuuriministeerium. (2018). Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2017. aasta täitmise kohta. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

2.8.2. Kultuuriajakirjanduse mitmekesisus

	<p>31.2 Kultuuriajakirjandus moodustab võrgustiku, mille osadeks on Eesti Rahvusringhääling, riigi toetatud väljaanded, erameedia ja omaalgatuslik meedia. Riik tähtsustab omaalgatusliku meedia rolli uute arengute teadvustaja ja vahendajana ning kultuurikriitika kasvulavana.</p>
---	---

Prioriteedi esimene osa on taas pigem üldine toimumispõhimõte. Positiivse tavana saab esile tuua, et Kultuuriministeerium on SA Kultuurilehe kaudu andnud välja Eesti tähtsamaid kultuuriajakirju ja -ajalehti³⁹⁸. Samuti on **heaks näiteks omaalgatusliku meedia riigipoolne toetamine** ja fookusrühmas toodi sellega seoses esile just Müürilehe kogemus.

Tulevikuarenguid silmas pidades leidsid fookusrühmas osalenud, et riik võiks omaalgatusliku meedia toetamiseks leida ka selliseid võimalusi, mis ei eeldaks nende kuulumist riikliku SA Kultuurilehe alla (nt stipendiumid), st et võiks jääda ka sõltumatu toimumise võimalikkus. Nähti, et raskem on olnud leida toetust n-ö uuenduslikel meediavormidel (mis tegutsevad nt blogivormis vms). Nii on mõned platvormid ära kadunud, kuna pole leidnud enda jaoks sobivat rahastusmudelit.

Takistava tegurina märgiti, et **erameedia sidumist kultuuriajakirjanduse võrgustikku riik toetanud ei ole** ning peale sõidutoetuste (st võimaluse sõita välismaale, et kajastada seal toimunud Eestiga seotud kultuuritegevusi) neile ükski toetusmeede pole laienenud.

” [...] ainsa toetusmeetmena on neile laienenud sõidutoetused, kui Eesti artist on osalenud näiteks mõnel festivalil välismaal.

Fookusrühmas arutati, **mil määral on praegune kultuuriajakirjandus võrgustunud**, kuna väljaannete kanalid on praegu üksteisest siiski võrdlemisi eraldiseisvad. Samas toodi ka häid koostöönäiteid (nt Eesti Rahvusringhääling avaldab mitme kultuuriväljaande artikleid, samuti võib Eesti Rahvusringhäälingu Lasteekraani leheküljelt leida ajakirja Täheke). **Eraldi aruteluteemana tõusetus küsimus, mida üldse võrgustumine sisuliselt tähendab** ja kas see võib **pärssida ka konkurentsi**, mida kultuuriajakirjanduse arengu seisukohast nähti siiski vajalikuna. Kokkuvõttes peeti vajalikuks, et väljaannetel säiliks ka eraldiseisvad kanalid, mille kaudu artikleid iseseisvalt levitada.

Selle küsimusega seoses toodi taas välja, et **vaja oleks andmeid** selle kohta, kust kultuuritarbijad teavet saavad, kuidas nad selle leiavad, mida loetakse ja miks. Toodi välja, et tehtud on olulisi mahukaid uuringuid (nt „Mina, maailm, meedia“), kuid need ei paku alati just kultuuriväljaannetele vajalikke vastuseid ning teavet. Sellest tulenevalt pakuti, et uuringute lähteülesandeid peaks koostama koos olulisemate osapooltega (nt väljaannete esindajate, kultuuriajakirjanikega).

Kokkuvõttes võib prioriteeti hinnata osaliselt saavutatuks. Omaalgatuslikku meediat on SA Kultuurilehe ja Eesti Kultuurikapitali kaudu toetatud³⁹⁹. Samuti leidub häid koostöönäiteid, mida fookusrühmas osalenud ei pidanud aga otseselt riigi tegevuse tulemuseks, vaid väljaannete endi algatuseks. Teisalt leiti, et väljaannete koostöö ei tohiks siin ka „üle-võrgustuda“ ja need peaksid

³⁹⁸ Näiteks Akadeemia, Diplomaatia, Keel ja Kirjandus, Kunst.ee, Looming, Loomingu Raamatukogu, Muusika, Sirp, Teater.Muusika.Kino, Täheke, Vikerkkaar, Õpetajate Leht, Värske Rõhk ja Hea Laps. Kultuuriministeerium. (2018). Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2017. aasta täitmise kohta. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

³⁹⁹ Vt nt Kultuuriministeeriumi 2015 valitsemisala tegevuskava täitmine

säilitama endale eriomased väljundid ning kanalid. Kaaluda tasub riigi toetusmeetmete laiendamist erameediale, et säilitada kultuurimeedia mitmekesisus.

2.8.3. Väljaannete veebikohalolu ja kättesaadavus

	<p>31.3 Riik tagab Sihtasutusele Kultuurileht võimalused rakendada paindlikult uuenevaid tehnoloogilisi võimalusi, et digiteerida ja teha avalikkusele kättesaadavaks kultuuriloolise väärtusega aastakäike ning jõuda internetilahenduste abil uute lugejateni.</p>
---	---

Prioriteedi esimest osa võib hinnata olulisel määral saavutatuks – riik on „Kultuuripärandi digimise rakenduskava 2018–2023“ toel digiteerinud ning teinud avalikkusele kättesaadavaks suure osa audiovisuaalsest pärandist⁴⁰⁰, muuhulgas Eesti Rahvusringhäälingu arhiivis ja Eesti Rahvusraamatukogu portaalis DIGAR.

Prioriteedi teine osa, mis seab eesmärgiks jõuda internetilahenduste abil uute lugejateni, on aga pigem saavutamata. Riik kultuuriajakirjade veebiväljundite arendust üldjuhul toetanud ei ole ning vastavad tegevused on toimunud väljaannete enda ressurside toel. Seega internetis olekut ja kasutajasõbralikke veebilahendusi, mis võimaldaks väljaannetel „internetilahenduste abil uute lugejateni jõuda“, ei ole riik toetanud (vt digiteerimisega seotud arengute kohta veel ka prioriteeti 31.1). Ainus toetusmeede, mida fookusrühmas märgiti, on SA Kultuurilehe otsus võtta tööle toimetaja, kelle ülesanne on aidata väljaandeid oma veebikohalolu tõsta.

2.8.4. Eesti Rahvusringhääling

	<p>31.4 Avalik-õiguslik Eesti Rahvusringhääling on sõltumatu ja usaldusväärne meediaorganisatsioon, mis annab korrapäraselt oma tegevusest aru avalikkusele ja Riigikogu kultuurikomisjonile, kes hindab rahvusringhäälingu tegevuse vastavust seadusele, arengukavale ja avalikele huvidele. Rahvusringhääling soodustab oma tegevusega eesti keele ja kultuuri arengut, kultuurilise mitmekesisuse säilimist ning aitab kaasa Eesti ajaloo ja kultuuri jäädvustamisele ja hoidmisele.</p>
---	--

Prioriteet on osaliselt täidetud – ETV on olnud vaadatuim telekanal ning vaatajate osakaal on perioodi lõpu seisuga pigem tõusnud. Kui 2012. aasta jaanuari seisuga vaadati ETV-d kogu vaatamisajast 16,1%, siis 2020. aasta jaanuaris oli vastav näitaja 17,0%⁴⁰¹. Samuti on tõusnud ETV+, vähenenud samas aga veidi ETV2 vaadatavus⁴⁰². Ka raadiokanalitest on suurima auditooriumiga Vikerradio (2019. aasta esimesel poolaastal oli selle kuulajate osakaal 14,3%, vrd teisel kohal oleva Sky Plusiga, millel kuulajaid

⁴⁰⁰ Vt Kultuuriministeerium. (2020, 23 detsember). *Kultuuripärandi digiteerimise tegevuskava*. <https://www.kul.ee/et/eesmargid-tegevused/digitaalne-kultuuriparand> (vaadatud enne 7.04.2021).

⁴⁰¹ Kantar Emor. (n.d.). *Teleauditooriumi Mõõdikuuring (Teleauditooriumi ülevaade. Telekanalite vaatamisaja osakaal kogu vaatamisajast)*. <https://www.kantaremor.ee/teleauditooriumi-ulevaade/> (23.03.2021)

⁴⁰² Kantar Emor. (n.d.). *Teleauditooriumi Mõõdikuuring (Teleauditooriumi ülevaade. Telekanalite vaatamisaja osakaal kogu vaatamisajast)*. <https://www.kantaremor.ee/teleauditooriumi-ulevaade/> (23.03.2021)

9,7%) ning venekeelsetest raadiojaamadest Raadio 4 (kuulajaid 4,1% vs. järgmisel positsioonil olev Sky Raadio 3,0%)⁴⁰³. Jätkuvalt kõrge on ka Eesti Rahvusringhäälingu usaldusväärus⁴⁰⁴.

Fookusrühmas osalenute hinnangul seisneb Eesti Rahvusringhäälingu **peamine väljakutse piiratud rahalistes vahendites, st eraldatavad rahalised vahendid (sealhulgas honorarifond) pole elukalliduse ja kulude kasvuga kaasas käinud** ning Eesti Televisiooni programmidele lisaraha ei ole antud. Probleemi indikaatoriks võib olla ka Eesti Rahvusringhäälingu töötajate (sealhulgas nii töölepinguga kui ka töövõtulepinguga) arvu langus⁴⁰⁵, mis viitab tegevuskulude vähendamise vajadusele. Tulenevalt riigieelarvest palka saavate kõrgharidusega kultuuritöötajate miinimumpalga määra tõusmisest⁴⁰⁶ on mõnevõrra lisandunud vahendeid palgafondi, samuti taristu jaoks (nt uudistemaja renoveerimine, telekompleksi projekteerimise alustamine)⁴⁰⁷,⁴⁰⁸, kuid sellest ei ole jätkunud, et näiteks saateprogrammi arendada.

” *Rahvusringhääling saab seetõttu olemasolevates finantsraamides teha vaid hädavajalikku.*

Ka prioriteedi teist osa võib pidada võimaluste piires täidetuks. Eesti Rahvusringhäälingu kanalites on kajastatud olulisi kultuurinähtusi, -sündmusi ja -teoseid. Sihtrühma esindajad leidsid siiski, et ETVs võiks olla **rohkem tõsisemat kultuuri ja kultuuriajakirjandust**, mitte ainult meelelahutusliku suunitlusega kultuurisaateid. Välja toodi, et Eesti Rahvusringhäälingus on vähenenud kultuurisündmuste ülekannete arv.

Häid näiteid arendustest siiski on, nt **venekeelse telekanali ETV+ avamise toetamine**⁴⁰⁹, samuti maailma suurim eestikeelne tasuta voogedastuskeskkond Jupiter, mille eesmärk oli vastata meediatarbija muutunud ootustele ja vajadustele.

” *...tegelikult oli näha, et sellisel kujul ERR nišistub [...] Ja väga selge ülesanne oli aru saada, kuidas tänapäeva meediatarbija käitub, ja teha see asi talle kättesaadavaks.*

ETV+ puhul on oluline selle vaadatavuse suurenemine just venekeelse elanikkonna seas, toetades sel moel ka prioriteedis märgitud „kultuurilise mitmekesisuse säilimist“^{410,411}. Samas on fookusrühmas

⁴⁰³ Kantar Emor. (2019, 22. august). *Raadio- ja muusikakuulamise uuring (TOP 10 eestikeelset raadiojaama, 2019 esimene poolaasta (jaanuar – juuni 2019))*. <https://www.kantaremor.ee/pressiteated/ulevaade-raadio-ja-muusika-kuulajakonnast-2019-aasta-esimesel-poolaastal/> (23.03.2021)

⁴⁰⁴ Klementi, J. (2019, 12. juuni). Uuring: ERR-i usaldusväärsus püsib kõrge. *ERR.ee*, <https://menu.err.ee/951576/uuring-err-i-usaldusvaarsus-pusib-korge> (23.03.2021).

⁴⁰⁵ Kui 2017. aastal töötas Eesti Rahvusringhäälingus 1475 töötajat, siis 2019. aastal 1288. Vt Statistikaamet. (n.d.). *KU141: RINGHÄÄLINGUTÖÖTAJAD AMETIRÜHMA JÄRGI, 31. DETSEMBER*. https://andmed.stat.ee/et/stat/sotsiaalelu_kultuur_ringhaaling/KU141/table/tableViewLayout1 (24.03.2021)

⁴⁰⁶ Kultuuriministeerium. (2017). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2016. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

⁴⁰⁷ Kultuuriministeerium. (2016). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2015. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

⁴⁰⁸ Kultuuriministeerium. (2017). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2016. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

⁴⁰⁹ Kultuuriministeerium. (2016). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2015. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

⁴¹⁰ Eesti Rahvusringhääling. (2018, 23. jaanuar). ERR pressiteade, Telekanali ETV+ vaadatavus kasvas. *ERR.ee*; <https://info.err.ee/985134/telekanali-etv-vaadatavus-kasvas> (23.03.2021)

osalenute hinnangul endiselt probleemiks, et ETV+ saateid suudetakse pakkuda vaid vaadatavaimal ajal ja päevaringselt ei suudeta rahaliselt programmi täita.

Kokkuvõttes on prioriteet osaliselt täidetud. Eesti Rahvusringhääling on praegu oluline keskne avalikest vahenditest rahastatav institutsioon, mis ühtlasi kajastab kultuuris toimuvat. Samas tõdeti fookusrühmas ohumärgina, et Eesti Rahvusringhäälingu võimalused seda teha on järjest väiksemad. Selle üheks põhjuseks on rahaliste vahendite puudus, teiseks (mis ka esimesega seotud) juba eelnevalt mainitud surve meelelahutuslikustumise suunas (näiteks peeti omamoodi märgiliseks asjaolu, et Eesti Rahvusringhäälingus on **elamustoimet**us, mitte **kultuuritoimet**us). Tuleviku arenguid silmas pidades nähti, et kultuuri n-ö tõsisem pool võiks eraldiseisvalt prioriteedi kirjelduses mainitud olla.

2.8.5. Rahvusringhäälingu roll kultuuriloomes

	<p>31.5 Riik peab oluliseks rahvusringhäälingu aktiivset osalemist kultuuriloomes, mille väljunditeks on muuhulgas Eesti autorite loomingul põhinevate ajaloolist väärtust omavate telefilmide ja -seriaalide tootmine, kuuldemängude salvestamine raadioteatris ning osalemine kinofilmide kaastootmises.</p>
---	---

Selle prioriteedi osas mängib rolli **Eesti Rahvusringhäälingu üldine suundumus vahendada vähem kultuurisündmusi**, mis on, nagu eelnevalt nähtud, seotud eelarveliste piirangutega. Rääkides eraldi filmide ja seriaalide tootmisest ning kuuldemängude salvestamisest, siis vaadeldaval perioodil on **Eesti Rahvusringhääling seda teinud** – dokumendianalüüsist nähtub, et koostöös Eesti Filmi Instituudiga on toodetud „Eesti lugude“ dokumentaalfilmide sarja ning toodetud telelavastusi⁴¹². Samas nähtus fookusrühma arutelust, et **trend on pigem vähenev** – kümne aasta taguse ajaga võrreldes on kuuldemängude ja telelavastuste salvestamine vähenenud umbes poole võrra.

” [...] see summa, nagu ma olen juba kolmes kohas öelnud, on olnud kümme aastat sama. [...] täna lihtsalt teater ei ole nõus selle rahaga. Aga seal on operaatorid, kulud, elekter, kõik asjad. Ühesõnaga, lihtsalt elukallidus sööb asja käest ära, ja iga aastaga.

Fookusrühmas leiti, et stabiilset jätkusuutlikku **poliitikat ja rahastusmudelit filmide/sarjade tootmiseks vaadeldaval perioodil olnud ei ole**. Eristuva, positiivse näitena toodi EV100 raames toodetud filmid/telesarjad, mille jaoks olid eraldatud vajalikud vahendid.

Eraldi probleemkohana toodi fookusrühmas välja, et filmide/seriaalide levioigused on müüdnud erakanalitele. Seega, kuigi avalikest vahenditest on tootmist rahastatud, on selle vaatamine lõpuks inimese jaoks tasuline (st ei ole vabalevis).

Kokkuvõttes, seega, on see prioriteet saavutatud vaadeldaval perioodil pigem vähesel määral ja trend on pigem vastupidine. See on seotud Eesti Rahvusringhäälingu rahaliste vahendite puudumisega, aga ka vastava tegevusplaani puudumisega riigi tasandil.

⁴¹¹ Helme, K. (2020, 5. juuni). ETV+ kahekordistas sel kevadel vaatajate arvu. *Eesti Päevaleht*. <https://epl.delfi.ee/artikkel/90069767/etv-kahekordistas-sel-kevadel-vaatajate-arvu> Vaadatud (23.03.2021)

⁴¹² Kultuuriministeerium. (2016). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2015. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

2.8.6. Rahvusringhäälingu roll Eesti ajaloo ja kultuuri jäädvustamisel

	<p>31.6 Rahvusringhäälingul on oluline roll Eesti ajaloo ja kultuuri jäädvustamisel helis ja pildis ning aastakümnete jooksul salvestatud materjali säilitamisel, restaureerimisel ja digiteerimisel. Riik toetab rahvusringhäälingu püüdlusi teha avalikkusele kättesaadavaks nii rahvusringhäälingu kui ka teiste mäluasutuste arhiivides leiduvad heli- ja pildimaterjalid. Riik peab oluliseks nii kodu- kui välismaal elavate eesti elust huvitatud inimeste juurdepääsu rahvusringhäälingu loodud infovoole. Riik toetab rahvusringhäälingu arengut kaasaegsel tasemel ja elektroonilise meedia platvormidel.</p>
---	--

Prioriteedi kolm esimest osa seonduvad olemasolevate audiovisuaalsete teoste digiteerimise ja arhiveerimisega, ning selles osas on prioriteet/eesmärk pigem saavutatud (nt on Eesti Rahvusringhäälingu arhiivi kaudu kättesaadavaks tehtud märkimisväärne osa Eesti Rahvusringhäälingu toodetud audiovisuaalsest materjalist, vt digiteerimisega seonduvalt ka eespool).

” [...] just nende arhiivide digiteerimisega on vähemalt kasutaja perspektiivist tehtud päris head tööd. Väga paljud asjad on ikkagi kättesaadavad. Isegi enne Jupiteri oli ETV arhiiv koht, kust ikkagi on leida asju.

Prioriteedi osas, mis sedastab, et „Riik peab oluliseks nii kodu- kui ka välismaal elavate Eesti elust huvitatud inimeste juurdepääsu...“, tõid sihtrühma esindajad välja, et on üsna raske leida vene või inglise keeles kultuuri kajastajaid, nii et olemas oleks ka mitte-eestikeelne kultuurimeedia. Märgitigi, et praegu on Eesti Rahvusringhäälingus mõned venekeelsed ja inglisekeelsed toimetuse töötajad, kuid nad katavad kõiki teemasid ja nii jõutakse kajastada vaid olulisemaid kultuurisündmusi. Positiivse arenguna toodi esile, et plaan on toimetustesse inimesi siiski juurde värvata. Eraldi teemana võib siin märkida ka erivajadustega inimeste juurdepääsu rahvusringhäälingu loodud infovoole. Selles osas on peamiseks meetmeks olnud viipekeelsete uudiste pakkumine ETV-s.

Prioriteedi viimases osas on areng nüüdseks takerdunud, kuna see on seotud juriidiliste vaidlustega, mis puudutab ERR.ee uudisteportaali riigieelarvelist rahastamist ning selle osas oodatakse Euroopa Komisjoni otsust⁴¹³.

⁴¹³ Eesti Rahvusringhääling. (2020, 7. september). Meediafirmad kaebavad ERR-i riikliku rahastamise Euroopa Komisjoni. ERR.ee. <https://www.err.ee/1132122/meediafirmad-kaebavad-err-i-riikliku-rahastamise-euroopa-komisjoni> (26.03.2021)

2.9. Kultuuriline mitmekesisus

Autor: Elisabeth Kendrali, Eve Mägi.

32. Kultuuriline mitmekesisus

Kultuurilise mitmekesisuse tegevusvaldkonna prioriteetide saavutamise perioodil 2014–2020

32.1 Rahvusvähemuste lõimimine, nende identiteedi teadvustamine ja edendamine

- Regionaalsed võimalused on paranenud: Integratsiooni Sihtasutuse (INSA) Ida-Virumaa projektide taotlusvoor ja Tartu rahvusvähemuste kultuuriseltside toetusmeede.
- Rahvusvähemuste katusorganisatsioonide baasrahastamise eelarve suurenes 320 000 eurolt 457 000 euroni.
- Rahvusvähemuste kultuuriseltside tegevustes osalemise mõju hinnatakse positiivseks nii päritolukultuuri teadvustamise kui ka Eesti ühiskonda lõimumisega seoses.

32.2 Kultuuridevaheline dialoog

- Seadusandlus toetab rahvusvähemuste kultuuriseltside ja katusorganisatsioonide koostööd enamusrahvuse kogukondadega.
- INSA ja Kultuuriministeerium on algatanud mitmeid koostööd soodustavaid ettevõtmisi ning ürituste formaate.
- Vähemuskogukondade esindajate hinnangul on rahvusvähemused siiski eesti kogukondadest erinevas infoväljas ning uuringud näitavad, et rahvusvähemuste kultuuriseltsides tegutsemise mõju eestlastest kontaktide arvule ei hinnata sama suureks kui teistele näitajatele.

32.3 Rahvusvähemuste kultuuriseltside rahastamise põhimõtted

- Rahvusvähemuste kultuuriseltside katusorganisatsioonide baasfinantseerimise kolmeaastaseks muutmine 2015. aastal on sihtrühma jaoks oluline edasimineku.
- Rahvusvähemuste kultuuriseltside ning katusorganisatsioonide rahastamise tingimused on muutunud sihtrühmade vajadustele paremini vastavaks, läbipaistvamaks ja ka kättesaadavamaks.
- Esmataotlejate ning vähem kogunud organisatsioonide jaoks on toetuste taotlemine endiselt keeruline.

32.4 Rahvusvähemusi puudutav seadusandlus

- Viidi ellu seadusmuudatused, mis lihtsustavad määratlemata kodakondsusega vanemate lastel kodakondsuse taotlemist.
- Riigieelarvest rahastatud venekeelse õigusabi pakkumine on edukalt käima läinud.
- Kodanikuühiskonna Sihtkapitali toetusega on ellu viidud rahvusvähemuste infovahetuse toetamisele suunatud tegevusi.

32.5 Asutuste võimekus

- Integratsiooni Sihtasutuse nõuandevõrk toimib kolmekeelse valdkonnaülese infokanalina.
- Rahvusvähemuste kultuuriseltside liikmetele on korraldatud mitmeid koolitustegevusi, mis otseselt adresseerivad sihtrühma arenguvajadusi.
- Noorte tagasihoidlik osalus rahvusvähemuste kultuuriseltside tegevustes ohustab endiselt seltside jätkusuutlikkust.

Kultuurilise mitmekesisuse valdkonna kõige olulisem strateegia on „Kultuuripoliitika põhialuste aastani 2020“ elluviimise perioodil olnud arengukava „Lõimuv Eesti 2020“, mis kinnitati samuti 2014. aastal. Kumbki dokument ei too selgesõnaliselt välja seoseid „Lõimuva Eesti 2020“ ning siin hinnatavate põhialuste kultuurilise mitmekesisuse valdkonna prioriteetide vahel. Samas on selge, et lõimumisvaldkonna arengut on tugevamalt mõjutanud „Lõimuv Eesti 2020“, sest erinevalt põhialustest on sellele koostatud rakenduskavad ning nende täitmist järjepidevalt ka seiratud. „Lõimuv Eesti 2020“ rakenduskavades toodud tegevused aga panustavad ka „Kultuuripoliitika põhialuste aastani 2020“ prioriteetide saavutamisesse. Seega on järgnevalt kirjeldatud kultuurilise mitmekesisuse valdkonna prioriteetidid suures osas saavutatud suuresti „Lõimuv Eestis 2020“ eesmärgistatud tegevuste raames.

Kultuurilise mitmekesisuse valdkonna **põhiprobleemid olid põhialuste koostamise ajal 2012.–2013. aastal** (1) eesti ja vene emakeelega inimeste infoväljade erinevus ning ühiskonna mitmekultuurilisuse kasutamata potentsiaal; (2) ebapiisav kohalike omavalitsuste poolne tugi rahvusvähemuste kultuuriühingutele; (3) rahvusvähemuste ja nende kultuuriühingute vähene kajastamine meedias ning (4) ühingute madal võimekus nii rahaliselt kui ka organisatsiooni arendamisel, noorte kaasamisel jne. Samuti oli probleemiks vähene koostöö erinevate rahvusvähemuste kultuuriühenduste vahel.

„Kultuuripoliitika põhialuste aastani 2020“ elluviimise perioodi lõpus aga kerkivad kultuurilise mitmekesisuse valdkonna kitsaskohtade ning vajadustena esile eesti keele õppekohtade ebapiisav arv; vajadus toetada väliseesti seltse ning arendada tagasipöördujatele suunatud tugisüsteeme; kohalike omavalitsuse tasandil lõimumispoliitika kujundamine; rahvusvähemuste organisatsioonide võimekuse tõstmine; noorte kaasamine; eesti kultuuriseltsidega koostöö edendamine ning uussisserändajate kaasamine kultuuritegevustesse. Seega on esile kerkinud uued tähelepanu vajavad sihtrühmad – tagasipöördujad ja uussisserännanud – ning osaliselt säilinud ka vähemalt neli kitsaskohta, mis olid aktuaalsed juba 2013. aastal.

2.9.1. Rahvusvähemuste lõimumine, nende identiteedi teadvustamine ja edendamine

	<p>32.1 Riikliku kultuuripoliitika eesmärk on Eestis elavate rahvusvähemuste Eesti ühiskonda ja kultuuriruumi lõimumise toetamine, soodustades samal ajal igakülgset rahvusvähemuste kultuurilise identiteedi teadvustamist ja edendamist. Selleks toetab riik rahvusvähemuste kultuuride säilitamist, tutvustamist ja edendamist, võttes arvesse regionaalseid eripärasid ja vajadusi.</p>
---	--

Kultuurilise mitmekesisuse valdkonna esimene prioriteet vastab põhialuste elluviimise perioodi kitsaskohtadele, mis puudutavad erineva emakeelega inimeste erinevate infoväljade ning mitmekultuurilisuse ja rahvusvähemuste päritolukultuuri vähest teadvustamist. Käesoleva prioriteediga sobituvad mitmed 2014–2020 riigi toel ellu viidud sihtrühma vajadustele vastavad tegevused ning tegevuste edukusele viitavad mitmed erinevad allikad, seega on **käesolev prioriteet suurel määral saavutatud.**

Peamised toetusmeetmed rahvusvähemuste kultuuriühendustele jagunevad kolmeks: rahvusvähemuste katusorganisatsioonide ja kultuuriseltside toetusmeetmed ning vähemusrahvuste kultuuriautonomiataotlusvoor. Fookusgrupis osalenud töid küll välja, et mõnikord tundub, et edukaks osutub rohkem Tallinnas asuvate seltside ja ürituste taotlusi, kuid samas lisati, et pealinnast

ka laekub rohkem taotlusi. **Piirkondlikele vajadustele tähelepanu pööramisele** viitab Integratsiooni Sihtasutuse **eraldi taotlusvoor Ida-Virumaa suurprojektidele**⁴¹⁴, samuti muude tegevuste elluviimisel regioonide silmas pidamine: nt avati 2016. aasta alguses ETV+ telestudio Narvas ning samuti alustasid 2018. aastal eesti keele majad tööd nii Tallinnas kui ka Narvas. Lisaks lõi 2020. aastal ka Tartu linn rahvusvähemuste kultuuriseltsidele toetusmeetme⁴¹⁵, mis samuti laiendab rahvusvähemuste kultuuriseltside võimalusi erinevates piirkondades.

Toetatavate katusorganisatsioonide arv ei ole 2014. ja 2019. aasta võrdluses oluliselt muutunud – 19 vs. 18 katusorganisatsiooni^{416,417}, küll aga tõusis 2018. aastal katusorganisatsioonide baasrahastamise eelarve 320 000 eurolt 457 000 euronni.⁴¹⁸ **Põhialuste elluviimise perioodil tõusis märkimisväärselt toetust soovivate rahvusvähemuste kultuuriseltside arv**, mis 2016.–2017. aastal tehtud Integratsiooni Sihtasutuse uuringu tulemuste järgi põhjustas olukorra, kus igale organisatsioonile jäi toetuseks väiksem summa – 2018. aastal aga tõsteti ka vastavat konkursifondi⁴¹⁹. Edusammudena rahvusvähemuste lõimumise toetamisel saab välja tuua veel Euroopa Sotsiaalfondi projekti „Eesti ühiskonnas lõimumist toetavad tegevused“ vahenditest 14 kultuuriasutusse tõlketehnika soetamise rahastamise.

Nii kultuurilise mitmekesisuse valdkonna fookusgrupis osalenute hinnangud kui ka kvantitatiivanalüüsi tulemused rahvusvähemuste rahvakultuuritegevustes osalemise mõjust viitavad siin väljatoodud **tegevuste edukusele**. 78,2% Integratsiooni Sihtasutuse 2017. aasta uuringus osalenud rahvakultuuriseltside tegevustes osalejate etniline identiteet oli positiivne⁴²⁰. Samuti on rahvusvähemuste kultuuriseltside tegevustes osalejatest üle 88% ise hinnanud, et osalemine on suurendanud nii huvi oma päritolukultuuri kui ka etniliste juurte vastu kui ka huvi jälgida Eestis ja oma kodukoha kultuurielus toimuvat. Võrreldes kontrollrühmaga (tasuta keeleõppe kursustel osalejad), on rahvusvähemuste kultuuriühingute tegevustes osalejatel ka suurem ühiskondlik ja poliitiline osalusaktiivsus. Sellised tulemused on kooskõlas käesoleva hindamise raames läbiviidud kultuurilise mitmekesisuse valdkonna tegijate fookusrühmas osalenute hinnangutega, mis **viitavad nii põhialuste elluviimise perioodil rahvusvähemuste identiteedi teadvustamise paranemisele kui ka suuremal määral Eesti kultuuriruumi lõimumisele**.

⁴¹⁴ Integratsiooni Sihtasutus. (n.d.). *Taotlusvoor: „Ida-Virumaa ettevõtlast edendavad spordi- ja kultuuriüritused“*. <https://integratsioon.ee/taotlusvoor-ida-virumaa-ettevotlust-edendavad-spordi-ja-kultuuriuritused-0>

⁴¹⁵ Tartu Linnavalitsus. (2020, 15. september). *Tartu kinnitas rahvusvähemuste ühingute ja asumiseltside toetamise põhimõtted*. <https://tartu.ee/et/uudised/tartu-kinnitas-rahvusvahemuste-uhingute-ja-asumiseltside-toetamise-pohimotted>

⁴¹⁶ Kultuuriministeerium. (2020). Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ aasta 2019 täitmise kohta. https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/200115_lisa1_kultuur2020_aruanne2019.pdf (vaadatud enne 7.04.2021).

⁴¹⁷ Kultuuriministeerium. (2015). Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ aasta 2014 täitmise kohta. https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/aruanne_kultuur2020.pdf (vaadatud enne 7.04.2021).

⁴¹⁸ Gravitas Consult OÜ. (2019). *Valdkondliku arengukava „Lõimuv eesti 2020“ rakendusplaanides perioodil 2014-2018 riigieelarvest rahastatud tegevuste vahhindamine*. https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/le2020_re_vh_02.04.19.pdf (vaadatud enne 7.04.2021).

⁴¹⁹ Makarova, M. (2017). *Eesti rahvusvähemuste rahvuskultuurialastes tegevustes osalemise mõju nende etnilisele identiteedile*. Integratsiooni SA. https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/id_uuringu_aruanne.pdf (vaadatud enne 7.04.2021).

⁴²⁰ Makarova, M. (2017). *Eesti rahvusvähemuste rahvuskultuurialastes tegevustes osalemise mõju nende etnilisele identiteedile*. Integratsiooni SA. https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/id_uuringu_aruanne.pdf (vaadatud enne 7.04.2021).

2.9.2. Kultuuridevaheline dialoog

	<p>32.2 Riik toetab kultuuridevahelise dialoogi edendamist kultuurilise mitmekesisuse väärtustamiseks ja ühise kultuuriruumi laiendamiseks. Sellel eesmärgil soodustab riik koostööd rahvusvähemuste ja eesti kodanikeühenduste vahel eesmärgiga tihendada kogukondadevahelisi kontakte.</p>
---	---

Kultuurilise mitmekesisuse valdkonna teine prioriteet vastab põhialuste koostamise perioodi kitsaskohtadele, milleks on ühiskonna segregeerumine kaheks kogukonnaks nii erinevates infoväljades, vähestes kontaktides, väheses koostöös erialaste organisatsioonide vahel kui ka rahvusvähemuste kultuuriühingute tegevuse liiga kitsas kajastamine meedias ja üldine vähene informeeritus nende tegevusest. Samuti märgiti põhialuste koostamise perioodil probleemidena ühenduste nõrka materiaalist baasi ja pädevuse puudumist nii noorte kaasamisel kui ka juhtimisel⁴²¹. Sellele prioriteedile vastavad mitmed 2014–2020 riigi toel ellu viidud sihtrühma vajadustele vastavad tegevused, mis on suunatud nimetatud probleemide leevendamiseks, kuid rahvusvähemuste ja eestlaste kultuuriseltside koostöö ning kultuuridevaheline dialoog kultuurilise mitmekesisuse väärtustamiseks ja kogukondadevaheliste kontaktide tihendamiseks vajab jätkuvat tähelepanu. Seega on **käesolev prioriteet osaliselt saavutatud**.

Prioriteedi saavutamiseks on käivitatud mitmeid programme, projekte ja teisi tegevusi: Kultuuriministeeriumi juures tegutseb rahvusvähemuste kultuurinõukoda, Ida-Virumaa rahvuskultuuriseltside ümarlaud ning romade nõukoda, 2017. aastal võttis Integratsiooni Sihtasutus koostöös Kultuuriministeeriumiga kasutusele koostööpäevaku formaadi. **Lisaks soodustab koostööd eesti ja vähemusrahvuste kodanikeühenduste ja kogukondade vahel ka seadusandlus:** koostöövõrgustike loomine rahvusvähemuste ja eesti kultuuriseltside vahel on üks eesmärkidest nii rahvusvähemuste kultuuriseltside kui ka katusorganisatsioonide toetusmeetmes ning eesmärkidele vastavus on üks taotluste hindamiskriteeriumitest.

2016.–2017. aastatel tehtud rahvusvähemuste rahvakultuurialaste tegevuste uuringu⁴²² tulemused näitasid, et rahvusvähemuste kultuuriorganisatsioonides tegutsemise mõju eestlastest kontaktide arvule tunnetab väiksem osa vastajatest (79%) kui enamikule teistele uuritud teguritele – nt 88–89% vastajatest nõustusid, et suurenes huvi teiste rahvuste kultuuride ja oma etniliste juurte vastu. Sellest järeldati uuringus, et **rahvusvähemuste ja eestlaste kultuuriseltside koostöö osas** on veel arenguruumi. Kontaktide suurendamiseks on lisaks traditsioonilistele kaasamisvormidele, nagu Kultuuriministeeriumi juures tegutsevad rahvusvähemuste kultuurinõukoda, Ida-Virumaa rahvuskultuuriseltside ümarlaud ning romade nõukoda, hakanud Integratsiooni Sihtasutus koostöös Kultuuriministeeriumiga kasutama **koostööpäevaku formaati** – 2020. aasta septembris toimus juba neljas koostööpäevak, kus osales 35 eesti kultuuriseltsi, rahvusvähemuste kultuuriseltsi ja kultuuriasutust⁴²³. Eesti ja vene noorte vaheliste kontaktide loomisele on kaasa aidanud MTÜ

⁴²¹ Eesti Kultuuripoliitika arengusuunad aastani 2020. Kultuuriline mitmekesisus ja rahvusvähemuste kultuur. (kuupäev puudub). Edastatud meili teel.

⁴²² Makarova, M. (2017). *Eesti rahvusvähemuste rahvuskultuurialastes tegevustes osalemise mõju nende etnilisele identiteedile*. Integratsiooni SA. https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/id_uuringu_aruanne.pdf (vaadatud enne 7.04.2021).

⁴²³ Integratsiooni Sihtasutus. (2020, 15. september). *Kultuuriseltsid ja kultuuriasutused kaasavad rohkem noori oma tegevustesse*. <https://www.integratsioon.ee/kultuuriseltsid-ja-kultuuriasutused-kaasavad-rohkem-noori-oma-tegevustesse>

VeniVidiVici, kes korraldab õpilasvahetusi. 2019. aastal osalesid õpilasvahetuses 20 üldhariduskooli – peamiselt Tallinnast, Narvast, Kohtla-Järvelt ja Jõhvist.

Kultuurilise mitmekesisuse valdkonna fookusgrupis osalenute hinnangul **toimub palju sisukaid üritusi ja regulaarseid kohtumisi** ka rahvusvähemuste kultuuriseltside ja eesti organisatsioonide vahel. Kuigi hinnangud osalemisaktiivusele ja ürituste piisavusele olid erinevad, leiti siiski, et viimase paari aasta jooksul on **ürituste arv, nähtavus ja osalemisaktiivsus pigem tõusnud**, ja tõsteti esile Integratsiooni Sihtasutuse korraldatud tegevuste mõju. Osalenud leidsid, et rahvusvähemuste kultuuriseltside ürituste jaoks on korraldatud erinevaid taotlusvoore, kus ka koostöö edendamisele tähelepanu pööratakse, ning ühisüritused omakorda soodustavad edasist koostööd.

” *Kuna on korraldatud rohkem ühisüritusi, kus inimesed lähevad, tutvuvad üksteisega. Kui sa mingis meeskonnas terve päeva või kaks oled koos, siis loomulikult peale seda sa hakkad nendega rohkem ka pärast suhtlema ja ka rohkem üritustel osalema.*

Valupunktina kogukondadevahelises koostöös ja ühise kultuuriruumi laiendamises märkisid kultuurilise mitmekesisuse valdkonna fookusrühmas osalenud **erinevat infovälja ning et mitmes keeles kvaliteetsele meediakajastustele ei pöörata piisavalt tähelepanu**, mis algab juba ajakirjanikke ettevalmistavast koolitusest ja erinevas keeles eesti ajakirjanduse kvaliteedi ja teemade erinevuses. Samuti on puudu **infoportaal, mis koondaks kõikides erinevates rahvusgruppides toimuvaid üritusi** – nii www.etnoweb.ee kui ka www.kultuur.info tegutsemise lõpetamine toodi kitsaskohana välja.

” *Natuke suurem ettevalmistustöö annab võimalust kaasata ja selgitada inimestele, kuidas paremini kultuuridevahelist dialoogi pidada, sh ka ajakirjanduse tasemel, kui me räägime sellest, et täna arvatavasti inimesed kuni 40 suuremas osas ei tarbi televisiooni – nad tarbivad ikkagi internetipõhiselt.*

Fookusrühma hinnangutest selle prioriteedi saavutamisele jäi kõlma **vajadus ühise meediapildi** ning praegu **puuduva ühise suhtlusplatvormi tekkeks**, mis mõlemad võimestaksid kultuuridevahelist dialoogi.

” *Eestis meil praegu mingit suurt platvormi ei ole, kus mõlemate kogukondade esindajad saavad omavahel suhelda. Need üksikud üritused, mis tulevad – nad on kas otseselt seotud teemaga või on see mingi huvirühm, kes tegeleb või on see siis uue põlvkonna väljakutsed, kus inimesed lihtsalt rühmastuvad.*

2.9.3. Rahvusvähemuste kultuuriseltside rahastamise põhimõtted

	<p>32.3 Riik korrastab rahvusvähemuste kultuuriseltsidele suunatud rahastamise põhimõtted, et muuta finantseerimine avatumaks ja eesmärgipärasemaks.</p>
---	---

2012.–2013. aastal identifitseeritud kultuurilise mitmekesisuse valdkonna probleemidest vastab kultuuriseltside rahastamise korrastamisega seotud prioriteet rahvusvähemuste kultuuriseltside nappidele omafinantseerimisvõimalustele ning vajadusele selgemate baasfinantseerimise tingimuste

ning toetuskriteeriumite järele⁴²⁴. **See prioriteet on osaliselt saavutatud**, sest on ellu viidud prioriteediga otse tegelevad muudatused rahastamistingimustes ja nende arusaadavuses, kuid rahastuse taotlemine on vähemkogenud ühingute jaoks endiselt keeruline ning see vajab ka edaspidi tähelepanu.

Kultuurilise mitmekesisuse valdkonna fookusrühmas toodi sellele prioriteedile vastava muutusena välja rahvusvähemuste kultuuriseltside katusorganisatsioonide baasfinantseerimise kolmeaastaseks muutmine alates 2015. aastast. Kolmeaastane baasfinantseerimine tagab organisatsioonidele pikema perioodi vältel stabiilsuse ning samuti on organisatsioonidel võimalik ise otsustada, kuidas baasrahastust kasutada: võimalik on nii püsikulude katmine kui ka konkreetsete ürituste korraldamine. Samas lisati, et ka see rahastamismudel võiks olla läbipaistvam ning kolmeaastase baasfinantseerimise perioodi lõpuks oleks oluline ka eesmärkide saavutamist analüüsida ning vajadusel rahastustingimusi muuta. Veel on oluliseks edusammuks rahastamise läbipaistvuse ja tingimuste selguse suurendamisel alates 2019. aastast ministri määruse alusel toetuste jagamine⁴²⁵ – kusjuures määrused on Integratsiooni Sihtasutus teinud kättesaadavaks ka vene keeles. Positiivse muutusena saab välja tuua ka baasrahastamise tingimustes osalejate arvust kui hinnatavast näitajast loobumist 2018. aastal, mis vastab mitmekesisuse valdkonna fookusrühmas osalenute hinnangul paremini ka piirkondlikele võimalustele ja vajadustele.

” *Ei saa iga üritus olla 10 000 osalejaga, vaid on olemas ka üritused, kus on 100 osalejat, kus on 150 osalejat. Ja nad ei pea olema niimoodi rahvakoosoleku moodi, sellepärast et... noh, sport on sport, aga kultuuritegevus on kultuuritegevus.*

Praegu toimivate rahvusvähemuste kultuuriseltsidele suunatud rahastamisvõimaluste puudusena toodi välja, et taotlusvoorud toimuvad vaid ühe korra aastas, mille tõttu jääb rahuldamata taotluse korral järgmise taotlusvooruni väga pikk periood, mille jooksul on keeruline uusi tegevusi algatada. Aastas kahe või enama taotlusvooru mõistlikuks korraldamiseks tuleks aga ka konkursifondi suurendada. Veel märgiti kultuurilise mitmekesisuse valdkonna fookusrühmas, et kuigi taotlustingimused on paljude ühingute jaoks selgemaks muutunud, on taotlemises vähem kogenud ühingutel keeruline kogenenumatega konkureerida. Sarnaseid kitsaskohti toetuste taotlemise tajutava keerulisuse kohta tõid rahvusvähemuste kultuuriühingute esindajad välja ka 2016.–2017. aastatel toimunud fookusrühmades⁴²⁶, seega võib järeldada, et tegemist on sihtrühma jaoks olulise murekohaga, mis on „Kultuuripoliitika põhialuste aastani 2020“ elluviimise perioodi lõpus endiselt aktuaalne.

” *Kes on juba selle taotlustegevusega harjunud, nendel ilmselt läheb päris hästi. Aga uutel tulijatel on nii-öelda turule tulla suhteliselt keeruline, ja võib-olla siin ka uuringutele toetudes ütleks, et nendel oleks ehk vaja rohkem sellist korraldus- või haldustegevuse toetust, eriti kui nad alles alustavad.*

⁴²⁴ Eesti Kultuuripoliitika arengusuunad aastani 2020. Kultuuriline mitmekesisus ja rahvusvähemuste kultuur. (kuupäev puudub). Edastatud meili teel.

⁴²⁵ Rahvusvähemuste kultuuriseltside toetamise tingimused ja kord (19.02.2019 nr 6). *Riigi Teataja I*, 20.02.2019, 10 <https://www.riigiteataja.ee/akt/120022019010>

⁴²⁶ Makarova, M. (2017). *Eesti rahvusvähemuste rahvuskultuurialastes tegevustes osalemise mõju nende etnilisele identiteedile*. Integratsiooni SA. https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/id_uuringu_aruanne.pdf

2.9.4. Rahvusvähemusi puudutav seadusandlus

	<p>32.4 Riik kaasajastab rahvusvähemusi puudutavat seadusandlust eesmärgiga parandada õigusruumi mõistetavust ja ligipääsetavust, et tagada kooskõla erinevate poliitikate vahel.</p>
--	--

Kultuurilise mitmekesisuse valdkonna neljas prioriteet vastab põhialuste elluviimise perioodi kitsaskohtadele, milleks on rahvusvähemuste kultuuri esindajate ebakindlus seadusandliku raamistiku ja staatuse osas oma tegevuses, erinevad olemasoleva seadusandluse tõlgendused ja arusaam rakendusvõimalustest, lünklik info erinevate kanalite ja võimalike ressursside kasutamise kohta⁴²⁷. **See prioriteet on saavutatud suurel määral**, sest ellu on viidud mitmeid asjakohaseid muudatusi ning tegevusi, mille edukust tõendavad nii fookusrühmas osalenute hinnangud kui ka „Lõimuv Eesti 2020“ tegevuste vahehindamise tulemused.

Prioriteedi saavutamiseks on **seadusandlust kohandatud** õigusruumi mõistetavuse ja ligipääsu suurendamiseks. Näiteks 01.01.2016 jõustunud seadusemuudatusega saavad määratlemata kodakondsusega vanemate Eestis sündinud lapsed automaatselt Eesti kodakondsuse. Ka alla 15-aastased lapsed, kelle mõlemad vanemad on määratlemata kodakondsusega ja kellel on õigus Eesti kodakondsusele, saavad samuti Eesti kodakondsuse, kui vanemad sellest ühe aasta jooksul ei loobu. Need muudatused koos määratlemata kodakondsusega isikute teavitamisega kodakondsuse saamise võimaluste kohta on „Lõimuv Eesti 2020“ riigieelarvest rahastatud tegevuste vahehindamise⁴²⁸ järgi olnud edukad: määratlemata kodakondsusega isikute sihttase 2020 saavutati juba 2018. aastaks ning informatsiooni ebapiisavus põhjusena kodakondsuse mitteomamisel on vähenenud. Lisaks on alates 2014. aastast rahastatud tasuta ning soodustingimustel õigusabi pakkumist vene keeles (<https://www.juristaitab.ee/>), mis on vahehindamise järgi samuti edukas olnud.⁴²⁹

Rahvusvähemustele suunatud infovahetuse toetamise üks näide oli 2016. aastal Eesti Mittetulundusühingute Liidu poolt Kodanikuühiskonna Sihtkapitali toetusega ellu viidud projekt, mis **edastas** kodanikuühendustele **regulaarselt venekeelset infot**. Samuti on Kodanikuühiskonna Sihtkapitali toel käivitunud **Ida-Virumaa vabaühenduste võrgustik**. Samuti võimaldati kõigil vabaühendustel küsida mittetulundusühingute ja projektide kirjutamise osas nõu maakondlike arenduskeskuste konsultantidelt.

Kultuurilise mitmekesisuse valdkonna fookusrühmas tunnustati samme, mida selle prioriteedi saavutamiseks on õigusruumi korrastamisel ja infovahetuse parandamiseks ette võetud (nt rahvusvähemuste kultuuriseltside toetustingimuste muutmine, vt 2.9.3). Samas rõhutati **vajadust veelgi läbipaistvama, tagasisidestatud ja analüütilise protsessi** järele rahvusvähemuste kultuuritegevuste rahastamisel. See on kooskõlas ka 2016.–2017. aastal tehtud uuringu

⁴²⁷ Eesti Kultuuripoliitika arengusuunad aastani 2020. Kultuuriline mitmekesisus ja rahvusvähemuste kultuur. (kuupäev puudub). Edastatud meili teel.

⁴²⁸ Gravitas Consult OÜ. (2019). *Valdkondliku arengukava „Lõimuv eesti 2020“ rakendusplaanides perioodil 2014-2018 riigieelarvest rahastatud tegevuste vahehindamine*. https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/le2020_re_vh_02.04.19.pdf (vaadatud enne 7.04.2021).

⁴²⁹ Gravitas Consult OÜ. (2019). *Valdkondliku arengukava „Lõimuv eesti 2020“ rakendusplaanides perioodil 2014-2018 riigieelarvest rahastatud tegevuste vahehindamine*. https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/le2020_re_vh_02.04.19.pdf (vaadatud enne 7.04.2021).

järeldustega⁴³⁰, mis osutasid vajadusele rahastamistingimusi selgemalt väljendada, sest kuigi tingimusi oli juba 2015. aastal oluliselt selgemaks muudetud, tajusid rahvusvähemuste kultuuriühingute esindajad neid endiselt bürookraatlike ja keerulistena.

” Me vajame veel täiendavalt selle rahastamise mudeli juurde ikkagi rohkem läbipaistvust, rohkem saavutatud eesmärkide analüüsi.

2.9.5. Asutuste võimekus

	<p>32.5 Riik toetab rahvusvähemuste katusorganisatsioonide ja kultuuriseltside võimekuse tõstmist, toetades koolitus- ja nõustamistegevusi, tööd noortega ning infovahetust.</p>
---	---

Kultuurilise mitmekesisuse valdkonna viies prioriteet on püstitatud vastavalt põhialuste elluviimise perioodi kitsaskohtadele, milleks on mitmekultuurilise potentsiaali kasutamata jätmise tulemusel lõhenenud ühiskond, dialoogi sisaldavate ürituste puudus, kesine meediakajastus, infokanalite lahusus koos ressursinappuse ja keelebarjääriga, noorte vähene kaasatus, riigi tegevuse rõhuasetus kontrollimisele ja vähem toetamisele ning piirkondlikud erinevused info levikul ja riigi toetusprogrammides. Samas tuleb märkida, et nimetatud probleemistik kattub suures osas valdkonna teise prioriteediga ning selguse huvides võiks edaspidi prioriteedid ja probleemid täpsemalt sõnastada ning välja tuua ka ühenduskohad. **Käesolev prioriteet on osaliselt saavutatud**, sest on ellu viidud mitmeid rahvusvähemuste katuseorganisatsioonide ja kultuuriseltside võimekust arendavaid tegevusi ja koolitusi, kuid noorte kaasamine on endiselt väljakutse.

Prioriteedi saavutamiseks on korraldatud erinevaid **koolitusi ja arendustegevusi, taotlusvoore**, jagatud **tegevustoetusi** ja 2018. aastal valminud **nõuandevveeb (https://www.integratsioon.ee/nouandevveebi-kusimused)**, mis ühendab olemasolevaid veebe (integratsioon.ee/noustamine ja integratsiooniinfo.ee) ning koondab infot nõustamis- ja infosüsteemi sisuteemadel teistest toimivatest inforessurssidest. Nõustamisveebi arendamisel on tõhustatud vähelõimunutele suunatud teabe levikut ning loodud kolmekeelne platvorm valdkonnaülese infokanalina. MISA ehk Integratsiooni ja Migratsiooni Sihtasutus Meie Inimesed on korraldanud koolitusi ja arendustegevust eri rahvusi esindavate kultuuriseltside ja rahvusvähemuste pühapäevakoolide juhtidele ja õpetajatele. 2016. aastal toimusid organisatsiooni juhtidele meedia- ja turunduskoolitused ning noortele meediaseminarid ja -praktika. 2017. aastal pöörati eraldi tähelepanu noorte teadlikkuse suurendamisele. Kultuuridevahelise dialoogi edendamiseks ja ühtse kultuuriruumi laiendamiseks toetati Integratsiooni Sihtasutuse kaudu XII noorte laulu- ja tantsupeo „Mina jään“ Ida-Virumaa noorte osalemist suursündmusel ning Ida-Virumaa koolidele loodi eriprogramm Eesti Rahva Muuseumi külastamiseks.

Kuigi tegevuste skaala ja mitmekesisus viitab asjakohasele probleemidega tegelemisele, näib **noorte kaasamine olevat jätkuvalt murekoht**. 2017. aastal Integratsiooni Sihtasutuse tehtud uuringu „Eesti rahvusvähemuste rahvuskultuurialastes tegevustes osalemise mõju nende etnilisele identiteedile“ järeldused viitasid rahvusvähemuste kultuuriseltside eestvedajate kuulumisele pigem vanemasse põlvkonda (keskmine vanus 53). Omaette väljakutse on noorte kaasamine projektipõhistesse

⁴³⁰ Makarova, M. (2017). *Eesti rahvusvähemuste rahvuskultuurialastes tegevustes osalemise mõju nende etnilisele identiteedile*. Integratsiooni SA. https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/id_uuringu_aruanne.pdf (vaadatud enne 7.04.2021).

tegevustesse ning neile huvipakkuvate tegevuste leidmine⁴³¹. Rahvuskultuuriseltsid on probleemi teadvustanud, kuid häid lahendusi ei ole kõik leidnud. Osa seltse on selles vallas edukamad olnud, andes noortele rohkem vastutust ja ülesandeid, vältides niiviisi nende passiivseks osapooleks jäämist.

” Aga võib-olla see ongi loomulik protsess, et mõned seltsid vahepeal lõpetavad tegevuse ja siis teised seltsid tulevad asemele. Katuseorganisatsioonide tegevus seda näitab, et nende liikmeskond vahepeal muutub.

Kultuurilise mitmekesisuse valdkonna fookusrühmas tõdeti, et noorte kaasamist on palju arutatud nii koostööpäevadel kui ka keskendutud sellele koolitusel. Siiski on see jätkuvalt mitmete seltside puhul valupunkt, samas kui on ka seltse, kus noored tegutsevad väga aktiivselt.

⁴³¹ Gravitas Consult OÜ. (2019). Valdkondliku arengukava „Lõimuv eesti 2020“ rakendusplaanides perioodil 2014-2018 riigieelarvest rahastatud tegevuste vahehindamine.
https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/le2020_re_vh_02.04.19.pdf

2.10. Muinsuskaitse

Autor: Aleksandr Michelson.

33. Muinsuskaitse

Muinsuskaitse tegevusvaldkonna prioriteetide saavutamine perioodil 2014–2020

33.1 Kultuuripärandi terviklik väärtustamine

- Kultuuriministeerium ei ole oma dokumentides mõtestanud vaimse ja ainelise pärandi lahutamatu muinsuskaitsevaldkonnas oma tegevuste kirjeldamisel ning ei ole seda jälginud ega analüüsinud.
- 2019. aastal algas uute kaitsekordade koostamine kõigile muinsuskaitsealadele.
- Kultuurimälestised on lahutamatu osa riigi turismitööstusest. Samas ei ole kultuuripärandi potentsiaali piisavalt ära kasutatud.
- Mitmed uuringud on näidanud riigi ebapiisavat panust muinsuskaitse valdkonda. Riik jätab kasutamata võimaluse toetada säästvat arengut.

33.2 Kultuuripärandi kaitse

- 2019. aastal jõustus uus muinsuskaitseadus, mis muutis mitmeid muinsuskaitsealaseid tavasid.
- Muinsuskaitseamet on korraldanud kultuuripärandi alusuuringuid ja tegelenud mälestiste nimekirjade inventuuridega; need võimaldasid kavandada edasist muinsuskaitsealast tööd.
- 2019. aastal võeti esimest korda vastu mälestise liikide ja muinsuskaitseala riikliku kaitse üldised kriteeriumid.
- Vaadeldava perioodi alguses hakati muinsuskaitse valdkonnas enam kaasama mälestiseks tunnistamise protsessi eri osapooli.

33.3 Omanike riiklik rahaline toetamine

- Riik on toetanud mälestise omanikke stabiilselt igal aastal Muinsuskaitseameti eelarve kaudu.
- Toetusi mälestise kordategemiseks on antud ka teiste ministeeriumide haldusalade toetusmeetmetest.
- Riik ei toeta omanikke piisavalt, mistõttu ei suudeta tagada kultuurimälestiste säilimist.

33.4 Muinsuskaitsealane teadlikkus

- Muinsuskaitsealase teadlikkuse toetamine ühiskonnas toimub järjepidevalt (Kultuuriministeerium, Muinsuskaitseamet, kolmas ja erasektorid). Näiteks Muinsuskaitseamet organiseerib igal aastal koolitusi ja teabepäevi ning korraldab ja rahastab muid muinsuskaitsealast teadlikkust suurendavaid tegevusi.
- Muinsuskaitseamet tegeleb kultuurimälestiste registri arendustöödega.

33.5 Kolmas sektor ja erasektor muinsuskaitstes

- Kultuuriministeerium rahastab kultuuripärandi valdkonna partnerorganisatsioonide tegevust.
- Muinsuskaitseamet on teinud omakorda koostööd ja hoidnud üleväl suhtlust teiste erasektori ja kolmanda sektori organisatsioonidega.
- Kolmanda sektori organisatsioonidega on koostöö tihenened, kuigi mõnedes kultuurimälestise omanikele olulistest protsessides ei toimu kaasamist piisavalt.
- Ei täheldatud süsteemset tihedamat koostööd erasektoriga.

33.6 Interdistsiplinaarsus, uurimis- ja nõustamisvõimekus

- Kultuuriministeeriumi juures on pikka aega tegutsenud nõuandva koguna Muinsuskaitse Nõukogu.
- Muinsuskaitseameti struktuuri ja töö ümberkorraldamisega püütakse tõsta muinsuskaitse ja muuseumi koostöö potentsiaali.
- Muinsuskaitstes on toiminud hästi koostöö muuseumidega, kuid mitte teiste valdkondadega.
- Tuleb sihikindlamalt tegutseda laste ja noorte muinsuskaitsealase teadlikkuse suurendamisega hariduslike tegevuste kaudu.
- Vaadeldaval perioodil valmisid uuringud, mis on võimaldanud kavandada edasist muinsuskaitsealast tööd.
- Perioodil 2016–2020 on muinsuskaitset toetanud Eesti Teadusinfosüsteemi järgi vähemalt 24 teadus- ja arendusprojekti.
- Muinsuskaitseamet on tegelenud nõustamisega osana oma tavapärasest tööst, muuhulgas on teinud jooksvalt kättesaadavaks vajalikke abimaterjale.

Kultuuripärand on üks Eesti identiteediallikaid nii tervele riigile kui ka inimestele üksikisikutena. 2021. aasta aprillikuu alguse seisuga oli Eestis kokku registreeritud 26 501 mälestist, millest kõige rohkem oli kunstimälestisi (13 326), arheoloogiamälestisi (6713) ja ehitismälestisi (5277)⁴³². Tallinna vanalinn ja kümnes riigis (sealhulgas Eestis) asuv Struve geodeetiline kaar kuuluvad UNESCO maailmapärandi nimistusse. 2020. aasta lõpu seisuga oli 5277 ehitismälestisest kasutusel 75,4% ja kasutuseta 24,6%; kõikidest ehitismälestistest oli 23,5% heas, 39,5% rahuldavas ja 33,3% halvas seisukorras ning restaureerimisel oli 3,7% ehitismälestistest⁴³³.

Muinsuskaitse valdkonna poliitika kujundaja on Kultuuriministeerium, kelle haldusalasse kuuluv Muinsuskaitseamet korraldab muinsuskaitsealast tööd⁴³⁴. Peamine muutus muinsuskaitse valdkonna poliitikas perioodil 2014–2020 seondub uue muinsuskaitseaduse jõustumisega 2019. aastal, mille eesmärk on luua parem tasakaal mälestiste omanike kohustuste ja õiguste vahel, et tagada seeläbi kultuurimälestiste pikaajaline säilimine avalikes huvides⁴³⁵.

Fookusgrupi intervjuus osalenud viitasid kitsaskohtade käsitlemisel peamisele probleemile – Muinsuskaitseameti ja kogu muinsuskaitsevaldkonna tugevale alarahastatusele, mida tõendab muuhulgas ka eeltoodud fakt ehitismälestiste kohta, millest kolmandik on halvas seisukorras.

” Praegune töötajaskond, kes on Muinsuskaitseametis — nad on võimelised kustutama ainult tulekahjusid, tehes ületunde; tegelema ainult konveieril ettetulevate küsimustega. [...] nii nagu inimene ei saa iseennast kõrvupidi üles tõsta, samamoodi Muinsuskaitseamet ei saa tõsta iseenda eelarvet. See on siiski poliitikute, valitsuse, Riigikogu kätes, ja siin on võimalik poliitikuid mõjutada ainult altpoolt — ühiskondlikud organisatsioonid, valijad, ja miski muu ei aita. [...] tundub, et siin on olnud sihuke kirjutamata konsensus Eesti poliitiliste parteide vahel, et muinsuskaitsele lisaraha ei anta, ja see on juba aastakümneid kestnud.

2.10.1. Kultuuripärandi terviklik väärtustamine

	<p>33.1 Riiklik prioriteet on kultuuripärandi väärtustamine terviklikult – vaimne ja aineiline pärand ei ole lahutatud ning kultuurimälestiste objektipõhine kaitse on laienenud keskkonna ja konteksti väärtustamisele. Muinsuskaitse valdkonda mõistetakse lisaks kultuuri järjepidevuse hoidmisele ka säästva arengu osana ja majandusliku eelisena, sh kultuuriturismi olulise osana.</p>
---	--

Seda prioriteeti võib käsitleda üldise tegevuspõhimõttena muinsuskaitsealases tegevuses⁴³⁶. Samas on võimalik eraldi käsitleda prioriteedis mainitud teemasid.

⁴³² Muinsuskaitseamet. (n.d.). *Kultuurimälestiste register. Statistika*. <https://register.muinas.ee/public.php?menuID=statistic>

⁴³³ Muinsuskaitseamet. (2021, 11. veebruar). *Kultuurimälestiste omanikud saavad 4,3 miljonit eurot toetust*. <https://www.muinsuskaitseamet.ee/et/uudised/kultuurimalestiste-omanikud-saavad-43-miljonit-eurot-toetust>

⁴³⁴ Kultuuriministeerium. (n.d.). *Kultuuriprogramm. 2020.–2023. aastad*. https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/200123_kultuuriprogramm2020_2023_loplik.pdf (vaadatud enne 7.04.2021).

⁴³⁵ Kultuuriministeerium. (n.d.). *Kultuuriprogramm. 2020.–2023. aastad*. https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/200123_kultuuriprogramm2020_2023_loplik.pdf (vaadatud enne 7.04.2021).

⁴³⁶ Kultuuriministeerium. (2017). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2016. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

Kultuuriministeerium ei ole oma dokumentides mõtestanud vaimse ja ainelise pärandi lahutamatu muinsuskaitsevaldkonnas oma tegevuste kirjeldamisel ning ei ole seda jälginud ega analüüsinud. Eesti rikkaliku vaimse ja materiaalse kultuuripärandi, sealhulgas kultuuriväärtusliku keskkonna ja eriilmeliste piirkondlike kultuuriruumide elujõulisuse ja säilimise tagamine järeltulevatele põlvetele on seotud kogu kultuurivaldkonnaga⁴³⁷. Esile toomist väärrib allpool kirjeldatud uue 2019. aastal jõustunud muinsuskaitseaduse⁴³⁸ viitamine vaimsele pärandile. Seni kehtinud seadus ei sisaldanud vaimse kultuuripärandi kaitset. Ainelise ja vaimse pärandi lahutamatusena seotud tegevusest võib esile tuua Euroopa kultuuripärandiaastat 2018, kui vaimne pärand oli üks peamistest teemadest⁴³⁹.

Riik on panustanud kultuurimälestiste objektipõhise kaitse laienemisse keskkonna ja konteksti väärtustamisel. **2019. aastal algas uute kaitsekordade koostamine kõigile muinsuskaitsealadele ning see tegevus kestab 2023. aastani**⁴⁴⁰.

Tervikliku väärtustamise all võib käsitleda ka eri tüüpi kultuuripärandi käsitlemist eri eluvaldkondades. Kultuuripärandi säilitamisele on panustanud mitmed Eesti ministeeriumid. Kaitseministeerium on toetanud kohalikke omavalitsusi ja mittetulundusühinguid sõjaajaloolise pärandi säilitamisel (nt 2014. aastal eraldas Kaitseministeerium toetusi matmispaikade taastamiseks)⁴⁴¹. Põllumajandusministeerium toetab Eestis aretatud sortide ja tõugude kultuuripärandi hoidmist⁴⁴².

Kultuurimälestised on lahutamatu osa riigi turismitööstusest⁴⁴³. Samas **kultuuripärandi potentsiaal ei ole piisavalt ära kasutatud.** 2021. aasta märtsi lõpus valmis Eesti päranditurismi uuring, milles tuuakse esile, et „[p]äranditurism kujutab endast Eestis tugevasti alakasutatud potentsiaaliga valdkonda, millest võiks saada oluline tuluallikas nii riigi, regioonide, omavalitsuste kui ka ettevõtjate ja kohaliku elu tasandil“ ning „[p]äranditurismi arendamiseks leidub Eestis rohkelt kasutamata võimalusi ning see võiks etendada väga olulist osa regionaalarengus ja elu hoidmisel Eesti maapiirkondades“⁴⁴⁴. Fookusgrupi intervjuus toodi esile, et muinsuskaitsevaldkonna vähese rahastuse juures ei ole paljud ehitismälestised korda tehtud (vt statistikat eespool) ega saa seetõttu teenida kultuuriturismi eesmärke.

” [...] loomulikult on muinsuskaitse üldse selle alus, et meil saaks siin mingisugust kultuuriturismi olla, aga see ei ole välja paistnud järjekordselt nagu riigieelarve prioriteetides [...].

⁴³⁷ Kultuuriministeerium. (n.d.). *Kultuuriprogramm. 2020.–2023. aastad.*

https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/200123_kultuuriprogramm2020_2023_loplik.pdf (vaadatud enne 7.04.2021).

⁴³⁸ *Muinsuskaitseadus*. RT I, 19.03.2019, 13. <https://www.riigiteataja.ee/akt/119032019013?leiaKehtiv>

⁴³⁹ *Kultuuripärandi aasta. Vaimne kultuuripärand.* (n.d.). <https://www.parandiaasta.ee/vaimne-kultuuriparand/>

⁴⁴⁰ Muinsuskaitseamet. (n.d.). *Muinsuskaitsealad.* <https://www.muinsuskaitseamet.ee/et/muinsuskaitsealad>

⁴⁴¹ Kultuuriministeerium. (2015). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2014. aasta täitmise kohta.* <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

⁴⁴² Kultuuriministeerium. (2015). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2014. aasta täitmise kohta.* <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

⁴⁴³ *Visit Estonia - Official travel guide to Estonia.* <https://www.visitestonia.com/en/>

⁴⁴⁴ Valk, H., Kriiska, A., Matsin, A., Oras, J., Ormisson-Lahe, A., Pae, T., Rahi-Tamm, A., & Rimmel, M. A. (2021). *Päranditurism Eestis: potentsiaal ja arenguvõimalused. RITA 4: TAI poliitika seire. Lõpparuanne.* Tartu Ülikooli ajaloo ja arheoloogia instituut. <https://www.etag.ee/wp-content/uploads/2021/03/Paranditurism-Eestis.pdf>

Mitmed uuringud on näidanud riigi ebapiisavat panust muinsuskaitse valdkonda. Riik jätab kasutamata võimaluse toetada säästvat arengut. 2014. aastal tehtud uuringust selgus, et riik ja kohalikud omavalitsused näitavad omanikuna mälestiste kaitsmisel kehva eeskju ega väärtusta pärandit, sest nt riigi tasandil eelistatakse uute hoonete ehitamist vanade restaureerimisele⁴⁴⁵, mis peab fookusgrupis osalenute arvates paika levinud tavana kogu vaadeldaval perioodil. 2016. aastal tehtud uuring näitas, et heas seisukorras või restaureerimisel (s.t kohe heasse seisukorda jõudmas) on veidi üle 1/3 riigile kuuluvast muinsuskaitseisest kinnisvarast, ca 2/5 on rahuldavas ning peaaegu 1/5 halvas, avariilises, hävinud või varemestunud seisukorras⁴⁴⁶. 2020. aastal avaldatud Eesti inimarengu aruandes tõdeti, et veerand kaitsealustest ehitismälestistest Eestis on halvas seisus ja kasutuseta ning riigi panus nende korrastamise ei ole piisav (riigi toetus nende korrastamiseks on jäänud majandussurutise aegsele tasemele)⁴⁴⁷. Kultuuriministeerium on toonud esile, et riik ei ole olnud eraomanikule eeskjuks, tuues põhjuseks selle, et riigi kinnisvarastrateegia ei arvesta „piisavalt muinsuskaitsealuste hoonete kasutusega, sh võimalusega neid pikaajalise säilimise huvides eelisarendada“⁴⁴⁸.

Riik on püüdnud suurendada kasutuses olevate ehitismälestiste osakaalu, muuhulgas Euroopa Majanduspiirkonna ja Norra Finantsmehhanismidest 2014–2021 rahastatava programmi „Kohalik areng ja vaesuse vähendamine“ elluviimise kaudu, milles Kultuuriministeerium viib ellu programmiosa, mis keskendub kahele tegevusele: muinsuskaitsealad ajaloolistes linnakeskustes ning projekt „Ajalooliste linnakeskuste elavdamine ja kohalik areng kultuuripärandi kaudu“⁴⁴⁹. Juba 2021. aastast toetatavate tegevuste hulka kuuluvad kultuuripärandi kättesaadavuse suurendamine ja ligipääsetavuse parandamine võimalikult paljude ühiskonnarühmade jaoks kultuuripärandi valdkonna arendustegevuste toetuse kaudu⁴⁵⁰.

33.1 prioriteeti võib pidada osaliselt saavutatuks, sest riik tervikuna ei ole olnud erasektorile eeskjuks ning pole muinsuskaitsevaldkonda piisavalt panustanud, jättes nii omakorda toetamata säästva arengu.

⁴⁴⁵ Tafel-Viia, K., Lassur, S., Viia, A., Terk, E., Randla, A., Mändel, M., Orro, O., Naris, M., & Hansar, L. (2014). *Eraomandis oleva kinnismälestise hoidmine. Uuringu lõpparuanne*. Tallinn: Tallinna Ülikooli Eesti Tuleviku-uuringute Instituut, Eesti Kunstiakadeemia muinsuskaitse ja konserveerimise osakond.

<https://register.muinas.ee/ftp/MKA%20inventeerimine/Eraomandis.uuring.pdf>

⁴⁴⁶ Mändel, M., Tafel-Viia, K., Randla, A., Lassur, S., Välja, L., Terk, E., Ingerpuu, L., Viia, A., Valge, C., Hansar, L., Orro, O. (2016). *Riigi omanduses olevate kultuuriväärtuslike ehitiste haldamine. Uuringu lõpparuanne*. Tallinn: Eesti Kunstiakadeemia muinsuskaitse ja konserveerimise osakond, Tallinna Ülikooli Ühiskonnateaduste Instituut.

<https://register.muinas.ee/ftp/MKA%20inventeerimine/Riigi.omad.uuring.pdf>

⁴⁴⁷ Talk, T., & Raie, S. (2020). Ehituspärand ja ruumikvaliteet. Helen Sooväli-Sepping. (toim.). *Eesti Inimarengu Aruanne*. Tallinn: Eesti Koostöö Kogu. <https://inimareng.ee/ehitusp%C3%A4rand-ja-ruumikvaliteet.html>

⁴⁴⁸ Kultuuriministeerium. (2018). *Kultuuriministeeriumi valitsemisala arengukava 2019–2022*.

https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/180228_allkirjastatud_kum_ak_2019_2022.pdf (vaadatud enne 7.04.2021).

⁴⁴⁹ Kultuuriministeerium. (2020, 7. detsember). *Euroopa Majanduspiirkonna ja Norra toetused 2014–2021*.

<https://www.kul.ee/et/eesmargid-tegevused/muinsuskaitse/euroopa-majanduspiirkonna-ja-norra-toetused-2014-2021> (vaadatud enne 7.04.2021).

⁴⁵⁰ Muinsuskaitseamet. (n.d.). *Kultuuripärandi valdkonna arendustegevuste toetus*.

<https://www.muinsuskaitseamet.ee/et/kultuuriparandi-valdkonna-arendustegevuste-toetus>

2.10.2. Kultuuripärandi kaitse

	<p>33.2 Olulisel kohal on kultuuripärandi kaitse strateegia ja kaitsemeetmete täpsustamine (mida, milleks ja kuidas kaitstakse), mälestiste nimekirjade inventuur, analüüs ning vastavalt analüüsi tulemustele nimekirjade ja seadusandluse ajakohastamine. Mälestiseks tunnistamise protsessi oluliseks osaks peab olema eri osapoolte huvide õigustatuse hindamine, avaliku huvi selge määramine, avaliku ja erahuvi kaalumine ning kaitsemeetmete proportsionaalsus, võttes seejuures arvesse rahvusvahelisi kokkuleppeid.</p>
---	--

Muinsuskaitseamet on vaadeldaval perioodil läbi viinud kultuuripärandi alusuuringuid ning tegelenud mälestiste nimekirjade inventuuridega. Lisaks alusuuringutele (vt ptk 2.10.6) algas 2019. aastal uute kaitsekordade koostamine kõigile muinsuskaitsealadele. 2019. aastal alustati muinsuskaitsealade kaitsekordade koostamisega Kuressaares, Pärnus, Valgas, Tartus, Paides ja Rebalas⁴⁵¹.

2017. aastal jõudis lõpule kunstimälestiste inventuur, samal aastal oli käimas arheoloogiamälestiste inventuur, jätkus looduslike pühapaikade kaardistamine ning Eesti Vabaõhumuuseumi maaarhitektuuri keskus inventeeris Eesti taluarhitektuuri^{452,453}. Vaadeldaval perioodil toimus Haapsalu vanalinna ja Sillamäe kavandatava muinsuskaitseala inventeerimine⁴⁵⁴. Samas jäi fookusgrupi intervjuus kõlama **rahulolematus arheoloogia inventeerimise ulatusega kõrgendatud nõuete tõttu, mille täitmiseks ei leita Muinsuskaitseametis aega.**

” [...] selle inventeerimisega tõesti jõutud kaugemale, aga näiteks arheoloogia on see valdkond, kus peaaegu üldse ei ole jõutud, ja põhjus tõepoolest on see, et seoses õigusriigi normide tekkimise ja arenguga viimase paarikümne aasta jooksul see kaitse alla võtmise protsess... on ju oluliselt suurenenud need nõuded. Kui 20 aasta eest sisuliselt piisas A4 leheküljel ekspertiisist ja ministri allkirjast, siis täna on seal väga keeruline protsess, mis tähendab seda, et need vähesed ametnikud, kes töö on — noh, nad ei jõua suht midagi tehtud. [...] Aga inventeerimine, vähemalt arheoloogia valdkonnas, peaaegu et seisab. Lihtsalt ei ole selleks võimekust.

Uue 2019. aastal jõustunud muinsuskaitseaduse⁴⁵⁵ alusel reguleeritakse arheoloogiliste leidudega seonduvat senisest rangemalt, et tõkestada rüüstamisi ja kultuuriväärtuste illegaalset kaubandust⁴⁵⁶.

Juba eespool mainitud **uus muinsuskaitseadus⁴⁵⁷ töötati välja mitme aasta jooksul ning see jõustus 2019. aastal. Uus seadus muutis mitmeid muinsuskaitsealaseid tavasid.** Muuhulgas annab

⁴⁵¹ Muinsuskaitseamet. (n.d.). *Muinsuskaitsealade kaitsekordade koostamine*. <https://www.muinsuskaitseamet.ee/et/uuedkaitsekorrad>

⁴⁵² Kultuuriministeerium. (2018). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2017. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

⁴⁵³ Muinsuskaitseamet. (n.d.). *Looduslikud pühapaigad*. <https://www.muinsuskaitseamet.ee/et/ajaloolised-ja-looduslikud-puhapaigad>

⁴⁵⁴ Muinsuskaitseamet. (n.d.). *Uuringud*. <https://www.muinsuskaitseamet.ee/et/uuringud>

⁴⁵⁵ *Muinsuskaitseadus*. RT I, 19.03.2019, 13. <https://www.riigiteataja.ee/akt/119032019013?leiaKehtiv>

⁴⁵⁶ Kultuuriministeerium. (2019, 7. mai). *Muinsuskaitseadus*. <https://www.kul.ee/et/eesmargid-tegevused/muinsuskaitse/muinsuskaitseadus> (vaadatud enne 7.04.2021).

⁴⁵⁷ *Muinsuskaitseadus*. RT I, 19.03.2019, 13. <https://www.riigiteataja.ee/akt/119032019013?leiaKehtiv>

uus seadus juurde senisest rohkem paindlikkust, lihtsustab asjaajamist, vähendab bürokraatiat, eristab kitsendusi mälestise liikide kaupa, seab sisse hüvitised ja suurendab toetusi⁴⁵⁸. Teiseks oluliseks muutuseks on muinsuskaitse esmakordselt loodud kompensatsioonisüsteem (milleks eraldati täiendav rahastus), mille järgi hüvitatakse mälestise omanikule see osa töödest, mis tuleneb otseselt muinsuskaitseadusest (uuringute ja muinsuskaitse järelevalve kulu)⁴⁵⁹. Kolmandaks, omanik saab muinsuskaitse eritingimused nüüdsest riigilt tasuta⁴⁶⁰. Neljandaks hakkas Muinsuskaitseamet täitma ka muuseumivaldkonna arendaja rolli⁴⁶¹.

Vaadeldava perioodi alguses **muutus muinsuskaitse valdkonnas mälestiseks tunnistamise protsess**. Esiteks **kehtestati** 2019. aastal ministri määrusega esimest korda allpool kirjeldatud uue 2019. aastal jõustunud muinsuskaitseaduse⁴⁶² alusel **mälestise liikide ja muinsuskaitseala riikliku kaitse üldised kriteeriumid**⁴⁶³. Teiseks **hakati enam kaasama eri osapooli**, kelle huvide õigustatust hinnatakse, kaalutakse avaliku ja erahuvi vahetõrka ning kaitsemeetmete proportsionaalsust⁴⁶⁴. Mälestiseks tunnistamise protsess toimub Eestis fookusgrupis osalenute hinnangul vastavalt prioriteedis kirjeldatule, eriti seoses uue seaduse vastuvõtmisega. Samas hindasid fookusgrupis osalenud mälestiseks tunnistamise protsessi aeganõudvaks, kuid see tuleneb protsessi iseloomust, kui on vaja kaasata mitmeid osapooli, aga ka Muinsuskaitseameti vähese inimressursi tõttu.

” *Probleemkoht on see, et see protsess on kohutavalt aeglane. Meil peaks olema märkimisväärselt rohkem asju kaitse all, mis on selles ootenimekirjas, aga nad ei jõua kaitse alla võtmiseni, sellepärast, et... punkt 1 on see, et Muinsuskaitseametis on liiga vähe tööjõudu; punkt 2 on see, et see on... võib-olla see bürokraatiamasin on aetud nagu natukene liiga täiuslikuks. See kõik võtab liiga palju aega. [...] kaasamise koha pealt meil pole küll põhjust öelda, et avalikkust ja osapooli ei kaasataks. Praegu tehakse seda nihukese punktualse täpsusega. Lihtsalt see kaasamise protsess on aeganõudev.*

Kõik fookusgrupis osalenud ei olnud nõus hinnanguga, et see prioriteet on saavutatud, kuid viidati ainult ühele konkreetsele tegevusele, väites, et uus muinsuskaitsealade kaitsekordade menetlemine ei vasta haldusmenetluse reeglitele.

33.2 prioriteeti võib pidada siiski saavutatuks, arvestades seni tehtud inventuure (v.a arheoloogia valdkonnas) ning eriti 2019. aastal jõustunud uut muinsuskaitseadust.

⁴⁵⁸ Kultuuriministeerium. (2020). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2019. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

⁴⁵⁹ Kultuuriministeerium. (2020). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2019. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

⁴⁶⁰ Kultuuriministeerium. (2020). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2019. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

⁴⁶¹ Kultuuriministeerium. (2020). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2019. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

⁴⁶² *Muinsuskaitseadus*. RT I, 19.03.2019, 13. <https://www.riigiteataja.ee/akt/119032019013?leiaKehtiv>

⁴⁶³ *Mälestise liikide ja muinsuskaitseala riikliku kaitse üldised kriteeriumid ning muinsuskaitsealal asuvate ehitiste väärtusklassid*. RT I, 16.05.2019, 1. <https://www.riigiteataja.ee/akt/110112020007?leiaKehtiv>

⁴⁶⁴ Kultuuriministeerium. (2015). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2014. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

2.10.3. Omanike riiklik rahaline toetamine

	<p>33.3 Riik toetab mälestiste omanikke, et tagada oluliste objektide säilimine. Riik finantseerib muinsuskaitsete väärtuste väljaselgitamiseks ja säilitamiseks vajalike otsuste tegemise alusmaterjalide (sh uuringud, eritingimused) koostamist.</p>
---	--

Riik on toetanud mälestiste omanikke stabiilselt igal aastal Muinsuskaitseameti eelarve kaudu. Näiteks 2018. aastal toetas riik kultuurimälestiste omanikke 775 000 ja pühakodasid 723 000 euroga, millele lisandusid muinsuskaitse valdkonna arendustegevused 67 000 euroga⁴⁶⁵. Toetusmeetmeid uuendati seoses uue 2019. aastal jõustunud muinsuskaitseadusega: kultuuripärandi valdkonna arendustegevused, mälestiste ja muinsuskaitsealade ehitiste toetus, taluarhitektuuri toetus (esimene taotlusvoor oli 2019. aastal⁴⁶⁶), tagastatud ehitismälestiste toetus erastamisest laekuvast rahast (esimene taotlusvoor oli 2020. aastal⁴⁶⁷)⁴⁶⁸.

Toetusi mälestiste kordategemiseks on antud ka teiste ministeeriumide haldusalade toetusmeetmetest, näiteks turismiedendamise, piirkondade konkurentsivõime tugevdamise ja maaelu mitmekesistamise meetmetest⁴⁶⁹. Kaitseministeeriumi valitsemisalas tegutsev Eesti Sõjamuuseum sihtfinantseerib sõjaajaloolise pärandi kaardistamist ja mälestiste säilimist ning tähistamist, samuti haldab ja arendab koostöös Eesti Muinsuskaitse Seltsiga Kaitseväe kalmistut⁴⁷⁰.

Vaadeldaval perioodil, täpsemalt 2016. aastal lõppes riigieelarvest ja välisvahenditest rahastatud mõisakoolide programm (15 aasta jooksul toetatud 18 miljoni euroga), mida peetakse mälestiste toetamise edukaks näiteks, leides kultuuripärandile uue funktsiooni ja korrastades seda tänapäevastele nõuetele vastavaks^{471,472}.

Nii nagu juba eespool (vt ptk 2.10.1) on viidatud, ei rahasta riik muinsuskaitse valdkonda piisavas mahus, vaatamata siinses alapeatükis mainitud toetustegevustele. 2020. aasta Eesti inimarengu aruandes tuuakse esile, et riigi toetus riikliku kaitse all olevale ehituspärandile ei ole piisav, sest restaureerimistoetuste taotluste maht on mitu korda suurem kui toetamisvõimalused⁴⁷³. Sealsamas

⁴⁶⁵ Kultuuriministeerium. (2019). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2018. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

⁴⁶⁶ Muinsuskaitseamet. (n.d.). *Taluarhitektuuri säilitamise toetus*. <https://www.muinsuskaitseamet.ee/et/taluarhitektuuri-toetus>

⁴⁶⁷ Muinsuskaitseamet. (n.d.). *Toetused erastamisest laekuvast rahast*. <https://www.muinsuskaitseamet.ee/et/toetused-erastamisest-laekuvast-rahast>

⁴⁶⁸ Kultuuriministeerium. (2020, 28. august). *Muinsuskaitse rahastamine*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/muinsuskaitse/rahastamine> (vaadatud enne 7.04.2021).

⁴⁶⁹ Kultuuriministeerium. (2018). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2017. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

⁴⁷⁰ Kultuuriministeerium. (2017). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2016. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

⁴⁷¹ Kultuuriministeerium. (2016). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2015. aasta täitmise kohta*. Edastatud meili teel.

⁴⁷² Kultuuriministeerium. (2017). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2016. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

⁴⁷³ Talk, T., & Raie, S. (2020). Ehituspärand ja ruumikvaliteet. Helen Sooväli-Sepping. (toim.). *Eesti inimarengu aruanne*. Tallinn: Eesti Koostöö Kogu. <https://inimareng.ee/ehitusp%C3%A4rand-ja-ruumikvaliteet.html>

pööratakse tähelepanu sellele, et „[m]ajandussurutise ajal tehtud kärbe vähendas toetuste eelarvet ligi poole võrra ja kuigi pärast kriisiaastate lõppu on riigieelarve paisunud kolm korda, on riigi toetus mälestistele jäänud sisuliselt kriisiaegsele tasemele“⁴⁷⁴. Fookusgrupis osalenud on ka rõhutanud, et **riik ei toeta omanikke piisavalt, mistõttu riik ei suuda tagada kultuurimälestiste säilimist.**

” [...] ilmselt on paranenud võrreldes 2013. aastaga riigipoolne toetus mälestiste korrastamisele ja nende seisundi parandamisele. Aga loomulikult ei ole see riigi toetus piisav [...], aga see kuristik, mis varitseb vajaduste ja selle abi vahel — see on ikka väga suur. See, milline peaks olema muinsuskaitsete või kultuuriväärtuslike objektide korrastamise, nende säilimise ja kõige muu sinna juurde kuuluva toetamiseks... see riigitoetus peaks olema märkimisväärselt suurem, kui see praegu on. Jah, meil on üks... seoses uue seadusega hakati eritingimusi riigi poolt rahastama — et riik ise rahastab nende koostamise ja veel ka... mida varem ei olnud — ütleme, aastal 2013 veel. [...] ... valdkonda hoitakse näljapajakil.

Uue 2019. aastal jõustunud muinsuskaitseaduse⁴⁷⁵ kohaselt hakkas riik hüvitama mälestise omanikule osaliselt seda osa töödest, mis erineb tavatöödest, ning selle üheks näiteks on uuringud⁴⁷⁶. Muinsuskaitse eritingimusi, mida seni tellis mälestise omanik, hakkas uuringute alusel andma amet. Omaniku kohustuseks jääb jätkuvalt uuringute läbiviimine, mis on osaliselt hüvitatav⁴⁷⁷. Samas mainiti fookusgrupis, et taotlusvoorude tingimused ei ole kolmandale sektorile alati väga lihtsad ning omaniku kanda jäävad uuringute kõrge hinna tõttu siiski suured kulud.

” Siis kindlasti eritingimused — see, et riik praegu seda teeb, on väga hea, aga eritingimuste näiteks eeltööd — inventeerimised ja muud — on praegu ikkagi omaniku koormitis või omaniku kanda. Uuringute puhul võin ütelda seda, et minu meelest see uuringute toetus on liiga väike ja uuringuid ei saa tükeldada nii-öelda osauuringuteks, et toetust küsida. Kokku saab ainult liiga vähe. Paljud uuringud on ikkagi palju suuremahulised.

Fookusgrupis, aga ka uuringu aruteluseminaril pakuti välja mitmeid võimalusi, kuidas oleks võimalik parendada ja tõhustada kultuurimälestiste säilimise rahastamise mudelit.

- Toetusmeetmete mahu rahaline suurendamine.

” 82% ehitismälestistest kuulub eraisikutele. Paljudes riikides on kultuuripärand rohkem riigi käes ja riigi ülal pidada ja ka investeerida. Et see on selle rahastamismudel jätku mõttes Eestis ma arvan ainuke mõistlik tegevus on lihtsalt olemasolevate toetuste suurendamine. See, et riik lihtsalt tuleks avalikes huvides säilitatava kultuuripärandi omanikule abiks. Täna on see osakaal jätkusuutmatu, 33.3% ehitismälestistest on halvas või väga halvas seisus ehk siis hävimisohus. Aastas me suudame toetada umbes kahte protsenti ehitistest, mis tähendab seda, et see remondifond mitte kuidagi ei vähene. [...] Ehk et kui riik on midagi kaitse alla võtnud, siis need objektid peaksid säilima sõltumata tema tänasest omanikust.

⁴⁷⁴ Talk, T., & Raie, S. (2020). Ehituspärand ja ruumikvaliteet. Helen Sooväli-Sepping. (toim.). *Eesti inimarengu aruanne*. Tallinn: Eesti Koostöö Kogu. <https://inimareng.ee/ehitusp%C3%A4rand-ja-ruumikvaliteet.html>

⁴⁷⁵ *Muinsuskaitseadus*. RT I, 19.03.2019, 13. <https://www.riigiteataja.ee/akt/119032019013?leiaKehtiv>

⁴⁷⁶ Kultuuriministeerium. (2019, 7. mai). *Muinsuskaitseadus*. <https://www.kul.ee/et/eesmargid-tegevused/muinsuskaitse/muinsuskaitseadus> (vaadatud enne 7.04.2021).

⁴⁷⁷ Kultuuriministeerium. (2019, 7. mai). *Muinsuskaitseadus*. <https://www.kul.ee/et/eesmargid-tegevused/muinsuskaitse/muinsuskaitseadus> (vaadatud enne 7.04.2021).

- Ühendkuningriigi National Trustiga sarnase süsteemi loomine, mida võiks usaldusväärsema partnerina soodustada riik.

” [...] kui Eestis oleks olemas ka selline nagu National Trusti süsteem, nagu on Inglismaal. Et meil tekiks fond, mis haldaks mingisuguseid mälestisi, teeks neid korda ja selle tulu pealt siis toetaks järgmisi mälestisi. Sihukesed asjad ei sünni üleöö — see on nihukene... võib mitukümmend aastat võtta, et see käima lükata. Aga mingil hetkel peaks nagu põhja alla panema. [...] Kusjuures tegelikult Eesti tingimustes selle põhja võikski panna riik — selle põhja võiks panna näiteks Riigi Kinnisvara AS või Eesti Pank või... või sellised organisatsioonid, ja siis sealt hakatakse nagu juurde tulema.

- Euroopa Liidu fondide kasutuse laienemine erasektorile.

” Lätis on päris palju mõisaid riigi omanduses, ja nad kasutavad selleks Euroopa Liidu vahendeid, selleks, et neid mõisahooneid korrastada ja tagada seal kohapealne tööhõive. Meil on valdav enamuse mõisahooneid siis eraomanike käes, ja eraomanikud ei kvalifitseeru meie tingimuste järgi ka mingitele eurorahastustele. Need on väga üksikud, kus mingisugust eurorahastust saab — heal juhul parkide korrastamiseks saab KIKi [Keskonnainvesteeringute Keskuse] raha. Aga valdavalt enamusest muudest rahastustest jäävad nad välja.

- Rohkemate leevenduste tegemine (millega ei nõustunud kõik fookusgrupis osalenud, sest ühe osalenu hinnangul on uue seadusega tehtud palju leevendusi tööjõu kasutamise osas).

” [...] teine asi on ka tegelikult leevenduste tegemine. [...] tegelikult osad tööd, mida võiks omanik ise täiesti teha, on ta sunnitud sisse ostma. [...] see litsentsisüsteem ju tegelikult moonutab turgu. Seal on tihtilugu hinnad justkui riigi poolt garanteeritud, he-he, marginaaliga. Ehitaja, kes sinna objektile tuleb — noh, sul ei ole nagu tegelikult valida. [...] seal on võib-olla kolm tõsisemat tegijat, kellega ma saaks rääkida. Ja tänu sellele läheb sellise talu renoveerimine väga kalliks [...].

- Olemasolevate rahaliste vahendite võrdsem jagamine avalik-õiguslike ja eraomanike vahel.

” [...] oleks finantseerimisel siiski tark avalik-õiguslikud rahataotlejad ja eraisikud tõsta eraldi nii-öelda eelarvete või eelarveridadele. Täna on nii, et kui ma enne rääkisin, et ehitismälestistest 80% kuulub eraisikutele, siis nendest riigi toetustest lõviosa võtavad senini avalik-õiguslikud — ehk sisuliselt ikkagi riik tõstab raha ühest oma taskust teise. [...] Aga samas tuleb siis ka tegeleda sellega, et neid omanikke võimestada, et nad saaks seda raha küsida. Ja ma näeks, et siiski see... kui see kõik jagatakse ühest eelarvest, siis peaks see liikuma selgelt nagu omanike poolele ja 80% sellest rahast peaks minema omanikele ja 20% võiks sealt riik võtta, mitte vastupidi.

Eespool toodud käsitlusest järeldub, et 33.3 prioriteeti ei saa pidada saavutatuks. Kuigi uuringute ja eritingimuste tegemist rahastab osaliselt ka riik, ei suuda riik siiski tagada mälestiste säilitamist. Siinkohal tuleb pöörata tähelepanu sellele, et riik peab vastama avalikkuse küsimusele, kuidas järgmisel kultuuripoliitika elluviimise perioodil on plaanis olukorda muuta ning tagada endale võetud kohustus kultuurimälestiste säilitamise osas.

2.10.4. Muinsuskaitsealane teadlikkus

	<p>33.4 Riik loob võimalused kultuurimälestiste tutvustamiseks, mille tulemusena paraneb muinsuskaitsealane teadlikkus ühiskonnas. Olulisel kohal on avalikkusele suunatud koolitus- ja teavitusprogrammid, mälestistega seotud viidad ja tähistamine ning kasutajasõbralikud pärandiga tutvumist võimaldavad e-lahendused.</p>
---	--

Muinsuskaitsealase teadlikkuse edendamine ühiskonnas toimub järjepidevalt. Muinsuskaitsealase teadlikkuse suurendamisega tegelevad lisaks riigile ka kolmas ja erasektor. Nende tegevuste hulka kuuluvad muuhulgas muinsuskaitsekuu korraldamine⁴⁷⁸, Eesti Vabaõhumuuseumi maa-arhitektuuri keskuse üritused⁴⁷⁹ (sealhulgas Europa Nostra auhinna saanud ja maamajade omanikele suunatud koolitusprogramm⁴⁸⁰), koolinoortele suunatud pärandivaderite projekt⁴⁸¹, ajakiri Pööning⁴⁸², säästva renoveerimise koolituste korraldajad⁴⁸³ jpm.

Riik täidab seda prioriteeti Muinsuskaitseameti kaudu, kelle missioon on kultuuripärandi, sealhulgas kultuuriväärtusliku keskkonna väärtustamine ja säilimise tagamine järeltulevatele põlvetele⁴⁸⁴. **Muinsuskaitseamet korraldab igal aastal koolitusi ja teabepäevi**^{485,486}. Näiteks 2017. aastal toimus 21 erinevat koolitus- ja teabepäeva⁴⁸⁷. Muinsuskaitseamet on osalenud ka kohalike omavalitsuste jt korraldatud koolituspäevadel⁴⁸⁸. Sellele lisanduvad **muud ettevõtmised muinsuskaitsealase teadlikkuse suurendamiseks ühiskonnas ning kultuurimälestiste tutvustamiseks** (nt osalemise kaudu mere-, ehitus- ja interjöörimessil)⁴⁸⁹. Kultuuripärandi populariseerimisele aitavad kaasa ka **Muinsuskaitse aastaraamat ja iga-aastane tunnustusüritus**, kus Muinsuskaitseamet premeerib parimaid restaureerimistöid, nende tegijaid, ettevõtlikke omanikke, projekteerijaid ja uurijaid, **igasügisene Euroopa muinsuskaitsepäevade nädal**^{490, 491} ning **koostöö meediaga** (nt ajakiri

⁴⁷⁸ Eesti Muinsuskaitse Selts. (n.d.). *Muinsuskaitsekuu*. <https://muinsuskaitse.ee/muinsuskaitsekuu/>

⁴⁷⁹ Eesti Vabaõhumuuseum maaarhitektuuri keskus. (n.d.). *Toimunud üritused*. <https://maaarhitektuur.ee/arhiiv/>

⁴⁸⁰ Kultuuriministeerium. (2015, 12. juuni). *Vabaõhumuuseumile omistati Euroopa Liidu kõrgeima muinsuskaitse auhinna Grand Prix*. <https://www.kul.ee/uudised/vabaohumuuseumile-omistati-euroopa-liidu-korkeima-muinsuskaitse-auhinna-grand-prix> (vaadatud enne 7.04.2021).

⁴⁸¹ *Pärandivaderid – Koolinoored kultuuripärandit hoidmas*. (n.d.). <http://xn--prandivaderid-bfb.ee/>

⁴⁸² *Ajakiri Pööning*. (n.d.). <https://www.ajakiripooning.ee/>

⁴⁸³ *Säästva Renoveerimise Infokeskus*. (n.d.). <https://www.renoveeri.net/>

⁴⁸⁴ Kultuuriministeerium. (2015). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2014. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

⁴⁸⁵ Kultuuriministeerium. (2018). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2017. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

⁴⁸⁶ Muinsuskaitseamet. (n.d.). *Sündmuste ja teabepäevade kalender*. <https://www.muinsuskaitseamet.ee/et/calendar>

⁴⁸⁷ Kultuuriministeerium. (2018). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2017. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

⁴⁸⁸ Kultuuriministeerium. (2017). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2016. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

⁴⁸⁹ Kultuuriministeerium. (2018). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2017. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

⁴⁹⁰ Kultuuriministeerium. (2017). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2016. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

Pööning)⁴⁹². **Euroopa kultuuripärandiaastal 2018** toimus aasta jooksul sadu sündmusi, mis motiveerisid vaimset kultuuripärandit väärtustama ja ainelist kultuuripärandit edasi kandma. Sealjuures olid fookuses noored, kellele korraldati eri tüüpi sündmusi, sealhulgas pärandikogumis- ja tõlgendamise aktsioone⁴⁹³.

Muinsuskaitsealase teadlikkuse suurendamist on Kultuuriministeerium toetanud **muinsuskaitse arendustegevuste taotlusvooru** kaudu⁴⁹⁴, mida aastast 2019 hakkas korraldama Muinsuskaitseamet^{495,496,497}, ning toetatavate tegevuste hulka kuuluvad avalikkusele praktiliste mittetulunduslike restaureerimiskoolituste korraldamine ning laste, noorte ja teiste vähekaasatud rühmade kaasamine kultuurimälestiste ja pärandipaikade hooldamisse ja tutvustamisse⁴⁹⁸. Muinsuskaitsealase teadlikkuse suurendamisega on seotud ka Kultuuriministeeriumi **kolmanda sektori organisatsioonide toetamine** (vt ptk 2.10.5)⁴⁹⁹. Riik toetab muuhulgas Eesti Vabaõhumuuseumi maaarhitektuuri keskuse tegevust, kes korraldab ajalooliste hoonete omanikele suunatud praktilisi koolitusi^{500,501,502}.

Muinsuskaitseamet tegeleb infosüsteemide uuendamisega ning haldab kultuurimälestiste registrit⁵⁰³, mis hõlmab ka iseteenindust eri tüüpi toimingute tegemiseks. 2016. aastal analüüsiti Muinsuskaitseameti protsesse ja e-teenuseid, mis oli aluseks töökorralduslikele muudatustele ning infosüsteemide arendamisele⁵⁰⁴. Muinsuskaitseameti käisid 2021. aasta alguseni **kultuurimälestiste**

⁴⁹¹ Kultuuriministeerium. (2018). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2017. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

⁴⁹² Kultuuriministeerium. (2017). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2016. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

⁴⁹³ Kultuuriministeerium. (2019). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2018. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

⁴⁹⁴ Kultuuriministeerium. (2017). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2016. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

⁴⁹⁵ Muinsuskaitseamet. (n.d.). *Kultuuripärandi valdkonna arendustegevuste toetus*.

<https://www.muinsuskaitseamet.ee/et/kultuuriparandi-valdkonna-arendustegevuste-toetus>

⁴⁹⁶ Muinsuskaitseamet. (2019, 19. märts). *Avaneb uus kultuuripärandi valdkonna arendustegevuste toetusvoor*.

<https://www.muinsuskaitseamet.ee/et/uudised/avaneb-uus-kultuuriparandi-valdkonna-arendustegevuste-toetusvoor>

⁴⁹⁷ Muinsuskaitseamet. (n.d.). *Eraldatud toetused*. <https://www.muinsuskaitseamet.ee/et/jagatud-toetused>

⁴⁹⁸ Muinsuskaitseamet. (n.d.). *Kultuuripärandi valdkonna arendustegevuste toetus*.

<https://www.muinsuskaitseamet.ee/et/kultuuriparandi-valdkonna-arendustegevuste-toetus>

⁴⁹⁹ Kultuuriministeerium. (2017). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2016. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

⁵⁰⁰ Kultuuriministeerium. (2017). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2016. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

⁵⁰¹ Eesti Vabaõhumuuseum. (n.d.). *Maaarhitektuuri keskus*. <https://evm.ee/est/maaarhitektuuri-keskus>

⁵⁰² *Eesti Vabaõhumuuseumi maaarhitektuuri keskus*. (n.d.). <https://maaarhitektuur.ee/>

⁵⁰³ Muinsuskaitseamet. (n.d.). *Kultuurimälestiste register*. <https://register.muinas.ee/>

⁵⁰⁴ Kultuuriministeerium. (2017). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2016. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

registri arendustööd, mille eesmärk oli täiendada ja kaasajastada kultuurimälestiste registri infosüsteemi avalikku, kodaniku ja ametniku keskkonda ning muuta kõik avalikkusele suunatud ja siseteenused ühe infosüsteemi põhiseks⁵⁰⁵. Näiteks 2019. aastal arendati ka omanikele ja avalikkusele suunatud e-teenuseid – mälestiste register on struktuurivahendite abil saamas uut funktsionaalsust⁵⁰⁶.

Fookusgrupis pidasid osalised teadlikkuse suurendamise ja e-lahenduste võimaldamise prioriteeti saavutatuks.

” Häid ja asjalikke koolitusi on [...]. Siin on selline nii-öelda e-riikliku suutlikkus ka ju kohale jõudnud. Need e-lahendused on täitsa ju olemas. [...] noh, alati võib seal ju veel midagi ju tahta, aga noh, kõik see areneb.

” [...] laias laastus tegelikult Eesti muinsusteadlikkus hetkel on väga kõrge ühiskonnas, kui me nagu suurt pilti vaatame. Peaasi on seda mitte käest lasta.

Intervjuus pöörati siiski tähelepanu sellele, et mitmed teavitüsürituded on olnud seotud mahukate muinsuskaitsealaste projektidega, olles seega projektipõhised, ning neid ei ole projektide rahastusperioodi lõppedes jätkusuutlikult edasi toetatud. On ka programme, mis aitavad suurendada inimeste muinsuskaitsealast teadlikkust, kuid on eesmärgi täielikuks saavutamiseks ebapiisavalt rahastatud.

” [...] sinna peaks jääma tegelikult nihuke väikene nagu abirahastus juurde, et saaks nende tegevustega inertsist edasi lasta. Kui nihukesi vabatahtlikke ei ole, siis ta lihtsalt kukub kokku.

” [...] teeliste kirikute programm. [...] käige-käige, aga leida sinna inimesed, kes seal kirikus istuvad ja külalisi vastu võtavad — see on ju kõik vabatahtlik tegevus, ja siin jooksevad piirid tegelikult ette [...]. Aga seda nüüd üksinda kogudused ise muidugi teha ei suuda, et nad neid uksi päriselt korra kohaselt lahti hoiaksid. Nii et kas see on võimalik kuidagi koostöös muuseumidega — ma ei oskagi öelda. Aga siin ma näen küll ühte võimalikku arenguvajadust.

33.4 prioriteeti võib pidada siiski saavutatuks tänu eespool loetletud rohketele järjepidevalt toimivatele tegevustele, kuigi riigil tuleb pöörata rohkem tähelepanu tulemuslike teavitustegevuste, muuhulgas lõppenud mahukate toetusprojektide järgsete teavitustegevuste pikaajalisele toetamisele.

⁵⁰⁵ Muinsuskaitseamet. (n.d.). *Kultuurimälestiste registri arendused*. <https://www.muinsuskaitseamet.ee/et/kultuurimalestiste-registri-arendused>

⁵⁰⁶ Kultuuriministeerium. (2020). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2019. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

2.10.5. Kolmas sektor ja erasektor muinsuskaitstes

	<p>33.5 Riik tunnustab vabaühenduste osa muinsuskaitstes ning soodustab koostööd kolmanda sektori organisatsioonide ja erasektoriga kultuuripärandi säilitamisel, hooldamisel ja tutvustamisel.</p>
---	--

Riik teeb kultuuripärandi säilitamisel ja tutvustamisel koostööd kolmanda sektori organisatsioonidega. **Kultuuriministeerium rahastab kultuuripärandi valdkonna partnerorganisatsioonide tegevust**⁵⁰⁷. Kultuuriministeerium on pidevalt toetanud Eesti Muinsuskaitse Seltsi tegevust, kes koondab paljusid kolmanda sektori organisatsioone ja erasikutest vabatahtlikke^{508,509}. Alates 2018. aastast eraldatakse toetusi kultuuripärandi valdkonna partnerorganisatsioonide tegevuse rahastamiseks loodud „Muinsuskaitse, muuseumide ja raamatukogude valdkonna partnerorganisatsioonide toetamine“ taotlusvooru kaudu⁵¹⁰. 2018. aastal said muinsuskaitsevaldkonna tegevustoetust ICOMOS (International Council on Monuments and Sites ehk Rahvusvaheline Kinnismälestiste Nõukogu) Eesti Rahvuskomitee MTÜ ja Eesti Muinsuskaitse Selts⁵¹¹, 2019. aastal ka Mittetulundusühing Eesti ICOMOS⁵¹². **Muinsuskaitseamet on teinud omakorda koostööd ja hoidnud suhtlust teiste erasektori ja kolmanda sektori organisatsioonidega**, muuhulgas Mõisaomanike Ühenduse, ICOMOS Eesti, Arhitektide Liidu, Säästva Renoveerimise Infokeskuste, Eesti Folkloorinõukogu ja paljude teiste MTÜ-dega^{513,514}. Kolmanda sektori osapooltel on võimalik **kaasa rääkida** muinsuskaitse valdkonna poliitika kujundamisel Kultuuriministeeriumi juures tegutseva **Muinsuskaitse Nõukogu juures** (vt ptk 2.10.6). Samuti on eri valdkondade eksperdid kaasatud Muinsuskaitseametit nõustavate eksperdinõukogude töösse⁵¹⁵.

Fookusgrupi intervjuus jäi kõlama, et **kolmanda sektori organisatsioonidega on koostöö paranenud, kuigi mõnedes kultuurimälestiste omanikele olulistest protsessides ei kaasata neid piisavalt.**

⁵⁰⁷ Kultuuriministeerium. (2020, 28. august). *Muinsuskaitse rahastamine*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/muinsuskaitse/rahastamine> (vaadatud enne 7.04.2021).

⁵⁰⁸ Kultuuriministeerium. (2015). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2014. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

⁵⁰⁹ Kultuuriministeerium. (2018). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2017. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

⁵¹⁰ Kultuuriministeerium. (2020, 25. november). *Muinsuskaitse, muuseumide ja raamatukogude valdkonna partnerorganisatsioonide toetamine*. <https://www.kul.ee/et/parandivaldkonna-partnerorganisatsioonide-toetamine> (vaadatud enne 7.04.2021).

⁵¹¹ Kultuuriministeerium. Ministri käskkiri. 15.02.2018 nr 21. Toetuse eraldamine taotlusvoorst "Muinsuskaitse, muuseumide ja raamatukogunduse valdkonnaüleste partnerorganisatsioonide tegevustoetus". https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/toetuse_eraldamine_taotlusvoorst_muinsuskaitse_muuseumide_ja_raamatu_kogunduse_valdkonnauleste_partnerorganisatsioonide_tegevustoetus.pdf (vaadatud enne 7.04.2021).

⁵¹² Kultuuriministeerium. Ministri käskkiri, nr 1-2.1/2019_11. Toetuse eraldamine eelarvevahenditest "Muinsuskaitse, muuseumide ja raamatukogude valdkonna partnerorganisatsioonide toetamine". https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/toetuse_eraldamine_eelarvevahenditest_muinsuskaitse_muuseumide_ja_raamatukogude_valdkonna_partnerorganisatsioonide_toetamine.pdf (vaadatud enne 7.04.2021).

⁵¹³ Kultuuriministeerium. (2015). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2014. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

⁵¹⁴ Kultuuriministeerium. (2018). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2017. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

⁵¹⁵ Muinsuskaitseamet. (n.d.). *Nõukogud*. <https://www.muinsuskaitseamet.ee/et/noukogud>

” [...] kui võrrelda 2013. aastaga, siis on vabaühenduste kaasamine parem kui... noh, täna on parem – täna on parem. Rohkem kaasatakse vabaühendusi ja kolmandat sektorit muinsuskaitse.

” [...] nagu vajadus parandada seda läbikäimist. Meil oleks kindlasti olnud muinsuskaitse uue seaduseelnõu puhul soov kaasa rääkida ka rakendusaktides, mida ju... tol ajal, kui see seadus vastu võeti, siis ta võeti ilma rakendusaktideta vastu, eks ole, ja nende määruste sisus, noh, seda võimalust isegi ei pakutud näiteks.

Valitsus kiitis 25. veebruaril 2021 heaks Eesti ühinemise kultuuripärandit kui ressursi väärtustava Faro konventsiooniga⁵¹⁶. Tänu sellele loodetakse n-ö pärandikogukondade paremat arengut soodustada.

Fookusgrupis osalenud ei saanud anda selget hinnangut koostööle erasektoriga, v.a ühe ehitismälestise puhul, küll viitasid vajadusele vähemalt rohkem tunnustada eraomanike panust muinsuskaitsele nendega asjaajamisel. Kultuuriministeerium on üldiselt viidanud Muinsuskaitseameti tihedamale suhtlusele erasektori organisatsioonidega ainult vaadeldava perioodi alguses⁵¹⁷.

33.5 prioriteeti võib siiski pidada osaliselt saavutatuks, sest puuduvad selged viited tihedamale koostööle erasektoriga.

2.10.6. Interdistsiplinaarsus, uurimis- ja nõustamisvõimekus

	<p>33.6 Muinsuskaitse eesmärkide seadmisel ja elluviimisel on vajalik suurendada sidusust erinevate valdkondade (sh muuseumid, keskkonnakaitse, ruumiline planeerimine) ja asjaomaste ministeeriumide ning asutuste vahel. Samuti on ametkondade tegevuse kavandamisel vajalik tõsta valdkonna uurimis- ja nõustamisvõimekust. See võimaldab edendada teaduspõhist muinsuskaitset ning muuta avalikud teenused valdkonnas professionaalsemaks ja kasutajasõbralikumaks.</p>
---	--

Kultuuriministeeriumi juures on pikka aega tegutsenud nõuandva koguna Muinsuskaitse Nõukogu⁵¹⁸, mille koosseis muutub iga nelja aasta tagant. 2019. aastal alustas tööd uus koosseis, kes käib koos järgmised neli aastat ja kuhu kuuluvad erinevate elualade eksperdid ning muinsuskaitsega seotud sektorite esindajad⁵¹⁹. Nõukogu võimaldab saada sisendit eri valdkondade osapooltelt, kes on muinsuskaitsega mingil viisil seotud.

Riigi selge samm erinevate valdkondade, ministeeriumide ning asutuste vahelise sidususe suurendamiseks väljendus uue muinsuskaitse seaduse vastuvõtmises. 2019. aastal jõustunud uus

⁵¹⁶ Kultuuriministeerium. (2021, 21. veebruar). *Eesti liitub kultuuripärandit kui ressursi väärtustava Faro konventsiooniga*. <https://www.kul.ee/et/uudised/eesti-liitub-kultuuriparandit-kui-ressurssi-vaartustava-faro-konventsiooniga> (vaadatud enne 7.04.2021).

⁵¹⁷ Kultuuriministeerium. (2015). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2014. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

⁵¹⁸ *Muinsuskaitse Nõukogu põhimäärus*. RTL 2007, 22, 376. <https://www.riigiteataja.ee/akt/12800603>

⁵¹⁹ Kultuuriministeerium. (2020). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2019. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

muinsuskaitseametile⁵²⁰. Kultuuriministerium on esile toonud, et 2019. aasta uue muinsuskaitseametite jöustumisega (muinsuskaitseameti struktuuri ja töö ümberkorraldamisega) püütakse muuhulgas tösta muinsuskaitse ja muuseumi omavahelise koostöö potentsiaali, eelkõige kultuuripärandi tutvustamisel, haridusprogrammides ning arendustegevustes⁵²¹. Muinsuskaitseametist on saanud/saamas kultuuripärandi valdkonna kompetentsikeskus, tegeledes lisaks kultuurimälestistele ka muuseumide ja neile kuuluvate kogudega⁵²². 2019. aastast toetakse muuseumi- ja muinsuskaitsevaldkonna strateegilist arendamist, kahe valdkonna koostööd ja populariseerimist ning rahvusvahelistumisele kaasaaitamist kultuuripärandi valdkonna arendustegevuste toetusega, et varasema kahe eri taotlusvooru ühendamise kaudu suunata kultuuripärandi valdkonna arengut terviklikumalt ja suurendada koostööd kahe sarnase valdkonna vahel^{523,524}.

Fookusgrupis osalenud pöörasid siiski tähelepanu sellele, et kuigi koostöö muuseumidega on muinsuskaitsevaldkonnas olnud väga hea, siis teiste valdkondade puhul ei pea see siamaani paika. Peamise kitsaskohana toodi välja ministeriumite haldusalas olevate asutuste kohati vastuoluline käitumine, mistõttu ei ole riik alati kolmandale ja erasektorile eeskuju. Näitena toodi Riigimetsa Majandamise Keskuse tegevus seoses ristipuude maharaiumisega⁵²⁵, mis Riigimetsa Majandamise Keskuse seisukoha järgi juhtus „pahaaimamatult“, sest ristipuid ei olnud kantud Maa-ameti kaardikihile⁵²⁶. Kultuurimälestiste väärtust võidakse küll hakata väärtustama, kuid see võib võtta aega, mis omakorda tingib vajaduse pidevalt tegeleda muinsuskaitsealase teadlikkuse suurendamisega ka avalikus sektoris.

” Muuseumidega on meil väga hea koostöö. Siin ei teki nagu üldse mingisugust probleemi. Aga kui mõelda nüüd praegu kasvõi RMK [Riigimetsa Majandamise Keskuse] ja ristipuude peale, või selle sama Riigi Kinnisvara Aktsiaseltsi peale [...] — siis noh, seal... ütleme, sõltumata sellest, et Keskkonnaministeriumi ja RKASi [Riigi Kinnisvara Aktsiaseltsi] esindajad istuvad nõukogus, muinsuskaitse nõukogus, seal koostööd sisuliselt ikkagi ei ole. Sõidetakse... sõidetakse mälestiste huvidest ikkagi päris jõhkralt üle. [...] Et siin... siin on nagu... siin on nagu lõputult arenemisruumi.

” [...] on hea näide Veeteede Ametist, kes tükk aega ignoreeris neid ajaloolisi tuletornide ja leidis, et see on tohtu kulu. Ja siis ühel päeval käis seal kröks, ja nad said aru, et... et suurendab nende mainet; see on nende valdkondliku järjepidevuse jaoks väga oluline; nad on leidnud rahad siis tuletornide korrastamiseks.

⁵²⁰ Kultuuriministerium. (2020). Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2019. aasta täitmise kohta. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

⁵²¹ Kultuuriministerium. (2020). Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2019. aasta täitmise kohta. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

⁵²² Kultuuriministerium. (2019, 7. mai). Muinsuskaitseamet. <https://www.kul.ee/et/eesmargid-tegevused/muinsuskaitse/muinsuskaitseamet> (vaadatud enne 7.04.2021).

⁵²³ Muinsuskaitseamet. (n.d.). Kultuuripärandi valdkonna arendustegevuste toetus. <https://www.muinsuskaitseamet.ee/et/kultuuriparandi-valdkonna-arendustegevuste-toetus>

⁵²⁴ Muinsuskaitseamet. (n.d.). Eraldatud toetused. <https://www.muinsuskaitseamet.ee/et/jagatud-toetused>

⁵²⁵ Vt nt: Harju, Ü. (2018). RMK läks ristimetsa kallale keskkonnaameti hoiatusest hoolimata. *Lõunaleht*, nr. 33, 23 august. <https://dea.digar.ee/cgi-bin/dea?a=d&d=lounaleht20180823.2.3>; Harju, Ü. (2021). Hingepuud läksid RMK sae alla. *Postimees*, 4. jaanuar. <https://leht.postimees.ee/7146740/hingepuud-laksid-rmk-sae-alla>

⁵²⁶ Metsamajandusuudised.ee. (2021, 5. märts). RMK: me ei langeta teadlikult ristipuid. <https://www.metsamajandusuudised.ee/uudised/2021/03/05/rmk-me-ei-langeta-teadlikult-ristipuid>

Peamise takistusena nähakse kompromissi leidmist eri huvidega osapoolte vahel, sest nt muinsuskaitse esindajad seisavad kultuuripärandi säilitamise eest, see-eest nt kinnisvaraarendajad soovivad kohati saada tulemuse võimalikult madalate kuludega.

” See, et keskkonnakaitse ja muinsuskaitse vahel on tõsised probleemid, seda ei saa eitada. Mitmed-mitmed projektid siin Eestis on selle tõttu seisma jäänud, et kahel eri valdkonnal on oma nägemus asjast. Planeerimine, ruumiline planeerimine täpselt samuti. Seal on arendajatel omad huvid, muinsuskaitse inimestel on omad huvid, ja väga keeruline on leida seal seda koostööd ja ühist lahendust.

Sidususe all mõeldakse ka muinsuskaitse teemade käsitlemist haridusvaldkonnas. Fookusgrupis osalenud pöörasid tähelepanu sellele, et **tuleb sihikindlamalt tegutseda laste ja noorte muinsuskaitsealase teadlikkuse suurendamisega hariduslike tegevuste kaudu**, et inimesed väärtustaksid rohkem muinsuskaitset ja kultuuripärandit tervikuna ning tajusid kultuurimälestisi väärtusena, mitte kuluna. Selles tegevuses on peamine roll Haridus- ja Teadusministeeriumil.

” Aga selle kultuuripärandi tundmaõppimine... ja näiteks miks mitte selle kohta kirjutada kirjandeid ja neid siis analüüsida ja tunnustada? Aga see noore põlvkonna osa selles võiks tegelikult olla nähtavam. Mitte, et ta võib-olla praegu täiesti puuduks, aga ega ta nähtav kahjuks ei ole.

Vaadeldaval perioodil **valmisid alusuuringud, mis võimaldasid kavandada edasist muinsuskaitsealast tööd**. „Kirikute tornikiivrite ankurdamisvajadus“ (2015), „Eraomandis oleva kinnismälestise hoidmine“ (2014), „Eesti ratasristid. Kataloog. I osa“ (2015), „Riigi omanduses olevate kultuuriväärtuslike ehitiste haldamine“ (2016), „Pühakodade kivimüüride niiskuskahjustused ja sooldumine“⁵²⁷. 2019. aastal alustati muinsuskaitsealade (Kuressaare, Tartu ja Pärnu) kaitsekordade koostamise alusuuringuid⁵²⁸. 2018. aastal valmis Kultuuriministeeriumi ja Eesti Teadusagentuuri koostöös tellitud uuring „Eesti sõjaajaloolise arhitektuuripärandi kaardistamine ja kasutusvõimaluste analüüs“, mille käigus kaardistati olulisem osa Eestis asuvast 19. ja 20. sajandi militaarpärandist⁵²⁹.

Eesti Teadusinfosüsteemis on **kokku 24 teadus- ja arendusprojekti, kus finantseerijaks** (ainukesena või koos teiste tellijatega) **on märgitud Muinsuskaitseamet**⁵³⁰, ning kõikide projektide algus- ja lõpukuupäevad langevad perioodi 2016–2020. Uuringute tegijad on Tartu Ülikool ja Tallinna Ülikool, ühe projekti puhul Eesti Kunstiakadeemia. Varasemaid Muinsuskaitseameti (kaas)finantseeritud uuringuid süsteemis kahjuks ei leidu.

Muinsuskaitseamet on tegelenud nõustamisega osana oma tavapärasest tööst, muuhulgas on teinud jooksvalt kättesaadavaks vajalikke abimaterjale. Näiteks on kõigile tasuta kättesaadav restaureerimise voldik „Omaniku käsiraamat“⁵³¹. Muinsuskaitseameti veebilehe üks peamisi alamlehti

⁵²⁷ Muinsuskaitseamet. (n.d.). *Uuringud*. <https://www.muinsuskaitseamet.ee/et/uuringud>

⁵²⁸ Muinsuskaitseamet. (n.d.). *Uuringud*. <https://www.muinsuskaitseamet.ee/et/uuringud>

⁵²⁹ Kultuuriministeerium. (2019). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2018. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

⁵³⁰ Eesti Teadusinfosüsteem. (n.d.). *Projektid*. <https://www.etis.ee/Portal/Projects/Index?rvn=1?personrole=K%C3%B5ik&searchmergedinstitutions=true&searchprogrammeinfo.isfundingprogramme=true&searchprogrammeinfo.isprocessprogramme=false&selectedprojecttypes=false&selectedprojecttypes=1&selectedprojecttypes=2&selectedprojecttypes=3&selectedprojecttypes=4&researcharea.frascatistatus=New&financinginstitution=muinsuskaitseamet&projectstatus=All&projectssearchmode=Fuzzy&PageSize=50>

⁵³¹ Muinsuskaitseamet. (n.d.). *Restaureerimise käsiraamat*. <https://www.muinsuskaitseamet.ee/et/kasiraamat>

on pühendatud vajalikule infole seoses mälestisel tehtava tööga („Töö mälestisel“)⁵³². Uue 2019. aastal jõustunud muinsuskaitseaduse⁵³³ tõttu hakkab riik veelgi suuremat tähelepanu pöörama nõustamis- ja ennetustegevusele, muinsuskaitseinspektorite pädevus keskendatakse nõustamisele ning amet aitab mälestise omanikul olla tark tellija⁵³⁴.

Fookusgrupis jäi kõlama, et **Muinsuskaitseameti professionaalsetele spetsialistidele vaatamata on nende arv ameti vähese rahastamise tõttu ebapiisav.**

” [... Muinsuskaitse]ametis nagu valmidus selleks uurimis- ja nõustamisvõimekuseks... seal on väga häid uurijaid ja nõustajaid, aga jälle seesama — küsimus on ameti inimressurssides.

33.6 prioriteeti võib pidada osaliselt saavutatuks, sest vaadeldaval perioodil on tehtud mitmeid vajalikke uuringuid, Muinsuskaitseamet on pakkunud nõustamisteenust ning uue muinsuskaitseaduse tulemusena peab nõustamisele rohkem tähelepanu pöörama, kuid nõustamise maht on Muinsuskaitseameti ebapiisavate ressursside tõttu vähene. Muinsuskaitseameti töö reorganiseerimisega on astunud samm muinsuskaitsevaldkonna ja muuseumide vahelise sidususe suurendamise poole.

⁵³² Muinsuskaitseamet. (n.d.). <https://www.muinsuskaitseamet.ee/et>

⁵³³ Muinsuskaitseadus. RT I, 19.03.2019, 13. <https://www.riigiteataja.ee/akt/119032019013?leiaKehtiv>

⁵³⁴ Kultuuriministeerium. (2019, 7. mai). Muinsuskaitseadus. <https://www.kul.ee/et/eesmargid-tegevused/muinsuskaitse/muinsuskaitseadus> (vaadatud enne 7.04.2021).

2.11. Muuseumid

Autor: Merlin Nuiamäe.

34. Muuseumid

Muuseumide tegevusvaldkonna prioriteetide saavutamine perioodil 2014–2020

34.1 Kaasaegsed ja atraktiivsed muuseumid

- Kasvanud on muuseumide külastamine, loodud on uusi muuseume ning tehtud uusi ekspositsioone.
- Uuenenud riikliku kahjuhüvitamise tagamise regulatsioon lihtsustab kõrgetasemeliste rahvusvaheliste näituste Eestisse toomist.
- Tõhustama peaks haridus- ning muuseumide valdkonna koostööd.
- Tähelepanu vajab erinevatele sihtgruppidele ligipääsu võimaldamine muuseumidele.

34.2 Tihe koostöö muuseumide, muinsuskaitse ja teadusasutuste vahel

- Muuseumide ja muinsuskaitse valdkondade koordineerimine viidi ühte asutusse.
- Muuseumide koostöö teadusasutustega on seni piirdunud pigem üksikprojektidega.

34.3 Muuseumikogude digiteerimine ja hoiustamine

- 2018. aastal valmis „Kultuuripärandi digiteerimine 2018–2023“ tegevuskava.
- Muuseumide infosüsteem MuIS on aegunud ega ole kasutajamugav ja funktsionaalne – käimas on MuIS 2.0 arendused.
- Probleemne on muuseumikogude pikaajaline säilitamine – ootus ühishoidlale, mille kontseptsioon leidis Vabariigi Valitsuse heakskiidu 2018. aastal.

34.4 Muuseumide lõimumine haridusprotsessiga

- Paljudel muuseumidel on koostatud head ning riiklike õppekavadega seotud haridusprogrammid.
- Endiselt ei ole võimalik tagada kõigile kooliõpilastele võrdsed võimalusi muuseumide külastamisel.
- Muuseumipedagoogidel ja teistel muuseumispetsialistidel puudub terviklik ja regulaarne täiendõppesüsteem.
- Paljud muuseumide e-õppematerjalid on tehtud kättesaadavaks, kuid vajalik on täiendav uuring, et välja selgitada, miks neid võimalusi võrdlemisi vähe kasutatakse.

34.5 Muuseumivõrk ja baasfinantseerimine

- Muuseumivõrgustikku on korrastatud ning muuseumide juriidilist vormi on muudetud.
- Muuseumide baasfinantseerimine on tagatud.
- Muuseumide võimekus oma kulusid omatulu abil katta sõltub riigipoolsest pidevast toetusest investeringute, remondi- ja restaureerimisvahendite kujul.
- Osade muuseumide jaoks on probleem rahastamise projektipõhisus ehk nad sõltuvad oma tegevuskulude katmisel liigselt erinevatest meetmetest ja taotlusvoorudest.

Kultuuripoliitika põhialuste loomise perioodil ehk aastatel 2012–2013 olid muuseumide valdkonnas tulevikku vaadates peamisteks märksõnadeks muuseumivõrgu korrastamine ja muuseumide ümberkorraldamine, koordineeritud koostöö erinevate osapoolte vahel, kultuuritöötajate konkurentsivõimeline töötasu tagamine ning museaalide kogumispõhimõtete loomine⁵³⁵.

2013. aastal algatas Kultuuriministerium ka muuseumiseaduse eelnõu, mille üheks olulisemaks muudatuseks oli muuseumidele seatud kohustus panna kirja kogumispõhimõtted, mis on muuseumikogu täiendamise aluseks. Kogumispõhimõtete koostamise eesmärgina toodi tol ajal välja soov parandada muuseumikogude kvaliteeti ning vältida kogude dubleerimist, kuivõrd mitmed muuseumid olid pikaajaliste subjektiivsete kogumisotsuste tagajärjel paisunud hoomamatult suureks⁵³⁶. Lisaks loodeti viia digiajastu nõuetega kooskõlla arvepidamine museaalide üle, et panna alus ühtsele museaalide andmebaasile ning tagada info- ja statistilised otsingud üle muuseumide erinevate kogude⁵³⁷.

Viimase seitsme-kaheksa aastaga on muuseumide valdkonnas tehtud mitmeid muudatusi, kuid suur osa sihtrühma vajadustest on säilinud. Aastal 2020 on muuseumide valdkonnas peamisteks väljakutseteks muuseumikogude pikaajalise säilimise tagamine, muuseumikogude kättesaadavus ja kasutatavus, muuseumivaldkonna sidumine haridusasutustega ning püsiekspositsioonide uuendamise ja muuseumihoonete remondi- ning restaureerimisvajadused.

2.11.1. Kaasaegsed ja atraktiivsed muuseumid

	<p>34.1 Muuseumide eesmärk on kujuneda kaasaja ootustele ja vajadustele vastavateks mäluasutusteks, mis siinse kultuuripärandi kogumise, hoidmise ja uurimise kõrval panustavad haridustegevusse ning on samas elamuste pakujateks nii kodu- kui ka välismaistele külastajatele, kasvatades seeläbi Eesti kui kultuuriturismi sihtpunkti populaarsust. Lisaks ajaloopärandile peab riik oluliseks looduspärandi uurimist ja avalikkusele tutvustamist, väärtustades loodusmuuseumide, botaanikaaedade ja loomaaedade tegevust.</p>
---	---

2014. aastaga võrreldes on muuseumide valdkonnas toimunud mitmeid arenguid. Oluliselt on kasvanud muuseumide külastamine ning juurde on tekkinud uusi muuseume, ehitatud maju ning tehtud uusi ekspositsioone (vt lisa 5 tabelit olulisematest investeeringutest riigimuuseumidesse, riigi sihtasutustesse ning teistesse riigieelarvest rahastatud muuseumidesse aastatel 2014–2020). Põhialuste perioodi jooksul valmis ka suurprojekt – 2013. aastal alustati ehitusega ning 2016. aastal avati Eesti Rahva Muuseumi uus peahoone Tartus. Ka muuseumide tulud on viimase seitsme aasta

⁵³⁵ Kultuuriministerium. (2013). *Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020*.
<https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/kultuur2020.pdf> (vaadatud enne 7.04.2021).

⁵³⁶ Muuseumiseaduse 374 SE eelnõu esimese lugemise seletuskiri (2013).
[https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/Muuseumiseadus \(374 SE I\) - arutelu teemal museaalide ost, arvele võtmine ja muuseumikogust väljaarvamine ning rahvusvahelise näituse kindlustamine/](https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/Muuseumiseadus%20(374%20SE%20I)%20-%20arutelu%20teemal%20museaalide%20ost,%20arvele%20võtmine%20ja%20muuseumikogust%20väljaarvamine%20ning%20rahvusvahelise%20näituse%20kindlustamine/)

⁵³⁷ Muuseumiseaduse 374 SE eelnõu esimese lugemise seletuskiri (2013).
[https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/Muuseumiseadus \(374 SE I\) - arutelu teemal museaalide ost, arvele võtmine ja muuseumikogust väljaarvamine ning rahvusvahelise näituse kindlustamine/](https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/Muuseumiseadus%20(374%20SE%20I)%20-%20arutelu%20teemal%20museaalide%20ost,%20arvele%20võtmine%20ja%20muuseumikogust%20väljaarvamine%20ning%20rahvusvahelise%20näituse%20kindlustamine/)

jooksul pea poole võrra kasvanud – kui aastal 2012 olid muuseumide tulud 42,8 miljonit, siis aastal 2019 juba 84,1 miljonit⁵³⁸.

Eesti püsib Euroopa muuseumikülastuste statistikas esirinnas – Statistikaameti andmete kohaselt külastas muuseumi 2019. aastal 3 514 000 inimest, mis tähendab, et **muuseumide külastatavus on 2012. aastaga võrreldes 15,6% tõusnud**⁵³⁹. 2020. aasta juunis valminud uuringu kohaselt külastasid viimase 12 kuu jooksul mõnda Eesti muuseumit enam kui pool Eesti elanikest⁵⁴⁰. 2019. aasta andmete kohaselt moodustasid viiendiku kõigist muuseumikülastajatest Eestis välislastid⁵⁴¹. Samas on Statistikaameti andmetel varasematel aastatel hinnanguline välislastide osakaal kõigist muuseumikülastajatest olnud suurem – 2017. aastal 35%⁵⁴², 2016. aastal 36%⁵⁴³ ning 2015. aastal 35%⁵⁴⁴. Võib seega järeldada, et viimastel aastatel on suurenenud Eesti elanike muuseumikülastuste osakaal kõigist muuseumikülastajatest. Väliskülastajate 2016/17 uuringu⁵⁴⁵ põhjal oli suvel 2% ning talvel 4% puhkuseturistide peamine põhjus muuseumide või näituste külastamine, 2016/15 sama uuringu⁵⁴⁶ põhjal olid need mõlemad näitajad 2%.

Intervjuus osalenud muuseumide esindajad on üldiselt muuseumide populaarsuse tõusmisega rahul ning tulevikku vaadates peetakse **oluliseks säilitada elamuste pakkumiste ning suurte külastajalumbrite kõrval kultuuripärandi kogumist, hoidmist ja uurimist.**

” See ka, jah, et kui sul on see uus maja ja ekspositsioon valmis, aga et see oleks ka nagu jätkusuutlik selles mõttes, et... et see kõik ei oleks kaldu ainult nende külastajalumbrite ja elamuste pakkumise poole — see võib ka... võib ka ju lõpuks tasakaalust välja minna.

” ...muuseumid on väga hästi ka eristuvad tegelikult nendest, noh, meelelahutusatraksioonidest oma sisu poolest, sest kõik need asjad, mis on nüüd tehtud, on ju tegelikult sisukad — noh, ükskõik, võta Meremuuseum, võta, mis siin linnustest tehtud on. Ega sellist... sellist, noh, meelelahutusse minekut tegelikult ju ei ole. Muuseumid kui sellised, kes on arenenud, eks, on ikkagi sellised kultuuriturismi sihtpunktiks olemas, ja nad on väga populaarsed, eks, noh, iga uue avamise puhul nii sise- kui ka välislasti jaoks. Niiet ma arvan, et selles osas, oma niši osas me oleme nagu väga hästi siin arenenud selle viimase kümnendi jooksul.

⁵³⁸ Statistika andmebaas. [e-andmebaas] <http://andmebaas.stat.ee/Index.aspx?DataSetCode=KU05> (17.12.2020).

⁵³⁹ Statistika andmebaas. [e-andmebaas] <http://andmebaas.stat.ee/Index.aspx?DataSetCode=KU05> (17.12.2020).

⁵⁴⁰ Kantar Emor Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse tellimusel. (2020). *Eesti muuseumite külastamine ning külastuste ajendid*. https://static.visitestonia.com/docs/3524900_muuseumikaardi-uuringu-aruanne.pdf

⁵⁴¹ Statistikaamet. (2020, 15. mai). *Muuseumid meelitavad kohale üha rohkem inimesi*. <https://www.stat.ee/et/uudised/pressiteade-2020-062>

⁵⁴² Statistikaamet. (2018, 18. mai). *Muuseumikülastuste arv püstitas mullu uue rekordi*. <https://www.stat.ee/et/uudised/pressiteade-2018-055>

⁵⁴³ Statistikaamet. (2017, 12. mai). *Muuseumikülastuste arv oli möödunud aastal tõusutrendis*. <https://www.stat.ee/et/uudised/pressiteade-2017-054>

⁵⁴⁴ Josing, M., Ahermaa, E., Vanamölder, A., Martens, K., Mattheus, Ü., Lepane, L., Tänav, K., Pulver, B., Orro, E., Viileberg, M., & Nittim, K. (2018). *Eesti loomemajanduse olukorra uuring ja kaardistus. 7. Kultuuripärand: muuseumid*. Eesti Konjunktuuriinstituut. https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/9_muuseumid.pdf (vaadatud enne 7.04.2021).

⁵⁴⁵ Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus. (n.d.). *Eestis ööbinud välislastid 2016.-2017. a. väliskülastajate uuringu põhjal*. https://static.visitestonia.com/docs/3270545_vk-uuring2016-2017-suvi-talv-eraldi.pdf

⁵⁴⁶ Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus. (n.d.). *Eestis ööbinud välislastid 2015.-2016. a. väliskülastajate uuringu põhjal*. https://static2.visitestonia.com/docs/3104838_vku2015-20162-etappi-eraldi.pdf

Eesti muuseumide valdkonna arengut toetavad ka 2018. aasta lõpus muudetud muuseumiseaduse sätteid, mis **lihtsustavad kõrgetasemeliste rahvusvaheliste näituste Eestisse toomist**. Seadusemuudatusega viidi Eesti riikliku kahjuhüvitise tagamise regulatsioon vastavusse rahvusvaheliselt heaks kiidetud tavaga, mis peaks suurendama rahvusvaheliste koostööpartnerite silmis Eestis kehtiva näituse kahjuhüvitise süsteemi usaldusväärsust ning seeläbi vähendama meie muuseumide kindlustuskulusid⁵⁴⁷.

Mitmetel nii väiksematel kui ka suurematel muuseumidel on välja töötatud riiklike õppekavadega seotud haridusprogramme. Samas **puudub terviklik ülevaade muuseumide haridusprogrammide hetkeolukorrast ning arenguvajadustest**. Fookusrühmas osalenute hinnangul on muuseumidel tahe haridustegevusse panustada, kuid probleemi nähakse koolide ja muuseumide ning Kultuuriministeeriumi koostöö puudulikkuses. Samuti muuseumitunni läbiviimisega seotud kuludes, sealhulgas transpordikuludes maapiirkondades elavatele õpilastele. Kuivõrd muuseumitundide külastamine nõuab raha ja ressursi, siis on oluline, et riik seda ka rahaliselt toetaks, kuid seni ei ole valitsus selleks piisavalt raha eraldanud.

Fookusrühmas osalenute sõnul võib muuseumide elamise tagamine võimalikult laialdasele sihtrühmale jääda mõnikord kinni ka üldise regionaalarengu probleemide taha. See puudutab nii maapiirkondades asuvaid muuseume, kus ühistransport ei ole hästi saadaval, kui ka linnades asuvaid muuseume juhul, kui maapiirkondades asuval inimestel puuduvad võimalused kergelt linna pääseda. Ka 2020. aastal valminud muuseumide külastajate kvalitatiivse uuringu põhjal selgub, et inimeste ootus muuseumidele on, et erinevate sihtgruppidega arvestatakse muuseumidele ligipääsu tagamisel (sh paremad transpordi- ning parkimisvõimalused)⁵⁴⁸. **Mistõttu muuseumide põhialuste järgse rolli täitmine on muuseumide vähese ligipääsetavuse tõttu eri piirkondade sihtrühmadele ning välituristidele ebaühtlaselt arenenud transpordivõrgustiku tõttu raskendatud**.

Võrreldes põhialuste loomise perioodiga, on üha enam päevakorda tulnud erivajadustega inimestele muuseumide kättesaadavuse võimaldamine. Eestis on hetkeseisuga vähe muuseume, mis on tehtud ligipääsetavaks nii nägemis-, kuulmis-, liikumis- kui ka intellektipuudega inimestele⁵⁴⁹. Eeskujuks teistele muuseumidele on Meremuuseum, kus on olemas interaktiivsed lahendused, helid, kombatabad 3D-mudelid ning füüsiline ligipääsetavus nii nägemis- kui ka liikumispuudega inimestele⁵⁵⁰. Fookusrühmas osalenute hinnangul on muuseumid küll astunud samme selle suunas, et tagada erivajadustega inimestele parem (füüsiline) ligipääs muuseumidele, kuid sageli jääb vajaka just täiendavast tugisüsteemist – rahastus, personal, kes erivajadusega inimesi abistab, ning erivajadustega inimestele mõeldud transport, mille eest vastutavad kohalikud omavalitsused.

⁵⁴⁷ Kultuuriministeerium. (2019). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2018. aasta täitmise kohta*. https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/kultuur2020_aruanne2018.pdf (vaadatud enne 7.04.2021).

⁵⁴⁸ Rakendusliku Antropoloogia Keskus. (2020). *Eesti muuseumide külastajate kvalitatiivne uuring*. https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/muuseumikulastajate_uuringu_esitlus_170920.pdf (vaadatud enne 7.04.2021).

⁵⁴⁹ Rõuk, P. (2019, 7. detsember). *Meremuuseum on esimene, mis on tehtud ligipääsetavaks erivajadustega inimestele*. Postimehe terviseportaal. <https://tervis.elu24.ee/6844210/meremuuseum-on-esimene-mis-on-tehtud-ligipaasetavaks-erivajadustega-inimestele>

⁵⁵⁰ Rõuk, P. (2019, 7. detsember). *Meremuuseum on esimene, mis on tehtud ligipääsetavaks erivajadustega inimestele*. Postimehe terviseportaal. <https://tervis.elu24.ee/6844210/meremuuseum-on-esimene-mis-on-tehtud-ligipaasetavaks-erivajadustega-inimestele>

” Ja noh, ligipääs — üks on nagu füüsiline ligipääs, mida me oma keskkondades saame teha ja mis paraneb tõepoolest, aga teine on ka siis see logistika ja kõik need toetusmeetmed, et kes ja kus on see personal, kes seda inimest või neid inimesi aitavad ja viivad.

Lisaks ajaloopärandile toetab riik ka looduspärandi uurimist – näiteks on Kultuuriministeerium eraldanud tegevustoetust TÜ Loodusmuuseumile, Keskkonnaministeerium toetab rahaliselt Eesti Loodusmuuseumi.

34.1 prioriteeti võib pidada pigem saavutatuks. Muuseumide külastamine on kasvanud, loodud on uusi muuseume ning tehtud uusi ekspositsioone, uuenenud riikliku kahjuhüvitamise tagamise regulatsioon lihtsustab kõrgetasemeliste rahvusvaheliste näituste Eestisse toomist. Kuid siiski tuleb pöörata rohkem tähelepanu ka haridus- ning muuseumide valdkonna koostöö tõhustamisele ning muuseumidele ligipääsu võimaldamisele erinevate sihtgruppide lõikes.

2.11.2. Tihe koostöö muuseumide, muinsuskaitse ja teadusasutuste vahel

	<p>34.2 Riik soodustab kultuuripärandi terviklikkuse põhimõttest lähtuvalt tihedat koostööd ja koordineeritud tegevust muuseumide, muinsuskaitse ja teadusasutuste vahel.</p>
---	--

1. mail 2019 jõustunud uue muinsuskaitse seadusega korraldati Muinsuskaitseameti töö ümber – **Muinsuskaitseamet koordineerib muinsuskaitse ja muuseumide valdkonda ühiselt ja on kultuuripärandi valdkonna kompetentsikeskus**⁵⁵¹. Ühtlasi hakkas Muinsuskaitseamet tegelema kultuuripärandi ühishoidla arendamisega, muuseumide infosüsteemi MuIS arendamisega ning riikliku kogumispoliitika korraldamisega⁵⁵². Ühe esimese praktilise tegevusena, mis seob muinsuskaitse ning muuseumide valdkonda ning annab muinsuskaitse ja muuseumide ülestele projektidele tervikliku vaate, avati 2019. aastal uus kultuuripärandi valdkonna arendustegevuste toetusvoor⁵⁵³, mahuga 150 000 eurot⁵⁵⁴. Toetuse eesmärk on muuseumi- ja muinsuskaitse valdkonna strateegiline arendamine, valdkondade koostöö ja populariseerimine ning rahvusvahelistumisele kaasaaitamine⁵⁵⁵.

Fookusrühmas osalenute hinnangul ei ole nende jaoks muinsuskaitse ja muuseumide valdkonna liitmine niivõrd sisuline, vaid pigem formaalne samm. Samas ei olnudki muudatuse eesmärk puudutada muuseumide igapäevast juhtimist või juriidilist staatust, samuti ei olnud eesmärk sekkuda muuseumide otsustusvabadusse iga muuseumi konkreetse teemavaldkonna arendamisel või

⁵⁵¹ Kultuuriministeerium (2019). *Muinsuskaitse seadus*. <https://www.kul.ee/et/eesmargid-tegevused/muinsuskaitse/muinsuskaitserreform> (vaadatud enne 7.04.2021).

⁵⁵² Kultuuriministeerium (2019). *Muinsuskaitse seadus*. <https://www.kul.ee/et/eesmargid-tegevused/muinsuskaitse/muinsuskaitserreform> (vaadatud enne 7.04.2021).

⁵⁵³ Taotlusvoor asendab varasemaid Kultuuriministeeriumi taotlusvoore „Muinsuskaitse arendustegevused“ ja „Muuseumide arendamine“.

⁵⁵⁴ Muinsuskaitseamet. *Avaneb uus kultuuripärandi valdkonna arendustegevuste toetusvoor*. <https://www.muinsuskaitseamet.ee/et/uudised/avaneb-uus-kultuuriparandi-valdkonna-arendustegevuste-toetusvoor>

⁵⁵⁵ Muinsuskaitseamet. *Avaneb uus kultuuripärandi valdkonna arendustegevuste toetusvoor*. <https://www.muinsuskaitseamet.ee/et/uudised/avaneb-uus-kultuuriparandi-valdkonna-arendustegevuste-toetusvoor>

teadustöös⁵⁵⁶. Valdkondade liitumisega saavad nüüd Muinsuskaitseametist kõik muuseumid, olenemata nende juriidilisest või omandivormist, nõu ja tuge erinevates küsimustes: eelkõige muuseumiseaduse rakendamises ja muuseumi üldises töökorralduses, muuseumikogudes, autoriõigustes ja andmekaitstes⁵⁵⁷. Ühtlasi korraldab Muinsuskaitseamet ka muuseumitöötajatele koolitusi, töötab välja juhendeid, tellib uuringuid ja analüüse, juurutab standardeid⁵⁵⁸.

Muuseumide koostööst teadusasutustega võib „Kultuuripoliitika põhialuste aastani 2020“ perioodil 2014–2020 välja tuua näiteks Eesti Loodusmuuseumi mitmed koostööprojektid loodusteaduslike kogude ja infosüsteemide arendamisel teiste muuseumide ning teadusasutustega, ka erasektori ning kohalike omavalitsustega⁵⁵⁹. Muuseumid teevad koostööd ka omavahel – 2017. aastal korraldasid kaheksa muuseumit ühiselt Eesti kroonile pühendatud Kroonituuri külastusmängu, mida toetas ka Kultuuriministeerium⁵⁶⁰. Lisaks loodi 2020. aastal Eesti Meremuuseumi ja Tartu Ülikooli ajaloo ja arheoloogia instituudi koostöös valikaine kursus „Ülevaade Eesti merenduse ajaloost ning selle allikatest“⁵⁶¹. Need on vaid mõned näited paljudest koostööprojektidest muuseumide valdkonnas.

Fookusgruupiintervjuust selgus, et kuigi muuseumidel on ühekordseid projekte, mille abil on võimalik saada rahastust teadustöö soodustamiseks muuseumides, siis ei ole projektipõhisus intervjuueeritud poolte hinnangul jätkusuutlik, sest muuseumid võistlevad võrdselt vähese rahastuse tingimustes kõikide teiste ametlikult teadus- ja arendusasutustena registreeritud organisatsioonidega. Samuti on osa nendest toetusprojektidest pigem teadustöö, mitte muuseumide kesksed ehk teadustöö teemad ei ole sageli otseselt konkreetse muuseumiga seotud. Seega on suurem osa **muuseumide koostööd teiste mälu- ja teadusasutustega seni piirdunud üksikute ühisprojektidega.**

” Ühesõnaga, mulle lihtsalt tundub, et sellist muuseumite potentsiaali teha teadustööd ja mõelda rohkem ja anda rohkem on täiesti alahinnatud ja vot seda tuleks toetada, aga seda tuleb arutada koos muuseumitega.

” ...aga, ütleme, mis puutub sellesse soodustamisse, siis see on ikkagi... seal on palju ära teha. Soodustada saab igat pidi, mitte ainult rahaliselt.

„Kultuuripoliitika põhialuste aastani 2020“ periood tõi endaga kaasa muinsuskaitse ning muuseumide valdkondade koordineerimise ühte asutusse, eesmärgiga hoida ja elavdada kultuuripärandit. Samas on vaja jätkuvalt tähelepanu pöörata muuseumide koostöö edendamisele eelkõige teadusasutustega.

⁵⁵⁶ Kultuuriministeerium. (2019). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ aasta 2018 täitmise kohta*. https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/kultuur2020_aruanne_2018.pdf (vaadatud enne 7.04.2021).

⁵⁵⁷ Kultuuriministeerium. (2020). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ aasta 2019 täitmise kohta*. https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/kultuur2020_aruanne_2019.pdf (vaadatud enne 7.04.2021).

⁵⁵⁸ Kultuuriministeerium. (2020). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ aasta 2019 täitmise kohta*. https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/kultuur2020_aruanne_2019.pdf (vaadatud enne 7.04.2021).

⁵⁵⁹ Kultuuriministeerium. (2017). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ aasta 2016 täitmise kohta*. https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/kultuur2020_aruanne_2016.pdf (vaadatud enne 7.04.2021).

⁵⁶⁰ Kultuuriministeerium. (2018). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ aasta 2017 täitmise kohta*. https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/kultuur2020_aruanne_2018.pdf (vaadatud enne 7.04.2021).

⁵⁶¹ Paks Margareeta – Eesti Meremuuseum. (2020, 14. detsember). *Facebook*. <https://www.facebook.com/eestimeremuuseum/photos/a.213374735379202/3415485801834730/>

2.11.3. Muuseumikogude digiteerimine ja hoiustamine

	<p>34.3 Riik toetab muuseumidesse kogutud teadmiste lahtimõtestamist ning avalikku kasutusse toomist, muuhulgas läbi kaasaegsete e-lahenduste ja kogude digiteerimise. Toimub muuseumikogude analüüs eesmärgiga, et eri muuseumide kogud moodustaksid üksteist täiendava kultuuriväärtusliku kogumi. Kogumistegevus on mõtestatud ja järjepidev. Museaale hoitakse nende pikaajalist säilimist tagavates tingimustes.</p>
---	--

„Kultuuripoliitika põhialustes aastani 2020“ on ühe eesmärgina kirjas, et „väärtuslikum osa kultuuripärandist digiteeritakse 2018. aastaks ja tagatakse selle pikaajaline säilimine rahvusvahelisi standardeid ja kvaliteedinõudeid arvestades“. Kuigi riigi hallatavates mäluasutustes on kokku üle 900 miljoni pärandiobjekti, siis oli 2018. aastaks sellest digiteeritud kõigest 10%⁵⁶². Museaalid moodustavad sellest vaid 6,9 miljonit, millest ca 4 miljonit kuulub riigile.

2018. aastal valmis Kultuuriministeriumis „Kultuuripärandi digiteerimine 2018–2023“ tegevuskava, mille eesmärgiks on kriitilise massi kultuuripärandi ressursisäästlik digiteerimine, ühtselt säilitamine ja avalikult kättesaadavaks tegemine⁵⁶³. Muuhulgas **seati eesmärgiks teha 2023. aastaks digitaalselt kättesaadavaks kuni kolmandik Eesti mäluasutuste kultuuripärandist**⁵⁶⁴. Tegevuskava realiseerimise kogumaksumus on ligi 9 miljonit eurot⁵⁶⁵.

Praegu pakub Kultuuriministeriumi haldusala muuseumitele tasuta konserveerimis- ja digiteerimisteenust Kanut. Fookusgruupiintervjuus kõlas aga ühe probleemina, et on olnud juhuseid, kus muuseumide kogude digiteerimisel on probleemiks olnud riigihanke korras digiteerijate tellimise ebaõnnestumine, kuivõrd nõudmised digiteerijatele on karmid ning vähe on tegijaid, kes nendele vastavad.

Museaalide digiteerimiseks on muuseumidele loodud infosüsteem MuIS. MuIS on tasuta veebipõhine keskkond muuseumikogude üle arvestuse pidamiseks, nende haldamiseks ja muuseumides leiduva informatsiooni kättesaadavaks tegemiseks nii erialaspetsialistile kui ka kõigile teistele huvilistele⁵⁶⁶. Muuseumitöötajatele on välja töötatud ka juhised, mille abil MuISis museaale kirjeldada⁵⁶⁷. 2013. aastal vastuvõetud uue muuseumiseadusega tehti kohustuslikuks kogumispõhimõtted kõigile MuISi

⁵⁶² Kultuuriministerium (2021). *Digitaalne kultuuripärand*. <https://www.kul.ee/et/kultuuriparandi-digiteerimine-0> (vaadatud enne 7.04.2021).

⁵⁶³ Kultuuriministerium (2018). *Kultuuripärandi digiteerimine 2018-2023 tegevuskava*. https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/kultuuriparandi_digiteerimine_2018-2023_tegevuskava_lyhiversioon_2020.pdf (vaadatud enne 7.04.2021).

⁵⁶⁴ Kultuuriministerium (2018). *Kultuuripärandi digiteerimine 2018-2023 tegevuskava*. https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/kultuuriparandi_digiteerimine_2018-2023_tegevuskava_lyhiversioon_2020.pdf (vaadatud enne 7.04.2021).

⁵⁶⁵ Kultuuriministerium (2018). *Kultuuripärandi digiteerimine 2018-2023 tegevuskava*. https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/kultuuriparandi_digiteerimine_2018-2023_tegevuskava_lyhiversioon_2020.pdf (vaadatud enne 7.04.2021).

⁵⁶⁶ Muinsuskaitseamet (2021). *Muuseumide infosüsteem MuIS*. <https://www.muinsuskaitseamet.ee/et/muuseumide-infosusteem-muis>

⁵⁶⁷ Muinsuskaitseamet (2019). *Museaali kirjeldamine MuISis. Juhend 1.1*. https://www.muinsuskaitseamet.ee/sites/default/files/content-editors/Muuseumid/museaalide_kirjeldamisiuhend_2019.pdf

kasutatavatele muuseumidele, mis sai Muuseuminõukogult kinnituse⁵⁶⁸. 2020. aasta lõpuga oli MuSi sisestatud 3 765 071 museaali, MuSi avalikke lehti vaadati ligi neli miljonit korda ning digikujutisi laeti alla pea 74 tuhandel korral⁵⁶⁹.

Riik on muuseumide infosüsteemi arendanud aastast 2008. Ühe olulise arendusena võib välja tuua 2017. aastal Kultuuriministeeriumi arendatud keskne digihoidla MuSi kasutatavatele muuseumidele, mis kergendab oluliselt muuseumide enda pingutusi digitaalseks säilitamiseks⁵⁷⁰. Kuigi arendusi on toimunud, siis on MuS siiski ajale jalgu jäänud ning **ei ole enam funktsionaalne ega kasutajamugav**⁵⁷¹. Selleks, et pakkuda paremat ja kasutajasõbralikumat juurdepääsu Eesti muuseumikogudele, arendab Muinsuskaitseamet uut muuseumikogude infosüsteemi MuS 2.0⁵⁷². Ka fookusgruupiintervjuus kõlas, et **kaasaegse e-lahendusena nähakse ja oodatakse MuS-i arendust**, MuS-i arendustöödega tegeletakse ajavahemikus 2019–2023. 2019. aastal viis Muinsuskaitseamet koostöös Registrate ja Infosüsteemide Keskusega läbi MuS 2.0 kasutatavuse analüüsi ja arenduse esimese hanke ning 2020. aasta jaanuaris alustati arendustööde esimese etapiga⁵⁷³.

Riigi hallatavates mäluasutustes on kokku üle 900 miljoni⁵⁷⁴ kultuuripärandi objekti, millest 2019. aasta seisuga moodustasid museaalid u 6,9 miljonit⁵⁷⁵ ning riigile kuulub nendest u 4,3 miljonit⁵⁷⁶. Nii nagu põhialuste loomise ajal, on endiselt muuseumide valdkonnas üheks **peamiseks probleemiks muuseumikogude pikaajaline säilitamine**. Praegused väljakutsed on: (1) museaalide hoiustamiseks kasutatakse tihti ruume (nt kütmata kuurid, varjualused, keldrid, garaažid jne), mis ei ole nõuetele vastavad ning seavad seega kultuuripärandi säilimise ja kasutamise ohtu, (2) mitmete praeguste hoidlate kliima on museaalidele hävitav, (3) hoidlate tuleohutusnõuete ning turvalisuse tagamine on probleemne (Kultuuriministeeriumist edastatud info alusel on Muinsuskaitseamet 2020. aastal alustanud selle valdkonna arendamisega ning plaanis on riskihalduse rakendamise ja õppuste korraldamisega aktiivselt edasi minna), (4) hoidlates on ka suur ruumipuudus, mistõttu ei ole olemasolevad museaalid nõuetekohaselt paigutatud, (5) SA Eesti Vabaõhumuuseumi struktuuriüksuse konserveerimis- ja digiteerimiskeskuse Kanut, kellelt riik tellib konserveerimis-, restaureerimis- ja digiteerimistöid, ruumid on amortiseerunud ning asuvad ka logistiliselt ebamugavas asukohas Tallinna vanalinnas⁵⁷⁷.

⁵⁶⁸ Kultuuriministeerium. (2016). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ aasta 2015 täitmise kohta*. https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/kultuur2020_aruanne_2015.pdf (vaadatud enne 7.04.2021).

⁵⁶⁹ Muuseumide Infosüsteem MuS. *MuS 2020*. <https://wiki.rik.ee/display/MD/MuS+2020>

⁵⁷⁰ Kultuuriministeerium. (2018). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ aasta 2017 täitmise kohta*. https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/kultuur2020_aruanne_2017.pdf (vaadatud enne 7.04.2021).

⁵⁷¹ Muinsuskaitseamet. *MuS 2.0*. <https://www.muinsuskaitseamet.ee/et/muis-20>

⁵⁷² Muinsuskaitseamet. *MuS 2.0*. <https://www.muinsuskaitseamet.ee/et/muis-20>

⁵⁷³ Muinsuskaitseamet. *MuS 2.0*. <https://www.muinsuskaitseamet.ee/et/muis-20>

⁵⁷⁴ Kultuuriministeerium. (2018). *„Kultuuripärandi digiteerimine 2018–2023“ tegevuskava*. https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/kultuuriparandi_digiteerimine_2018-2023_tegevuskava_1.pdf (vaadatud enne 7.04.2021).

⁵⁷⁵ Statistika andmebaas. [e-andmebaas] <http://andmebaas.stat.ee/Index.aspx?DataSetCode=KU05> (17.12.2020).

⁵⁷⁶ Kultuuriministeeriumi 2019. aastal valminud 2020–2023. aastateks muuseumivaldkonna arenguvajaduste kaardistamise memo (saadetud meili teel).

⁵⁷⁷ Kultuuriministeeriumi 2019. aastal valminud 2020.–2023. aastaks muuseumivaldkonna arenguvajaduste kaardistamise memo (saadetud meili teel).

Muuseumiseaduse alusel teeb muuseumide üle riiklikku järelevalvet Muinsuskaitseamet⁵⁷⁸. Lisaks nõustab Muinsuskaitseamet järelevalve käigus muuseume ning annab juhiseid, mida kesistes tingimustes paremini teha. Kuigi museaalide hoiustamistingimused on muuseumiti erinevad ning on muuseume, mis on paremas seisus kui teised, siis **ootab enamik muuseume kaasaegsetele tingimustele vastavat ühishoidlat.**

” ...museaalide hoiustamistingimused on muidugi muuseumiti erinevad, aga... üks enamik ootab ikkagi seda kaasaegsetele tingimustele vastavat ühishoidlat — on ta siis Põhja-Eestis või Lõuna-Eestis.

” Aga probleemid on suuremad kui see, mis on nagu... kuhu on jõutud — mina ütleks nii. Et punasest ta välja ei tule, aga kindlasti möödustega. Seal on tegelikult asju tehtud. Noh, kasvõi seesama mõtteveeretaminegi suurest hoidlast, üks, mis saab valmis homme seitsme aasta pärast... Et see... noh, midagi on ju toimunud, aga selles mõttes, et oma eesmärgi ta kindlasti, noh, täitnud mingil määral praegu veel ei ole. See ühishoidla oleks võinud siin juba viis aastat tagasi valmis olla rahulikult.

Ühishoidla loomise plaan on olnud Kultuuriministeriumi arengukavades ja tööplaanides sees juba mitmeid aastaid. 2018. aastal valmis põhjalik analüüs⁵⁷⁹ hoidlate olukorrast ning seejärel esitati muuseumide ühishoidla kontseptsioon ja ettepanekud Vabariigi Valitsusele. Vabariigi Valitsus kiitis muuseumide pärandihoidla kontseptsiooni heaks 4. oktoobril 2018, mille kohaselt on plaan aastaks 2027 luua kaks ühishoidlat – üks Põhja-Eestisse ning teine Lõuna-Eestisse⁵⁸⁰. Ühishoidlad osutaksid ka kogude kaasaegse digiteerimis- ja konserveerimiskeskuse teenuseid ning ühishoidlate rajamise tempo sõltub riigi eelarvestrateegia läbirääkimistel saavutatavatest kokkulepetest⁵⁸¹. Ühishoidla valmimisel on plaanis Kanutil kolida Põhja-Eesti pärandihoidlasse⁵⁸², mis lahendab nende praegused ruumi- ja logistikaprobleemid.

Aastatel 2014–2020 püsisid suures osas muuseumide digiteerimisega ja museaalide säilitamisega seotud probleemid. Samas on nende lahendamiseks pidevalt tegeletud ning arendused eelkõige MuS 2.0 ning ühishoidlate loomise kujul on töös.

⁵⁷⁸ Muuseumiseadus. <https://www.riigiteataja.ee/akt/110072013001?leiaKehtiv>

⁵⁷⁹ KPMG Baltics, OÜ Ratus OÜ. (2018). Projekti „Museaalide säilitamise teenuse analüüsi tellimine Rahandusministeeriumile“ aruanne. https://www.muinsuskaitseamet.ee/sites/default/files/2018_museaalide_sailitamise_teenuse_analuus_muuseumide_uhishoidla.pdf

⁵⁸⁰ Muinsuskaitseamet. *Pärandihoidlad*. <https://www.muinsuskaitseamet.ee/et/muuseumide-uhishoidlad>

⁵⁸¹ Muinsuskaitseamet. *Pärandihoidlad*. <https://www.muinsuskaitseamet.ee/et/muuseumide-uhishoidlad>

⁵⁸² Riigi Kinnisvara. (n.d.). *Algas Põhja-Eesti pärandihoidla hoone rahvusvaheline arhitektuurivõistlus*. <https://rkas.ee/et/uudised/algas-pohja-eesti-parandihoidla-hoone-rahvusvaheline-arhitektuurivoistlus>

2.11.4. Muuseumide lõimumine haridusprotsessiga

	<p>34.4 Muuseumide haridusprogrammid seostuvad riiklike õppekavadega ning aitavad kaasa õpitulemuste saavutamisele. Eraldi tähelepanu pööratakse muuseumides leiduva pärandi kasutamisele e-õppe lahendustes. Kõigile kooliõpilastele on tagatud võimalused Eesti muuseumide külastamiseks. Igas kooliaastas on vähemalt üks muuseumide külastamise päev. Muuseumipedagoogide ja teiste muuseumispetsialistide erialase pädevuse arendamiseks toimib riigi ja valdkonna koostöös koordineeritud täiendõppesüsteem.</p>
---	---

Muuseumi kui haridusasutuse rolli rõhutab ja kehtestab laste muuseumikülastuse soodustused riigimuuseumides 2013. aastal jõustunud uus muuseumiseadus⁵⁸³. **Suur osa muuseumide haridusprogrammide seostuvad riiklike õppekavadega ning muuseumi võib pidada klassiruumiga võrdsustatud õppekeskkonnaks⁵⁸⁴.**

Kuigi õpilastele on loodud võimalused õppekavapõhistest muuseumide haridusprogrammide osa saada, siis kasutatakse seda võimalust endiselt liiga vähe. Ühtlasi seati eesmärgiks ka **igas kooliaastas vähemalt ühe muuseumide külastamise päeva võimaldamine, siis ei ole paraku suudetud kõigile koolidele nende eesmärkide saavutamisel võrdseid võimalusi tagada.** Õpilaste võimalused muuseumitundi jõudmisel sõltuvad peamiselt õpetajate ja koolijuhtide huvist ja motivatsioonist ning lapsevanemate majanduslikust olukorrast. Muuseumide praegune riigieelarveline tegevustoetus aga ei võimalda tasuta muuseumitundide pakkumist koolidele.

” *No kõige probleemsem minu silmis ka sellel dokumendil, seda nüüd üle vaadates, oli see kõigile kooliõpilastele võimaluse tagamine. Et mida ikkagi tähendab see, kui Kesk-Eestist või Lõuna-Eestist tahaks lapsed mitte oma maakonnamuuseumit külastada, vaid rentida bussi, tulla mõnda teise – Tartusse, Tallinna, Saaremaale. Et kuidas see ikkagi rahaliselt peaks välja nägema, sest noh, on küll selle perioodi 2014-2020 raames katsetatud üksikute projektidena, aga mingit üldist toimivat süsteemi selle kohta ei ole.*

Kuigi häid haridusprogramme pakuvad paljud muuseumid, siis on õpilaste osavõtmise võimalused neist sageli **piiratud just transpordikulude tõttu, mis on eriti aktuaalne just maapiirkondades elavatele õpilastele⁵⁸⁵.** Ka fookusrühmas osalenute sõnul ei ole kooliõpilastele muuseumide külastamise võimaluste tagamisel küsimus niivõrd muuseumide tunnitasu tasumises, vaid **eelkõige koolidele rahalise toe ning transpordi tagamisel.** Suuremate linnade kooliõpilastel on seega paremad võimalused külastada erinevaid muuseumide, kuid maapiirkondades elavatel ja õppivatel lastel ei pruugi olla eelkõige rahalist võimalust enda kodukoha muuseumitest kaugemale jõuda.

⁵⁸³ Muuseumiseadus. RT I, 10.07.2013, 1. <https://www.riigiteataja.ee/akt/110072013001?leiaKehtiv>

⁵⁸⁴ Kultuuriministeerium. (2017). Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ aasta 2016 täitmise kohta. https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/kultuur2020_aruanne_2016.pdf (vaadatud enne 7.04.2021).

⁵⁸⁵ Kultuuriministeerium. (2018). Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ aasta 2017 täitmise kohta. https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/kultuur2020_aruanne_2017.pdf (vaadatud enne 7.04.2021).

Hariduse lõimumise olulisus mitteformaalsete õpikeskkondade ning kultuurimeediumitega on välja toodud ka „Tark ja tegus Eesti 2035“ tulevikuvisionide ja ettepanekute dokumendis⁵⁸⁶, mille kohaselt peaks tulevikus õppimine toimuma mitte ainult koolis, vaid ka kõikvõimalikes tegeliku elu ehedates keskkondades, sealhulgas muuseumides. Fookusrühmas osalenute hinnangul on vajalik, et riik võimaldaks selle eesmärgi toetuseks nii muuseumidele kui ka koolidele vastavad meetmed, et seda oleks võimalik ellu viia. Muul juhul on oht, et see jääb samuti ainult ideearenduseks.

Selleks, et edendada muuseumides leidava pärandi kasutamist e-õppe lahendustes, on mitmed muuseumid oma e-õppematerjale veebikeskkondades kättesaadavaks teinud. Näiteks on paljud muuseumid lisanud oma e-õppematerjale e-koolikotti⁵⁸⁷. Siiski on muuseumides leiduva pärandi kasutamisel e-õppe lahendustes arenguruumi. Ühest küljest on murekohaks see, et õpetajad ei pruugi olla digimaterjalidest teadlikud ehk **muuseumide ja haridusasutuse vahel on oluline selles aspektis koostööd tihendada, et suurepäraseid e-õppematerjalid ei jääks kasutusesta**⁵⁸⁸. 2020. aastal korraldas Tallinna Ülikool programmi „Õppijale tähenduslikumad muuseumikülastused kunstitudide osana“, mille eesmärk oli anda õpetajale teoreetilised teadmised ja kogemus, et iseseisvalt muuseumikülastuste eel- ja järeltegevusi planeerida ja neid oma töös kasutada⁵⁸⁹.

Samuti ei ole osadel muuseumidel võimalik riigipoolse rahalise toetuseta e-õppe lahendusi välja töötada. Fookusrühmas osalenute hinnangul on **kvaliteetsete e-õppe lahenduste väljatöötamiseks vaja vahendeid ja töötajaid** ning see võib olla eriti raskendatud väiksemates muuseumides.

Muuseumide külastatavus on viimase kümnendi jooksul oluliselt kasvanud ning eeldatavasti suureneb tulevikus ka muuseumitundide osa õppekavades, sealhulgas hakkavad muuseumid pakkuma üha enam haridusprogramme. OSKA 2019. aastal väljaantud tulevikuvaate tööjõu ja -oskuste vajadustele kultuuri ja loometegevuse valdkonnas uuringuaruande kohaselt kasvab seetõttu tulevikus vajadus nii muuseumipedagoogide järele kui samaaegselt ka muuseumide töötajatele loodud täiendõppevõimaluste järele⁵⁹⁰. **Muuseumipedagoogide ning teiste muuseumispetsialistide täiendõppesüsteem ei ole** fookusrühmas osalenute sõnul **läbinud tagasivaatavalt olulisi arenguid**.

” Aga noh, just nimelt, et inimesena saad sa ennast erinevates kohtades täiendada, aga selle spetsiifilise muuseumipedagoogi selline süstematiseeritud õppesüsteem või täiendussüsteem õieti – see täiesti puudub. Seda pole olemas tegelikult.

Muuseumipedagoogidele on loodud võimalusi enesearenguks peamiselt koolituste ja konverentside kujul. Näiteks on igal aastal toimunud muuseumipedagoogide suvekool, ajavahemikus 2013–2015 ning 2016–2017 toimus Kultuuriministeeriumi ning Tartu Ülikooli koostöös muuseumitöötajatele mõeldud koolitus „XXI sajandi muuseum“. Seega on välja töötatud mitmeid täiendõppeprogramme ning koolitusi, mis on projektipõhised, kuid nende jätkusuutlikkus ei ole tagatud. Samas puudub

⁵⁸⁶Haridus- ja Teadusministeerium (2019). *Ekspertühmade tulevikuvisionid ja ettepanekud Eesti haridus-, teadus-, noorte- ja keelevaldkonna arendamiseks aastatel 2021–2035*. https://www.hm.ee/sites/default/files/tark_ja_tegus_kogumik_a4_veebi.pdf

⁵⁸⁷ E-koolikott. <https://e-koolikott.ee/>

⁵⁸⁸ Naulainen, M. (2020). *Õpetaja ootused mäluasutuste e-õppematerjalile*. Muuseum nr 1 (44) 2020 – Digikultuur ja muuseum. Eesti Muuseumiühing. <https://ajakiri.muuseum.ee/opetaja-ootused-maluasutuste-e-oppematerjalile/>

⁵⁸⁹ <https://www.tlu.ee/hti/uudised/tahenduslikud-muuseumitunnid-kui-oppetoo-loomulik-osa>

⁵⁹⁰ Mets, U., Viia, A. (2019). *Tulevikuvaade tööjõu- ja oskuste vajadusele: kultuur ja loometegevus: etendusksustid, käsitöö, museoloogia, muusika, raamatukogundus, sport*. Uuringu lühiaruanne. Tallinn: SA Kutsekoda.

muuseumipedagoogidele Eesti kõrgkoolides erialane ning süsteemne väljaõpe ning Eesti muuseumides töötava pedagoogi erialane ettevalmistus on üldjuhul seotud konkreetse muuseumi spetsiifikaga. Ainsa erandina paistab silma Eesti Kunstiakadeemia, kus on alates 2018. aasta sügisest kunstiteaduse ja visuaalkultuuri ning muinsuskaitse ja konserveerimise magistrantuuri õppesuunaks võimalik valida museoloogia eriala, kuid see keskendub eelkõige kunstimuuseumidele ja nende eripäradele⁵⁹¹. Museoloogia täiendusõppe pakkumises tuntakse puudust eelkõige valdkonnas tööd alustavatele muuseumitöötajatele suunatud **museoloogiaalast reguleeritud toimuvast baaskoolitusest**⁵⁹².

Fookusrühmas osalenute hinnangul on vaja tõhustada muuseumide ja Haridus- ja Teadusministeeriumiga koostööd, mis on äärmiselt vajalik selleks, **et muuseumide haridusprogramme tugevamalt õppekavadega seostada ning kooliõpilastele regulaarset muuseumide külastamist võimaldada**. 2019. aasta kevadel esitasid Kultuuriministeerium ja Haridus- ja Teadusministeerium ühise ettepaneku valitsusele õpilaste muuseumitundides osalemise toetussüsteemi loomiseks, kuid riigieelarve vahendite nappuse tõttu ei ole see kahjuks rakendunud⁵⁹³. Oluline on, et Kultuuriministeerium ning Haridus- ja Teadusministeerium jätkaksid koostööd ning panustaksid mõlemad süsteemse arendamise nimel, et kahte valdkonda lõimida.

2.11.5. Muuseumivõrk ja baasfinantseerimine

	<p>34.5 Riik lähtub muuseumivõrgu kujundamisel asutuste tegevuse jätkusuutlikkuse ja muuseumide mitmekesisuse tagamisest. Seejuures kaasatakse tegevuste elluviimiseks ja elanikkonna ligipääsu suurendamiseks partnereid nii kohaliku omavalitsuse tasemel kui ka erasektorist. Muuseumikogu omanik tagab muuseumi põhiülesannete täitmiseks vajaliku baasfinantseerimise.</p>
---	--

Põhialuste loomise perioodil oli muuseumide valdkonnas tulevikku vaadates üheks suurimaks prioriteediks muuseumide korrashoid ja arendamine ning muuseumide organisatsiooniline ümberkorraldamine. **Alates 2012. aastast on muuseumivõrgustikku korrastatud ning muuseumide juriidilist vormi muudetud**, lähtudes seejuures muuseumide eripärast ja kohalikest oludest⁵⁹⁴. Asutatud on mitmeid muuseumide sihtasutusi eesmärgiga luua paindlikum ja asutusekesksem juhtimismudel ning võimaldada vabam ja paindlikum tegutsemisviisi asutuse tulude ja kulude arvestamisel, omatulu teenimisel ja asutuse vara kasutamisel⁵⁹⁵.

2019. aasta lõpu seisuga: (1) Kultuuriministeerium oli asutanud 11 uut muuseumi sihtasutust (enne 2012. aastat oli asutatud juba kaks sihtasutust), (2) kohalikele omavalitsustele on juhtida antud viis

⁵⁹¹ Eesti Kunstiakadeemia. (n.d.). *Museoloogia*. <https://www.artun.ee/museoloogia/>

⁵⁹² Mets, U., Viia, A. (2019). *Tulevikuvaade töötõu- ja oskuste vajadusele: kultuur ja loometegevus: etenduskeskused, käsitöö, museoloogia, muusika, raamatukogundus, sport*. Uuringu lühiaruanne. Tallinn: SA Kutsekoda.

⁵⁹³ Kultuuriministeerium. (2020). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ aasta 2019 täitmise kohta*. https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/200115_lisa1_kultuur2020_aruanne2019.pdf (vaadatud enne 7.04.2021).

⁵⁹⁴ Kultuuriministeerium. (n.d.). *Kultuuriprogramm*. 2020.–2023. aastad. https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/200123_kultuuriprogramm2020_2023_loplik.pdf (vaadatud enne 7.04.2021).

⁵⁹⁵ Kultuuriministeerium. (2020, 7. juuli). *Muuseumid*. <https://www.kul.ee/et/eesmargid-tegevused/muuseumid> (vaadatud enne 7.04.2021).

endist riigimuseumi, (3) ühendatud on kaks endist riigimuseumi Võru Instituudiga, mis on teadus- ja arendusasutus, (4) suletud on ka endine riigimuseum – Tartumaa Muuseum, mille kogud läksid üle Eesti Rahva Muuseumile⁵⁹⁶.

Fookusrühmas osalenute hinnangul **on järjepidevalt muuseumivõrgu korrastamiseks samme astunud ning selle eesmärgi ka põhjendatud**. Sihtasutuse kasutegurit näevad fookusrühmas osalenud pigem suurtel muuseumidel, mis võimaldab oma finantstegevuses olla paindlikum. Samas leidub ka arvamusi, mille kohaselt oleks väiksematel muuseumidel kasulikum olla riigi halduses, et saada kergemini rahalist tuge.

” *Ma ei oska öelda väikeste muuseumide seisukohalt. Võib-olla on mõistlikum või neile kasulikum olla siiski riigi halduses, ja sealt saab tuge, ütleme, võib-olla kergemini, riigimuseumina. Aga suurtel muuseumitel – kindlasti me oleme... vastutus on suurem raha tootmisel, aga samas raha kasutamise fleksibiilsus on oluliselt suurem – ja see on positiivne.*

Intervjueeritud väiksemate muuseumite esindajate sõnul on neile paindlikkust võimaldatud ka olukorras, kus nende hinnangul ei ole olnud muuseumi muutumine sihtasutuseks mingil hetkel kasulik.

” *Meie saime selgeks teha siis, kui sihtasutused loodi, et meie muuseumi jaoks ei ole kasulik sihtasutuseks muutuda. Ehk et tegelikult mingil määral oli see ka nii-öelda vastutulek või arusaamine, et kui üks muuseum ei taha minna sama jalga või sama rada kui teised, siis on see võimalik. Täna võib-olla on meil juba ka lähiaastate pärast kasulikum muutuda sihtasutuseks.*

Muuseumivõrgu korrastamise arengute kõrval **on probleemsem muuseumide rahastamine**. Muuseumide tegevust rahastatakse nii otse riigieelarvest, kohalike omavalitsuste ja ülikoolide eelarvest kui ka Eesti Kultuurkapitali ja Rahvakultuuri Keskuse kaudu⁵⁹⁷. Muinsuskaitseamet toetab muuseumivaldkonda kahe taotlusvooru kaudu – „Kultuuripärandi valdkonna arendamine“ ning „Muuseumide kiirendi“ –, millede läbiviimine on fookusrühmas osalenute hinnangul vajalik. Rahvusvaheliste projektide jaoks annab riik raha taotlusvoorst „Eesti kultuur maailmas“ ning taotlusvooru „Muinsuskaitse, muuseumide ja raamatukogude valdkonna partnerorganisatsioonide tegevustoetus“ kaudu toetatakse teiste hulgas ka muuseumivaldkonna partnerorganisatsioone. Samas puudub praegu terviklik statistiline ülevaade, mis kaardistaks eraraha kaasamist muuseumides. Fookusrühmas osalenute hinnangul on **muuseumide rahastuse kitsaskoht** see, et see on suures osas **projektipõhine**.

” *No ühesõnaga laiemalt probleem on kindlasti see, et muuseumi paljud põhitegevused tuleb finantseerida projektipõhiselt, eks. Sa ei tea ju ka kunagi, kas sa Kulkast saad raha või kas sa Muinsuskaitse erivoorst saad raha ja nii edasi.*

Kuigi muuseumide baasfinantseerimine toimub suures osas vastavalt eesmärgile, siis leidub ka teatud kitsaskohti. Muuseumide võimekust katta oma kulusid omatulu abil mõjutab otseselt külastajate arv, mis omakorda sõltub muuseumide võimekusest tagada hea külastajakogemus. Mitmete muuseumide püsiekspositsioonid ja tegevuskeskkonnad on aga vananenud, mis tähendab, et **muuseumid vajavad**

⁵⁹⁶ Kultuuriministeerium. (n.d.). *Kultuuriprogramm*. 2020.–2023. aastad. https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/200123_kultuuriprogramm2020_2023_loplik.pdf (vaadatud enne 7.04.2021).

⁵⁹⁷ Kultuuriministeerium. (2020, 7. juuli). *Muuseumid. Rahastamine*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/muuseumid/rahastamine> (vaadatud enne 7.04.2021).

pidevat toetust remondi- ja restaureerimisvahendite kujul⁵⁹⁸. Lisaks sellele töid fookusrühmas osalenud välja, et puudub ühtne definitsioon baasfinantseerimise mõistmiseks.

” *Minul on pigem see, et mis asi on baasfinantseerimine põhiülesannete täitmiseks. Põhiülesanded on ka ligipäätavus ja kogude kättesaamine. Ühesõnaga, meie publiku tegevus. Aga publikutegevust ju ei finantseerita. Seda me finantseerime oma sissetulekutest.*

Muuseumide valdkonna rahastuse osas on **jätakuvalt** laiemalt **murekohaks kultuuritöötajate töötasud**. 2018. aasta lõpus allkirjastasid Kultuuriministeerium ning Teenistujate Ametiilide Keskorganisatsioon kõrgharidusega kultuuritöötajate riikliku palgakokkuleppe, mille kohaselt tõusis kõrgharidusega kultuuritöötajate brutotöötasu alammäär 2019. aastast 1300 euronit kuus⁵⁹⁹. Fookusrühmas osalenute hinnangul ei ole muuseumide valdkonna töötajatele siiski riigis tagatud ühtne ja terviklik süsteem, kuivõrd see sõltub suuresti muuseumide omandivormist. Kokkulepitud **palgatõus puudutab eelkõige Kultuuriministeeriumi eelarvest palka saavaid kõrgharidusega kultuuritöötajaid, kuid ei laiene kohaliku omavalitsuse muuseumidele ning teadus- ja arendusasutustele**. Siiski on mõned kohalikud omavalitsused, muuhulgas Tallinn, kes uuenenud riiklikust palgakokkuleppest ka lähtuvad. Samas leidsid fookusrühmas osalenud, et riigipoolne palgakokkulepe on siiski väga oluline ning võimaldab konkreetse sihi poole püüelda.

” *Isegi neile, kellele ta ei kehti tegelikult — noh, kellele ta ei kohaldu kohustuslikult — ta on siiski väga suur asi, sest ta on ikkagi konkreetne välja öeldud argument, millega on võimalik... mille poole saab siis püüelda. Ega siis ei ole nii, et omanik ei taha maksta. See on ikkagi ka eesmärkide ja püüdluste... osaks sellisel juhul, see konkreetne palgasihimärk.*

„Kultuuripoliitika põhialuste aastani 2020“ perioodil on muuseumivõrgustikku korrastatud ning muudetud ka muuseumide juriidilist vormi. Samas on eesootaval perioodil vaja tähelepanu pöörata muuseumide rahastamissüsteemi arendamisele.

⁵⁹⁸ Kultuuriministeeriumi 2019. aastal valminud 2020.–2023. aastaks muuseumivaldkonna arenguvajaduste kaardistamise memo (saadetud meili teel).

⁵⁹⁹ Kultuuriministeerium. (2018). *Kultuuritöötaja palga alammäär tõuseb 1300 euronit*. <https://www.kul.ee/et/uudised/kultuuritootaja-palga-alammaal-touseb-1300-euronit> (vaadatud enne 7.04.2021).

2.12. Raamatukogud

Autor: Meeli Murasov.

35. Raamatukogud

Raamatukogude tegevusvaldkonna prioriteetide saavutamine perioodil 2014–2020

35.1 Raamatukoguvõrk

- Piirkondlikult ühtlaselt kättesaadav rahvaraamatukogude võrk.
- Laenutuste vähenemine eriala- ja teadusraamatukogudes ning kooliraamatukogudes.
- Raamatukogu wifivõrku on võimalik külastajal kasutada 77% kohaliku omavalitsuse rahvaraamatukogus.
- Ligi neljandik raamatukogudest saab internetist e-teenuseid tarbida ainult raamatukogu seadmetest.
- Kvaliteetne internetiühendus ei ole kõigis rahvaraamatukogudes veel kättesaadav.

35.2 Rahvaraamatukogud

- Rahvaraamatud on olulised kogukonnakeskused.
- Lugejate arv on alates 2017. aastast kasvanud.
- Teenuste ebaühtlane kvaliteet ja kohati vähene valmisolek uudsete teenuste pakkumiseks.
- Uue rahvaraamatukogude seaduse väljatöötamise venimine.
- Töötajate madal palgakasv ei meelita valdkonda uusi töötajaid.

35.3 Eesti kultuurile oluliste väljaannete kättesaadavus

- Kultuuriministeeriumi toetus rahvaraamatukogudele teavikute (sealhulgas väärtkirjanduse ja kultuuriajakirjanduse) soetamiseks.
- Raamatute komplekteerimiseelarved on liiga väikesed.
- Puudub toimiv raamatukogudevaheline laenutussüsteem.
- Üleriigilise e-väljaannete laenutussüsteemi väljatöötamine on veninud.
- Puudub autorihüvitiste süsteem e- ja audioraamatutele.

35.4 Rahvaraamatukogude kultuuri- ja kirjandusprogrammid ning elukestvat õpet toetavad algatused

- Kultuuriministeerium pole käivitanud tegevuste toetamiseks täiendavaid programme.
- Toetuste taotlemine Eesti Kultuurkapitalist ja Rahvakultuuri Nõukogust on muutunud järjest bürookraatlikumaks.

35.5 Rahvusraamatukogu

- Käivitatud on Rahvusraamatukogu hoone renoveerimine.
- Digiarhiivi keskkond DIGAR võimaldab ligipääsu arhiivis olevatele väljaannetele.
- Arenduskeskusena raamatukogutöötajatele koolituste pakkumine ja arendusprojektide eestvedamine.
- Rahvusraamatukogu lugejate ja laenutuste arv on vähenenud.
- E-väljaannete laenutuskeskkonna väljaarendamine on veninud.

Kultuuripoliitika põhialuste koostamise perioodi kajastavatest aruteludest jäid raamatukogude valdkonna peamiste probleemidena kõlama⁶⁰⁰: 1) rahvaraamatukogude rahastamise jätkusuutlikkus ning kohalike omavalitsuste võimekus kahaneva rahvaarvu tingimustes raamatukogusid üleval pidada ja uusi raamatuid soetada; 2) teenuste kaasajastamine ja uute tehnoloogiate kasutuselevõtt, sealhulgas e-raamatute laenutamise võimaluste pakkumine ning teavikute digitaliseerimine; 3) raamatukoguteenuse killustatus ja jagunemine erinevate vastutajate haldusaladesse, mis ei soosi omavahelist koostööd.

Eesti inimeste vajadus raamatukoguteenuse järele on püsinud. Aasta jooksul külastab raamatukogu vähemalt korra iga teine üle 15-aastane Eesti inimene⁶⁰¹. Laenutuste koguhulk on siiski mõnevõrra vähenenud. Kui 2013. aastal laenutati Eesti rahva-, teadus- ja kooliraamatukogudest kokku peaaegu 15 miljonit teavikut, siis 2019. aastal tehti laenutusi kahe miljoni võrra vähem ehk ligi 13 miljonit⁶⁰².

2017. aastal jõustunud säilituseksemplari seadusega⁶⁰³ ajakohastati Eesti kultuurile oluliste väljaannete säilitamise ja kättesaadavaks tegemise tingimusi, võttes arvesse ka digihiskonna arenguvajadusi. Riiklikult tagatakse nüüdsest lisaks trükistele ja teistele füüsilisel kandjal väljaannetele ka nende digitaalse algmaterjali säilitamine.

Mitmed valdkonna jaoks olulised arendustegevused – rahvaraamatukogude seaduse uuendamine ning üleriigilise e-teavikute laenutuskeskkonna loomine – on jäänud siiski erinevatel põhjustel venima, mis tähendab, et suurt muutust või arenguhüpet perioodi jooksul neis valdkondades toimunud ei ole. Raamatukogude roll ja ülesanded peavad muutuma käsikäes ühiskonnas toimuvate muutustega, kuna need muudavad ka raamatukogude külastajate ja lugejate vajadusi ja käitumist. Kui seda ei suudeta teha, siis võib juhtuda, et raamatukogude külastatavus langeb ja tähtsus kaob⁶⁰⁴.

2.12.1. Raamatukoguvõrk

	<p>35.1 Eestis toimib kõikide kasutajate huvidest ja vajadustest lähtuv raamatukoguvõrk, mille moodustavad rahva-, kooli-, teadus- ja erialaraamatukogud ning Eesti Rahvusraamatukogu. Avalik raamatukoguteenus tagab vaba juurdepääsu informatsioonile ja on kõikidele kasutajatele võrdselt tasuta kättesaadav. Lairiba interneti ühendus on jõudnud kõikidesse rahvaraamatukogudesse üle Eesti.</p>
---	---

Tänu piirkondlikult ühtlaselt jaotunud rahvaraamatukogude võrgule on klassikaline raamatukoguteenus – raamatute, ajakirjandusväljaannete jm teavikute laenamine või kohapeal kasutamise võimaldamine – üle Eesti kasutajatele jätkuvalt hästi kättesaadav. 2018. aasta uuringu andmetel külastab aasta jooksul raamatukogu 50% Eesti 15+ vanuses elanikest⁶⁰⁵.

⁶⁰⁰ Pai, K. (2013). Raamatukogude areng on osa demokraatia arengust. *Sirp*, 03.05.2013.

⁶⁰¹ Kantar Emor. (2018). *Muuseumide ja raamatukogude külastajate ja mittekülastajate uuring. Uuringu lõpparuanne.*

⁶⁰² Statistikaamet. (n.d.). *KU01: Rahvaraamatukogud.* <http://andmebaas.stat.ee/Index.aspx?DataSetCode=KU01>; Statistikaamet. (n.d.). *KU02: Eriala- ja teadusraamatukogud.* <http://andmebaas.stat.ee/Index.aspx?DataSetCode=KU02>; Statistikaamet. (n.d.). *KU03: Kooliraamatukogud.* <http://andmebaas.stat.ee/Index.aspx?DataSetCode=KU03>; autori arvutused.

⁶⁰³ Säilituseksemplari seadus. RT I, 07.07.2016, 1. <https://www.riigiteataja.ee/akt/107072016001>

⁶⁰⁴ Kantar Emor. (2018). *Muuseumide ja raamatukogude külastajate ja mittekülastajate uuring. Uuringu lõpparuanne.*

⁶⁰⁵ Kantar Emor. (2018). *Muuseumide ja raamatukogude külastajate ja mittekülastajate uuring. Uuringu lõpparuanne.*

Raamatukogukülastajate hulgas on enam naisi, eesti keelt kõnelevaid inimesi, õpilasi ja üliõpilasi, kõrgharidusega inimesi ning 1–2 lapsega leibkondi. Raamatukogu mittekülastajate hulgas on keskmisest enam mehi, vene keelt kõnelevaid inimesi, üle 45-aastaseid, keskhariidusega inimesi ning lasteta leibkondi ja pensionäre⁶⁰⁶.

Kuigi raamatukogude üldarv on perioodi jooksul vähenenud – 2019. aasta andmetel on Eestis 2013. aastaga võrreldes 35 rahvaraamatukogu, 11 erialaraamatukogu ja 53 kooliraamatukogu vähem⁶⁰⁷ –, on selle taga olnud valdavalt haldusreformist ning koolivõrgu korrastamisest tulenevad struktuursed ümberkorraldused, mis ei ole siiski oluliselt halvendanud teenuse kättesaadavust Eesti elanikele.

Rahvaraamatukogude arvu vähenemine on tulenenud pisikeste raamatukogude ühendamisest valla keskraamatukogudeks, mis fookusgrupis osalenute sõnul on teinud **rahvaraamatukogude võrku tugevamaks** ning aidanud kaasa sellele, et **raamatukogu hääl on kohalikul tasandil muutunud varasemast tugevamaks**. Kuna valdade ühinemislepingud hakkavad lõppema, siis võib see tähendada muutusi senises rahvaraamatukogude võrgus. Oluline on protsessi hoolikalt jälgida, et raamatukoguteenuse kättesaadavus maapiirkondades teenuste ümberkorraldamisel ei väheneks.

Kuna üliõpilaste arv on viimastel aastatel vähenenud⁶⁰⁸, siis on ka eriala- ja teadusraamatukogude lugejate arv langenud. 2013. aastaga võrreldes oli 2019. aastal eriala- ja teadusraamatukogude lugejate arv 33 000 võrra väiksem (vähenemine 14% võrra). **Laenutuste koguarv vähenes 47% võrra ning laenutuste arv lugeja kohta eriala- ja teadusraamatukogudes on langenud 8-lt 5-le**⁶⁰⁹. Sellise trendi taga on tõenäoliselt nii kasutajate vajaduste kui ka võimaluste muutus ehk ligipääs õppe- ja teadustöös vajalikule informatsioonile on muutunud mitmekesisemaks.

Tõsise murekohana raamatukogude võrgus töid fookusgrupis osalenud välja kooliraamatukogud, mille osas on nende hinnangul olukord halvenenud. Kooliraamatukogude arvu vähenemine on mitmel pool tulenenud koolivõrgus toimunud muutustest, kuid trendina on järjest enam näha ka tegevuste koomale tõmbamist ja raamatukogude muutmist õpikeskusteks. Mõnel pool on kooliraamatukogu ülesanded formaalselt üle antud valla raamatukogule, kuid seejuures pole piisavalt arvesse võetud kooliraamatukogu ülesannetest tulenevat spetsiifikat ja ressursivajadust näiteks koolides kasutatava soovitusliku kirjanduse hankimiseks. Ehkki **kooliraamatukogude lugejate arv on tänu õpilaste arvu kasvule 4% võrra tõusnud, siis laenutuste koguarv on võrreldes 2013. aastaga 16% võrra vähenenud**. Laste ja noorte lugemisharjumuse seisukohalt on murettekitav, et laenutuste arv ühe lugeja kohta on kooliraamatukogudes viimastel aastatel vähenenud – kui 2013. aastal tegi iga lugeja 13 laenutust ja 2014. aastal koguni 16, siis 2019. aastal vaid 10⁶¹⁰.

Vaja oleks lähemalt uurida eriala- ja teadusraamatukogude ning kooliraamatukogudest teavikute laenutamise vähenemise põhjuseid ning mõelda läbi, millised peaksid olema eriala- ja teadusraamatukogude ning kooliraamatukogude ülesanded ja roll tulevikus.

⁶⁰⁶ Kantar Emor. (2018). *Muuseumide ja raamatukogude külastajate ja mittekülastajate uuring. Uuringu lõpparuanne.*

⁶⁰⁷ Statistikaamet. (n.d.). *KU01: Rahvaraamatukogud.* <http://andmebaas.stat.ee/Index.aspx?DataSetCode=KU01>; Statistikaamet. (n.d.). *KU02: Eriala- ja teadusraamatukogud.* <http://andmebaas.stat.ee/Index.aspx?DataSetCode=KU02>; Statistikaamet. (n.d.). *KU03: Kooliraamatukogud.* <http://andmebaas.stat.ee/Index.aspx?DataSetCode=KU03>; autori arvutused.

⁶⁰⁸ Haridussilm. <https://www.haridussilm.ee/ee>

⁶⁰⁹ Statistikaamet. (n.d.). *KU02: Eriala- ja teadusraamatukogud.* <http://andmebaas.stat.ee/Index.aspx?DataSetCode=KU02>

⁶¹⁰ Statistikaamet. (n.d.). *KU03: Kooliraamatukogud.* <http://andmebaas.stat.ee/Index.aspx?DataSetCode=KU03>

Muuseumide ja raamatukogude külastajate ja mittekülastajate uuringust ilmnes, et Eesti raamatukogude tugevaim külg on vastajate jaoks sobiv ja kergesti ligipääsetav asukoht (70%)⁶¹¹. Raamatute ja muude väljaannete valikut hindab laialdaseks ja piisavaks 62% vastanutest ning teenindust heaks/väga heaks 61% vastanutest. Kriitiliselt hinnati raamatukogude teavitustegevusi; vaid 35% vastanutest on nendega rahul ning tervelt pooled (49%) ei oska sellele küsimusele hinnangut anda.

Raamatukogukülastuse olulisimaks põhjuseks on nauding lugemisest ning lugeja vajadustele vastav raamatukogu väljaannete valik. Raamatukogude mittekülastamise kaks enim mainitud põhjust on ajapuudus ning raamatute ja muude väljaannete ostmise. Mittehuvitatud külastajate jaoks on raamatukogu säilitanud oma traditsioonilise näo, mille kohaselt on tegemist üksnes õppimise ja lugemisega seotud kohaga. Suur osa inimestest ei näe või oska oodata raamatukogudes innovatsiooni ja uuendusi⁶¹².

Arvestades raamatukogude olulist rolli elanikkonnale digiteenuste kättesaadavuse tagamisel ning digiteenuste kasutamiseks vajalike baasoskuste õpetamisel, oli asjakohane seada eesmärgiks, et lairiba internet jõuaks kõikidesse rahvaraamatukogudesse. **Kvaliteetne internetiühendus ei ole kõigis rahvaraamatukogudes veel kättesaadav. Raamatukogu wifivõrku on võimalik külastajal kasutada 77% kohaliku omavalitsuse rahvaraamatukogus, ligi neljandikus raamatukogudest saab internetist e-teenuseid tarbida ainult raamatukogu seadmetest**⁶¹³. Fookusgrupis osalenute hinnangul on rahvaraamatukogude IT-varustus ja internetiühendus ebaühtlane sõltuvalt kohalike omavalitsuste rahastusvõimekusest ja prioriteetidest.

” Liiga palju on ikkagi eelkõige väiksemates kohtades neid raamatukogusid, kellel on internetiühendusega probleeme, ja siin hästi on [...] nendel raamatukogudel maapiirkondades, kellel on õnn olla vallamajadega, kohalike omavalitsustega ühes hoones. Sinna on hea internet jõudnud, aga mujale pigem mitte.

Ehkki digiseadmete hinnad on muutunud soodsamaks ning kohalike omavalitsuste teadlikkuse suurendamisega oleks võimalik raamatukogude digitehnoloogiaga varustatust parandada, on fookusgrupis osalenute hinnangul Eesti ühtlast arengut ning kogu elanikkonna digioskuste arendamise vajadust silmas pidades vajalikud üle-eestilised programmid, mille abil raamatukogud saaksid senisest paremini täita oma rolli riigi digipöörde toetamisel ning digiteenuste kasutamise õpetamisel. Tänu Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi rakendatava uue põlvkonna lairibavõrkude arendamise meetmetele on **internetiühenduste arv raamatukogudes paranenud** (nt viies raamatukogus Tartumaal)⁶¹⁴, kuid sellele lisaks oleksid vajalikud Kultuuriministeeriumi või Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi poolt üleriiklikud meetmed raamatukogude digitaristu uuendamiseks ning tänapäevaste teenusmodelite väljarendamiseks.

Prioriteet 35.1 on osaliselt saavutatud. Tänu piirkondlikult ühtlaselt jaotunud rahvaraamatukogudele on Eesti inimestel hea ligipääs raamatukoguteenusele. Murettekitavalt on vähenenud laenutuste arv

⁶¹¹ Kantar Emor. (2018). *Muuseumide ja raamatukogude külastajate ja mittekülastajate uuring. Uuringu lõpparuanne.*

⁶¹² Kantar Emor. (2018). *Muuseumide ja raamatukogude külastajate ja mittekülastajate uuring. Uuringu lõpparuanne.*

⁶¹³ Kultuuriministeerium. (2020). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2019. aasta täitmise kohta.* <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

⁶¹⁴ Kultuuriministeerium. (2020). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2019. aasta täitmise kohta.* <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

eriala- ja teadusraamatukogudest ning kooliraamatukogudest. Kaasaegse raamatukoguteenuse pakkumise takistuseks on aegunud digiseadmed ning halva kvaliteediga internetiühendus, mida ei ole suudetud kõikjal veel kaasajastada.

2.12.2. Rahvaraamatukogud

	<p>35.2 Rahvaraamatukogudel on oluline roll kõigile Eesti elanikele võrdsete võimaluste tagamisel enda harimiseks ja kultuurist osasaamiseks. Kohalike omavalitsuste asutustena tegelevad rahvaraamatukogud lisaks informatsiooni vahendamisele ja üksikkasutajate juhendamisele infoallikate kasutamisel ka paindlike ja mitmefunktsiooniliste keskustena, mis elavdavad kohalikku elu ja kultuuri ning pakuvad võimalusi elukestvaks õppeks.</p>
---	---

Rahvaraamatukogud on olulised kogukonnakeskused ja kokkusaamiskohad, mis pakuvad piirkonna elanikele mitmesuguseid võimalusi nii enda harimiseks kui ka kultuurist osasaamiseks. 2019. aasta seisuga oli Eestis 521 rahvaraamatukogu, kus töötas kokku 1400 inimest⁶¹⁵. Võrreldes 2013. aastaga, on vähenenud nii raamatukogude (-35) kui ka töötajate arv (-144).

Registreeritud lugejate arv oli 2019. aasta seisuga 359 000, mis on 2013. aastaga võrreldes 18 000 lugejat vähem⁶¹⁶. Eriti kiiresti vähenes lugejate hulk aastatel 2013–2016, kuid positiivne on, et **alates 2017. aastast on rahvaraamatukogud kogunud jälle uusi lugejaid.**

Kuigi rahvaraamatukogude võrk katab ühtlaselt kogu Eesti, on pakutavate teenuste kvaliteet fookusrühmas osalenute hinnangul ebaühtlane ega kata kõigi kasutajate vajadusi. Kõigis raamatukogudes ei olda veel valmis uusi funktsioone üle võtma, näiteks elanikke e-teenuste kasutamisel abistama. Rahvaraamatukogude toimimine kaugtöö keskustena, kus oleks tagatud hea internetiühendus ja mis võimaldaks maapiirkonnas elavatel inimestel interneti kaudu tööd teha, ei ole ideetasandist kaugemale jõudnud.

Juba 2014. aastal teadvustati, et rahvaraamatukogude ülesanded ja rahastamine vajavad kaasajastamist ning vajalik on enam arvesse võtta iga maakonna eripära. Selleks planeeriti **uue rahvaraamatukogude seaduse eelnõu** algatamist, mis esialgsete plaanide kohaselt oleks pidanud jõustumata 2016. aastal⁶¹⁷. **Seaduse uuendamise protsess on pikalt veninud ning alles 2020. aastal sai valmis seaduse väljatöötamiskavatsus**⁶¹⁸.

Fookusgrupis osalenud olid uue rahvaraamatukogude seaduse väljatöötamise osas positiivselt meelestatud ning pidasid oluliseks, et selle väljatöötamise protsessi raames mõeldakse läbi nii osapoolte rollid, protsessid kui ka rahastamise põhimõtted. Leiti, et vajalik on tugevdada raamatukogude juhtimist nii valla kui ka maakonna keskraamatukogude juhtimise tasandil.

Fookusgrupis osalenute sõnul on oluline rahvaraamatukogude rolli diferentseerida, kuna väikesed külaraamatukogud ei suuda pakkuda keskraamatukogudega samal tasemel teenust, kuid samas on

⁶¹⁵ Statistikaamet. (n.d.). *KU01: Rahvaraamatukogud*. <http://andmebaas.stat.ee/Index.aspx?DataSetCode=KU01>

⁶¹⁶ Statistikaamet. (n.d.). *KU01: Rahvaraamatukogud*. <http://andmebaas.stat.ee/Index.aspx?DataSetCode=KU01>; autori arvutused.

⁶¹⁷ Kultuuriministeerium. (2014). *Kultuuriministeeriumi valitsemisala arengukava 2015-2018*.

⁶¹⁸ Kultuuriministeerium. (2020). *Rahvaraamatukogu seaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu väljatöötamise kavatsus*.

neil väga oluline kogukondlik roll. Väikse raamatukogu raamatukoguhoidja peab olema tõeline professionaal, et kõigi ülesannetega tegeleda – innustama väikest lugejat, abistama e-teenuste kasutamisel, toetama eakaid. Suures raamatukogus saab raamatukogutöötaja rohkem spetsialiseeruda.

Kultuuriministeeriumi programmi „Raamatukogude arendamine“ raames toetatakse igal aastal rahvaraamatukogutöötajate koolitusi, erialaseid õppereise, üritusi ja arendustegevusi. Probleemiks on taotlejate ringi piiratus – toetust saavad taotleda linnade ja maakondade keskraamatukogud ning valdkonna keskorganisatsioonid, samas kui vallaraamatukogud sealt iseseisvalt toetust taotleda ei saa. Samuti on programmi maht piiratud (35 000 eurot aastas) ning projektidele eraldatavad summad väikesed.

Suureks murekohaks nii väiksemates valdades kui ka suuremates linnades on raamatukoguhoidjate väljaõpe ja järelkasv. Nõuded ametile on kõrged, eriti kui pidada silmas tulevikku suunatud eesmärke, kuid madala töötasu tõttu on spetsialiste kinni hoida keeruline. Infoteaduse ja infokorralduse õppekavade lõpetajad asuvad harva raamatukogudesse tööle⁶¹⁹. Järelkasvu peale mõeldes tasuks kaaluda lahendust õpetada raamatukogunduse spetsiifikat muu kõrgharidusega inimesele täienduskoolituse teel.

” Tõesti, kui me leiame juba selle kõrgharitud särasilmse inimese sinna maapiirkonda, siis ta nii-öelda õpib justkui selle raamatukogunduse mooduli endale nii-öelda juurde, aga see, et me saame raamatukogunduse erialaga professionaali igasse raamatukokku — noh, see ei ole lihtsalt realistlik, eriti olukorras, kus praegu ju see raamatukogutöötajate vanus hakkabki jõudma sinna kriitilisele tasemele, ja sealt hakkabki neid suure hooga tõenäoliselt pensionile mingi hetk minema. Ja ühe korraga ongi vaja palju nagu spetsialiste.

Kuigi rahvaraamatukogu töötajate töötasu peetakse pigem madalaks, on tööjõukulud perioodil 2013–2019 kasvanud 52%⁶²⁰. Positiivsena leidis fookusgrupis ära märkimist kõrgharidusega kultuuritöötajate miinimumtöötasu tõstmine ning nelja riigi toega töökoha loomine maakonna keskraamatukogudes. Probleemiks on, et miinimumtöötasu tõus ei laiene automaatselt kohalikele omavalitsustele ja rahvaraamatukogudele. Valla keskraamatukogude moodustamisega koos on mitmel pool üle vaadatud ka töötajate ülesanded ja rollid ning vastutuse suurenemisel on tõstetud töötajate palku. Palkade ühtlustamisele aitaksid kaasa üleriiklikud kokkulepped ja riigipoolsed toetuskeemid, mis motiveeriks kohalikke omavalitsusi raamatukogude töötajate palku tõstma.

” Seesama laulu- ja tantsupeo juhendajate ja tegelikult ka treenerite palgatoetus on ju see, kus saab paralleelsele ju tõmmata. Sa pead ju kuskilt otsast pihta hakkama, ja see saigi ju alguse sealt, et üldse luua mingi tase ja kindlus ja sotsiaalsed garantiid [...] Ja lasteaiatöötajad on ka tõesti selles mõttes hea näide, sest muidu, kui poleks seda toetust tulnud, ma võin kihla vedada, et need käärid oleks jätkuvalt sama suured, ja see palk ei oleks iialgi 90% õpetaja palgast. [...] omavalitsuse ressursid on üks, aga neid valdkondi, mida kõike nagu arendada ja parendada on nii meeletult nagu. Selles mõttes on hea, kui vahepeal keegi sekkub ja nügib nagu kuskilt ülevalt poolt.

Fookusrühmas toodi välja, et vähemalt osades piirkondades ei ole maakondade keskraamatukogude koordineeriv roll vallaraamatukogudele piisavalt tunda. Kohalike omavalitsuste raamatukogud on küll

⁶¹⁹ Mets, U., & Viia, A. (2019). *Tulevikuvaade tööjõu- ja oskuste vajadusele: kultuur ja loometegevus: etenduskunstid, käsitöö, museoloogia, muusika, raamatukogundus, sport. Uuringu lühiaruanne*. Tallinn: SA Kutsekoda.

⁶²⁰ Statistikaameti andmebaas. Autori arvutused.

iseseisvad, aga maakonnaraamatukogud peaksid nõustama lisaks raamatukogudele ka nende pidajaid, kuidas nad saaksid kõige paremini oma teenuseid korraldada (nt raamatukogude ümberstruktureerimisel või ülesannete jagamisel). Julgemalt tuleks tähelepanu juhtida ka kitsaskohtadele.

Kokkuvõttes võib prioriteeti 35.2 hinnata osaliselt saavutatuks. Rahvaraamatukogud on olulised kogukonnakeskused, mis pakuvad piirkonna elanikele mitmekesiseid võimalusi haridusest ja kultuurist osa saamiseks. Pakutavate teenuste kvaliteet on ebaühtlane tulenevalt nii kohalike omavalitsuste prioriteetidest ja võimekusest kui ka raamatukogutöötajate endi pädevusest ja valmisolekust teenuseid arendada. Toppama on jäänud uue rahvaraamatukogu seaduse väljatöötamine ning töötajate madal palgatase ei meelita valdkonda uusi töötajaid.

2.12.3. Eesti kultuurile oluliste väljaannete kättesaadavus

	<p>35.3 Eestikeelne raamat on sõltumata vormist kõigile kättesaadav. Riik toetab eesti keelele ja kultuurile olulise väärtkirjanduse ja kultuuriajakirjanduse soetamist rahvaraamatukogudele.</p>
---	--

Prioriteet on väga üldsõnaline ega ole selgelt aru saada, millist olukorda soovitakse saavutada. Fookusrühmas tekkisid prioriteedi üle arutledes küsimused, kas kättesaadav peab olema 50 aastat tagasi välja antud raamat või eile ilmunud teos või on prioriteedi rõhuasetus siiski eelkõige raamatu vormil ehk kättesaadavad peavad olema nii paber kandjal, e-raamatud kui ka audioraamatud.

Statistikaameti andmetel on rahvaraamatukogude komplekteerimiskulud kasvanud perioodil 2013–2019 20% võrra⁶²¹. Kehvemas seisus on eriala- ja teadusraamatukogud, kelle komplekteerimiskulud kokku on 1% võrra vähenenud, kõige enam on seejuures vähenenud ülikoolide raamatukogude komplekteerimiskulud (-7%)⁶²².

Fookusrühmas osalenud leidsid samuti, et **raamatukogude komplekteerimiseelarved on liialt väikesed**, aga see sõltub palju konkreetse raamatukogu pidajast. Osa teavikute soetamise eelarvest kulub postiteenusele, mistõttu leiti, et raamatud võiksid jõuda raamatukogudesse tasuta või väiksemate kuludega. Teadusraamatukogudes suudetakse mõnes valdkonnas soetada ainult üks-kaks teost aastas, mis ei ole teaduse tegemiseks piisav. Lisaks toodi esile, et rahvaraamatukogud ei suuda komplekteerida raamatuid, mis toetaksid kohalike elanike õppimissoove, ning **puudub ka toimiv raamatukogudevaheline laenutussüsteem**, mis võimaldaks raamatute laenutamist kaugematest raamatukogudest. Ka haruraamatukogude vahel raamatute liigutamine toimub praegu õhinapõhiselt, mitte süsteemselt.

Positiivsena toodi esile koroonakriisiga seotud lisatoetus teavikute soetamiseks, aga ühiselt leiti, et riigi toetus teavikute soetamiseks peaks olema kindlasti senisest suurem. Eesti kultuurile oluliste väljaannete kogu, mis sisaldaks ka uuemaid väljaandeid, peaks olema üle Eesti kõigis rahvaraamatukogudes tagatud ning fookusrühmas osalenute hinnangul peaks sellesse kogusse kuuluma praegusest enam teavikuid.

⁶²¹ Statistikaamet. (n.d.). *KU0157: Rahvaraamatukogude tulud ja kulud maakonna järgi*. <http://andmebaas.stat.ee/Index.aspx?DataSetCode=KU0157>

⁶²² Statistikaamet. (n.d.). *KU021: Eriala- ja teadusraamatukogude tulud ja kulud raamatukogu tüübi järgi*. <http://andmebaas.stat.ee/Index.aspx?DataSetCode=KU021>

Kultuuriministeerium on jätkanud rahvaraamatukogudele teavikute, sealhulgas väärtkirjanduse ja kultuuriajakirjanduse soetamiseks toetuse eraldamist. 2020. aastal eraldati selleks 1,87 miljonit eurot⁶²³ ning viimastel aastatel toetuse summa kasvanud ei ole.

Heategevusfond Aitan Lapsi toel soetati 25 rahvaraamatukogusse üle Eesti põneva disainilahendusega lastekirjanduse riivlid „Rampsid“. Sobivaid raamatuid aitab riivlitesse valida ja töötajaid koolitab Eesti Lastekirjanduse Keskus⁶²⁴.

Kuna osa teavikute lugejate arv jääb napiks, on paberraamatute ühtlast ja võrdset kättesaadavust üle Eesti keeruline saavutada ning see ei oleks ka rahaliselt otstarbekas. Lahenduseks oleks e-raamatute parema kättesaadavuse tagamine. Digiajastu muudab inimeste lugemisharjumusi, mistõttu on järjest olulisem, et lugejal oleks võimalik eestikeelset raamatut lugeda digiseadmest või kuulata audioraamatuna. Kuigi eestikeelseid e-raamatuid on välja antud kümme aastat ning Tallinna Keskraamatukogu avas e-raamatute laenutuskeskkonna ELLU juba 2012. aasta alguses⁶²⁵, ei ole nende teenus kuni koroonakriisi alguseni olnud laiemalt kättesaadav. **Eesti Rahvusraamatukogu eestvedamisel arendatav üleriigiline e-laenutuskeskkonna teenus ei ole siiani kasutajatele kättesaadavaks saanud.**

2017. aastal jõustunud säilituseksemplari seadusega⁶²⁶, mis asendas senist sundeksemplari seadust, uuendati ulatuslikult Eesti kultuurile oluliste väljaannete säilitamise ja kättesaadavaks tegemise tingimusi. Muudatusega vähendati teavikute dubleerivat säilitamist. Kirjastajatelt kogutavate säilituseksemplaride arvu langetati kaheksalt neljale. Digiühiskonna arenguvajadustest lähtuvalt loodi alus ka trükiste ja teistele füüsilisel kandjal olevate väljaannetele digitaalse algmaterjali säilitamiseks, mis aitab säilitada Eesti kultuuripärandit ka digitaalsel kujul ning vähendab trükiste ja filmide eraldi digiteerimise vajadust.

Seaduse jõustumisel loodi viide teadusraamatukogusse autoriseeritud töökohad säilituseksemplari digiversioonile ligipääsemiseks. Fookusrühmas osalenute hinnangul ei ole need siiski hästi toimima hakanud, kuna teenuse kasutamine on ebamugav ja piiratud võimalustega – kasutajal on võimalik üksnes teksti pildistada või ümber kirjutada. Selline lahendus tulenes kompromissist kirjastajatega, kuna kirjastajate huvides ei olnud võimaldada digitaalse algmaterjali kopeerimist. Teenus on ka piirkondlikult halvasti kättesaadav. Autoriseeritud töökohti võib säilituseksemplari seaduse järgi luua väga vähestes raamatukogudes, mis kõik asuvad üksnes Tallinnas ja Tartus.

Lisaks e-raamatutele ootavad paljud lugejad ka audio- ehk heliraamatuid, mille väljaandmine on kirjastajatele kulukas. Samamoodi nagu e-raamatutel puudub ka audioraamatute puhul selgus, kas ja kuidas on riik valmis toetama nende kättesaadavust raamatukogudes.

Vajalik oleks töötada välja nii e-raamatute kui ka audioraamatute laenutamise eest autoritele laenutushüvitise maksmise põhimõtted, mis motiveeriks nii autoreid kui ka kirjastusi rohkem e- ja audioraamatuid välja andma. Samuti on vaja toimivat ja üle Eesti kättesaadavat e- ja audioraamatute laenutuskeskkonda.

⁶²³ Kultuuriministeeriumi valitsemisala 2020. aasta eelarve kinnitamine. Kultuuriministri 06.01.2020 käskkiri nr 6.

⁶²⁴ Kultuuriministeerium. (2019). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2018. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

⁶²⁵ Felt, K. (2012). Eesti oma e-raamat. *Riigikogu Toimetised*, 25. <https://rito.riigikogu.ee/eelmised-numbrid/nr-25/eesti-oma-e-raamat/>

⁶²⁶ Säilituseksemplari seadus. RT I, 07.07.2016, 1. <https://www.riigiteataja.ee/akt/107072016001>

” Kui inimene ei saa lugeda e-raamatuid, siis ta muidugi loeb paberraamatut. Aga kui ta saab, siis kohe on näha, et loetakse ka.

Nägemispuudega inimestele laenutab arstitõendi alusel audioraamatuid Eesti Pimedate Raamatukogu. 2019. aasta seisuga on selle Veebiraamatukogus 855 lugejale kasutatavaks tehtud üle 4300 eesti- ja võõrkeelse heli- ja e-raamatu ning ajalehe ja ajakirja⁶²⁷. 2018. aastal lisandus Eesti Pimedate Raamatukogusse ka üheksa kirjeldustõlkega filmi⁶²⁸. Murekohaks on, et paljud nende kogus olevad audioraamatud ei ole tehtud kvaliteetselt, vaid juhuslikud inimesed on need sisse lugenud. Fookusrühmas rõhutati, et nägemispuudega inimesed vajavad kvaliteetset raamatu kuulamise elamust ega soovi kuulata halvasti sisse loetud tekste.

Prioriteet 35.3 on osaliselt saavutatud. Kultuuriministeerium on toetanud rahvaraamatukogusid ning teinud väärtkirjanduse ja kultuuriajakirjanduse laiemalt kättesaadavaks. Samas ei ole kasutajatele kättesaadavaks saanud Eesti Rahvusraamatukogu eestvedamisel loodav ühtne e-laenutuskeskkond ning puudub e- ja audioraamatute autorihüvitiste süsteem.

2.12.4. Rahvaraamatukogude kultuuri- ja kirjandusprogrammid ning elukestvat õpet toetavad algatused

	<p>35.4 Riik peab oluliseks rahvaraamatukogude kultuuri- ja kirjandusprogrammide ning elukestvat õpet edendavate algatuste elluviimist, lugemust soodustavaid ja laste ja noorte lugemisharjumuse kujundamisele suunatud programme, kirjanike ja teiste loovisikute kohtumisi lugejatega, ühe kohaliku omavalitsuse piire ületavaid rahvaraamatukogude vahelisi algatusi ning eesti keelt emakeelena mittekõnelevate elanikele suunatud tegevusi, pidades seejuures silmas ka erivajadustega lugejate huvisid.</p>
---	---

Fookusgrupis osalenute hinnangul on olnud väga vähe Kultuuriministeeriumi meetmeid, mis prioriteedis välja toodud tegevusi toetaksid. Üritusi ja tegevusi korraldatakse pigem kohalike raamatukogutöötajate entusiasmist. Kuna teenuseid, mida raamatukogu peab kohalikele elanikele pakkuma, on palju, siis leiti, et kirjanikega kohtumiste korraldamist võiks riik senisest enam toetada, kas siis Eesti Kultuurkapitali vahenditest või mingil muul moel.

” See on selles mõttes ka nagu nadi, et see on nii kehv promo raamatukogudele. Me oleme ju lugenud kirjanike artikleid, kus nad ütlevad, et nad enam ei tea, kuhu oma tasse panna, mis nad on raamatukogus esinemise eest saanud. See on naeruväärne, kui me ei suuda nagu kirjanikule ka tasustada. See peaks olema ikkagi, jah, riikliku toega.

Heade näidetena toodi fookusrühmas esile programm „Raamatukogud-muuseumid-noored“, mis on mõeldud mäluasutuste ja noortekeskuste koostöö edendamiseks ja kust igal aastal toetatakse kümnet projekti. Samas toetussummad projektidele on väga väikesed (kuni tuhat eurot projekti kohta). Lisaks on oluliselt panustanud laste lugemisharjumuse kujundamisse Lastekirjanduse Keskuse koordineeritud „Lugemisisu“ programm, millest on toetatud lugemiskeskuste loomist ning soetatud

⁶²⁷ Kultuuriministeerium. (2020). Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2019. aasta täitmise kohta. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

⁶²⁸ Kultuuriministeerium. (2019). Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2018. aasta täitmise kohta. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

uusi teavikuid. 2020/21 hooajal on programmiga liitunud 147 raamatukogu üle Eesti (sealhulgas nii rahvaraamatukogud kui ka nende haruraamatukogud erinevates asukohtades) ⁶²⁹.

Raamatukogud saavad erinevateks projektideks taotleda raha Kultuurkapitalist ning piirkondlikeks kultuuritoetusteks Rahvakultuuri Nõukogust, aga taotluste esitamine on muutunud keeruliseks ning nõuded järjest bürokraatlikumaks. Regionaalse kultuuritoetuse osas toodi esile, et varem oli taotlemine hästi lihtne ja taotlusi sai esitada iga kuu, siis alates 2019. aastast korraldatakse neli taotlusvooru aastas. Kuna toetus tuleb ära kasutada enne kalendriaasta lõppu, siis see tähendab, et viimase taotlusvooru projektid tuleb ellu viia kuu aja jooksul. Eesti Kultuurkapitali taotlusvoorudes jagatakse vähem raha, kuid ka seal on bürokraatia kasvanud. Näiteks on kirjanikega koostumiste korraldamiseks raha taotlemisel vaja esitada täpne aastane ajakava, aga seda on nii pikalt ette koostada väga raske, kuna kirjanike plaanid võivad poole aasta pealt muutuda.

Mitte eesti emakeelega sihtrühmale suunatud tegevustele antakse toetust Integratsiooni Sihtasutuse lõimumist edendavate kultuuri- ja sporditegevuste meetme taotlusvoorudest, aga fookusrühmas osalenute kogemuse põhjal on seal taotlejaid palju ja enamik projekte toetust ei saa.

Prioriteet 35.4 on osaliselt saavutatud. Perioodi kestel on käivitatud uusi tegevusi laste ja noorte lugemisharjumuse kujundamiseks, samas puuduvad riiklikud programmid mitmete teiste prioriteedis välja toodud tegevuste suuremas mahus toetamiseks.

2.12.5. Rahvusraamatukogu

	<p>35.5 Avalik-õiguslik Eesti Rahvusraamatukogu kogub, säilitab ja teeb kättesaadavaks olulisema osa Eestis ilmunud või Eestit puudutavatest teavikutest. Samuti tegutseb Rahvusraamatukogu parlamendiraamatukoguna, tagades Riigikogu jt. põhiseaduslike institutsioonide infoteeninduse, ning raamatukogunduse arenduskeskusena. Rahvusraamatukogu on oma valdkonnas üks kesketest asutustest Eesti kultuuripärandi digiteerimisel, säilitamisel ja selle kättesaadavaks tegemisel.</p>
---	--

Prioriteet kordab oma sõnastuses suures osas Eesti Rahvusraamatukogu seaduses rahvusraamatukogule pandud ülesandeid, mis ei ole „Kultuuripoliitika põhialuste aastani 2020“ kontekstis vajalik ega otstarbekas. Prioriteedist ei ole üheselt aru saada, millised oleks pidanud olema Rahvusraamatukogu konkreetset eesmärgid ja arendusülesanded perioodil 2014–2020.

Rahvusraamatukogu lugejate ning laenutuste arv on vähenenud. Kui 2013. aastal oli raamatukogul 46 000 lugejat, kes tegid kokku 82 000 laenutust, siis 2019. aastal oli lugejaid 43 000 ning laenutuste arv oli vähenenud 65 000-ni⁶³⁰. Rahvusraamatukogu kulude maht on perioodil 2013–2019 kasvanud 38% (6,35 miljonilt eurolt 8,78 miljoni euron), seejuures on tööjõukulud kasvanud 34% ja komplekteerimiskulud 18%. Rahvusraamatukogu töötajate arv on vähenenud 90 inimese võrra (340lt 250ni)⁶³¹.

⁶²⁹ Vt lähemalt: Eesti Lastekirjanduse Keskus. (n.d.). *Lugemisisu*. https://www.elk.ee/?page_id=31540

⁶³⁰ Statistikaamet. (n.d.). *KU022: Eriala- ja teadusraamatukogud tüübi järgi*. <http://andmebaas.stat.ee/Index.aspx?DataSetCode=KU022>

⁶³¹ Statistikaamet. (n.d.). *KU021: Eriala- ja teadusraamatukogude tulud ja kulud raamatukogu tüübi järgi*. <http://andmebaas.stat.ee/Index.aspx?DataSetCode=KU021>

2014.–2020. aasta perioodi oluliseks positiivseks arenguks on **Rahvusraamatukogu hoone renoveerimise käivitamine**, et kujundada sellest tänapäevane, mitmekesiste teenustega raamatukogu ning tagada kogusse kuuluvate teavikute nõuetekohane säilimine. Rahvusraamatukogu on esimene pärast taasiseseisvumist valminud hoone, mis tunnistati 2018. aastal ametlikult Eesti kultuuripärandi oluliseks osaks⁶³². Alustatud on projekteerimistöödega, kuid hoone renoveerimistööd jäävad siiski järgmisesse perioodi. Peale renoveerimist on Rahvusraamatukogu hoonesse planeeritud ka Rahvusarhiivi Tallinna osa koos filmiraamatukoguga, samuti Eesti Hoiuraamatukogu Eesti Pimedate Raamatukogu tegevus⁶³³.

„Eesti Rahvusraamatukogu strateegia 2019–2021“ kohaselt on raamatukogu eesmärgiks muutuda parlamendiraamatukogust riigiraamatukoguks. Sihiks on seatud institutsionaalsete koostööpartnerite ja klientide ringi laiendamine ning neile mugavate teenuste (sealhulgas digiteenuste) pakkumine⁶³⁴. Otsesuhtlus riigiasutustega ja nende vajaduste analüüs võimaldab arendada teenuseid kasutajate vajadustele vastavalt⁶³⁵.

Säilituseksemplari seadusega suurenes oluliselt Eesti Rahvusraamatukogu roll säilituseksemplaride kogumisel ja säilitamisel. Rahvusraamatukogu ülesanne on veebiarhiveerida võrguväljaandeid ning hallata elektroonilist loovutussüsteemi.

Rahvusraamatukogul on väga oluline roll „Kultuuripärandi digiteerimise tegevuskava 2018–2023“ elluviimisel. Rahvusraamatukogu haldab digiarhiivile ligipääsu pakkuvat keskkonda DIGAR, mille kaudu on kasutajatel võimalik lugeda arhiivis säilitatud e-raamatuid, ajalehti, ajakirju, näha kaarte, plakateid, fotosid, illustratsioone ning kuulata audioraamatuid ja muusikafaile⁶³⁶. Rahvusraamatukogu digitaalteenuste kasutamine on perioodi jooksul oluliselt kasvanud. Nt on DIGARi kasutus perioodi jooksul enam kui kahekordistunud. Kui 2016. aasta jooksul kasutati DIGARit enam kui 920 000 korda, siis 2020. aastal oli DIGARi unikaalsete sessioonide arv kokku enam kui 2,55 miljonit⁶³⁷.

Säilituseksemplare ning autoriõigusega kaitstud väljaandeid saab lugeda rahvusraamatukogus kohapeal, audiofaile ja e-raamatuid saab kasutada ainult lugemissaalide autoriseeritud töökohtades. „Kultuuripärandi digiteerimise tegevuskava“ raames on Rahvusraamatukogu alustanud digiarhiivi uue tarkvara projektiga⁶³⁸.

Arenduskeskusena veab rahvusraamatukogu eest mitmete kesksete raamatukoguteenuste arendusprojekte ning on viinud läbi nende arendamisega seotud analüüse. Näiteks käivitati 2019. aastal kaheaastane innovatsiooniprojekt „Raamatud liikuma“, mille eesmärk on ühendada Eesti

⁶³² Kultuuriministeerium. (2019). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2018. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

⁶³³ Kultuuriministeerium. (2020). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2019. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

⁶³⁴ *Eesti Rahvusraamatukogu strateegia 2019-2021*. <https://www.nlib.ee/sites/default/files/RR%20strateegia%202019-2021.pdf>

⁶³⁵ Eesti Rahvusraamatukogu. (2021). *Eesti Rahvusraamatukogu tegevusaruanne 2020*. <https://www.nlib.ee/sites/default/files/RR%20tegevusaruanne%202020.pdf>

⁶³⁶ Vt lähemalt: Eesti Rahvusraamatukogu. (n.d.). *DIGAR. Mis on Digar?* <https://www.digar.ee/arhiiv/et/info/digarist>

⁶³⁷ Eesti Rahvusraamatukogu. (2021). *Eesti Rahvusraamatukogu tegevusaruanne 2020*. <https://www.nlib.ee/sites/default/files/RR%20tegevusaruanne%202020.pdf>

⁶³⁸ Eesti Rahvusraamatukogu. (2021). *Eesti Rahvusraamatukogu tegevusaruanne 2020*. <https://www.nlib.ee/sites/default/files/RR%20tegevusaruanne%202020.pdf>

raamatukogude kollektioonid ühte lihtsasse otsingusse, mis töötab olemasolevate e-kataloogide peal ning võimaldab kasutajal soovitud raamatuid kõikjalt Eestist koju tellida⁶³⁹. 2019. aastal tehti algust kahe tehisintellekti rakendava teenuse „Automaatne märksõnastamine“ ja „Küsi meilt“ prototüübi loomisega⁶⁴⁰. Kasutusele on võetud **innovaatilisi lahendusi**, mida on hiljem rakendatud ka teistes raamatukogudes (nt lugejate iseteeninduseks raadiolaineid kasutav tehnoloogia, ööpäev läbi kättesaadav raamatukapp teavikute laenutamiseks ja tagastamiseks jne). Lisaks on Rahvusraamatukogu tegelenud **raamatukogutöötajate koolitustega**, sealhulgas nii uue raamatukogutöötaja kutsestandardi kui ka digikirjaoskuse baasoskuste juhendamise alal.

Kultuuriministeeriumi arengukavadest ja nende aruannetest nähtub, et Rahvusraamatukogu üheks oluliseks ülesandeks sel perioodil oli välja töötada keskne e-väljaannete laenutussüsteem, mis tagaks e-teavikute kättesaadavuse kõigile Eesti elanikele. **Esialgsete plaanide kohaselt tuli Rahvusraamatukogu e-laenutuskeskkond välja töötada juba 2017. aastal⁶⁴¹, kuid tähtaega on tulnud korduvalt edasi lükata.** Kuigi perioodi jooksul on jõutud koostada mitmeid eelanalüüse, ei ole toimivat lahendust suudetud siiani luua.

Fookusrühmas osalenute hinnangul ei pruugi Rahvusraamatukogu ainsa raamatukogunduse arenduskeskusena olla Eesti jaoks parim lahendus, kuna sel juhul jääb kasutamata teiste raamatukogude kompetents ja potentsiaal. Näitena toodi siin taas välja üleriigilise e-laenutuskeskkonna arendamisega seonduv, mis on jäänud pikalt venima, kuid samal ajal ei ole osatud või soovitud ära kasutada Tallinna Keskraamatukogus välja arendatud e-raamatute laenutusteenuse potentsiaali.

Fookusrühmas osalenute sõnul räägitakse Rahvusraamatukogust raamatukogunduse arenduskeskusena eelkõige rahvaraamatukogude kontekstis ning ei ole selge, milline peaks olema rahvusraamatukogu roll arenduskeskusena teadus-, eriala- ja kooliraamatukogusid silmas pidades.

” [...] siin on kirjas, et Rahvusraamatukogu on raamatukogunduse arenduskeskus, aga tegelikult räägitakse kogu aeg ainult rahvaraamatukogudest. Võtan jälle teadusraamatukogu ja kooliraamatukogu ja erialaraamatukogu — mida meie sellest saame? Kuidas me saame? Kes saab, mida saab? Et kuidagi... ma ei tea, kuhu seda peaks kirja panema? ”

Prioriteedis 35.5 nimetatud Rahvusraamatukogu ülesanded tulenevad Eesti Rahvusraamatukogu seadusest ja säilituseksemplari seadusest ning rahvusraamatukogu täidab neid igapäevaselt. Perioodi kestel on Rahvusraamatukogu vedanud eest mitmeid olulisi raamatukoguteenuste arendusprojekte ning oluliselt on kasvanud digiteenuste kasutus. Kuna üle-eestilist e-väljaannete laenutuskeskkonda ei ole suudetud perioodi jooksul kasutajatele kättesaadavaks teha, siis on kokkuvõttes prioriteet siiski osaliselt täidetud.

⁶³⁹ Vt lähemalt: Eesti Rahvusraamatukogu. (2019, 26. juuni). *Paneme raamatud liikuma*. <https://www.nlib.ee/et/uudised/paneme-raamatud-liikuma>

⁶⁴⁰ Eesti Rahvusraamatukogu. (2020). *Eesti Rahvusraamatukogu tegevusaruanne 2019*. https://www.nlib.ee/sites/default/files/RR-i_tegevusaruanne_2019.pdf

⁶⁴¹ Kultuuriministeerium, 2015. Kokkuvõttev hinnang 2014. aasta tegevuskava täitmisele.

2.13. Rahvakultuur

Autor: Jane Ester.

36. Rahvakultuur

Rahvakultuuri tegevusvaldkonna prioriteetide saavutamine perioodil 2014–2020

36.1 Omanäolised kultuuriruumid

- Kultuuriruumide toetusmeetmed on aidanud murdekeeltele, paikkondlikel kommetel ja elulaadil senisest rohkem pildile tõusta.
- Olulist hoogu on saanud rahvarõivaste valdkonna areng.
- Laulu- ja tantsupeod kui sündmused on toetatud, laulu- ja tantsupeoprotsess aga vähe juhitud.
- Rahvakultuuri on suudetud siduda formaalharidusega (näiteks on välja arendatud mitmed gümnaasiumiastme valikkursused), lisaks on mitmeid häid mitteformaalhariduse näiteid.
- Eesti Rahvusringhääling on vähendanud kultuurisündmuste kajastamist ja küsib läbiviijalt kaasrahastust.

36.2 Eri kultuurivaldkondade professionaalide ja kultuurielus osalejate järelkasv

- Rahvakultuuri valdkonna professionaalsus tuleneb asjaolust, et juhendajad on professionaalid, samuti on harrastajad nii juhendamise kui ka enda tegevuse suhtes nõudlikud.
- Rahvakultuuriga tegelejate arv püsib kõrge ning huvi laulu- ja tantsupeole pääsemise vastu on suur.
- Loodud on Eesti vaimse kultuuripärandi nimistu, mis aitab rohujuuresandil paikkondlikku pärandit säilitada ning populariseerida.
- Huvitatutele on loodud head võimalused koolitusteks/täiendusõppeks.
- Professionaliseerumist pärsvad juhendajate praegused majanduslikud väljavaated ja sotsiaalne kindlustatus. Selle tulemusel on vähenenud õppekavade atraktiivsus.
- Vastu on võetud ja 2021. aastal rakendub juhendajate palgatoetuse meede, mille eesmärk on parandada juhendajate majanduslikku olukorda.
- Juhendaja kutse taotlemine on (tulenevalt palgameetme tingimustest) oluliselt suurenenud.
- Usaldusväärsete andmete (mõju-uuringute ja statistika) puudus, mis tähendab, et ei ole ka head ülevaadet, kui palju on näiteks rahvakultuuriga tegelejaid.

36.3 Vaimne kultuuripärand

- Kultuuriruumide toetusmeetmed on avaldanud positiivset mõju vaimse kultuuripärandi hoidmisele, säilitamisele ja populariseerimisele.
- Vaimse kultuuripärandi nimistu loomine on aidanud kaardistada ja säilitada Eesti vaimset kultuuripärandit.
- Vaimset kultuuripärandit on aidanud hoida ja väärtustada kursuste ja täiendõppevõimaluste loomine.
- Rahvakultuuri uurimis- ja arendustegevus on olnud vaadeldaval perioodil tagasihoidlik ning ebasüsteemne, mh on olulist negatiivset mõju avaldanud Eesti Rahvaluule Arhiivi teadusprojektide mitterahastamine.
- Toetatud on kohalikke instituute (nt Võro instituut, Setu kultuuri instituut), mis tegelevad oma paikkonna kultuuri uurimise, arendamise ja kättesaadavaks tegemisega.
- Kesksetside tegevustoetus ei võimalda valdkondlikke arendustegevusi täiel määral ellu viia, nende rahastus on killustunud erinevate rahastusallikate vahel, suurenenud on bürokraatia ja töökoormus.
- Olulisi kultuurisündmusi on riik toetanud.

36.4 Kooriliikumine ja rahvatants ning laulu- ja tantsupeod

- Valdkonnanisene, professionaalidevaheline koostöö on perioodil tihenunud, samas ei ole see niivõrd riigi suunatud protsess olnud.
- Laulu- ja tantsupidude toimumist on riik toetatud, vähem on toetatud aga laulu- ja tantsupeoprotsessi tervikuna.
- Regionaalne kultuurikorraldus on nõrk – seoses haldusreformiga kadusid toimivad koostööpartnerid ja -suhted. See pärsvab oluliste üleriiklike sündmuste korraldamist ja muudab rahvakultuuris osalemise võimalused Eestis ebaühtlaseks.

36.5 Rahvakultuur ja loomemajandus

- Olukord on vaadeldaval perioodil isegi keerulisemaks muutunud. Mõningaid toetusmeetmeid on pakutud, kuid need ei ole olnud süsteemsed ja toetuse taotlemise tingimused ei arvesta sageli valdkonna eripäradega. Koostöö teiste võtmeministeeriumitega on olnud vähene.

Rahvakultuuri valdkond koondab ühest küljest väga eriilmelisi alavaldkondi (koorilaul, rahvatants, rahvamuusika, käsitöö, paikkondlikud kultuuriruumid ning -traditsioonid jne), millel on mõneti oma spetsiifilised arenguvajadused. Samas on need alavaldkonnad tugevalt omavahel põimunud ja seeläbi üksteist mõjutavad, muuhulgas selliste tähtsündmuste kaudu nagu laulu- ja tantsupidu (või ka laulu- ja tantsupeoprotsess laiemalt), kus omal moel leiavad väljundi peaaegu kõik nimetatud valdkonnad.

Vaadeldaval perioodil on mitmes küsimuses toimunud edasimineku, nt tegeletud on juhendajate tasustamise ja sotsiaalsete tagatiste küsimusega, samuti toetatud kultuuriruumide arengut ning suursündmusi nagu laulu- ja tantsupidu. Samas on ka teemasid, mis perioodi jooksul pole veel lahendust leidnud. Olulisemaid valdkondlikke teemapüstitusi (dokumendi „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ valguses) ja nende arenguid käsitleme alljärgnevalt.

Keskseltside, partnerorganisatsioonide rahastamine

Ühe keskse probleemina ilmnos sihtrühma esindajatega fookusrühmas vesteldes Kultuuriministeeriumi partneriteks olevate **keskseltside alarahastamine**. Toodi välja, et probleem on vaadeldaval perioodil (st 2012–2020) süvenenud. Rahasummad, mida ministeerium oma eelarves keskseltsidele on eraldanud, on aastate jooksul jäänud samasse suurusjärku, samas kui elukallidus on tõusnud^{642,643}.

” Aga üks probleem, mis on kogu aeg päevakorras olnud, on keskseltside rahastamine ja keskseltside materiaalne kindlustatus, et oma tegevusega toime tulla. Ma arvan, et see on vist kõigil...

” ... raha hulk on jäänud saanud, aga elu on kõik nii palju kallimaks läinud..

Eelnevast tulenevalt on vaatluse all oleval perioodil keskseltside ebakindlus oma töö ja tegevuste planeerimisel pigem suurenenud. Kuigi kaasamise suhtes oldi fookusrühmas positiivselt meelestatud (nt leiti, et sisuline kaasamine on perioodil suurenenud), siis asjaolu, et Kultuuriministeeriumis vastustab rahvakultuuri valdkonna koordineerimise eest vaid üks ametnik, tähendab, et valdkondlik arendustegevus on ennekõike partnerorganisatsioonide vastutada⁶⁴⁴.

Ministeeriumi toetuse väiksus on kaasa toonud ka **sissetulekuallikate killustumise** erinevate rahastusallikate vahel (Eesti Kultuurkapital, Kultuuriministeerium Eesti Rahvakultuuri Keskuse kaudu, toetused kohalikest omalitsustest jt). Kuigi rahastamisallikate mitmekesisus võimaldab vähendada

⁶⁴² Keskseltside majandusaasta aruannetest ilmneb, et näiteks Käsitöö Liidu riigieelarveline tegevustoetus oli perioodil 2013–2018 u 47 000 eurot (46 241 eurot 2013. aastal, 47 500 eurot 2018. aastal). Mõningane hüpe toimus alles 2019. aastal, mil riigieelarveline tegevustoetus suurenes 55 600 eurole. Ka Eesti Rahvatantsu ja Rahvamuusika Seltsi iga-aastane riigipoolne tegevustoetus oli aastatel 2011–2017 42 000 eurot ning alles aastatel 2018 ja 2019 tõusis see 52 500 eurole.

⁶⁴³ Erandina töid kultuuriseltsid (keskseltsina) välja, et nende rahastamine on vaadeldaval perioodil pigem paranenud. Käsitöö valdkonnas nähti, et keskselts saab tegevustoetuse abil kulud kaetud, paikkondade töö on suuresti aga vabatahtlik ja seotud inimeste endi võimekusega raha taotleda. Leiti, et elujõulist valdkondlikku võrgustikku sellisel moel ei ole võimalik kujundada.

⁶⁴⁴ Ka Kultuuriministeerium on aruandluses välja toonud partnerorganisatsioonide ja kohaliku kogukonna kaasatuse (nt kultuuriruumide toetusmeetmete väljatöötamise ning toetuste jagamise) näiteks Rahvakultuuri Keskuse korraldatavate kultuuriruumide toetusprogrammide väljatöötamise, rakendamise, sealhulgas toetuse jagamise protsessi on kaasatud kohalikud kogukonnad ja partnerorganisatsioonid.

sõltuvust ühest rahastusallikast ning on seetõttu teatud juhtudel ka positiivse efektiga, siis sel juhul on see sundinud organisatsioone otsima erinevatest allikatest toetust just oma tegevuskulude katteks⁶⁴⁵.

Teine probleemne tahk seoses rahastamisega on **toetuste lühiajalisus**. Keskseitsid saavad tegevustoetust üheks aastaks, mis tähendab, et neil on pikemaajalisi arendustegevusi ja plaane keeruline teha. Samuti tähendab igal aastal uuesti toetuse taotlemine (sealjuures erinevatest allikatest) suuremat bürokraatiat. Fookusrühmas osalenud töid esile, et Eesti Kultuurkapital ei tohiks olla koht, kust pikaajalisi tegevusi ja asutuste põhitegevust rahastada, kuna Eesti Kultuurkapitali põhieesmärk peaks olema ennekõike projektipõhiste tegevuste rahastamine. Samale probleemile osundavad ka varasemad analüüsid, tuues välja, et Eesti Kultuurkapitalist suurte valdkondlike asutuste põhitegevusega seotud kulude rahastamist (nt muuseumide tegevuse rahastamine kunsti ja rahvakultuuri sihtkapitalist) võib pidada probleemiks, kuna see võtab suure osa toetuste eelarvest, mis tähendab, et väiksemate projektipõhiste taotluste rahastamiseks jääb vähem vahendeid⁶⁴⁶.

” Näiteks see Kultuurkapitali toetus, tegevtoetus — selle puhul on olnud nagu aastaid see, et kas see jätkub või ei jätku; kas see võetakse ära ja suunatakse mingil muul moel meie seltsidele. Et noh, selline ebakindlus.

Juhendajate tasustamine ja töösuhted

Eraldi teemana tõusetus fookusrühmas kollektiivide juhtide töösuhete ja tasustamise teema. Leiti, et see on seotud perioodi algusajal tehtud kohaliku omavalitsuse otsustega arvata juhendajate töökohad omavalitsuse koosseisust välja. Kui varem said kollektiivide juhendajad kohalike rahvamajade juures tegutsevana enamasti kohaliku omavalitsuse eelarvest palka, siis perioodi alguses hakati kollektiive sihtasutusteks ja mittetulundusühinguteks ümber organiseerima või võeti juhendajad tööle käsunduslepinguga. Selle tagajärjel muutusid osad kollektiivide juhid organisatsioonide juhtideks, kes pidid hakkama tegelema palgaküsimusega, aga samuti näiteks ruumide rendi, raamatupidamisega jms. Kokkuvõttes muutis see juhendajate olukorra oluliselt ebakindlamaks, vähendades nende sissetulekuid ja sotsiaalseid garantiisid. Kohaliku omavalitsuse korralduse seaduses on küll 2017. aastal täpsustatud, et kultuuritöö korraldamine on kohalikele omavalitsustele kohustuslik ülesanne (kohaliku omavalitsuse korralduse seaduse § 6 lg 1)⁶⁴⁷, kuid siiani on kultuuritöö korralduse sisu ja tõlgendus võrdlemisi lai.

” ...ühelt poolt on positiivne, et inimesed on nagu tööl — igasugused koori- ja tantsu- ja orkestrijuhid. Negatiivne on see, et neil on käsunduslepingud septembrist maini, ehk siis kõik suvel ilma rahata kodus.

Positiivse külje pealt avaldati lootust, et olukorda leevendab 2020. aastal algatatud ja 2021. aastal rakenduv laulu- ja tantsupeoprotsessis (LTP) osalevate kollektiivijuhtide palga toetusmeede⁶⁴⁸. Palgatoetusmeetme positiivse kõrvalmõjuna toodi seejuures välja kutsetunnistuste taotlemise hüppeline suurenemine, kuivõrd kutsetunnistuse olemasolu on palgatoetuse saamise eeldus.

⁶⁴⁵ Vt nt Eesti Rahvatantsu ja Rahvamuusika Selts 2013.–2017. aasta majandusaruanded.

⁶⁴⁶ Ester, J., & Kiissel, A. (2018). *Eesti Kultuurkapitali rahastamispraktikate analüüs*. Tallinn: Poliitikauuringute Keskus Praxis.

⁶⁴⁷ *Kohaliku omavalitsuse korralduse seadus*. RT I 1993, 37, 558. <https://www.riigiteataja.ee/akt/13312632?leiaKehtiv>

⁶⁴⁸ Vt Laulu- ja tantsupeoliikumises osalevate kollektiivide juhendajate tööjõukulu toetuse määramise tingimused ja kord, RT I, 15.01.2021, 11, <https://www.riigiteataja.ee/akt/115012021011>

Positiivseks võib pidada kõrgharidusega kultuuritöötajate miinimumpalga tõusmist vaadeldaval perioodil. Ka Kultuuriministeeriumi aruannetest on näha, et kõrgharidusega kultuuritöötajate palgaküsimusega on aastate jooksul süsteemselt tegeletud – kui 2015. aastal oli riigieelarvest palka saavate kultuuritöötajate brutotöötasu alammäär 730 eurot, siis 2018. aastal oli see tõusnud 1150 eurole ja 2019. aastal 1300 eurole⁶⁴⁹. Samas puudutavad ministeeriumi kokkulepped miinimumpalगतaseme osas ainult riigieelarvest palka saavate inimeste töötasu ehk siis muudest allikatest (st kohaliku omavalitsuse või eraõigusliku organisatsiooni vahenditest) palka saavate kõrgharidusega kultuuritöötajate töötasudele see siduva kokkuleppena ei laiene.

Fookusrühma arutelust tuli välja ka, et mitmete probleemide põhjus on käsitlus rahvakultuurist kui *hobitegevusest*. Tegelikuses on suur osa rahvakultuurist professionaalne tegevus, mis võimaldab rahvakultuuri mõtestada ja edasi arendada. Leiti, et siin peaks olema suurem koostöö Haridus- ja Teadusministeeriumi ja Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumiga.

2.13.1. Omanäolised kultuuriruumid

	<p>36.1 Eesti kultuuri tugevuseks on väärtuspõhisus, osaluskeskne tegevus, omanäolised kultuuriruumid ning nende eripärad, identiteedid ja inimesed, kes kannavad edasi paikkondlikke kombeid, murdekeelt ja elulaadi.</p>
--	---

Analüüs näitas, et leidub mitmeid häid näiteid, mis on aidanud selle eesmärgi suunas edeneda, mistõttu **võib seda hinnata suures osas täidetuks**. Fookusrühmas tõsteti esile, et **murdekeel ja paikkondlik pärimus on senisest oluliselt rohkem pildil**. Ühe olulisima meetmena nähti siin Kultuuriministeeriumi traditsiooniliste **kultuuriruumide toetusmeetmeid**, mille tulemusel on näiteks Kihnu, Muhu, Setu kultuuripildis ka suhteliselt nähtaval kohal. Paikkondlikku kultuuriidentiteeti on aidanud hoida ja nähtavamaks muuta murdekeelsete uudiste igapäevane esitus Vikerraadios⁶⁵⁰.

” ... kui on olemas kultuuriruumid ja neil on eraldi rahastused, siis teistest paikkondadest nad on ikkagi peajagu üle — just tänu sellele, et neil on olemas see rahaline ressurss ennast näidata ja arendada.

” Tegelikult need murdekeelseid uudiseid on tõesti, et... ERRist on tulnud läbi nii sõrvekeelseid uudiseid kui hiiukeelseid. Tegelikult on need ka päris pildis olnud nüüd siin viimased aastad...

Erinevate piirkondade kultuuritraditsioone on toetanud ka valdkondlikud arengukavad. Näiteks on paikkondliku toidukultuuri tutvustamise ja arendamise panustanud toleaege Põllumajandusministeeriumi (nüüd Maaeluministeerium) arengukava „Eesti toit 2015–2020“⁶⁵¹. Heaks näiteks kohaliku toidu populariseerimisest on Eesti Laulu- ja tantsupeo SA ning

⁶⁴⁹ Kultuuriministeerium. (2018, 27. detsember). *Kultuuritöötaja palga alammäär tõuseb 1300 euroni*. <https://www.kul.ee/et/uudised/kultuuritootaja-palga-alammaar-touseb-1300-euroni> (vaadatud enne 7.04.2021).; vt ka Kultuuriministeeriumi valitsemisala tegevuskava täitmise aruanded 2015–2019.

⁶⁵⁰ Vikerraadiost kuuleb rohkem eesti murdekeelseid uudiseid (14.10.2015), <https://menu.err.ee/287378/vikerraadiost-kuuleb-rohkem-eesti-murdekeelseid-uudiseid> (Vaadatud 29.03.2021)

⁶⁵¹ Põllumajandusministeerium. (2014). *Visioonidokument. Põllumajandusministeeriumi valitsemisala „Eesti Toit 2015-2020“*. *Eesti toidu tutvustamise ja müügiesituse kava*. <https://www.agri.ee/sites/default/files/content/arengukavad/eesti-toit-2015-visioonidokument.pdf>

Põllumajandusministeeriumi koostöökokkulepe 2014. aastal, mille järgi pöörati samal aastal toimunud laulu- ja tantsupeol suurt tähelepanu Eesti toidu pakkumisele⁶⁵².

Veidi probleemseks toodi fookusrühma vestluses välja, et **paljud paikkonnad, mis riiklike prioriteetide alla ei kuulu, on jäänud toeta**. Neile pakub teatavat lahendust regionaalne kultuuritoetus, kuid see on liiga väike ja ebasüsteemne, et paikkondlikke kultuuriruumide elujõulisena hoida. Kokkuvõttes on seega prioriseerimine ühest küljest hea, kuna on võimaldanud ressursse paremini koondada ja suunata, samas tuleb arvesse võtta, et see on aidanud vaid konkreetsetel kultuuriruumidel (nt Kihnu, Muhu, Setu) elujõuliseks muutuda, jättes osad paikkonnad sellest võimalusest ilma.

” Aga samas on meil piisavalt palju paikkondlikke eripärasid, mis kukuvad kultuuriruumidest välja, ja nemad siis näevad rasket vaeva, et tunda ja leida üldse, et nende eripära on tegelikult hoidmist väärt..

Paikkondlike kultuuriruumide traditsioonide hoidmise kontekstis töid sihtrühma esindajad positiivsena esile **rahvarõivaste valdkonna arengu**. Sellele on kaasa aidanud Kultuuriministeeriumi programm „Eesti rahvarõivas“, „mille eesmärk on teha veebis kättesaadavaks kõigi Eesti kihelkondade rahvarõivad“⁶⁵³, soodustades nii rahvarõivaste uurimist ning väärtustamist. Programmi toel on aastatel 2012–2016 arendatud vastavat veebiportaali (<https://rahvaroivad.ee/>), valmistatud rahvarõivaste näidiskomplekte ning koolitatud inimesi rahvarõivaid valmistama⁶⁵⁴. Fookusrühmas osalenud leidsid, et just programmi tulemusel tehakse üle-eestiliselt üsna palju autentseid rahvarõivaid. Lisaks on käsitöö ning rahvarõivastega seotud arengutele aidanud kaasa tantsupidudel kehtiv nõue, mille kohaselt võib peol tantsida vaid autentsete rahvarõivastega⁶⁵⁵.

” ... selline positiivne mõju on olnud praegusel hetkel see, et rahvarõivale on eraldi programm. Ja rahvarõiva teema on tegelikult minu nägemust mööda küll läinud väga palju edasi selles, kuivõrd autentseid rõivaid tehakse, kui palju seda uuritakse ja kui palju väärtustatakse.

Eesmärgis kirjeldatud „väärtuspõhisuse ja osaluskesksuse“ all võib positiivse näitena käsitleda **laulu- ja tantsupidude toimumise järjepidevat toetamist** (vt lähemalt veel allpool, prioriteet nr 36.4). Näiteks ilmnes ka rahvatantsijate seas läbiviidud uuringust, et tantsupidu nähakse tugevalt väärtuspõhise protsessi ja sündmusena, st eestlaste ning Eestis elavate inimeste seisukohast oluliste väärtuste, teemade, sõnumite kinnistajana⁶⁵⁶. Laulu- ja tantsupeoprotsess tervikuna samas sihtrühma esindajate hinnangul nii hästi toetatud ei ole. Just viimane peaks aga olema järjepideva ja stabiilse arengu, osaluse ning väärtushariduse tagaja.

⁶⁵² Maaeluministeerium. (2014, 28. mai). *Eesti toit läheb laulupeole*. <https://www.agri.ee/et/uudised/eesti-toit-laheb-laulupeole> (Vaadatud 29.03.2021)

⁶⁵³ Kultuuriministeerium. (2012, 8. juuni). *Teave eesti rahvarõivaste kohta koondub veebi*. <https://www.kul.ee/et/uudised/teave-eesti-rahvaroivaste-kohta-koondub-veebi> (vaadatud enne 7.04.2021).

⁶⁵⁴ Programm „Eesti rahvarõivas 2012 – 2016. Programmi perioodi kokkuvõte“. (2016). https://cms.rahvaroivad.ee/assets/EESTI_RAHVAROIVAS_2012-2016_programmi_perioodi_kokkuvote.pdf

⁶⁵⁵ Toetust sellele põhimõttele rahvatantsijate seas näitas ka läbiviidud uuring: Matt, J. (2017). *Tantsupeoprotsessi tunnused ja tegevusmudel: uuringuaruanne*. Tallinn: Poliitikauuringute Keskus Praxis. http://errs.ee/public/ERRS_aruanne.pdf

⁶⁵⁶ Matt, J. (2017). *Tantsupeoprotsessi tunnused ja tegevusmudel: uuringuaruanne*. Tallinn: Poliitikauuringute Keskus Praxis. http://errs.ee/public/ERRS_aruanne.pdf

” ... laulu- ja tantsupeod on ikkagi nagu väljundid. Meie probleem on täna, et just see protsess, mis kõik need toetavad tegevused, ühingu... see tegevus ei ole veel päris hästi siiski kontseptuaalselt sõnastatud, ja selle tõttu ka ilmselt alarahastatud päris korralikult.

Väärtuspõhisuse **olulise osana nägid fookusrühmas osalenud rahvakultuuri põimimist formaalharidusega**. Ka dokumendianalüüsist nähtub, et perioodil 2014–2020 on riik panustanud sellesse mitmete tegevuste kaudu, nt on „Eesti kultuuri tugevdamiseks, paikkondlike kommete, murdekeelte ja elulaadi edasiandmiseks välja töötatud gümnaasiumiastme valikkursused „Kohalugu“ ja „Eesti keele allkeeled ehk eesti keele püsivariandid“⁶⁵⁷. Teatava ootusena väljendati fookusrühmas, et kooliprogrammid sisaldaksid tulevikus rohkem rahvakultuuri komponente. Kuigi rahvalaulu ja -tantsu valdkonnas on noorte huvi märkimisväärne, siis nt käsitöö valdkonnas on keerulisem kaasata noori.

” Ma käsitöö valdkonnas näen ka nagu väga suurt probleemkohta selles, kuidas kaasata noori, ja me üritame [seda] teha, aga see on järjest keerulisem.

Prioriteedis kirjeldatud **väärtuspõhisust ja osaluskesksust takistava tegurina** nähti fookusrühmas aga **Eesti Rahvusringhäälingus kultuuriürituste kajastamise** vähenemist vaadeldaval perioodil.

” Eesti Rahvusringhäälingu kultuurikajastamine on langenud drastiliselt. [...] Kui me räägime kultuuriürituste ülekannetest, siis ERR küsib selle eest raha.. [...] Eesti Rahvusringhääling on võrreldes 2012-2013 ajaga [hakanud] metsikult rohkem rõhutama, et neil puudub raha kultuurisaadete, kajastuste, ülekannete jaoks.

2.13.2. Kultuurivaldkondade professionaalide ja kultuurielus osalejate järelkasv

	36.2 Rahvakultuur loob võimalused eri kultuurivaldkondade professionaalide järelkasvuks ja innustab inimesi aktiivselt kultuuris osalema.
---	--

See prioriteet tähendab, et rahvakultuurialane tegevus on inimestele huvipakkuv, toetades sel moel valdkondlikku professionaliseerumist. Fookusrühmas leiti, et see eeldab muuhulgas, et **kollektiivide juhendamine on professionaalne**, st juhendajaks on professionaal, mitte amatöör. Samuti nähti, et noorte suurem kaasamine ja harrastustegevus võimaldavad kujundada **elanikkonna väärtusi ning kultuuriharidust laiemalt**.

Üheks näitajaks, mida Kultuuriministeerium on aastate lõikes rahvakultuuri valdkonna arengu tarbeks jälginud, on **rahvakultuuriga tegelejate arv**. Statistikaameti andmetest nähtub, et regulaarselt rahvakultuuriga tegelevate harrastajate arv on aastatel 2012–2017 tõusnud 84 810-lt 88 342-le, 2019. aastal on harrastajate arvuks märgitud 82 540⁶⁵⁸. Kui vaadata Kultuuriministeeriumi rahvakultuuri

⁶⁵⁷ Kultuuriministeerium. (2017). Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2016. aasta täitmise kohta. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

⁶⁵⁸ Vt Statistikaamet. (n.d.). KU61: RAHVAKULTUURI HARRASTAJAD MAAKONNA JA TEGEVUSVALDKONNA JÄRGI. https://andmed.stat.ee/et/stat/sotsiaalelu_kultuur_rahvakultuur/KU61; 2018. ja 2019. aasta märkimisväärne langus on suure tõenäosusega seotud andmete korrastamisega.

harrastajate arvuga seotud eesmärke, siis nähtub, et aastatel 2012–2017 on vastav sihttase saavutatud⁶⁵⁹. Alates 2018. aastast ei ole seda aruandluses otsese indikaatorina enam kasutatud, kuid varasemate aastate prognoosides on seatud eesmärgiks 85 000 harrastajat, mis jääb Statistikaameti andmetele tuginedes mõnevõrra alla sihttaseme⁶⁶⁰.

Fookusrühmas osalenud hindasid harrastajate arvu siiski pigem suureks (ennekõike just laulu- ja tantsupidudele pürgijate kontekstis) ning ka rahvakultuurikollektiivide arvu osas ei ole vaadeldaval perioodil suurt muutust toimunud (4761 kollektiivi 2012. aastal, 4667 kollektiivi 2019. aastal)⁶⁶¹. Seega võib järeldada, et valdkonnas on harrastustegevus soositud ja inimesi innustatud kultuuris osalema.

Inimeste osalust soodustava hea tavana toodi fookusrühmas esile ka **Eesti vaimse kultuuripärandi nimistu loomine**⁶⁶², kus kõik kogukonnad saavad oma vaimset pärandit kirjeldada. Rõhutati, et tegemist on rohujuuresandide tegevusega ja seda võimalust kasutatakse sihtrühma esindajate hinnangul üsna aktiivselt. Samuti toodi taas **häid formaalhariduse näiteid**: eelnevalt mainitud gümnaasiumiastme valikkursustele lisaks on nii Viljandi kultuuriakadeemias kui ka Eesti Rahvakultuuri Keskuses loodud laiapõhjalised võimalused koolitusteks/täiendusõppeks, millel on oluline roll inimeste innustamisel, harimisel.

Eelnevast võib järeldada, et inimestel on praegu võimalused ning huvi rahvakultuuriga seotud huvitegevuses osaleda olemas ning vähemalt **prioriteedi teine osa**, mis puudutab inimeste innustamist aktiivselt kultuuris osalema, **võib hinnata seega olulisel määral saavutatuks**.

Professionaliseerumisega seoses toodi fookusrühma vestluses positiivse arenguna välja, et **hobitegevus on muutunud väga nõudlikuks** (nii juhendamise kui ka harrastajate taseme osas). Arvestades seega harrastajate suurt hulka ja nende kõrgeenenud nõudlikkust võib näha, et potentsiaal professionaliseerumiseks on loodud. Veidi **keerulisem on sihtrühma esindajate arvates praegu olukord selle osas, millised on tegelikud võimalused liikuda huvitegevusest professionaalsesse sfääri**. Siin toodi takistava tegurina välja, et valdkonna prioriteetsus ja atraktiivsus on kõrgkoolides langenud, mistõttu on võimalused professionaaliks saada piiratud⁶⁶³.

” *küsimus on, et kas ma saan seda ka professionaalselt õppida, või saan ka võib-olla kõrgharidusliku diplomi — vot see on küll kindlasti oluliselt langenud, ka võrdluses 2012-13 ajaga nüüd. Ja see kindlasti annab ühel hetkel tunda.*

” *Aga noh, mida... kus ma näen probleemi, ongi tõepoolest see siiski, et kui sellel lõpetajal ei ole pärast nagu piisava palga ja kindlusega töölepingut, siis nad ei tulegi õppima.*

⁶⁵⁹ Vt nt Kultuuriministeeriumi 2014., 2015., 2016., 2017. aasta valitsemisala tegevuskava täitmine.

⁶⁶⁰ Vt nt Kultuuriministeeriumi 2017. aasta valitsemisala tegevuskava täitmine.

⁶⁶¹ Statistikaamet. (n.d.). *KU65: HARRASTUSKOLLEKTIIVID MAAKONNA JA TEGEVUSVALDKONNA JÄRGI*. https://andmed.stat.ee/et/stat/sotsiaalelu_kultuur_rahvakultuur/KU65

⁶⁶² Eesti Rahvakultuuri Keskus. (n.d.). *Vaimse kultuuripärandi nimistu*. <https://rahvakultuur.ee/vkp/nimistu/>

⁶⁶³ Siin eristub mõnevõrra käsitöö valdkond, kus fookusrühma arutelust ilmnas siin, et üliõpilaste arvu on suudetud stabiilsena hoida ja olukord seetõttu pigem hea.

Seda hinnangut kinnitavad mõnevõrra Haridussilma andmed, mille järgi on aastatel 2012–2013 kuni 2019–2020 vähenenud õppurite arv nii mõneski rahvakultuuriga seonduvas valdkonnas⁶⁶⁴.

Kokkuvõttes avaldavad valdkonna järeelkasvule ja õppekavade atraktiivsusele olulist mõju **majanduslikud väljavaated, mis vastava erialavalikuga kaasnevad**⁶⁶⁵. Nii varasematele uuringutele kui ka sihtrühma esindajate hinnangutele tuginedes võib järeldada, et praegu on selles valdkonnas tegutsevate professionaalide majanduslik kindlustatus pigem väike⁶⁶⁶, vähendades nii noorte huvi selles valdkonnas õppida kui ka kõrgkoolide motivatsiooni õppekavasid hoida ning arendada.

Nagu eelnevast nägime, on riik kõrgharidusega kultuuritöötajate palgaküsimusega vaadeldaval perioodil järjepidevalt tegelenud, tõstes töötasu alammäära 730 eurolt 2015. aastal 1300 euroni 2019. aastal ning samuti suurendades juhendajate sotsiaalseid tagatisi⁶⁶⁷ (vt ka eespool). Juhendajate ja kollektiivide majandusliku toimetuleku tõstmisele on panustanud ka laulu- ja tantsupeo protsessis osalevate kooride, orkestrite, rahvatantsurühmade ja rahvamuusikaansamblite kollektiivide toetusprogramm⁶⁶⁸. Peamise küsimusena tõusetub, kas vastuvõetud meetmed on olnud piisavad, et juhendajate majanduslikku kindlustunnet tõsta ja professionaalsel tasemel huvi valdkonna vastu seeläbi säilitada või suurendada. Üks probleeme, millele ka fookusrühma arutelus korduvalt tähelepanu juhiti, on asjaolu, et palgatõusu kokkulepped puudutavad ainult riigieelarveliste asutuste töötajaid. See tähendab aga, et suurele osale juhendajatest palgakokkulepped ei kohaldu, kuna paljud neist tegutsevad kohaliku omavalitsuse või eraalgatuslikes organisatsioonides⁶⁶⁹. Taas toodi aga siin välja, et suured lootused on juhendajate palgatoetuse meetme rakendumisel.

Palgameetme positiivse kõrvalmõjuna, mis puudutab professionaliseerumist, võib siin näha kutsetunnistuse taotlemise suurenemist. Kui 2019. aastal läbiviidud küsitluse andmetel puudus enamikul (s.o 83%) juhendajatest kutsetunnistus⁶⁷⁰, siis tulenevalt palgatoetuse meetme tingimustest, kus kutsetunnistuse olemasolu on toetuse saamiseks nõutav, **võib eeldada kutsetunnistust omavate juhendajate osakaalu olulist tõusu**⁶⁷¹. Huvi suurenemist kutse taotlemise vastu kinnitavad ka

⁶⁶⁴ Näiteks pärimusmuusika valdkonnas on õppurite arv langenud 39-lt kahele (samas on tõusnud siin pärimusmuusikuks õppijate arv üheksalt 17-le), koorijuhi ja kooridirigeerimise valdkonnas 30-lt 14-le, vt <https://www.haridussilm.ee/ee/tasemeharidus/koondvaade/oppurid>

⁶⁶⁵ Vt ka Ester, J., Masso, M., Koppel, K., Vainre, M., & Nuiamäe, M. (2019). *Rahvatantsurühmade, rahvamuusikakollektiivide, kooride ja orkestrite finantsmajandusliku olukorra ning juhendajate sotsiaalse kindlustatuse analüüs: uuringuaruanne*. Tallinn: Poliitikauuringute Keskus Praxis.

⁶⁶⁶ Vt ka Ester, J., Masso, M., Koppel, K., Vainre, M., & Nuiamäe, M. (2019). *Rahvatantsurühmade, rahvamuusikakollektiivide, kooride ja orkestrite finantsmajandusliku olukorra ning juhendajate sotsiaalse kindlustatuse analüüs: uuringuaruanne*. Tallinn: Poliitikauuringute Keskus Praxis.

⁶⁶⁷ Näiteks alates 1. jaanuarist 2016 on ravikindlustus tagatud kõigile võlaõiguslike lepingute alusel töötajatele, kelle töötasudelt on laekunud sotsiaalmaksu kuus kokku vähemalt miinimummäära ulatuses.

⁶⁶⁸ Eesti Laulu- ja Tantsupeo SA. (n.d.). *Kollektiivide tegevustoetus*. <https://sa.laulupidu.ee/toetusprogramm/kollektiivide-tegevustoetus/>

⁶⁶⁹ Statistikaameti andmete alusel oli näiteks riik 2019. aastal 112 kollektiivi omanik, kohalik omavalitsus samas aga 974 ja eraõiguslik organisatsioon 1671 kollektiivi omanik.

⁶⁷⁰ Vt ka Ester, J., Masso, M., Koppel, K., Vainre, M., & Nuiamäe, M. (2019). *Rahvatantsurühmade, rahvamuusikakollektiivide, kooride ja orkestrite finantsmajandusliku olukorra ning juhendajate sotsiaalse kindlustatuse analüüs: uuringuaruanne*. Tallinn: Poliitikauuringute Keskus Praxis.

⁶⁷¹ Samast uuringust ilmnas siiski, et on vaid väike osa juhendajaid, kellel erialane haridus puudub (s.o 5%).

Kutsekoja andmed, mis puudutavad näiteks väljastatud koorijuhi ja (rahva)tantsuspetsialisti kutsetunnistuste arvu⁶⁷².

Eraldi trendina toodi fookusrühmas esile n-ö **projektkollektiivide arvu kasv ja stabiilselt tegutsevate kollektiivide arvu vähenemine**. See viitab osalenute hinnangul sellele, et järjepidevus ja areng ei pruugi valdkonnas olla hästi tagatud, samuti ei toimi hästi laulu- ja tantsupeoprotsess oma laiemas tähenduses. Teisalt leiti, et see ei ole siiski üheselt negatiivne trend ning näitab omal moel isegi valdkonna atraktiivust – eeldusel, et projektkollektiivide liikmed muidu üldse laulmise-tantsimisega ei tegeleks, siis leiti, et on positiivne, kui nad ka vaid peole pääsemise nimel protsessis osalevad.

” Kasvanud on trend, et pärast laulupidu pannakse koolikoorid seisma. Ehk siis laulupidu on suur ja nähtav; laulupeole minnakse kooriga, aga pärast seda järgmiseks viieks aastaks pannakse koor riulile ja enam ei laulda.

Probleemsena mainiti fookusrühmas veel, et rahvakultuuri puhul **ei ole head mõõdikut, mis võimaldab hinnata**, kui palju inimesi sellega täpselt tegeleb, kuna statistikas kajastuvad usaldusväärselt pigem vaid kollektiivsed tegutsemisvormid. See probleem puudutab rohkem just käsitöö ja rahvamuusika valdkonda, kus individuaalne tegevus on tavaprasem.

Kokkuvõttes võib selle prioriteedi/eesmärgi hinnata aga vähemalt osaliselt saavutatuks.

2.13.3. Vaimne kultuuripärand

	<p>36.3 Vaimset kultuuripärändit väärtustatakse ja toetatakse, pärimuse kandjad ja kogukonnad on tunnustatud. Riik toetab süstemaatiliselt vaimse kultuuripärändi kogumist, säilitamist ja kättesaadavaks tegemist riigi kesksete mäluasutuste kaudu. Samuti toetab riik eesmärgipäraselt valdkondlikke tugistruktuure ja olulisemate sündmuste korraldajaid.</p>
---	--

Vaimset kultuuripärändit väärtustatakse ja toetatakse, pärimuse kandjad ja kogukonnad on tunnustatud

Esimest osa prioriteedist võib hinnata **olulisel määral saavutatuks**. Hea tava on siin juba mainitud **kultuuriruumide toetusmeetmed**, samuti **Eesti vaimse kultuuripärändi nimistu loomine**, millesse tehtud kannete arv on Kultuuriministeeriumi aruannetele tuginedes suurenenud ja muutunud sisukamaks. Kultuuripärändi tunnustamist näitab ka murdekeelsete uudiste kajastamine Eesti Rahvusringhäälingu raadiokanalil.

Lisaks võib siin positiivsena välja tuua nii Eesti Rahvakultuuri Keskuses kui ka Viljandi kultuuriakadeemias pakutavad avatud koolituste ja täiendusõppe võimalused, näiteks loodi Viljandi kultuuriakadeemia ja Rahvakultuuri Keskuse koostöös õppeaine „Vaimne kultuuripärand“⁶⁷³. Fookusrühma vestluses toodi esile ka EV100 raames läbiviidud aktsioon „Hakkame sättima“, mis on aidanud vaimset kultuuripärändit populariseerida ja väärtustada. Nagu eespool juba kirjeldatud, siis

⁶⁷² Näiteks väljastati koorijuhi kutsetunnistusi 2019. aastal 22, 2020.aastal 38 ning 2021. aasta märtsi seisuga juba 54. Tantsuspetsialisti kutsetunnistusi väljastati 2019. aastal 37, 2020. aastal 82 ja 2021. aasta alguses 39. Vt Kutsetunnistuste väljastamise statistika, <https://www.kutseregister.ee/et/valjavotted/>

⁶⁷³ Kultuuriministeerium. (2020). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2019. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

rahvarõivaste traditsiooni väärtustamist ja populariseerimist on toetanud programm „Eesti Rahvarõivas“ (aastatel 2012–2016 ja 2017–2021).

Riik toetab süstemaatiliselt vaimse kultuuripärandi kogumist, säilitamist ja kättesaadavaks tegemist riigi keskkete mäluasutuste kaudu

Seda osa prioriteedist võib pidada **pigem vähesel määral saavutatuks**. Kuigi positiivse külje pealt võib taas nimetada Eesti vaimse kultuuripärandi nimistu loomist, siis olulist negatiivset mõju on fookusrühmas osalenute hinnangul avaldanud näiteks Eesti Rahvaluule Arhiivi teadusprojektide mitterahastamine, mis on seadnud küsimärgi alla kogu Eesti Rahvaluule Arhiivi senise tegevuse ning seeläbi ka Eesti pärimuse mõtestamise, arendamise ja populariseerimise^{674,675}.

Seoses vajadusega digiteerida andmebaasid toodi fookusrühmas esile, et vajaminevaid vahendeid selleks eraldatud ei ole. Muuhulgas mainiti, et Eesti Rahvusarhiivil on eraldi meede väliseesti kultuuripärandi arhiveerimiseks – kodu-Eesti seltsid oma kultuuripärandi arhiveerimiseks aga toetust selleks ei saa.

Positiivsetest arengutest mainiti veel kultuuripärandi **digitaliseerimisega seotud muuseumide infosüsteemi MuS arenduse toetamist**, mis aga ei kata sihtrühma esindajate hinnangul kogu valdkonna vajadust. Lisaks on tänu vastavatele riigi toetusmeetmetele kogukondades tõusnud **kohalike instituutide** (Võro instituut, Setu kultuuri instituut jne) roll. Viimased panevad suurt rõhku oma paikkonna kultuuri uurimisele, arendamisele, kättesaadavaks tegemisele.

Kokkuvõttes leiti fookusrühma arutelus võrdlemisi konsensuslikult, et **rahvakultuuri uurimis- ja arendustegevus on perioodi jooksul pigem tagasihoidlik ning ebasüsteemne**.

Samuti toetab riik eesmärgipäraselt valdkondlikke tugistruktuure ja olulisemate sündmuste korraldajaid

Ka prioriteedi kolmas osa on fookusrühmas osalenute sõnul **vähesel määral saavutatud**. Valdkondlike tugistruktuure (partnerorganisatsioonide ja keskseltside põhitegevust) on riik küll toetanud, kuid nagu eespool viidatud, siis on rahastus olnud vajadustest väiksem (toetussummad on suuresti jäänud samaks, kuid kulud on samal ajal suurenenud). Kuna raha tuleb põhitegevuste jaoks taotleda mitmest allikast, siis on perioodil suurenenud bürokraatia ja sellega seotud töökoormus (vt ka „Keskseltside ja partnerorganisatsioonide rahastamine“ selle peatüki „Rahvakultuur“ alguses).

Positiivseks võib pidada, et olulisemate sündmuste korraldajaid (laulu- ja tantsupidu, kultuuriruumide suurüritused, koorifestival jne) on vaadeldaval perioodil toetatud. Küll aga on ka siin sihtrühma esindajate hinnangul takistavaks teguriks **projektikeskus** ning vajadus taotleda rahastust sageli mitmest erinevast allikast.

” *Kuidagi me oleme liikunud ikkagi liiga palju projekti- ja sündmuste keskseks. See ei taga nagu seda püsivat väärtusteadvuse kasvatust.*

⁶⁷⁴ Luiik, S. (2020). Pidu ja pillerkaar muremõtete saatel. *Universitas Tartuensis*, 2020, 4. <https://www.ajakiri.ut.ee/artikkel/3610>

⁶⁷⁵ Kalkun, A. (2020, 10. juuni). Rahastada või unustada – mis saab Eesti Rahvaluule Arhiivist? *Eesti Rahvusringhääling*. <https://kultuur.err.ee/1100185/andreas-kalkun-rahastada-voi-unustada-mis-saab-eesti-rahvaluule-arhiivist>

2.13.4. Kooriliikumine ja rahvatants ning laulu- ja tantsupeod

	<p>36.4 Kooriliikumine ja rahvatants koos pillimänguga ühendab rahvakultuurivaldkonda muusika, sõnakunsti ja etenduskunstidega. Laulu- ja tantsupidude traditsioon on suure kultuurilise ja majandusliku mõjuga, kohalike omavalitsuste ja riigi poolt koos kodanikeühendustega ning rahvamajade võrgustikuga toetatud ja hoitud protsess, mis tipneb regulaarselt paikkondlike ja üleriigiliste laulu- ja tantsupidudega.</p>
---	---

Kooriliikumine ja rahvatants koos pillimänguga ühendab rahvakultuurivaldkonda muusika, sõnakunsti ja etenduskunstidega

Analüüsi käigus nähtus, et prioriteedi osas on **mõningane areng perioodi jooksul toimunud** – näiteks toodi fookusrühmas esile, et koori- ja rahvatantsuliikumise koostöö teiste alade professionaalidega (nt õpikute koostajate, lavastajate, näitlejatega) on suurenenud ning seda mitte ainult laulu- ja tantsupeo eesmärgil, vaid ka laiemate tegevuse kontekstis.

” ... koostöö professionaalsete muusikute, professionaalsete lavastajatega, professionaalsete näitlejatega [...] päriselt ongi tõusnud, ja tõesti mitte ainult laulupidudel, vaid ka festivalidel, kontsertidel, koorilavastuste osas.

Teisalt nähti, et koostöö suurenemine on olnud pigem isetekkeline, mitte riigi soodustatud, tulenenud valdkonnasisesest kokkuleppesest ja algatusest ning olnud seega pigem **riigi tegevustest sõltumatu protsess**.

Laulu- ja tantsupidude traditsioon on suure kultuurilise ja majandusliku mõjuga, kohalike omavalitsuste ja riigi poolt koos kodanikeühendustega ning rahvamajade võrgustikuga toetatud ja hoitud protsess, mis tipneb regulaarselt paikkondlike ja üleriigiliste laulu- ja tantsupidudega

Mis puudutab laulu- ja tantsupidude toimumist, siis selle osas võib seda **eesmärki hinnata suuresti täidetuks**⁶⁷⁶. Seda on toetanud ka rahvakultuuri kollektiivjuhtide oskuste arendamine **Rahvakultuuri mentorprogrammi** kaudu⁶⁷⁷ ning **analüüside ja uuringute läbiviimine**, mis aitavad langetada laulu- ja tantsupeoprotsessiga seonduvaid otsuseid⁶⁷⁸. Küll aga leiti fookusrühmas, et hindamisperioodil on **laulu- ja tantsupeoprotsess tervikuna võrdlemisi vähe toetatud**. Näiteks toodi välja, et seoses toimunud haldusreformiga (sealhulgas maavalitsuste kaotamisega) on nüüd segadust rohkemgi kui perioodi algusaastatel – koostöö kohalike omavalitsustega on nõrk ning piirkondlikus kultuurikorralduses puudub süsteemne võrgustik koostööpartneritest.

” Kohalikes omavalitsustes on ju pigem segadust just nagu rohkem, nii kultuuritöötajate ja kogu selle võrgustiku toetamise ja liikumise toetamise osas. Täna me tegelikult ju kaardistame uuesti seda üles ja püüame luua jälle nagu partnersuhteid.

⁶⁷⁶ 2014. aasta suvel toimus XXVI Laulupidu ja XIX Tantsupidu, 2017. aastal XII Noorte laulu- ja tantsupidu, 2018. aastal Gaudeamuse laulupidu, 2019. aastal XXVII Laulupidu ja XX Tantsupidu.

⁶⁷⁷ Kultuuriministeerium. (2012). *Rahvakultuuri mentorprogramm 2013-2017*. https://folkart.ee/wp-content/uploads/2016/08/121126_mentorprogramm_loplik_variant.pdf

⁶⁷⁸ Näiteks LTP sotsioloogiline uuring: <https://sa.laulupidu.ee/sa-uldinfo/ltp-sotsioloogiline-uuring/>

” *seda süsteemset võrku pole, mis toetab kas siis pidusid, kas siis vaimset pärandit, või et see tegevus oleks nagu ühtlane ja süsteemne.*

Dokumendianalüüsist ilmneb, et riik on jõudumööda regionaalse ning kohaliku tasandi partnerluse arendamisega tegelema. Nagu ka juba eespool mainitud, täpsustati 2017. aastal kohaliku omavalitsuse korralduse seaduses, et kultuuri- ja sporditöö korraldamine on alates 2018. aastast kohalikele omavalitsustele kohustuslik ülesanne (kohaliku omavalitsuse korralduse seaduse § 6 lg 1)⁶⁷⁹. Samuti on täpsustatud maakonna tasandi kultuuriülesandeid kohalikele omavalitsuste ühistevõtte kaudu.

Sihtrühma esindajate sõnul on toimiva partnerluse toimimise nimel siiski palju veel vaja ära teha. Nüüdne väljakutse on ehitada üles toimivad partnerlussuhted kohalikul ja maakondlikul tasandil, mis toetaks laulu- ja tantsupeoprotsessi ning teiste oluliste suursündmuste toimumist, samuti aga ka vaimse kultuuripärandi ja sisuliselt seega terve rahvakultuuri valdkonda. Leiti, et projektikollektiivide osakaalu tõus ja protsessis järjepidevalt osalevate kollektiivide osakaalu langus võib samuti viidata laulu- ja tantsupeoprotsessi toimimise kitsaskohtadele. Samuti tunnetasid fookusrühmas osalenud, et prioriteedi sõnastuses seatud rõhuasetus koostööil rahvamajadega on pigem kunstlik.

Kokkuvõttes seega võib seda prioriteeti hinnata osaliselt täidetuks – suursündmused, nagu üldlaulu- ja tantsupeod, noorte laulu- ja tantsupidu jms on toimunud ning neid kui olulisi rahvakultuuri väljundeid on riik toetanud. Samas on nõrgalt juhitud ja toetatud laulu- ja tantsupidude vahelisel ajal toimuv ning piirkondlik kultuurikorraldus laiemalt.

2.13.5. Rahvakultuur ja loomemajandus

	<p>36.5 Riik soodustab pärimuskultuuri innovaatilist sidumist loomemajanduse ja ettevõtlusega. Riik peab oluliseks pärimusel ning pärandtehnoloogial põhinevat loome- ja arendustegevust ning ettevõtlust. Rahvakultuurisündmused ja vaimse kultuuripärandi nähtused arendavad kultuuriturismi Eesti erinevais paigus ning elavdavad seeläbi kohalikku ettevõtlust.</p>
---	--

See prioriteet puudutab enim käsitöö valdkonda. Fookusrühma arutelust ilmnis, et süsteemset toetust ja arendust pole riik sellele prioriteedile seni pakkunud ja pigem on **olukord isegi keerulisemaks läinud**. Üksikuid kultuuriturismi toetavaid sündmuseid on toetatud, aga see on pigem juhuslik ja mittesüsteemne olnud.

” *Jah, see on pigem keerulisemaks läinud. Kõik see selline toetusprotsess — kasvõi Eestis meie enda nende käsitööasjade puhul. Seal on nii kõrge ootused, näiteks projektide puhul — sa pead nii suuri kasumitulemeid näitama, mis ei ole nagu üldse realne.*

” *pärandiga ja pärimusega seotud asjad konkureerivad nagu teiste nagu kasumlike ettevõtetega võrdsetel tingimustel.*

Kultuuriministeeriumi aruannetel tuginevast dokumendianalüüsist võib näha loomemajanduse teemaga tegelemist ja näiteks käsitöölaladega tegelevate ettevõtete arv on perioodil 2007–2015 tõusnud 165-lt 270-le, samuti on veidi tõusnud ka käsitööettevõtetes hõivatute arv (570-t 590-le) ning

⁶⁷⁹ Kohaliku omavalitsuse korralduse seadus. RT I 1993, 37, 558. <https://www.riigiteataja.ee/akt/13312632?leiaKehtiv>

nende müügitulu (NB! Need arvud ei võimalda teha samas järeltõlget rahvakultuuriga seotud käsitööettevõtete kohta)⁶⁸⁰. Lisaks on riik on panustanud tingimuste välja töötamise, mille alusel sai kasutada 2014–2020 struktuurivahenditeid vastava Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse toetusmeetme rakendamisel⁶⁸¹.

Põhjus, miks toodud toetusmeetmed oma soovitud (tunnetatavat) mõju pole avaldanud, võib seisneda asjaolus, et loomemajandust arendavaid toetusmeetmeid ning -tingimusi ei ole sihtrühma esindajate hinnangul kujundatud valdkonna eripärasid arvestavaks. Näiteks ei võimalda nende sõnul Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse projektide liiga kõrge kasumitulemi nõue sealt toetust taotleda (st ei toetata mikroettevõtlust). Seega kui tahta rahvakultuuri loomemajanduse kontekstis arendada, siis peaks selle jaoks olema kujundatud eraldi tingimustega meede.

Leiti ka veel, et pärandiga tegelevad inimesed üksi loomemajandusega seotud eesmärki ei saavuta ning see eeldab tõhusamat koostööd turismisektoriga, kohalike omavalitsustega, Haridus- ja Teadusministeeriumi ja Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumiga. Kokkuvõtva hinnanguna leiti, et selle prioriteedi osas on arengud **pigem väga väikesed olnud**.

⁶⁸⁰ Josing, M., Ahermaa, E., Vanamölder, A., Martens, K., Mattheus, Ü., Lepane, L., Tänav, K., Pulver, B., Orro, E., Viileberg, M., & Nittim, K. (2018). *Eesti loomemajanduse olukorra uuring ja kaardistus. 8. Käsitöö*. Eesti Konjunktuuriinstituut. https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/8_kasitoo.pdf (vaadatud enne 7.04.2021).

⁶⁸¹ 2014. aastal töötati välja tingimused, mille alusel toetati loomemajanduse tugistruktuuride, ühisprojektide ja ekspordivõimekuse arendamist 2014–2020 struktuurivahenditest (kultuuriminister allkirjastas määruse 30.12.2014, mis jõustus 09.01.2015).

Teadlikkuse suurendamise tegevuste jätkamiseks kuulutati välja uus hange.

2014. aastal toetati loomemajanduse tugistruktuure, loomemajanduse inkubatsiooni ja ekspordi arendamist ning viidi ellu loomemajandusala teadlikkuse suurendamise tegevusi EL 2007–2013 rahastamisperioodi vahenditest.

3. Kultuurielus osalemine, kultuuripoliitika rahastamine ja juhtimine

Kultuurielus osalemine, kultuuripoliitika rahastamine ja juhtimine (1/2)

Kultuurielus osalemine osasaajatena

- Eesti kultuurimaastik on mitmekesine, kultuurielus osalemist on riik toetanud toetusprogrammide kaudu ja rahastuse tagamisega olulistele organisatsioonidele.
- Eurostati 2015. aasta andmetel osales 69,7% Eesti inimesi kultuuri tegevustes vähemalt ühe korra viimase 12 kuu jooksul, mis ületab Euroopa keskmist 9,7 protsendipunktiga.
- Kultuuritarbijate ja kultuurist osasaajate arv aastast aastasse kasvab. Nii raamatukogude, muuseumide, teatrietenduste, kino kui ka kontsertide külastuste arvud on tõusnud ning püsivad kõrgel. Muret tekitab Statistikaameti kahe uuringu ülevaade, mille kohaselt kultuurielus osalemine langes 2017. aastal võrreldes 2015. aastaga kogu Eestis u 6% võrra ning langus toimus kõikides kultuurivaldkondades, v.a kinokülastused.
- Laste ja noorte kultuuris osalemise toetamisel võib eeskuju võtta Põhjamaade riiklikest lastekultuuri strateegiast ja programmidest, mille kaudu pakutakse lasteaija- ja kooliealistele lastele järjepidevalt kultuurielamusi. Üks neist on kultuurirahastuse kontseptsioon, mis on 2021. aasta alguses koostatud uue valitsuse koalitsioonilepingus välja toodud.
- Kuigi toetusprogramme ja taotlusvoore on mitmeid, ei ole endiselt kõigile noortele tagatud võrdsed võimalused kultuurist osasaamiseks. Kitsaskohtadena võib välja tuua kultuuriga seotud õppekavade vähesuse üldhariduses, õppeprotsessi ebapiisava sidumise kultuuri(tegevuste)ga, valdkondadeülese konkreetse riikliku strateegia puudumise laste ja noorte kultuurikogemuse edendamiseks.

Kultuurielus osalemine loojatena

- OSKA kultuurivaldkondade analüüside järgi on enamikus kultuurivaldkonnas koolituspakkumine ja tööturu nõudlus üldiselt tasakaalus.
- Kultuurivaldkonnas osalejate ja professionaalide järelkasvuks on oluline avardada kultuurivaldkonna huviharidust, tagada huvihariduse kättesaadavus lastele ja noortele ning lõimida kultuurivaldkonna teemasid senisest tõhusamalt üldhariduse õppekavadega.
- Ei ole lähemalt uuritud, kuidas kultuuri- ja väärtuspädevuse õpetamine on kooli õppekavades ja õppeprotsessis tegelikult rakendunud ning kuidas see toetab Eesti kultuuri säilimist ja arengut.
- Isegi kui õppijaid õppekavadel on piisavalt, ei lähe suur osa valdkonda tööle, kuna töötingimused ja töötasu ei vasta noorte ootustele.
- Järjest tõsisemaks kitsaskohaks on kujunemas valdkonna õppejõudude järelkasv.
- Vabakutselise ja projektipõhise töövormi tõttu on vajalikud head teadmised majandusest, ettevõtlusest ning õigusest.
- Vaadeldava perioodi edukaks ettevõtmiseks peetakse 2016. aastal Kultuuriministeeriumi käivitatud kunstniku- ja kirjanikupalka.
- On tehtud mitmeid muudatusi loovisikute sotsiaalgarantiide olukorra parandamiseks.

Kultuurielus osalemine, kultuuripoliitika rahastamine ja juhtimine (2/2)

Kultuuripoliitika rahastamine

- Kultuuri rahastamine (koos spordi ja religiooniga) valitsussektori poolt on aastatel 2014–2019 püsinud Eestis stabiilselt 2,0% peal SKP-st. Selle näitaja osas oli Eesti Euroopa Liidus kolmas riik Ungari ja Islandi järel.
- Kultuuri rahastamise terviklik analüüs olemasolevate andmete alusel valdkondade lõikes oleks liiga tinglik, sest kulude arvestamine toimub eri toetussüsteemides erinevate põhimõtete alusel.
- Kultuuriministeeriumi kogu eelarve (ehk koos spordivaldkonnaga) on kasvanud igal aastal, v.a 2017. Spordivaldkonnata on eelarve vähenenud kuuest aastast ainult ühel aastal.
- Kultuurivaldkondadest on kokku suurima osakaaluga audiovisuaal- ja meediavaldkond, etenduskunstid ning muuseumid.
- Eesti Kultuurkapitali eelarve on suurenenud aastatel 2014–2020 umbes 26% võrra. Enim toetusi saanud kultuurivaldkond on rahvakultuur.
- Kultuuri rahastamise mudelite loomisel ja toetamisel tuleb arvestada kultuurivaldkondade omapäradega.
- Kultuurivaldkondade tegevuste projektipõhine rahastamine on üldjuhul kultuuri mitmekesisust lähenemine.
- Kultuuriasutuste ja -ürituste rahaline toetamine mitmeaastaste lepingute alusel võimaldaks vähendada halduskoormust ning kultuuritegevusi kindlamalt planeerida.
- Riiklikult tähtsate kultuuriehitiste rajamise ja renoveerimise toetamise valikus tuleb lähtuda vastavate projektide pikaajalisest mõjust avaliku sektori kuludele.
- Kultuuri rahastamisel eduka alt üles lahenduse leidmise näitena võib tuua alates 2016. aastast riigieelarve vahenditest makstava kunstniku- ja kirjanikupalga meetme.
- Kultuuri rahastamisel tasub parandada kultuuritegevuste rahastamise tõhusust ja n-ö väärikut, kus kultuuri rahastamise väärikut võib mõista kvaliteetselt tehtavatele kultuuritegevustele piisava rahastuse pakkumisena ja/või tagamisena rahastaja ja/või kultuurikorraldaja perspektiivist.

Kultuuripoliitika juhtimine ja sidusus

- „Kultuuripoliitika põhialuste aastani 2020“ juhtimise ja elluviimise (ja ka hindamise) üks keskne väljakutse on selge tegevuskava puudumine. Puuduvad otsesed, selged ja põhjendatud seosed algselt seatud eesmärkide ja vaadeldava perioodi vältel ellu viidud tegevuste vahel. Rollid ja vastutus prioriteetide saavutamise eest on jagunenud valdkondade lõikes erinevalt (kultuurivaldkondade poliitika kujundamise eest vastutamine; kultuuriasutuste omanike mitmekesine ring eri tasanditel).
- Ministeeriumide omavaheline koostöö ning põhialuste juhtimise ja elluviimise koordineerimine oli piiratud.
- Kultuuripoliitika elluviimise vastutus ja ülesanded ei ole piirkondlikul tasandil selgelt jagatud ning seetõttu on kultuuri pakkumine ja kättesaadavus piirkondades ebahühtlane.
- Kultuurikorraldus on praegu üle Eesti väga erinev ning sõltub olulisel määral kohaliku omavalitsuse enda aktiivsusest ja koostöövõimekusest ja kohalike endi tahtest ja algatusest.

See peatükk annab ülevaate kogu kultuuripoliitika elluviimise edukusest uuringu käigus tuvastatud teemade lõikes, millega on olnud ühelt poolt raskusi enamikus analüüsitud valdkondades perioodil 2014–2020 ning teiselt poolt tuleb neile järgmisel kultuuripoliitika elluviimise perioodil tähelepanu pöörata: kultuurielus osalemine osasaajatena, kultuurielus osalemine loojatena, kultuuripoliitika rahastamine, kultuuripoliitika juhtimine ja sidusus. Nelja teema valikul ja fookuse määramisel lähtuti ka „Kultuuripoliitika põhialuste aastani 2020“ valdkondadeüleste prioriteetide (nr 1–23) teemadest. Uuringu mahust lähtuvalt ei olnud võimalik käsitleda kõiki valdkondadeüleste prioriteete eraldi ning neid puudutatakse valdkondade analüüside lõikes niivõrd, kuivõrd need teemad vajavad tähelepanu.

3.1. Kultuurielus osalemine osasaajatena

Loov- ja kultuuritegevuses osalemisel võib olla märkimisväärne mõju inimese elukvaliteedile, aidates kaasa üldisele heaolule ja tugevdades kuuluvustunnet ühiskonda. „Kultuuripoliitika põhialuste aastani 2020“ dokumendis seati eesmärgiks luua võimalused kultuuri arenguks ja kättesaadavuse parandamiseks nii kultuuri loojatele kui ka sellest osasaajatele. Oluliseks peeti ka kultuuris osalejate järelkasvu tagamist ning kultuurialaste teadmiste ja oskuste omandamist juba varases eas. Järgnevalt antakse ülevaade kultuuris osalejatele loodud võimalustest ning takistustest põhialuste perioodil ning tulevikus.

Mitmekesine kultuur ja selles osalejad

Eesti kultuurimaastik on mitmekesine, kultuurielus osalemist on riik erinevate toetusprogrammide kaudu ja rahastuse tagamisega olulistele organisatsioonidele toetanud. Kultuuritarbijate ja kultuurist osasaajate arv kasvab aastast aastasse. Seda ilmestab, et nii raamatukogude, muuseumide, teatrietenduste, kino kui ka kontsertide külastuste arvud on tõusnud ning püsivad kõrgel. **Eurostati 2015. aasta andmetel osales 69,7% Eesti inimesi kultuuritegevustes vähemalt ühe korra viimase 12 kuu jooksul, mis ületab Euroopa keskmist 9,7 protsendipunktiga**⁶⁸². Kultuuritegevustes osalemisel tulevad aga sisse **piirkondlikud käärid** – kui Eurostati andmetel osalesid vähemalt ühe korra viimase 12 kuu jooksul **77,8% linnades elavaid inimesi**, siis **maapiirkondades** elavad inimesed tegid seda **14,5% vähem**⁶⁸³. Ühtlasi kulutas üks Eesti leibkond 2015. aastal keskmiselt kultuurile 3,7% oma eelarvest, mis on 0,8 protsendipunkti rohkem kui Euroopa Liidu keskmine⁶⁸⁴. Eestist ettepoole jäid ainult Rootsi, Ühendkuningriik, Saksamaa ja Tšehhi Vabariik⁶⁸⁵.

⁶⁸² Eurostat. (2015). *Frequency of participation in cultural or sport activities in the last 12 months by income quintile, household type, degree of urbanisation and activity type*. [ilc_scp04]. http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=ilc_scp04&lang=en

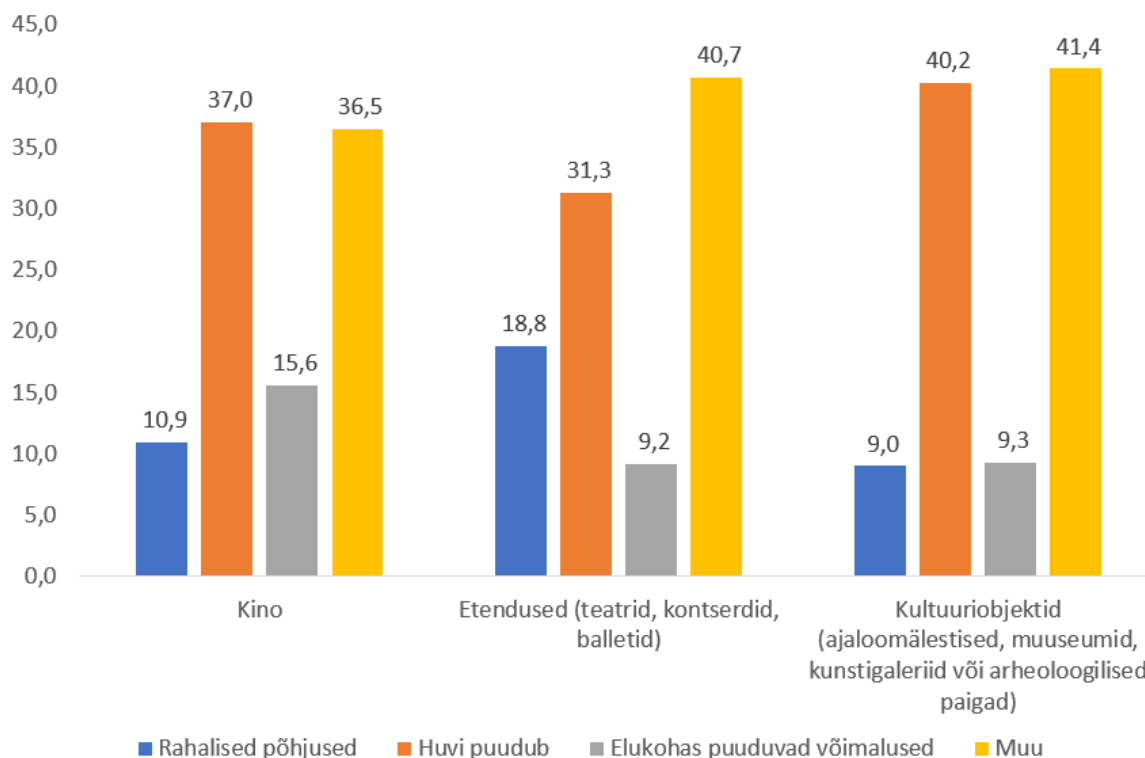
⁶⁸³ Eurostat. (2015). *Frequency of participation in cultural or sport activities in the last 12 months by income quintile, household type, degree of urbanisation and activity type*. [ilc_scp04]. http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=ilc_scp04&lang=en

⁶⁸⁴ Eurostat. (2015). *Mean consumption expenditure of private households on cultural goods and services by COICOP consumption purpose*. [cult_pcs_hbs]. https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=cult_pcs_hbs&lang=en

⁶⁸⁵ Eurostat. (2015). *Mean consumption expenditure of private households on cultural goods and services by COICOP consumption purpose*. [cult_pcs_hbs]. https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=cult_pcs_hbs&lang=en

Kultuuris viimase 12 kuu jooksul mitteosalemise põhjustena (vt joonis 1) töid Eesti inimesed Eurostati 2015. aasta andmetel välja peamiselt huvi puudumise ning muud põhjused⁶⁸⁶. Rahalised põhjused mängisid kõige olulisemat rolli etenduste mittekülastamisel ning elukohas puuduvad võimalused olid kõige aktuaalsemad kinode puhul⁶⁸⁷. **Noorte, 16–24-aastaste puhul on kultuuritegevustest mitte osa võtmise põhjustena veelgi suurem roll huvi puudumisel, võrreldes kogu sihtgrupiga⁶⁸⁸.**

JOONIS 1. KULTUURITEGEVUSES MITTEOSALEMISE PÕHJUSED VIIMASE 12 KUU JOOKSUL, ÜLE 16-AASTASED, 2015

Allikas: Eurostat 2015, autori arvutused.

Kuid Eesti Statistikaameti andmetel (vt tabel 7) langes kultuurielus osalemine 2017. aastal 2015. aastaga võrreldes kogu Eestis u 6% võrra ning maapiirkondades oli langus suurem (-7,4%) kui linnalistes asulates (-1,8%). Kultuurielus osalemine langes kõikides kultuurivaldkondades, v.a kinokülastused nii Eestis tervikuna kui ka linnalistes asulates. Kõige rohkem vähenesid muude kultuurisündmuste (-32,2%), kultuurimälestiste (-17,7%) ja käsitöösündmuste (-17,2) külastused.

⁶⁸⁶ Eurostat. (2015). *Reasons of non-participation in cultural or sport activities in the last 12 months by sex, age, educational attainment level and activity type* [ilc_scp05].

[https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ilc_scp05\\$DV_564/default/table?lang=en](https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ilc_scp05$DV_564/default/table?lang=en)

⁶⁸⁷ Eurostat. (2015). *Reasons of non-participation in cultural or sport activities in the last 12 months by sex, age, educational attainment level and activity type* [ilc_scp05].

[https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ilc_scp05\\$DV_564/default/table?lang=en](https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ilc_scp05$DV_564/default/table?lang=en)

⁶⁸⁸ Eurostat. (2015). *Reasons of non-participation in cultural or sport activities in the last 12 months by sex, age, educational attainment level and activity type* [ilc_scp05].

[https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ilc_scp05\\$DV_564/default/table?lang=en](https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ilc_scp05$DV_564/default/table?lang=en)

TABEL 7. VÄHEMALT 15-AASTASTE KULTUURIELUS OSALEMINE VIIMASE 12 KUU JOOKSUL 2015. AASTAL JA 2017. AASTAL (OSATÄHTSUS, %)

Näitaja	Kogu Eesti			Linnalised asulad			Maa-asulad		
	2015	2017	Muutus	2015	2017	Muutus	2015	2017	Muutus
Kultuurielus osalenud ja mitteosalenud kokku	100	100	...	100	100	...	100	100	...
Kultuurielus (v.a spordivõistlused) osalenud	84,4	78,7	-5,7	85,0	80,2	-4,8	83,2	75,8	-7,4
Teatris käinud	44,5	41,2	-3,3	44,6	42,0	-2,6	44,3	39,5	-4,8
Kontserdil käinud	53,4	49,6	-3,8	54,3	51,1	-3,2	51,3	46,6	-4,7
Kinos käinud	48,7	50,6	1,9	50,4	53,5	3,1	44,8	44,6	-0,2
Muuseumis käinud	45,2	38,2	-7,0	47,5	40,6	-6,9	40,2	33,1	-7,1
Kunstigaleriid külastanud	24,9	17,9	-7,0	27,8	20,7	-7,1	18,6	12,1	-6,5
Kultuurimälestist külastanud	56,0	38,3	-17,7	57,7	40,0	-17,7	52,4	34,9	-17,5
Kirjandussündmust külastanud	7,5	5,2	-2,3	8,1	5,8	-2,3	6,4	4,0	-2,4
Raamatukogu külastanud	40,3	37,5	-2,8	38,9	37,4	-1,5	43,3	37,6	-5,7
Käsitöösündmust külastanud	32,6	15,4	-17,2	31,6	15,5	-16,1	34,7	15,2	-19,5
Spordivõistlust külastanud	34,1	29,5	-4,6	34,7	30,2	-4,5	32,7	28,0	-4,7
Muud kultuurisündmust külastanud	39,0	6,8	-32,2	40,0	8,2	-31,8	37,0	4,1	-32,9
Kultuurielus mitteosalenud	15,5	21,3	5,8	15,0	19,8	4,8	16,8	24,2	7,4

Allikas: Statistikaamet⁶⁸⁹, autorite arvutused, autorite koostatud.

Lapsed ja noored kultuuris osalejatena

Rääkides kultuuritarbijatest, on oluline vaadata tulevikku ning tähelepanu pöörata just laste ja noorte kultuuri tarbimise, kultuuris osalemise ning kultuuri loomise harjumuste soodustamisele. Küsimus, kuidas suurendada laste ja noorte kultuuris osalemist ning kultuuritarbimist, on olnud õhus mitmeid aastaid. Toimunud on ka mitmeid arutelusid. Näiteks toimus 2017. aastal foorum „Kultuuripaun“⁶⁹⁰. 2021. aasta kevadel korraldas ASSITEJ Eesti Keskus ja NAKS Festival lastekultuuri seminari „Kes vastutab lapse kultuurikogemuse eest õppeasutustes?“. Aruteludes jõuti suuresti järelduseni, et eeskjuju tuleks võtta Põhjamaade riiklikest lastekultuuri strateegiatest ja programmidest, mille kaudu pakutakse lasteaia- ja kooliealistele lastele järjepidevalt kultuurielamusi. Põhjamaade eeskjuju kasutamist nähti ühe lahendusena ka ühe valdkonna fookusgrupis ja uuringu aruteluseminari intervjuus, täpsemalt – kultuuriranitsa kontseptsiooni väljatöötamine.

» Eesti võiks oma lastele luua kultuuripauna, mis on otseselt Põhjamaade projekt. Seal kutsutakse teda küll kultuuriranitsaks, ja küll kultuuriprofelliiks. Ehk et tegelikult riik sekkub vahele; annab igale lapsele oma väikse, aastase kultuuri nõndanimetatud pearaha, mida siis laps saab kasutada. Ja selge, et see lapse kultuuriline kasvamine... sellel pilk on peal siis konkreetsest haridusasutusest, kus see laps on — on ta siis juba lasteaia, on ta siis algkoolis, ja sealt edasi põhikoolis, gümnaasiumis. Selle kaudu siis, koos nagu haridussüsteemiga laps saab osa väga erinevatest

⁶⁸⁹ Statistikaamet. (n.d.). KUT021: VÄHEMALT 15-AASTASTE KULTUURIELUS OSALEMINE VIIMASE 12 KUU JOOKSUL KULTUURIVALDKONNA JA MAAKONNA / ISIKUTE RÜHMA JÄRGI.

https://andmed.stat.ee/et/stat/sotsiaalelu_kultuur_kultuurielus-osalemine/KUT021

⁶⁹⁰ Eesti Rahvusringhääling. (2017, 16. oktoober). Lastekultuuri foorum "Kultuuripaun" toob Eestisse Põhjamaade praktikud. ERR.ee. <https://kultuur.err.ee/638817/lastekultuuri-foorum-kultuuripaun-toob-eestisse-pohjamaade-praktikud>

kultuuriettevtmistest...See on nüüd minu meelest see projekt või programm, mis võiks saada kiirendi sisse, ja see aitaks nagu väga palju kaasa minu meelest meie laste ja noorte kultuurihariduses.

Kultuuriranits (norra *Den kulturelle skolesekken – DKS*) on riiklik toetusprogramm, mis on Norras olnud kasutusel juba aastast 2001⁶⁹¹. Programmi eesmärk on tagada kõikidele kooliealistele lastele võimalus kogeda igal aastal professionaalset kunsti ja kultuurielu⁶⁹². Kultuuriranitsa toel saab iga Norra koolilaps aastas osa keskmiselt kolmest kultuurielamusest⁶⁹³. Kultuuriranitsa programmi on Norralt üle võtnud meie naaberriik Läti ning ka Eestis on see ideearendus jõudnud valitsuse lauale – **2021. aasta alguses koostatud uue valitsuse koalitsioonilepingus on välja toodud, et plaanis on luua kultuuriranitsa rahastu, mis suurendab põhikoolinoorte võimalust kultuurist osa saada**⁶⁹⁴.

Lisaks kultuuriranitsa rahastu loomisele on juba praegu olemas mitmeid nii riigi kui ka erasektori rahastatud kultuurivaldkonna toetusprogramme, üritusi ja muid algatusi, mille eesmärk on pakkuda inimestele suuremaid võimalusi kultuurielamustest osa saada, sealhulgas ka lastele ja noortele:

1. Loodud on taotlusvoor „Regionaalse kultuuritegevuse toetus“, mille eesmärk on luua ja säilitada kultuurist osasaamise ning kultuurilooma võimalusi kogu Eestis, soodustades kultuurielu järjepidevust ja arengut, eelkõige kogukondlike ning lastele ja noortele suunatud tegevuste kaudu. Toetust jagab Eesti Rahvakultuuri Keskus⁶⁹⁵.
2. Teatrivaldkonnas on loodud programm „Teater maal“, mille eesmärk on parandada professionaalse teatrikunsti kättesaadavust Eesti maapiirkondades⁶⁹⁶. Programmi raames toetatakse professionaalsete etendusasutuste ja trupptide väljasõiduetendusi Eesti maapiirkondadesse. Samuti toetatakse maapiirkondade laste ja noorte teatrireise statsionaari, kui lavastust ei ole objektiivsetel põhjustel võimalik maakonda viia⁶⁹⁷.
3. ASSITEJ Eesti Keskus korraldab igal sügisel noorele vaatajale rahvusvahelist teatrifestivali NAKS⁶⁹⁸.
4. Heategevusfond Aitan Lapsi toetab projektide „Aitan lapsi teatrisse“, „Teater lasteaeda“, „Aitan lapsi kunsti juurde“ kaudu vähekindlustatud lapsi, et pakkuda neile teatri- ja kunstielamusi⁶⁹⁹. Koostöös Heategevusfondiga Aitan Lapsi soetati 25 rahvaraamatukogusse

⁶⁹¹ Den kulturelle skolesekken. (n.d.). *This is The Cultural Schoolbag*. <https://www.denkulturelleskolesekken.no/english-information/this-is-the-cultural-schoolbag/>

⁶⁹² Den kulturelle skolesekken. (n.d.). *This is The Cultural Schoolbag*. <https://www.denkulturelleskolesekken.no/english-information/this-is-the-cultural-schoolbag/>

⁶⁹³ Tronstad, R. (2021). *The Cultural Schoolbag*. Esitlus ASSITEJ Eesti Keskuse seminaril „Kes vastutab lapse kultuurikogemuse eest õppeasutustes“. https://drive.google.com/drive/folders/1mPWYxOP3gpKw_QVSHD3YfkXNUytslw (02.04.2021)

⁶⁹⁴ Vabariigi Valitsus. (2021, 3. märts). *Valitsuse moodustamise kokkulepe aastateks 2021 - 2023*. <https://www.valitsus.ee/valitsuse-eesmargid-ja-tegevused/valitsemise-alused/koalitsioonilepe>

⁶⁹⁵ Kultuuriministeerium. (2021, 23. märts). *Toetused*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/toetused>

⁶⁹⁶ Eesti Rahvakultuuri Keskus. (2021). *Etenduskunstide regionaalse kättesaadavuse toetused „Teater maal“ kokkuvõte*. <https://rahvakultuur.ee/wp-content/uploads/2021/03/TEATER-MAAL-KOKKUVOTE-2020.pdf>

⁶⁹⁷ Eesti Rahvakultuuri Keskus. (2021). *Etenduskunstide regionaalse kättesaadavuse toetused „Teater maal“ kokkuvõte*. <https://rahvakultuur.ee/wp-content/uploads/2021/03/TEATER-MAAL-KOKKUVOTE-2020.pdf>

⁶⁹⁸ ASSITEJ Eesti Keskus MTÜ. (n.d.). *NAKS 2021*. <https://assitej.ee/naks-2021/>

⁶⁹⁹ Heategevusfond Aitan Lapsi. (n.d.). *Projektid*. <http://www.aitanlapsi.ee/124est.html>

üle Eesti põneva disainilahendusega lastekirjanduse riulid „Rampsid“⁷⁰⁰. Lisaks on Aitan Lapsi fond toetanud ka raamatukarussellide loomist ja viimist lastehaiglatesse⁷⁰¹.

5. 2017. aastal toimus Eesti Lastekirjanduse Keskuse eestvedamisel laste ja noorte kultuuriaasta, mille eesmärkideks oli väärtustada last ja noort kui kultuuriloojat ning kultuuripublikut, et tagada järjepidev ja rikkalik kultuurielu edasikandmine⁷⁰². Laste ja noorte kultuuri aasta raames toimus mitmeid lastele ja noortele suunatud kultuuriüritusi ja tegevusi.
6. Muusika valdkonnas korraldab SA Eesti Kontsert iga-aastaselt koolinoortele suunatud koolikontserte⁷⁰³.
7. Kultuuriministeeriumil on loodud taotlusvoor „Muusikakollektiivide ja kontserdikorraldajate toetamine“, mille eesmärk on muuhulgas parandada elanikkonna võimalusi juurdepääsuks professionaalsetele muusikasündmustele ja edendada professionaalse kontserdikorralduse arengut kogu Eestis⁷⁰⁴.
8. Kultuuriministeeriumi toetusprogramm „Muusikakonkursid“, mille eesmärk on muuhulgas tagada noorte muusikute erialast taset tõstvate sündmuste Eestis toimumine⁷⁰⁵.
9. Paljudel muuseumidel on loodud riiklike õppekavadega seotud haridusprogrammid koolilastele. Lisaks on paljud muuseumid teinud oma e-õppematerjalid veebikeskkondades kättesaadavaks.
10. Arhitektuuri valdkonnas on loodud Kultuuriministeeriumi toetusprogramm „Arhitektuuri ja disaini arendusprojektid“ eesmärgiga arendada ja populariseerida eelkõige lastele ja noortele suunatud tegevuste kaudu Eesti arhitektuurivaldkonda⁷⁰⁶.
11. Disainivaldkonnas korraldatakse avalikkuse disainialase teadlikkuse suurendamiseks Disainiöö festivali, mis hõlmab ka lasteprogrammi.
12. Kirjanduse ja kirjastamise valdkonnas korraldab Eesti Lastekirjanduse Keskus lasteaia- ja klassiõpetajatele ning lapsevanematele seminare, õpitube ja koolitusi selle kohta, kuidas lapsi lugema meelitada⁷⁰⁷.

⁷⁰⁰ Kultuuriministeerium. (2019). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2018. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

⁷⁰¹ Heategevusfond Aitan Lapsi. (n.d.) *Tallinna Lastehaiglaste jõudsid ainulaadsed raamatukarussellid*. <http://www.aitanlapsi.ee/110est.html>

⁷⁰² Noor tegija. (2017). *Laste ja noorte kultuuriaasta 2017 on käes*. <http://www.noortegija.ee/laste-ja-noorte-kultuuriaasta-2017-on-kaes/>

⁷⁰³ Eesti Kontsert. (n.d.). *Koolikontserdid 2020/21*. <https://concert.ee/kontserdi-kategooria/koolikontserdid/>

⁷⁰⁴ Kultuuriministeerium. (2020, 7. detsember). *Muusikakollektiivide ja kontserdikorraldajate toetamine*. <https://www.kul.ee/et/muusikakollektiivide-ja-kontserdikorraldajate-toetamine> (vaadatud enne 7.04.2021).

⁷⁰⁵ Kultuuriministeerium. (2021, 10. jaanuar). *Muusikakonkursside toetamine*. <https://www.kul.ee/et/muusikakonkursside-toetamine> (vaadatud enne 7.04.2021).

⁷⁰⁶ Kultuuriministeerium. (2021, 19. veebruar). *Arhitektuuri ja disaini arendusprojektid*. <https://www.kul.ee/et/arhitektuurivaldkonna-arendusprojektid> (vaadatud enne 7.04.2021).

⁷⁰⁷ Kultuuriministeerium. (2017). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2016. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

13. Lastekirjanduse valdkonnas korraldatakse mitmeid erinevaid kirjanduskonkurse^{708,709}, mis arendavad laste loovust.
14. Koostöös Eesti Lastekirjanduse Keskuse, Kultuuriministeeriumi ja Soome Instituudiga loodi programm „Lugemisisu“, mille eesmärk on soodustada 5–10-aastaste laste lugemust⁷¹⁰.
15. Programm „Raamatukogud, muuseumid, noored“ edendab mäluasutuste ja noortekeskuste koostööd.

Kuigi toetusprogramme ja taotlusvoore on mitmeid, siis ei ole endiselt kõigile noortele tagatud võrdsed võimalused kultuurist osasaamiseks. Kitsaskohtadena võib välja tuua kultuuriga seotud õppekavade vähesuse üldhariduses ning õppeprotsessi ebapiisava sidumise kultuuri(tegevuste)ga. Lisaks sellele puudub praegu riigi tasandil valdkondadeülene konkreetne strateegia laste ja noorte kultuurikogemuse edendamiseks. See aitaks aruteluseminaril osalenute hinnangul vähendada ministeeriumite vahelist killustumist laste ja noorte kultuuritarbimise edendamise osas ning kiirendaks selle valdkonna arengut.

” Tegelikult meil on võib-olla lihtsalt puudu see katus üle nende projektide, ja nagu see strateegia ja eelarvestamine, ja niisuguste suuremate suuniste või otsuste tegemine üle selle. Aga praktiliselt igas kultuurivaldkonnas ja kõikide suuremate ettevõtmiste sees on ju lasteprogrammid ja asjad olemas.

Laste ja noorte kultuuritarbimise suurendamiseks on väga oluline nii Kultuuriministeeriumi, Haridusministeeriumi, kohalike omavalitsuste, kultuurivaldkondade esindusorganisatsioonide kui ka haridusasutuste koostöö. Uuringu aruteluseminaril kõlas, et **laste ja noorte kultuuritarbimise harjumuste parandamisel ei saa jääda lootma pelgalt lapsevanemate algatusele.** Siinkohal mängivad väga olulist rolli just haridusasutused ning õpetajad. Samas peab, soovides parandada laste ja noorte kultuuritarbimise harjumusi, arvestama ka sellega, et laste ja noorte vaba aeg ning koolitunnid on piiratud ning suurem kultuuritarbimine (nt muuseumide, teatrite, kontsertide jms külastamine) peab tulema millegi arvelt. Kuigi põhikooliõpilaste riiklikus õppekavas⁷¹¹ on õpilastes kujundatavate üldpädevustena välja toodud kultuuri- ja väärtuspädevus ning et õpet kavandades ja ellu viies võimaldatakse õpilastele mitmekesisemaid kogemusi erinevatest kultuurivaldkondadest⁷¹², siis lähtuvad õpetajad pigem ainekavadest ning riikliku õppekava üldosa ei rakendu.

Samas toodi aruteluseminari intervjuus välja, et **sageli puuduvad õpetajatel teadmised või motivatsioon, et laste ja noorte kultuuris osalemist tõsta.** Lisaks võib laste ja noorte kultuurist osa saamise suurendamist takistada **info üleküllus ning õpetajate ajapuudus.**

” Õpetajad on ülekoormatud, nad ei jõua selle otsimisega tegeleda. Eriti kui mingid andmebaasid tehakse ümber ja lähuvad lingid kaduma, siis peab kogu seda tööd jälle uuesti tegema. Mistõttu on nagu kõva teema see, et kuidas neid selliseid infosüsteeme tekitada, mis tõesti oleksid käepärased õpetajatele ja kõik info liiguks nagu võimalikult hõlpsal moel, ja kus oleks ette kureeritud sisu

⁷⁰⁸ Josing, M., Ahermaa, E., Vanamõlder, A., Martens, K., Mattheus, Ü., Lepane, L., Tänav, K., Pulver, B., Orro, E., Viileberg, M., & Nittim, K. (2018). *Eesti loomemajanduse olukorra uuring ja kaardistus. 7. Kirjastamine*. Eesti Konjunktuuriinstituut. https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/7_kirjastamine.pdf (vaadatud enne 7.04.2021).

⁷⁰⁹ Eesti Lastekirjanduse Keskus. (n.d.). *XV Nukitsa konkurs*. https://www.elk.ee/?page_id=584

⁷¹⁰ Eesti Lastekirjanduse Keskus. (2010, 12. oktoober). „Lugemisisu“ programmi uus hooaeg saab alguse. <https://www.elk.ee/?p=40406>

⁷¹¹ Põhikooli riiklik õppekava. RT I, 14.01.2011, 1. <https://www.riigiteataja.ee/akt/106052020054>

⁷¹² Põhikooli riiklik õppekava. RT I, 14.01.2011, 1. <https://www.riigiteataja.ee/akt/106052020054>

võimalikult hästi. Ja ma arvan, et siit tõukub ka see, et programme ja tegevusi on üle Eesti hästi palju; kõik institutsioonid on olnud tublid; meil on tegevusi; aga kas on mingi üks koht, kuhu see niimoodi välja jõuab, et õpetajad ja kes iganes noorte eest hoolitseb, et see info oleks tõesti käepärast ja ta saaks optimaalseid ja kiireid otsuseid teha?

Ühe eduka näitena, mis toetab kultuuri ja haridusvaldkonna põimumist ning laste ja noorte kultuuris osalemist, võib siinkohal välja tuua **Soome lastekultuuriprogrammi „Kultus“**, mis võiks olla Eestile eeskuju. „Kultus“ on veebiteenus, mis annab ajakohast teavet laste ja noorte kultuuritegevuste kohta Helsingis ja selle ümbruses⁷¹³. „Kultust“ kasutab muuhulgas ka Helsingi Haridusamet koolide ja õpetajate toetamiseks kultuurihariduse õppekavasse kaasamisel⁷¹⁴. „Kultus“ toetab kultuuri valdkonnas tegutsevate ning koolide koostööd ning õpetajad saavad „Kultuse“ abil nende vajadustega kõige paremini kokku sobivad üritused välja selgitada. Sündmusi saab otsida vanuserühma, kunstivormi, teema või õppeaine järgi⁷¹⁵.

Laste ja noorte kultuuris osalemise ning kultuuritarbimise harjumuste suurendamiseks on loodud mitmeid toetusprogramme, kuid puudub ministeeriumide ja kultuurivaldkondade ülene ühine strateegia nende eesmärkide saavutamiseks. Lisaks on vaja selle eesmärgi saavutamisel toetada haridusasutusi ning õpetajaid. Üks variant õpetajaid toetada, et suurendada laste kultuuris osalemist, on luua veebikeskkond, mis koondab toimuvate kultuurisündmuste ja -tegevuste kohta teavet ning annab teavet ja juhiseid, kuidas kultuuritegevusi õppekavaga siduda.

Kõrgkultuuri kättesaadavus digiajastul

Kultuuritarbijate juurdekasvu teemalises aruteluseminari grupis kerkis esile teema, kuidas säilitada meelelahutuse kõrval kõrgkultuuri ning suurendada inimeste teadlikkust kõrgkultuurist. Siinkohal nähakse olulist rolli **Eesti Rahvusringhäälingul, kelle viimase aja prioriteetide ja suundadega ei olda rahul ehk meelelahutuseprogrammide kõrvale oleks vaja rohkem saateid, mis tutvustaksid inimestele kõrgkultuuri.**

” Pidasin silmas just ETV saateprogrammi ja nagu seal seda teatavat meelelahustumist, mis hakkab tekkima, kus erialasaated on lükatud kokku siis esialgu „OP-i“ alla ideega, et see on justkui magasin, mis katab kõike, ja lõppkokkuvõttes, noh, ma ei oska öelda, paljud meist siin vaatavad seda. Vähemalt ma tean kunstivaldkonnast, ja mitte ainult kunstivaldkonnast, et... et noh, see ei ole enam tõsiseltvõetav kultuurisaade. Ja see on väga okei, kui meil on meelelahutuslik kultuurimagasin, absoluutselt — aga selle kõrval rahvusringhäälingus võiks olla, nagu on seal olnud: võiks olla muusika, võiks olla kirjandus, võiks olla kunstisaade, võiks disaini ja arhitektuuri... Et selles mõttes nagu ma arvan, et rahvusringhääling võib lubada endale seda, et kõik vaatajanumbrid ei ole seal tohutult laes.

Aruteluseminari osalejate hinnangul on **oluline võimaldada inimestel erinevate meediakanalite kaudu kõrgkultuurist osa saada.** Meedial on inimeste kultuuritarbimise harjumuste kujundamisel ning teadlikkuse suurendamisel tähtis roll.

” Ma arvan, et meedial või selles mõttes ka sihukesel telel on ikka veel mingi päris suur mõju, ja võib-olla siis mitte noorematele ja lastele, aga just seesama vanem põlvkond, keda me kasvatame. Me ei

⁷¹³ Kultus. (n.d.). *What is Kultus*. <https://www.kultus.fi/en/what-kultus>

⁷¹⁴ Kultus. (n.d.). *What is Kultus*. <https://www.kultus.fi/en/what-kultus>

⁷¹⁵ Kultus. (n.d.). *What is Kultus*. <https://www.kultus.fi/en/what-kultus>

saa ka neid ära unustada. Kui me seal liigume aina konservatiivsema ja sellise nagu... ühtepidi konservatiivsema ja teistpidi hästi meelelahutusliku suuna suunas, siis ühel hetkel ongi seal nii suur lõhe, ja nad ei saa aru, miks minna vaatama mingit kaasaegse muusika, kunsti või mingit, noh, selles mõttes nagu täiesti arusaamatut asja nende jaoks.

Lisaks ringhäälingule tuleks rõhku panna ka teiste meediumite ja kanalite (nt äppide loomine, sotsiaalmeediakanalite kaasamine, nn kultuuri-suunamudijate kaasamine) kasutamisele kõrgkultuurialase teadlikkuse suurendamiseks. See on eriti aktuaalne just laste ja noorte puhul, kes ei pruugi eriti televiisorit vaadata või raadiot kuulata. Aruteluseminaril osalenute hinnangul võiks ka Eesti Rahvusringhääling enda digiplatvormi kõrgkultuuri kättesaadavuse parandamisel ära kasutada.

” [...] tegelikult noortele oleks vaja teha äppe. Ma tean väga palju välismaiseid äppe, mis õpetavad kunstilugu, arhitektuurialalugu, mida iganes. On pandud nooruslikus võtmes, ja... Tänapäeval on, jah, erinevad kanalid kommunikatsiooniks. Väga lihtne on ju tegelikult digitaalselt viia noored ja lapsed nagu kultuurile lähemale, ja siis nad võivad juba ise minna muuseumitesse ja näitustele. Noh, tegelikult ma usun ikkagi nagu "learning by doing" — et viia ikkagi noored ise selle eriala sisse, kus nad saavad katsetada, ja sealt nad saavad selle huvi võib-olla kõige hõlpsamini kätte.

Kultuuris osalejate ning kultuuri loojate järelkasv on oluline teema, millega tuleb järjepidevalt tegeleda. Riik on selle toetamiseks astunud põhialuste perioodil mitmeid samme, kuid arenguruumi jagub. Eelkõige tuleks tugevdada ministeeriumite, haridusasutuste, kohalike omavalitsuste ja kultuurivaldkondade koostööd, et kultuuris osalemise võimalused oleksid paremini tagatud nii piirkondlikult kui ka lastele ja noortele. Tulevikku vaadates on kesksel kohal lapsed ja noored, kelle kultuuris osalemise suurendamiseks on loodud mitmeid toetusprogramme, algatusi ja üritusi. Et seda aga veelgi edendada, on oluline luua valdkondadeülene laste ja noorte kultuuris osalemise suurendamise strateegia ning võtta kasutusele kultuurirahitise kontseptsioon. Samuti on oluline, et kõigile inimestele, sealhulgas lastele ja noortele oleks kättesaadav ja toetatud kõrgkultuuris osalemine ning sellealase teadlikkuse suurendamine. Siinkohal mängivad rolli kaasaegsed meediaplatformid, mida tuleks paremini ära kasutada.

3.2. Kultuurielus osalemine loojatena

Valdkondade mitmekesisusest tulenevalt ei ole võimalik professionaalide järelkasvu probleemistikule ühest hinnangut anda – **eri valdkondades on inimeste karjääriteed ning seonduvad probleemid erinevad**. Kui mõnes valdkonnas tuleb vajaliku erialase professionaalsuse saavutamiseks õpingutega alustada juba lapseas (nt muusikud, balletitantsijad), siis teises on oluline omandada erialane kutse- või kõrgharidus, samas on ka valdkondi, kus vajalikud erialased oskused omandatakse töö käigus ning tasemeõppes ettevalmistust ei toimu.

Ehkki kultuurivaldkondade järelkasvuks pakuvad tasemeõpet nii kutseõppeasutused kui ka kõrgkoolid, on „Kultuuripoliitika põhialuste aastani 2020“ dokumendis leidnud käsitlemist üksnes kultuurialane kõrgharidus, kuigi paljudes valdkondades (sealhulgas muusika, ballett, kunst ja disain, audiovisuaal) saab erialaseid baasoskusi omandada ning edasi arendada just kutseõppeasutustes.

Hiljutistest OSKA kultuurivaldkondade analüüsides selgus, et üldiselt on enamikus kultuurivaldkondades koolituspakkumine ja tööturu nõudlus tasakaalus^{716,717}. Koolituspakkumise

⁷¹⁶ Mets, U., & Viia, A. (2019). *Tulevikuvaade tööjõu- ja oskuste vajadusele: kultuur ja loometegevus: etenduskunstid, käsitöö, museoloogia, muusika, raamatukogundus, sport. Uuringu lühiaruanne*. Tallinn: SA Kutsekoda.

vähesus on üksikutes valdkondades (nt etenduskunstide tehniliste töötajate osas) probleem, enamikul erialadel on koolituspakkumine töajõu nõudlusega vastavuses või ületab seda (nt näitlejad, tantsijad, tekstiilkäsitöö valmistajad, keraamikud, fotograafid jt).

„Kultuuripoliitika põhialuste aastani 2020“ hindamise raames toimunud arutelude põhjal saab peamiste professionaalide järelkasvuga seonduvate probleemidena välja tuua:

- huvihariduse piirkondlikult ebahühtlane kättesaadavus;
- sisseastujate vähenemine huviosade erialade vastu, mis on viinud õppekavade sulgemise või ümberkorraldamiseni (nt muusikaga seotud erialadel);
- lõpetajaid on osades valdkondades üle töajõuvajaduse (nt arhitektuuris, etenduskunstides);
- madalad palgad ja kultuuriasutuste aegunud kuvand (nt raamatukogud, muuseumid) ei motiveeri valdkonnaga seotud erialasid õppima või pärast lõpetamist tööle asuma.

Edasiõppimisvalikute tegemisel on peamine huvi õpitava valdkonna vastu⁷¹⁸ ning varases eas kultuurialaste teadmiste ja oskuste omandamist kultuuris osalejate järelkasvu tagamiseks rõhutati ka „Kultuuripoliitika põhialuste aastani 2020“ kultuuripoliitika kujundamise ja elluviimise põhimõtete all.

Sellest tulenevalt on üld- ja eriti huviharidusel kultuurivaldkonna vastu huvi tekitamisel väga oluline roll. Kuigi kultuuri- ja väärtuspädevus on nii põhikooli kui ka gümnaasiumi riiklikus õppekavas nimetatud ühe üldpädevusena ning lisaks on nimetatud, et Eesti kool seisab eesti rahvuse, keele ja kultuuri säilimise ja arengu eest, mistõttu pööratakse õpetuses ja kasvatuses erilist tähelepanu eesti keele õppele^{719,720}, **ei ole lähemalt uuritud, kuidas kultuuri- ja väärtuspädevuse õpetamine on kooli õppekavades ja õppeprotsessis tegelikult rakendunud ning kuidas see toetab Eesti kultuuri säilimist ja arengut.**

Kultuuriasutused ja -organisatsioonid on huvitatud oma tegevuse tutvustamisest õpilastele ja teevad pingutusi selle nimel, et noort sihtrühma paremini kõnetada, aga lõpliku otsuse selle kohta, kas õpilased jõuavad etendusi, kontserte, näitusi, raamatukogusid ja muuseumi külastama, teevad ikkagi koolid ja õpetajad.

” *Kui vaadata seda kultuur 2020 dokumenti, siis siin on selline lause, et kõigile kooliõpilastele on tagatud võimalused Eesti muuseumide külastamiseks. [...] Et me näeme seda, et muuseumid ikkagi mõtlevad välja erinevaid asju, kuidas jõuda koolidele lähemale ja kuidas erinevaid, teha süsteemsemalt seda tööd, aga tegelikkuses on ikkagi nii, et see oleneb õpetaja enda initsiatiivist, et kas ta lõpuks tuleb oma klassidega muuseumidesse või mitte. Et see on jätkuvalt probleem, et kuidas*

⁷¹⁷ Krusell, S., & Pihl, K. (2019). *Tulevikuvaade töajõu- ja oskuste vajadusele: kultuur ja loometegevus: audiovisuaalvaldkond, sõna ja keel, turundus ja kommunikatsioon, disain ja kunst, trükitööstus. Uuringu lühiaruanne*. Tallinn: SA Kutsekoda, töajõuvajaduse seire- ja prognoosisüsteem OSKA.

⁷¹⁸ Ernst & Young. (2020). *Eesti kõrgkoolide 2016.–2018. aasta vilistlaste uuringu aruanne*. https://www.hm.ee/sites/default/files/htm_aruanne_v3.pdf

⁷¹⁹ Põhikooli riiklik õppekava. (2011). RT I, 14.01.2011, 1. <https://www.riigiteataja.ee/akt/129082014020?leiaKehtiv>

⁷²⁰ Gümnaasiumi riiklik õppekava. (2011). RT I, 14.01.2011, 2. <https://www.riigiteataja.ee/akt/129082014021?leiaKehtiv>

teha neid asju niimoodi, et õpetajad saaksid aru, et muuseum on see koht, kus nad saavad tegelikult väga hästi oma õppetööd läbi viia.

Uuringu aruteluseminaril tõid eri valdkondade osalejad probleemina välja **huvihariduse ebaühtlase kättesaadavuse piirkonniti**. Ehkki mingil määral toetavad huviharidust kõik kohalikud omavalitsused, tehakse seda erineval määral ning erinevate põhimõtete alusel. Näiteks on erahuvihariduse toetamine omavalitsustes erinevalt korraldatud. Mõned omavalitsused ei toeta ka teistes linnades või valdades huvikoolist käimist, kuigi kohapeal konkreetset huviringi ei pakuta. Kui muusika- ja kunstikoole on üle Eesti, siis muude kultuurivaldkondadega tegelevaid huviringe on märksa vähem, peamiselt on need koondunud linnadesse ning tegutsetakse eelkõige õhinapõhiselt ja institutsionaalse toeta. Mõnes valdkonnas (nt ruumiõpetus, arhitektuuriõpetus) ei ole huviringid levinud ja neid ei õpetata ka üldhariduse õppekavade raames. **Kultuurivaldkonnas osalejate ja professionaalide järelkasvuks on oluline avardada kultuurivaldkonna huviharidust, tagada huvihariduse kättesaadavus lastele ja noortele ning lõimida kultuurivaldkonna teemasid senisest tõhusamalt üldhariduse õppekavadega.**

” *On omavalitsusi, kes oskavad välja mõelda ka igasuguseid takistusi, et mitte käia väljaspool antud omavalitsust huvikoolis, eriti praegustes suurtes maaomavalitsustes arvatakse, et kõik huvitegevused on oma kohalikus vallas kajastatud, olemas arvestamata valla suurust ja territoriaalset jaotust, et mõned piirkonnad võivad olla absoluutselt teises kohas. Ei ole ju võimalik käia valla keskustes huvihariduse järgi.*

Lisaks huvile on edasiõppimisvaliku tegemisel väga olulised ka töö leidmise võimalused, kooli maine ja hea palk tulevikus⁷²¹. Uuringu aruteluseminaril osalenute kogemuste põhjal on pilt erialade lõikes väga erinev – **osadel erialadel on huvilisi palju ja konkursid õppima pääsemiseks võimaldavad valida parimaid kandidaate, teistes valdkondades on aga tekkinud kandidaatidest tõsine puudus.**

Isegi kui õppijaid õppekavadel on piisavalt, ei lähe suur osa valdkonda tööle, kuna töötingimused ja -tasu ei vasta noorte ootustele (nt raamatukogutöötajatenä maaraamatukogudesse või pilliõpetajaks muusikakooli). „Kultuuripoliitika põhialuste aastani 2020“ perioodi oluliseks saavutuseks on olnud kõrgharidusega kultuuritöötaja miinimumtöötasu oluline tõstmine, tänu millele on Kultuuriministeriumi eelarvest palka saava kõrgharidusega kultuuritöötaja miinimumtasu 2020. aastal vähemalt 1300 eurot⁷²². Kuna palgatõus ei laiene automaatselt kohalike omavalitsuse kultuuritöötajatele, siis oleks vaja lisameetmeid, mis motiveeriks ka kohalikke omavalitsusi kultuuritöötajate töötasu tõstmata. Kuigi loovisikutel võib tekkida ootus töölepinguga töötava kõrgharidusega kultuuritöötaja riiklikult kokku lepitud töötasu saamisele, nagu seda ilmneb fookusgruppidest, tuleb siiski arvestada eri tüüpi töövormide omapäraga, mis võimaldavadki Eesti kultuuriruumi mitmekesistada. Riigil tasub ühelt poolt kindlustada (loome)töö väärikas tasustamine avalikest vahenditest, olles teistele eeskujuks, aga samal ajal ka kultuurivaldkondade rahastamise vajalik maht, et need valdkonnad saaksid jätkusuutlikult areneda.

” *[...] sa pead olema riigi kultuuriasutuses tööl, sest et riik hoolitseb, mis on mõnes mõttes võib-olla ka õiglane, aga käärid on seal sees, sest kui me räägime kultuuritöötajate palgast ja selle tõusust eks*

⁷²¹ Ernst & Young. (2020). *Eesti kõrgkoolide 2016.–2018. aasta vilistlaste uuringu aruanne*. https://www.hm.ee/sites/default/files/htm_aruanne_v3.pdf

⁷²² Kultuuriministerium. (2020). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2019. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

ole, siis me saame rääkida seda riigisektoris [...]. Ja siin kõik need toredad jutud palgatõusust, see on tore muusika, tapeet meie kõrvadele, aga meid see ei puuduta kahjuks.

Kriitiliseks on fookusrühmas osalenute hinnangul kujunenud olukord muusikavaldkonnas, kus üha vähem on kandidaate koorijuhtide, muusikaõpetajate, instrumentalistide, aga ka heliloojate õppesse. Tulevase töö väljavaated – muusikakooli õpetaja või projektipõhiselt töötav helilooja – ei ole noortele atraktiivsed. Vähenevast huvist tingituna on muusikavaldkonna erialasid mitmes õppeasutuses vähendatud, mis ei taga enam valdkonnale piisavas mahus järelkasvu.

” [...] paraku on nii, et kui inimene läheb muusikainstrumenti õppima, siis tema õudusunenägu on see, kui jumala pärast ei saaks kunagi lastemuusikakooli õpetajaks, sest see on äärmiselt alarahastatud elukutse väga paljudes muusikakoolides eks ju. Et me tahaks jõuda selleni, mis on ütleme Austrias, Soomes, Saksamaal või mujal maailmas, kus see muusikaõpetaja palgatase on niivõrd kõrge või prestiižne, et seal on koolide ukse taga järjekord. Aga siin ma ei näe muud lahendusvarianti, kui selle elukutse palgatase peab tõusma, ma ei näe muud varianti, sest ega see õhinapõhisus hakkab otsa saama.

Huvi valdkonna õppekavade vastu suurendab fookusrühmas osalenute hinnangul erinevate erialade lõimitus ning head väljavaated tööjõutul. Hea näitena toodi uuringu aruteluseminaril esile Tallinna Ülikooli Balti filmi, meedia ja kunstide instituut, kus filmiga lõimitakse ka muusikat, kunsti ning tehnilisi distsipliine. Ka arhitektuuri valdkond on õppijate seas populaarne, mis aga on toonud kaasa ülekoormamise. Kõik lõpetajad ei leia enam erialast tööd ning järjest tihenev konkurents viib alla nii tööde hinnad kui ka kvaliteedi.

Vaadeldava perioodi edukaks ettevõtmiseks peetakse lõpphindamise raames intervjueritud osapoolte hinnangul 2015. aastal Kultuuriministeeriumi käivitatud **kunstniku- ja kirjanikupalka**. Selle eesmärk on võimaldada tippvormis vabakutselistel kirjanikel ja kunstnikel pühenduda pikema perioodi vältel loometööle ja panustada seeläbi Eesti kultuuri arengusse⁷²³. Nendele loovisikutele tagatakse kolme aasta jooksul eelmise aasta riigi keskmine brutopalk ja seeläbi ka sotsiaalsed garantiid⁷²⁴. Juba 2017. aastal toetati kokku koos loomeliitudega 18 loovisiku tegevust, millele lisandus 2018. aastal mõlemale loomeliidule lisaraha kolme täiendava loovisiku toetamiseks⁷²⁵. 2018. aastal leidis Kultuuriministeerium võimaluse suurendada palgasaajate arvu nii, et järgnevatel aastatel oli loomeliitude palgal igal aastal 15 kirjanikku ja 15 kunstnikku⁷²⁶.

Perioodil 2014–2020 tehti **mitmeid muudatusi loovisikute sotsiaalgarantiide olukorra parandamiseks**. Alates 1. jaanuarist 2016. aastal sai võlaõigusliku lepingu alusel töötav isik kindlustuskaitse pärast seda, kui tema eest on deklareeritud sotsiaalmaksu tasumine ühes kuus vähemalt riigieelarvega kehtestatud kuumääralt summeerituna kõigilt lepingutasudelt⁷²⁷. 2016. aastal

⁷²³ Kultuuriministeerium. (2016). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2015. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

⁷²⁴ Kultuuriministeerium. (2016). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2015. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

⁷²⁵ Kultuuriministeerium. (2018). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2017. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

⁷²⁶ Kultuuriministeerium. (2019). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2018. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

⁷²⁷ Kultuuriministeerium. (2016). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2015. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

võeti vastu ravikindlustuse seaduse muudatused, mis muuhulgas pikendas võlaõigusseaduse lepingute alusel töötavate isikute kindlustuskaitse peatumise tähtaega, kui sotsiaalmaksu miinimumkohustust ühes kuus ei täidetud⁷²⁸. **Olukord loovisikute sotsiaalse garantiide kättesaadavuse, aga ka majanduslike toimetulekuga on loovisikute töö projektipõhisuse tõttu jätkuvalt murettekitav.**

” Et üks eesmärkidest oli see vabakutseliste loovisikute olukorra n-ö klaarimine ja selles osas on ikkagi triple punane see olukord, mitte midagi ei ole muutunud. Et see seadus, loomeliitide ja loovisikute seadus on absoluutselt ajast ja arust. [...] seda loomeisikute ja loovisikute seadust on püütud nüüd selle, seda on nagu torgitud aastaid, et see on ajale jalgu jäänud väga mitmes punktis. Seal vabakutseline loovisik leiab end kahe ora vahelt olevat. Ühest küljest ühed süsteemid sunnivad neid OÜ-tama, teine süsteem tahab neid selle OÜ-tamise pärast vahele võtta ja kolmas süsteem ütleb, et ei tohiks üldse mitte kuskil mitte mingisugust lepingut omada selleks, et kvalifitseeruda vabakutseliseks loovisikuks. Selles mõttes see olukord on absurdne. Ja sellest ma saan aru, et riik on üritanud kuidagi tegeleda või leida, et mitte järjest seista silmitsi sellega, et tulevad järjestikku filmirežissöörid, tulevad kirjanikud, tulevad kunstnikud, tulevad heliloojad vastavalt siis seda n-ö palka nõutama, et olukord on palju laiem ja et need sotsiaalsete garantiide küsimus on tõesti põletav.

” Tegelikult terve see valdkond on projektipõhine. Ehk et me rahastame igat projekti eraldi, inimesed tulevad tööle igale projektile eraldi, neil ei ole reeglina sotsiaalseid garantiisid. See on kõik selles mõttes, et see entusiasmi jutt [...]. Ühel hetkel võib olla lihtsalt see, et entusiasm raugub.

” Tõsi, see on olnud loomeliitudele väga murettekitav olukord, sest iga kord, kui me oleme tahtnud seda seadust kusagilt otsast natukene paremaks teha, et see saaks paremini oma eesmärgi teenida, siis on Kultuuriministeerium pidanud vajalikuks meile selgitada seda, et nii pea, kui me laseme selle seaduse lahti võtta, siis tuleb kuri Rahandusministeerium ja võtab kohe selle raha meilt ära. Nüüd nagu me oleme näinud eelmisel kevadel ja ilmselt mida me näeme ka käesoleval kevadel, siis midagi sellist tegelikult täna juhtunud ei ole.

2021. aastal tellis Kultuuriministeerium uuringu „Vabakutselised loovisikud, nende majandusliku toimetuleku mudelid ja sotsiaalsete garantiide kättesaadavus“, mille eesmärk on välja töötada vabakutseliste loovisikute majandusliku toimetuleku mudelite ja sotsiaalsete garantiide kättesaadavuse arengustenaariumid ning poliitikasoovitused⁷²⁹. 2021. aasta märtsis algatas Kultuuriministeerium loovisikute ja loomeliitide seaduse⁷³⁰ ning sotsiaalmaksuseaduse muutmise seaduse eelnõu eelkõige vabakutseliste loovisikute sotsiaalse kaitse tagamiseks COVID-19 puhanguga seotud piirangutest tingitud sotsiaalmajanduslikes oludes⁷³¹.

⁷²⁸ Kultuuriministeerium. (2017). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2016. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

⁷²⁹ Riigihangete Register. (2020). *Uuring "Vabakutselised loovisikud, nende majandusliku toimetuleku mudelid ja sotsiaalsete garantiide kättesaadavus"*. Viitenumber: 225655. Hankija: Kultuuriministeerium (70000941). <https://riigihanked.riik.ee/rhr-web/#/procurement/2176452/general-info>

⁷³⁰ *Loovisikute ja loomeliitide seadus*. RT I 2004, 84, 568. <https://www.riigiteataja.ee/akt/108072016011?leiaKehtiv>

⁷³¹ Riigikantselei. (2021). *Loovisikute ja loomeliitide seaduse ning sotsiaalmaksuseaduse muutmise seaduse eelnõu*. Eelnõu toimiku number: 21-0286. *Eelnõude infosüsteem*. <https://eelvoud.valitsus.ee/main#KwfaX67T>

2020. aasta lõpus võttis Riigikogu vastu autoriõiguse seaduse muutmise seaduse eelnõu, millega kaasajastati nn tühja kasseti tasu⁷³² kogumise süsteemi, et kehtestada modernne ja paindlik tasu kogumise süsteem, mis võimaldaks õiglast tasu koguda ka muuhulgas nutiseadmetelt ning uuendusena hakatakse tühja kasseti tasu jagama ka filmi esmasalvestuse tootjatele; seadusemuudatus jõustus 1. aprillil 2021⁷³³. Ühe fookusgrupis osalenu väitel on praegu riigi kehtestatud määrad vähemalt filmikunsti valdkonnas allpool Euroopa Liidu keskmist ning alles 2022. aastal saab anda hinnangu, kas kogutavad summad on asjakohased või mitte. Kuigi üks fookusgrupis osalenutest pakkus välja, et tasub kaaluda, kas autoriõiguse valdkond oleks mõistlik üle viia Kultuuriministeeriumi haldusalasse, et autoriõigustega seotud teemad saaksid piisavalt tähelepanu, puudutavad autoriõigused mitte ainult loovisikuid ning võiksid pigem soodustada tihedamat koostööd Kultuuriministeeriumi ja Justiitsministeeriumi vahel.

Järjest **tõsisemaks kitsaskohaks on kujunemas valdkonna õppejõudude järelkasv**, kuna õppeasutuste palgatase ei suuda osades valdkondades tööturul pakutavaga konkureerida ning teadusrahastust on kultuurivaldkonnas samuti väga raske saada. Seetõttu ei ole valdkonna spetsialistid motiveeritud õpetegevuses kaasa lööma, mistõttu kannatab omakorda õppe kvaliteet ja selle vastavus tänapäeva nõuetele⁷³⁴.

Vabakutselise ja projektipõhise töövormi tõttu on vajalikud head teadmised majandusest, ettevõtlusest ning õigusest⁷³⁵. Hea näitena on Tartu Ülikooli Viljandi kultuuriakadeemia viinud ettevõtlusõppe kõigisse õppekavadesse sisse, kuna see annab hilisemas elus hakkama saamiseks olulised oskused – kuidas oma teenust või toodet müüa ning ettevõtet majandada.

Kuna Eesti turg on väike, siis oleksid mitmes valdkonnas (nt disain, muusika) abiks toetuskeemid, mis aitaksid kultuurivaldkonna loojatel välisriikidesse jõuda. Vaja on professionaalseid kultuurikorraldajaid, et looja ise ei peaks igapäevaselt murdma selle üle pead, kuidas oma toodet müüa. Näiteks Kultuuriministeerium andis aastatel 2018–2019 õpinguteks välismaa kõrgkoolides või teadusasutustes Eestist pärit 20 kõrghariduse omandajale kultuuristipendiume kogusummas 46 000 eurot⁷³⁶.

3.3. Kultuuripoliitika rahastamine

Kultuuri rahastamisel võib tuvastada kolm tasandit: kohalik (nt kohalike omavalitsuste kulutused kultuuritöö korraldamisele), riiklik (nt Kultuuriministeeriumi eelarve) ja rahvusvaheline (nt Euroopa struktuuri- ja investeerimisfondid). Kolmel tasandil rahastavad kultuuri nii avalik kui ka kolmas ja

⁷³² Autoritele, esitajatele ja fonogrammitootjatele makstav hüvitis, kui nende teoseid, esitusi ja fonogramme kopeeritakse isiklikuks kasutamiseks.

⁷³³ Eesti Autorite Ühing. (n.d.). *Riigikogu kiitis heaks seaduseelnõu, millega uuendati loomeinimestele erakopeerimise eest makstava hüvitise põhimõtteid*. <https://www.eau.org/uudised/riigikogu-kiitis-heaks-seaduseelnou-millega-uuendati-loomeinimestele-erakopeerimise-eest-makstava-huvitise-pohimotteid/>

⁷³⁴ Krusell, S., & Pihl, K. (2019). *Tulevikuvaade tööjõu- ja oskuste vajadusele: kultuur ja loometegevus: audiovisuaalvaldkond, sõna ja keel, turundus ja kommunikatsioon, disain ja kunst, trükitööstus. Uuringu lühiaruanne*. Tallinn: SA Kutsekoda, tööjõuvajaduse seire- ja prognoosisüsteem OSKA.

⁷³⁵ Krusell, S., & Pihl, K. (2019). *Tulevikuvaade tööjõu- ja oskuste vajadusele: kultuur ja loometegevus: audiovisuaalvaldkond, sõna ja keel, turundus ja kommunikatsioon, disain ja kunst, trükitööstus. Uuringu lühiaruanne*. Tallinn: SA Kutsekoda, tööjõuvajaduse seire- ja prognoosisüsteem OSKA.

⁷³⁶ Kultuuriministeerium. (2020). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2019. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

erasektor. Riiklikul tasandil on Eestis peamised rahastajad Kultuuriministeerium ja Eesti Kultuurkapital. Lisaks nendele on rahastajate rollis mitmed teised ministeeriumid (nt on riigimuuseume Kaitseministeeriumi, Keskkonnaministeeriumi, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi ja Siseministeeriumi valitsemisalades). Riiklikul tasandil rahastavad kultuuri ka mitmed teised valitsemisala asutused, kes omakorda saavad oma rahastuse mitmest allikast, sealhulgas Kultuuriministeeriumilt (nt Integratsiooni Sihtasutus). Kohalikul tasandil rahastavad kultuuri kohalikud omavalitsused, aga ka Eesti Kultuurkapitali maakondlikud ekspertgrupid. Erasektorit võib pidada kõigil kolmel tasandil tegutsevaks kultuuri rahastamise osapooleks. Kindlasti tuleb esile tuua kultuuriasutuste omatulu teenimine.

Kogu kultuuri rahastamise analüüs on rahastamise allikate ja jagamiskanalite mitmekesisuse killustatuse tõttu liigselt aeganõudev protsess, et selle uuringu raames detailne ja ammendav ülevaade anda. Kultuuri rahastamise analüüsis 2014.–2020. aasta kohta lähtutakse olemasolevatest süsteemselt kogutavatest andmetest. Sel põhjusel ei käsitle järgnev analüüs muuhulgas omatulu teenimist ega erakapitali panust. Kultuuri rahastamise andmete analüüsis tuuakse esile ka andmete süstematiseerimise muutused ja kogumise kitsaskohad ning kuidas need on analüüsi piiranud.

Kultuuriministeeriumi eelarve

Kultuuriministeeriumi kogu eelarve (ehk koos spordivaldkonnaga) on vaadeldaval perioodil kasvanud igal aastal, v.a 2017. aastal, kui absoluutarvuna väljenduv kasv oli üksnes u 95 000 eurot ehk u 0,04% (vt tabel 8). Kui 2015. aastal kasvas eelarve 23% ja 2020. aastal 21%, siis kõikidel teistel aastatel moodustas kasv vähem kui 10%. **Ilma spordivaldkonnata on eelarve vähenenud seitsmest aastast ühel aastal (2016. aastal).**

Kõikidest valdkondadest (koos spordivaldkonnaga) on selgelt kõige rohkem igal aastal kasvanud kulutused spordivaldkonnale. Kui 2014. aastal oli spordivaldkonna osakaal Kultuuriministeeriumi kogu eelarvest 8,3%, siis 2020. aastal juba 17,9% (kaks korda rohkem; vt tabel 9 ja joonis 2), mille tulemusena on spordivaldkonna osakaal kogu eelarvest teisel kohal audiovisuaal- ja meediapoliitika kujundamise ja rakendamise (mille sees on kulutused muuhulgas Eesti Rahvusringhäälingule) kulutuste järel.

Kultuuriministeeriumi eelarve analüüs ilma spordivaldkonnata näitab, et **kultuurivaldkondadest on kokku kogu perioodil 2014–2020 suurima osakaaluga audiovisuaal- ja meediavaldkond (20%), etenduskunstid (17,9%) ning muuseumid (17,2%)** (vt tabel 10 ja joonis 3). Kuid **suurima osakaaluga on olnud siiski „Muu“ (20,3% kogu vaadeldava perioodi eelarvetest).** „Muu“ sisaldab suurel määral Eesti Kultuurkapitali vahendeid (aktsiis), aga ka teisi kulutusi, nt „Eesti kultuur maailmas“ toetusmeede, kulutused UNESCO Eesti Rahvusliku Komisjoni sihtasutusele. Teiste valdkondade osakaalud on 7,2% ja vähem.

Kuigi Kultuuriministeeriumi eelarve andmete alusel arvatud osakaalud annavad sellest üldpildi, tuleb nendesse siiski suhtuda suurte reservatsioonidega. Sellel on kaks peamist põhjust. Esiteks, 2020. aastal muutus eelarve struktuur, kui kulutusi hakati arvestama uute programmitegevuste lõikes. Näiteks alates 2020. aastast on nii filmikunsti valdkond kui ka Eesti Rahvusringhääling audiovisuaal- ja meediapoliitika kujundamise ja rakendamise programmi tegevuse all. Teiseks, valdkond „Muu“ sisaldab mitmeid teisi valdkondi puudutavaid kulutusi ning need ei ole eristatud.

TABEL 8. KULTUURIMINISTEERIUMI EELARVE (KOOS SPORDIVALDKONNAGA) 2014.–2020. AASTAL

Valdkond*	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Kokku
Arhitektuur ja disain	90 646	120 000	171 000	181 000	186 000	336 000	2 439 110	3 523 756
Audiovisuaal ja meedia	31 144 545	35 380 059	42 693 394	38 841 575	41 179 738	42 237 206	52 590 691	284 067 208
Kirjandus ja kirjastamine	2 034 493	2 130 968	2 524 911	2 359 551	3 097 999	3 601 327	6 976 485	22 725 734
Kujutav kunst	380 271	492 440	525 500	592 262	769 966	1 508 959	4 923 012	9 192 410
Kultuuriline mitmekesisus	2 593 510	3 724 018	4 354 907	4 280 030	6 265 119	6 234 529	9 819 358	37 271 471
Muinsuskaitse	6 155 601	6 465 787	4 829 989	4 680 103	4 709 645	7 156 341	9 561 713	43 559 179
Muuseumid	25 939 857	21 244 723	35 947 353	36 529 381	37 640 786	41 790 942	45 481 952	244 574 994
Helikunstimid	13 213 547	20 299 598	9 653 130	11 573 611	14 533 676	12 221 005	20 517 214	102 011 781
Raamatukogud	9 218 159	15 216 994	10 918 365	11 288 927	12 037 302	12 537 825	13 482 678	84 700 250
Rahvakultuur	5 327 024	4 676 615	4 287 670	5 843 662	5 036 564	7 859 036	8 658 550	41 689 121
Etenduskunstimid	28 382 664	45 805 975	36 339 401	33 219 509	34 209 674	34 357 868	42 173 115	254 488 206
Muu	33 543 678	37 231 119	40 495 618	46 977 470	51 404 021	46 316 545	32 752 771	288 721 222
Tegevusala kood puudub	...	2 635 000	2 635 000
Sport	14 368 589	16 137 604	24 255 034	20 723 919	26 338 610	35 182 466	54 368 086	191 374 308
Kokku	172 392 584	211 560 900	216 996 272	217 091 000	237 409 100	251 340 049	303 744 733	1 610 534 638
Kogu eelarve kasv võrreldes eelmise aastaga	...	23%	3%	0%	9%	6%	21%	...
Kogu eelarve kasv võrreldes eelmise aastaga (ilma spordita)	...	24%	-1%	2%	7%	2%	15%	...

* Valdkondade nimetused on esitatud vastavalt uuringu lähteülesandes toodud kultuurivaldkondadele. 2020. aastal muutusid Kultuuriministeeriumi valdkondade nimed ja kulutuste grupeerimine, näiteks enne 2020. aastat olid filmikunsti ja Eesti Rahvusringhäälingu kulutused eraldi ridadel.

Allikas: Kultuuriministeerium⁷³⁷, meili teel saadetud täiendavad andmed, autorite arvutused, autorite koostatud.

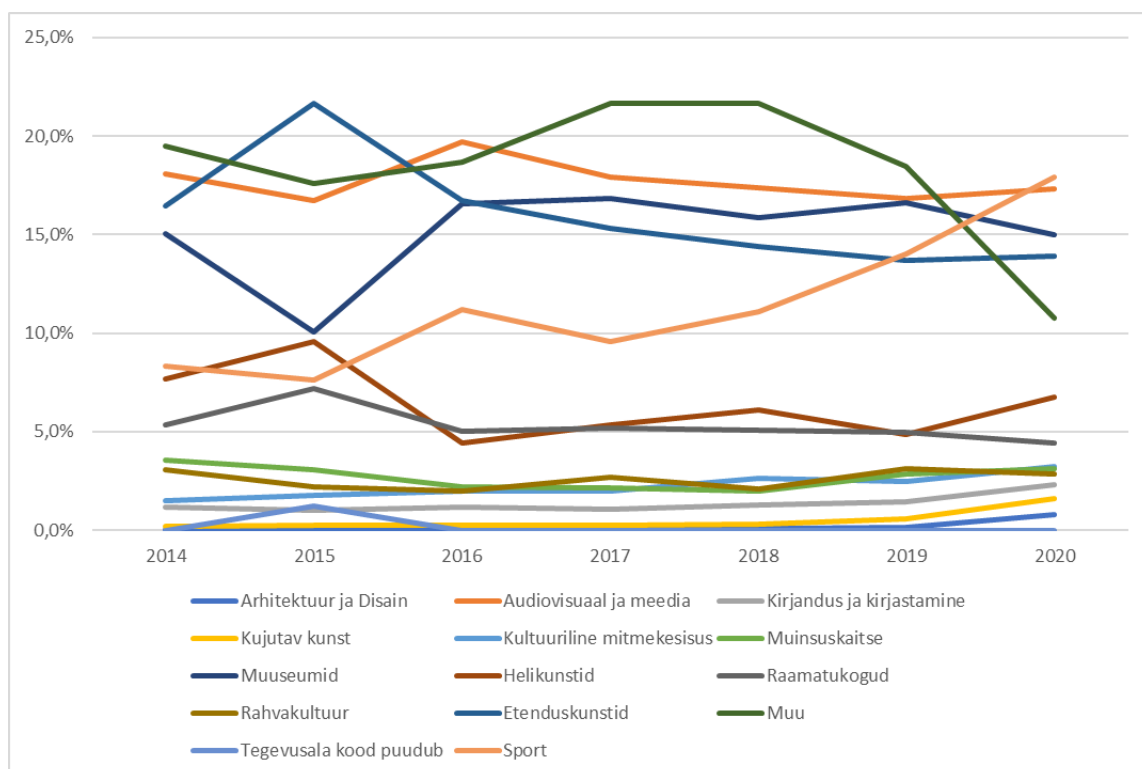
⁷³⁷ Kultuuriministeerium. (n.d.). *Majandusteave*. <https://www.kul.ee/et/organisatsioon/majandusteave> (14.11.2020)

TABEL 9. KULTUURIMINISTEERIUMI EELARVE VALDKONDADE OSAKAAL KOGU EELARVEST (KOOS SPORDIVALDKONNAGA) 2014.–2020. AASTAL

Valdkond	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2014–2020
Arhitektuur ja disain	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,8%	0%
Audiovisuaal ja meedia	18,1%	16,7%	19,7%	17,9%	17,3%	16,8%	17,3%	18%
Kirjandus ja kirjastamine	1,2%	1,0%	1,2%	1,1%	1,3%	1,4%	2,3%	1%
Kujutav kunst	0,2%	0,2%	0,2%	0,3%	0,3%	0,6%	1,6%	1%
Kultuuriline mitmekesisus	1,5%	1,8%	2,0%	2,0%	2,6%	2,5%	3,2%	2%
Muinsuskaitse	3,6%	3,1%	2,2%	2,2%	2,0%	2,8%	3,1%	3%
Muuseumid	15,0%	10,0%	16,6%	16,8%	15,9%	16,6%	15,0%	15%
Helikunstid	7,7%	9,6%	4,4%	5,3%	6,1%	4,9%	6,8%	6%
Raamatukogud	5,3%	7,2%	5,0%	5,2%	5,1%	5,0%	4,4%	5%
Rahvakultuur	3,1%	2,2%	2,0%	2,7%	2,1%	3,1%	2,9%	3%
Etenduskunstid	16,5%	21,7%	16,7%	15,3%	14,4%	13,7%	13,9%	16%
Muu	19,5%	17,6%	18,7%	21,6%	21,7%	18,4%	10,8%	18%
Tegevusala kood puudub	0,0%	1,2%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0%
Sport	8,3%	7,6%	11,2%	9,5%	11,1%	14,0%	17,9%	12%
Kokku	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Allikas: tabel 8, autorite arvutused, autorite koostatud.

JOONIS 2. KULTUURIMINISTEERIUMI EELARVE VALDKONDADE OSAKAAL KOGU EELARVEST (KOOS SPORDIVALDKONNAGA) 2014.–2020. AASTAL

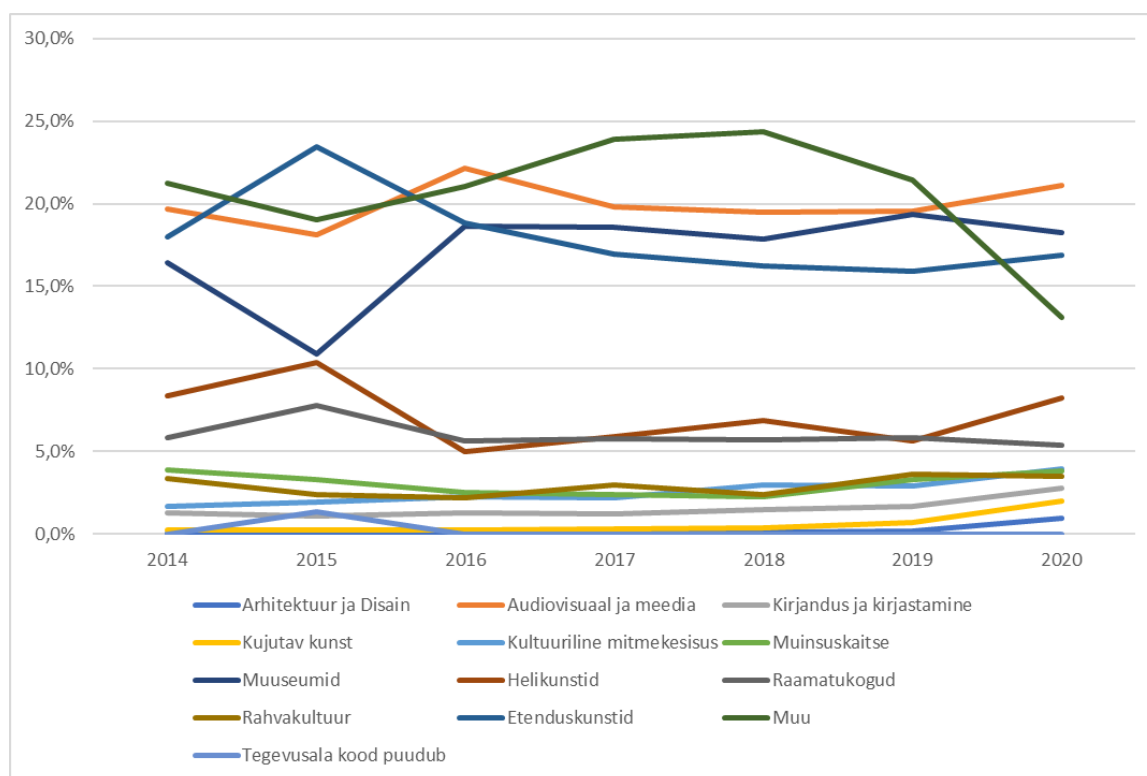

Allikas: tabel 9, autorite koostatud.

TABEL 10. KULTUURIMINISTEERIUMI EELARVE VALDKONDADE OSAKAAL KOGU EELARVEST (ILMA SPORDIVALDKONNATA) 2014.–2020. AASTAL

Valdkond	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2014–2020
Arhitektuur ja disain	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,2%	1,0%	0,2%
Audiovisuaal ja meedia	19,7%	18,1%	22,2%	19,8%	19,5%	19,5%	21,1%	20,0%
Kirjandus ja kirjastamine	1,3%	1,1%	1,3%	1,2%	1,5%	1,7%	2,8%	1,6%
Kujutav kunst	0,2%	0,3%	0,3%	0,3%	0,4%	0,7%	2,0%	0,6%
Kultuuriline mitmekesisus	1,6%	1,9%	2,3%	2,2%	3,0%	2,9%	3,9%	2,6%
Muinsuskaitse	3,9%	3,3%	2,5%	2,4%	2,2%	3,3%	3,8%	3,1%
Muuseumid	16,4%	10,9%	18,7%	18,6%	17,8%	19,3%	18,2%	17,2%
Helikunstid	8,4%	10,4%	5,0%	5,9%	6,9%	5,7%	8,2%	7,2%
Raamatukogud	5,8%	7,8%	5,7%	5,7%	5,7%	5,8%	5,4%	6,0%
Rahvakultuur	3,4%	2,4%	2,2%	3,0%	2,4%	3,6%	3,5%	2,9%
Etenduskunstid	18,0%	23,4%	18,9%	16,9%	16,2%	15,9%	16,9%	17,9%
Muu	21,2%	19,1%	21,0%	23,9%	24,4%	21,4%	13,1%	20,3%
Tegevusala kood puudub	0,0%	1,3%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,2%
Kokku	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Allikas: tabel 8, autorite arvutused, autorite koostatud.

JOONIS 3. KULTUURIMINISTEERIUMI EELARVE VALDKONDADE OSAKAAL KOGU EELARVEST (ILMA SPORDIVALDKONNATA) 2014.–2020. AASTAL

Allikas: tabel 10, autorite koostatud.

Eesti Kultuurkapitali tehtud otsused lepingu sõlmimiseks

Eesti Kultuurkapitali eelarvete⁷³⁸ ja aastaaruannete⁷³⁹ järgi on **Eesti Kultuurkapitali eelarve suurenenud** 24,5 miljonilt 2014. aastal u 30,8 miljonile 2020. aastal ehk u **26% võrra**. Eesti Kultuurkapitali enda rahastus on aastate jooksul pärinenud eelkõige alkoholi- ja tubakaaktsiisist (50–55%) ning hasartmängumaksust (40–46%); viimase osakaal on ajas mõnevõrra suurenenud.

Eesti Kultuurkapitali osas analüüsi taotlusvoorude raames tehtud otsuseid preemiate, stipendiumide ja toetuste määramiseks ja maksmiseks sihtkapitalide lõikes (ehk ilma riiklikult tähtsate kultuuriehitiste finantseerimiseta). Andmetest arvati välja spordivaldkond.

Analüüsitud andmete põhjal (vt tabel 11 ja tabel 12) võib väita, et vaadeldaval perioodil ei ole suuri muutusi valdkondade osakaaludes, kui võrrelda muutustega Kultuuriministeriumi eelarves. Võrreldes üldiste kultuuri rahastamise prioriteetidega, on **Eesti Kultuurkapitalist enim toetusi saanud valdkond rahvakultuur (14,4%)**. **Kui lisada arvutustesse spordivaldkond**, mille maht oli vaadeldaval perioodil 18 124 315 eurot, siis just **spordivaldkond muutus Eesti Kultuurkapitali enim toetatud valdkonnaks (14,5%)**; rahvakultuuri osakaal siinsel juhul jääb samaks – 14,4%). Samas ei ole spordi osakaal Eesti Kultuurkapitali kulutustes tõusnud, kui võrrelda Kultuuriministeriumi eelarvega.

Eesti Kultuurkapitali andmete analüüs uuringu lähteülesandes toodud valdkondade lõikes ei ole võimalik. Esiteks registreeritakse andmeid sihtkapitalide ja programmide lõikes, mis ei kata kõiki 13 valdkonda, mida Eesti Kultuurkapitalist toetatakse. Näiteks puuduvad Eesti Kultuurkapitalil eraldi sihtkapital muuseumidele, mis saavad toetusi mitmest sihtkapitalist⁷⁴⁰. Eralduste arvepidamine on seega teemaaliline. Teiseks ei ole Rahandusministeriumi andmebaasis „Riigiraha“ (vt allpool) raamatupidamislikud kanded kultuurivaldkonna täpsema tegevusalaga eristatud; kõiki kandeid registreeritakse „08600 Muu vaba aeg, kultuur, religioon, sh haldus“ all.

Kui võrrelda näiteks muuseumide tegevuste rahastamise arvepidamist Eesti Kultuurkapitali eralduste ja Kultuuriministeriumi eelarvete alusel, siis tuleb tõdeda, et **kultuuri kogu rahastamise analüüs valdkondade lõikes olemasolevate kogutavate andmete alusel on liiga tinglik, sest kulude arvestamine toimub eri toetussüsteemides erinevate põhimõtete alusel**. Näiteks Eesti Arhitektuurimuuseum sai perioodil 2014–2020 tegevustoetust Kultuuriministeriumist muuseumivaldkonna alt, kuid eraldusi Eesti Kultuurkapitalist peaaegu erandlikult arhitektuuri sihtkapitalist. Sama perioodil on 2015. aastal asutatud SA Pärnu Muuseum saanud tegevustoetust Kultuuriministeriumist ja Pärnu linnalt, aga Eesti Kultuurkapitalist pole SA Pärnu muuseum saanud alates 2015. aastast ühtegi eraldust (ühe erandina 2017. aastal üle-eestilise Jüriöö märgutulede eksperimendi korraldamiseks). Pärnu Muuseumiga sarnane olukord on ka nt 2012. aastal asutatud SA Narva Muuseumil. Sellistena kajastuvadki andmed kultuuri rahastamise kohta andmebaasis „Riigiraha“, mille andmeid analüüsitakse allpool. Tallinna Linnamuuseum on saanud eraldusi kokku viiest Kultuurkapitali sihtkapitalist (audiovisuaalse kunsti, rahvakultuuri, kujutava ja rakenduskunsti, arhitektuuri, kirjanduse sihtkapitalid).

⁷³⁸ Eesti Kultuurkapital. (n.d.). *Eelarved*. <https://www.kulka.ee/meist/kultuurkapitalis/eelarved>

⁷³⁹ Eesti Kultuurkapital. (n.d.). *Aastaaruanded*. <https://www.kulka.ee/meist/kultuurkapitalis/aastaaruanded>

⁷⁴⁰ Eesti Kultuurkapital. (n.d.). *Eraldatud stipendiumid, toetused ja preemiad*. <https://www.kulka.ee/avalikteave/eraldused>

TABEL 11. EESTI KULTUURKAPITALI ERALDATUD PREEMIAD, STIPENDIUMID JA TOETUSED (OTSUSED LEPINGU SÕLMIMISEKS) SIHTKAPITALIDE JA PROGRAMMIDE LÖIKES (ILMA SPORDIVALDKONNATA) 2014.–2020. AASTAL

Sihtkapitalid, programmid	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2014–2020
Arhitektuur	1 152 259	1 225 825	1 406 627	1 365 639	1 396 345	1 282 856	1 271 364	9 100 915
Audiovisuaal	1 928 442	1 689 609	1 910 796	2 199 395	2 047 885	1 927 382	2 037 628	13 741 137
Helikunst	2 161 240	2 103 350	2 233 552	2 431 887	2 303 291	2 686 944	2 386 441	16 306 705
Kirjandus	1 415 904	1 407 100	1 535 978	1 517 029	1 507 901	1 612 382	1 532 183	10 528 477
AER*	151 441	135 566	174 495	223 609	198 174	231 736	238 891	1 353 912
Traducta**	115 078	128 127	162 073	159 467	162 760	176 950	181 472	1 085 927
Hieronymus***	47 603	88 072	79 480	215 155
Kunst	1 688 173	1 822 316	2 356 106	1 760 854	1 794 526	2 460 697	1 754 888	13 637 559
Näitekunst	1 603 798	1 633 055	1 800 164	1 776 615	1 832 555	2 094 206	1 843 337	12 583 730
Rahvakultuur	2 367 610	2 290 818	2 795 894	2 687 516	2 529 621	2 708 790	2 628 113	18 008 361
BCF****	400 000	300 000	700 000
Kokku	16 607 033	16 406 821	18 388 498	17 971 139	17 695 999	19 714 812	17 861 482	124 645 783

* Filosoofiliste ja teoreetiliste tekstide tõlkeprogramm.

** Tõlkija loometöötoetuse programm.

*** Klassikalise ilukirjanduse tõlkeprogramm.

**** Balti Kultuurifond toetab Baltimaade ühiseid kultuuriprojekte.

Allikas: Eesti Kultuurkapitali andmed (edastatud meili teel), autorite arvutused, autorite koostatud.

TABEL 12. EESTI KULTUURKAPITALI ERALDATUD PREEMIAD, STIPENDIUMID JA TOETUSED (OTSUSED LEPINGU SÕLMIMISEKS; OSAKAALUD) SIHTKAPITALIDE JA PROGRAMMIDE LÖIKES (ILMA SPORDIVALDKONNATA) 2014.–2020. AASTAL

Sihtkapitalid, programmid	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2014–2020
Arhitektuur	6,9%	7,5%	7,6%	7,6%	7,9%	6,5%	7,1%	7,3%
Audiovisuaal	11,6%	10,3%	10,4%	12,2%	11,6%	9,8%	11,4%	11,0%
Helikunst	13,0%	12,8%	12,1%	13,5%	13,0%	13,6%	13,4%	13,1%
Kirjandus	8,5%	8,6%	8,4%	8,4%	8,5%	8,2%	8,6%	8,4%
AER	0,9%	0,8%	0,9%	1,2%	1,1%	1,2%	1,3%	1,1%
Traducta	0,7%	0,8%	0,9%	0,9%	0,9%	0,9%	1,0%	0,9%
Hieronymus	0,3%	0,4%	0,4%	0,2%
Kunst	10,2%	11,1%	12,8%	9,8%	10,1%	12,5%	9,8%	10,9%
Näitekunst	9,7%	10,0%	9,8%	9,9%	10,4%	10,6%	10,3%	10,1%
Rahvakultuur	14,3%	14,0%	15,2%	15,0%	14,3%	13,7%	14,7%	14,4%
BCF	2,0%	1,7%	0,6%
Kokku	6,9%	7,5%	7,6%	7,6%	7,9%	6,5%	7,1%	7,3%

Allikas: tabel 11, autorite arvutused, autorite koostatud.

Kultuuri rahastamine valitsussektori poolt

Kultuuri rahastamist kogu valitsussektori poolt, mis sisaldab muuhulgas ka kohalike omavalitsuste kulutusi, analüüsiti Rahandusministeeriumi andmebaasi „Riigiraha“ alusel⁷⁴¹, mis sisaldab valitsussektorisse kuuluvate üksuste raamatupidamise andmeid alates 2004. aastast. Valdkonnast „08 Vaba aeg, kultuur, religioon“ oleme välja jätnud uuringu lähteülesandes toodud valdkondadega otseselt mitte seotud tegevusalad ehk kõik tegevusalad algusega „081“, mis esindavad sporti ja vaba aega: „08102 Sport“, „08103 Puhkepargid ja -baasid“, „08105 Laste muusika- ja kunstikoolid“, „08106 Laste huvialamajad ja keskused“, „08107 Noorsootöö ja noortekeskused“, „08108 Täiskasvanute huvialaasutused“, „08109 Vaba aja üritused“.

„Riigiraha“ andmebaasi alusel **tehti perioodil 2014–2020 valitsussektoris tervikuna väljaminekuid kultuurile eri tasanditel ja eri tüüpi asutustes** (analüüsitud tegevusaladel ehk ilma spordi ja vaba ajata) **umbes 3,4 miljardit eurot** (vt tabel 13). **Tuleb siiski rõhutada, et nendes andmetes kajastuvad kõik valitsussektorisse kuuluvate üksuste väljaminekud, mis võivad andmetes korduda**, kui üks asutus teeb kandeid teisele, kellest alles viimane teeb makseid nt otse füüsilistele isikutele. Seetõttu **annab see andmebaas kultuurile tehtavatest kulutustest üldise ülevaate**.

Nagu eespool on mainitud, ei ole Eesti Kultuurkapitali kanded „Riigiraha“ andmebaasis eristatud kultuurivaldkonna täpsema tegevusalaga; kõiki kandeid registreeritakse „08600 Muu vaba aeg, kultuur, religioon, sh haldus“ all. Üksuse „634201 Eesti Kultuurkapital“ maht vaadeldaval perioodil on kokku 198 037 412 eurot, mis moodustab umbes 6% 3,4 miljardist eurost ning umbes 52% tegevusala „08600 Muu vaba aeg, kultuur, religioon, sh haldus“ väljaminekutest. Kuigi 6% ei ole suur näitaja, võib Eesti Kultuurkapitali väljaminekute seotus üksnes ühe tegevusalaga avaldada suurt mõju väikeste väljaminekutega tegevusalade osakaaludele ja kulutuste muutuste analüüsile. Mistõttu **tuleb valitsussektori kulutuste analüüsis kultuurivaldkonnas käsitleda pigem keskmisest suuremate väljaminekutega tegevusalasid**. Siit järeldub, et **kultuurivaldkondade rahastamise analüüsimiseks on vaja siduda Eesti Kultuurkapitali väljaminekud kultuurivaldkonna eri tegevusaladega**.

Analüüsitud „Riigiraha“ andmebaasi andmed valitud tegevusaladel (vt tabel 14) näitavad, et **kõige rohkem on kultuuris tehtud väljaminekuid teatrivaldkonnas** (17,8% valitsussektori väljaminekutest perioodil 2014–2020), **millele järgnevad ringhäälingu- ja kirjastamisteenused** (17,2%) **ning muuseumid** (16,9%). Veel kahele valdkonnale kulub natuke vähem kui 10% – rahvakultuurile (9,6%) ning raamatukogudele (9,5%). Kui arvestada seda, et suuruselt neljas tegevusala väljaminekute poolest on „08600 Muu vaba aeg, kultuur, religioon, sh haldus“ (11%), mis sisaldab kõiki Eesti Kultuurkapitali väljaminekuid ning muuseumid saavad toetusi mitmest Eesti Kultuurkapitali sihtkapitalist (ehk ei ole võimalik siin toodud andmeid korrigeerida), **ei ole välistatud, et muuseumid võivad väljaminekute poolest olla vähemalt teisel kohal**.

Kui vaadata tegevusalade osakaalude muutust perioodil 2014–2020 (vt tabel 15), selgub, et **kolme viimase aasta jooksul ehk alates 2018. aastast on valitsussektor teinud väljaminekuid kõige rohkem muuseumidele** (kõige rohkem 2019. aastal – 19,3%). Muuseumidele järgnes sõltuvalt aastast kas teatrite või ringhäälingu- ja kirjastamisteenuste tegevusala. Eespool toodud põhjusel ei analüüsita väiksemate väljaminekutega tegevusalasid.

⁷⁴¹ Rahandusministeerium. (n.d.). *Riigiraha*. <https://riigiraha.fin.ee/>

TABEL 13. VALITSUSSEKTORI VÄLJAMINEKUD KULTUURIVALDKONNA TEGEVUSALADEL 2014.–2020. AASTAL

Tegevusala*	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2014–2020
08201 Raamatukogud	38 061 732	40 151 039	43 706 209	46 453 279	49 263 383	52 445 619	55 285 035	325 366 296
08202 Rahvakultuur	33 515 778	36 208 293	35 768 612	47 080 753	55 884 692	66 756 834	54 975 581	330 190 543
08203 Muuseumid	65 158 063	68 806 877	64 403 051	76 580 681	95 353 391	109 242 662	102 294 812	581 839 537
08204 Teatrid	5 967 497	6 786 332	4 404 385	17 158 214
08205 Kinod	2 122	192	49 593	51 907
08206 Kontserdiorganisatsioonid	2 951 892	2 883 083	3 122 212	8 957 187
08207 Muinsuskaitse	6 498 326	9 721 514	6 395 968	8 930 202	8 422 196	11 961 666	8 323 570	60 253 444
08208 Kultuuriüritused	12 217 094	9 286 022	10 249 491	31 752 608
08209 Seltsitegevus	10 547 234	11 887 169	5 945 758	28 380 161
08210 Loomaaed	5 840 847	4 732 400	5 631 444	7 168 979	5 696 562	6 042 757	5 461 520	40 574 509
08211 Botaanikaaed	988 876	1 344 287	1 144 613	1 346 739	1 464 930	1 692 382	4 671 297	12 653 124
08212 Laululavad	540 721	235 535	333 729	1 109 985
08231 Arhitektuur	88 799	248 404	171 947	182 346	194 204	365 019	775 297	2 026 016
08232 Kunst	284 213	483 573	454 505	762 762	792 157	1 574 987	2 651 920	7 004 116
08233 Kirjandus	2 019 034	2 028 290	2 191 574	2 844 268	3 308 285	3 915 712	5 152 624	21 459 787
08234 Teatrid	58 727 185	63 558 565	88 486 983	116 260 729	89 226 729	87 872 415	90 127 253	594 259 859
08235 Audiovisuaal, sh kino	10 109 210	9 310 972	13 606 944	12 958 737	13 178 099	24 577 069	20 265 245	104 006 276
08236 Muusika	18 671 980	31 868 901	20 276 300	27 694 054	31 937 920	28 708 537	31 021 219	190 178 911
08300 Ringhäälingu- ja kirjastamisteenused	70 320 191	75 200 447	93 259 459	82 194 882	84 841 108	96 949 358	88 968 164	591 733 610
08400 Religiooni- ja muud ühiskonnateenused	10 235 096	13 008 435	14 437 354	16 314 105	15 157 901	16 909 036	18 466 270	104 528 197
08500 Teadus- ja arendustegevus vabas ajas, kultuuris ja religioonis	4 348 635	1 369 412	1 260 444	1 052 741	481 154	533 309	430 334	9 476 030
08600 Muu vaba aeg, kultuur, religioon, sh haldus	52 054 160	51 439 318	49 145 153	55 866 184	51 717 641	55 291 995	61 981 482	377 495 934
Kokku	409 148 688	440 559 060	464 445 727	503 691 441	506 920 354	564 839 357	550 851 623	3 440 456 251

* Eesti Kultuurkapitali väljaminekud on „08600 Muu vaba aeg, kultuur, religioon, sh haldus“ all.

Allikas: andmebaas „Riigiraha“⁷⁴², autorite arvutused, autorite koostatud.

⁷⁴² Rahandusministeerium. (n.d.). Riigiraha. <https://riigiraha.fin.ee/>

TABEL 14. VALITSUSSEKTORI VÄLJAMINEKUD KULTUURIVALDKONNA TEGEVUSALADEL 2014.–2020. AASTAL (MÕNED VALDKONNAD ON KOKKU PANDUD)

Tegevusala*	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2014–2020	Tegevusala osakaal kogu perioodi kohta
08234 Teatrid + 08204 Teatrid	64 694 682	70 344 897	92 891 368	116 260 729	89 226 729	87 872 415	90 127 253	611 418 073	17,8%
08300 Ringhäälingu- ja kirjastamisteenused	70 320 191	75 200 447	93 259 459	82 194 882	84 841 108	96 949 358	88 968 164	591 733 610	17,2%
08203 Muuseumid	65 158 063	68 806 877	64 403 051	76 580 681	95 353 391	109 242 662	102 294 812	581 839 537	16,9%
08600 Muu vaba aeg, kultuur, religioon, sh haldus	52 054 160	51 439 318	49 145 153	55 866 184	51 717 641	55 291 995	61 981 482	377 495 934	11,0%
08202 Rahvakultuur	33 515 778	36 208 293	35 768 612	47 080 753	55 884 692	66 756 834	54 975 581	330 190 543	9,6%
08201 Raamatukogud	38 061 732	40 151 039	43 706 209	46 453 279	49 263 383	52 445 619	55 285 035	325 366 296	9,5%
08236 Muusika + 08206 Kontserdiorganisatsioonid	21 623 873	34 751 984	23 398 512	27 694 054	31 937 920	28 708 537	31 021 219	199 136 099	5,8%
08235 Audiovisuaal, sh kino + 08205 Kinod	10 111 332	9 311 164	13 656 536	12 958 737	13 178 099	24 577 069	20 265 245	104 058 183	3,0%
08400 Religiooni- ja muud ühiskonnateenused	10 235 096	13 008 435	14 437 354	16 314 105	15 157 901	16 909 036	18 466 270	104 528 197	3,0%
08207 Muinsuskaitse	6 498 326	9 721 514	6 395 968	8 930 202	8 422 196	11 961 666	8 323 570	60 253 444	1,8%
08210 Loomaaed	5 840 847	4 732 400	5 631 444	7 168 979	5 696 562	6 042 757	5 461 520	40 574 509	1,2%
08208 Kultuuriüritused*	12 217 094	9 286 022	10 249 491					31 752 608	0,9%
08209 Seltsitegevus*	10 547 234	11 887 169	5 945 758					28 380 161	0,8%
08233 Kirjandus	2 019 034	2 028 290	2 191 574	2 844 268	3 308 285	3 915 712	5 152 624	21 459 787	0,6%
08211 Botaanikaed	988 876	1 344 287	1 144 613	1 346 739	1 464 930	1 692 382	4 671 297	12 653 124	0,4%
08500 Teadus- ja arendustegevus vabas ajas, kultuuris ja religioonis	4 348 635	1 369 412	1 260 444	1 052 741	481 154	533 309	430 334	9 476 030	0,3%
08232 Kunst	284 213	483 573	454 505	762 762	792 157	1 574 987	2 651 920	7 004 116	0,2%
08231 Arhitektuur	88 799	248 404	171 947	182 346	194 204	365 019	775 297	2 026 016	0,1%
08212 Laululavad*	540 721	235 535	333 729					1 109 985	0,0%
Kokku	409 148 688	440 559 060	464 445 727	503 691 441	506 920 354	564 839 357	550 851 623	3 440 456 251	

* Eesti Kultuurkapitali väljaminekud on „08600 Muu vaba aeg, kultuur, religioon, sh haldus“ all.

* Nende tegevusalade väljaminekuid registreeritakse alates 2017. aastast rohkem kui ühe muu tegevusala all.

Allikas: andmebaas „Riigiraha“⁷⁴³, autorite arvutused, autorite koostatud.

⁷⁴³ Rahandusministeerium. (n.d.). Riigiraha. <https://riigiraha.fin.ee/>

TABEL 15. VALITSUSSEKTORI VÄLJAMINEKUD KULTUURIVALDKONNA TEGEVUSALADEL 2014.–2020. AASTAL

Tegevusala*	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2014–2020
08234 Teatrid + 08204 Teatrid	15,8%	16,0%	20,0%	23,1%	17,6%	15,6%	16,4%	17,8%
08300 Ringhäälingu- ja kirjastamisteenused	17,2%	17,1%	20,1%	16,3%	16,7%	17,2%	16,2%	17,2%
08203 Muuseumid	15,9%	15,6%	13,9%	15,2%	18,8%	19,3%	18,6%	16,9%
08600 Muu vaba aeg, kultuur, religioon, sh haldus	12,7%	11,7%	10,6%	11,1%	10,2%	9,8%	11,3%	11,0%
08202 Rahvakultuur	8,2%	8,2%	7,7%	9,3%	11,0%	11,8%	10,0%	9,6%
08201 Raamatukogud	9,3%	9,1%	9,4%	9,2%	9,7%	9,3%	10,0%	9,5%
08236 Muusika + 08206								
Kontserdiorganisatsioonid	5,3%	7,9%	5,0%	5,5%	6,3%	5,1%	5,6%	5,8%
08400 Religiooni- ja muud ühiskonnateenused	2,5%	3,0%	3,1%	3,2%	3,0%	3,0%	3,4%	3,0%
08235 Audiovisuaal, sh kino + 08205 Kinod	2,5%	2,1%	2,9%	2,6%	2,6%	4,4%	3,7%	3,0%
08207 Muinsuskaitse	1,6%	2,2%	1,4%	1,8%	1,7%	2,1%	1,5%	1,8%
08210 Loomaaed	1,4%	1,1%	1,2%	1,4%	1,1%	1,1%	1,0%	1,2%
08208 Kultuuriüritused	3,0%	2,1%	2,2%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,9%
08209 Seltsitegevus	2,6%	2,7%	1,3%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,8%
08233 Kirjandus	0,5%	0,5%	0,5%	0,6%	0,7%	0,7%	0,9%	0,6%
08211 Botaanikaaed	0,2%	0,3%	0,2%	0,3%	0,3%	0,3%	0,8%	0,4%
08500 Teadus- ja arendustegevus vabas ajas, kultuuris ja religioonis	1,1%	0,3%	0,3%	0,2%	0,1%	0,1%	0,1%	0,3%
08232 Kunst	0,1%	0,1%	0,1%	0,2%	0,2%	0,3%	0,5%	0,2%
08231 Arhitektuur	0,0%	0,1%	0,0%	0,0%	0,0%	0,1%	0,1%	0,1%
08212 Laululavad	0,1%	0,1%	0,1%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%

* Eesti Kultuurkapitali väljaminekud on „08600 Muu vaba aeg, kultuur, religioon, sh haldus“ all.

Allikas: andmebaas „Riigiraha“⁷⁴⁴, autorite arvutused, autorite koostatud.

⁷⁴⁴ Rahandusministeerium. (n.d.). Riigiraha. <https://riigiraha.fin.ee/>

Kultuuri rahastamine võrdluses Euroopa Liidu riikidega

Kultuuri rahastamine (koos spordi ja religiooniga) valitsussektori poolt on Eurostati andmetel aastatel 2014–2019 püsinud Eestis stabiilselt 2,0% peal SKP-st (ainult 2017. aastal oli see näitaja 2,1%; Euroopa Liidu 27 liikmesriigi keskmine vaadeldaval perioodil 1,1–1,2%) (vt tabel 16). Kõikidel kuuel aastal oli Eesti Euroopa Liidus nende kulutuste poolest Ungari ja Islandi järel kolmas riik. Eestis tuleb rahastus Kultuuriministeeriumi ja valitsusega seotud asutustelt 1,1–1,3% SKP-st ning kohalikelt omavalitsustelt 0,8–0,9%. 2018 ja 2019. aastal rahastati keskvalitsuse tasandil vaba aega, kultuuri ja religiooni osatähtsusega SKP-st eelnevate aastatega võrreldes vähem (langus 1,2–1,3%-lt 1,1%-le).

TABEL 16. KULUTUSED VABALE AJALE, KULTUURILE JA RELIGIOONILE (% SKP-ST) EESTIS JA EUROOPA LIIDU 27 LIIKMESRIIGIS (EL27) NING KULTUURIS HÕIVATUTE OSAKAAL KOGU TÖÖHÕIVEST, 2014.–2019. AASTAL

Kulutused vabale ajale, kultuurile ja religioonile (% SKP-st)	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Kulutused vabale ajale, kultuurile ja religioonile (% SKP-st)						
Eesti, kogu valitsussektor	2,0	2,0	2,0	2,1	2,0	2,0
EL27, kogu valitsussektor	1,2	1,1	1,1	1,1	1,2	1,2
Eesti, keskvalitsuse tasandil	1,2	1,3	1,3	1,3	1,1	1,1
EL27, keskvalitsuse tasandil	0,3	0,3	0,4	0,4	0,4	0,4
Eesti, kohalikul tasandil	0,9	0,8	0,8	0,9	0,9	0,9
EL27, kohalikul tasandil	0,7	0,6	0,6	0,6	0,6	0,7
Kultuuris hõivatute osakaal kogu tööhõivest						
Eesti	4,6	5,3	5,3	5,5	5,6	5,1
EL27	3,6	3,6	3,6	3,7	3,7	3,7

Allikas: Eurostat^{745,746}, autorite koostatud.

Kultuuri osa tööhõives on Eestis püsinud aastatel 2015–2019 stabiilselt üle 5%: 5,3% (2015. aastal) ja 5,1% (2019. aastal), mis on Euroopa Liidu keskmisest oluliselt kõrgem (EL27 on 3,6–3,7%) (vt tabel 16). 2019. aastal oli Eesti koos Soome ja Luksemburgiga kolmandal kohal Euroopa Liidus pärast Islandit (5,5%) ja Maltat (5,2%), see-eest 2018. aastal teisel kohal pärast Islandit (5,6%).

Kultuuri rahastamise vajalikud muutused

Valdkondade analüüsides ja uuringu aruteluseminarist nähtub, et kultuuri rahastamise mudelite loomisel ja toetamisel tuleb arvestada kultuurivaldkondade omapäradega ning ühte ja sama lahendust ei ole võimalik kõikides valdkondades rakendada.

” [...] meil peaks olema tegelikult rahastamise puhul valdkonnaspetsiifilised eesmärgid. Me ei saa kõiki valdkondi täpselt ühtede ja samade reeglitega rahastada. Eraraha saamisel on erinevusi.

⁷⁴⁵ Eurostat. (n.d.). *General government expenditure by function (COFOG)*. GOV_10A_EXP. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/gov_10a_exp/default/table?lang=en

⁷⁴⁶ Eurostat. (n.d.). *Cultural employment by sex*. CULT_EMP_SEX. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/cult_emp_sex/default/table?lang=en

„ [...] ühtselt jätkusuutlikku mudelit, mis kõikidele valdkondadele ühtemoodi sobiks, seda tegelikult ei ole olemas. Ehk see rahastamismudel peab arvestama valdkondi, peab arvestama kindlasti ka selliseid aspekte nagu regionaalsus. On kohti, kus on kulutused väiksemad ja tuluteenimise võimalused ka väiksemad.

„ Ma arvan, et [võrreldes teiste kultuurivaldkondadega] filmis ei ole mingi probleem erakapitali kaasata. Et seda tuleb ka vaadata võib-olla... Ühe vitsaga vist kõiki lüüa ei saa, igaühel on omad sellised eelised ja vastavalt sellele saab ka seda erakapitali kaasata. [...] et valdkonnad on ikkagi erinevad ja ka huvi erakapitali vastu on valdkondadel erinev.

„ Et see kunst ma arvan, märksõna või lahendus on seal ikkagi ma arvan adekvaatne kunstiturg.

Üldjuhul on kultuurivaldkondade tegevuste projektipõhisus, sealhulgas projektipõhine rahastamine kultuuri mitmekesistav lähenemine, mis võimaldab toetada uusi ettevõtmisi.

„ Mõned projektid toodavad väga head kultuuri. See projektipõhisus kui selline ei ole probleem kui see ei ole vastand sellele n-ö stabiilsusele. Projektipõhisus võib olla väga stabiilne rahastamismudel.

Kuid projektipõhisust mõtestatakse ka laiemalt. See ei pruugi puudutada üksnes otseselt rahastamist, vaid tegevuste planeerimist. Eriti terav väljakutse on see arhitektuuri valdkonnas, kus avaliku ruumi planeerimine ja ehitamine on liigselt projektipõhine, mis omakorda aruteluseminaril ühe osaleja hinnangul kahandab avaliku ruumi kvaliteeti.

„ [...] meie valdkonnas on see projektipõhisus ikkagi üsna suur probleem. Mida me näeme, et omavalitsused arendavadki ennast läbi nende projektide. Ehk et nad siis taotleavad oma kooli jaoks raha kuskilt fondidest, siis uue vallamaja ja keskväljaku jaoks [...] seetõttu me näemegi tegelikult, et meie linnad on tegelikult suhteliselt halvasti planeeritud ja juhitud. Teine asi veel, mis selle projektipõhisusega probleem meie valdkonnas on, on need ajad. Ehk et tullakse meie juurde, et näete, meil on projektipõhine, siin on need tähtajad, selleks ajaks peab projekt valmis olema. Aga meie valdkonnas n-ö see projekteerimine ja ehitamine on väga pikk protsess ja siis see tihtipeale lõppebki sellega, et öeldakse, et meil ei ole aega teha korralikke linnaplaneerimise analüüse, meil ei ole aega arhitektuurivõistluse jaoks ja et kõik käibki odavhangetena.

Kultuurivaldkondade esindajad juhivad tähelepanu vajadusele toetada kultuuriasutusi, aga ka pikaajaliselt toimuvaid kultuuriüritusi pikemate lepingute alusel. Eelkõige puudutab see tegevustoetuste andmist, mida Kultuuriministeerium ei korraldanud kolmeaastaste raamlepingute alusel vastavalt põhialustele. Vähemalt kolmeaastased, kuid võimalusel ka pikemaajalised lepingud peaksid ühelt poolt vähendama iga-aastast halduskoormust mõlemale poolele (nii taotlejale kui ka taotluse läbivaatajale), kuid võimaldama ka kultuurikorraldajatel oma tegevusi pikaajaliselt planeerida.

„ Jah, ma arvan, et see [kolme-aastased raamlepingud] ongi üks ettepanek, et see on üks võimalik lahendus, kuidas ettevõtmised saaksid jätkusuutlikumalt mõelda, et nad ei pea algama igal aastal uuesti nullist.

„ [...] siin on just ka aastaid üleval olnud need kolmeaastased raamlepingud, et need aitaksid vähendada seda bürokraatiat ja tegeleda tõesti sellise jätkusuutlikkusega. [...] igal juhul toetaks selliseid kolmeaastaseid raamlepinguid just nimelt tegevustoetuste osas.

” [...] *HeadReadi või Prima Vista kirjandusfestivalide peale [mõeldes], siis ega seal ongi see, et sa teed ju autoritega ikkagi väga pikaajalisi kokkuleppeid. Et ehk see kolm aastat on võib-olla see miinimum, millega sa saad opereerida.*

Kultuuri rahastamise põhimõtete ebaselgus Kultuuriministeeriumi ja Eesti Kultuurkapitali rollide erinevustes vajab aruteluseminari osalejate hinnangul **lahendust ning selget kommunikatsiooni vähemalt kultuurivaldkonna esindajatele**. Kultuuriasutuste rahastamisel on tekkinud olukord, kus Kultuuriministeeriumist tegevustoetust mitte saavad asutused taotleavad seda Eesti Kultuurkapitalist (näiteks Eesti Kaasaegse Kunsti Muuseum, Pärnumaa Rahvakultuuri Keskseks) ning on kindla rahastamisega asutusi (näiteks SA Pärnu Muuseum, SA Narva Muuseum), mis üldjuhul ei taotle Eesti Kultuurkapitalist oma projektide jaoks toetusi.

” *Ja tõsi ta on, et me oma rahastusega vaatame kõik [kunstivaldkonnas] kahjuks kultuurkapitali poole, mis maksab asutustele osaliselt tegevustoetuseid, mõnele rohkem mõnele vähem.*

” [...] *et saabuks lõpuks ometi ka selgus, mis on Kultuuriministeeriumi rahastada, mis on Kulka rahastada. Et need piirid on omavahel väga hägustunud ja seda on ka tunnistanud, et see nii on, et see selgus võiks ka selles osas saabuda [...].*

Kultuur nagu iga teinegi eluvaldkond toimib piiratud rahalistes tingimustes, mis paratamatult tingib vajaduse langetada valikuid vastavalt kokku lepitud tingimustele ja prioriteetidele. Kultuurivaldkondade analüüsid on näidanud, et igas valdkonnas on ootusi rahaliste vahendite suurenemisele, mida toetatakse kitsaskohtade esiletoomisega. Järelikult on **poliitikakujundajatel kolm valikut**:

1. **Tõsta kultuuritegevuste rahastamise tõhusust ja nii-öelda väarikust sama rahastamise mahu absoluut- ja suhtarvude juures**, kus kultuuri rahastamise väarikust võib mõista kvaliteetselt tehtavatele kultuuritegevustele piisava rahastuse pakkumisena ja/või tagamisena rahastaja ja/või kultuurikorraldaja perspektiivist. See võib muuhulgas sisaldada avaliku sektori toetuste maksmise põhimõtete muutmist, rakendades loovisiku töö tasustamise kulupõhisust, et võimaldada väarikat tasu (näiteks kui tegevuse osalise rahastamise tingimus on kaasatud loovisikute ja töötajate tasustamise kindlal tasemel tagamine).
2. **Suurendada kultuuri rahastamise mahtu absoluut- ja suhtarvudes** avaliku sektori poolt koos kultuuritegevuste rahastamise väarikuse tõstmisega.
3. **Jätta suures plaanis olukord muutmata**, mis ei ole kultuurile tervikuna ja kultuurivaldkondadele eraldi jätkusuutlik.

Esimene valik puudutab mastaabiefekti saavutamist kultuuritegevuste tugistruktuurides, kus sarnaste tegevuste elluviimiseks kasutatakse keskselt loodud, kättesaadavaks tehtud ressursse.

” [...] *suured taristuosad [raamatukogudes] peaksid olema riiklikult infosüsteem, et tervele raamatukogude võrgule peaks olema tsentraalselt rahastatud ja kindlasti on võimalik siin leida veel selliseid keskselt rahastatud arendusi, mis raamatukogude edasiarendamist toetavad.*

Tõhususe tõstmisega on seotud ka muuhulgas **riiklikult tähtsate kultuuriehitiste rajamise ja renoveerimise** toetamine. **Valikus tuleb lähtuda ka vastavate projektide pikaajalisest mõjust avaliku sektori kuludele**, et kõigil osapooltel, sealhulgas projekti koostajatel ja avalikkusel enne taotluse esitamist oleks selge ülevaade, palju ja mis tüüpi lisakulusid (mitte ainult seoses ehitise ülalpidamis-

või juhtimiskuludega, vaid samuti tegevuste rahastamisel) tekib ning mis on lisanduvate kulude realistlikud katmisallikad. Vaadates läbi praegu Riigikogu kultuurikomisjoni valitud 11 riiklikult tähtsa kultuuriehitise ettepanekud⁷⁴⁷, tuleb tõdeda, et ettepanekutes kohati puuduvad hinnangud lisanduvatele kulude liigile. Arvo Pärdi nimelise muusikamaja puhul tõdetakse, et tegevuskulud ja lisanduvate töökohtade personalikulud kaetakse ruumide rendist, piletitulust ja linna eelarvelistest vahenditest, kuid jääb ebaselgeks, mis vahenditest kaetakse kultuuritegevuste läbiviimine, näiteks kuidas kaetakse muusikamajas esinevate orkestrite ning kunstigaleriis kunstnike kulusid, sealhulgas milline on see mõju Kultuuriministeeriumi eelarvele ja Eesti Kultuurkapitalile ning kas see võib vähendada vahendite eraldamist kellelegi teis(t)ele. Pärnu Kunstihoone puhul tuuakse ainult üldsõnaliselt esile, et „[m]ajanduslikku jätkusuutlikkust aitab tagada ka hoone multifunktsionaalne iseloom (n[t] ürituste korraldamisest laekuv pileti- või ruumide rendist saadav muu tulu jne)“ ning „jne“ tähendust ei ole selgitatud (näiteks kui suur võiks olla mõju Eesti Kultuurkapitalile ning kas see mõju on üldse olemas jne).

” [...] riikliku tähtsusega kultuuriobjektidest [...] me suhteliselt suure hurraaga ehitame kõik need projektid valmis, ehitame hästi valmis, nad kõik on olnud ka edukad, aga [...] riikliku tähtsusega kultuuriobjektide puhul nende jätkusuutlikkuse peale ei ole kunagi keegi tahtnud eriti mõelda. Et üldiselt tähelepanu nendele lõppeb riigil lindilõikamisega nagu ära. [...] näiteks [...] [sisenetakse] oma näitustegevusega või muude tegevustega uuesti sellele niigi kitsale Kulka ja muule turule. Kuigi riik on teinud tohutu investeringu, paigutanud siia hulganisti tehnikavara, aga selle jätkusuutlik käiguhoidmine ja finantseerimine, et sellele ei ole keegi kunagi mõelnud. Et see on nagu äärmiselt suur ohukoht ka kõikide jätkuvate uute ja suurte kultuuriobjektide tegemisel. Seal peaks kohe algusest peale ka mõtlema, et milline on nende riikliku tähtsusega kultuuriobjektide jätkusuutlikkus ka pärast seda, kui nad oma ukseid avavad.

Siinjuures tuleb lisada, et tõhususe tõstmine ei tähenda järeleandmisi otsitava lahenduse kvaliteedis. Tõhususest tuleb lähtuda valikute tegemisel eri valdkondade ja sama valdkonna eri tegevuste vahel, et konsensuslikult leida olemasolevate ressursside juures parimad lahendused.

Rahastamise tõhusust tuleb kultuuri toetamise soodustamisel silmas pidada. Näiteks toodi uuringu aruteluseminaril esile maksusoodustuste võimaldamise rahaline negatiivne efekt, kuna maksuerandi haldamine võib osutada riigile kulukamaks kui maksusoodustusest saadav kasu.

Seni kultuuri rahastamise väärikuse põhimõtte rakendamise, aga ka kultuurivaldkonna rahastamise **eduka alt üles lahenduse leidmise näitena võib tuua alates 2016. aastast riigieelarve vahenditest makstava kunstniku- ja kirjanikupalga meetme**, mida käsitleti vastavate valdkondade analüüsid. 2020. aastal oli kogu kunstivaldkonnas 22 riigilt palka saavat töötajat⁷⁴⁸. Kunstniku- ja kirjanikupalga meede on uuringu aruteluseminari ühe grupiarutelu osalejate hinnangul tõestanud, et kultuuripoliitika elluviimisel tuleb säilitada paindlikkust ning olla avatud uutele toimivatele lahendustele.

Riik on vaadeldaval perioodil püüdnud lahendada kõrgharidusega kultuuritöötajate madala töötasustamise probleemi. 2018. aasta lõpus allkirjastasid Kultuuriministeerium ja Teenistujate Ametiliitude Keskorganisatsioon kõrgharidusega kultuuritöötajate riikliku palgakokkuleppe, mille

⁷⁴⁷ Riigikogu. (2021, 12. märts). *Ettepanekud riiklikult tähtsate kultuuriehitiste nimetamiseks*. <https://www.riigikogu.ee/infoallikad/fookusteemad/ettepanekud-riiklikult-tahtsate-kultuuriehitiste-nimetamiseks>

⁷⁴⁸ Kultuuriministeerium. (2020). *Aruanne „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ 2019. aasta täitmise kohta*. <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020> (vaadatud enne 7.04.2021).

kohaselt tõusis kõrgharidusega kultuuritöötajate brutotöötasu alammäär 2019. aastast 1300 euroni kuus⁷⁴⁹. Samas on mitme valdkonna esindajad juhtinud tähelepanu, et palgatõusu kokkulepped puudutavad ainult riigieelarveliste asutuste töötajaid. Seega paljudele kohalike omavalitsuste või kolmandas sektoris töötavatele kultuuritöötajatele palgakokkulepped ei kohaldu.

Et tõsta laste osalemist kultuuris, kujundada vastavaid harjumusi ja vähendada piirkondlikku ebavõrdsust kultuuri ligipääsetavuses, on Eestis juba mitu aastat olnud arutelu all kultuuriraniitsa idee⁷⁵⁰, mille rakendumisel tekivad lastel võimalused kultuuris rohkem osaleda, näiteks käia muuseumides või teatrites. Kultuuriraniitsa idee on 2021. aasta esimese poole seisuga leidnud poliitilise toe^{751, 752} ning on välja toodud 2021. aasta alguses koostatud uue valitsuse koalitsioonilepingus⁷⁵³.

Rahastamise väarikuse tõstmisel peab selguma praeguste tegevuste rahastamise piisavus ning mingil määral ka see, kuivõrd sõltuvalt poliitilistest prioriteetidest on mõni(-ed) kultuurivaldkond(-nad) teiste kultuurivaldkondadega võrreldes alarahastatud. Sellele peab kaasa aitama kultuuriasutuste tegevustoetuse maksmise põhimõtete selgumine Kultuuriministeeriumi eelarvest *versus* Eesti Kultuurkapitalist. Rahastamise väarikuse põhimõtte kasutusele võtmist võib takistada selleks poliitilise tahte puudumine, kui otsuse tulemusena peab mõni kultuuritegevus või -asutus lõpetama tegevuse juhul, kui ei suurendata kogu kultuuri rahastamist. Rahastamise väarikuse põhimõtte sisseviimisel tuleb arvestada kultuurivaldkondade eripäraga ning vajadusel leida eri kultuurivaldkondadele erinevaid lahendusi. Näiteks otsida nutikaid lahendusi sellele, kuidas riik saab tagada kultuurimälestiste hea seisukorra ilma riikliku rahastamise suurendamiseta.

3.4. Kultuuripoliitika juhtimine ja sidusus

„Kultuuripoliitika põhialuste aastani 2020“ juhtimise ja elluviimise (ja ka hindamise) üks keskne väljakutse on **selge tegevuskava puudumine**. See tähendab, et **puuduvad otsesed, selged ja põhjendatud seosed algselt seatud eesmärkide ja vaadeldava perioodi vältel ellu viidud tegevuste vahel**. Põhialuste dokument ise on (taotluslikult) pigem üldsõnaline, seades suurema visiooni ja eesmärgid, kirjeldades põhimõtteid ja prioriteete. Kuid selle loomisel ei lepitud kokku täpsemaid samme, kuidas eesmärgid saavutatakse, ning kogu selle elluviimise perioodi jooksul ei loodud dokumendile ka tegevuskava. Põhialuste elluviimine on käinud ennekõike teiste (valdkondlike) arengukavade, tegevuskavade, tööplaanide kaudu. Kuid viimased ei lähtunud alati otseselt kultuuripoliitika põhialustes kokkulepitust, vaid võisid tugineda ka teistele eesmärkidele ja vajadustele. Lõpphindamise raames tehtud intervjuudes toodi mitmel korral esile, et mõnes

⁷⁴⁹ Kultuuriministeerium. (2018). *Kultuuritöötaja palga alammäär tõuseb 1300 euroni*. <https://www.kul.ee/et/uudised/kultuuritootaja-palga-alammaar-touseb-1300-euroni> (vaadatud enne 7.04.2021).

⁷⁵⁰ Vt nt Saar, M. (2018, 27. detsember). Marika Saar: kingime igale lapsele kultuuriraniitsa. *Tartu Postimees*. <https://tartu.postimees.ee/6485709/marika-saar-kingime-igale-lapsele-kultuuriraniitsa>

⁷⁵¹ Sirp. (2021, 12. märts). Anneli Ott: „Regionaalsuse aspekt peab olema iga poliitilise otsuse juures.“ *Kultuurilehe peatoimetaja intervjuu kultuuriministriga*. <https://www.sirp.ee/s1-artiklid/c9-sotsiaalia/anneli-ott-regionaalsuse-aspekt-peab-olema-iga-poliitilise-otsuse-juures/>

⁷⁵² Parmakson, A. (2021, 1. aprill). Planeeritav kultuuriraniitsa rahastu tagaks lastele võrdsema ligipääsu kultuurile. *ERR.ee*. <https://kultuur.err.ee/1608162472/planeeritav-kultuuriraniitsa-rahastu-tagaks-lastele-vordsema-ligipaaasu-kultuurile>

⁷⁵³ Vabariigi Valitsus. (2021, 3. märts). *Valitsuse moodustamise kokkulepe aastateks 2021–2023*. <https://www.valitsus.ee/valitsuse-eesmargid-ja-tegevused/valitsemise-alused/koalitsioonilepe>

valdkonnas olid põhialused tugevalt planeeritavate tegevuste aluseks, teistes jällegi ei lähtunud strategiadokumendist üldse või on seosed sellega pigem kaudsed (st seoseid võib leida, aga need ei olnud alati teadlikult planeeritud). Põhialuste aastaaruannetes on samuti iga valdkonna ja/või prioriteedi puhul kirjeldatud, mida on tehtud. Kuid ka see loetelu ei ole erinevatel põhjustel kindlasti lõplik ega kata kõiki olulisi tegevusi, mida oleks olnud vaja ellu viia, et vastavat prioriteeti saavutada. Uute strategiadokumentide puhul peab kindlasti tagama, et seatud eesmärkide saavutamiseks planeeritakse konkreetsed tegevused, mis on seatud eesmärkidega otseselt seotud. See tähendab siis tegevuskava või programmide loomist, milles on selgelt iga eesmärgi all loetletud tegevused selle eesmärgi saavutamiseks. Samuti tuleb ministeeriumis ja selle haldusalas uute tegevuse planeerimisel tuua selgelt välja selle seosed valdkonnas seatud eesmärkidega.

„Kultuuripoliitika põhialuste aastani 2020“ juhtimise ja elluviimise puhul on **rollid ja vastutus jagunenud valdkondade lõikes erinevalt**. Ühelt poolt paistab loogiline, et iga põhialuste dokumendis välja toodud valdkonna kohta on Kultuuriministeeriumis tööl ka vastava valdkonnaga tegelev nõunik. Teisalt ei ole nende nõunike ametijuhendites otsest viidet, nagu vastutaks just nemad oma valdkonnas põhialuste elluviimise juhtimise või koordineerimise eest. See tähendab, et nõunik võib oma töö raames teha kõik selleks, et tegeletakse valdkonnas seatud prioriteetidega, kuid teisalt ta ei ole vastutav selle eest, mil määral põhialustes seatud eesmärgid saavutatakse (ja kuidas). Samuti on valdkondade võrdluses erinev valdkonna organisatsioonide kaasatus, roll, ülesanded, vastutus ja see, kuidas valdkonna organisatsioonide koostööd koordineeritakse. Sageli on probleemiks, et valdkonnas on palju erinevaid asutusi, kes kõik millegi nimel tegutsevad, aga see pole koordineeritud ja pole selge, kes tegelikult vastutab valdkonna (näiteks arhitektuuri) käekäigu eest. Sageli on valdkonna olulised asutused ka erinevas omanduses (riik, kohalik omavalitsus, ülikoolid jm), mis süvendab veelgi väljakutset kultuuripoliitikat koostöös ja koordineeritult edukalt ellu viia (näiteks raamatukogud). Mõnes valdkonnas on poliitikakujundamine ja elluviimine selgelt delegeeritud valdkonna organisatsioonidele, kuid alati ei käi sellega kaasas ka vastavad vajalikud ressursid (näiteks rahvakultuur). „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ on Riigikogus vastu võetud dokument, olles seega suuniseks kultuurivaldkonna kõikidele tegutsejatele. Samas esitati lõpphindamise raames tehtud intervjuudes sageli küsimus selle kohta, et kes kokkuvõttes vastutab valdkonna arendamise ja edukuse eest. Nendele tegutsejatele polnud dokument selgelt ja ühest vastust andnud.

Kuna „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ olid mõeldud suunisteks mitte ainult Kultuuriministeeriumile, vaid avalikule sektorile laiemalt (sealhulgas teised ministeeriumid, haldusalad ja nende asutused), on selle juhtimise ja elluviimise puhul oluline väljakutse ka **ministeeriumide omavaheline piiratud koostöö ja raskused selle koordineerimisel**. Kuigi põhialused olid mõeldud Riigikogus vastuvõetuna laiapõhjalise ja valdkondadeülese strateegiana, on tegelikkuses selle rakendaja ja vastutajana nähtud Kultuuriministeeriumi. Hinnanguid sellele, milline on olnud teiste ministeeriumide kaasatus ja panus kultuuripoliitika elluviimisesse ja selle edukusse, toodi lõpphindamise raames teostatud intervjuudes välja erinevalt. Põhialuste aastaaruannete koostamisel on teised ministeeriumid andnud oma sisendi ja ülevaate, mida nad ühes või teises valdkonnas teinud on. Teisalt ei ole Kultuuriministeeriumil võimalik olulisel määral suunata seda, kas ja mida teised avalikus sektoris kultuuripoliitika elluviimiseks teevad. Lõpphindamise raames tehtud intervjuudes rõhutati vajadust näha ja käsitleda kultuuri laiemalt kui ainult Kultuuriministeeriumi vastutusala.

” *Ja tahaks ka jah, et ministeeriumid mõtleksid väljapoole oma vastutusala. Kultuur, näiteks raamatukogud, langevad väga sageli mitme ministeeriumi vahele. Seal on puutumist kõikide ministeeriumidega, Sotsiaalministeerium ja HTM, MKM. Et ei nähtaks kitsalt vaid oma vastutusala ja et raamatukogud on kultuur või muuseumid on kultuur, et nemad küsigu oma raha sealt. Peaks olema sellised toetusprogrammid, mis ei ole kuidagi ministeeriumi piiridega seotud.*

Samuti toonitati vajadust Eesti avalikus sektoris vaadelda erinevaid pakutavaid teenuseid tervikuna, selle asemel, et luua sarnaseid teenuseid erineva nurga alt erinevates haldusalades. Kriitilise tähtsusega toodi esile Haridus- ja Teadusministeeriumi ja Kultuuriministeeriumi omavaheline koostöö, muuhulgas näiteks kultuuriasutuste tunnustamisel elukestva õppe võimaluste pakkujatena.

Kultuuripoliitika juhtimise ja elluviimise puhul on keskseks küsimuseks ka kultuuripoliitika korraldus ja koordineeritus piirkondlikul tasandil. Praegu **ei ole piirkondlikul tasandil kultuuripoliitika elluviimise vastutus ja ülesanded selgelt jagatud**. Kultuuriministeerium ja teised osapooled on teinud vaadeldaval perioodil mitmeid samme piirkondliku ebaühtluse vähendamiseks (näiteks kas või filmikunstis tegutsevad piirkondlikud filmifondid Ida-Virumaal ja Tartus, toimuvad riiklikult toetatud kohalikud filmifestivalid), kuid **kultuuri pakkumine ja kättesaadavus piirkondades on siiski jätkuvalt ebaühtlane**. Näiteks on kontserdikorraldus maapiirkondades ning juurdepääs mitmekesisele ja kvaliteetsele muusikaelule väga ebaühtlane. Rahvaraamatukogude teenuse arendamine ja tase piirkonniti on samuti ebaühtlane ja sõltub nii kohaliku omavalitsuse võimekusest ja prioriteetidest kui ka raamatukogutöötaja enda professionaalsusest. Puuduvad raamatute jt teavikute üle-eestilist kättesaadavust tagavad teenused (raamatukogudevaheline laenus, e-raamatute ja audioraamatute ühtne laenuskeskkond). Kirjandusalase hariduse tase on kooliti ja piirkonniti väga erinev ning vajab suuremat koostööd Kultuuriministeeriumi ja Haridus- ja Kultuuriministeeriumi vahel. Mõnes valdkonnas on väljakutseks kohapealse pädevuse puudumine – näiteks arhitektuuri valdkonnas on ruumiloome pädevus kohalikes omavalitsustes tihti madal ning pole palgal inimesi, kes suudaks korraldada ja hallata kvaliteedil põhinevaid hankeid. Samuti on probleemiks, et puudub vastutaja kohalike omavalitsuste piire ületava kultuurikorralduse eest. Näiteks rahvakultuuri valdkonnas on seoses toimunud haldusreformiga (sealhulgas maavalitsuste kaotamisega) kadunud toimivad partnerlussuhted kohalike omavalitsustega ning piirkondlikus kultuurikorralduses puudub süsteemne koostööpartnerite võrgustik.

Kultuurikorralduse piirkondlikule mõõtmele keskendus ühe fookusteemana ka lõpphindamise raames peetud aruteluseminar. Selles toodi esile, et **kultuurikorraldus on praegu üle Eesti väga erinev ning sõltub olulisel määral kohaliku omavalitsuse enda aktiivsusest ja koostöövõimekusest ja kohalike endi tahtest ja algatusest**. Samas oodatakse kohalike omavalitsustelt rohkem kultuuri aktiivsemat mõtestamist ja teadlikku strateegilist arendamist. Olulist rolli piirkondliku kultuurikorralduse tagamisel nähakse erinevatel ministeeriumidel, kellelt oodatakse oma vastutusvaldkonnast laiemat vaadet, valdkondadevahelist koostööd ja terviklikku vaadet teenustele. Samuti loodetakse ministeeriumidelt kohalike omavalitsuste tulubaasi ülevaatamist, selliste programmide loomist, mis motiveeriksid kohalikke omavalitsusi oma panust juurde panema, kohaliku kogukonna suuremat kaasamist. Mõjuka takistusena toodi aga aruteluseminaril esile turistide ja rahvusvahelistumise eelistamine kohaliku elaniku ja vaate asemel.

” Turist on kuidagi nagu prestiižsem kui kohalik elanik, eriti kui sa mingit uut projekti või rahastust taotled [...]. Ma arvan, et seda võiks sõnastada ja öelda küll, et olulised ongi ikkagi need teenused, mis on suunatud kohalikele elanikele ja igapäevaselt ja pidevalt ja aasta-aastalt. Mitte see, et teha turistidele üks või kaks korda mingit toredat üritust ja ta läheb ära. Ta saab küll Eestist ilusa mulje, aga see võib-olla ei ole regionaalarengu või kohalike omavalitsuste esmane eesmärk.

” Kui nüüd selle kultuuri ütleme eelmine arengukava keskendus kunstivaldkonnas suuresti rahvusvahelistumisele, siis see võiks olla edaspidi rohkem tasakaalus. Mitte, et meil rahvusvahelistumist vaja ei oleks, see on väga oluline ja meile kõigile, aga see jättis kunstivaldkonnas tagaplaanile tegelikult kohaliku vaate ja regionaalse vaate. Et teised pidid kõik ise hakkama saama, kuivõrd suurem tähelepanu läks nendele projektidele, mis läksid Eestist välja.

4. Kokkuvõtte asemel: kultuuripoliitika edukus perioodil 2014–2020

Eesti kultuurimaastik on mitmekesine, kultuurielus osalemist on riik omalt poolt toetanud toetusprogrammide kaudu ja rahastuse tagamisega olulistele organisatsioonidele. Kultuuritarbijate ja kultuurist osasaajate arv kasvab aastast aastasse. Lähtudes **kultuuripoliitika põhialustes aastani 2020 sõnastatud prioriteetidest, oli kultuuripoliitika perioodil 2014–2020 suhteliselt edukas**. 13 kultuurivaldkonna kokku 69 prioriteedi analüüsi põhjal on neist 17 (pigem) saavutatud (25%), 46 saavutatud (pigem) osaliselt (67%) ning ainult kuus ei ole (pigem) saavutatud (9%) (vt joonis 4). Arvestades nii valdkondadeüleste prioriteetide saavutamise edusamme kui ka kitsaskohti, mida selles uuringus analüüsiti nelja peamise teema lõikes (kultuurielus osalemine osasaajatena, kultuurielus osalemine loojatena, kultuuripoliitika rahastamine, kultuuripoliitika juhtimine ja sidusus; vt ptk 3), võib tõdeda, et riigi senised tegevused on panustanud eesti rahvuse, keele ja kultuuri säilimisse läbi aegade ja võimaldanud eesti rahvusel, keelel ja kultuuril areneda.

JOONIS 4. KULTUURIPOLIITIKA ELLUVIIMISE EDUKUS KULTUURIVALDKOKONDADE PRIORITEETIDE LÕIKES 2014.–2020. AASTAL

Arhitektuur							
Disain							
Etenduskunstid							
Filmikunst							
Helikunst							
Kirjandus ja kirjastamine							
Kujutav kunst							
Kultuuriajakirjandus ja meedia							
Kultuuriline mitmekesisus							
Muinsuskaitse							
Muuseumid							
Raamatukogud							
Rahvakultuur							

Allikas: autorite koostatud.

Eesti kultuuripoliitika suurim proovikivi järgneval kultuuripoliitika elluviimise perioodil on sarnaste prioriteetide juures kultuurivaldkondade jätkusuutliku rahastamise tagamine vaba aja, kultuuri ja religiooni kogu valitsussektori (ehk koos kohalike omavalitsustega) poolse kõrge rahastamise juures suhtarvuna sisemajanduse kogutoodangust, mis püsis stabiilselt 2,0% peal aastatel 2014–2019 ning mille poolest Eesti oli Euroopa Liidus kolmandal kohal. Poliitikakujundajad seisavad silmitsi ülesandega, kuidas jätkuvalt piiratud ressursside juures isegi täiendava rahastuse leidmisel oleks võimalik muuta kultuuri arengut jätkusuutlikumaks. Selle uuringu valdkondadeülesed ja valdkonnapõhised poliitikasoovitused peavad aitama leida parema võimaluse kultuuri jätkusuutlikuks toetamiseks. Eesti Vabariigi põhiseaduslik ülesanne on tagada eesti rahvuse, keele ja kultuuri säilimine läbi aegade, samas analüüs on näidanud, et alarahastatus on kogu kultuurivaldkonna üks peamisi teemasid. Seega tuleb poliitikakujundajatel uue kultuuripoliitika elluviimine ja kultuuri rahastamise suurendamise vajadus ja võimalikkus juba alanud perioodil põhjalikult, osapooli kaasavalt ja avatult läbi arutada.

Järgneval kultuuripoliitika elluviimise perioodil tuleb riigil, aga ka kohalikel omavalitsustel pöörata tähelepanu ka järgmistele peamistele väljakutsetele:

- Kultuurielus osalemise piirkondliku kättesaadavuse suurendamine.
- Kultuurivaldkondade otsesem sidumine üldhariduse õppekavadega ning huvihariduse parem toetamine.
- Laste ja noorte kultuuris osalemise süsteemsem toetamine.
- Loovisikute ja kultuurivaldkonna töötajate töö väärikas tasustamine ja sotsiaalsete garantiide tagamine.
- Ministeeriumide omavahelise koostöö tõhustamine teiste osapoolte panusega, et saavutada kultuuripoliitika eesmärged.

5. Instead of a summary: success of cultural policy from 2014–2020

The Estonian cultural landscape is diverse, the state has supported participation in cultural life through support programmes as well as by ensuring funding for important organisations. The number of people who consume and participate in culture is growing year after year. **Cultural policy was relatively successfully implemented from 2014–2020 when the priorities set in the General Principles of Cultural Policy until 2020 are considered.** Based on the analysis of the 69 priorities of 13 areas of culture, 17 (25%) of them have been (rather), 46 (67%) have been (rather) achieved partially and only six (9%) have (rather) not been achieved (see Figure4). Considering the successes and issues in the achievement of cross-sectoral priorities, which were analysed in this study according to four main topics (participation in cultural life as participants, participation in cultural life as creators, cultural policy funding, management and cohesion of cultural policy; see Chapter 3), it can be said that current activities have contributed to the preservation of the Estonian people, language and culture into the future, and enabled the Estonian people, language and culture to develop.

FIGURE 4. SUCCESS OF CULTURAL POLICY IMPLEMENTATION BY PRIORITIES OF FIELDS OF CULTURE FROM 2014–2020

Source: prepared by the authors.

The biggest challenge of the Estonian cultural policy in the next policy implementation period with the same priorities will be to guarantee sustainable funding of fields of culture at the level of financing of leisure activities, culture and religion by the entire government sector (i.e. with local governments) at the **high funding as a ratio of the gross domestic product**, which remained stable at 2.0% from 2014–2019, with which Estonia ranks third in the European Union. Policymakers are facing the task of how to make the development of culture more sustainable in a situation where resources remain limited, even if additional funding is found. The cross-sectoral and area-based policy recommendations in this study must help find the best option for supporting culture sustainably. The constitutional task of the Republic of Estonia is to guarantee the preservation of the Estonian people, language and culture into the future, but analysis has revealed that underfunding is the main topic in the entire area of culture. Thus, policymakers must discuss the implementation of the new cultural policy as well as the need and possibility to increase the funding of culture in the current period in a manner that is thorough, open and includes all stakeholders.

In the next implementation period, the state as well as local governments also have to pay attention to the following main challenges:

- increasing the regional accessibility of participation in cultural life;
- linking areas of culture more directly with general education curricula and supporting hobby education better;
- supporting the participation of children and young people in culture more systematically;
- respectable remuneration and provision of social guarantees to creative people and people working in the area of culture;
- improving the efficiency of the cooperation between ministries with the contributions of other parties in order to achieve the cultural policy objectives.

6. Вместо резюме: успех культурной политики в период с 2014 по 2020 год

Культурный ландшафт Эстонии разнообразен, а государство способствует участию в культурной жизни как посредством программ поддержки, так и путем предоставления финансирования важным организациям. Количество потребителей культуры и людей, имеющих доступ к культуре, растет из года в год. Исходя из **приоритетов, сформулированных в «Принципах культурной политики до 2020 года», культурная политика в период с 2014 по 2020 год была относительно успешной**. На основе анализа 69 приоритетов в 13 сферах культуры можно сказать, что 17 из них были (скорее) достигнуты (25%), 46 (скорее) достигнуты частично (67%) и только шесть (скорее) не были достигнуты (9%) (см. рисунок 4). Учитывая как прогресс в достижении сквозных приоритетов, так и узкие места, проанализированные в этом исследовании по четырем основным темам (участие в культурной жизни в качестве потребителей, участие в культурной жизни в качестве создателей, финансирование культурной политики, управление культурной политикой и ее согласованность; см. главу 3), можно утверждать, что проводимая государством деятельность способствует сохранению эстонского народа, языка и культуры на протяжении веков и позволяет эстонскому народу, языку и культуре развиваться.

РИСУНОК 4. УСПЕХ РЕАЛИЗАЦИИ КУЛЬТУРНОЙ ПОЛИТИКИ ПО ПРИОРИТЕТАМ СФЕР КУЛЬТУРЫ В 2014–2020 ГОДАХ

Источник: составлено авторами.

Наиболее важной задачей в следующий период реализации культурной политики Эстонии при сохранении аналогичных приоритетов станет обеспечение устойчивого финансирования сфер культур при большом финансировании областей досуга, культуры и религии с высоким финансированием со стороны всего государственного сектора (включая местные самоуправления) в процентах от валового внутреннего продукта. Этот показатель в 2014–2019 годах стабильно держался на уровне 2,0%, и Эстония занимала по нему в Европейском Союзе третье место. Перед теми, кто формирует политику, стоит задача сделать культурное развитие более устойчивым, учитывая, что даже при нахождении дополнительного финансирования ресурсы останутся ограниченными. Межсекторальные и отраслевые политические рекомендации, приведенные в данном исследовании, помогут найти наилучший способ обеспечить культуре устойчивую поддержку. Конституционная задача Эстонской Республики — обеспечить сохранение эстонской нации, языка и культуры на протяжении веков. В то же время анализ показывает, что недостаточное финансирование является одной из основных проблем для всей сферы культуры. Таким образом, органам управления государства необходимо тщательно и открыто, с привлечением всех сторон обсудить реализацию новой культурной политики, а также необходимость и возможность увеличения финансирования культуры в уже начавшийся период.

В следующий период реализации культурной политики государство, а также органы местного самоуправления должны обратить внимание на следующие основные задачи:

- Расширение доступа к участию в культурной жизни в регионах.
- Улучшение непосредственной связи областей культуры с общеобразовательными учебными программами и поддержки образования по интересам.
- Улучшение систематической поддержки участия детей и молодежи в культурной жизни.
- Обеспечение достойного вознаграждения и социальных гарантий для творческих работников и деятелей культуры.
- Повышение эффективности межведомственного сотрудничества с привлечением других сторон для достижения целей культурной политики.

7. Poliitikasoovitused

TABEL 17. POLIITIKASOOVITUSED

Poliitikasoovituste numeratsiooni algus	Valdkond	Poliitikasoovituste numeratsiooni algus	Valdkond
1	Kultuuripoliitika tervikuna	8	Kujutav kunst
2	Arhitektuur	9	Kultuuriajakirjandus ja meedia
3	Disain	10	Kultuuriline mitmekesisus
4	Etenduskunstid	11	Muinsuskaitse
5	Filmikunst	12	Muuseumid
6	Helikunst	13	Raamatukogud
7	Kirjandus ja kirjastamine	14	Rahvakultuur

7.1. Kultuuripoliitika tervikuna

Nr	Järeldus	Soovitus	Põhjendus, miks soovitus on asjakohane	Kellele on soovitus suunatud	Oodatav mõju	Riskid, kui järeldusega ei tegeleta
1.1	Kultuur nagu iga teinegi eluvaldkond toimib piiratud rahalistes tingimustes , mis paratamatult tingib vajaduse langetada valikuid vastavalt kokku lepitud tingimustele ja prioriteetidele. Kultuurivaldkondade analüüsid on näidanud, et igas valdkonnas on ootusi rahaliste vahendite suurenemisele, mida toetatakse kitsaskohtade esiletoomisega	Tõsta kultuuritegevuste rahastamise tõhusust, välja töötades ning lisades vastavaid põhimõtteid ja seda toetavaid tegevusi uude kultuuri arengukavva (täpsemalt vt ptk kultuuri rahastamisest)	Võrreldes Euroopa Liidu riikidega, rahastatakse kultuuri Eestis ühe kõige parema suhtarvuna SKP-st, kuid kultuurivaldkondades on palju tegevusi, mille olukorda on vaja parandada ning kuhu on vaja suunata rohkem rahalisi vahendeid	Kultuuriministeerium	Kultuurile eraldatud avaliku sektori vahendid on kasutatud tõhusamalt	Kultuurile eraldatud avaliku sektori vahendid ei ole kasutatud tõhusalt
1.2	Kultuur nagu iga teinegi eluvaldkond toimib piiratud rahalistes tingimustes , mis paratamatult tingib vajaduse langetada valikuid vastavalt kokku lepitud tingimustele ja prioriteetidele. Kultuurivaldkondade analüüsid on näidanud, et igas valdkonnas on ootusi rahaliste vahendite suurenemisele, mida toetatakse kitsaskohtade esiletoomisega	Tõsta kultuuritegevuste rahastamise n-ö väärikut (kus kultuuri rahastamise väärikut võib mõista kvaliteetselt tehtavate kultuuritegevuste piisava rahastuse pakkumisena ja/või tagamisena rahastaja ja/või kultuurikorraldaja perspektiivist), milleks välja töötada põhimõtted koos mõjuhindamisega ning põhimõtete alusel piloteerida vähemalt kahe meetme rakendamist või toetuse maksmist vähemalt kahes kultuurivaldkonnas	Kultuurivaldkondades tihti ei maksta loovisikutele ja töötajatele väärikat tasu, sotsiaalmajanduslik toimetulek on üldteada kehv	Kultuuriministeerium (piloteerimise puhul võib kaasata Eesti Kultuurkapitali, kohalikke omavalitsusi)	Avaliku sektori rahastatud tegevuste eest saadakse väärikat tasu või toetust, millest on võimalik tagada väärika töö tasustamine ja tegevuse korraldamine	Avaliku sektori rahastatud tegevuste eest ei saa alati loovisikud ja töötajad väärikat tasu või neile ei maksta toetust, millest on võimalik tagada väärika töö tasustamine endale või teisele ja/või kultuuritegevuse korraldamine

Nr	Järeldus	Soovitus	Põhjendus, miks soovitus on asjakohane	Kellele on soovitus suunatud	Oodatav mõju	Riskid, kui järeldusega ei tegeleta
1.3	Kultuuriministeerium ei sõlminud kolmeaastaseid lepinguid tegevustoetuse maksmiseks. Vähemalt kolmeaastased, kuid võimalusel ka pikemaajalised lepingud peaksid ühelt poolt vähendama iga-aastast halduskoormust mõlemale poolele (nii taotlejale kui ka taotluse läbivaatajale) kui ka võimaldama kultuurikorraldajatel oma tegevusi pikaajaliselt planeerida	Luu võimalus sõlmida pikaajaliste partneritega mitmeaastaseid lepinguid tegevustoetuse maksmiseks	Kultuurikorraldajad tegelevad tegevustoetuse taotlemisega iga aasta, sellele kulub aega mõlemal poolel (taotlejal ja taotluse menetlejal), kultuuriasutused ei saa oma pikaajalist tegevust kindlalt planeerida	Kultuuriministeerium	Halduskoormus taotlejal ja taotluse menetlejal väheneb, Kultuuriministeeriumilt tegevustoetust saavad kultuuriasutused võivad kindla(ma)lt (pikaajalisi) kultuuritegevusi planeerida	Halduskoormus taotlejal ja taotluse menetlejal jääb samaks või suureneb, Kultuuriministeeriumilt tegevustoetust saavad kultuuriasutused ei saa kindla(ma)lt (pikaajalisi) kultuuritegevusi planeerida
1.4	Kultuurivaldkonna ettevõtmised võivad muutuda riiklikult tähtsateks tegevusteks ja hakkavad tagama vastavate valdkondade tegevuste jätkusuutlikkust (näiteks suured kirjandusfestivalid toetavad eesti kirjanduse rahvusvahelistumist), kuid neile ei ole tagatud kindel rahastamine Kultuuriministeeriumi eelarvest	Luu selged põhimõtted riikliku tähtsuse omandanud ja vastava kultuurivaldkonna jätkusuutlikkust tagava ettevõtmise otse riigieelarvest rahastamise kohta või vähemalt teavitama avalikkust sellist tüüpi tegevuse otse riigieelarvest rahastamise võimalikkuse, ettepaneku kaalumise ja otsuse langetamise protsessi kohta	Osapooltel on ootus, et riiklikult tähtsateks muutunud kultuuritegevustele on tagatud riigi rahastamine, mis võimaldab pikaajaliselt oma tegevusi planeerida ning vastava kultuurivaldkonna jätkusuutlikkust tagada	Kultuuriministeerium	Osapooltel on selge arusaam sellest, kuidas riiklikult tähtsateks muutunud ettevõtmistel on võimalik saada Kultuuriministeeriumi eelarvest püsivamat rahastust	Kultuurivaldkonna huvirühmadel puudub jätkuvalt arusaam, kas ja mis tingimustel on võimalik saada riiklikult tähtsateks muutunud kultuuriettevõtmistele otse Kultuuriministeeriumi eelarvest püsivamat rahastust

Nr	Järeldus	Soovitus	Põhjendus, miks soovitus on asjakohane	Kellele on soovitus suunatud	Oodatav mõju	Riskid, kui järeldusega ei tegeleta
1.5	Kultuuriasutuste rahastamisel on tekkinud olukord, kus Kultuuriministeeriumist tegevustoetust mitte saavad asutused taotlevad seda Eesti Kultuurkapitalist ning on kindla rahastamisega asutusi, mis üldjuhul ei taotle Eesti Kultuurkapitalist oma projektide jaoks toetusi	Välja töötada tegevustoetuse ja jooksvate kultuuritegevuste rahastamise selged põhimõtted Kultuuriministeeriumi eelarvest ning vähemalt selgelt teavitada kultuuriasutusi ja avalikkust kultuuriasutuste eri tüüpi kulude rahastamise põhimõtetest Kultuuriministeeriumi ja Eesti Kultuurkapitali vahendite võrdluses	Kultuuri rahastamise põhimõtete ebaselgus Kultuuriministeeriumi ja Eesti Kultuurkapitali rollide osas vajab selgitamist (tegevuse rahastamise põhimõtted kahe asutuse võrdluses) ning vähemalt selget kommunikatsiooni kultuurivaldkonna esindajatele	Kultuuriministeerium, Eesti Kultuurkapital	Kultuurivaldkondade esindajatel on selge arusaam, milliste põhimõtete alusel antakse tegevustoetust ja kaetakse jooksvate kultuuritegevuste kulusid Kultuuriministeeriumilt ning seda ka võrdluses Eesti Kultuurkapitaliga. Kultuuriasutuste kulusid kaetakse ühtsete kõigile võrdsete põhimõtete alusel	Kultuuriasutuste kulusid rahastatakse Kultuuriministeeriumi ja Eesti Kultuurkapitali vahenditest ebavõrdsete põhimõtete alusel, põhimõtted ei ole kultuuriasutustele selged ning seega neid koheldakse ebavõrdset

Nr	Järeldus	Soovitus	Põhjendus, miks soovitus on asjakohane	Kellele on soovitus suunatud	Oodatav mõju	Riskid, kui järeldusega ei tegeleta
1.6	Eesti Kultuurkapitali toetuste ja stipendiumite suurused on mitmes valdkonnas fookusrühmas osalenute hinnangul väikesed ning ei tasusta loovisikute tehtavat tööd väärikalt. Eelkõige loometöö madal tasustamine ohustab professionaalide piisavat järelkasvu	Välja töötada Eesti Kultuurkapitali toetuste ja stipendiumite väärika suuruse arutamise põhimõtted (sealhulgas vajadusel kultuurivaldkondade põhiselt) taotlemisel / toetuse/stipendiumi määramisel ja üle kanda kogu kultuurivaldkonda hea tavana. Põhimõtted võiksid käsitleda tegevusele kuluvat aega (kogu kuluvat aega ning toetuse/stipendiumiga kaetavat tööaega), aega puudutavate andmete analüüsi ja avalikustamist	Loovisikute tehtav professionaalne töö on nagu teinegi töö teistes eluvaldkondades ning seda on vaja tasustada sellisel viisil, mis võimaldaks loovisikul väärikalt ära elada	Eesti Kultuurkapital, Kultuuriministeerium, kohalikud omavalitsused, kultuurivaldkondade huvirühmad	Loovisikute professionaalne töö on väärikalt tasustatud ning rahaliste vahendite jagamist on võimalik suunata rohkem kvaliteedi-, mitte kvantiteedipõhiselt. Selle tulemusena üldjuhul väheneb kultuuri sama rahastamise mahu juures toetusi/stipendiume saavate inimeste arv	Mitmed kultuurivaldkonnad ei ole tulevastele professionaalidele noorte seas atraktiivsed ja kultuurivaldkondades tehtava töö kvaliteet võib kaugemas perspektiivis mõnes kultuurivaldkonnas langeda

Nr	Järeldus	Soovitus	Põhjendus, miks soovitus on asjakohane	Kellele on soovitus suunatud	Oodatav mõju	Riskid, kui järeldusega ei tegeleta
1.7	Kokkulepped kõrgharidusega kultuuritöötajate miinimumpalgaseme kohta puudutavad ainult riigieelarvest palka saavate inimeste töötasu ehk muudest allikatest (st kohaliku omavalitsuse või eraõigusliku organisatsiooni vahenditest) palka saavate kultuuritöötajate töötasudele see siduva kokkuleppena ei laiene	Hoida pidevalt aktiivse päevateemana kogu kultuurivaldkonna (kõrgharidusega) töötajate miinimumpalgaseme kehtestamiseks, korraldada (vajadusel korduvalt) osapooltevahelisi läbirääkimisi ning kehtestada kultuurivaldkonna töötajate miinimumpalga(med) kogu avalikus sektoris	Kokkulepped kõrgharidusega kultuuritöötajate miinimumpalgaseme kohta puudutavad ainult riigieelarvest palka saavate inimeste töötasu. See tekitab ebavõrdset kohtlemist vähemalt avalikus sektoris töötavate kultuuritöötajate vahel	Kultuuriministeerium, kultuurivaldkondade huvirühmad	Avalikus sektoris töötavaid inimesi koheldakse miinimumpalgaseme kehtestamise kaudu kogu avalikus sektoris võrdsemalt. Võimalusel luuakse avalikku sektorit eeskujuks võttes paremad töö tasustamise tingimused ka kolmandas ja erasektoris	Avalikus sektoris võrreldavalt sama tööd tegevad inimesed saavad erinevat töötasu; osa töötajaist kolmandas ja erasektoris töötavad ebakindlates tingimustes; motivatsioon töötada alarahastatud valdkondades on madal ja viib tööjõupuuduseni

Nr	Järeldus	Soovitus	Põhjendus, miks soovitus on asjakohane	Kellele on soovitus suunatud	Oodatav mõju	Riskid, kui järeldusega ei tegeleta
1.8	Alates 2018. aastast vastavalt kohaliku omavalitsuse korralduse seadusele on kultuuri- ja sporditöö korraldamine kohustuslik ka kohalikele omavalitsustele. Eri valdkondades on kohalikud omavalitsused ette võtnud mitmeid tegevusi kultuuri edendamiseks kogu perioodil 2014–2020, näiteks suurendanud digiraamatute kättesaadavust, Tartu linn hakkas alates 2017. aastast pakkuma kirjaniku stipendiumit. Iga kohalik omavalitsus võib kultuuritöö korraldamisel lähtuda üksnes oma piirkonna vajadustest	Soodustada kultuuritöö korraldamise heade tavade vahetamist kohalike omavalitsuste vahel Kultuuriministeeriumi osalusel	Kuna kohalikud omavalitsused on üks peamisi kultuurivaldkondadesse panustajaid, võivad ka kohalikud omavalitsused sihistatult panustada kultuurivaldkondade kitsaskohtade lahendamisse	Kultuuriministeerium, kohalikud omavalitsused, Eesti Linnade ja Valdade Liit, kultuurivaldkondade huvirühmad	Kohalikud omavalitsused kasvatavad oma pädevust oma piirkonna kultuuritöö korraldamise sidumisel kogu kultuuripoliitika üldise eesmärgiga ning sihistatult panustavad kultuurivaldkondade kitsaskohtade lahendamisse, muuhulgas tuginedes teiste kohalike omavalitsuste headele tavadele	Kogu kultuuripoliitika üldist eesmärki on võimalik saavutada üksnes kõikide osapoolte ühise pingutusena ning kohalike omavalitsuste võrgustumise soodustamiseta kultuuritöö korraldamisel võib kohalike omavalitsuste potentsiaal kasutamata jääda
1.9	Vabakutseline ja projektipõhine töövorm on sageli ebakindel, mistõttu see ei motiveeri noori ennast kultuuri valdkonnas teostama	Viia tasemeõppe õppekavadesse sisse ettevõtluspädevusega seotud teemad ning pakkuda täienduskoolitust kultuurivaldkonnas tegutsevatele professionaalidele	Vabakutselise ja projektipõhise töövormi tõttu on kultuuri valdkonna professionaalidele vajalikud head teadmised majandusest, ettevõtlusest ning õigusest	Õppeasutused	Paremad ettevõtlusvaldkonna teadmised ja oskused võimaldavad vabakutselise ja projektipõhise töövormiga loovisikutel edukamalt toimida	Vabakutselised ja projektipõhise töövormiga loovisikud loobuvad loominguga tegelemisest

Nr	Järeldus	Soovitus	Põhjendus, miks soovitus on asjakohane	Kellele on soovitus suunatud	Oodatav mõju	Riskid, kui järeldusega ei tegeleta
1.10	Huviharidus on piirkonniti lastele ja noortele ebaühtlaselt kättesaadav	Ühtlustada huvihariduse toetamise põhimõtted ja tagada igale lapsele võimalus osaleda huvihariduses soovi korral ka teises kohalikus omavalitsuses	Kohalikud omavalitsused toetavad huviharidust erineval määral ja erinevate põhimõtete alusel	Haridus- ja Teadusministeerium, kohalikud omavalitsused	Laste ja noorte võimalused huvitegevuses osalemiseks laienevad, sealhulgas ka sellistes tegevustes, mida kodukohas ei pakuta	Huviharidus jääb noortele ebaühtlaselt kättesaadavaks. Ei teki piisavalt kultuuris osalejate järelkasvu, kuna laste ja noorte kokkupuude kultuurivaldkonnaga jääb liialt väikeseks
1.11	Õppeasutuste palgatase ei võimalda osades valdkondades konkureerida tööturul pakutavaga, mistõttu ei ole valdkonna spetsialistid motiveeritud õppetegevuses osalema	Suurendada õppetegevuse rahastamist	Eelarvehendite nappus ei võimalda õppeasutustel konkureerida erasektoris makstavate palkadega	Haridus- ja Teadusministeerium	Õppeasutustel on võimalik värvata erialaselt pädevaid õpetajaid/õppejõude ja praktikuid erasektorst. Paraneb õppetöö kvaliteet	Olemasolevate õpetajate/õppejõudude koormus kasvab. Õppetöö kvaliteet langeb

Nr	Järeldus	Soovitus	Põhjendus, miks soovitus on asjakohane	Kellele on soovitus suunatud	Oodatav mõju	Riskid, kui järeldusega ei tegeleta
1.12	Kuigi toetusprogramme ja taotlusvoore on mitmeid, siis ei ole endiselt kõigile noortele tagatud võrdsed võimalused kultuurist osasaamiseks . Kitsaskohtadena võib välja tuua kultuuriga seotud õppekavade vähesuse üldhariduses ning õppeprotsessi ebapiisava sidumise kultuuri(tegevuste)ga. Lisaks sellele puudub praegu riigi tasandil valdkondadeülene konkreetne strateegia laste ja noorte kultuurikogemuse edendamiseks. Sageli puuduvad õpetajatel teadmised või motivatsioon, et laste ja noorte kultuuris osalemist tõsta. Lisaks võib laste ja noorte kultuurist osa saamise suurendamist takistada teabe üleküllus ning õpetajate ajapuudus. Puudub ministeeriumide ja kultuurivaldkondade ülene ühine strateegia nende eesmärkide saavutamiseks ⁷⁵⁴	Luu Vabariigi Valitsuse juures kultuurielus osalemise edendamise töörühm, mille eesmärk oleks ministeeriumidevahelise ning riigi ja kohaliku tasandite huvigruppide koostöö arendamine ja koordineeritud tegevuste suunamine kultuurielus osalemise edendamiseks ning mis tegutseks alaliselt	On mitmeid kitsaskohti kultuurielus osalemisega nii osasaajate kui ka loojate vaatenurgast. Eesti Vabariik peab tagama eesti rahvuse, keele ja kultuuri säilimise läbi aegade ning selle ülesande jooksvaks täitmiseks on vaja mitmete huvirühmade koordineeritud tegutsemist	Vabariigi Valitsus, Kultuuriministeerium	Inimeste osalemine kultuuris suureneb, lastel/noortel kujunevad pikaajalisemad harjumused osaleda kultuuris, piirkondlik ebavõrdsus kultuuri ligipääsetavuses väheneb, kultuuriasutuste omatulu suureneb, loovisikute ja kultuurivaldkondade töötajate tööd väärtustatakse rohkem ja tasustatakse väärikalt, kultuuri jätkusuutlikkus suureneb, tegevused kultuurielus osalemiseks on riigi ja kohalikul tasanditel koordineeritud	Inimeste osalemine kultuuris väheneb, lastel/noortel ei kujune pikaajalisemad harjumused osaleda kultuuris, piirkondlik ebavõrdsus kultuuri ligipääsetavuses suureneb, kultuuriasutuste omatulu väheneb, loovisikute ja kultuurivaldkondade töötajate tööd väärtustatakse vähem ega tasustata väärikalt, kultuuri jätkusuutlikkus ei tugevne / kahaneb, eesti rahvuse, keele ja kultuuri säilimine läbi aegade on ohustatud ning mitmed kitsaskohad võimenduvad

⁷⁵⁴ Lähtudes tehtud poliitikasoovitusest, tuleb nende järelduste juurde lisada ka kultuuritegelaste ehk loovisikute ja kultuurivaldkonna töötajatega seotud kitsaskohad.

Nr	Järeldus	Soovitus	Põhjendus, miks soovitus on asjakohane	Kellele on soovitus suunatud	Oodatav mõju	Riskid, kui järeldusega ei tegeleta
1.13	Eestis puudub süsteem, mille alusel on võimalik tagada minimaalne süsteemne laste osalemine kultuuris üle Eesti	Välja töötada kultuurirahastuse meede, mis tagaks lastele, kelle peres vastavat huvi ja/või rahalist võimekust pole ja/või kelle elamisjärgne kohalik omavalitsus ei taga laste/noorte minimaalset osalemist kultuuris, eri liiki kultuurielamustest kokkuleppelisel minimaalsel tasemel osa saamise, kuid samuti kohandada üldhariduse ainekavasid minimaalsete nõuetega kultuuritegevustest osasaamiseks	Eestis puudub süsteem, mille alusel on võimalik tagada minimaalne süsteemne laste osalemine kultuuris üle Eesti, näiteks käia igal aastal vähemalt üks kord muuseumis, teatris ja muud tüüpi kultuuriasutuses, -üritusel	Kultuuriministeerium, Haridus- ja Teadusministeerium	Laste osalemine kultuuris suureneb, lastel kujunevad pikaajalisemad harjumused osaleda kultuuris, piirkondlik ebavõrdsus kultuuri ligipääsetavuses väheneb, kultuuriasutuste omatulu suureneb, kultuuri jätkusuutlikkus suureneb	Laste osalemine kultuuris väheneb, lastel ei kujune pikaajalisemad harjumused osaleda kultuuris, piirkondlik ebavõrdsus kultuuri ligipääsetavuses suureneb, kultuuriasutuste omatulu väheneb, kultuuri jätkusuutlikkus ei tugevne / kahaneb

Nr	Järeldus	Soovitus	Põhjendus, miks soovitus on asjakohane	Kellele on soovitus suunatud	Oodatav mõju	Riskid, kui järeldusega ei tegeleta
1.14	Kuigi toetusprogramme ja taotlusvoore on mitmeid, siis ei ole endiselt kõigile noortele tagatud võrdsed võimalused kultuurist osasaamiseks . Kitsaskohtadena võib välja tuua kultuuriga seotud õppekavade vähesuse üldhariduses ning õppeprotsessi ebapiisava sidumise kultuuri(tegevuste)ga. Lisaks sellele puudub praegu riigi tasandil valdkondadeülene konkreetne strateegia laste ja noorte kultuurikogemuse edendamiseks. Sageli puuduvad õpetajatel teadmised või motivatsioon, et laste ja noorte kultuuris osalemist suurendada. Lisaks võib laste ja noorte kultuurist osa saamise suurendamist takistada teabe üleküllus ning õpetajate ajapuudus. Puudub ministeeriumide ja kultuurivaldkondade ülene ühine strateegia nende eesmärkide saavutamiseks	Luu veebikeskkond, mis koondab teavet toimuvate kultuurisündmuste ja -tegevuste kohta ning annab teavet ja juhiseid, kuidas kultuuritegevusi õppekavaga siduda	Laste kultuuris osalemise suurendamiseks on vaja toetada haridusasutusi ning õpetajaid, kellele pakkuda keskselt loodud tuge õppekavade sidumisel kultuurielus osalemisega	Kultuuriministeerium, Haridus- ja Teadusministeerium	Laste osalemine kultuuris suureneb, lastel kujunevad pikaajalisemad harjumused osaleda kultuuris, piirkondlik ebavõrdsus kultuuri ligipääsetavuses väheneb, kultuuriasutuste omatulu suureneb, kultuuri jätkusuutlikkus suureneb	Laste osalemine kultuuris väheneb, lastel ei kujune pikaajalisemad harjumused osaleda kultuuris, piirkondlik ebavõrdsus kultuuri ligipääsetavuses suureneb, kultuuriasutuste omatulu väheneb, kultuuri jätkusuutlikkus ei tugevne / kahaneb

Nr	Järeldus	Soovitus	Põhjendus, miks soovitus on asjakohane	Kellele on soovitus suunatud	Oodatav mõju	Riskid, kui järeldusega ei tegeleta
1.15	Teadusuuringud (näiteks kirjanduses, rahvakultuuris) on osapoolte hinnangul alarahastatud	Välja töötada teadusuuringute rahastamise põhimõtted või täiendada olemasolevaid Eesti kultuuri valdkondade teadusuuringute toetamiseks, et kindlustada teadusuuringute läbiviimist kõikides Eesti kultuurivaldkondades	Teadusuuringud (näiteks kirjanduses, rahvakultuuris) on osapoolte hinnangul alarahastatud	Eesti Teadusagentuur, Kultuuriministeerium	Kõikides Eesti kultuurivaldkondades viiakse jooksvalt ja järjepidevalt läbi teadusuuringuid ning luuakse järjepidevalt uut teadmist, mis rikastab eesti kultuuri (teadmisi)	Pikaajaliselt luuakse vähem uusi teadmisi Eesti kultuurivaldkondade kohta ning võib ohustada eesti kultuuri rikkust ja arengut
1.16	Eesti Teadusinfosüsteemis ei süstematiseerita teavet kitsalt eesti kultuuriga seotud valdkondade teadus- ja arendustegevuste kohta, näiteks kirjanduse valdkonnas	Arendada Eesti Teadusinfosüsteemi sellisel viisil, et oleks võimalik kohe välja võtta andmeid Eesti kultuurivaldkondadega seotud teadus- ja arendustegevuste kohta kultuurivaldkondade lõikes	Eesti Vabariigi põhiseaduse preambul selgelt viitab Eesti Vabariigi eesmärgile tagada eesti rahvuse ja kultuuri säilimine läbi aegade. Tagamine eeldab kultuuris mitte ainult kultuurilise sisu loomist, vaid ka selle uurimist, mistõttu on oluline omada jooksvat ülevaadet Eesti kultuurivaldkondade teadus- ja arendustegevustest ning see eeldab automatiseeritud andmete kättesaadavust Eesti Teadusinfosüsteemis	Kultuuriministeerium, Eesti Teadusagentuur	Kultuurivaldkonna huvirühmadel on jooksev terviklik ülevaade Eesti kultuurivaldkondadega seotud teadus- ja arendustegevustest	Eesti kultuurivaldkondadega seotud teadus- ja arendustegevused jäävad alarahastatuks; jätkuvalt puudub terviklik ülevaade Eesti kultuurivaldkondadega seotud teadus- ja arendustegevustest olukorra analüüsimiseks ja vajadusel muutmiseks; teadmiste loomine eesti kultuuri kohta väheneb ning kaugemas perspektiivis eesti kultuur vaesub

Nr	Järeldus	Soovitus	Põhjendus, miks soovitus on asjakohane	Kellele on soovitus suunatud	Oodatav mõju	Riskid, kui järeldusega ei tegeleta
1.17	„Kultuuripoliitika põhjaluste aastani 2020“ lõpphindamine klassikaliste mõjuhindamise meetoditega (näiteks teooriapõhine hindamine) on äärmiselt keeruline, kuna dokumendi juures puuduvad olulised komponendid – probleemianalüüs, selgelt sõnastatud eesmärgid ja eesmärkide hierarhia, tegevuskava, tegevuste seosed eesmärkidega. Nende oluliste osade puudumine või ebamäärasus ei võimalda hindamiseks vajalikku sekkumisloogikat ja muutuste teooriat kokku panna ja erinevate osade omavahelisi seoseid testida	Uute strateegiadokumentide juurde peab kuuluma selge ja kirjalikult fikseeritud probleemianalüüs, milles on välja toodud ka probleemide omavahelised põhjus-tagajärg seosed. Seda saab teha näiteks probleemipuu meetodit kasutades. Samuti tuua selgelt välja üldeesmärk ja selle saavutamiseks vajalikud strateegilised eesmärgid ja/või vaheeesmärgid (tulemuseesmärgid). Eesmärkide omavaheline hierarhia peab olema läbimõeldud, -analüüsitud ja selgelt esitatud. Eesmärkide saavutamiseks vajalikud tegevused peavad olema selgelt vastava eesmärgiga seotud (st tegevuskava või programmide loomist). Samuti tuleb ministeeriumis ja selle haldusalas uute tegevuse planeerimisel tuua selgelt välja selle seosed valdkonnas seatud eesmärkidega	Selliste oluliste osade ebamäärasus või puudumine tähendab, et hindamist ei ole võimalik piisavalt kvaliteetselt teha ega saa teha ammendavaid järeldusi eesmärkide saavutamise ja tegevuste edukuse ja mõju kohta	Kultuuriministeerium	Tõstab elluviidavate tegevuste kvaliteeti, aitab ära hoida mittevajalikku riigipoolset sekkumist ja ressursside raiskamist, aitab selgitada, miks on konkreetset tegevust vaja. Võimaldab hindamiste raames saada kvaliteetset teavet strateegia ja selle elluviimise edukuse ja mõju kohta	Viiakse ellu tegevusi, mille kaudu ei ole tegelikult võimalik seatud eesmäärke ja mõju saavutada. See tähendab ressursside raiskamist. Tulevaste hindamiste raames pole võimalik saada kvaliteetset teavet strateegia ja tegevuste tegeliku mõju kohta

7.2. Arhitektuur

Nr	Järeldus	Soovitus	Põhjendus, miks soovitus on asjakohane	Kellele on soovitus suunatud	Oodatav mõju	Riskid, kui järeldusega ei tegeleta
2.1	Avaliku sektori ruumipädevust mõjutab otseselt riigiasutuste töötajate madal ruumipädevus. See on seotud ka riigihangete tingimuste ebarealistlike ajakavadega, mis takistavad kvaliteetsete pakkumuste tegemist	Lua ministriumideülene kompetentsiüksus, mis toetaks kohalikke omavalitsusi ja teisi avaliku sektori tellijaid arhitektuuriteenuste hankimisel	Üksikute arhitektuuriekspertide töölevõtmine ei too kaasa süsteemset muutust avaliku sektori ruumipädevuses	Rahandusministeerium, Majandus- ja Kommunikatsiooni- ministeerium, Keskkonnaministeerium, Kultuuriministeerium	Tõuseb avaliku sektori ruumiloomealane pädevus ning seeläbi muutuvad riigihangete tingimused ja ajakavad kvaliteetsete pakkumuste koostamist soosivaks	Odavhanked ning kvaliteetpakkumuste koostamise aja- ja ressursikulule mittevastavad hanketingimused takistavad kvaliteetse ehitatud ruumi arendamist, mis mõjutab negatiivselt Eesti elanike heaolu
2.2	Kohalikud omavalitsused ei järgi koostatud arengukavasid või ei ole neis kvaliteetsele ruumile piisavalt tähelepanu pööranud	Rahastada kohalikele omavalitsustele suunatud koolitusi ametnike ruumipädevuse tõstmiseks ning prioriseerida ruumiloomealaste juhendmaterjalide väljatöötamist	Mitmekesise elukeskkonna arenguks on vaja juurutada kvaliteetse ruumi aluspõhimõtete rakendamist ruumiotsuste tegijate seas	Kultuuriministeerium	Omavalitsuste arengukavad lähtuvad kvaliteetse ruumi aluspõhimõtetest – paraneb elukeskkond ja liikuvus	Rahastamisvõimaluste tekkimisel võetakse vastu piirkonna arengusse vähesel määral panustavaid otsuseid, sest puudub pikaajaline kvaliteetset ruumiloomet soosiv arengustrateegia
2.3	Ruumi puudutavad otsused pole erinevate asutuste ja otsustustasandite vahel koordineeritud	Täiendada seadusandlust nõudega kooskõlastada lisaks ehitistele ka Transpordiameti teedeehitusprojektid vastava kohaliku omavalitsusega, mida planeeritav tee puudutab	Arhitektuurivaldkonna tegijate hinnangul võib teedeehitusel olla suur mõju väikestele asulatele, kuid praegu ei pea Transpordiamet kohaliku omavalitsusega teeprojekte kooskõlastama	Majandus- ja Kommunikatsiooni- ministeerium	Paraneb kohalike kogukondade kaasatus neid mõjutavatesse ehitusprojektidesse, mille tulemusena luuakse inimeste vajadustega paremini arvestavat elukeskkonda	Väiksemate asulate elanike vajadustega mitteametlikult halveneb regioonides elukeskkond, mis võib soodustada ääremaastumist

Nr	Järeldus	Soovitus	Põhjendus, miks soovitus on asjakohane	Kellele on soovitus suunatud	Oodatav mõju	Riskid, kui järeldusega ei tegeleta
2.4	Kuigi „Kultuuripoliitika põhialuste aastani 2020“ elluviimise perioodi mahtusid mitmed märgilised ning kvaliteedile orienteeritud arhitektuurivaldkonna riigihanked, domineerivad fookusrühmas osalenute sõnul valdkonnas kvaliteedipõhiste hangete asemel endiselt hinnapõhised odavhanked	Muuta riigihangete seadust ja/või muid akte ideekonkursi ehk arhitektuurivõistluse korraldamise kohustuslikuks tegemiseks avaliku sektori rajatavate hoonete puhul	Kvaliteetse ruumi loomine ei ole Eestis kohati hinnapõhiste odavhangete tõttu kvaliteetne	Kultuuriministeerium, Rahandusministeerium, Majandus- ja Kommunikatsiooni-ministeerium	Eestis on rohkem kvaliteetset elukeskkonda ja arhitektuuri. Erasektor võtab avalikult sektorilt erasektori rahastatud hoonete rajamisel eeskuju	Elukeskkonna ja arhitektuuri kvaliteet halveneb

7.3. Disain

Nr	Järeldus	Soovitus	Põhjendus, miks soovitus on asjakohane	Kellele on soovitus suunatud	Oodatav mõju	Riskid, kui järeldusega ei tegeleta
3.1	Innovatsioonitiimi loomine on suur edusamm avaliku sektori teenuste kasutajasõbralikumaks muutmisel	Jätkata Innovatsioonitiimi tööd ka pärast esialgselt planeeritud tegutsemisaja lõppu	Üksuse loomine on ennast fookusrühmas osalenute hinnangul igati õigustanud, kuid disainipädevuse tõstmine ühiskonnas ja asutustes on endiselt aktuaalne	Riigikantselei	Disainimõtlemist rakendatakse avalikus sektoris teenuste kujundamisel senisest veel enam ning riigihangete tingimused vastavad (teenuse)disaini protsessile	Ühiskondlik disainiteadlikkuse ning avaliku sektori disainipädevuse areng aeglustuvad, mis mõjub negatiivselt avalike teenuste kasutajasõbralikkuse ning ligipääsetavuse arengule
3.2	Ettevõtete madal võimekus lisandväärtuse loomiseks disainilahendusi kasutada	Ettevõtete konkurentsivõime suurendamiseks loodud toetusvõimalusi tuleb laiendada ka disainilahenduste väljatöötamisele	Disainilahenduste väljajätmine innovatsiooniosakuga toetatavatest tegevustest takistab lisandväärtuse loomist väikestes ning keskmise suurusega ettevõtetes	Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus, Kultuuriministeerium	Suureneb ettevõtete arv, kes kasutavad tootearenduses disaini, tõstes seeläbi loodavat lisandväärtust ning konkurentsivõimet	Eesti ettevõtete disainikasutus püsib samal tasemel ning jääb kasutamata nende potentsiaal ka välisurgudel
3.3	Disainiteadus on alarahastatud ning selle potentsiaal kasutamata	Uurida täpsemalt vajadusi ning vaadata üle disainivaldkonna doktorantuuri ja postdoktorantuuri rahastamine	Disainiteadlikkus ühiskonnas on tagasihoidlik ning disainiteaduse potentsiaal disaini rollist ühiskonnas väärtuse loomisel kasutamata	Kultuuriministeerium, Haridus- ja Teadusministeerium, valdkondlikud organisatsioonid ja ülikoolid	Tehakse rohkem disaini alus- ja rakendusuringuid, tõuseb disainiteadlikkus ühiskonnas, tagatud on disainihariduse jätkusuutlikkus	Disainivaldkonna õppejõudude vähesus, disaini rolli vähene teadvustamine ühiskonnas, mis takistab kasutajasõbralike ja ligipääsetavate toodete, teenuste ja keskkondade loomist

7.4. Etenduskunstid

Nr	Järeldus	Soovitus	Põhjendus, miks soovitus on asjakohane	Kellele on soovitus suunatud	Oodatav mõju	Riskid, kui järeldusega ei tegeleta
4.1	Vähene laste- ja noortelavastuste variatiivsus ja uuslavastuste arv	Töötada välja tegevusplaan laste- ja noorteteatri valdkonna edendamiseks	Praegu puudub laste- ja noorteteatri valdkonna edendamiseks konkreetne strateegia	Kultuuriministeerium, partnerorganisatsioonid	Lastele ja noortele tehakse rohkem ja mitmekülgsemaid lavastusi. Lapsed ja noored külastavad rohkem lavastusi, lapsed, noored ja edaspidi täiskasvanud osalevad kultuurielus rohkem	Laste- ja noorteteatri valdkond ei paku piisavaid võimalusi kultuurielus osalemiseks. Laste ja noorte osalemine kultuurielus, eriti etendus kunstide valdkonnas väheneb

7.5. Filmikunst

Nr	Järeldus	Soovitus	Põhjendus, miks soovitus on asjakohane	Kellele on soovitus suunatud	Oodatav mõju	Riskid, kui järeldusega ei tegeleta
5.1	<p>Riik ei toeta filmide tootmist mahus, mis loob eeldused professionaalse filmitootmise järjepidevuse püsimiseks Eestis ja vaatajate huvi kasvuks. Filmikunsti vähese rahastamise tõttu on kaastoomisprojekte olnud hinnanguliselt vähe. Suurtele rahvusvahelistele filmiprojektidele ei pruugi piisata spetsialiste Eesti filmituru väiksuse ja filmikunsti väikese rahastamise tõttu. Võiks parendada Eesti Rahvusringhäälingu, telekanalite ja filmitootjate koostööd. Eesti Rahvusringhäälingul ei ole piisavaid vahendeid filmide sisseostuks, mängufilmide ja teleseriaalide tellimiseks</p>	<p>Arvutada riiklikult toetatavate filmide tootmise mahtu (filmide arv ja rahastamise maht), mis loob eeldused professionaalse filmitootmise järjepidevuse püsimiseks Eestis ja vaatajate huvi kasvuks, teha arvutused avalikkusele kättesaadavaks ning tellida filmide tootmist vastavalt arvatud filmide tootmise mahule koostöös Eesti Rahvusringhäälinguga</p>	<p>Eestis pole endiselt rajatud piisavalt jätkusuutlikku rahastamissüsteemi, mis tagaks professionaalse filmikunsti arengu</p>	<p>Kultuuriministeerium, Eesti Filmi Instituut, Eesti Rahvusringhääling</p>	<p>On loodud eeldused professionaalse filmitootmise järjepidevuse püsimiseks Eestis ja vaatajate huvi kasvuks. Kaastoomisprojektide arv suureneb. Eestis on piisavalt spetsialiste suurtele rahvusvahelistele projektidele</p>	<p>Professionaalne filmitootmine ei ole järjepidev ega jätkusuutlik. Kaastoomisprojektide arv väheneb ning juba arendatud kompetentsid filmitootmiseks ei leia piisavat rakendust. Eestis ei ole piisavalt spetsialiste suurtele rahvusvahelistele projektidele</p>

Nr	Järeldus	Soovitus	Põhjendus, miks soovitus on asjakohane	Kellele on soovitus suunatud	Oodatav mõju	Riskid, kui järeldusega ei tegeleta
5.2	Filmide toetuskava Film Estonia on olnud välisriikide filmi- ja audiovisuaalsisu tootjate Eestisse meelitamiseks edukas, kuid meetmena vajab edasiarendamist. Toetusmeetme tingimused filmitegijate meelitamiseks peavad olema sellised, et filmitegijatel oleks kindlus, et toetuse saamise korral on summa piisavalt suur. Filmitööstuse arendamist on mõistlik toetada ka kohalike ressurssidega ning luua meede kohaliku eraraha kaasamiseks filmitootmisesse Film Estonia põhimõttel, eriti selles valguses, et põhialuste üks üldistest prioriteetidest on eraraha kaasamise soodustamine	Luu Film Estonia meetme tingimused (nt erandkorras komisjoni kokku kutsumise võimalus), mis võimaldavad esitada meetme eelarvest suuremat toetust ja kindlast summast algavat toetust, mis ei mahu meetme juba osaliselt täitnud eelarve sisse. Luua meede Eesti erakapitali kaasamiseks filmitootmisse	Film Estonia meetme eelarve maht ei ole piisav, et ligi meelitada suuri rahvusvahelisi filmitööstuse projekte. Meetme kaudu ei ole võimalik teha koostööd kohalike investoritega	Kultuuriministeerium	Eesti on tuntud atraktiivne sihtmaa suurte rahvusvaheliste filmitööstuse projektide jaoks. Toodetakse rohkem Eesti professionaalseid filme. Kaastootmisprojektide arv suureneb. Eestis on piisavalt spetsialiste suurtele rahvusvahelistele projektidele	Eesti ei ole tuntud atraktiivne sihtmaa suurte rahvusvaheliste filmitööstuse projektide jaoks. Kaastootmisprojektide arv väheneb ning juba arendatud kompetentsid filmitootmiseks ei leia piisavat rakendust. Toodetakse vähem Eesti professionaalseid filme. Eestis ei ole piisavalt spetsialiste suurtele rahvusvahelistele projektidele

Nr	Järeldus	Soovitus	Põhjendus, miks soovitus on asjakohane	Kellele on soovitus suunatud	Oodatav mõju	Riskid, kui järeldusega ei tegeleta
5.3	Eestis puudub piisav taristu, et rahvusvahelised ettevõtted saaksid Eestis tele- ja filmiprojekte teha. Tallinna Filmilinnak on 2021. aasta esimese poole seisuga valitud Riigikogu kultuurikomisjoni 11 riiklikult tähtsa kultuuriehitise sekka	Leida rahastus konkurentsivõimelise filmistuudio kompleksi rajamiseks juhul, kui Riigikogu otsustab seda projekti mitte toetada, ning selgitada avalikkusele kompleksi rajamise positiivset finantsmõju Eesti majandusele	Eestis puudub filmilinnak ehk konkurentsivõimelise filmistuudio kompleks filmitööstuse arendamiseks ning (suurte) rahvusvaheliste (koostootmis)projektide tegemiseks	Kultuuriministeerium, teised asjakohased ministeeriumid	Eesti on tuntud atraktiivne sihtmaa suurte rahvusvaheliste filmiprojektide jaoks. Toodetakse rohkem Eesti professionaalseid filme. Kaastootmisprojektide arv suureneb. Eestis on piisavalt spetsialiste suurtele rahvusvaheliste projektidele	Eesti ei ole tuntud atraktiivne sihtmaa suurte rahvusvaheliste filmiprojektide jaoks.. Kaastootmisprojektide arv väheneb ning juba arendatud kompetentsid filmitootmiseks ei leia piisavat rakendust. Toodetakse vähem Eesti professionaalseid filme. Eestis ei ole piisavalt spetsialiste suurtele rahvusvaheliste projektidele
5.4	Kõikides maakondades on võimalik tänapäevase filmilevi tehnoloogiaga filme näidata ja vaadata, kuid soetatud filminäitamise tehnikat maakonnakeskustes on vaja mingil hetkel uuendada, selleks on vaja meedet korrata, aga samuti luua selge visioon nende maapiirkondade kinode arendamiseks ja toetamiseks ning leida võimalusi vastavate asutuste toetamiseks filmide valimisel	Välja töötada pikaajaline maakonnakeskuste Eesti filmide näitamise toetamisprogramm, et jooksvalt uuendada maakonnakeskuste filminäitamise tehnikat ning leida võimalusi/lahendusi vastavate asutuste toetamiseks filmide valimisel	Maakonnakeskuste filminäitamise tehnika jooksvalt vananeb ja kulub ning piiratud ressursside tingimustes tuleb oskuslikult valida filme publikule näitamiseks	Kultuuriministeerium, Eesti Filmi instituut	Elanikel üle Eesti on võimalus vaadata uusi Eesti filme kaugemas perspektiivis. Maakonnakeskustes näidatakse filme, mis kõnetavad publikut. Eesti elanikele üle Eesti on tagatud võimalus osaleda kultuuris filmikunsti kaudu	Maakonnakeskustes näidatakse vähem Eesti filme. Mõned maakonnakeskused lõpetavad filmide näitamise. Eesti elanike võimalus vaadata filme väiksemates kohtades üle Eesti väheneb. Maakonnakeskustes näidatakse filme, mis ei kõneta publikut

Nr	Järeldus	Soovitus	Põhjendus, miks soovitus on asjakohane	Kellele on soovitus suunatud	Oodatav mõju	Riskid, kui järeldusega ei tegeleta
5.5	Meediakirjaoskuse arendamine on üldhariduses väga puudulik. Lapsed ja noored veedavad palju aega videoid/videomaterjale vaadates, kuid nad ei saa vajalikku meediakirjaoskust, mis kaasaegeel infotehnoloogiaajastul toetaks nii laste loovust kui ka huvi tekkimist filmikunsti vastu. Üha vähem tegeletakse Eestis kooli- ja harrastusfilmide toetamise ja arendamisega. Koolides ei osata integreerida audiovisuaalseid oskusi eri ainetesse, kohati ei kasutata piisavalt soetatud tarkvara ja tehnikat (montaažiprogrammid, kaamerad, droonid) ning õppematerjalid on puudulikud. Audiovisuaalasest täiendõppest üldhariduskoolide õpetajatele on õpetajad ja koolid ise huvitatud eelkõige siis, kui see koolitus on neile tasuta ja Haridus- ja Teadusministeeriumi kaasrahastatud	Välja töötada meediakirjaoskuse arendamise ja toetamise põhimõtted ja tegevustik ning integreerida olemasolevatesse ja uutesse kultuuri- ja haridusalastesse strateegiatesse ja arengukavadesse	Lastel ja noortel on väga vähesed võimalused meediakirjaoskuse arendamiseks	Kultuuriministeerium, Haridus- ja Teadusministeerium	Infotehnoloogiaajastul areneb laste ja noorte analüütilise mõtlemise oskused kiiremini ning nad osalevad õppetöös motiveeritumalt	Lastel ja noortel väheneb huvi õppetöös osalemise vastu, nad ei oska hinnata kvaliteetset audiovisuaalset materjali ning filmikunsti professionaalide järelkasv ei ole jätkusuutlik

Nr	Järeldus	Soovitus	Põhjendus, miks soovitus on asjakohane	Kellele on soovitus suunatud	Oodatav mõju	Riskid, kui järeldusega ei tegeleta
5.6	Eesti Filmi Instituut keskendub eelkõige filmitootmisele ning pöörab vähese rahastuse tõttu vähem tähelepanu teistele eesmärkidele, sealhulgas siseriiklike temaatiliste koostöövõrgustike arendamisele	Läbi viia sihitud kohtumisi filmikunsti huvirühmadega Eesti Filmi Instituudile ootuste kaardistamiseks ja filmikunsti koostöö arendamiseks eri tasanditel ja valdkondades ning vajadusel/võimalusel leida täiendavate tegevuste elluviimiseks rahastus	Eesti Filmi Instituut ei pööra filmitootmisega mitte seotud eesmärkidele piisavalt tähelepanu	Kultuuriministeerium, Eesti Filmi Instituut	Koostöö filmikunsti eri osapoolte vahel tiheneb. Filmikunsti arendatakse osapoolte ühiste tegevustega. Filmikunst kultuurivaldkonnana on pikaajaliselt elujõuline	Koostöö filmikunsti eri osapoolte vahel halveneb. Filmikunst kultuurivaldkonnana ei ole pikaajaliselt elujõuline
5.7	Eesti Filmi Instituut kogub valdkondlikku statistikat, kuid mõningaid andmeid filmikunsti prioriteetide saavutamise analüüsimiseks süsteemselt ei koguta, nt Eesti filmide jõudmise kohta teiste riikide kino- ja televisse, uutele digitaalsetele platvormidele, kaastootmisprojektide arv teiste maade filmiettevõtete ja -tegijatega	Määrata Eesti Filmi Instituudile ammendav tegevuste nimekiri, mille kohta on vaja süsteemselt andmeid koguda	Puudub süsteemselt kogutud valitud tegevuste põhine andmestik, et analüüsida filmikunsti arengut	Kultuuriministeerium, Eesti Filmi Instituut	On piisavalt süsteemselt kogutud andmeid, millest võib filmikunsti arendamisel lähtuda	Ei ole piisavalt tegevustepõhiselt süsteemselt kogutud andmeid, millest võib filmikunsti arendamisel lähtuda

Nr	Järeldus	Soovitus	Põhjendus, miks soovitus on asjakohane	Kellele on soovitus suunatud	Oodatav mõju	Riskid, kui järeldusega ei tegeleta
5.8	Eesti filmipärandit digiteeritakse, kuid väikese tempoga. Madalaima maksumuse alusel võidetavate hangete tõttu on restaureerimine halva kvaliteediga	Analüüsida Eesti filmipärandi digiteerimise ja restaureerimise minimaalset iga-aastast mahtu, võttes arvesse, et uusi filme toodetakse digitaalselt	Eesti filmipärandit digiteeritakse väikese tempoga ning restaureerimine on halva kvaliteediga	Kultuuriministeerium	Eesti filmipärand on digiteeritud ja seda ka kvaliteetselt restaureeritakse, et näidata Eesti filmipärandit ja teha seda pikaajaliselt kättesaadavaks pikaajaliselt. Inimestel tekib suurem huvi filmikunsti vastu	Mitu põlvkonda ei saa tutvuda Eesti filmipärandiga, sealhulgas kvaliteetselt restaureeritud linateostega

7.6. Helikunst

Nr	Järeldus	Soovitus	Põhjendus, miks soovitus on asjakohane	Kellele on soovitus suunatud	Oodatav mõju	Riskid, kui järeldusega ei tegeleta
6.1	Muusikahariduse teemadega tegeleb peamiselt Haridus- ja Teadusministeerium, kuid see on seotud ka Kultuuriministeeriumi arengusuundadega	Lua Kultuuriministeeriumi ja Haridus- ja Teadusministeeriumi omavaheliste kokkulepete ja fookuste dokument muusikahariduse valdkonnas	Muusikahariduses puudub praegu Haridus- ja Teadusministeeriumi ja Kultuuriministeeriumi omavaheliste kokkulepete ja fookuste dokument. Muusikahariduse edukaks toimimiseks on oluline integreerida muusikahariduse teema ka muusikavaldkonna arengusuundadesse, kuna see on orgaaniline osa valdkonna tervikust	Haridus- ja Teadusministeerium, Kultuuriministeerium	Tugevneb koostöö Kultuuriministeeriumi ja Haridus- ja Teadusministeeriumi vahel muusikahariduse valdkonnas. Muusikahariduse valdkonnas toimuvad arengud edukamalt ja kiiremini	Muusikahariduse valdkond jääb killustatult kahe ministeeriumi haldusalasse ning edusammud võtavad kauem aega
6.2	Praegu puudub statistika kogumise süsteem muusika valdkonnas	Töötada välja statistika kogumise süsteem muusika valdkonnas	Terviklik statistika kogumise süsteem muusika valdkonnas aitaks muusikavaldkonnas kultuuripoliitiliste otsuste tegemisele ning muusikavaldkonna ettevõtlusele ja rahvusvahelistumisele oluliselt kaasa	Kultuuriministeerium, muusikaorganisatsioonid, huvikaitse-organisatsioonid	Andmete ja statistikale tuginedes on kergem muusikavaldkonnas kultuuripoliitilisi otsuseid teha	Statistika puudumisel on keerulisem muusikavaldkonnas kultuuripoliitilisi otsuseid teha. Samuti puudub ülevaade muusikavaldkonna ettevõtlusest ja rahvusvahelistumisest

Nr	Järeldus	Soovitus	Põhjendus, miks soovitus on asjakohane	Kellele on soovitus suunatud	Oodatav mõju	Riskid, kui järeldusega ei tegeleta
6.3	Problemaatiline on Eesti professionaalse heliloomingu digiteerimine ja Eesti interpretide kõrgetasemelise musitseerimise jäädvustamine. Eesti Rahvusringhäälingu potentsiaali ei kasutata muusikapärandi säilitamisel ära	Lua tegevusplaani Eesti professionaalse heliloomingu jäädvustamiseks	Eesti professionaalse heliloomingu jäädvustamiseks puudub konkreetne tegevusplaani	Kultuuriministeerium, Eesti Rahvusringhääling	Paraneb professionaalse muusikapärandi säilitamine ja kättesaadavus	Eesti professionaalne helilooming ja muusikapärandid jõuavad vähemate inimesteni

7.7. Kirjandus ja kirjastamine

Nr	Järeldus	Soovitus	Põhjendus, miks soovitus on asjakohane	Kellele on soovitus suunatud	Oodatav mõju	Riskid, kui järeldusega ei tegeleta
7.1	Autorihüvitise süsteemi praeguse rahastuse maht on Soomega võrreldes väike ja Eesti kirjanikud saavad raamatukogude tasuta laenutamise pealt väikeseid summasid	Läbi viia võrdlev analüüs autorihüvitise süsteemide kohta Euroopas. Lähtekohaks võib võtta 2017. aastal avaldatud Euroopa Komisjoni tellitud uuringu ⁷⁵⁵	Eesti autorihüvitise süsteemi kaudu on autorile makstav autorihüvitis üliväike	Kultuuriministeerium, Autorihüvitusfond	Uuringu tulemusena selgub Eesti autorihüvitise süsteemi rahalise mahu adekvaatsus võrreldes teiste Euroopa riikidega ning millises mahus on mõistlik suurendada Autorihüvitusfondi eelarvet autorihüvitiste maksmiseks	Kirjanike loometegevus ei ole väärikalt tasustatud
7.2	E-teavikute laenutamise eest ei maksta autoritele laenutushüvitist	Täiendada autoriõiguse seadust sättega, et maksta e-teavikute laenutamise eest laenutushüvitist	E-teavikute laenutamise ehk autoriõigusega kaitstud kultuurilise sisu kasutamise eest ei maksta laenutushüvitist	Kultuuriministeerium	E-teavikud on paber kandjal raamatutega võrdselt käsitletud ning seadusega on rahuldatud autorite õigustatud ootus	Ebavõrdne olukord paber kandjal ja elektrooniliselt avaldatud raamatute vahel jätkub ning e-teavikute autorite õigustatud ootus oma loometöö tasuta kasutamisele ei ole rahuldatud

⁷⁵⁵ European Commission. Directorate General for Communications Networks, Content and Technology, Europe Economics, & IViR. (2016). *Remuneration of authors of books and scientific journals, translators, journalists and visual artists for the use of their works*. Publications Office. <https://doi.org/10.2759/14126>

Nr	Järeldus	Soovitus	Põhjendus, miks soovitus on asjakohane	Kellele on soovitus suunatud	Oodatav mõju	Riskid, kui järeldusega ei tegeleta
7.3	Eesti Kultuurkapital ei rahasta mitmeid valdkonna jaoks olulisi tegevusi (kirjandusajaloo uurimine, kirjandusklassika väljaandmine, teise valdkonnaga seotud, kuid stiililt väärtkirjandusega sarnased raamatud)	Huvirühmadega vastavate tegevuste rahastamise vajalikkuse üle läbi rääkida ning vajadusel täiendada Eesti Kultuurkapitali kirjanduse sihtkapitali raha jagamise korra (üld)sätteid vastavalt	Eesti Kultuurkapital ei rahasta mitmeid valdkonna jaoks olulisi tegevusi (nt kirjandusajaloo uurimine, kirjandusklassika väljaandmine), kuid need on loomulik osa kirjanduse valdkonnast ning neid ei rahastata teistest sihtkapitalidest	Eesti Kultuurkapital	Eesti Kultuurkapital rahastab kõiki kirjandusega seotud tegevusi, mida ei rahastata teistest sihtkapitalidest	Kirjanduse valdkonna mitmekesisus ei ole piisavalt toetatud
7.4	Loovkirjutamise õpe pole ühtlaselt kättesaadav, selle rahastamine väljaspool ülikoolide õppekavasid on projektipõhine ning õpetajate leidmine on raske	Koos huvirühmadega kaardistada loovkirjutamise õppe vajadus ja eesmärgid eri haridustasanditel ning koostöös partneritega kohandada õppekavasid	Ulatusliku loovkirjutamise õpetamiseni pole Eesti haridusmaastikul veel jõutud. Loovkirjutamise õpe pole ühtlaselt kättesaadav, selle rahastamine väljaspool ülikoolide õppekavasid on projektipõhine ning õpetajate leidmine on raske	Kultuuriministeerium, Haridus- ja Teadusministeerium	Loovkirjutamise eesmärkide ja vajaduste kaardistamine aitab otsustada loovkirjutamise õppe laiendamist eri haridustasanditel. Potentsiaalselt suureneb inimeste huvi lugemise ja kirjanikukarjääri alustamise vastu ning loovkirjutamise oskuste kasutamine teistes eluvaldkondades	Loovkirjutamise õppe mahu suurenemise vajadus jääb süsteemselt käsitlemata. Loovkirjutamise õppe kättesaadavuse suurendamiseta jääb kasutamata üks võimalus suurendada lugemust ja suunata andekaid noori kirjanikukarjääri poole

Nr	Järeldus	Soovitus	Põhjendus, miks soovitus on asjakohane	Kellele on soovitus suunatud	Oodatav mõju	Riskid, kui järeldusega ei tegeleta
7.5	Kirjandusalase hariduse tase on kooliti ja piirkonniti väga erinev ning vajab suuremat koostööd Kultuuriministeeriumi ja Haridus- ja Kultuuriministeeriumi vahel	Leida partnerite kaasamisel nutikaid lahendusi kirjanduse õpetamise kvaliteedi ühtlustamiseks	Kirjandusalase hariduse tase on kooliti ja piirkonniti väga erinev	Kultuuriministeerium, Haridus- ja Kultuuriministeerium, kohalikud omavalitsused	Leitakse nutikaid tulemuslikke lahendusi kirjanduse õpetamise kvaliteedi ühtlustamiseks üldhariduses ning nende järjepideva rakendamise tulemusena tõuseb kirjanduse õpetamise tase, mis omakorda peab suurendama inimeste lugemisharjumust ja panustama professionaalide järelkasvu	Kirjanduse õpetamise kvaliteet jääb üldhariduses kooliti ja piirkonniti väga ebaühtlaseks, inimeste lugemisharjumus ei suurene, valdkonda ei tule piisavalt andekaid uusi professionaale
7.6	Puudub kirjandust populariseeriv eestikeelne saade televisioonis ja muudes meediakanalites	Uurida vajadusel hanke abil eri kanalite (televisioon, sotsiaalmeedia, platvormid jm) kasutusele võtmist vastavalt eri sihtrühmadele (lastest eakate inimesteni) kirjanduse populariseerimiseks riikliku kultuuripoliitika osana	Puudub kirjandust populariseeriv eestikeelne saade televisioonis. Televisioon ei ole enam üks peamisi kultuuris osalemise ja meelelahutuse allikaid. Noortele on vaja luua neile sobival moel ja neid kõnetavat sisu	Kultuuriministeerium, Eesti Rahvusringhääling	Suureneb inimeste huvi lugemise ja potentsiaalselt ka raamatute ostmise vastu, samuti on rohkem võimalusi kõnetada noori kirjandushuvi kasvatamiseks või kirjanikukarjääri alustamiseks	Inimeste lugemus väheneb, teadlikkus uudiskirjandusest on madal ja huvi väheneb, mistõttu väärtkirjanduse raamatute turg kahaneb / ei suurene

Nr	Järeldus	Soovitus	Põhjendus, miks soovitus on asjakohane	Kellele on soovitus suunatud	Oodatav mõju	Riskid, kui järeldusega ei tegeleta
7.7	Tuleviku arengusuunana kirjanduse valdkonnas nähakse audioraamatuid, mille välja andmine 2020. aasta kevadel riigi toetusel ka Eestis kanda kinnitas ning mille vastu ka kirjastused näitavad üha suuremat huvi. Audioraamatute tegemine on samas kulukas ning nõuaks riigipoolseid toetusmehhanisme, kuid inimeste huvi nende vastu on fookusgrupis osalenute hinnangul suur	Uurida audioraamatute väljaandmise riiklikku toetamise vajadust ja ulatust ning vajadusel välja töötada vastav toetusmeede	Audioraamatud muutuvad üha populaarsemaks	Kultuuriministeerium, kirjandusvaldkonna huvirühmad	Riigil on selge arusaam audioraamatute väljaandmise riikliku toetamise vajadusest ja ulatusest; audioraamatute väljaandmise arendamine on riiklikult toetatud seal, kus eraturg Eesti turu väiksuse tõttu ei toimi	Audioraamatud ei ole kättesaadavad neile sihtrühmadele, kelle vajadusi ei suuda eraturg rahuldada

Nr	Järeldus	Soovitus	Põhjendus, miks soovitus on asjakohane	Kellele on soovitus suunatud	Oodatav mõju	Riskid, kui järeldusega ei tegeleta
7.8	Murekoht on eesti keelest tõlkijate koolitamine. Praegu saab Tallinna Ülikoolis magistriõppes eesti keele tõlkimist küll õppida, kuid välistudengile on see kulukas ning Kirjanduse Teabekeskus jagab aastas välja vaid kaks stipendiumit. Kandidaatide leidmist stipendiumile raskendab eesti keele oskuse nõue. Stipendiumi olemasolu on siiski positiivne ning tulevikus loodetakse veel täiendavatele toetusmeetmetele. Maailmakirjanduse tõlkimine on praegu halvas seisus, tõlgitakse aina vähem sellest, mida mujal kirjutatakse	Täpselt analüüsida eesti keelest tõlkijate väljaõppe ja maailmakirjanduse tõlkimise mahu suurendamise vajadusega seotud olukorda ning vajadusel välja töötada toetusmehhanismid	Ei ole piisavalt eesti keelest tõlkijaid ning eesti keelde ei tõlgita piisavalt maailmakirjandust	Kultuuriministeerium, kirjandusvaldkonna huvirühmad	Riigil on ülevaade, kas mis ulatuses ja kuidas on vaja toetada eesti keelest tõlkijate väljaõppe ja maailmakirjanduse eesti keelde tõlkimise suurendamist	Ühelt poolt võib väheneda tõlkijate arv, kes toetaksid eesti kirjanduse rahvusvahelistumist, maailma huvi eesti kirjanduse vastu võib kahaneda või mitte kasvada, teiselt poolt kahaneb / ei suurene eesti lugejatel võimalus ja huvi eesti keeles väliskirjanduse lugemise vastu

7.8. Kujutav kunst

Nr	Järeldus	Soovitus	Põhjendus, miks soovitus on asjakohane	Kellele on soovitus suunatud	Oodatav mõju	Riskid, kui järeldusega ei tegeleta
8.1	Vaadeldaval perioodil ei tekkinud Eestis elujõuliste mitmekesiste kohalike kunstiresidentuuride võrgustikku, mille rahastus on projektipõhine (üksik erand oli Narva rahvusvaheline kunstiresidentuur NART). Kohalikud residentuurid sõltuvad projektipõhistest tuluallikatest ning nende ülalpidamisel mängivad suurt rolli kohalik omavalitsus ja erakapital. Puudub riiklik toetusmeede kohalike kunstiresidentuuride võrgustiku süsteemseks arendamiseks. Kunstiresidentuuride tegutsemine on ebastabiilne	Välja töötada Eesti (rahvusvaheliste) kunstiresidentuuride tegevuse püsikulude kompenseerimise toetusmeede seni edukalt tegutsenud residentuuride seast ning välja töötada kohalikele omavalitsustele suunatud teavitumaterjal kunstiresidentuuride toetamise võimaluse kohta kohalike kultuurielu mitmekesistamiseks	Residentuuriprogrammide l on väga mitmekesised rahastamismudelid, kuid Eestis puudub riiklikult tähtsate kunstiresidentuuride tegevtoetus. Kohalikud omavalitsused mängivad kultuurielu edendamisel üha olulisemat rolli	Kultuuriministerium	Eestis arenevad välja tugevad (rahvusvahelised) kunstiresidentuurid ning kohalike omavalitsuste suurema huvi tõttu tekivad uued kunstiresidentuurid	Pikaajaliselt edukalt tegutsenud kunstiresidentuurid lõpetavad ebastabiilse rahastamise tõttu tegevuse, kunstiresidentuuride võimalused Eesti kunsti rahvusvahelistumiseks kahanevad, Eestis ei teki ja pikaajaliselt ei tegutse tugevaid rahvusvahelisi kunstiresidentuure

Nr	Järeldus	Soovitus	Põhjendus, miks soovitus on asjakohane	Kellele on soovitus suunatud	Oodatav mõju	Riskid, kui järeldusega ei tegeleta
8.2	Eesti väikeste näituseasutuste tegevus on alarahastatud ning puudub kõrgetasemelise näitusegevuse järjepidevust tagav rahastamismudel. Eesti näituseasutused ei suuda tihti vähese rahastuse tõttu kunstnikele ja kunstiproduktiooni inimestele inimväärset tasu pakkuda, kunstnikele produktioonivahendeid osta, kõrgetasemelist tehnilist meeskonda üleval pidada ja kõrgetasemelist professionaalset tehnikat omada	Muuta näitusegevust rahastamist reguleerivaid seadusi, et rahastamisel/toetamisel lähtutaks tegevuste elluviimiseks vajalikest realistlikult hinnatud kuludest, et tehtud töö oleks väärikalt tasustatud ning tegevus oleks ellu viidud / tase saavutatud vastavalt kokku lepitud ootustele / lubatule. Tagada riiklikult tähtsate näituseasutuste tegevustoetus Kultuuriministeeriumi eelarvest, et Eesti Kultuurkapitali vahenditest projektipõhiseid tegevusi rahastada	Tehtud töö eest ei maksta väärikat tasu; näituseasutused peavad tihti taotlema olulisi lisasummasid Eesti Kultuurkapitalist	Kultuuriministeerium, Eesti Kultuurkapital, kohalikud omavalitsused	Näitusegevuses osalenud inimeste töö eest makstakse väärikalt. Riiklikult tähtsatel näituseasutustel on püsivalt tagatud tegevustoetus Kultuuriministeeriumi eelarvest ning Eesti Kultuurkapitali vahenditest rahastatakse (rohkem) näituseasutuste projektipõhiseid tegevusi	Näitusegevuses osalenud inimeste töö eest jätkuvalt ei maksta väärikalt ning kunstivaldkond ei ole noortele selles valdkonnas karjääri alustamiseks atraktiivne; Eesti Kultuurkapitali vahenditest makstakse suurte riiklikult tähtsate näituseasutuste tegevustoetusi

Nr	Järeldus	Soovitus	Põhjendus, miks soovitus on asjakohane	Kellele on soovitus suunatud	Oodatav mõju	Riskid, kui järeldusega ei tegeleta
8.3	Näituseasutustel puudub jätkuvalt meede põhivara soetamiseks	Välja töötada väikegaleriidele suunatud tehnilise võimekuse tõstmise toetusmeede, võimaldades omafinantseerimist kohalikest omavalitsustelt ning põhivara ühiskasutust mitme galerii poolt, et optimeerida toetusmeetme kulukust	Näituseasutustel puudub jätkuvalt meede põhivara soetamiseks	Kultuuriministeerium	Näituseasutused on varustatud tehnikaga, mis on vastavalt vajadusele ühiskasutuses; väheneb ajakulu tehnika hinnapakkumiste küsimisele ja läbirääkimistele hinna osas, tehnika broneerimisele ja transportimisele	Näituseasutustes tihti kasutusel olev tehnika ei ole käepärast; näituseasutustel kulub jätkuvalt aega tehnika hinnapakkumiste küsimisele ja läbirääkimistele hinna osas, tehnika broneerimisele ja transportimisele
8.4	Riiklikel kunstimuseumidel on mahukad näitusegevused ning nende kulud kaetakse omatuludest ja Eesti Kultuurkapitalist, kes on oma otsustes vaba. Puudub riiklike kunstimuseumide näitusegevuse rahastamise järjepidevuse mudel, mis paneb neid muuseumide pidevalt Eesti Kultuurkapitalist raha taotlema	Välja töötada kunstimuseumide tegevuse rahastamismudel Kultuuriministeeriumi ja Eesti Kultuurkapitali koostöös, et tagada kunstimuseumide näitusegevuse rahastus ja mõlema asutuse rolli piiritlemine kunstimuseumide rahastamisel	Puudub riiklike kunstimuseumide näitusegevuse rahastamise järjepidevuse mudel, mis paneb neid muuseumide pidevalt Eesti Kultuurkapitalist raha taotlema	Kultuuriministeerium, Eesti Kultuurkapital	Riiklike kunstimuseumide näitusegevuse rahastamise põhimõtted on kõikidele asjaosalistele selged	Riiklike kunstimuseumide näitusegevuse rahastamine võib mingil hetkel saada tagasilöögi, kui Eesti Kultuurkapital ei rahasta mõningaid näitusegevusi, kuna seda olukorda ei olnud ennetavalt välditud

Nr	Järeldus	Soovitus	Põhjendus, miks soovitus on asjakohane	Kellele on soovitus suunatud	Oodatav mõju	Riskid, kui järeldusega ei tegeleta
8.5	Eesti Kaasaegse Kunsti Arenduskeskus Eesti kogub statistikat kunstituru kohta ning andmed on kättesaadavad Eesti kunstiindeksi veebilehel, millega püütakse anda kunstiturule läbipaistvust, et osapooltel oleks ülevaade trendidest ja turu käitumisest. Kuid andmed Eesti kunstituru kohta on puudulikud, sest puudub ülevaade kunstiosade kohta otse stuudiost ja galeriidest	Süsteemselt koguda kunstituru kohta andmeid, mis annaksid tervikliku ülevaate kunstituru mahust ja toimimisest	Andmed Eesti kunstituru kohta on puudulikud, sest puudub ülevaade kunstiosade kohta otse stuudiost ja galeriidest	Kultuuriministeerium	Riigil ja kunstivaldkonna huvirühmadel on terviklik ülevaade turu suurusest ja struktuurist, mis võimaldab kujundada vajalikke avaliku sektori sekkumisi	Riigil ja kunstivaldkonna huvirühmadel puudub terviklik ülevaade turu suurusest ja struktuurist, mis võimaldaks kujundada vajalikke avaliku sektori sekkumisi
8.6	Eesti Kultuurkapital jagab toetusi ja stipendiume kunstitegevuse, sealhulgas näituste korraldamiseks ja näitustel osalemiseks. Kunstituru arendamiseks ja professionaalsete kunstnike järelkasvu kindlustamiseks, aga ka kunstielu ja kogu Eesti kultuuri mitmekesistamiseks on täiendav võimalus kunstiharidust saanute sihitud toe pakkumine professionaalse kunstitegevuse alustamiseks, et noored professionaalid suudaksid kohe professionaalsel kunstiväljal orienteeruma hakata	Pakkuda süsteemset finants- ja/või mentorlustuge kunstiväljale sisenevatele kunstnikele oma tegevuse rahastamise võimaluste otsimisel ja taotluste esitamisel	Kunstivaldkonna projektipõhisuse tõttu peab kunstiväljale sisenevatel professionaalidel olema terviklik ja detailne ülevaade oma tegevuse rahastamise võimalustest, mille kasutamiseks on alguses vähe või olematult kogemusi	Kultuuriministeerium, Haridus- ja Teadusministeerium	Kunstivälja noored loovisikud alustavad kunstnikukarjääri kergemalt ning professionaalide järelkasv toimib paremini	Kunstnikukarjääri püüab alustada vähem noori võrreldes sellega, kui vastava toesüsteem toimiks

Nr	Järeldus	Soovitus	Põhjendus, miks soovitus on asjakohane	Kellele on soovitus suunatud	Oodatav mõju	Riskid, kui järeldusega ei tegeleta
8.7	Arvestades Eesti väikest kunstiturgu, on mõistlik otsida täiendavaid võimalusi kunstitööde nõudluse suurendamiseks kunstiteoste tellimise seaduse kaudu	Analüüsida avalike kunstiteoste tellimise välispraktikat (nt Soome kogemust, kus rakendatakse ühe protsendi põhimõtet alates 1960. aastatest ning on kasutusel neli kunstiteoste tellimise mudelit); laiendada kunstiteoste tellimise seaduse reguleerimisala teistele avaliku funktsiooniga objektidele (nt maanteede ehitus ja rekonstrueerimine) ning vajadusel soodsamatel tingimustel ka erakapitaliga ehitatavatele objektidele	Eesti kunstiturg on väike ning avaliku kunsti suurem tellimine võimaldab suurendada nõudlust vähemalt avaliku sektori poolt	Kultuuriministeerium, kunstivaldkonna huvirühmad, erakapitaliga ehitatavatele objektidele põhimõtte laiendamisel ka Majandus- ja Kommunikatsiooni- ministeerium	Selguvad teised võimalikud toimimismudelid avaliku kunsti tellimiseks. Suureneb nõudlus avaliku kunsti järele. Kaugemas perspektiivis paraneb kunstialane haritus. Avalik ruum rikastub kaasaegse kunstiga rohkem	Täiendavad võimalused avaliku kunsti teoste tellimiseks jäävad kaardistamata. Nõudlus kunstiteoste järele ei suurene. Kunstivaene avalik ruum ei rikastu kunstiteostega

Nr	Järeldus	Soovitus	Põhjendus, miks soovitus on asjakohane	Kellele on soovitus suunatud	Oodatav mõju	Riskid, kui järeldusega ei tegeleta
8.8	Kunstiteoste tellimise seaduse alusel tellitud tööde kvaliteet ei ole kohati piisavalt hea ning selleks tuuakse mitu põhjust (vt ptk 2.7.6)	Korraldada kunstiteose tellimise konkursil osalemise oskuste arendamise koolitus ning korrata seda vastavalt vajadustele; võimaldada korraldada konkursse kahes etapis, kus esimeses etapis kontrollitakse professionaalsuse kriteeriumitele vastavust ning nõutakse kunstiteose sketšilikku ideestikku; luua võimalus korraldada sihitud konkursse, mis võimaldaksid tellida teoseid otse konkreetset kunstnikult konkursi korraldamata (nt kui seaduse reguleerimisala laiendatakse erakapitaliga ehitatavatele objektidele); süsteemselt arendada kunstiõpilastel oskusi suuremõõtmeliste kunstiteoste teostamiseks, kohandades selleks õppekavasid; süsteemselt teavitada konkursside korraldajaid võimalusest konkursside läbiviimiseks sellisel viisil, et hoonet projekteeritakse võitnud kunstiteosest lähtuvalt, ehk kunstiteose ja hoone arhitektuuri teineteist toetava lahendusena	Kunstiteoste tellimise seaduse alusel tellitud tööde kvaliteet ei ole mitmel põhjusel kohati piisavalt hea, muuhulgas keeruka dokumentatsiooni koostamise, konkursside üheetapilisuse tõttu	Kultuuriministeerium, kunstivaldkonna huvirühmad	Kunstiteoste tellimise seaduse alusel tellitud ja hea tasemega tehtud tööde arv suureneb	Kunstiteoste tellimise seaduse alusel tellitud ja hea tasemega tehtud tööde arv ei suurene

Nr	Järeldus	Soovitus	Põhjendus, miks soovitus on asjakohane	Kellele on soovitus suunatud	Oodatav mõju	Riskid, kui järeldusega ei tegeleta
8.9	Kunstituru arendamine on kompleksne protsess, muuhulgas teiste eluvaldkondadega seotuse tõttu. See on mahukas teema, mis väärrib eraldi käsitlemist ning teiste väikeriikide tavade analüüsi	Analüüsida inimeste suhtumist avalikku kunsti, selle muutumist ja muutuste põhjuseid, nt viies läbi kindla sagedusega küsitlusuuring	Eesti kunstiturg on väike ning on mõistlik otsida täiendavaid võimalusi kunstitööde nõudluse suurendamiseks, milleks on vaja kujundada inimeste suhtumist kunsti	Kultuuriministeerium	Tekivad teadmised inimeste suhtumise kohta avalikku kunsti ning sellest lähtuvalt on võimalik kujundada ja kohandada avaliku kunsti tellimise põhimõtteid ning vajalikke sekkumisi, et suurendada inimeste huvi kunsti vastu	Puuduvad teaduspõhised teadmised inimeste suhtumise kohta avalikku kunsti ning ei ole võimalik välja töötada mõjusaid sekkumisi inimeste huvi suurendamiseks kunsti vastu

7.9. Kultuuriajakirjandus ja meedia

Nr	Järeldus	Soovitus	Põhjendus, miks soovitus on asjakohane	Kellele on soovitus suunatud	Oodatav mõju	Riskid, kui järeldusega ei tegeleta
9.1	Erameedia kultuuriajakirjandus on praegu halvemas olukorras kui perioodi alguses. See on muuhulgas väljendunud eraldiseisvate kultuuritoimetuste sulgemises	Et hoida kultuuriajakirjandust mitmekesisena, tasub kaaluda erameediale toetusmeetmete laiendamist, kuivõrd olemasolevatest on nad seni pigem kõrvale jäänud. See on aga kaasa toonud kultuuritoimetuste sulgemise ehk siis vähendanud kultuuriajakirjanduse mitmekesisust	Erameedia kultuuritoimetusi on raha puudusel kinni pandud või väiksemaks tehtud, mis on vähendanud kultuuriajakirjanduse mitmekesisust	Kultuuriministeerium	Kultuuriajakirjanduse maastik on mitmekesine, sealhulgas erameedia kultuuritoimetused on elujõulised	Kultuuriajakirjanduse mitmekesisus väheneb
9.2	Praegune kultuuriajakirjandus on kinni pigem vanas kultuurimudelil ning riigi toetus soosib pigem harjumuspäraseid formaate	Toetusmeetmete ja -tingimuste kujundamisel on soovitatav jälgida, et need ei välistaks kultuuri(ajakirjanduse) uuenduslikumaid vorme, mis võimaldab kultuuril ja kultuuriajakirjandusel käia selle ühiskonnas muutuva rolliga kaasas ning vastata tarbija ootustele	Olemasolevad toetusmeetmed ja rahastusmudelid soosivad pigem harjumuspäraseid formaate, mis pärsib kultuuri(ajakirjanduse) uuenduslikkust	Kultuuriministeerium, Eesti Kultuurkapital	Kultuur ja kultuuriajakirjandus on kaasaegsed ja vastavad tarbija vajadustele ning ootustele	Kultuur ja kultuuriajakirjandus ei käi ühiskonna arengutega kaasas ning kaotavad seetõttu tarbijas- ja lugejaskonda

Nr	Järeldus	Soovitus	Põhjendus, miks soovitus on asjakohane	Kellele on soovitus suunatud	Oodatav mõju	Riskid, kui järeldusega ei tegeleta
9.3	Olulist tuge on perioodil pakkunud SA Kultuurilehe olemasolu, mille kaudu on toetatud Eesti olulisemate kultuuriajakirjade ja -ajalehtede välja andmist. Riik on toetanud omaalgatuslikku meediat	Soovitat on jätkata SA Kultuurilehe kaudu individuaalsete väljaannete toetamist. Tasub kaaluda, kas toetusvõimalusi laiendada ka SA Kultuurilehest n-ö väljaspoole, st luua võimalusi taotleda toetust isiku- või projektipõhiselt (nt stipendiumid, Eesti Kultuurkapitalis eraldi sihtkapital). SA Kultuurilehe kaudu väljaannete tegevuse toetamisel tasub jälgida, et säiliks väljaannete iseseisvus ja eriilmelisus	SA Kultuurilehe toetus väljaannetele on olnud märkimisväärne. Väljaandest sõltumatu isiku- või projektipõhine toetus võimaldab luua kultuuriajakirjanduses suuremat mitmekesisust ja eriilmelisust	Kultuuriministeerium, Eesti Kultuurkapital	Mitmekesine ja kvaliteetne kultuuriajakirjandus on erinevate väljaannete ja kirjutajate kujul olemas, samuti on väljaannetel stabiilne tarbijaskond	Kultuuriajakirjanduse väljaanded kaovad, kuna ei suuda turutingimustes piisavat lugejaskonda hoida

Nr	Järeldus	Soovitus	Põhjendus, miks soovitus on asjakohane	Kellele on soovitus suunatud	Oodatav mõju	Riskid, kui järeldusega ei tegeleta
9.4	Oluline on arusaam, et kultuuris ja kultuuriajakirjanduses jääb alati mingi osa kitsast ringkonda kõnetavaks (n-ö nišiteemaks) ning vajab arenguks riigi tuge	Oluline on arusaam, et kultuuris ja kultuuriajakirjanduses jäävad mõned teemad alati kitsast ringkonda kõnetavaks, mis on kultuuri elujõulisuse seisukohast samas olulised ja vajavad olemasoluks riigi tuge. Kuigi ka siin tuleb tegeleda küsimusega, kuidas tagada professionaalide ja lugejaskonna järelkasv ning mõtestada oma rolli kultuuriväljal ning ühiskonnas laiemalt, ei ole mõistlik seada eesmärgiks suure auditooriumi teket	Kitsamad n-ö nišiteemad on kultuuri arengu seisukohast olulised ja võivad vajada elus püsimiseks riigi toetust. Samas ei ole nende puhul mõistlik eeldada väga suure lugejaskonna teket	Kultuuriministeerium	Kultuuriväli on terviklik ning mitmekesine	Kultuuriväli ja -nähtused üheülbastuvad, kitsamad teemad minetavad oma elujõulisuse
9.5	Kultuuripärandit (sealhulgas audiovisuaalset) on digiteeritud ja arhiivide kaudu kättesaadavaks tehtud, kuid kultuuriväljaannete veebiväljundeid ei ole oluliselt toetatud. See on toimunud vähesel määral, pigem väljaannete endi vahendite toel	On soovitatav toetada väljaannete kasutajasõbralike veebilahenduste arendamist, mis suurendavad sisule ligipääsu	Väljaannete kohandumine lugeja käitumise muutusega on vajalik, et hoida oma lugejaskonda	Kultuuriministeerium	Kultuuriväljaannetel on kasutajasõbralikud veebilahendused, mis vastavad kasutaja vajadustele ja ootustele	Kultuuriväljaannete lugejaskond väheneb (veelgi), kuna sisu ligipääsetavus on kehv ning ei vasta tarbija ootustele

Nr	Järeldus	Soovitus	Põhjendus, miks soovitus on asjakohane	Kellele on soovitus suunatud	Oodatav mõju	Riskid, kui järeldusega ei tegeleta
9.6	Eesti Rahvusringhäälingus on kultuurisündmuste ja -saadete kajastamine vähenenud. Et jõuda laiemale tarbijaskonnale ja auditooriumini, on oluline kultuuri meelelahutuslik pool. See on praegu olemas, kuid ohumärgina on hakanud vähenema tõsisem, analüütilisem, teosekeskne kultuurikäsitlus	Soovitatav on jälgida, et kultuur oleks püsivalt kajastatud Eesti Rahvusringhäälingu kanalites (sealhulgas ETV-s, Vikerraadios), aga ka teistes infokanalites, mis on sihtrühmade kasutuses (nt mis puudutab noori, eesti keelt mittekõnelevaid inimesi jne). Selle kõrval on samavõrra oluline panna tähele, et tulenevalt soovist võita juurde auditooriumi, ei muutuks kultuuri käsitlus liialt meelelahutuslikuks ning säiliks ka analüütilisem, teosekeskem lähenemine	Aitab kaasa tõsisema, analüütilisema kultuurikäsitluse tarbijaskonnale tekkele	Kultuuriministeerium, Eesti Rahvusringhääling	Eesti Rahvusringhäälingu kanalites kajastatakse järjepidevalt ka tõsisemat kultuuri	Kultuurikäsitlus muutub pinnapealseks, meelelahutuslikuks
9.7	Kultuuritarbimisega seotud uuringuid ja statistikat valdkonnas on, kuid see on mõneti ebapiisav, et teha tõendus põhiseid otsuseid	On oluline teada, mis teemad inimesi (sealhulgas erinevaid sihtrühmi) kõnetavad. Selleks on soovitatav läbi mõelda kultuuritarbimist puudutavate uuringute ja statistika kogumise vajadus. Samuti tuleks uuringute lähteülesanded koostada koos olulisemate uuringutulemuste kasutajatega	Tõendus põhiste otsuste langetamiseks on vaja andmeid näiteks selle kohta, kust ja kuidas kultuuritarbijad infot saavad, mida loetakse ja miks. Läbi on viidud küll mõni suurem uuring, kuid need ei paku kultuuriväljaannetele vajalikku infot	Kultuuriministeerium	Kultuuriväljaannete jt kultuuriajakirjandusega tegelevate institutsioonide hinnangud ning otsused on tõendus põhised	Kultuuriajakirjandusega tegelevate institutsioonide otsused põhinevad n-ö kõhutundel, mitte faktidel, mis teeb nende tegevuse planeerimise raskemaks

Nr	Järeldus	Soovitus	Põhjendus, miks soovitus on asjakohane	Kellele on soovitus suunatud	Oodatav mõju	Riskid, kui järeldusega ei tegeleta
9.8	Puuduvad kutselised kriitikud – kultuuriväljaannetel on raske kirjutajaid motiveerivalt tasustada. Tihti kannatab seetõttu artiklite kvaliteet	Soovitatav on välja selgitada, mil määral erineb kultuuriajakirjanduse valdkonnas makstav töötasu praegusest palgaootusest. Seejärel saab vastavalt võimalustele seada eesmärgiks sobivate meetmete väljatöötamise ja rakendamise (nt lisavahendite leidmise palga- ja honorarifondi, isikustipendiumid). Lisaks tasustamisele on soovitatav välja selgitada töötingimustega seonduvad kitsaskohad laiemalt	Madal töötasu (sealhulgas honorarifond) vähendab kirjutajate valmisolekut ja võimalusi pikemalt loo kirjutamisele pühenduda ning toota kvaliteetne artikkel. See kajastub toimetaja suuremas töökoormuses ja artiklite ebaühtlases tasemes	Kultuuriministeerium	Olemas on professionaalsed kriitikud/kirjutajad, kes kirjutavad kvaliteetseid artikleid, kuna on rahaliselt motiveeritud ja neil on võimalik loole aega pühendada	Kultuuriväljaannete artiklid ja käsitlused on ebaühtlase kvaliteediga. Häid kirjutajaid on raske leida, kuna nad ei ole motiveeritud seda tööd tegema
9.9	Eesti Rahvusringhäälingu peamine väljakutse seisneb piiratud rahalistes vahendites, st eraldatavad rahalised vahendid (sealhulgas honorarifond) pole elukalliduse ja kulude kasvuga kaasas käinud ning ETV programmidele lisaraha ei ole antud	Vaadata üle, millised on ootused Eesti Rahvusringhäälingule (nii kultuurilooja kui ka -vahendajana, sealhulgas mitmekeelses inforuumis). Hinnata olemasolevate vahendite vastavust neile ootustele ja eesmärkidele ning leida kokkulepe rahastusmudeli osas, mis need aitaks saavutada	Eesti Rahvusringhäälingus on kultuurisündmuste ja -saadete kajastamine vähenenud	Kultuuriministeerium	Eesti Rahvusringhäälingu rahastamine tagab kvaliteetse kultuurikäsitluse ja inforuumi	Eesti Rahvusringhäälingu rahastamismudel ei ole jätkusuutlik, programme pole võimalik piisavalt arendada ning pakutav kultuurikäsitus on seetõttu pigem vaid meelelahutuslik

Nr	Järeldus	Soovitus	Põhjendus, miks soovitus on asjakohane	Kellele on soovitus suunatud	Oodatav mõju	Riskid, kui järeldusega ei tegeleta
9.10	Telefilme ja -seriaale, kuuldemänge on toodetud, samas on trend pigem languses. Kättesaadavust piirab omakorda see, et toodetud telefilmid ei ole vabalevis. Puudub sobiv rahastusmudel, vajalikud vahendid ja tegevusplaan filmide/sarjade tootmiseks	Soovitatav on koos olulisemate osapooltega mõtestada, millised peaksid olema tele- ja kinofilmide, -seriaalide tootmise ning kuuldemängude salvestamisega seotud eesmärgid. Samuti, milline peaks olema rahvusringhäälingu (ja teiste osapoolte) roll ning panus kultuuriloomega seatud eesmärkide saavutamisesse. Oluline on jälgida, et eraldatud vahendid võimaldaksid eesmärke saavutada	Eraldatud vahendid ei ole võimaldanud rahvusringhäälingul jt osapooltel kultuuriloomesse vajalikul määral panustada – telefilmide ja -seriaalide tootmine ning kuuldemängude salvestamine on olnud planeeritust väiksem	Kultuuriministeerium	Rahvusringhääling jt seotud osapooled panustavad aktiivselt kultuuriloomesse ning saavutavad seatud eesmärgid, muuhulgas seoses telefilmide ja -seriaalide tootmise ning kuuldemängude salvestamisega	Kultuuriloomes, sealhulgas telefilmide ja -seriaalide tootmine ning kuuldemängude salvestamine väheneb jätkuvalt suurenevate kulude tõttu

7.10. Kultuuriline mitmekesisus

Nr	Järeldus	Soovitus	Põhjendus, miks soovitus on asjakohane	Kellele on soovitus suunatud	Oodatav mõju	Riskid, kui järeldusega ei tegeleta
10.1	Rahvusvähemuste katusorganisatsioonide kolmeaastane baasrahastus on sihtrühmade jaoks positiivne muutus, kuid samas väljendatakse vajadust rahastustingimuste läbipaistvuse tagamise järele	Rahastusperioodi lõpus analüüsida meetme sobivust ja tulemuslikkust, kaasates sihtrühmi ja hinnates selgelt ka vastavas määruuses väljatoodud toetuse eesmärkide saavutamist	Rahvusvähemuste katusorganisatsioonide ja liikmesorganisatsioonide jätkusuutlikkuse tagamiseks on oluline, et toetusmeetmed vastaksid nende vajadustele	Kultuuriministeerium, Integratsiooni SA	Rahvusvähemuste katusorganisatsioonide baasrahastamise tingimused vastavad organisatsioonide vajadustele ning on läbipaistvad, seeläbi toetades ühenduste taotlemismotivatsiooni ja -võimekust	Rahvusvähemuste katusorganisatsioonide areng pidurdub, mis mõjutab negatiivselt liikmesorganisatsioonide toetamist ja seeläbi mitmekesisust Eesti ühiskonnas
10.2	Esmakordsetel taotlejatel on keeruline rahvusvähemuste kultuuriseltsidele suunatud toetusvoorudes edukalt osaleda	Jätkata seltsidele suunatud üldise haldusvõimekusega seotud koolitustega ning kaaluda sihistatult esmakordsetele taotlejatele suunatud toetuste väljatöötamist	Rahvusvähemuste kultuuriseltsel iseloomustab üldiselt madal võimekus ning tiheda konkurentsiga taotlusvoorudes on eelisseisus juba kogenud taotlejad	Kultuuriministeerium, Integratsiooni SA	Tõuseb uute rahvusvähemuste kultuuriseltside võimekus ning seeläbi on tagatud eelkõige väiksemate vähemusrühmade ning uussisserändajate lõimumine ning kultuuri toetamine Eestis	Juba tekkinud vajadus toetada uussisserändajate kultuuridega seotud seltside käimalükkamist muutub veel tõsisemaks, mis mõjutab negatiivselt rahvusvähemuste heaolu ja ühiskonna sidusust laiemalt

7.11. Muinsuskaitse

Nr	Järeldus	Soovitus	Põhjendus, miks soovitus on asjakohane	Kellele on soovitus suunatud	Oodatav mõju	Riskid, kui järeldusega ei tegeleta
11.1	Riik ei panustanud muinsuskaitsevaldkonda piisavalt. Toetuste maht ei võimalda toetada omanikke mahus, mis tagab kultuurimälestiste säilimise. Muinsuskaitstes on toimunud hästi koostöö muuseumidega, kuid mitte teiste valdkondadega	Välja töötada tihedas koostöös huvirühmadega (sh asjaomaste ministeeriumite ja nende haldusalasse kuuluvate asutustega) muinsuskaitse valdkonna arendamise suunad ja selleks vajalikud tegevused järgmise kultuuripoliitika elluviimise perioodil. Need peavad hõlmama vähemalt muinsuskaitse piisava rahastuse tagamise põhimõtteid, muinsuskaitse teema integreerimist üldhariduse õppeprotsessi, Euroopa Liidu fondide vahendite kasutamise võimalust eraomanikele, tulemuslike teavitustegevuste jätkutoetamist vastavate projektide lõppedes, erasektori motiveerimist mälestiste kordategemiseks. Viia tegevusi sisse olemasolevatesse ja uutesse strateegiatesse ja arengukavadesse	2020. aasta lõpu seisuga oli 33,3% ehitismälestistest halvas seisukorras	Kultuuriministeerium	Heas korras kultuurimälestiste osakaal suureneb. Riik suudab tagada suurema osa kultuurimälestiste säilimise	Halvas korras kultuurimälestiste osakaal suureneb. Riik ei suuda tagada suurema osa kultuurimälestiste säilimist. Eesti kultuur kaotab mõned olulised kultuurimälestised

7.12. Muuseumid

Nr	Järeldus	Soovitus	Põhjendus, miks soovitus on asjakohane	Kellele on soovitus suunatud	Oodatav mõju	Riskid, kui järeldusega ei tegeleta
12.1	Koostöö muuseumide ja haridusvaldkonna vahel on nõrk	Tugevdada koostööd muuseumide ja haridusvaldkonna vahel	Seni ei ole süsteemselt haridusasutuste ja muuseumide vahel koostööd tehtud. Koostöö on piirdunud üksikute projektidega	Kultuuriministeerium, Haridus- ja Teadusministeerium muuseumid, haridusasutused, õpetajad	Suureneb muuseumide haridusprogrammide osavõtt. Rohkem kasutatakse muuseumide e-õppematerjale koolides. Rohkem lapsi jõuab muuseumidesse	Muuseumide oluline panus haridusprogrammide ja e-õppematerjalide loomiseks jääb kasutamata
12.2	Koostöö muuseumide ja teadusasutustega on nõrk	Tugevdada koostööd muuseumide ja teadusasutustega	Seni on koostöö muuseumide ja teadusasutustega olnud seotud pigem väheste üksikprojektidega	Muuseumid, teadusasutused, Kultuuriministeerium	Tiheneb muuseumide ja teadusasutuste koostöö ning tehakse koosloomes ühisprojekte, mille tulemusena rikastub eesti kultuur uute teadmistega, mida saab kasutada kultuurielus osalemise edendamiseks	Muuseumide ja teadusasutuste potentsiaalseid koostöövõimalusi ei kasutata piisavalt ära

7.13. Raamatukogud

Nr	Järeldus	Soovitus	Põhjendus, miks soovitus on asjakohane	Kellele on soovitus suunatud	Oodatav mõju	Riskid, kui järeldusega ei tegeleta
13.1	Eriala- ja teadusraamatukogudest ning kooliraamatukogudest teavikute laenutamine on märgatavalt vähenenud	Analüüsida eriala- ja teadusraamatukogude ning kooliraamatukogude laenutuste vähenemise põhjuseid ning sihtrühma vajadusi ning töötada välja eriala- ja teadusraamatukogude ning kooliraamatukogude uued kontseptsioonid	Vaja on mõista sihtrühma käitumise ja vajaduste muutust ning arvestada nendega teenuse arendamisel	Haridus- ja Teadusministeerium (kooliraamatukogud; eriala- ja teadusraamatukogud), pidajad (kohalikud omavalitsused)	Uuenenud kontseptsiooniga raamatukogude teenused vastavad kasutajate vajadustele, suurendavad raamatukogude külastatavust ja toovad juurde uusi kasutajaid	Lugejate ja laenutuste arvu vähenemise jätkumine võib viia eriala- ja teadusraamatukogude ning kooliraamatukogude hääbumiseni
13.2	Rahvaraamatukogude digitaristu on aegunud. Kvaliteetne internetiühendus ei ole kõigis rahvaraamatukogudes veel kättesaadav	Töötada välja kava koos finantsplaaniga rahvaraamatukogude digitaristu uuendamiseks ning lairiba internetiühenduse tagamiseks	Kohalikel omavalitsustel puuduvad ressursid raamatukogude digitaristu kaasajastamiseks ning internetiühenduse kvaliteedi parandamiseks	Kultuuriministeerium, Majandus- ja Kommunikatsiooni-ministeerium	Suureneb raamatukogude võimekus pakkuda kaasaegset raamatukoguteenust ning nõustada ja abistada elanikkonda digiteenuste kasutamisel	Raamatukogud ei suuda pakkuda kaasaegseid teenuseid. Osal elanikkonnast puudub ligipääs digiteenustele
13.3	Rahvaraamatukogude eksemplaride arv ja kvaliteetse kirjanduse kättesaadavus erineb piirkonniti	Määratleda rahvaraamatukogu teenuse baastase, mis on tagatud ühtlaselt üle Eesti, ja tagada baastasemel teenuse jätkusuutlik rahastamine	Võrdse ligipääsu tagamiseks informatsioonile ning raamatukogu teenustele on oluline kokku leppida, milline on teenuste miinimumtase, mis peab olema Eesti elanikule elukohast sõltumata tagatud	Kultuuriministeerium	Kõigile Eesti elanikele on tagatud raamatukogu teenused baastasemel, sõltumata elukohast	Inimestele raamatukogus kättesaadavad teenused sõltuvad üksnes pidajate prioriteetidest ja rahastamisvõimalustest. Teenused arenevad piirkondlikult väga ebaühtlaselt

Nr	Järeldus	Soovitus	Põhjendus, miks soovitus on asjakohane	Kellele on soovitus suunatud	Oodatav mõju	Riskid, kui järeldusega ei tegeleta
13.4	Rahvaraamatukogude eksemplaride arv ja kvaliteetse kirjanduse kättesaadavus erineb piirkonniti	Käivitada rahvaraamatukogudevaheline laenutussüsteem	Raamatukogudevaheline laenutussüsteem laiendab teavikute kättesaadavust, mida madala või ajutise nõudluse tõttu ei ole otstarbekas igasse raamatukogusse osta	Kultuuriministeerium	Rahvaraamatukogudes olevad teavikud muutuvad üle-eestiliselt kasutajatele kättesaadavaks	Inimestele on kättesaadav üksnes kodukoha raamatukogus olev teavikute valik
13.5	E-teavikud on laenutamiseks saadaval vähestes raamatukogudes ning Rahvusraamatukogu e-teavikute laenutuskeskkond pole kasutajatele veel kättesaadav	Teha e-teavikute laenutamine kõigile Eesti elanikele kättesaadavaks	Üleriigiline e-teavikute laenutus lihtsustab elanike ligipääsu digitaalselt kättesaadavaks tehtud raamatutele jm informatsioonile	Kultuuriministeerium, Rahvusraamatukogu	Paraneb elanikkonna ligipääs e-teavikutele, parem e-teavikute kättesaadavus suurendab inimeste lugemust	E-teavikud ei ole üle-eestiliselt lugejatele kättesaadavad, e-raamatute valik ei suurene ning e-teavikute vähenemine kättesaadavus võib veelgi vähendada inimeste lugemust
13.6	Autoritele ei maksta e- ja audioraamatute laenutamise eest autorihüvitist, mis pärsib nende huvi oma teoseid e- ja audioraamatuna välja anda	Töötada välja e- ja audioraamatute autorihüvitiste süsteemi põhimõtted ning täiendada vastavaid regulatsioone	E-teavikute laenutamise ehk autoriõigusega kaitstud kultuurilise sisu kasutamise eest ei maksta laenutushüvitist. Autoritel on õigus saada hüvitist e-raamatute ja audioraamatute laenutamisel nagu paberraamatute korral	Kultuuriministeerium	E-teavikuid ja audioraamatuid käsitletakse võrdväärselt paberandjal teavikutega. Suureneb kirjastajate ja autorite huvi anda välja e- ja audioraamatuid. Laieneb e-raamatute ja audioraamatute valik ja paraneb kirjanduse kättesaadavus	Ebavõrdne olukord paberandjal ja elektrooniliselt avaldatud raamatute laenutamise käsitlemisel jätkub. Autorite õigustatud ootus saada oma loometöö tasuta kasutamise eest tasu ei ole rahuldatud. Kirjastajate ja autorite huvi e-raamatute ja audioraamatute väljaandmise vastu jääb väheseks ning kättesaadavaks tehakse piiratud valik teoseid

Nr	Järeldus	Soovitus	Põhjendus, miks soovitus on asjakohane	Kellele on soovitus suunatud	Oodatav mõju	Riskid, kui järeldusega ei tegeleta
13.7	Raamatukogude toetusmeetmetest ei toetata piisavalt „Kultuuripoliitika põhialuste aastani 2020“ dokumendis välja toodud prioriteete	Vaadata üle seniste raamatukogude toetusskeemide prioriteetid ja taotlemise nõuded ning viia need vastavusse kultuuripoliitika alusdokumentides seatud prioriteetidega	Ühtne strateegiline planeerimine võimaldab saavutada kultuuripoliitika eesmärke	Kultuuriministerium	Raamatukogud arendavad oma teenuseid ja korraldavad üritusi lähtuvalt riiklikest prioriteetidest	Raamatukogudel ei ole võimalik arendada välja uusi teenuseid ja pakkuda lisategevusi. Raamatukogude külastatavus ja inimeste lugemus vähenevad

7.14. Rahvakultuur

Nr	Järeldus	Soovitus	Põhjendus, miks soovitus on asjakohane	Kellele on soovitus suunatud	Oodatav mõju	Riskid, kui järeldusega ei tegeleta
14.1	Partnerorganisatsioonidele (keskseltsidele) eraldatud rahalised vahendid ei ole kulude kasvuga kaasas käinud ega võimalda neile seatud ootusi valdkonna arendamise osas tõhusalt täita	Et hoida partnerorganisatsioonide võimekust, on soovitatav kokku leppida, milline on nende roll ja vastutus valdkonna arendamisel. Samuti tuleks koostöös hinnata, kas ülesannete täitmiseks eraldatud vahendid vastavad vajaminevale. Võimalusel näha ette täiendavad vahendid või leppida kokku, mida tehakse ja mille tegemisest loobutakse piiratud vahendite tingimustes	Strateegiline partnerlus tähendab, et riik soovib koostöös partnerorganisatsioonidega saavutada oma arengukavas püstitatud strateegilised eesmärgid, toetades samal ajal organisatsiooni tegevust ja arengut. Sel juhul võib tekkida olukord, kus koostöö hoopis pärsib partnerorganisatsiooni võimekust. Selle vältimiseks on võimalik leida kokkulepe, milline on vajalik toetussumma ülesannete täitmiseks, või täpsustada ootusi ülesannete osas, mida partnerid toetuse saamise eest peavad täitma	Kultuuriministeerium	Partnerorganisatsioonide põhitegevust on kokkulepitud osas rahastatud. Partnerorganisatsioonid on võimekad ja täidavad neile seatud ootusi ülesannete ja strateegilistesse eesmärkidesse panustamise osas	Partnerorganisatsioonide suutlikkus tegeleda valdkonna arendamisega on madal, peamine energia ja ressurss läheb oma põhitegevuseks rahastuse leidmisele

Nr	Järeldus	Soovitus	Põhjendus, miks soovitus on asjakohane	Kellele on soovitus suunatud	Oodatav mõju	Riskid, kui järeldusega ei tegeleta
14.2	Ministeeriumi toetuse väiksus on kaasa toonud ka sissetulekuallikate killustumise erinevate rahastusallikate vahel (Eesti Kultuurkapital, Kultuuriministeerium Eesti Rahvakultuuri Keskuse kaudu, toetused kohalikest omavalitsustest jt)	Vähendamaks rahastamise killustumist on soovitatav, et keskseltside kui strateegiliste partnerite põhitegevus oleks rahastatud tervikuna ühest allikast (Kultuuriministeeriumi kaudu riigieelarvest). Alternatiivina on võimalik sõlmida selge kokkulepe, milliseid põhitegevusega seotud kulusid tegevustoetuse raames rahastatakse. Kultuurkapitali rahastus peaks olema suunatud pigem konkreetsete projektide toetuseks	Kui partnerorganisatsioon peab tegelema põhitegevuseks (lisa)rahastuse leidmisega, siis ei ole tal võimalik täiel määral keskenduda põhitegevuse elluviimisele. See võib omakorda vähendada organisatsiooni võimekust panustada kokkulepitud strateegiliste eesmärkide täitmisse	Kultuuriministeerium	Partnerorganisatsioonid saavad keskenduda põhitegevusega seotud tegevuse elluviimisele – tegevustoetus aitab neil püsida suutlike ja võimekate organisatsioonidena	Partnerorganisatsioonid ei saa keskenduda oma põhitegevusega seotud tegevuste elluviimisele ja valdkonna arendamisele, kuna oluline ressurss kulub põhitegevuse jaoks rahastuse otsimiseks ja taotlemiseks

Nr	Järeldus	Soovitus	Põhjendus, miks soovitus on asjakohane	Kellele on soovitus suunatud	Oodatav mõju	Riskid, kui järeldusega ei tegeleta
14.3	Kultuuriministeriumis vastustab rahvakultuuri valdkonna koordineerimise eest vaid üks ametnik, mis on valdkonna eriilmelisust ja mastaapi arvestades raskesti hallatav	Kultuuriministeriumis vastutab rahvakultuuri valdkonna eest üks ametnik. Arvestades, et see koondab endas mitmeid spetsiifiliste arenguvajadustega ja eriilmelisi alavaldkondi (koorilaul, rahvatants, rahvamuusika, käsitöö, paikkondlikud kultuuriruumid (koorilaul, rahvatants, rahvamuusika, käsitöö, paikkondlikud kultuuriruumid jne), siis tasub kaaluda rahvakultuuri valdkonnas poliitikakujundamisega seotud ülesannete jagamist mitme ametniku vahel	Rahvakultuuri valdkond koondab endas väga eriilmelisi alavaldkondi (koorilaul, rahvatants, rahvamuusika, käsitöö, paikkondlikud kultuuriruumid ning -traditsioonid jne). See eeldab tervikpildi loomise vajadust ning samas ka kõigi alavaldkondade spetsiifiliste arenguvajadustega tegelemist. Ühele ametnikule võib selle haldamine ja koordineerimine olla üle jõu käiv	Kultuuriministerium	Kultuuriministerium on poliitikakujundamises partner-organisatsioonidele tugev partner, tegeledes alavaldkondadega, koordineerides alavaldkondade kaudu rahvakultuuri-valdkonda kui tervikut	Rahvakultuuri valdkonnas on tervikpildi haldamine raskendatud, alavaldkondadega sügavuti tegelemine keeruline. Liiga suur osa poliitikakujundamisega seotud vastutusest langeb partner-organisatsioonidele
14.4	Üheks põhjuseks, miks noored ei taha professionaalsel tasemel rahvakultuuriga tegeleda seisneb madalas töötasus, vähestes sotsiaalsetes tagatistes ning ebakindlas töösuhtes	Soovituslik on koguda andmeid, kuivõrd palgatoetuse meede olukorda leevendab ja juhendajate sotsiaalset kindlustatust suurendab. Lisaks sellele tasub kaaluda ka muid võimalusi juhendajate sotsiaal-majandusliku olukorra parandamiseks	Noorte juurdekasv ja motiveeritus professionaalsel tasandil rahvakultuuriga tegeleda on vajalik valdkonna elujõulisuse, sealhulgas UNESCO vaimse kultuuripärandi nimekirja kantud nähtuste pikaajalise säilimise seisukohast	Kultuuriministerium, kohalikud omavalitsused	Olemas on vajalikud andmed ja nägemus juhendajate tasustamisega seotud probleemide lahendamiseks	Noored ei soovi madala töötasu ja sotsiaalse kindlustatuse tõttu rahvakultuuriga seotud erialasid kõrgkoolis õppida ja sellega elukutsena tegeleda

Nr	Järeldus	Soovitus	Põhjendus, miks soovitus on asjakohane	Kellele on soovitus suunatud	Oodatav mõju	Riskid, kui järeldusega ei tegeleta
14.5	Noorte huvi rahvakultuuriga seotud erialade vastu on vähenenud. Selle tulemusel on mitmed õppekavad Tallinna Ülikoolis ja TÜ Viljandi kultuuriakadeemias ümber korraldatud, sealhulgas ka kinni pandud	Tasub jälgida, et professionaliseerumist rahvakultuuris toetaks vastavate õppekavade olemasolu kõrgkoolides. Lisaks formaalhariduslikele võimalustele on oluline jätkata juhendajate arendamist vastavate mentor- ja arenguprogrammide kaudu	Rahvakultuuri erialane õpe kõrgharidusastmes ning vastavate täiendkoolitusvõimaluste olemasolu võimaldab tõsta valdkonna kunstilist taset ning luua eeldused professionaliseerumiseks	Kultuuriministeerium, Haridus- ja Teadusministeerium	Inimestel on võimalus omandada rahvakultuuri alavaldkondadega seonduv erialane kõrgharidus ja täiendada end täiendõppe korras, mis toetab professionaalide juurdekasvu ning olemasolevate juhendajate taset	Inimestel puudub võimalus huvi korral rahvakultuuriga professionaalsel tasemel tegeleda, puudub seega juhendajate juurdekasv ning langeb valdkonna kvaliteet tervikuna
14.6	Osad kultuuriruumid ja vaimne pärand on saanud olulist toetust ning püsinud seeläbi elujõulisena	Kultuuriruumide toetusprogrammid on võimaldanud paikkondlikel kultuuridel elujõulisena püsida ja seda tava tasub jätkata ka edaspidi. Lisaks tasub kaaluda, kas lisada toetuse saajate ringi ka paikkondasid/kultuurirume, mida seni toetatud ei ole. Alternatiivina on võimalik toetada erinevatel aastatel erinevaid kultuurirume, mis võimaldab piiratud vahendite raames toetust saada ka neil, kes seni seda ei saanud	Vaimse kultuuripärandi ja kultuuriruumidega seotud tegevusi (sealhulgas selle kaardistamine, hoidmine, uurimis- ja arendustöö, kättesaadavaks tegemine) tuleb toetada, et suurendada inimeste teadlikkust, huvi ja võimalusi nendega tutvuda	Kultuuriministeerium	Erinevad kultuuriruumid püsivad Eestis elujõulisena. Inimestel on huvi ja võimalused tutvuda vaimsesse kultuuripärandisse kuuluvate nähtuste ja erinevate kultuuriruumidega	Kultuuriruumide elujõulisus ja silmapaistvus vähenevad. Vaimsest kultuuripärandist puudub ülevaade, seda ei hoita, uurita ega populariseerita

Nr	Järeldus	Soovitus	Põhjendus, miks soovitus on asjakohane	Kellele on soovitus suunatud	Oodatav mõju	Riskid, kui järeldusega ei tegeleta
14.7	Eelnevast perioodist on näiteid, kus rahvakultuuri on suudetud lõimida kooliharidusse.	Koos valdkonna esindajatega ja haridusasutustega otsida võimalusi, kuidas rahvakultuuri siduda senisest rohkem formaalharidusega (nt käsitöötundidesse lisada komponente rahvusliku käsitöö valdkonnast, muusikatundidesse rahvamuusikast jne)	Rahvakultuuri valdkonna elujõulisuse seisukohast on oluline integreerida vastavaid teadmisi	Kultuuriministeerium, Haridus- ja Teadusministeerium	Rahvakultuuriga seotud teadmisi ja oskusi antakse edasi (sealhulgas noortele), hoides neid elujõulisena	Noortel puuduvad huvi, teadmised ja oskused rahvakultuuriga tegelemiseks
14.8	Valdkonnas on häid näiteid, kus vaimse pärandi nutikas ja kasutajasõbralik digiteerimine on aidanud kaasa valdkonna arengule (nt rahvarõivad)	Jätakuvalt tasub tähelepanu ja ressursse suunata vaimse pärandi digiteerimisse, mis võimaldab kultuuripärandit hoida, uurida ning populariseerida	Vaimse pärandi kasutajasõbralik digiteerimine suurendab info kättesaadavust, mis omakorda aitab panustada teadmiste- oskuste levikusse ning nende laiemasse kasutuselevõttu	Kultuuriministeerium	Vaimse kultuuripärandiga seotud info on digiteeritud, kasutajale hästi kättesaadav ning kasutatav	Vaimse kultuuripärandiga seotud info ei ole kättesaadav, sellel ei ole inimeste hulgas kasutust ega kandepinda
14.9	Laulu- ja tantsupidude toimumist on riik toetanud, vähem on toetatud aga laulu- ja tantsupeoprotsessi tervikuna. Probleemile võib viidata ka n-ö projektkollektiivide arvu tõus, kes stabiilselt pidudevahelisel perioodil ei tegutse	Oluline on riigi toetuse jätkumine laulu- ja tantsupidudele. Sellele lisaks on oluline valdkonna esindajatega jt osapooltega mõtestada ja kokku leppida, mida teha, et laulu- ja tantsupeoprotsess oleks tervikuna toetatud ning ei keskendutaks ainult protsessi üksikutele väljunditele (s.o laulu- ja tantsupidudele)	Laulu- ja tantsupeo liikumine on laiem protsess, mis tipneb regulaarsete, kindlate väljunditega – laulu- ja tantsupidudega. Peo õnnestumisele ja valdkonna elujõulisusele aitavad oluliselt kaasa aga pidudevahelisel ajal ellu viidud tegevused	Kultuuriministeerium, Eesti Laulu- ja Tantsupeo SA, kohalikud omavalitsused	Laulu- ja tantsupeoliikumine on stabiilne ning elujõuline, kokku on lepitud koostöös ja tegevustes, kuidas toetada ka pidudevahelisel perioodil toimuvat	Laulu- ja tantsupeoprotsess hakkab kaotama oma elujõulisust, sealhulgas järjest rohkem on projektkollektiive ja väheneb stabiilselt tegutsevate kollektiivide hulk. See omakorda mõjub kollektiivide kunstilisele tasemele negatiivselt

Nr	Järeldus	Soovitus	Põhjendus, miks soovitus on asjakohane	Kellele on soovitus suunatud	Oodatav mõju	Riskid, kui järeldusega ei tegeleta
14.10	Piirkondlik kultuurikorraldus on nõrk – seoses haldusreformiga kadusid toimivad koostööpartnerid ja -suhted. See pärsib oluliste üleriiklike sündmuste korraldamist ja muudab rahvakultuuris osalemise võimalused Eestis ebaühtlaseks	Nii laulu- ja tantsupeo edukaks toimumiseks kui ka teiste rahvakultuuri alavaldkondade, sealhulgas harrastustegevuse elujõulisuseks on vaja tugevdada piirkondlikku kultuurikorraldust. See tähendab ühtset arusaama kujundamist, milles seisneb erinevate osapoolte (KOV, omalitsuste liit, riik, valdkondlikud esindusorganisatsioonid jne) roll ja vastutus kultuuritöö korraldamisel. Sellele tuginedes saab ehitada üles uusi ning tugevdada seniseid koostöösuhteid	Nõrk ja ebasüsteemne koostöö kohalike omavalitsustega ning koostööpartnerite võrgustiku puudumine regionaalses kultuurikorralduses pärsib rahvakultuuriga seotud harrastustegevuse kättesaadavust, kvaliteeti ja teeb üleriigiliste protsesside korraldamise keeruliseks	Kultuuriministeerium, Eesti Laulu- ja Tantsupeo SA, kohalikud omavalitsused	Rahvakultuuriga seotud harrastustegevus on üle Eesti hästi kättesaadav. Piirkondliku ja üleriikliku tähtsusega sündmused ja protsessid (nt laulu- ja tantsupeoprotsess) on koostöös olulisemate osapooltega hästi juhitud	Rahvakultuuri tegevused ei ole Eestis ühtlaselt kättesaadavad

Nr	Järeldus	Soovitus	Põhjendus, miks soovitus on asjakohane	Kellele on soovitus suunatud	Oodatav mõju	Riskid, kui järeldusega ei tegeleta
14.11	Lähenedamine on olnud ebasüsteemne – mõningaid toetusmeetmeid on pakutud, kuid need ei ole olnud süsteemsed ja toetuse taotlemise tingimused ei arvesta sageli valdkonna eripäradega. Koostöö teiste võtmeministeeriumitega (Haridus- ja Teadusministeerium, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium) on olnud vähene	Soovitatakse leppida kokku, millised on rahvakultuuri valdkonnaga seotud loomemajandust toetavad osapooled, milline on nende roll ning arenguvajadused, samuti see, millised on sellest tulenevad eesmärgid. Vastavalt sellele saab välja töötada sobivad meetmed, mis loomemajandust rahvakultuuri valdkonnas toetavad	Valdkonda mitteamestavad ja ebasüsteemsed toetusmeetmed ei aita valdkonnas loomemajandust edendada	Kultuuriministeerium, Haridus- ja Teadusministeerium, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium	Valdkonna arenguvajadusi ja eripärasid arvestavad toetusmeetmed on välja töötatud ning rahvakultuuri valdkonnaga seondult tegeletakse aktiivsemalt loomemajandusega	Rahvakultuuri valdkonnas ei suudeta loomemajandusega seotud potentsiaali ära kasutada

Lisa 1. Metoodika

Lõpphindamise üldeesmärk oli selgitada välja, kui edukas on olnud „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ alusel ellu viidud kultuuripoliitika aastatel 2014–2020. Selleks hinnati, kuivõrd saavutati põhialustes toodud eesmärgid, nii tervikuna kui ka tegevusvaldkondades. Lõpphindamisel lähtuti kolmest hindamiskriteeriumist: asjakohasus (kuivõrd vastavad eesmärgid sihtrühma vajadustele), tulemuslikkus (kas ja mil määral on programmide ja meetmete väljundid ja eesmärgid saavutatud), tõhusus (kuivõrd valitud mehhanismid ja rakendamiseks kujundatud süsteem on parim viis, kuidas planeeritud eesmärgid saavutada). Iga hindamiskriteeriumiga oli seotud mitu hindamisküsimust (vt tabel 18). Nendele vastati kas ainult valdkondadepõhistes või ainult valdkondadeüleses analüüsi(de)s või mõlemas. Lõpphindamises kasutati segametoodikat, mis kombineerib nii kvantitatiivseid kui ka kvalitatiivseid uurimismeetodeid, mis võimaldas analüüsis rakendada triangulatsiooniprintsiipi, mille käigus järeldusi ja soovitusi valideeritakse nii, et kasutatakse erinevaid meetodeid (dokumendianalüüs, intervjuud jms) ja andmeallikaid. Lõpphindamises kasutati järgnevaid meetodeid: dokumendianalüüs, olemasolevate andmete kvantitatiivne analüüs ning kvalitatiivne andmekogumine ja -analüüs (fookusrühma- ja eksperdiintervjuud), aruteluseminar, kogutud andmete süntees, järelduste ja soovitude koostamine.

Dokumendianalüüs

Dokumendianalüüsi sisendit kasutati kõikides lõpphindamise etappides. Dokumendianalüüsi eesmärk oli kaardistada olemasolev teave „Kultuuripoliitika põhialuste aastani 2020“ rakendamise seotud tegevuste planeerimise, elluviimise ja tulemuslikkuse kohta. Dokumendianalüüsis lähtuti andmete kogumisel eeltoodud hindamisküsimustest ning põhialustes märgitud valdkondlikest prioriteetidest ja tegevustest. Ühtlasi otsiti dokumendianalüüsi käigus võimalikke tegureid, mis võimendavad ja toetavad põhialuste eesmärgipärast rakendamist, samuti aga takistavaid tegureid. Dokumendianalüüsi sisendiks olid kõikvõimalik teave ja dokumendid, mis võimaldasid anda vastuse hindamisküsimustele: nii Kultuuriministeeriumi, eri ministeeriumite haldusalasse kuuluvate asutuste veebilehtedel avalikustatud teave ja dokumendid kui ka kolmanda ja erasektori allikad. Dokumendianalüüs ja teised meetodid (intervjuud ja aruteluseminar) andsid sisendi analüütiliseks kokkuvõtteks, mis valmis iga kultuuri alavaldkonna kohta eraldi ning kultuurivaldkonna kohta tervikuna.

Kvantitatiivsete andmete kogumist ja analüüsi võib pidada käesolevas lõpphindamises dokumendianalüüsi osaks. Selle eesmärk oli toetada lõpphindamise analüüsi empiiriliste arvandmetega, et mõista läbiviidud tegevuste kvantiteeti (nt külastajate arv, rahastamise jaotused tegevusvaldkondade kaupa jms). Kasutati kahte tüüpi kvantitatiivseid andmeid: administratiivandmed (nt teenuste kasutajate arv) ning sekundaarandmed, muuhulgas Statistikaameti ja Eurostati andmed.

TABEL 18. HINDAMISKÜSIMUSTELE VASTAMINE VALDKONNA JA/VÕI VALDKONDADEÜLESEL TASANDIL

Nr	Hindamiskriteeriumid ja hindamisküsimused	Vastatakse valdkondade lõikes (ehk valdkonna tasand)	Vastatakse kogu kultuuripoliitika hindamise peatükis (ehk valdkondade-ülene tasand)
1	Asjakohasus		
1.1	Mil määral aitavad põhialustes toodud tegevused (valdkondlikud prioriteetidid) saavutada „Kultuuripoliitika põhialuste aastani 2020“ eesmärgi (ehk kultuuripoliitika eesmärgi)?		
1.2	Kuivõrd aitavad tegevused (ehk valdkondlikud prioriteetidid) lahendada probleeme, mille lahendamiseks need ellu kutsuti?		
1.3	Kuivõrd vastavad tegevused (ehk valdkondlikud prioriteetidid ja/või valdkondade prioriteetide all ellu viidud tegevused) sihtrühmade vajadustele? Missugune on sihtrühmade hinnang tegevuste (ehk valdkondlikele prioriteetidele ja/või valdkondade prioriteetide all ellu viidud tegevustele) kvaliteedile, kättesaadavusele ja piisavusele?		
1.4	Millises mahus võib olla vajadus sarnaste või uute tegevuste järele uuel perioodil 2021–2030?		
2	Tulemuslikkus		
2.1	Mil määral on perioodil 2014–2020 ellu viidud tegevused (ehk prioriteetide saavutamiseks ellu viidud tegevused) aidanud kaasa selleks perioodiks seatud eesmärkide (ehk valdkondlike prioriteetide) täitmisele?		
2.2	Millised tegurid (kuidas ja miks) on soodustanud või takistanud eesmärkide (ehk valdkondlike prioriteetide) saavutamist?		
3	Tõhusus		
3.1	Kuivõrd tõhus on „Kultuuripoliitika põhialuste aastani 2020“ rakendusmehhanism, sh kuidas ja mil määral on tegevused omavahel seotud, koordineeritud ning toetavad üksteise vastastikust mõju?		
3.2	Millised tegurid, kuidas ja miks on takistanud ja/või kaasa aidanud tegevuste (ehk valdkondlike prioriteetide) rakendamisele? Kuidas tõhustada tegevuste (ehk valdkondlike prioriteetide) ellu rakendamist?		
3.3	Milline on kulude proportsionaalsus võrdluses saavutatud väljundiga?*		

* See hindamisküsimus osutus lõpphindamise kontekstis olemasolevate andmete puudulikkuse ja ebaproportsionaalselt suure töömahu tõttu, mis oleks kulunud andmete täiendavaks kogumiseks. Mistõttu lõpphindamises analüüsiti olemasolevaid andmeid kultuuri rahastamise kohta.

Allikas: autorite koostatud.

Intervjueerimine

Lõpphindamise algusfaasis tehti **kolm eksperdiintervjuud** Kultuuriministeeriumi esindajatega, kes on tihedalt olnud seotud „Kultuuripoliitika põhialuste aastani 2020“ planeerimise ja elluviimisega. Nende intervjuude peamine eesmärk oli paremini aru saada nii kultuuripoliitika juhtimisest ja rakendamisest Eestis laiemalt kui ka paremini mõista põhialuste tausta, sihte ja elluviimise protsessi.

Lõpphindamise raames tehti **13 valdkondlikku fookusrühmaintervjuud** – üks fookusrühmaintervjuu igas 13 valdkonnas. Fookusrühmaintervjuul osalenud olid lõpphindamise tegija valitud rühm inimesi, kes olid kokku kutsutud, et arutada ja kommenteerida isiklikule kogemusele toetudes uuringu tegija etteantud teemat. Tänu fookusrühmaintervjuudele oli võimalik koguda informatsiooni tegevuste asjakohasuse, tulemuslikkuse ja tõhususe kohta. Igasse fookusrühmaintervjuusse kaasati vastava valdkonna esindajad, teisalt tasakaalustasime osalejaid (kultuuri)asutuste suuruse (et oleksid esindatud nii suured kui ka keskmised ja/või väikesed asutused) ja piirkondlikkuse järgi (et oleksid esindatud eri piirkonnad). Võimalusel kaasati ka kultuurivaldkonna teenuste ja toodete kasutajad (nt haridusvaldkonna esindajad). Kultuuriministeeriumi ja selle poliitikat ellu viivate asutuste esindajaid nendesse intervjuudes ei kaasatud, et tagada sihtrühmadele arvamuste avaldamiseks võimalikult turvaline keskkond.

Fookusrühmaintervjuud viidi läbi poolstruktureeritud intervjuudena. Vestlust peeti vastava valdkonna prioriteetide lõikes. Iga prioriteedi kohta loeti kõigepealt ette prioriteet ning paluti määrata prioriteedi saavutamisele valgusfoori põhimõttel (roheline, kollane, punane) värv. Osalenud võtsid valgusfoori põhimõtte väga hästi omaks. Samas selgus, et osalenutel oli kohati raske määrata igale prioriteedile üks värv, sest prioriteetid sisaldavad eri saavutusastmega tegevusi, millele osalenud oleksid eelistanud üldistavat värvi mitte anda. Selleks, et lõpphindamise lõpuni samal põhimõttel sarnaseid andmeid koguda, otsustati jätkata valgusfoori põhimõttega. Lõpliku hinnangu andsid lõpphindamise läbiviijad sünteesitud info alusel.

Lõpparuandes muudeti hinnangu visuaalset lahendust, sest isegi kui mõned prioriteetid on sõnastatud pigem üldpõhimõttena (ehk mitte tegevusena), võib prioriteetidega siduda palju edukalt ellu viidud tegevusi ka siis, kui prioriteet on tervikuna osaliselt saavutatud.

Hinnang valdkondlike prioriteetide saavutamisele anti aruandes kolme tasandi skaalal:

Saavutatud täielikult või esineb üksikuid ebaolulisi kitsaskohti

Saavutatud osaliselt, esineb üks oluline kitsaskoht või mitu kitsaskohta

Ei ole saavutatud, on üksikuid edusamme

Fookusgruppides osalenute arv oli seitse kuni 13 inimest (vt tabel 19). Fookusgruppiintervjuud kestsid kaks tundi ning toimusid e-keskkonnas. Lisaks fookusgruppiintervjuudele viidi läbi vajadusel

täiendavaid telefonivestlusi või peeti kirjavahetust. Mitmed fookusgrupiintervjuus osalenud edastasid omapoolseid kommentaare kirjalikult e-kirja teel kas enne või pärast fookusgruppi (üks neist ei saanud fookusgrupis osaleda). **Kokku suheldi 122 inimesega.**

TABEL 19. VALDKONDADE ANALÜÜSIDESSE KAASATUD INIMESTE ARV

Valdkond	Andmekogumis- tehnika	Koht	Kuupäev	Inimeste arv*	Kommentaar
Arhitektuur	Fookusgrupp	Zoom	11.12.2020	8	...
Arhitektuur	E-kiri	E-kiri	23.03.2021	1	...
Disain	Fookusgrupp	Zoom	23.02.2021	8	...
Disain	E-kiri	E-kiri	08.–09.02.2021	1	...
Etenduskunstid	Fookusgrupp	Zoom	18.02.2021	8	...
Filmikunst	Fookusgrupp	Zoom	05.03.2021	9	...
Filmikunst	E-kiri	E-kirjad	05.03.2021, 06.04.2021	4	Osaesid fookusgrupis
Helikunst	Fookusgrupp	Zoom	19.02.2021	9	...
Kirjandus ja kirjastamine	Fookusgrupp	Zoom	19.02.2021	7	...
Kujutav kunst	Fookusgrupp	Zoom	04.12.2020	7	...
Kujutav kunst	Individaal- intervjuu	Zoom	09.12.2020	1	Osaes fookusgrupis
Kujutav kunst	E-kiri	E-kiri	27.11.2020, 19.05.2021, 20.05.2021	4	Üks neljast osales fookusgrupis
Kultuuriajakirjandus	Fookusgrupp	Zoom	02.03.2021	9	...
Kultuuriajakirjandus	E-kiri	E-kiri	10.–11.02.2021	1	...
Kultuuriline mitmekesisus	E-kiri	E-kiri	10.03.2021	1	...
Kultuuriline mitmekesisus	Fookusgrupp	Zoom	18.03.2021	7	...
Muinsuskaitse	Fookusgrupp	Zoom	19.02.2021	7	...
Muuseumid	Fookusgrupp	Zoom	11.12.2020	13	...
Raamatukogud	Fookusgrupp	Zoom	05.03.2021	10	...
Rahvakultuur	Fookusgrupp	Zoom	23.02.2021	11	...
Rahvakultuur	Telefonivestlus	Telefon	29.03.2021	1	...
Rahvakultuur	Telefonivestlus	Telefon	Märts 2021	1	Osaes fookusgrupis
Rahvakultuur	E-kiri	E-kiri	12.–22.02.2021	1	...

* Ilma lõpphindamise esindajateta.

Allikas: autorite koostatud.

Iga intervjuu alguses (fookusgrupp, individaalne intervjuu, aruteluseminar) lubati osalejatele tagada anonüümsus. Uuringu analüüsis on esitatud tsitaate toimunud intervjuudest, kedagi nimeliselt nimetamata, mis on kvalitatiivse analüüsi tavapärase praktika. võibolla tasuks lisada meetodika osasse ka lause selle kohta millist rolli tsitaadid aruande lugemisel mängivad. Tsitaatide eesmärk on ilmetada sellele eelnevat arutelu ja toodud järeldusi.

Aruteluseminar

23. märtsil toimus kahetunnine aruteluseminar, kus neljas arutelugrupis arutati kultuuripoliitika valitud fookusteemat, et jõuda praktiliste ja jätkusuutlike soovituseni kultuuripoliitika elluviimiseks.

Need olid kultuurielus osalemine ja osasaajate järelkasv, professionaalide järelkasv, kultuuripoliitika rahastamine, kultuuripoliitika regionaalsus. Aruteluseminari lõpus tutvustati gruppides toimunud arutelusid. Aruteluseminari tulemused integreeriti analüüsi sisse. Aruteluseminar kestis umbes 1,45 tundi ning toimus e-keskkonnas. Aruteluseminaril osalesid kaheksa lõpphindamise läbiviija esindajat, kaheksa Kultuuriministeeriumi esindajat ning **38 kultuurivaldkondade esindajat** (kutsuti nii neid, kes osalesid fookusgruppides, kui ka neid, kes nendes ei osalenud) – kokku 54 inimest.

Soovituste väljatöötamine

Poliitikasoovitused lähtuvad kogutud andmetest ja tehtud järeldustest ning on esitatud tabelitena, kus on toodud peamised järeldused, poliitikasoovitused ja seletatakse, miks see on oluline ehk mida tooks järeldusega tegelemine ja mitte tegelemine kaasa. Poliitikasoovitused jagunevad kahte peamisse tüüpi: soovitused kogu kultuuripoliitika kohta ning valdkondadepõhised soovitused.

Tähelepanekud kasutatud meetodika kohta

„Kultuuripoliitika põhialuste aastani 2020“ kultuuripoliitika elluviimises kasutamise seotud metodoloogilised kitsaskohad on toodud aruande 3.4 peatükis.

Lisaks nendele tuleb pöörata tähelepanu sellele, et paljud prioriteetid kirjeldavad tegevusi, mille kohta andmeid kogutakse (ebapiisavalt), kuid ei süstematiseerita (nt filmikunsti koostootmisprojektide arv) või mille kohta andmed puuduvad (nt mälestistega seotud viidad ja tähistamine). Mistõttu lähtuti lõpphindamises kohati üksnes intervjueeritud inimeste hinnangutest. On soovitatav rohkem koguda algandmeid (nt küsitluse kaudu sihtgruppide vajaduste kohta) ning süsteemsemalt koguda ja esitada olemasolevaid andmeid elluviidavate tegevuste kohta.

Kui valdkondade prioriteetide kohta tehti põhjalikud ülevaated, siis uuringu piiratud mahu juures ei olnud võimalik anda hinnanguid valdkondadeüleste prioriteetide kohta. Kõigepealt tuvastati teemad, millega on olnud ühelt poolt väljakutseid enamikus analüüsitud valdkondades perioodil 2014–2020, ning teiselt poolt neid, millele tuleb järgmisel kultuuripoliitika elluviimise perioodil tähelepanu pöörata. Valdkondade kohta kogutud andmeid analüüsiti ning aruteluseminaril arutati valitud teemad läbi.

Lisa 2. Elanike arv (tuhat) ühe rahvaraamatukogu kohta maakonna järgi, 2014.–2019. aastal

	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Kogu Eesti	549	540	536	532	528	521
...elanike arv	1 315 819	1 313 271	1 315 944	1 315 635	1 319 133	1 324 820
...elanike arv ühe rahvaraamatukogu kohta	2,4	2,4	2,5	2,5	2,5	2,5
Harju maakond	80	80	79	78	77	76
...elanike arv	572 103	575 601	576 265	582 556	589 610	598 059
...elanike arv ühe rahvaraamatukogu kohta	7,2	7,2	7,3	7,5	7,7	7,9
sh Tallinn	20	20	20	20	20	19
...elanike arv	411 063	413 782	423 420	426 538	448 764	438 874
...elanike arv ühe rahvaraamatukogu kohta	20,6	20,7	21,2	21,3	22,4	23,1
Hiiu maakond	7	7	8	8	8	8
...elanike arv	8589	8582	9348	9335	9387	9387
...elanike arv ühe rahvaraamatukogu kohta	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2
Ida-Viru maakond	45	39	39	39	34	34
...elanike arv	149 483	147 597	146 506	143 880	138 266	136 240
...elanike arv ühe rahvaraamatukogu kohta	3,3	3,8	3,8	3,7	4,1	4,0
Jõgeva maakond	27	27	27	27	26	25
...elanike arv	31 145	30 841	31 298	30 840	29 119	28 734
...elanike arv ühe rahvaraamatukogu kohta	1,2	1,1	1,2	1,1	1,1	1,1
Järva maakond	30	30	27	27	27	27
...elanike arv	30 425	30 109	30 709	30 378	30 661	30 286
...elanike arv ühe rahvaraamatukogu kohta	1,0	1,0	1,1	1,1	1,1	1,1
Lääne maakond	23	23	23	23	16	16
...elanike arv	24 323	24 070	24 580	24 301	20 646	20 507
...elanike arv ühe rahvaraamatukogu kohta	1,1	1,0	1,1	1,1	1,3	1,3
Lääne-Viru maakond	43	41	41	39	40	40
...elanike arv	59 583	59 039	59 467	58 856	59 791	59 325
...elanike arv ühe rahvaraamatukogu kohta	1,4	1,4	1,5	1,5	1,5	1,5
Põlva maakond	34	34	34	34	29	29
...elanike arv	27 641	27 438	28 218	27 963	25 290	25 006
...elanike arv ühe rahvaraamatukogu kohta	0,8	0,8	0,8	0,8	0,9	0,9
Pärnu maakond	44	44	44	44	51	50
...elanike arv	82 829	82 349	82 997	82 535	85 756	85 938
...elanike arv ühe rahvaraamatukogu kohta	1,9	1,9	1,9	1,9	1,7	1,7
Rapla maakond	32	31	31	31	30	29
...elanike arv	34 676	34 436	34 148	34 085	33 299	33 311
...elanike arv ühe rahvaraamatukogu kohta	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1

Saare maakond	30	30	30	30	30	30
...elanike arv	31 756	31 706	33 481	33 307	33 231	33 108
...elanike arv ühe rahvaraamatukogu kohta	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1
Tartu maakond	55	55	54	53	59	56
...elanike arv	152 188	151 377	145 003	145 550	151 122	152 977
...elanike arv ühe rahvaraamatukogu kohta	2,8	2,8	2,7	2,7	2,6	2,7
Valga maakond	25	25	25	25	23	23
...elanike arv	30 176	29 944	30 524	30 084	28 669	28 370
...elanike arv ühe rahvaraamatukogu kohta	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2
Viljandi maakond	41	41	41	41	40	40
...elanike arv	47 476	47 010	47 853	47 288	46 782	46 371
...elanike arv ühe rahvaraamatukogu kohta	1,2	1,1	1,2	1,2	1,2	1,2
Võru maakond	33	33	33	33	38	38
...elanike arv	33 426	33 172	33 973	33 505	36 133	35 782
...elanike arv ühe rahvaraamatukogu kohta	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	0,9

Allikas: Statistikaamet^{756,757,758}, Tallinna Linnavalitsus⁷⁵⁹, autorite koostatud.

⁷⁵⁶ Statistikaamet. (n.d.). KU014: RAHVARAAMATUKOGUD MAAKONNA JÄRGI. https://andmed.stat.ee/et/stat/sotsiaalelu_kultuur_raamatukogud/KU014

⁷⁵⁷ Statistikaamet. (n.d.). RV022: Rahvastik soo, vanuserühma ja maakonna järgi, 1. jaanuar. <http://andmebaas.stat.ee/?lang=et>

⁷⁵⁸ Statistikaamet. (n.d.). RV0213U: Rahvaarvu muutuse komponendid maakonna järgi, haldusjaotus seisuga 01.01.2018. <http://andmebaas.stat.ee/?lang=et>

⁷⁵⁹ Tallinna Linnavalitsus. (2019). Tallinn linn arvudes 2019. <https://www.tallinn.ee/rus/g2677s122112>

Lisa 3. Lugenute, mittelugenute ja ilukirjandust lugenute osatähtsus vähemalt 15-aastaste inimeste seas 2015. ja 2017. aastal

Isikute rühm	2015			2017			Vahe		
	Ei ole raamatuid lugenud	On raamatuid lugenud	..ilukirjandus (luule, proosa)	Ei ole raamatuid lugenud	On raamatuid lugenud	..ilukirjandus (luule, proosa)	Ei ole raamatuid lugenud	On raamatuid lugenud	..ilukirjandus (luule, proosa)
Kogu Eesti	19,1	80,9	60,2	31,4	68,6	46,6	12,3	-12,3	-13,6
Linnalised asulad	17,6	82,4	62,1	28,4	71,6	49,7	10,8	-10,8	-12,4
Maa-asulad	22,4	77,6	56,0	37,5	62,5	40,2	15,1	-15,1	-15,8
Tallinn	12,2	87,7	65,6	23,8	76,2	52,7	11,6	-11,5	-12,9
Põhja-Eesti	13,1	86,8	64,7	24,8	75,2	50,7	11,7	-11,6	-14,0
Kesk-Eesti	22,5	77,4	55,1	40,9	59,1	35,4	18,4	-18,3	-19,7
Kirde-Eesti	29,4	70,6	57,7	35,6	64,4	51,1	6,2	-6,2	-6,6
Lääne-Eesti	22,3	77,7	57,3	37,0	63,0	41,1	14,7	-14,7	-16,2
Lõuna-Eesti	22,1	77,9	56,6	35,2	64,8	44,1	13,1	-13,1	-12,5
Mehed	24,0	75,9	48,4	40,3	59,7	35,9	16,3	-16,2	-12,5
Naised	14,9	85,1	70,2	23,7	76,3	55,7	8,8	-8,8	-14,5
15–24-aastased	10,8	89,2	62,9	19,6	80,4	54,5	8,8	-8,8	-8,4
25–44-aastased	14,8	85,1	58,8	30,4	69,6	40,8	15,6	-15,5	-18,0
45–64-aastased	18,0	82,0	64,0	30,8	69,2	50,3	12,8	-12,8	-13,7
Vähemalt 65-aastased	31,7	68,3	55,6	39,4	60,6	45,9	7,7	-7,7	-9,7
Esimese taseme või madalama haridusega isikud	38,0	62,0	45,9	44,9	55,1	37,4	6,9	-6,9	-8,5
Teise taseme haridusega isikud	21,7	78,3	57,1	36,7	63,3	39,9	15,0	-15,0	-17,2
Kolmanda taseme haridusega isikud	7,2	92,8	70,8	17,8	82,2	59,5	10,6	-10,6	-11,3
Täisajaga töötajad	15,8	84,2	60,7	30,5	69,5	45,3	14,7	-14,7	-15,4
Osaajaga töötajad	7,6	92,4	69,2	24,8	75,2	47,5	17,2	-17,2	-21,7
Töötud	28,7	71,3	54,1	38,2	61,8	42,9	9,5	-9,5	-11,2
(Üli)õpilased, mittetasustatud praktikandid	...	95,2	69,9	9,1	90,9	67,2	...	-4,3	-2,7
Pensionärid	32,7	67,3	55,0	40,3	59,7	45,0	7,6	-7,6	-10,0
Muud mitteaktiivsed	20,5	79,5	58,8	23,0	77,0	41,0	2,5	-2,5	-17,8

Allikas: Statistikaamet (n.d.)⁷⁶⁰, autorite arvutused ja autorite koostatud.

⁷⁶⁰ Statistikaamet. (n.d.). KUT026: VÄHEMALT 15-AASTASED VIIMASE 12 KUU JOOKSUL RAAMATUTE LUGEMISE, KIRJANDUSE LIIGI JA ELUKOHA / ISIKUTE RÜHMA JÄRGI.

https://andmed.stat.ee/et/stat/sotsiaalelu_kultuur_kultuurielus-osalemine/KUT026

Lisa 4. Näitusemajade ja näituste arv 2017.–2019. aastal Eesti haldusüksuste lõikes

Asukoht	2016	2017	2018	2018	2018	2019	2019	2019	2018/2019
	Näituse- majad	Näituse- majad	Näituse- majad	Näitused	Näituste arvu osakaal	Näituse- majad	Näitused	Näituste arvu osakaal	Osakaalu muutus
Haapsalu	2	2	2	19	2,3%	2	24	2,5%	0,2%
Jõhvi	1	1	1	11	1,3%	1	11	1,1%	-0,2%
Jüri	0	1	1	5	0,6%	1	7	0,7%	0,1%
Karepa	1	0	1	1	0,1%	1	2	0,2%	0,1%
Keila-Joa	0	1	1	6	0,7%	1	5	0,5%	-0,2%
Kuressaare	4	4	5	47	5,7%	5	63	6,5%	0,8%
Kärdla	2	2	2	16	1,9%	2	23	2,4%	0,4%
Luunja	1	0	0	0	0,0%	0	0	0,0%	0,0%
Mooste	1	0	0	0	0,0%	1	1	0,1%	0,1%
Narva	2	2	2	16	1,9%	2	7	0,7%	-1,2%
Paide	1	1	1	8	1,0%	1	10	1,0%	0,1%
Põltsamaa	2	1	2	16	1,9%	2	23	2,4%	0,4%
Pärnu	5	5	6	53	6,4%	4	49	5,1%	-1,3%
Rakvere	2	2	2	12	1,4%	2	38	3,9%	2,5%
Rapla	0	1	1	6	0,7%	1	7	0,7%	0,0%
Tallinn	36	41	44	379	45,8%	39	417	43,1%	-2,6%
Tartu	6	7	8	127	15,3%	8	151	15,6%	0,3%
Türi	1	1	1	15	1,8%	1	19	2,0%	0,2%
Valga	0	0	2	11	1,3%	1	11	1,1%	-0,2%
(Vana-) Kasepää	1	1	1	4	0,5%	1	4	0,4%	-0,1%
Varnja	1	1	1	2	0,2%	1	1	0,1%	-0,1%
Vaskjala	0	0	1	8	1,0%	1	13	1,3%	0,4%
Viinistu	0	1	1	4	0,5%	1	3	0,3%	-0,2%
Viljandi	3	3	4	36	4,3%	5	48	5,0%	0,6%
Võru	1	1	2	26	3,1%	2	30	3,1%	0,0%
kokku	73	79	92	828	100%	86	967	100%	

Allikas: Kaasaegse Kunsti Eesti Keskuse Eesti kunstinäituste statistika⁷⁶¹, autorite arvutused ja autorite koostatud.

⁷⁶¹ Kaasaegse Kunsti Eesti Keskus (n.d.). Eesti kunstinäituste statistika. <https://cca.ee/eesti-kunstinaitude-statistika/>

Lisa 5. Olulisemad investeeringud riigimuseumidesse, riigi sihtasutustesse ning teistesse riigieelarvest rahastatud muuseumidesse aastatel 2014–2020

Uued muuseumihooned	Põhjalikult renoveeritud muuseumid	Uued püsinäitused (ilma suurema renoveerimiseta)
SA Eesti Vabaõhumuuseum: Setu talu ja peipsivene maja (2015)	SA Haapsalu ja Läänemaa Muuseumid: Iloni Imedemaa (2014)	Eesti Maanteemuuseum (2016 ja masinahall 2020)
Eesti Rahva Muuseumi uus hoone Raadil (2016)	Eesti Meremuuseum: jäämurdja Suur Tõll (2014)	Eesti Tarbekunsti- ja Disainimuuseum (2017 ja 2020)
Eesti Ajaloomuuseumi filmimuuseumi uus hoone Maarjamäel (2017)	SA Eesti Tervishoiu Muuseum (I osa 2014, II osa 2015)	Eesti Arhitektuurimuuseum (2017 ja 2019)
Eesti Ajaloomuuseumi uus hoidla Maarjamäel (2018)	Eesti Teatri- ja Muusikamuuseum (2017)	Tartu Ülikooli muuseum (2019)
Palamuse muuseumi uus külastuskeskus (2018)	Okupatsioonide ja vabaduse muuseum Vabamu: KGB vangikongid (2017) ja Vabamu peamaja (2018)	
	Eesti Ajaloomuuseum: tall-tõllakuur (2014), Maarjamäe loss ja park (2018)	
	Palamuse muuseum: Tootsi koolimaja (2018)	
	SA Haapsalu ja Läänemaa Muuseumid: Haapsalu piiskopilinnuse muuseum (2019)	
	SA Eesti Meremuuseum: Paks Margareeta (2019)	
	SA Narva Muuseum: Narva linnus (2020)	
	SA Eesti Spordi- ja Olümpiamuuseum (2020)	
	SA Pärnu Muuseum: Koidula muuseum ja Punane torn (2020)	

Allikas: Kultuuriministeeriumi kiri (2021).